

שבוע יום הכיפורים

(12 – 18 September 10)

ד' – י' תשרי ה'תשע"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמָעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאָכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדָרְתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפָּנֶה, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ פְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שְׁחָרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָתֶלֶק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: וַיְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגְדֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּהִדְבָּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד כבדחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו חרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לְמַנְצֵחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ אֹתִי לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וּדְבָרִי שְׁנָאָה סִבְבוּנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תִפְלָה: ה וַיִּשְׁימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשְׁנָאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יָמִינוּ: ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתִפְלָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקָם אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשֹׁאֲלוֹ יִדְרָשׁוּ מִחֲרֹבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גִּזְעָה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּבְזוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לֹ מִשָּׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוּמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכָּרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמֹם: יד יִזְכָּר: טו עֲנֵן אֲבָתִיו אֶל־יְהוָה וְחֲטָאת אָמֹו אֶל־תִּמְחָח: טז יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תִּמְדִּי וַיִּכְרַת מֵאֲרֶץ זָכָרָם: טז יֵעַן אֲשֶׁר: יז לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּנְכָאָה לִכְבֹּב לְמוֹתָת: יח וַיֹּאחֲזֵב קָלְלָה וּתְבוֹאָהּ וְלֹא־חִפֵּץ בְּבִרְכָּהּ וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים בְּקֶרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְדִי יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְדִּי יַחְגֹּרֶה: כ זֹאת: כא פָּעַלְתָּ שְׁטִנִּי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה: כב יְהוָה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אֹתִי לְמַעַן שִׁמְךָ בִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הַצִּילָנִי: כג בִּי־עֵנִי וְאֶבְיוֹן אֲנִכִּי וְלִפִּי חֲלָל בְּקֶרְבִּי: כד כִּצְל־כְּנֻטוֹתָי נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי פֶּאֶרְכָּה: כה בְּרַפִּי כָּשְׁלוֹ מִצּוֹם וְכִשְׁרִי כָחַשׁ מִשְׁמֵן: כו וְאֲנִי: כז הֵייתִי חֲרָפָה לָהֶם יִרְאוּנִי יִנְעִיוֹן רֹאשָׁם: כח עֲזָרוּנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כַחֲסִדְךָ: כט וַיִּדְעוּ בִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: לו יִקְלֹל־הַפֹּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוֹ: לו וַיִּכְשׁוּ וַעֲבַדְךָ יִשְׁמַח: לו וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְטִי כְלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: לו אֹדְהָ יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבְתוֹד רַבִּים אֶהְלֹלָנוּ: לו בִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילולתם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולק על אברהם כשביל שהביר את בוראו בילדותו לכך זכת לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נָאִם יְהוָה: ב לְאֹדְנִי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיבֹיךָ תַּדָּם לְרַגְלֶיךָ: ג מִמָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֵיבֹיךָ: ד עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיָם חִילְךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ה גִּשְׁפַּע יְהוָה: ו וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְּהִי־כֵהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרֵתִי מִלְּפִי־צֶדֶק: ז אֲדֹנָי עַל־יָמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוֹ מְלָכִים: ח יָדִין בְּגוֹיִם מְלָא גִּזְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ט זִמְנַחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כ) מסכת עבודה זרה עם ביאורים	כ
ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י	ג	מדף כט עד דף לה	קח
ג) מאמר ד"ה שובה ישראל (עם ביאור בדרך אפשר)		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) שבת שובה, ה'תשד"מ	ה	כא) שולחן ערוך הלכות שבת	
ד) מכתב כללי ו' תשרי ה'תשד"מ	יא	אדמו"ר הזקן	קלו
ה) ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א		כב) שולחן ערוך הלכות מים אחרונים והלכות ברכת	
ערב יום הכיפורים ה'תשד"מ	טו	המזון אדמו"ר הזקן	קלו
ו) ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א		כג) לקוטי תורה – ד"ה ושאתם מים בששון	
להתלמידים שיחיו, ערב יום הכיפורים, לפני כל נדרי, ה'תשד"מ	יט	אדמו"ר הזקן	קלח
ז) לקוטי שיחות לשבוע יום הכיפורים		כד) שערי אורה	
(בלה"ק) כרך ד	כא	אדמו"ר האמצעי	קמא
ח) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כה) דרך מצותיך – ספר המצוות	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כד	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קמב
ט) שיעור יומי חומש לשבוע יום הכיפורים	כה	כו) תורת שמואל תרל"ב	
הפטרות ליום כיפור	לו	אדמו"ר מוהר"ש	קמב
יא) שיעורי תהלים לשבוע לשבוע יום הכיפורים ... מ		כז) קונטרס החלצו	
יב) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת		אדמו"ר מוהרש"ב	קמג
לשבוע יום הכיפורים	מא	כח) ספר המאמרים ה'תש"ב	
יג) לוח "היום יום" לשבוע יום הכיפורים	נג	אדמו"ר מוהריי"צ	קמד
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נה	כט) לקוטי דיבורים	
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		אדמו"ר מוהריי"צ	קמה
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע לשבוע יום הכיפורים נח		ל) ספר הזכרונות	
טז) – פרק אחד ליום לשבוע לשבוע יום הכיפורים צב		אדמו"ר מוהריי"צ	קמז
יז) – ספר המצוות לשבוע לשבוע יום הכיפורים צט		לא) אגרות קודש	
יח) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהריי"צ	קמט
שמואל-א פרק יז, דברי הימים-ב פרק לה	קה	לב) לוח זמנים לשבוע יום הכיפורים	קנ
יט) עין יעקב מסכת שבת	קז	לג) סדר מצות הדלקת נרות ליום שבת קודש ויום	
		הכיפורים	קנא

1 **שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד גּוֹ'** ¹השבת שבין ר"ה ליוה"כ נקראת 'שבת שובה'
2 מפני שמפטירים בה את דברי הנביא הושע "שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד הוֹי' אֱלֹהֶיךָ",
3 **וְיָדוּעַ הִדְיוּק בְּזָה בְּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ** ²מהו לשון עד,
4 **הָהוּא לִיָּה לְמִימַר** [= היה לו לאמר] **לְהוֹי' אֱלֹהֶיךָ. וּמִבְּאֵר בְּזָה**, ³

5 **דְּלִשׁוֹן שׁוֹבָה יֵשׁ בּוּ ב'**
6 **פְּרוּשִׁים, הָא' קְמַשְׁמַעו**
7 **שׁוֹבָה אֶת עֲצָמָךְ עִצִּים מֵה**
8 **שֶׁשָׁב אֶל ה'.** שיבתו של היהודי
9 **אֶל ה' מְגַלָּה אֶת עֲצֻמוֹת נִשְׁמָתוֹ,**
10 **בְּחִי' יִשְׂרָאֵל, וְהִב' מְלִשׁוֹן**
11 **פָּעַל יוֹצֵא (לְשׁוֹן מַפְעִיל)** ¹
12 **שְׁפּוּעֵל הִתְשַׁכָּה פָּאָחֵר.** ²
13 **וְהוּא עֲנִין שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל** ³
14 **עַד גּוֹ', שִׁישְׁרָאֵל צָרִיךְ**
15 **לְפַעַל עֲנִין שׁוֹבָה בְּבַחֲנִית** ⁴
16 **עַד, סְפִירַת הַמַּלְכוּת** ⁵
17 **לְהַשִּׁיב מִיִּרְדָּתָה אֶת בְּחִי'** ⁶
18 **הַמַּלְכוּת לְמִקְוֶה וְשִׁרְשָׁה, אִוֵּר** ⁷
19 **אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, כְּדִלְקַמֶּן.** ⁸
20 **וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן גַּם מֵה** ⁹
21 **שְׁנֶאֱמַר פֶּאֶן שׁוֹבָה** ¹⁰
22 **יִשְׂרָאֵל דְּקָא וְלֹא יַעֲקֹב** ¹¹
23 **הַשֵּׁם 'יעקב' הוּא עַל שֵׁם 'וידו'** ¹²
24 **אִוְחָת בַּעֲקֵב עֲשִׂיו.** שם זה
25 **מִוֵּרָה עַל יִרְדָּתָהּ שֶׁל נִשְׁמַת** ¹³
26 **הַיְּהוּדִי אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי** ¹⁴
27 **וְהַחֲמוּרִי הַתַּעֲסָק עִם עֲנִיִּים** ¹⁵
28 **שֶׁבְּבַחֲנִית 'עֵקֶב' – עֲנִי הָעוֹלָם** ¹⁶
29 **וְצִרְכֵי הַגּוֹף הַנְּמוּכִים וְהִירוּדִים** ¹⁷
30 **בִּיּוֹתֵר וְכִיּוֹצֵא בְּזָה), פִּי** ¹⁸
31 **הַפֶּחַ לְפַעַל עֲנִין** ¹⁹
32 **הַתְּשׁוּבָה בְּבַחֲנִית עַד,** ²⁰
33 **שֶׁהָעוֹלָם, נִפְשׁוֹ הַבְּהִמִּית וְגִפּוֹ**
34 **הַחֲמוּרִי לֹא יַעֲלִימוֹ עַל מַלְכוּת ה'** ²¹
35 **בְּעוֹלָם. וְעִנִּין זֶה תְּלוּי בַּעֲבוּרַת** ²²
36 **הַיְּהוּדִי לְהַמְשִׁיךְ אֶת כְּבוֹד**

37 **מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּגִלּוּי בְּעוֹלָם בְּאֻפֵּן שִׁיָּהִי בְּבַחֲנִית 'עַד', דִּהְיִינוּ שֶׁהַתְּגַלּוּת זֹאת**
38 **עַל הָאָרֶץ תִּהְיֶה לְנֹצֵחַ לְעוֹלָם וְעַד.** (שֶׁמִּתְגַּלֶּה דְּרָגָה נְעִלִית שֶׁלִּגְבִּיָּה שֵׁם הוֹי'
39 **כְּשֶׁם אֱלֹהִים יִחְשֶׁב) הוּא דְּקָא בְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עַל שֵׁם**
40 **פִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל** ⁴השם 'ישראל' מורה על
41 **דְּרָגַת הָעֵצֶם שֶׁכָּל יְהוּדִי (רִוּמָמוֹת וְהַגְבָּהָה בְּבַחֲנִית 'וַיִּגְבֶּה לִּיכּוֹ בְּדִרְכֵי ה'")**
42 **הַגּוֹבֵר וְשׁוֹלֵט עַל הַטֶּבַע הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם אֱלֹהִים. 'יִשְׂרָאֵל' הוּא 'תּוֹאֵרָם**

בס"ד. שבת פרשת האזינו, שבת שובה ה'תשד"מ.

(הנחה בלתי מוגה)

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד גּוֹ' ¹, **וְיָדוּעַ הִדְיוּק בְּזָה בְּדְרוּשֵׁי**
רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ ²מהו לשון עד, **הָהוּא לִיָּה לְמִימַר**
לְהוֹי' אֱלֹהֶיךָ. וּמִבְּאֵר בְּזָה ³, **דְּלִשׁוֹן שׁוֹבָה יֵשׁ בּוּ**
ב' פְּרוּשִׁים, הָא' קְמַשְׁמַעו שׁוֹבָה אֶת עֲצָמָךְ, וְהִב' מְלִשׁוֹן
פָּעַל יוֹצֵא (לְשׁוֹן מַפְעִיל) שְׁפּוּעֵל הִתְשַׁכָּה בָּאָחֵר.
וְהוּא עֲנִין שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד גּוֹ', שִׁישְׁרָאֵל צָרִיךְ לְפַעַל
עֲנִין שׁוֹבָה בְּבַחֲנִית עַד, סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כְּדִלְקַמֶּן. וְעַל
פִּי זֶה יוֹכֵן גַּם מֵה שְׁנֶאֱמַר פֶּאֶן שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל דְּקָא (וְלֹא
יַעֲקֹב וְכִיּוֹצֵא בְּזָה), פִּי הַפֶּחַ לְפַעַל עֲנִין הַתְּשׁוּבָה
בְּבַחֲנִית עַד, הוּא דְּקָא בְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עַל שֵׁם
פִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל ⁴ **[אָכֵל גַּם לְפִי**
פְּרוּשׁ הָרָאוּשׁוֹן שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל, שׁוֹבָה אֶת עֲצָמָךְ, הָרִי גַם
זֶה תְּשׁוּבָה כְּפִשׁוּטָה לְמִטָּה עַל יְדֵי בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל
שְׁפָאָדָם], פִּי בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל עֲנִינָה שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית שְׂרִיתָ
עַל כָּל עֲנִינֵי טֶבַע, הֵן עַל עֲנִינֵי אֲנָשִׁים שֶׁהֵם הַמַּזְלוֹת
דְּכָל הַדְּבָרִים שְׁפִטְטֵב, וְהֵן עִם אֱלֹהִים כּוֹ', וְעַד שְׁפִעֲלָה
זוֹ הִיא בָּאָפֶן דְּתוֹכֵל, שְׁמִנְצָח אֶת הַמִּנְגֵּד וּבָאָפֶן דְּגַם
אוֹיְכִיו יִשְׁלִים עֲמֹו ⁵, **לֹא רַק מְלִשׁוֹן שְׁלוֹם אֱלֹא גַם**
מְלִשׁוֹן שְׁלָמוֹת, שֶׁהָאוֹיֵב פּוֹעֵל בּוֹ שְׁלָמוֹת, פִּי עַל יְדֵי
הַתְּגַבְּרוּת עַל הָאוֹיֵב יֵשׁ בּוֹ גַּם מַעֲלַת הָאֲתֵּהֶפְכָּא, וְלֹא
רַק אֲתֵּהֶפְכָּא, וְגַם לֹא רַק וְלִכִּי חָלַל בְּקִרְבִּי ⁶, **שְׁמִבְטָלוֹ,**
אֱלֹא שְׁמֵהֶפְכּוֹ לְטוֹב, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב גְּבִי אַבְרָהָם אָבִינוּ

43 **הַעֲצָמִי' שֶׁל כָּל הַיְּהוּדִים, וְעַל כֵּן כָּל בְּנֵי 'יִשְׂרָאֵל' נִקְרָאִים כֵּךְ בַּשּׁוּוֹה (שֶׁלֹּא**
44 **כִּשֵּׁם הַמַּעֲלָה' הַמִּתְאַר מִדְּרָגוֹת שְׁאִין כּוֹלֵם שׁוּיִים בָּהֶם, וְהוּא כְּמוֹ דְּבַר נּוֹסֵף**
45 **עַל הָאֵדָם כְּדוֹגְמָת: כֵּהֵן, לּוֹי, צַדִּיק, בִּינוּנִי וְכוּ') [אָכֵל גַּם לְפִי פְּרוּשׁ**
46 **הָרָאוּשׁוֹן שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל, שׁוֹבָה אֶת עֲצָמָךְ, הָרִי גַם זֶה תְּשׁוּבָה**
47 **כְּפִשׁוּטָה לְמִטָּה עַל יְדֵי**
48 **בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל שְׁפָאָדָם],**
49 **פִּי בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל עֲנִינָה**
50 **שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית שְׂרִיתָ**
51 **[=לשון שר ומושל] עַל כָּל**
52 **עֲנִינֵי טֶבַע, הֵן עַל עֲנִינֵי**
53 **אֲנָשִׁים שֶׁהֵם הַמַּזְלוֹת**
54 **(מִקְוֶה שֶׁפֶּעַ הַחֲיוּת) דְּכָל**
55 **הַדְּבָרִים שְׁפִטְטֵב, וְהֵן עִם**
56 **אֱלֹהִים 'אלוהים' בְּגִימְטְרִיא**
57 **'הַטֶּבַע', וְיִשְׂרָאֵל' הֵם לְמַעֲלָה**
58 **מֵ'אלוהים', כְּלוּמָר שֶׁהֵם לְמַעֲלָה**
59 **מֵהַטֶּבַע כּוֹ', וְעַד שְׁפִעֲלָה**
60 **זוֹ הִיא בָּאָפֶן דְּתוֹכֵל שִׁיכּוֹל**
61 **לְהַכְנִיעַם וְעַד שְׁאִין צוֹרֵךְ לְבַטֵּלָם**
62 **כִּי מִצַּד גְּדוּלָּתוֹ יִכּוֹל לְהַכִּילָם**
63 **כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּמִדְּרָגָתָם כְּמוֹ שְׁכָתוֹב**
64 **"מַלְכוּתוֹ בְּרִצּוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם",**
65 **שְׁמִנְצָח אֶת הַמִּנְגֵּד**
66 **וּבָאָפֶן דְּגַם אוֹיְכִיו**
67 **יִשְׁלִים עֲמֹו** ⁵ **שֶׁהִרִי פִסּוּק זֶה**
68 **הַמְדַּבֵּר בְּמַעֲלַת יִשְׂרָאֵל "כִּי**
69 **שְׂרִיתָ" וְכוּ' נִאֲמַר עַל יְדֵי שְׂרִי**
70 **וּמִלֹּאכּוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ שֶׁהַתְּאֵבֵק**
71 **(נִלְחָם) עִם 'יעקב', הִינּוּ שֶׁשְׂרִי**
72 **שֶׁל עֲשׂוֹ בְּעֲצָמוֹ, שׁוֹרֵשׁ חִיּוֹתוֹ**
73 **שֶׁל עֲשׂוֹ הוֹדָה לִיעֲקֹב שֶׁלֹּא יִקְרָא**
74 **עוֹד שִׁמְךָ 'יעקב', דְּרָגָה בִּהּ יֵשׁ**
75 **מִקּוֹם לְמַאֲבָק עִם מִנְגֵּד, אֵלֹא**
76 **'יִשְׂרָאֵל' דְּרָגָה נְעִלִית וּמְרוּמָמָה**
77 **לְגִמְרִי מִכָּל הַגְּבִלָה כְּנ"ל, לֹא**
78 **רַק מְלִשׁוֹן שְׁלוֹם אֱלֹא**
79 **גַּם מְלִשׁוֹן שְׁלָמוֹת, שֶׁהָאוֹיֵב פּוֹעֵל בּוֹ שְׁלָמוֹת, פִּי עַל יְדֵי**
80 **הַתְּגַבְּרוּת עַל הָאוֹיֵב יֵשׁ בּוֹ גַּם מַעֲלַת הָאֲתֵּהֶפְכָּא (הִיפּוֹךְ**
81 **הַחוּשׁ לְאוֹר), וְלֹא רַק אֲתֵּהֶפְכָּא (הַכּוֹנֵעַ הַחוּשׁ בְּלִבּוֹ), וְגַם לֹא רַק**
82 **וְלִכִּי חָלַל בְּקִרְבִּי** ⁶, **שְׁמִבְטָלוֹ שֶׁהַעֲבוּרָה אֵינָה רַק עַל יְדֵי הַתְּגַבְּרוּת עַל**
83 **הָעוֹלָם עַל כּוֹרוֹחַ וְאֵף עַל יְדֵי בִּיטוּל מִצִּיאוֹת הָעוֹלָם, אֱלֹא שְׁמֵהֶפְכּוֹ**
84 **לְטוֹב נִיצוֹל עוֹצְמָתָם שֶׁל הַכּוֹחוֹת הַטֶּבְעִיִּים עֲצָמָם לְעַבּוּדַת ה', עַד שֶׁהָעוֹלָם**

(1) הושע יד, ב. (2) לקו"ת ש"ש סו, ב. אוה"ת ש"ש ע' א'תקיד. ועוד. (3) לקו"ת ש"ש. ועוד. (4) וישלח לב, כט. (5) משלי טז, ז. (6) תהלים קט, כב. וראה תניא פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עצמו יאמר ש"ותוכל", העולם בעצמו מסייע להעבודה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב גַּבִּי
2 אֲבָרְהָם אָבִינוּ וּמִצָּאֵת אֶת לָבָבוּ (שני לבבות) נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ⁷,
3 לָבָבוּ בָב' בֵּית'ינ' שבלב שני חללים, בימני יצר טוב ובשמאלי יצר הרע,
4 וּפְרָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם⁸ שֶׁהַפֶּךָ הֵיכָל הָרַע שָׁבוּ לְטוֹב. וּבִכְחַז זֶה

5 דְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל יוֹכֵל
6 לְפַעֵל אֶת הַתְּשׁוּבָה
7 בְּבַחֲנִית עַד.
8 וּבִאֹר עֲנִין בְּחִינַת עַד⁹,
9 הִנֵּה תִכֵּת עַד יֵשׁ בָּהּ ב'
10 פְּרוּשִׁים. פְּרוּשׁ אֶחָד
11 דִּהוּא לְשׁוֹן הַגְּבֻלָּה, עַד
12 פֶּה תְּבוֹא וְתוֹ לֹא. דְּזֶה
13 קָאִי [=מוסב] עַל סְפִירַת
14 הַמַּלְכוּת בַּסְפִּירַת הַמַּלְכוּת יֵשׁ
15 כְּכַר גֹּדֵר שֶׁל הַתַּחֲלֻקוֹת וְהַגְּבֻלָּה
16 הַזֶּמֶן. וְעַל כֵּן גַּם בְּחִינַת הַנִּמְשָׁכַת
17 מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ לַהֲחִיּוֹת
18 הָעוֹלָמוֹת יִשְׁנוּ גֹדֵר שֶׁל זֶמֶן: ה'
19 מֶלֶךְ – הוּוֹה, ה' מֶלֶךְ – עֲבֹר, ה'
20 יִמְלוֹךְ – עֲתִיד מְקוֹר
21 הַהֶגְבֻלָּה. וּפְרוּשׁ ב' דְּעַד
22 הוּא לְשׁוֹן נִצְחִיּוֹת¹⁰ כְּמוֹ
23 לְעַד וּלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים,
24 דְּגַם זֶה קָאִי [=מוסב] עַל
25 סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כִּי עֲנִין
26 הַנִּצְחִיּוֹת הוּא בְּדִרְגָּא כְּזוֹ
27 שֶׁהִיא בְּגֵדֵר הַזֶּמֶן דּוֹקָא
28 רַק בְּגֵדֵר הַזֶּמֶן וְהַהֶגְבֻלָּה שִׁיךְ
29 הַמִּשְׁכָּת אֹרֹךְ אֵין סוֹף בִּאֻפֶּן שֶׁל
30 נִצְחִיּוֹת. כִּי בְּדִרְבָּר שְׁאִינוּ
31 בְּגֵדֵר זֶמֶן כָּלֵל אִינוּ
32 מֵתֵאִים עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת
33 לְשׁוֹן נִצְחִיּוֹת נוֹפֵל רַק עַל בְּחִינַת
34 זֶמֶן וּגְבוּל, (מִכָּל מְקוֹם אֵין
35 הַנִּצְחִיּוֹת תַּחַת שְׁלִיטַת הַזֶּמֶן
36 מִמֶּשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַנִּצְחִיּוֹת עֲנִינָה בְּלִי
37 גְבוּל וְאִינָה תַּחַת שְׁלִיטַת הַזֶּמֶן
38 שְׁעִינֵנו גְבוּל). וּכְמוֹ סְבָרָא
39 שְׁכָלִית עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל¹¹,
40 שְׁאִינָה בְּגֵדֵר זֶמֶן כָּלֵל,
41 וְלִכֵּן אִי אֶפְשָׁר לִוְמַר בָּהּ
42 שֶׁהִיא נִצְחִית. וּכְמוֹ
43 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הִנֵּה
44 הַמִּצְוֹת נִתְלַבְּשׁוּ בְּגֵדֵרֵי
45 הַזֶּמֶן כְּכֹן זִמְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע
46 וְהַנְּחָת תְּפִילִין, הַדְּלָקַת נֵרוֹת

47 שַׁבָּת וְכַדּוּמָה וְלִכֵּן שִׁיךְ לִוְמַר בָּהֶם זֹאת הַתּוֹרָה לֹא תִהְיֶה
48 מִחֻלָּפֶת¹² מִכִּיּוֹן שֶׁהַמִּצְוֹת מְלֻבָּשׁוֹת בְּגֵדֵרֵי הַזֶּמֶן, לִכֵּן שִׁיךְ בָּהֶן עֲנִין
49 הַנִּצְחִיּוֹת, מָה שְׁאִין כֵּן הַסְּכָרוֹת שֶׁבְּתוֹרָה אֵינָם בְּגֵדֵר זֶה, וְאֵין
50 שִׁיךְ לִוְמַר בָּהֶם תִּהְיֶה מִחֻלָּפֶת אוֹ לֹא תִהְיֶה מִחֻלָּפֶת עֲנִין
51 הַהִמְשָׁכוֹת וְהַנִּצְחִיּוֹת אִינוּ שִׁיךְ

52 בַּסְבָּרָא הַשְּׁכָלִית שְׁאִינָה מוּגֵדֶרֶת
53 בְּזֶמֶן. וּבְכָלֵלוֹת זֶהוּ עֲנִין
54 סְפִירַת הַמַּלְכוּת שְׁמוּגֵדֶרֶת
55 בְּזֶמֶן וְעַל כֵּן שִׁיךְ לַהֲמַשִּׁיךְ בָּהּ
56 אֶת עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת עַל יְדֵי עֲבוּדַת
57 הַיְּהוּדִי כְּנִ"ל. וְהִנֵּה
58 לְכָאוּרָה צָרִיךְ לְהַבִּינּוּ,
59 אִיךָ אֶפְשָׁר שֶׁבְּגֵדֵר הַזֶּמֶן
60 יִהְיֶה עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת,
61 דְּלְכָאוּרָה הֵם ב' הַפְּכִים.
62 שֶׁהִרִי גֵדֵר מִצִּיּוֹת הַזֶּמֶן
63 הוּא עֲנִין שֶׁל שְׁנוּיִים,
64 הִנֵּה הוּוֹה וְיִהְיֶה, וְעַד
65 שְׁעַל כִּי הַתּוֹרָה גַּם
66 מְדִידַת הַזֶּמֶן הִיא עַל יְדֵי
67 הַשְּׁנוּיִים, דְּמְדִידַת הַזֶּמֶן
68 הִיא עַל יְדֵי זְרִיחַת וְשִׁקְעַת
69 הַשֶּׁמֶשׁ וְחִסְרוֹן וּמִלּוֹי
70 הַיָּרֵחַ¹³, הֵינּוּ מְשִׁנּוּיִי
71 הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ. וְאֵם כֵּן
72 יִפְלֹא אִיךָ יָכוֹל לִהְיוֹת
73 עֲנִין שֶׁל נִצְחִיּוֹת בְּזֶמֶן
74 עֲנִין הַתְּמִידִיּוֹת וְהַעֲדֵר הַשְּׁנוּיִים,
75 וּבְלִשׁוֹן הַרְמָב"ם¹⁴ שְׁאִי
76 אֶפְשָׁר שְׁכָלִי גְבוּל יִהְיֶה
77 בְּתוֹךְ עֲנִין שֶׁל גְבוּל. אִךְ
78 הַבְּאוּר בָּהּ הוּא, דְּעֲנִין
79 הַנִּצְחִיּוֹת שֶׁבְּסְפִירַת
80 הַמַּלְכוּת הוּא עַל יְדֵי
81 שְׁמִמְשִׁיכִים בָּהּ מִבְּחִינַת
82 הַפְּתֹר – שְׁלֵמַעֲלָה מִגֹּדֵר הַזֶּמֶן
83 וְיֵשׁ לִוְמַר דְּגַם זֶה נִרְמָז
84 בְּהַפְּתוּב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל
85 עַד דְּגַם עֲנִין הַפְּתֹר נִקְרָא
86 בְּשֵׁם עַד, כְּמִבְּאוּר
87 בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה בְּתַחֲלָתוֹ¹⁵
88 בְּעֲנִין וּתְבוּאֵי בְּעַדִּי
89 עַדִּים¹⁶, שֵׁשׁ כָּאֵן בַּסּוּק
90 זֶה ג' בְּחִינּוֹת עַד, עַדִּי א'
91 וְעַדִּים ב', וְקָאִי [=מוסב]
92 עַל ג' רִישֵׁין שְׁנִכְלָלִים

וּמִצָּאֵת אֶת לָבָבוּ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ⁷, לָבָבוּ בָב' בֵּית'ינ', וּפְרָשׁ
בִּירוּשָׁלַיִם⁸ שֶׁהַפֶּךָ הֵיכָל הָרַע שָׁבוּ לְטוֹב. וּבִכְחַז זֶה
דְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל יוֹכֵל לְפַעֵל אֶת הַתְּשׁוּבָה בְּבַחֲנִית עַד.

וּבִאֹר עֲנִין בְּחִינַת עַד⁹, הִנֵּה תִכֵּת עַד יֵשׁ בָּהּ ב'
פְּרוּשִׁים. פְּרוּשׁ אֶחָד דִּהוּא לְשׁוֹן הַגְּבֻלָּה, עַד
פֶּה תְּבוֹא וְתוֹ לֹא. דְּזֶה קָאִי עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת מְקוֹר
הַהֶגְבֻלָּה. וּפְרוּשׁ ב' דְּעַד הוּא לְשׁוֹן נִצְחִיּוֹת¹⁰ כְּמוֹ לְעַד
וּלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים, דְּגַם זֶה קָאִי עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כִּי
עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת הוּא בְּדִרְגָּא כְּזוֹ שֶׁהִיא בְּגֵדֵר הַזֶּמֶן דּוֹקָא.
כִּי בְּדִרְבָּר שְׁאִינוּ בְּגֵדֵר זֶמֶן כָּלֵל אִינוּ מֵתֵאִים עֲנִין
הַנִּצְחִיּוֹת. וּכְמוֹ סְבָרָא שְׁכָלִית עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל¹¹, שְׁאִינָה
בְּגֵדֵר זֶמֶן כָּלֵל, וְלִכֵּן אִי אֶפְשָׁר לִוְמַר בָּהּ שֶׁהִיא נִצְחִית.

וּכְמוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הִנֵּה הַמִּצְוֹת נִתְלַבְּשׁוּ בְּגֵדֵרֵי הַזֶּמֶן
וְלִכֵּן שִׁיךְ לִוְמַר בָּהֶם זֹאת הַתּוֹרָה לֹא תִהְיֶה מִחֻלָּפֶת¹²,
מָה שְׁאִין כֵּן הַסְּכָרוֹת שֶׁבְּתוֹרָה אֵינָם בְּגֵדֵר זֶה, וְאֵין שִׁיךְ
לִוְמַר בָּהֶם תִּהְיֶה מִחֻלָּפֶת אוֹ לֹא תִהְיֶה מִחֻלָּפֶת.
וּבְכָלֵלוֹת זֶהוּ עֲנִין סְפִירַת הַמַּלְכוּת כְּנִ"ל. וְהִנֵּה לְכָאוּרָה
צָרִיךְ לְהַבִּינּוּ, אִיךָ אֶפְשָׁר שֶׁבְּגֵדֵר הַזֶּמֶן יִהְיֶה עֲנִין
הַנִּצְחִיּוֹת, דְּלְכָאוּרָה הֵם ב' הַפְּכִים. שֶׁהִרִי גֵדֵר מִצִּיּוֹת
הַזֶּמֶן הוּא עֲנִין שֶׁל שְׁנוּיִים, הִנֵּה הוּוֹה וְיִהְיֶה, וְעַד שְׁעַל
כִּי הַתּוֹרָה גַּם מְדִידַת הַזֶּמֶן הִיא עַל יְדֵי הַשְּׁנוּיִים,
דְּמְדִידַת הַזֶּמֶן הִיא עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ¹³, הֵינּוּ
מְשִׁנּוּיִי הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ. וְאֵם כֵּן יִפְלֹא אִיךָ יָכוֹל לִהְיוֹת
עֲנִין שֶׁל נִצְחִיּוֹת בְּזֶמֶן, וּבְלִשׁוֹן הַרְמָב"ם¹⁴ שְׁאִי אֶפְשָׁר
שְׁכָלִי גְבוּל יִהְיֶה בְּתוֹךְ עֲנִין שֶׁל גְבוּל. אִךְ הַבְּאוּר בָּהּ
הוּא, דְּעֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת שֶׁבְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת הוּא עַל יְדֵי
שְׁמִמְשִׁיכִים בָּהּ מִבְּחִינַת הַפְּתֹר וְיֵשׁ לִוְמַר דְּגַם זֶה נִרְמָז
בְּהַפְּתוּב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד דְּגַם עֲנִין הַפְּתֹר נִקְרָא בְּשֵׁם
עַד, כְּמִבְּאוּר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה בְּתַחֲלָתוֹ¹⁵ בְּעֲנִין וּתְבוּאֵי
בְּעַדִּי עַדִּים¹⁶, שֵׁשׁ כָּאֵן בַּסּוּק זֶה ג' בְּחִינּוֹת עַד, עַדִּי א'
וְעַדִּים ב', וְקָאִי [=מוסב] עַל ג' רִישֵׁין שְׁנִכְלָלִים

(7 נחמ"ו, ט, ח. 8) סוף ברכות. (9) ראה בכ"ז לקו"ת שם סז, ג. אוה"ת
שם. ובכ"מ. (10) ראה תהלים קיא, י. ובכ"מ. (11) ראה גם לקו"ת שם ח"י
ע' 59 ואל"ך. (12) עיקר ה'ט' מ"ג העיקרים. (13) ראה בראשית א, יד.
(14) מו"נ ח"ב בהקדמות. (15) פקודי ד, ד ואל"ך. (16) יחזקאל טז, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בפתר. ועוד זאת, דגם ספירת התפארת שלמעלה מספירת המלכות
2 נקראת בשם עד]. ולפי זה מוכן, דענן הנצחיות שבספירת
3 המלכות הוא על ידי המשכת בחינת הפתר [שנמשך על ידי
4 ספירת התפארת פנודע]. דכתי' עליון איהו פתר מלכות¹⁷
5 הכונה בירידה העצומה של
6 ספירת המלכות שבה יש מקום
7 להתחלקות הזמן (המורה) על
8 גבול ומדה) ועל ידה מתהווה
9 עולם מוגבל, שעל ידי ירידה זו
10 נפעל בספירת המלכות ביטול
11 עצום הנקרא ביטול דמלכות –
12 ענין הנחת עצמותו ('לשכוח' על
13 עצמו) לגמרי. ומכיון שכל
14 הגבוה יותר יורד למטה יותר,
15 לכן ביטול זה מגיע למעלה יותר,
16 ועד שכתר עליון הוא הוא (כתר
17 שורש ה) מלכות. ששורש ספירת
18 המלכות (שענינה גבול) הוא
19 הכתר שענינו בלי גבול, היינו
20 שעל ידי הכתר נמשך ענין
21 הנצחיות בחינת בלי גבול בתוך
22 הגבול - מלכות.
23 וזהו שובה ישראל עד
24 הוי' אלוקיך גוי',
25 שהעבודה דשובה
26 ישראל עד, הינו להשיב
27 בחינת עד, היא באפן עד
28 שהוי' יהיה אלוקיך, הינו
29 שעל ידי עבודה זו דישראל
30 נמשך אור כה נעלה עד שגם
31 שם הוי' יהיה בבחינת
32 אלוקים, בחינת מגן
33 ונרתק, משום שיאיר אז
34 בחינת הוי' דלעילא.
35 ועוד זאת¹⁸, שהוי' יהיה
36 אלוקיך, פתח וחייתך
37 שאור אין סוף, החיות האלוהית
38 שלמעלה מהשתלשלות - הוי'
39 דלעילא, הנרמז בשם הוי' בפסוק
40 (הוי' אלוקינו) - נעשה כוחו
41 וחייתו של היהודי, פמוכא
42 להלכה¹⁹ שפרוש שם
43 אלוקים הוא שהוא פעל
44 הפחות והיכלת כו'.
45 והנה כל הענינים תלויים
46 במעשינו ועבודתנו,

ספירת התפארת נקראת בשם עד], ולפי זה מוכן, דענן
הנצחיות שבספירת המלכות הוא על ידי
המשכת בחינת הפתר [שנמשך על ידי ספירת התפארת
פנודע], דכתי' עליון איהו פתר מלכות¹⁷.

וזהו שובה ישראל עד הוי' אלוקיך גוי', שהעבודה
דשובה ישראל עד, הינו להשיב בחינת עד, היא
באפן עד שהוי' יהיה אלוקיך, הינו שגם שם הוי' יהיה
בבחינת אלוקים, בחינת מגן ונרתק, משום שיאיר אז
בחינת הוי' דלעילא. ועוד זאת¹⁸, שהוי' יהיה אלוקיך,
פתח וחייתך, פמוכא להלכה¹⁹ שפרוש שם אלוקים הוא
שהוא פעל הפחות והיכלת כו'.

והנה כל הענינים תלויים במעשינו ועבודתנו,
וכידוע²⁰ הפרוש במאמר רז"ל²¹ דע מה למעלה
ממך, שכל הענינים שלמעלה תלויים ממך, בעבודת
האדם. וענן שובה ישראל עד, בעבודת האדם הוא,
שגם בעבודתו שהיא במדידה והגבלה, בעשר פחות
הנפש, צריך להשיבה ולהעלותה למעלה ממדידה
והגבלה. דנוסף לזה שצריך להיות העבודה בכל לכבד
ורבך נפשך, צריך לעבד גם בכל מאדך, שזהו בכל מדה
ומדה שהוא מודד לך²², דאף שב' מדות הן הפכיות
לכאורה, מכל מקום עובד בכל מדה ומדה משום
שממשיך בחינת בלי גבול בעבודתו. ועד שעובד
עבודתו באפן דעושין רצונו של מקום²³, דלא רק
שממלא רצון הקב"ה אלא עושה רצון חדש, פנודע²⁴
מענן יהי רצון, שעל ידי העבודה למעלה ממדידה
והגבלה עושין רצון חדש למעלה. וזה חודר בכל
עבודתו, כל עצמותי תאמרנה²⁵, בכל רמ"ח אבריו כו'.
ועל דרך המבאר גפי אברהם אבינו, שזה שהיה נדיב
בגופו כו' (פדאיתא בארחות צדיקים²⁶) אינו מצד טבע

(17) הקדמת תקו"ז (פתח אליהו). (18) ראה אוה"ת שם ע' א'תקיד
(מלקו"ת צו). ובכ"מ. (19) ראה שו"ע אדה"ז סוף סי' ה. (20) ראה
לקו"א להח"מ סי' קצח. סה"ש תש"ד ע' 23. ובכ"מ. (21) אבות פ"א
מ"ב. (22) ברכות נו, א במשנה. (23) ברכות לג, ב. (24) ראה לקו"ת
אמור לב, ד. ובכ"מ. (25) תהלים לה, י. (26) שער יד. וראה ספר

47 וכידוע²⁰ הפרוש במאמר רז"ל²¹ דע מה למעלה ממך, שכל
48 הענינים שלמעלה תלויים ממך, הכל תלוי בעבודת האדם.
49 וענן שובה ישראל עד, בעבודת האדם הוא, שגם בעבודתו
50 שהיא במדידה והגבלה, בעשר פחות הנפש (ענין הגבול),
51 צריך להשיבה ולהעלותה למעלה
52 ממדידה והגבלה (ענין
53 הבלי גבול). דנוסף לזה
54 שצריך להיות העבודה
55 בכל לכבד ורבך נפשך
56 שרצה באלוקות מצד
57 ההתבוננות, רצון מוגבל, צריך
58 לעבד גם בכל מאדך
59 באהבה בלי גבול – ענין מסירות
60 הנפש בעבודת האדם, שזהו
61 בכל מדה ומדה שהוא
62 מודד לך²², דאף שמצד
63 הטבע ב' מדות הן הפכיות
64 זו לזו לכאורה, מכל מקום
65 עובד בכל מדה ומדה
66 משום שממשיך בחינת
67 בלי גבול בעבודתו.
68 ולמעלה מזה, עד שעובד
69 עבודתו באפן דעושין
70 רצונו של מקום²³, דלא
71 רק שממלא רצון הקב"ה
72 אלא עושה רצון חדש,
73 פנודע²⁴ מענן יהי רצון,
74 שעל ידי העבודה
75 למעלה ממדידה והגבלה
76 עושין רצון חדש למעלה
77 בכדי לפעול למעלה רצון חדש
78 זהו על ידי עבודת האדם בבחינת
79 "בכל מאודך" דוקא. וזה
80 (עבודה דבלי גבול) חודר
81 בכל עבודתו, כל עצמותי
82 תאמרנה²⁵, בכל רמ"ח
83 אבריו כו'. ועל דרך
84 המבאר גפי אברהם
85 אבינו שגם כאשר עבד את ה'
86 במדה שמצד טבעו, היה זה
87 באופן שלמעלה מטבעו, שזה
88 שהיה נדיב בגופו בממנו
89 ובנפשו כו' (פדאיתא
90 בארחות צדיקים²⁶) אינו
91 מצד טבע החסד שלו,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 משום שהיה מדת החסד דאצילות, אלא משום שעבודתו
2 היתה למעלה ממדידה והגבלה, לך לך מארץ וממולדתך
3 גו'²⁷, שכל סדר עבודתו הוא באופן שיצא מהגבלתו ומרגילותו,
4 וכידוע שלךך נקרא נסיון העקדה על שם אברהם אבינו
5 דוקא ולא על שם יצחק

6 בנו, אף שלכאורה היה
7 נסיון של יצחק גדול
8 יותר, משום שאברהם
9 היה עובד עבודתו בבחינת
10 אהבה וחסד, אברהם
11 אוהבי, לא רק מצד גופו
12 אלא גם מצד נשמתו,
13 ולכן דוקא בנסיון
14 העקדה נאמר²⁸ עתה
15 ידעתי כי ירא אלקים
16 אתה כאשר לקח אברהם, היפך
17 טבעו, את המאכולת לשחוט את
18 בנו, גילה בזה כי כל עבודתו
19 היא מצד מסירות נפש שלמעלה
20 ממדידה והגבלה. שלכן כתוב
21 "עתה" דווקא, כי עד נסיון
22 העקדה, היתה אפשרות שעמידת
23 אברהם בניסיונות הקודמים היא
24 רק מצד טבעו. ובנסיון העקדה
25 נתגלה כי גם עמידתו בניסיונות
26 הקודמים היתה באופן של יציאה
27 מהגבלת טבעו ורגילותו,
28 שנתגלה שהיה בבחינת
29 ירא אלקים (וכפרוש
30 רש"י²⁹ שרק אז נתגלה
31 טעם חבתו), כי היה ענין
32 לך לך מרגילותך כו'.
33 ועל דרך זה הוא בעבודת
34 כל אחד ואחד שצריך
35 לצאת מטבעו ורגילותו,
36 ומתוך שמחה וטוב לבב.
37 והנה אחר כך ממשיך
38 בפתוב ונשלמה פרים

39 שפתנו. ויש לומר דהיינו לא רק השלמת החסר אלא גם
40 לשון שלמות. ועל דרך המבאר לעיל³⁰ גבי גם אויביו
ישראלים עמו, שאויביו מוסיף בו שלמות על ידי
אתהפכא כו', כי לא זו בלבד שמשלימים את החסר על
ידי שפתנו, אלא ששפתנו פועלים שלמות בענין
הקרפנות, פרים, ולא זו בלבד שתפלות במקום קרפנות
תקנום³¹, אלא שעל ידי התפלה זוכים שיהיה בקרוב
ממש ענין הקרפנות כפשוטם. ואז יהיה ענין הקרפנות
בתכלית השלמות, כמאמר ויש נעשה לפניך כמצות
רצונך כו'³². וכידוע³³ הפרוש בזה, שלעתיד לבוא תהיה
שלמות בכל המצות, משום שאז תהיה שלמות בכל ד'
הסוגים דדומם צומח חי מדבר שמהם מקריבים
קרפנות³⁴, מלח ו(נסוף) מים מדומם, סלת ונסכים
מצומח, קרפנות מחי, וגם המדבר נקרב כמו שפתוב³⁵
שפתנו. ויש לומר דהיינו לא רק השלמת החסר אלא גם
לשון שלמות. ועל דרך המבאר לעיל³⁰ גבי גם אויביו

41 ישראלים עמו, שאויביו מוסיף בו שלמות על ידי אתהפכא
42 כו', כי לא זו בלבד שמשלימים את החסר על ידי שפתנו
43 בזמן הגלות, כאשר אין בית המקדש קיים ואי אפשר להקריב בו קורבנות,
44 תיקנו חז"ל תפילות במקום הקרבת קרבנות, להשלים בעבודה הרוחנית את
45 החסר, אלא ששפתנו

46 פועלים שלמות לא רק
47 בעבודה הרוחנית כי אם גם
48 בענין הקרפנות, פרים,
49 ולא זו בלבד שתפלות
50 במקום קרפנות תקנום³¹,
51 אלא שעל ידי התפלה
52 זוכים שיהיה בקרוב
53 ממש ענין הקרפנות
54 כפשוטם בזכות שפתנו, ענין
55 עבודת התפלה מקריבים ומזוים
56 את הגאולה ובנין בית המקדש
57 השלישי. ואז יהיה ענין
58 הקרפנות בתכלית
59 השלמות, כמאמר ויש
60 נעשה לפניך כמצות
61 רצונך כו'³². וכידוע³³
62 הפרוש בזה, שלעתיד
63 לבוא תהיה שלמות בכל
64 המצות, משום שאז
65 תהיה שלמות בכל ד'
66 הסוגים דדומם צומח חי
67 מדבר שמהם מקריבים
68 קרפנות לעתיד לבוא, כשיסיר
69 ה' את הרע מן העולם, אזי תהיה
70 שלימות העלאת העולם כולו
71 לקדושה³⁴, מלח ו(נסוף)
72 (ה)מים מדומם על ידי
73 הקרבת כל קרבן עם המלח,
74 המייצג את כל חלק הדומם
75 בעולם, עולה הדומם שבעולם
76 לקדושה, על ידי הקרבת סלת
77 ונסכים מצומח מעלים כל
78 הצומח שבעולם, ועל ידי

79 הקרבת קרפנות מחי עולה כל החי שבעולם, וגם המדבר נקרב כמו
80 שפתוב³⁵ אדם כי יקריב מכם (מכם ומעצמכם) ולא כתיב אדם

הערכים חב"ד כרך א' ע' סט ואילך. (27) ר"פ לך. (28) וירא כב, יב. (29) שם. וראה לקו"ש ח"כ ע' 73 ואילך. ובהנסמן בהערה 5
שם. (30) ע' ט. (31) ראה ברכות כו, ב. (32) נוסח תפלת מוסף. (33) תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. (34) ע"ח שער
קיצור אבי"ע ספ"ב. של"ה תושב"כ פ' ויקרא (שלח, א). נהר שלום בהקדמת הקרבנות. מדבר קדמות (להחיד"א) מע' ק' אות י"ז
מחסד לאברהם. אמת ליעקב מע' ק אות ס'. (35) ויקרא א, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מִכֶּם כִּי יִקְרִיב, כִּי הָאָדָם מִקְרִיב גַּם אֶת עֲצָמוֹ שְׁמַעְלָה אֶת נַפְשׁוֹ
2 הַבְּהִמִית וּמִקְרִיבָהּ לָהּ עַל יְדֵי רַחֲמֶתָהּ, כְּשׁוֹר לַעֲוֹל וּכְחֻמּוֹר לַמָּשָׁא, בְּמִסִּירוֹת
3 נֶפֶשׁ לַעֲבֹדֶת ה', וְלַעֲתִיד שִׁיְהִי כָּל הַדּוֹמָם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר
4 שֶׁבְּעוֹלָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב³⁶ וַיֵּדַע כָּל פֶּעַל
5 כִּי אֶתָּה פֹּעֵלָתוֹ, שֶׁאֵפְלוֹ
6 בְּחִינַת פֶּעַל שֶׁבְּעוֹלָם
7 הָעֲשִׂיָּה³⁷ (שֶׁכְּנָגַד בְּחִינַת
8 דּוֹמָם, וּכְיָדוּעַ³⁸ שֶׁד'
9 בְּחִינַת דּוֹמָם צוֹמֵחַ חַי
10 מְדַבֵּר הֵם כְּנָגַד ד'
11 עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה
12 יִצְרָה (עֲשִׂיָּה) יֵדַע
13 בְּבְחִינַת דַּעַת וַיֵּדִיעָה
14 חֲזָקָה (וּכְמִבְאָר בַּתְּנִיָּא³⁹
15 שֶׁעֲנִין הַדַּעַת הוּא מְלִשׁוֹן
16 הַתְקַשְּׁרוֹת
17 מִחֲשָׁבְתוֹ בְּחֻזְקָה) כִּי אֶתָּה
18 פֹּעֵלָתוֹ. דַּעַת זֶה נִפְעֵל
19 בְּכָל ד' הַסּוּגִים עַל יְדֵי
20 עֲבֹדַת הָאָדָם לַהֲעֹלֹת ד'
21 סוּגִים אֵלֶּה שָׁבוּ וּשְׁבַעוּלָם, כְּמוֹ
22 שֶׁכְּתוּב⁴⁰ גַּם אֶת הָעוֹלָם
23 נָתַן בְּלָפָם, וְעַל דֶּרֶךְ
24 הַמִּבְאָר בַּתְּנִיָּא⁴¹ שֶׁכָּל
25 סוּג עוֹלָה עַל יְדֵי
26 הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁמִּסּוּג זֶה,
27 דַּעַל יְדֵי שֶׁמִּקְרִיבִים
28 עֲשָׂרוֹן סֵלֶת אֶחָד הָרִי זֶה
29 מַעֲלָה אֶת כָּל מִין
30 הַצּוֹמֵחַ, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
31 בְּדוֹמָם וְחַי כו'. עַל דֶּרֶךְ
32 זֶה הוּא בְּנִדּוֹן דִּין
33 שֶׁנִּפְעֵל בְּכָל הַד' סוּגִים.
34 וְהַעֲנִין הוּא, דִּהְיָה מַעֲלַת
35 הָאָדָם הוּא שִׁישׁ בּוֹ עֲנִין
36 הַבְּחִירָה, דַּעַת הַבְּחִירָה
37 שֶׁבְּאָדָם הוּא כְּמוֹ
38 שֶׁכְּתוּב⁴² הֵן הָאָדָם הִיָּה

39 כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לַדַּעַת טוֹב וְרַע גו', הֵינּוּ מִשּׁוֹם שִׁישְׁרָאֵל מִשְׁרָשִׁים
40 בְּבְחִינַת אֶחָד מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא קִדְמָה לוֹ עֲלָה וְסִפָּה חֵס וְשָׁלוֹם,
41 וְלִכְּן יֵשׁ בָּהֶם עֲנִין הַבְּחִירָה יְהוּדִי מִקְבֵּל אֶת הָאִפְשָׁרוֹת לַבְּחֹר גַּם
42 בַּעֲנִינִים שֶׁהֵם הֵיפֵךְ 'שׁוֹרֵשׁ עֲנִין הַבְּחִירָה' שְׁלֹו – דְּבַר הַמִּבְטָא אֶת שְׁלֹמוֹת חוֹפֵשׁ

43 הַרְצוֹן הַגָּמוּר. עֲנִין הַבְּחִירָה הַחוֹפְשִׁית הוּא מַעֲלַת הָאָדָם – לִשׁוֹן 'אֲדַמָּה לַעֲלִיּוֹן'.
44 וְעַל זֶה נֶאֱמַר⁴³ רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ גו' אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב
45 גו' וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים, הֵינּוּ שֶׁהַכָּל הוּא בְּאִפְּן שֶׁל בְּחִירָה. הֵינּוּ,
46 דָּאף שִׁידַע שֶׁעֲנִין זֶה הוּא הַחַיִּים וְהַטּוֹב מֵה שְׁאִין כֵּן הַחֶפֶץ
47 הוּא הַפֶּכוֹ, שֶׁעַל פִּי זֶה

48 אֵין שִׁיף בְּזֶה לְכַאוֹרָה
49 עֲנִין הַבְּחִירָה שֶׁהִרִי תוֹרָה
50 מַעֲדִיָּה כִּי עַל יְדֵי טוֹב נִמְשָׁכִים
51 חַיִּים וְעַל יְדֵי הָרַע נִמְשָׁכִים מוֹת,
52 לְכַאוֹרָה, מִי הוּא ה'פְתִי' שֶׁלֹּא
53 יִמְשָׁךְ לְטוֹב וְחַיִּים, מִכָּל
54 מְקוֹם הַסִּפָּה שֶׁעוֹשֶׂה זֶה
55 הוּא מַצֵּד עֲנִין הַבְּחִירָה,
56 בְּחִירָה חֲפְשִׁית כְּלוֹמֵר,
57 כְּמִבְּאוֹר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת,
58 הַמְּשִׁיכָה אַחֵר טוֹב וְחַיִּים צְרִיכָה
59 לִהְיוֹת בְּאִפְּן שֶׁל "וּבְחִירָתָה" –
60 בְּחִירָה שֶׁהִיא חוֹפְשִׁית וְלִמְעַלָּה
61 מִטַּעֲמִים וּשְׁקוּלִים שְׁכָלִיִּים.
62 הַבְּחִירָה הָאֲמִיתִית עֲנִינָה 'כֵּךְ וְלֹא
63 אַחֲרָת' לִמְעַלָּה מִכָּל מִדְּרָה
64 וְהַגְּבִלָה, כּוֹלָל לִמְעַלָּה מִגְּדוֹר
65 הַשְּׁכָל. גַּם כֹּאשֶׁר אֵינוֹ מִבִּין מְדוּעַ
66 עֲלִיּוֹ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי קְדוּשָׁה
67 וְטוֹב – עַד שְׁכָאִילוֹ שְׁתֵּי הַדְּרָכִים
68 דְּטוֹב וְרַע הֵם שְׁתֵּי דְרָכִים שׁוֹת
69 בַּעֲנִינִי, מִבְּלִי יִתְרוֹן לְאֶחָד עַל
70 הַשְּׁנִי – הֵנָּה מַצֵּד עֲצֻמּוֹתוֹ
71 הַקְּשׁוּרָה עִם עֲצֻמּוֹת הַקֶּבֶ"ה, הִרִי
72 הוּא בּוֹחֵר בַּהֲקִבָּה. אִם כֵּן מוֹבֵן
73 שְׁכֹאשֶׁר מִסִּירוֹתָּהּ הִיא בְּאִפְּן כּוֹה,
74 הִרִי שְׁלִילַת דְּבָרִים אֲסוּרִים
75 וְהַמְּשִׁיכָה לְדְבָרִים טוֹבִים חֲזָקָה
76 לֵאמֹר, עוֹרֹךְ, מֵאִשֶׁר הַדְּבִיקוֹת בָּה'
77 עַל פִּי טַעֲמִים וּשְׁקוּלִים שְׁכָלִיִּים.
78 וְכֹאשֶׁר דְּבִיקוֹתוֹ בְּטוֹב וְחַיִּים הִיא
79 מַצֵּד בְּחִירָה חוֹפְשִׁית, אִזִּי בְּחִירָתוֹ
80 הִיא מַצֵּד עֲצָם נִפְשׁוֹ, וּבְחִירָה זֹו

וְהַעֲנִין הוּא, דִּהְיָה מַעֲלַת הָאָדָם הוּא שִׁישׁ בּוֹ עֲנִין
הַבְּחִירָה, דַּעַת הַבְּחִירָה שֶׁבְּאָדָם הוּא כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב⁴² הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ גו', הֵינּוּ מִשּׁוֹם
שִׁישְׁרָאֵל מִשְׁרָשִׁים בְּבְחִינַת אֶחָד מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא קִדְמָה לוֹ
עֲלָה וְסִפָּה חֵס וְשָׁלוֹם, וְלִכְּן יֵשׁ בָּהֶם עֲנִין הַבְּחִירָה. וְעַל
זֶה נֶאֱמַר⁴³ רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ גו' אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב
גו', וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים, הֵינּוּ שֶׁהַכָּל הוּא בְּאִפְּן שֶׁל בְּחִירָה.
הֵינּוּ, דָּאף שִׁידַע שֶׁעֲנִין זֶה הוּא הַחַיִּים וְהַטּוֹב מֵה שְׁאִין
כֵּן הַחֶפֶץ הוּא הַפֶּכוֹ, שֶׁעַל פִּי זֶה אֵין שִׁיף בְּזֶה לְכַאוֹרָה
עֲנִין הַבְּחִירָה, מִכָּל מְקוֹם הַסִּפָּה שֶׁעוֹשֶׂה זֶה הוּא מַצֵּד
עֲנִין הַבְּחִירָה, בְּחִירָה חֲפְשִׁית. וְאִף שֶׁנֶּאֱמַר וּבְחִרְתָּ
בְּחַיִּים, הֵינּוּ שִׁישׁ יֵדִיעָה שֶׁלִּמְעַלָּה שִׁיְהִיָּה עֲנִין הַבְּחִירָה
מִכָּל מְקוֹם כְּבָר מִבְּאָר בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת⁴⁴ שְׁאִין
מַמְלָאֵת אֶת כָּל מִצִּיאוֹתָיו וְכָל חֲלָקֵי נַפְשׁוֹ, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרָת שׁוֹם פִּינָה בְּנַפְשׁוֹ
הַנּוֹתֵנָת מְקוֹם לַהֲנַגְּהָ הַסּוֹתֵרֶת אֶת הַבְּחִירָה הַזֹּו. וְאִף שֶׁנֶּאֱמַר וּבְחִרְתָּ
בְּחַיִּים, הֵינּוּ שִׁישׁ יֵדִיעָה וְצִיּוּי שֶׁלִּמְעַלָּה שִׁיְהִיָּה עֲנִין הַבְּחִירָה
בְּחַיִּים, מִכָּל מְקוֹם כְּבָר מִבְּאָר בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת⁴⁴ שְׁאִין

(36) נוסח תפלות ר"ה. (37) סי' האריז"ל שם. (38) ראה ע"ח שער נ' פ"א ואילך. ובכ"מ. (39) ספ"ג. (40) קהלת ג, יא. (41) פל"ד.

(42) בראשית ג, כב. (43) נציבים ל, ט"ז. (44) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ו. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ז ע' 365 ואילך. ושי"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הידיעה שלמעלה מכרחת את הבחירה החופשית של האדם, ואפילו
2 ידיעה שלמטה (יודע עתידות) אינה מכרחת את הבחירה,
3 וכל שכן ידיעה שלמעלה.

4 והנה כשם שהוא בעבודת האדם שצריך להיות העבודה
5 באופן של בחירה

6 חפשית, מהדרגא הכי
7 נעלית שבנפש, הרי דע
8 מה למעלה ממך, וכן
9 הוא גם למעלה,

10 שהברכות שלמעלה הם
11 באופן של בחירה. דלא זו
12 בלבד שהקב"ה נותן

13 שנה טובה ומתוקה בטוב
14 הנראה והנגלה ולמטה
15 מעשרה טפחים, בני חיי
16 ומזוני ויוחי ובכלם

17 ריוחי (פי אף שאמרו
18 רז"ל⁴⁵ בני חיי ומזוני
19 לא בזכותא תליא מילתא

20 אלא במזלא [=בנים
21 (תולדות), בריאות ופרנסה, לא
22 בזכות האדם תלויים, אלא
23 במזל], הרי ישראל הם

24 בעלי הבית על כל
25 המזלות, כי הם
26 ממליכים את הקב"ה

27 והוא הממליך מלכים
28 כו'), אלא עוד זאת,
29 דמגיד דבריו לעקב

30 חקיו ומשפטיו
31 לישראל⁴⁶, מה שהוא
32 עושה אמר לישראל

33 לעשות⁴⁷, וכשם שאומר
34 לישראל ובחרת בחיים,
35 בבחירה חפשית, בחירה

36 שמצד העצם, כך גם
37 ברכותיו של הקב"ה הם
38 באופן דיבחר לנו את

39 נחלתנו גו'⁴⁸, באופן של
40 בחירה. ופנ"ל, דנוסף
41 לזה שהקב"ה נותן שנה

42 טובה ומתוקה מידו
43 המלאה הפתוחה
44 הקדושה והרחבה, ועד

45 שנוסף לזה נותן גם מידו
46 הגדושה, כדאייתא

הידיעה מכרחת את הבחירה, ואפילו ידיעה שלמטה
(יודע עתידות) אינה מכרחת את הבחירה, וכל שכן
ידיעה שלמעלה.

והנה כשם שהוא בעבודת האדם שצריך להיות
העבודה באופן של בחירה חפשית, מהדרגא הכי
נעלית שבנפש, הרי דע מה למעלה ממך, וכן הוא גם

למעלה, שהברכות שלמעלה הם באופן של בחירה. דלא
זו בלבד שהקב"ה נותן שנה טובה ומתוקה בטוב

הנראה והנגלה ולמטה מעשרה טפחים, בני חיי ומזוני
ריוחי ובכלם ריוחי (פי אף שאמרו רז"ל⁴⁵ בני חיי
ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, הרי

ישראל הם בעלי הבית על כל המזלות, כי הם ממליכים
את הקב"ה והוא הממליך מלכים כו'), אלא עוד זאת,

דמגיד דבריו לעקב חקיו ומשפטיו לישראל⁴⁶, מה
שהוא עושה אמר לישראל לעשות⁴⁷, וכשם שאומר

לישראל ובחרת בחיים, בבחירה חפשית, בחירה שמצד
העצם, כך גם ברכותיו של הקב"ה הם באופן דיבחר לנו

את נחלתנו גו'⁴⁸, באופן של בחירה. ופנ"ל, דנוסף לזה
שהקב"ה נותן שנה טובה ומתוקה מידו המלאה

הפתוחה הקדושה והרחבה, ועד שנוסף לזה נותן גם
מידו הגדושה, כדאייתא בסדור הבעל שם טוב, דענין

גדושה הוא למעלה ממדידה והגבלה (וכן הוא גם
בהלכה⁴⁹), הנה עוד זאת, שיבחר לנו את נחלתנו גו'

(שאומרים ז' פעמים לפני התקיעות, על דרך שאומרים
ז' פעמים הו' הוא האלקים במוצאי יום כפור, וכל השביעין חביבין⁵⁰), בבחינת

בחירה ממקום שלא קדמה לו עלה וסבה חס ושלום, ובחירה זו נמשכת בגאון
יעקב, בבחינת יעקב שלמעלה מישראל, ובאופן דסלה, שגם סלה הוא לשון

נצחיות כמו לשון עד) כמאמר רז"ל⁵¹ כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו
הפסק. ומזה נמשכים כל הברכות בגשמיות, ומהם עושים ישראל רוחניות,

כתורת רבנו הזקן⁵² שהקב"ה נותן לישראל גשמיות והם עושים מגשמיות
רוחניות, ועד שעושים מגלות גאולה על ידי שממשיכים בו אות א', יחידו של
עולם, שזוכים בקרוב ממש לגאולת ישראל ובמהרה בימינו ממש.

(45) מו"ק כח, א. (46) תהלים קמו, יט. (47) שמו"ר פ"ל, ט. (48) תהלים מז, ה. וראה לעיל ע' ד ואילך.

(49) רמב"ם הל' עבודת יו"כ פ"ד ה"א. (50) ויק"ר פכ"ט, ט. (51) עירובין נד, א.

(52) "היום יום" כז אלול. ובכ"מ.

ב"ה, יום שלישי שהוכפל בו כי טוב,
פרשת וזאת הברכה אשר ברך משה,
ששי לחודש השביעי, ה'תשד"מ.
ברוקלין, נ.י.

אל כל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

פותחין בברכה, ברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

בבואנו מראש-השנה ומשבת-שובה, אשר לפי קביעות שנה זו מוליך ראש-השנה אל שבת-קודש,
שבת-שובה.

ובהמשך לנקודה השניה שבקביעות שנה זו – שראש-השנה חל בשבוע פרשת האזינו –

כפי ששתי נקודות אלה הוסברו במכתבים הקודמים, מערב שבת קודש ח"י אלול וממוצאי שבת
קודש כ"ה אלול (תשמ"ג).

ואפשר להוסיף – על-כל-פנים בקיצור נמרץ – על השייכות המיוחדת של ראש-השנה –

א) אל יום החמישי בשבוע, אשר ה"שיר של יום" שלו הוא מזמור התהלים שבו נאמר "תקעו
בחודש שופר", ואל יום הששי בשבוע, שה"שיר של יום" שלו הוא "ה' מלך גאות לבש" אשר אדם הראשון
עשה את הדבר על ידי כך שהביא את הבריאה כולה ל"נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה' עושנו", ב"ראש
השנה" הראשון שהיה בעולם.

ב) אל פרשת האזינו, שנאמרה "לעז בבני ישראל" במשפט ה', ו"משפט איהו רחמי", ובפרט – ביום
המשפט בראש-השנה, שאז ה' "עומד מכסא דין" (לגמרי) "ויושב על כסא רחמים", ומזכה את בני ישראל,

יום שלישי שהוכפל בו כי טוב: פרש"י בראשית א, ז. ובאוה"ת (בראשית לג, ב. משפטים ע' א'קנז. ועוד)
מקשר זה עם טוב לשמים וטוב לבריות – קידושין מ, א. וראה פיה"מ להרמב"ם פאה בתחלתה. מכתב כ"ק אדמו"ר
(מהורש"ב) נ"ע בסה"מ תש"ט ע' יח (השני). מכ' ומאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שם. ובפרש"י שם בסופו – דגם העבר
נעשה טוב.

פרשת וזאת הברכה: להעיר, אשר בקביעות שנה זו פרשה זו היא במשך ג' שבועות, רובו של חודש תשרי.
ולהעיר מתורת אדה"י: מען בעדארף לעבן מיט דער צייט. מיט פרשת השבוע כו' ("היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב
ע' 29 ואילך).

ששי: ושיעור חומש דיום זה: וליוסף אמר, הוא ספירת היסוד, ספירה הששית דז"א.
לחודש השביעי: הוא "המשובע (ויק"ר פכ"ט, ח) והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה" – תורת
הבעש"ט ("היום יום" כ"ה אלול. כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סי' לא. וש"נ). וראה גם ד"ה יו"ט של ר"ה ה'תשי"י
בתחלתו.

כ"ה אלול: שבו נברא העולם. ראה מכתב דמוצש"ק כ"ה אלול. וש"נ.
יום החמישי . . ה"שיר . . שלו הוא . . "תקעו בחודש שופר": תהלים מזמור פא. ר"ה לא, ב.
יום הששי . . שה"שיר של יום" שלו הוא "ה' מלך גאות לבש": תהלים מזמור צג. ר"ה לא, א. מסכת תמיד
שם.

ל"נשתחוה . . עושנו: תהלים צה, ו.
"לעז בבני ישראל": וילך לא, יט ובפרש"י שם.
"לעז בבני ישראל" במשפט ה': ראה פרש"י ריש פ' האזינו.
"משפט איהו רחמי": תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). ובגולה דתורה: "ושפטו העדה והצילו העדה" –
ר"ה כו, א.

"עומד מכסא דין" . . "ויושב על כסא רחמים": ויק"ר פכ"ט ג: בשעה שישאל נטלין את שופריהו ותוקעין
לפני הקב"ה, (הוא) עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים כו'. פסיקתא דר"כ פיסקא כג (בחודש השביעי). וראה
גם ויק"ר שם, ד, ו. כתיב הארזי"ל במקומם (תק"ש). וראה ד"ה תקעו תרפ"ח בתחלתו. ד"ה עלה אלקים תשי"ח
בתחלתו.

אגרות קודש

כל בני ישראל, להכתב ולהחתם לאלתר בספרן של צדיקים, כיון שהתורה אומרת ומעידה ש"ועמד כולם צדיקים".

והיא (פי' האזינו) נאמרה בהבטחה ש"לא תשכח" – זכרון נצחי, שאותה זוכרים מעצמם ובתוספת של "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", ובמיוחד ב"יום הזכרון", ראש-השנה,

נתעבב בזה על נקודה שלישית בקביעות של ראש-השנה בשנה הנוכחית: העובדה שראש-השנה (ה"ראש" של השנה) הוא של "שנה מעוברת", שנה בת שלושה-עשר חדשים, שהיא מבורכת בימים נוספים, יתירה לא רק על שנה פשוטה, כי אם אפילו על שנת-חמה שיש בה 365 ימים.

* * *

הענין של "שנת עיבור" קשור כידוע, בכך ש"ישראל מונין ללבנה":

הלוח היהודי-תורני מבוסס על מהלך הלבנה ומורכב משנים-עשר חדשי לבנה,

אבל מאחר שהתורה דורשת שהחגים יחולו בתקופתם המתאימה: חג הפסח – ב"חודש האביב" (ניסן), חג הסוכות – ב"זמן האסיף" (תשרי), וכך הלאה, והרי תקופות השנה נקבעות לפי מהלך השמש – נדרש לפיכך שכל שנתיים-שלוש, כאשר ההפרש בין שנת-חמה לשנת-לבנה מצטבר כדי חודש ימים, יתווסף אז לשנת הלבנה עוד חודש – ויש אז אדר-ראשון ואדר-שני – כדי להשוות את ההפרש ולהבטיח שהחגים יחולו בזמנם המתאים.

* * *

כפי שהוזכר פעמים רבות צריך אדם ללמוד מכל דבר בקשר להתנהגותו, וחיו בכלל, וביחוד – כיצד לעבוד את הקב"ה ("אני נבראתי לשמש את קוניי"), ובאופן מיוחד – מענין כה חשוב כ"שנת עיבור", שבה תלויה הקביעות של החדשים והחגים של השנה.

אחת הנקודות בדבר היא, שלמרות שניהם – הן השמש והן הירח – נבראו כדי "להאיר על הארץ", הרי ב"להאיר" של השמש אין כל שינוי מיום ליום ולעומתו בירח נראה שינוי בלתי פוסק, כשכל יום שונה

להכתב ולהחתם לאלתר בספרן של צדיקים: ר"ה טז, ב.

ש"ועמד כולם צדיקים": ישעי' ס, כא.

בהבטחה ש"לא תשכח": וילך לא, כא (וקאי על השירה הזאת) ובפרש"י שם.

"שאל . . ויאמרו לך": האזינו לב, ז.

בימים נוספים: מספר ימים הכי גדול שאפשר להיות בשנה, שפ"ה – לא שפ"ג או שפ"ד כבשאר שנות עיבור,

היא גם "שלימה" – לא חסרה או כסדרה.

הענין של "שנת-עיבור": בהבא להלן ראה רמב"ם הל' קידה"ח רפ"א ורפ"ד. ולהעיר שבעיבור נאמר "סוד" העיבור. וראה רמב"ם שם פ"א ה"ד. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: בסוד עמי לא יהיו זה עיבור. – נתבאר בלקוטי לוי"צ לפסוקים כו' ע' קטו. בנוגע להשלימות דשנת העיבור – להעיר מומלכי צדק מלך שלם – אוה"ת לך עו, ב ואילך. ולהעיר מפרש"י וישלח לג, יח. מו"נ בסופו.

ש"ישראל מונין ללבנה": סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. וראה אוה"ת בראשית ד, ב ואילך. ובכ"מ. – וצע"ק לשון

הרמב"ם ריש הל' קידה"ח: והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה.

שהחגים יחולו בתקופתם המתאימה: תשא לד, כב (ובסנהדרין יג, א). ראה טז, א (ובפרש"י שם. ר"ה כא,

א. סנהדרין שם, ב).

צריך אדם ללמוד: תורת הבעש"ט כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סי' קכז. "היום יום" ט' אייר. תורת הה"מ

לקו"א (הוצאת קה"ת) סי' ריג.

("אני נבראתי לשמש את קוניי"): משנה וגמרא סוף מסכת קידושין.

ששניהם . . נבראו כדי "להאיר על הארץ": בראשית א, טו.

השמש . . הירח . . "להאיר על הארץ": ועד שהשמש "ממתקת" הפירות והלבנה "מבשלת" הפירות (פרש"י

פרשתנו – דשעור יום זה – לג, יד).

השמש אין כל שינוי . . בירח . . שינוי: ראה תו"א ד"ה בחודש השלישי (סז, ג). תו"ח שמות שעא, ב ואילך.

אוה"ת יתרו ע' תשפו ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' קלב. וראה סי' הליקוטים – דרושי דא"ח צמח צדק – ערך לבנה ע' ת ואילך. וראה או"ת לה"מ עה"פ ועינינו מאירות כשמש, סי' רצז (הוצאת קה"ת).

אין כל שינוי . . מיום ליום: היינו בה"להאיר".

אגרות קודש

מן היום שלפניו, החל מיום מולד הירח – לאחר שה"להאיר" שלו לא היה כלל: במחצית הראשונה של החודש הוא הולך וגדל עד ל"קיימא סיהרא באשלמותא" (=הירח קיים במלואו), ובמחצית השנייה של החודש הוא הולך וקטן עד שהוא מתכסה לגמרי כהכנה לראש-חודש חדש שבו הוא מתחדש. עוד נקודה חשובה ביותר: כל השינויים בירח נעשים בו רק על-ידי השמש המאיר עליו.

כיון שהתורה, תורת אמת, אומרת שכל אדם הוא "עולם", ויותר מזה "עולם מלא" בכל הפרטים, מובן ששתי תופעות הטבע, ה"השתנות" שבירח ו"אי-ההשתנות" ("היציבות") של השמש, משתקפות, בחיי האדם. לכל אדם יש בטבעו שתי נטיות: מחד – לבחור לעצמו מהשקפות העולם השונות ולקבוע לעצמו עקרונות יסוד ומטרות קבועות ובלתי מעורערות: חכמה ושליומות בה, מדות טובות ושליומות בהן, צדק ויושר וכו' – ויחד עם זאת יש לו נטיה לשנות ולחדש, ליצור מחדש (אפילו ביחס ליום הקודם שלו עצמו), וכו'.

לכאורה, במבט ראשון, שתי תכונות אלו – ההתחדשות והיציבות – סותרות זו לזו, אך מאחר שהאדם הוא "עולם מלא", הרי שתי התכונות לא רק שאינן סותרות, אלא, אדרבה, הן משלימות זו את זו, ושתייהן יחד מאפשרות לו למלא את מטרותיו ומשימתו בחיים במלוא המדה – כדרך ששנת-העיבור מביאה השוואה ושליומות בסדר הזמנים.

* * *

ההסבר לכך בקצרה – החל בדוגמא פשוטה ביותר:

בכל יום – מתחיל היהודי את יומו ב"מודה אני לפניך", וממשיך – בברכות השחר, פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה, הברכות הראשונות והאחרונות של תפלת העמידה וכו' – מבלי ישונה.

יחד עם זאת אומרת **התורה הנצחית** כי "הברכות האמצעיות" של התפילה חייבות להשתנות בראש-השנה ביחס לכל ימי השנה, בשבת – לגבי ימי החול וכו', ושירו של יום משתנה מיום ליום.

כך גם בשיעורי-תורה: בכל יום אותם דברים מן התורה שבכתב (פרשת ברכות כהנים) ומן התורה שבעל-פה ("אלו דברים", "איזהו מקומן"), ויחד עם זה – הלכות החג בחג, הלכות שהזמן גרמן (ביחס לפעילויות היום-יומיות – מה היא **ההוראה של התורה** בהן) ו**כיוצא באלה**.

כללית יותר בענין זה: **תורה** – "לא תהיה מוחלפת" יחד עם "להגדיל תורה ולהאדירה", **מצוות** – באופן של "לא תוסיפו ולא תגרעו" יחד עם הידור מצוה ו"להעלות בקודש", ושני הסוגים משלימים אחד את השני.

ובכל העניינים הללו נדרש אותו תוקף, עד כדי מסירות נפש, הן בעניינים השווים תמיד (כפי שמסמל השמש), והן בעניינים המשתנים (כפי שמסמל הירח), וכל זה נוצר על-ידי תורה-אור, שלא תהיה מוחלפת, לפי רצון הקב"ה, שכל יהודי יהיה עולם מלא,

ל"קיימא סיהרא באשלמותא": זח"א קנ, רע"א. ח"ב פ"ה, א. עד"ז שמו"ר פט"ו, כו.

בירח . . רק על ידי השמש: זח"א רלו, סע"ב. שם רמט, ב. ובכ"מ.

שכל אדם הוא "עולם": עולם קטן זה האדם – תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). וראה תנחומא פקודי ג. אדר"נ

ספ"א.

"עולם מלא": סנהדרין לו, סע"א במשנה.

"הברכות האמצעיות" . . **חייבות להשתנות בראש השנה** . . **בשבת**: להעיר משו"ע אדה"ז הל' שבת סי'

רס"ח ס"ב. וי"ל. ואכ"מ.

הלכות החג בחג: סוף מגילה. שו"ע אדה"ז ריש הל' פסח.

"לא תהיה מוחלפת": עיקר הטי' מיי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סוף ה"ג.

פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

אגרות קודש

ודבר וודאי הוא שהשם נותן לכל אחד ואחת את הכחות הדרושים, עד כדי מסירות נפש, בשתי התכונות, והיהודי צריך להוציא אותם אל הפועל בהרמוניה מלאה ובשלמות.

וזה אחד הלקחים משנת העיבור – שיש להתבונן, ובמיוחד בימים אלה של חשבון-הנפש ותשובה, בשתי התכונות האמורות, לערוך סיכום של כל אחת מהן, ול"השוותן" כדי להשיג את השלימות המלאה ולנצל את הכחות שהקב"ה העניק לכל אחד ואחת לביצוע שליחות הנשמה של "לשמש את קוני", ולעשות זאת – כמו את כל הענינים של התורה והמצוות – בשמחה ובטוב לבב.

* * *

ויהי רצון שההתבוננות בנקודות האמורות תנוצל הן באשר לתורה בשלימותה יחד עם "להגדיל תורה ולהאדירה", והן באשר למצוות – ב"לא תוסיפו ולא תגרעו" יחד עם תוספת בהידור מצוה וב"להעלות בקודש", הלוך ומוסיף, ושכל זה יוסיף עוד יותר בהצלחה בכלל, ובכל האמור במיוחד, ושהדברים יבואו אצל כל יהודי ואצל כל היהודים, בחתימה וגמר חתימה טובה בטוב הנראה והנגלה, בכל ימי השנה, ובמיוחד – שהשנה עשירה ב"ימים", שנת העיבור,

כולל הברכה העיקרית, שבקרוב ממש לראש-השנה (יום המשפט) הנוכחי – יקויים היעוד "קומה אלקים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגויים",

ברכת הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, לאלתר במהרה בימינו ממש.

בכבוד ובברכת חתימה וגמר חתימה טובה

מנחם שניאורסאהן

"להגדיל תורה ולהאדירה": ראה חולין סו, ב. רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב (גרסתו בב"ב כא, א?). וראה לקו"ש ח"ו ע' 299 ואילך בהערות.
 "לא תוסיפו ולא תגרעו": ואתחנן ד, ב.
 הידור מצוה: ובזה עצמו מעט או יותר ועד שליש (ב"ק ט, ריש ע"ב) כן מהדרין מן המהדרין (שבת כא, ב).
 "להעלות בקודש": ברכות כח, א. וש"נ.
 נותן לכל אחד ואחת את הכחות הדרושים: כי אינו מבקש כו' אלא לפי כחן של כאו"א – במדב"ר פ"ב, ג.
 "קומה . . הגויים": תהלים פב, ח.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' א

יְדִיחֶהּ – נודות שלהם, דהיינו של עובדי כוכבים, שהיין שנבלע בהם בתחילה הוא יין נסך, לֹא די להם בהכשר זה של מילוי ועירוי, אלא טעונים הכשר אחר. אמנם כִּי אֵתָא – כאשר בא רַבִּין, אֲמַר בשם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אַחֵר – בין נודות שֶׁלֵּנוּ וְאַחֵר – ובין נודות שֶׁלָּהֶם, מותרים על ידי הכשר של מילוי ועירוי.
 כָּבֵר רַב אֲחָא בְרִיה דְּרַבָּא קַמְיָה דְּרַב אֲשִׁי לְמִימָר – לומר לפני רב אשׁי, הֵנִי מִלִּי – שהכשר זה של מילוי ועירוי מועיל דווקא בנודות העשויים מעור, אֲבָל קִנְקֻנִּים העשויים מחרס שהיין נבלע בהם יותר מנודות של עור, לֹא די להם בהכשר זה, אלא טעונים הכשר אחר. אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי, לֹא שָׁנָא – אין הדין שונה בין בנודות של עור וְלֹא שָׁנָא – ובין בקִנְקֻנִּים של חרס, והכשר שניהם הוא על ידי מילוי ועירוי מים מעת לעת שלשה ימים.
 לעיל הובאה ברייתא לגבי נודות עור, כעת מביאה הגמרא ברייתא דומה לגבי קנקנים של חרס: תָּנִי רַבִּנּוּ, קִנְקֻנִּים העשויים מחרס שהם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שנותנים בהם יין, אם הם חֲדָשִׁים – שלא נתן בהם העובד כוכבים יין מעולם, והם גם גְּרוֹדִים – ללא זפת, מוֹתְרִין,

דהיינו, אם ישראל נתן בהם יין אין יינו נאסר בהנאה. ואם הם יִשְׁנִים שכבר השתמשו בהם עובדי כוכבים אפילו לזמן מועט, וּמְזוּפְפִין – או שעובדי כוכבים נתנו בתוכם זפת, אֲסוּרִין, דהיינו, אם נתן בהם ישראל יין נאסר היין בהנאה.
 הברייתא מבארת אופן שאפשר להכשיר קנקנים של עובדי כוכבים ישנים או מזופפים: עוֹבֵד כּוֹכָבִים נוֹתֵן לְתוֹכָן יִין – אם עובד כוכבים נתן יין לתוך הקנקנים, יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לְתוֹכָן מִים ומערה את המים מעת לעת ונותן מים חדשים בכל יום במשך שלשה ימים, והקנקנים מותרים. אופן נוסף, עוֹבֵד כּוֹכָבִים נוֹתֵן לְתוֹכָן יִין – אם עובד כוכבים נתן יין לתוך הקנקנים, יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לְתוֹכָן צִיר של דגים וּמוֹרִיִּים – או שומן של דגים, שהם חריפים ומכילים את היין שנבלע בקנקנים, ואינו צריך להכשיר את הקנקנים במילוי ועירוי, וְאִינוֹ חוֹשְׁשׁ להכניס לקנקנים יין שלו, מפני שהקנקנים מותרים.
 הגמרא דנה בסיפא של הברייתא שציר וּמוֹרִיִּים מכשירים את הקנקנים: אִיבְעִיא לָהּ – הסתפקו בני הישיבה,

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א ערב יום הכיפורים ה'תשד"מ בבית הכנסת – אחרי תפלת המנחה

תרגום חפשי

- א. כבר דובר כמה פעמים, שקביעותה המיוחדת של כל שנה (שבה היא שונה מן השנים שלפניה) - יש לה השפעה על כל עניני השנה, ועד שהיא "קובעת" את אופנה של השנה (שכן "קביעות" הוא מלשון "קביעה"), וגם לאחר מכן - נמשכת פעולה זו על השנים הבאות. וכך הדבר גם בנוגע ל"ערב יום הכפורים", שקביעותו המיוחדת שבכל שנה יש בה ענין מיוחד.
- קביעותו של יום זה בשנה זו נבדלת בשני דברים: (א) בימות השבוע - חל ערב יום כיפור בערב שבת; (ב) ב"שבוע-התורני" דהיינו פרשת השבוע - חל ערב יום כיפור בפרשת וזאת הברכה [שלא כבכמה שנים שבהן קוראים פרשת האזינו אחרי יום כיפור, כך שפרשת השבוע של ערב יום כיפור היא "האזינו"].
- וקביעות מסויימת זו פועלת ומשפיעה ו"קובעת", כאמור, את אופנה של כל השנה הבאה, ומזה נמשך אחר כך על השנים שלאחרי זה.
- ב. ענינו של "ערב יום כיפור" הוא (כשמו) - הכנה ליום הכפורים. כלומר, שבנוסף לפעולות וענינים שביום זה בתור יום התשיעי לחודש תשרי - כמפורט בכתבי האריז"ל¹ כיצד נפעל ענין מיוחד בכל יום מעשרת ימי תשובה, כולל ט' בתשרי - קיים בו ענין מיוחד בכך שהוא "ערב יום כיפור".
- ועוד זאת: לא רק שיום זה הוא הכנה ליום כיפור, אלא הוא פועל בעצמו בענינו של יום כיפור, וכדאיתא בגמרא² "כל האוכל ושותה בתשיעי כו' כאילו התענה תשיעי ועשירי", דהיינו, שהאכילה ושתיה שבערב יום כיפור פועלת את אותו הענין הנפעל על ידי ענין התענית ("התענה") ביום כיפור.
- ויש לומר, שזה מורה על עליו מיוחד בערב יום כיפור אפילו לגבי יום כיפור עצמו. ועל דרך המבואר בדרושי פורים³ במעלת חג הפורים לגבי יום כיפור⁴, שהיות שבפורים פועלים על ידי אכילה ושתיה (ושמחה "עד דלא ידעי"⁵) את מה שפועלים ביום כיפור על ידי תענית ועינוי דוקא - הרי זו הוכחה שבפורים ההמשכה היא גדולה יותר וממקום עליון יותר (שלכן היא נמשכת "למטה יותר", בעניני אכילה ושתיה) - על דרך זה הוא גם בערב יום כיפור, שבו נפעל הענין ד"כאילו התענה". ועשירי" על ידי האכילה ושתיה.
- ג. והנה תוכן ענין זה (שפועלים על ידי אכילה ושתיה גשמית את אותו הענין שפועלת התענית ביום הכיפורים) בכללותו הוא - מעלת עבודת הגוף, לעבוד את הקב"ה עם ועל ידי הגוף דוקא. וכתורת הבעל שם טוב⁶ על הפסוק⁷ "עזוב תעזוב עמו", שיש לברר ולזכך את הגוף "ולא לשברו בסיגופים", כדי שיהיה "עזוב תעזוב עמו" (עם הגוף).
- וטעם הדבר הוא - כי הניצוצות הנמצאים בגשמיות העולם, מקורם ממקום עליון יותר מן הניצוצות שברוחניות העולם, ולכן, דוקא על ידי בירורו של ה"תחתון תחתון ביותר" מגיעים אל ה"גבוה גבוה ביותר". וכמבואר⁸ על הפסוק⁹ "לא על הלחם יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" - שאפילו

(4) כמפורש בתקו"ז (חכ"א - נז, ב) דכיפורים היינו כפורים.

(5) מגילה ז. ב.

(6) "היום יום" כח שבט. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שכה. כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סט"ז.

(7) משפטים כג, ה.

(8) - ע"פ האריז"ל (ל"ת עקב עה"פ) - כש"ט סי' קצד. לקו"ת

צו יג, סע"ב ואילך. וראה תו"א סה, ד. לקו"ת מסעי צו. א. ועוד.

(9) עקב ח, ג.

(1) סידור האריז"ל (להר"ש מרשקוב) סדר עשי"ת. שער הכוונות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא'). וראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה (התוועדות א') ש.ו.

(2) יומא פא. ב. וש"נ. וראה פ"ח שער יוהכ"פ פ"א (ד"סוד אכילה ושת' פנימית" דיוהכ"פ נעשה "אכילה ושת' חיצונית" דערב יוהכ"פ).

(3) תו"א מג"א צה, סע"ד ואילך. צט. ד ואילך. הוספות קכא, א"ב. אוה"ח מג"א ע' ב'שירח. ועוד.

- 1 ה"אדם", ואפילו כפי שהוא בדרגת "אדם" על שם "אדמה לעליון"¹⁰, הרי הוא צריך לניצוצות הנמצאים בתוך
- 2 ה"לחם" - כי דוקא על ידי ניצוצות אלו (שנפלו למטה יותר בתוך ה"לחם") "יחיה האדם".
- 3 ומזה מובן בנוגע לכל עניני העולם, שהרי כל הסעודה (ודבר מאכל) קרויה לחם¹¹, כולל גם כללות ענין
- 4 הפרנסה וכל צרכי האדם¹²; והרי כל העולם כולו (ודומם צומח חי מדבר שבו) הוא בכלל "צרכי האדם", כמאמר
- 5 רז"ל¹³ "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה", ו"לא נבראו אלא לשמשני"¹⁴ - כדי שיהודי יוכל לבצע
- 6 מתוך מנוחה ושמחה וטוב לבב את שליחותו ותפקידו "לשמש את קוני"¹⁴, ולעשות לו יתברך דירה בתחתונים¹⁵.
- 7 וזה כולל גם (ואדרבה - בעיקר) את אלה שיש להם כח רב מיוחד¹⁶ בעולם - מלכים ושרות שבעולם, שהם
- 8 נבראו "לשמשני", כמו שכתוב¹⁷ "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותייך".
- 9 ועילוי זה של העלאת ובירור וזיכוך גשמיות העולם, מורגש, כאמור, בערב יום כיפור, על ידי "כל האוכל
- 10 ושותה וכו'".
- 11 ד. בהתאם לאמור לעיל (סעיף א) בדבר חשיבותה של קביעות השנה - רואים אנו הדגשה מיוחדת ונוספת
- 12 בענין זה (בירור הגוף וגשמיות העולם) בקביעות שנה זו, כשערב יום כיפור חל בערב שבת:
- 13 היות ואנו עומדים כעת לאחר חצות היום ובזמן תפלת המנחה [ובפרט שכבר התפללו תפלת מנחה אשר
- 14 "אפילו אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה"¹⁸, כלומר, שכאשר זקוקים לתפלה נעלית ביותר (כתפלת אליהו)
- 15 הרי זה נפעל בתפלת מנחה], הרי העובדה שהיום הוא גם ערב שבת, יום ששי אחר חצות, מוסיפה הדגשה
- 16 מיוחדת בענין הנ"ל:
- 17 איתא בכתבי האריז"ל¹⁹ - ואדמו"ר הזקן והצמח צדק²⁰ מבארים זאת בארוכה - שביום הששי אחר חצות
- 18 היום, ובפרט מעת תפלת מנחה, מתעלית גשמיות העולם עד שמתבטלת כל מציאות של "פרש" (פסולת),
- 19 וכמאמר חז"ל²¹ בנוגע לאכילת שבת "פרש שבתכם לא קאמר", שעליה זו מתחילה בערב שבת אחר חצות.
- 20 הרי שהפעולה בבירור וזיכוך גשמיות העולם בערב יום כיפור דשנה זו (אחר חצות) היא באופן נעלה ביותר,
- 21 כמו בשבת.
- 22 ה. והנה הענין המיוחד שבקביעות שנה זו מדגיש ומוסיף עליו מיוחד גם בעבודת התשובה דערב יום
- 23 כיפור:
- 24 עבודת התשובה דעשרת ימי תשובה בכלל, הבאה לאחרי הכנת העבודה דחודש אלול²² - היא בבחינת
- 25 תשובה עילאה²³.
- 26 ובמיוחד העבודה דתשיעי בתשרי, הבאה לאחרי העבודה במשך שמונה ימים של עשרת ימי תשובה (כולל
- 27 ראש השנה ושבת שובה) - הרי בודאי שעבודה זו היא תשובה עילאה, שענינה "בשמחה רבה" (כמבואר באגרת
- 28 התשובה²⁴).
- 29 ולכן, כאשר ערב יום כיפור חל בערב שבת, שבו כבר ניכרת השפעת והוספת השבת כנ"ל. הרי השבת²⁵
- 30 מוסיפה בתשובה עילאה דערב יום כיפור ביתר שאת ויתר עז.

(18) ברכות ו, ב. וראה בארוכה ד"ה לעולם יהא אדם זהיר כו' תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' פז ואילך), עזר"ת (סה"מ עזר"ת ע' פב ואילך). תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א רג, ב ואילך). ובכ"מ.
(19) פער"ח שער השבת פ"ג. שער הכוונות טבילת ע"ש וענין רחיצת פניו ידיו ורגליו בע"ש. מק"מ לזח"ב רג, ב.
(20) דרמ"צ צ, א.
(21) מלאכי ב, ג. זח"ב פח, ב. וראה תו"א ר"פ ח"ש. ועוד.
(22) ובכנתה גו' ירח ימים (ראה לקר"ת עה"פ (תצא לו, ג. לו, ד) בפ"י ובכנתה).
(23) ראה לקר"ש ח"ד ע' 145 ואילך.
(24) פ"א (קא, רע"א).
(25) אותיות תשב (אגה"ת ספ"י. תורת נתן (להררנ"ש) בסופו. יפ"ת לב"ר ספכ"ב).

(10) עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א. כ, ב. רסח, ב. שח, ב. ועוד..
(11) ראה רש"י ויצא לא, נד. אמור כא, יז. ועוד. וראה מקץ מג, לב: לחם כי תועבה גו' - והתועבה היא רק הבשר.
(12) ע"ד הל' בנפשו יביא לחמו (סיום פיוט ונתנה תוקף, ע"פ איכה ה, ט) - ראה סנהדרין (לח, א) בע"ש כו' לסעודה כו'.
(13) ברכות ו, סע"ב. וראה רמב"ם בהקדמה לפיה"מ ד"ה אח"כ ראה להסתפק.
(14) סוף קידושין.
(15) תניא פל"ג ואילך.
(16) עדמשי"כ בתניא פל"ז (מח, ב) כהמעלה דלהעלות ריבוי כחות כו'.
(17) ישע"י מט, כג. וראה זבחים יט, רע"א.

ועוד זאת: מכיון שפעולת השבת בעניני ערב שבת היא בגשמיות העולם, כנ"ל, מובן, שגם ה"תשובה עילאה" פועלת עד לגשמיות העולם. דזהו ענין של עליה ועילוי בעבודה דתשובה עילאה, שהיא תחדור ותפעול גם בגוף הגשמי ("עזוב תעזוב עמו") יחד עם "חלקו בעולם"²⁶ - שכל עניני הגוף והעולם הגשמי עולים ושבים באופן דתשובה עילאה.

ו. הענין הנ"ל קשור גם כן במיוחד עם ענין התורה:

(א) תורה ענינה - תשובה עילאה²⁷.

(ב) תורה (כתשובה עילאה) היא מתוך שמחה - כמו שכתוב²⁸ שהתורה היא בבחינת "משמחי לב".

(ג) תורה ושבת ענינם אחד, כביאור אדמו"ר הזקן²⁹ במאמר רז"ל³⁰ "לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה".

(ד) וגם פעולת התורה בעולם היא בדוגמת פעולת השבת, עליית ובידור גשמיות העולם - ובפרט כשלימוד התורה הוא באופן ד"תורתו אומנתו" הרי זה מביא³¹ לידי "ועמדו³² זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם גו'", בעולם הזה הגשמי בפשטות, ואפילו בימות החול.

ובהתאם לכך מובן, שהעבודה דתשובה עילאה בערב שבת, באופן ד"מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"³³ - מוסיפה עוד יותר בכל הענינים הקשורים לתורה.

ז. ויהי רצון, שתהיה התעוררות תשובה עילאה, מתוך שמחה וטוב לבב, התעוררות שתומשך בכלים ובפנימיות, ותהיה פעולה נמשכת על כל השנה כולה.

והמעשה הוא העיקר³⁴ - שיהיה ה"מעשה" דתשובה עילאה, דהיינו, ההחלטות טובות בקבלה טובה על העתיד בכל הענינים הקשורים לתורה:

וכיון ש"גדול לימוד שמביא לידי מעשה" - גם בכל הענינים הקשורים למצוות;

שזה כולל גם את ה"מצוה"³⁵ ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"³⁶ ו"בכל דרכיך דעהו"³⁷.

ח. וכל זה יוסיף ממילא בכתיבה וחתימה הטובה שכל ישראל נכתבין ונחתמין לאלתר בספרן של צדיקים³⁸ - שהרי "ועמך כולם צדיקים"³⁹ - וכפסק הגמרא³⁸ שענין זה נפעל "לאלתר"⁴⁰ (מיד) בראש השנה.

ובפרט שאחר כך מקיים הקב"ה, כביכול, את הענין ד"מעלין בקודש"⁴¹, ובמיוחד בעשרת ימי תשובה כאשר הקב"ה הוא במצב של "בהמצאו . . . בהיותו קרוב"⁴² - הרי הוא מוסיף (ומעלה) בכתיבה וחתימה הטובה.

והיות שהקב"ה הוא "אין סוף", הרי כמה שכבר "כתב וחתם" - עדיין יש אין-סוף להוסיף בזה מדי יום ביומו,

ועל אחת כמה וכמה כאשר עומדים ב"עת רצון" דערב יום כיפור, בתשיעי בחודש, כאשר "כל האוכל ושותה כו' כאילו התענה תשיעי ועשירי", דהיינו שכבר ישנו עתה הענין ד"עשירי" - יום כיפור, ובפרט שזהו ערב שבת, כנ"ל כארוכה.

ט. ומכיון שכעת הוא הזמן דערב שבת אחרי חצות היום, כאשר כל העולמות בגשמיות, נשמות בגופים בישראל ונשמה בגוף בכל העולם - עולים למעלה בדוגמת יום השבת -

יהי רצון שכך יהיה בפועל (ובמיוחד כאשר עומדים סמוך לשבת, כמה שעות לאחר חצות היום), שיקויים מעין ד"וקראת לשבת עונג"⁴³ - שאצל כל אחד ואחד מישראל, בתוך כלל ישראל, יהיה ענין התענוג.

מש"כ הרמב"ם (הל' ממרים פ"א ה"ב. שם פ"ב ה"ב ואילך) דמה שפשוט בכל ישראל "מע" לשמוע להן והעובר כו' עובר בל"ת".

(36) אבות פ"ב מ"ב. טושו"ע או"ח שם.

(37) משלי ג, ו. טושו"ע שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו.

(38) ר"ה טז, ב.

(39) ישעי' ס, כא.

(40) וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שי.

(41) ברכות כח, א. וש"נ.

(42) ישעי' נה, ו. ר"ה יח, א.

(43) ישעי' נח, יג.

(26) תניא פל"ז (מח, רע"ב): נפשו החיונית עם חלקה השייך לה מכללות עוה"ז.

(27) אגה"ת ספ"ח ואילך.

(28) תהלים יט, ט. תענית ל, סע"א. טושו"ע או"ח ר"ס תקנר.

(29) תו"א ויקהל פח, א ואילך.

(30) שבת פו, ב.

(31) ראה ברכות לה, ב.

(32) ישעי' סא, ה.

(33) ע"ז ג, סע"א.

(34) אבות פ"א מ"ז.

(35) לאחר שהובאו כפס"ד בשו"ע (או"ח סרל"א) הרי חל עכ"ז

- 1 החל⁴⁴ מענין התענוג כפשוטו, על ידי שיהיה אצלו התענוג בכל הענינים הרוחניים, התענוג האמיתי, שזה
- 2 כולל גם מה שהאדם פועל, על ידי תענוג של הנברא את תענוג הבורא⁴⁵.
- 3 ותהיה שנה של עונג, וכיון ש"אין למעלה מעונג⁴⁶, יביא הדבר את כל הענינים⁴⁷ וכפי שהם נמשכים מבחינת
- 4 העונג -
- 5 שתהיה⁴⁸ שנת אורה⁴⁹, שנת ברכה, שנת גאולה, שנת דיצה, שנת הוד, שנת ועד טוב, שנת זכות, שנת חיים
- 6 טובים, שנת טובה, שנת יעוד, שנת כלכלה, שנת לימוד בהצלחה. שנת מלוכה, שנת נצחון ונסים, שנת סימן
- 7 טוב, שנת עוז ("ה' עוז לעמו יתן" יברך את עמו בשלום⁵⁰), שנת פדות, שנת צהלה, שנת קדושה, שנת
- 8 רוממות, שנת שמחה גדולה, עד לאופן ד"עד דלא ידע", ושנת תהלה.
- 9 אשר כל זה נכלל ונמשך מזה שהשנה היא שנת תורה ושנת תפלה, ולפני זה - שנת תשובה,
- 10 דעל ידי התשובה נעשים כל המעשים ל"מעשים טובים ומאירים"⁵¹. וגם הגשמיות דכל ישראל תהיה באופן
- 11 דטוב הנראה והנגלה, "טובים ומאירים", בבני חיי ומזוני רויח, ובכולם רויח.
- 12 י. ויתקיימו כל הברכות האמורות, בלימוד התורה וקיום מצוותיה, בעבודת התפלה ובעבודת הצדקה.
- 13 ויראו בעיני בשר כיצד הצדקה קירבה את הגאולה⁵², למטה מעשרה טפחים -
- 14 "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים"⁵³, בביאת משיח צדקנו המוציא מן הגלות את כל ישראל, "ואתם
- 15 תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"⁵⁴, והולכים יחד לארצנו הקדושה, ב"קהל גדול"⁵⁵, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
- 16 ובבנותינו"⁵⁶, יחד עם תורתנו השלימה,
- 17 כך ששלימות העם עם שלימות התורה והמצוות נמשך בשלימות הארץ, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך
- 18 בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁵⁷ ד"רשית השנה" קאי על ראש השנה, שבכל ראש השנה יורד "אור חדש
- 19 עליון יותר שלא ה' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה"⁵⁸, וגם יום כיפור נקרא ראש השנה⁵⁹ (כביאור
- 20 אדמו"ר הזקן והצמח צדק בלוקטי תורה⁶⁰ שיום כיפור הוא ה'פנימיות' ראש השנה, לאחר שבראש השנה נפעלו
- 21 כל הענינים השייכים לגילוי וחיצוניות)], ובארץ הקודש עצמה נפעל הענין ד"ירחיב ה' את גבולך"⁶¹, גם קיני
- 22 קניזי וקדמוני⁶² (נוסף על ארץ שבעה עממין).
- 23 ו"לכל בני ישראל היה אור במושבותם"⁶³, עוד בערב יום כיפור, וערב הגאולה האמיתית והשלימה,
- 24 ו"מיד הן נגאלין", כפסק תורתנו הקדושה⁶⁴, תורת חיים ותורת אמת, על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו
- 25 ממש, אמן כן יהי רצון.
- 26 חתימה וגמר חתימה טובה.

(53) בתפלת העמידה. (54) ישעי' כז, יב. וראה פרש"י נצבים ל, ג. (55) ירמ' לא, ז. (56) כמ"ש ביצ"מ - בא י, ט. (57) עקב יא, יב. (58) אגה"ק סי"ד. (59) יחזקאל מ, א. תוד"ה ואת - נדרים כג, ב. ועוד. (60) דרושי ר"ה נח, א. סד, א. (61) ראה יב, כ. שופטים יט, ח. (62) פרש"י שופטים שם (מספרי ראה שם). וראה ד"ה אל תצר - לאדמו"ר האמצעי ע' 6 ואילך. (63) כמו שה' בגלות מצרים - בא י, כג. (64) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.	(44) דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומתחילין בלימוד הפשט (אבות ספ"ה: למקרא כו' למשנה כו'). (45) נח"ד לפני (פרש"י ויקרא א, ט. ספרי (ורש"י) פנחס כח, ח. ועוד) - וראה בארוכה המשך וככה תרל"ז פ"ב ואילך. (46) ספר יצירה פ"ב מ"ד. המשך תרס"ו ע' כה. (47) כי כולם למטה מעונג. (48) כנתינת כח הנפלאה של מסדרי תפלות בני". תפלת כאו"א במוסף יוהכ"פ: כמו ששמעת תפלת כה"ג בהיכל כמו כן מפניו תשמע ותושיע כו' שנת אורה כו'. (49) ראה שינויי נוסחאות במחזוריים - ובכל אופן - כו"כ ענינים מיוחדים לתפלת מוסף יוהכ"פ. (50) תהלים כט, יא. (51) לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. (52) ראה ב"ב י, א.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו, ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי, ה'תשד"מ

תרגום חפשי

- 1 א. וידבר גו' דבר גו' יברך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם¹.
- 2 יברך הקב"ה את כל אחד מכם ואת כולכם יחד. בתוך כלל ישראל וכל אחד ואחד מישראל, "בברכה
- 3 המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך", ושברכה זו תומשך במשך כל השנה, והשנים שלאחריה.
- 4 וברכת הקב"ה תהיה במיוחד בשליחות המיוחדת המוטלת עליכם, להיות "נרות להאיר", כרצון וכברכת
- 5 רבותינו נשיאינו², שנתנו את הכחות הדרושים להצלחה במילוי תפקיד זה, ויש צורך רק להוציאם מן הכח אל
- 6 הפועל.
- 7 ולכן, בנוסף לברכות שדובר עליהם אחרי תפלת מנחה (שהיא תפלה נעלית ביותר³, ובפרט תפלת מנחה
- 8 דערב שבת קודש וערב יום הקדוש) - יברך אתכם הקב"ה בברכה מיוחדת השייכת לכם בתור "נרות להאיר"
- 9 -
- 10 שתהיה אצלכם שנת תורה ושנת תפלה - תורה בהקדמת התפלה⁴. והתורה עצמה בשלימותה, נגלה דתורה
- 11 ופנימיות התורה (שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות);
- 12 יחד ובהקדמת שנת תשובה - אשר התשובה פועלת במעשה המצוות, שיהיו "מעשים טובים ומאירים"⁵.
- 13 וגם - שתעוררו את כל אלה שאפשר להגיע אליהם, ובמיוחד בחורי ישיבה, שגם הם יהיו "נרות להאיר".
- 14 ותעסקו בכל ענינים אלה מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות.
- 15 ועל ידי שכולם יחד יהיו "נרות להאיר", ויגדילו את האור ד"נר מצוה ותורה אור"⁶ - יאיר הדבר את הימים
- 16 האחרונים של חשכת הגלות, ועד שיתקיים בפועל מה שכתוב "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם"⁷;
- 17 ובקרוב ממש יהפכו ימים אלו - ימי הגלות - לימי גאולה, הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.
- 18 ב. ועל ידי השלימות בלימוד התורה באופן האמור, נלך בקרוב ממש באופן ד"ותלמודו בידו"⁸, נגלה
- 19 וחסידות⁹, ומתוך תשובה עילאה ושלמה ומתוך שמחה וטוב לבב - לקבל פני משיח צדקנו.
- 20 ונלך יחד עם כל ישראל שעוררו אותם לחזור בתשובה - "קהל גדול ישובו הנה"¹⁰, לארץ הקודש, "ארץ
- 21 אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹¹.
- 22 ובפרט על ידי קבלת כל הברכות המצויות באוצר הברכות ובמקור הברכות ולמעלה מזה¹² - שכל אחת מהן
- 23 מתחילה באחת מכ"ב אותיות הא"ב [וכפי שהוזכרו לעיל (אחר תפלת מנחה - סעיף ט) כמה דוגמאות¹³ לדבר],
- 24 שנמשכות בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים בימי הגלות -

(בג"ע). וע"פ מ"ש בתניא רפ"ז י"ל שעד"ז הוא בנוגע לתורתו של משיח (כמשמע גם בלקו"ת שם), שההכנה לזה הוא ע"י לימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, בזמן הגלות.

(9) ואולי י"ל דיתפרנסון מתורת הרשב"י בגלותא ובי' יפקון (רע"מ נשא קבד, ב) ה"ז ע"ד טועמי' ולימוד המשיח ה"ז ישקני מנשיקות גו' - פרש"י שה"ש (א, ב). ועוד.

(10) ירמי' לא, ז.

(11) עקב יא, יב.

(12) מעלת ברכות כהנים (בארוכה ד"ה כה תברכו - אוה"ת נשא ע' ער ואילך. ד"ה אריב"ל תרכ"ט. לקו"ת ש"י ע' 38 ואילך) ולאח"ז ואני אברכם (חולין מט, א. וראה ד"ה אריב"ל ולקו"ת שם).

(13) כדאיתא במחזור (מוסף יוהכ"פ) ועוד.

(1) נשא ו, כב ואילך.

(2) ראה לקו"ת ש"י ע' 484 ואילך. ח"י ע' 310. ח"י"ב ע' 149. ועוד.

(3) ראה הנסמן לעיל בברכה לאחר תפלת מנחה הערה 18.

(4) ראה לקו"ת ברכה צו, ב. קונטרס עה"ח פ"א ואילך. שם פכ"ה ופל"ג.

(5) לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג.

(6) משלי ו, כג.

(7) בא י, כג (בגלות מצרים - וכימי צאתך מארמ"צ אראנו נפלאות (מיכה ז, טו)).

(8) פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ת (ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד. ובכ"מ), שע"י הלימוד בעוה"ז זוכים ללמוד ולהשיג פנימיות התורה

- 1 הרי זה ממחר ומחיש עוד יותר את קיום היעוד ד"אחישנה"¹⁴, ואת קיום הפסוק "וארו עם ענני שמיא"¹⁵
- 2 — על ידי שכל ישראל יבואו (עם ענני השמים) "בנערניו ובזקניו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁶, "קהל גדול" - אל
- 3 הגאולה.
- 4 ויקויים גם מה שכתוב¹⁷ "וכספם וזהבם אתם", דקאי על העבודה דאהבה ויראה¹⁸, הכוללת (והיא השורש
- 5 ל) כל מצוות עשה ולכל מצוות לא תעשה¹⁹, שזה כולל את התורה כולה ואת המצוות כולן - שלימות התורה.
- 6 וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"²⁰, הרי זה פועל בכל העולם וכל סדר ההשתלשלות.
- 7 ומתוך שלימות העם ושלימות התורה יבואו אל ארצנו השלימה, מתוך שמחה וטוב לבב.
- 8 ויקויים הכתוב "ונתתי שלום בארץ"²¹. שלום ונצחון בפמליא שלמעלה ובפמליא של מטה²².
- 9 ג. ומכיון שאז יקויים היעוד "והקיצו ורננו שוכני עפר"²³, ומשה ואהרן עמהם²⁴ -
- 10 יהיה "וזאת הברכה אשר ברך משה גו"²⁵. כל הברכות באופן ד"זאת", דבר גלוי שניתן להצביע עליו
- 11 כמאמר²⁶ "מראה באצבעו ואומר זה" (זאת).
- 12 ובפרט על ידי ההוספה ב"זאת התורה", ו"זאת התורה" - אדם²⁷, דהיינו להשפיע על כל אחד ואחד מישראל,
- 13 אדם על שם "אדמה לעליון"²⁸, ו"לבנות" אותו באופן שיהיה מציאות תורנית בכל הפרטים, ובכל הפירושים
- 14 ובכל הענינים - הרי לעתיד לבוא תהיה "זאת הברכה גו'", כולל "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב"²⁹,
- 15 כאשר נזכה ל"תורה חדשה מאתי תצא"³⁰, ונלמד תורתו של משיח מפיו של משיח.
- 16 ובפרט ששנה זו היא שנה תמימה³¹ ושלימה - שנת העיבור -
- 17 הרי תתקן לעתיד לבוא הלבנה, "שהם עתידים להתחדש כמותה"³², ועד למצב של "שני המאורות
- 18 הגדולים"³³.
- 19 וכל ענינים אלה יהיו בפשטות, למטה מעשרה טפחים, ובמהרה בימינו ממש.
- 20 שתהיה לכם חתימה וגמר חתימה טובה בתוך כלל ישראל.
- 21 אמן, כן יהי רצון.

(נקראת ו)נלמדת במשך ג' שבועות, רובו של חודש תשרי.

(26) ע"ד מרז"ל שמו"ר ספכ"ג. ועוד.

(27) חוקת יט, ד. וראה זהר (ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב. ועוד)

ע"פ: אדם איהו תורה.

(28) עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א. כ,

ב. רסח, ב. שח, ב. ועוד.

(29) פרשתנו לג, ד.

(30) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(31) ערכין לא, א"ב. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע"פ (יט),

(ח) תורת ה' תמימה (ס"ד, ח).

(32) סדר קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(33) בראשית א, טז.

(14) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.

(15) דניאל ז, יג. סנהדרין שם.

(16) כא שם, ט.

(17) ישע"י שם, ט.

(18) ראה תו"א ר"פ וישב. תו"ח שם (נח, א ואילך). לקו"ת

בהעלותך לב, ד. ובכ"מ.

(19) תניא פ"ד (ח, א).

(20) זח"ב קסא, א"ב.

(21) בחוקות ו, ו.

(22) סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות פה, ד ואילך.

(23) ישע"י כו, יט.

(24) תו"ה אחר - פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב.

(25) ריש פרשתנו ולהעיר אשר בקביעות ש.ז. פ' וזאת הברכה

לקוטי שיחות יום הכיפורים כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

ב. 'כפרה' אין פירושה רק שהאדם אינו נענש עבור
החטא, אלא גם שנמחק⁷ מנפשו הרבב והפגם שנתהוו
על ידי החטא שנעשה; יתירה מזו: תכלית הכפרה היא
- לא זו בלבד שלא נותר רושם מהעבירות, אלא
תכליתה שהזדונות עצמן נהפכים ונחשבים כזכויות⁸.
צריך להבין: כשאדם עושה תשובה ומתחרט על
החטא שעשה, עוקר הוא בכך בזה את התענוג שהיה
לו בעת עשיית העבירה⁹ וכתוצאה מכך מתנתק ונמחק
ממנו הרע (כיון שהעבירות הקודמות לתשובה הן
שהביאו אותו לידי צמאון להקב"ה, לכן הן נחשבים
לזכויות)¹⁰. אבל כיצד, מתנתק ונמחק הרע שבאדם על
ידי "עיצומו של יום" מבלי שהאדם יעשה תשובה?
אפשר להבין, ש"עיצומו של יום" יהיה כפרה לבל
יענישוהו, משום שיום הכיפורים מסיר את העונש על
עבירות. אבל כיצד ובמה יורדים הפגמים שבנפש
האדם (כאמור, הרי גם לדעת רבנן הסוברים שנדרשת
תשובה, הרי הכפרה של יום כיפור גדולה מפעולת
התשובה שעשה האדם, ובפרט לדעת רבי, שיום כיפור
מכפר גם ללא תשובה)?

הביאור בזה:

בהתקשרות של בני ישראל עם הקב"ה ישנן כמה
מדרגות: (א) הקשר עם הקב"ה על ידי שהאדם מקיים
את מצוות הבורא ומקבל על עצמו עול מלכות שמים,
שהוא מוכן למלא את ציווי הבורא. (ב) ההתקשרות
הפנימית של בני ישראל עם הקב"ה הנעלית יותר
ועמוקה יותר מההתקשרות הבאה מקיום המצוות
וקבלת עול מלכות שמים. הקשר הפנימי הזה מתבטא
בכך, שגם אז, כשעבר על ציווי הקב"ה ופרק מעליו
עול הקב"ה - מכרסם הדבר בליבו, חורה לו, והוא
עושה על כך תשובה; ואכן מחמת כך, שהתשובה באה
מאותו קשר שהוא עמוק יותר בנפש מאשר
ההתקשרות שעל ידי קיום המצוות, לכן יש בכוחה של
התשובה להסיר את הפגמים שבנפש, שנוצרו מעבירות
שהחלישו את הקשר הגלוי¹¹. אבל עם כל זאת, גם
הקשר הפנימי הינו מוגבל, וניתן להיות נמדד

א. קיימת מחלוקת בגמרא¹ אודות כפרת עוונות
של יום הכיפורים: רבנן אומרים: "יום הכיפורים אין
מכפר אלא על השבים" ורבי אומר: "בין עשה תשובה
בין לא עשה תשובה יום הכיפורים מכפר", משום
ש"עיצומו של יום מכפר". וההלכה היא² כרבנן.
ביאור דבריהם: המחלוקת אינה שרבנן סוברים
ש"עיצומו של יום" אינו מכפר ורק התשובה מכפרת.
גם לדעת רבנן "עיצומו של יום מכפר"³, כלומר האדם
עצמו, באמצעות התשובה שלו אינו מסוגל להגיע
לאותה כפרה הבאה על ידי "עיצומו של יום".
המחלוקת בין רבי ורבנן היא: כיצד יכולים להגיע אל
הכפרה של "עיצומו של יום". רבי סובר, עם בוא יום
הכיפורים, מיד מאיר ה"עיצומו של יום" - אפילו
כשהאדם עדיין לא עשה תשובה - וה"עיצומו של יום"
עצמו מכפר על עוונותיו; ורבנן סוברים⁴, שכדי להגיע
לכפרה של "עיצומו של יום", צריכה להיות תחילה
עבודת התשובה, ואז, ישנה גם הכפרה של "עיצומו
של יום", שהיא נעלית יותר מהכפרה הבאה על ידי
התשובה לבד. אבל הכל מודים ש"עיצומו של יום
מכפר"⁵.

על פי זה גם יובנו⁶ דברי חז"ל על הפסוק דרשו
הוי' בהמצאו - "אלו עשרה ימים שביין ראש השנה
ליום הכיפורים", מדברי חז"ל בגמרא מוכן, כי למרות
שגם ימי ראש השנה ויום כיפור נכללים בעשרת ימי
תשובה ("אלו עשרה ימים"), מכל מקום אין עיקר
ענינם מתבטא בכך שהם ימי תשובה ("שבין ראש
השנה ליום הכיפורים"): הכללותם בעשרת ימי
תשובה היא הדרגה הנחותה שבראש השנה ויום
כיפור; ואילו ענינם העצמי הוא למעלה מזה: עיקרו
של ראש השנה הוא - "תמליכוני עליכם", ועיקרו של
יום הכיפורים הוא "עיצומו של יום מכפר" - הכפרה
שביום זה, המעניקים מלמעלה לכל אדם, שאינה
נמדדת לפי עבודת התשובה שלו.

(1) שבועות יג, א וש"ג.

(2) רמב"ם הל' תשובה פ"א, ה"ג. הל' שגגות פ"ג, ה"י. הובא
בשו"ע אדה"ז סתר"ז, ס"ז.

(3) וכמ"ש הרמב"ם שם ה"ג ד' "ועצמו של יום הכפורים מכפר"
- אף שפסק כרבנן.

(4) וצ"ע בדרמ"צ מצות עגלה ערופה.

(5) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 125 ואילך, בביאור פלוגתת רבי ורבנן.

(6) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 124 ובהנמסר שם.

(7) אגה"ת פ"א.

(8) יומא פו, ב.

(9) נפש הקליפה. וע"י הוידי דברים - גוף הקליפה (דרמ"צ לח,

ב).

(10) תניא פ"ז.

(11) וגם למעלה - התשובה מגעת בבחי' שלמעלה מרצון דמצות,

כמבואר בלקו"ת אחרי כו, ג. דרמ"צ מצות וידי ותשובה ובכ"מ.

ג. לפי זה יוצא שתחילת עשרת ימי תשובה - ראש
השנה, וסיום וחיותם של עשרת ימי תשובה - יום
הכיפורים, משתווים בכך שבשניהם ענינם העצמי, הוא
למעלה גם מבחינת התשובה שבהם - התקשרות עצם
הנשמה עם הקב"ה. בראש השנה היא באה לידי גילוי
באמצעות ה"תמליכוני" ו"יבחר לנו", וביום הכיפורים
- ב"עיצומו של יום מכפר"¹⁴.
וכשם שבראש השנה, מלבד ענינו העצמי של ראש
השנה - ה"תמליכוני", התקשרות של עצם הנשמה, יש
בו גם ענין התשובה (שלכן נכלל ראש השנה בחשבון
עשרת ימי תשובה) וגם מצות היום (תקיעת שופר), כך
גם ביום הכיפורים יש בו כל שלשת הענינים הללו¹⁵:
עצם הנשמה - "עיצומו של יום מכפר", ענין התשובה
של יום הכיפורים (שלכן יום הכיפורים הוא מעשרת
ימי תשובה) גם מצות היום של יום הכיפורים, מצות
התענית וכו', וכן גם מצות התשובה והודיו¹⁶.
ד. בדבר נוסף משתווים יום הכיפורים וראש
השנה:
כשם שבראש השנה בחינת התשובה וגם בחינת
ה"תמליכוני"¹⁷, באים לידי ביטוי על ידי מצות ראש
השנה, שמצות היום בשופר, אף שהם נעלים ביותר
מהמצוה - כך הוא גם ביום הכיפורים: הגילוי של
עצם הנשמה שעל ידי "עיצומו של יום" מתבטא
במצוות יום הכיפורים: עינוי¹⁸, שביתה ממלאכה
ומקרא קודש.
אף על פי כן אומרת הגמרא¹⁹, שגם רבי, הסובר
ש"עיצומו של יום" מכפר, אפילו ללא תשובה, מודה
שעל עבירות יום הכיפורים עצמו, אין הוא מכפר: אם לא
צם ביום כיפור וכו' על כך אין "עיצומו של יום" מכפר,
משום שעיצומו של יום¹⁸ הוא אשר עושה את אי-הצום
לעבירה ולכן אינו שייך שהוא עצמו יכפר על כך¹⁹.

בתנועה של תשובה. ג) ההתקשרות העצמית של עצם
הנשמה עם עצמותו יתברך. התקשרות זו אין בה כל
מדידות והגבלות והיא למעלה מלהתבטא בתנועה כל
שהיא, אפילו לא בתנועה של תשובה. התקשרות זו
אינה נפעלת על ידי פעולות ועבודות האדם - כי כל
פעולות האדם, גדולות ככל שתהיינה, יש בהן איזו
שהיא מדידה - התקשרות זו קיימת בכל אדם בטבע,
מצד עצם נשמתו, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש",
וגם עתה (בהיותה בגוף) היא "חבוקה ודבוקה כך,
יחידה לייחדך".

מכיון והתקשרות זו היא נעלית מכל מדידות שהן
או ציור כל שהוא, הרי כשם שאין היא נפעלת מחמת
עבודת ה' של האדם, כך אי אפשר גם להחלישה או
לפגום בה על ידי העדר העבודה או על ידי עבירות.
במדרגה זו של התקשרות אין הפגמים והחטאים
פוגמים. ולכן "עיצומו של יום מכפר", שכן ביום
כיפור מתגלית אצל כל יהודי ההתקשרות העצמית
שבעצם הנשמה עם הקב"ה, וכאשר מתגלית מדרגה
זו, נופלים במילא כל הפגמים (המחלוקת של רבי
ורבנן היא רק, האם נדרשת תשובה בכדי שתתגלה
מדרגה זו. אבל הכל מודים, שהכפרה של יום
הכיפורים אינה נפעלת על ידי תשובה, אלא "עיצומו
של יום" מכפר מאליו).

באותן הדרגות שהחטא הגיע ופגם¹², באותן דרגות
יש לפגוע שתהא כפרה, והיא נפעלת באמצעות
התשובה, הפועלת אצל האדם, ועל ידי זה גם למעלה,
התקשרות מעמיקה יותר בינו לבין הקב"ה, והיא שוברת
ומסירה את כל מה שמונע התקשרות זו. אולם הכפרה
של יום הכיפורים נפעלת מכך שמאירה דרגה כזו
ששם מלכתחילה לא קיים בה פגם, כנ"ל¹³.

(12) ראה לקו"ש ח"ד (המתורגם) ע' 78 הערה 31 דמזה שע"י
תשובה על עבירות מגיע למעלה ממקום צ"ג משמע שגם הפגם
מגיע למעלה ממקום צ"ג.

(13) ובי' בחינות אלו תשובה ויו"כ הם בדוגמת החילוק שבין מענה
התורה יביא אשם ויתכפר לו למענה הקב"ה יעשה תשובה כו' (ראה
גם מכתב ח' תשרי תשי"ב, נדפס בלקו"ש ח"ד (המתורגם) ע' 343)
- דאף שגם מענה התורה יביא אשם - הו"ע התשובה, דאז דוקא מכפר
הקרבן, מ"מ ע"י התשובה דבחי' זו נעשים הזדונות רק כשגגות (ואז
מהני הקרבן שע"י הקרבן מתכפר שוגג זה (ראה ד"ה וכל אדם להצ"צ
ספ"ד)), אבל אינו מתכפר לגמרי, (כי התשובה שע"י התורה שייכת
לבחי' הרצון דתורה אלא שהיא "בעומק הרצון", "בבעל הרצון" (ראה
לקו"ש ח"ד (המתורגם) ע' 125 הערה 8), דלהיות שהתורה היא בקו
האמצעי מתגלה על ידה בחי' שלמעלה מהשתל, אבל מ"מ השייך
להשתל) ולכן יש בה מדידה כו', משא"כ התשובה דמענה הקב"ה
שלמעלה מהתורה, היא מבחי' תענוג עצמי שלמעלה מהרצון לגמרי,
דוגמת הכפרה דיו"כ, ולכן אין בה שום מדידות, ומכפרת גם על
הזדונות, ועד שהזדונות נעשים כזכיות.

(14) וכנוסח הברכה בתפלת יו"כ "מלך מוחל וסולח", שהמחילה
וסליחה דיו"כ באה מהבחינה ד"מלך" - תמליכוני" - שבר"ה.

(15) וראה לקו"ש ח"ט ע' 350 ואילך גם לענין סוכות.
(16) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב, ה"ז: חייבים הכל לעשות
תשובה ולהתודות ביו"כ. - וענין זה, כתב הרמב"ם בהל' תשובה
ולא בהל' שביתת עשור (אף שהוא מדיני יו"כ) כי הוא למעלה מענין
המצות - דוגמת התשובה (שנרמז בשופר), שכתבה בהל' תשובה ולא
בהל' שופר.

(17) ראה מכתב הכללי לר"ה תשכ"ד (נדפס בלקו"ש ח"ד
[המתורגם] ע' 339).

(18) ראה ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"ז שהענינו דיו"כ מגיע למעלה
מבחי' התשובה.

(19) בדוגמת אין קטיגור נעשה סניגור. ראה צפנת פענח לרמב"ם
הל' יבום פ"ד, ה"כ. ולכאורה צ"ע מהא דאחטא ואשוב אין מספיקין
דייקא, אבל אם דחק כו' מקבלין תשובתו (אגה"ת פ"א). וי"ל
דתשובה דדחק היא נעלית יותר. ואכ"מ.

הכהן הגדול לקדש הקדשים ביום הכיפורים, כך גם
עתה מתבטא ענין זה בתפילות יום הכיפורים, שכן
תפלה היא במקום עבודת הקרבנות:

יום הכיפורים הוא היום היחיד בשנה שחייבים
להתפלל בו חמש תפלות. חמש התפלות הן כנגד חמש
המדריגות שבנשמה - נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה²⁵.
התפלה החמישית, שמתפללים רק ביום הכיפורים
הוא, תפלת נעילה, ובה מתגלית בחינת היחידה
שבנשמה, כפי שהיא מאוחדת עם הקב"ה, ושם אין
מקום לשום דבר מלבד הקב"ה ובני ישראל. וזהו
פירוש של "נעילה" - נועלים את כל השערים, ואין
מתירים להכנס לאף אחד; שם נמצאים רק בני ישראל
עם עצמותו יתברך.

ואף שבחינה זו מתגלית בעיקר בתפלת נעילה²⁶,
הרי בכללות²⁷ קיימת בחינה זו גם בכל היממה של יום
הכיפורים. כפי הלשון: "יום שנתחייב בחמש תפלות",
שהיום, כולו, מחוייב בחמש תפלות; כלומר, אף שכל
חלק זמן של היום מחוייב בתפלה פרטית שלו (בערב
- תפילת ערבית, בבוקר - שחרית וכיוצא בזה), עם כל
זה הוא "יום שנתחייב בחמש תפלות" - כי בכללות
הוא יום שמאיר בו ה"חמש" - בחינת יחידה.

(ממאמר ד"ה וכל אדם

ושיחת שמחת ביה"ש תשכ"ג)

ה. דבר זה אנו מוצאים גם בעבודת כהן גדול
ביום-הכיפורים: מעיקרי עבודת הכהן הגדול ביום זה,
היתה כניסתו לקדש הקדשים. על כניסה זו נאמר
בפסוק²⁰ "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד", אומר על
כך הירושלמי²¹ "אפילו אותן שכתב בהן ודמות פניהם
פני אדם" - שזה נאמר אודות חיות הקודש, המלאכים
נעלים²² ביותר, גם הם לא יכלו להמצא בקדש
הקדשים. כלומר, שהעבודה של יום הכיפורים מגלה
את ההתאחדות של בני ישראל (שהרי הכהן הגדול היה
השליח של כלל ישראל) עם הקב"ה, "ישראל ומלכא
בלחודיה" - רק הקב"ה עם בני ישראל לבד.
יתירה מזו: כניסתו של הכהן הגדול לקדש
הקדשים היתה גם בבית שני, ואז כבר היה חסר בו
ארון הקודש. מכך מובן שהיתה זו כניסה למקום
ודרגה כזו הנעלית מן התורה (אפילו תורה כפי שהיא
עומדת באותיות החקיקה - לוחות)²³. ההבדל בין
תשובה שעל ידי התורה לתשובה שלמעלה מהתורה
הוא²⁴: התשובה שעל ידי התורה היא בחינת גילוי
לבד - אף שהתשובה הינה למעלה מהתורה, שלכן
מועילה תשובה גם על פגמים של תרי"ג מצוות התורה
(כולל מצות תלמוד תורה), הרי מכל מקום היא
בבחינת גילוי, ואילו התשובה שלמעלה מהתורה, היא
ההתאחדות עם עצמותו יתברך, למעלה מגילוי.

וכשם שבזמן הבית נוצרה ההתקשרות העצמית
שבין נשמות ישראל לבין הקב"ה על ידי הכניסה של

(20) ויקרא טז, יז.

(21) יומא פ"א, ה"ה. וראה זח"ג סו, ב (וח"א רח, ב) ובד"ה וכל
אדם הנ"ל בסופו.

(22) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב, ה"ז. אבל ראה זח"ב מג, א. וראה
תניא רפ"ט (ומציין שם לרע"מ - (כנראה זח"ג רכה, א) - ולע"ח
(כנראה ש"נ פ"ז)).

(23) ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 276.

(24) ראה לעיל הערה 13.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' א

שרגילים להשהותם ואינן נמכרות מיד, מְקַפֵּיד קָפִיד - נזהרים בהם
ממגע גוי משעת הדריכה, כדי שיוכל למוכרם אף לישראלים, ולכן
הורו חכמים שהסתומות מותרות.
הגמרא מקשה סתירה בין הברייתות: הגמרא סוברת בפשיטות שכמו
שכותי מקפיד על מגע גוי בחביות סתומות שלו כך מקפיד על
סתומות של ישראל שהופקדו אצלו, ולפיכך מקשה בתמיהה,
וּסְתוּמוֹת מוֹתְרוֹת - וכי אין לחשוש למגע גוי בחביות סתומות
המופקדות ביד כותי, וְרַמְיָנָהּ - והרי קשה על כך ממה ששינו
בברייתא,

מבררת הגמרא: מְעִיקְרָא - בתחילה, מֵאֵי קְבוֹר - מה סברו חכמים,
ומה היה טעמם לאסור את כל היין, וְלִבְסוּף כְּשִׁשְׁיָנו חֲכָמִים את
דעתם וחילקו ביניהם, מֵאֵי קְבוֹר, שהתירו את הסתומות.
משיבה הגמרא: מְעִיקְרָא קְבוֹר שֶׁאֵין בּוֹתֵי מְקַפֵּיד עַל מִנְעַ עוֹבְד
בּוֹכְבִּים בֵּין שְׁלוֹ, ומניח לו לגעת בו, ולפיכך לֹא שָׁנָא - אין חילוק
בין חביות פְּתוּחוֹת, וְלֹא שָׁנָא חֲבִיּוֹת סְתוּמוֹת, הכל אסור, מחשש
שנגע הגוי ביין קודם סתימת החבית. ואילו לִבְסוּף קְבוֹר שִׁישׁ לַחֲלֵק,
דְּבִי לֹא קָפִיד - מה שכותי אינו מקפיד על יינו ממגע גוי, דווקא
אֶפְתּוּחוֹת, כיון שעתידות להימכר בזמן קצר, אבל אֶסְתוּמוֹת,

נוסח התפלה - ראש השנה

שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה¹

טובה — מצד חסד.

מתוקה — מצד גבורות שנמתקו.

(ליקוטים ואגרות עמ' שיא)

והי פקד את שרה²

תוכן הקריאות בתורה בראש השנה, הכל הוא ביצחק, ביום הראשון לידתו וביום השני עקידתו. כי ראש השנה הוא גבורה, מדתו של יצחק.

ועם כל זה נולד יצחק בפסח³, לא בראש השנה, כי מדתו גבורה, ואם היה נולד בראש השנה, שהוא גם גבורה, היה תוקף הגבורות ביותר. לכן נולד בפסח, כדי להמתיקו⁴.

ועל דרך שיעקב ארמי מיא, חסד, לגו חמרא, גבורה, שנתן ליצחק⁵, היינו שהמתיק במים דחכמה את הגבורות דבינה.

(ליקוטים ואגרות עמ' רלד, הערות לזהר ב עמ' רעז)

אם ראה תראה בעני אמתך⁶

כתיב עבים סתר לו ולא יראה⁷, והוא מה שמסתלק ההשגחה העליונה מבני אדם ונעזבים תחת יד המקרה

(1) ברכת ליל ראשון של ראש השנה.

(2) וירא כא, א. — קריאת התורה של יום ראשון של ראש השנה.

(3) ראש השנה יא, א. בחדא"ג מהרש"א שם (י, ב), שיצחק, ששהוא מדת הדין, נולד בפסח, שבו שלט מדת הדין על המצריים. אבל בזה"ג רנו, ב (ועוד), שפסח כנגד אברהם, והוא מסטרא דימין. וכן הוא לכאורה פשוט הענין, שיעקר ענינו של פסח הוא גאולת ישראל, ענין של חסד, לא עונש המצריים (לקוטי שיחות ח"ל עמ' 104).

(4) בלקוטי שיחות שם, שיצחק מדתו יראה ופחד, אבל כמה ענינים בו מורים על אהבה וחסד: הוא נולד בפסח, רגל דאברהם; שמו מורה על צחוק ושמחה; נאמר בו (תולדות כו, יג) ויגדל האיש גו' עד כי גדל מאד, תכלית החסד והגדולה; כתיב (יהושע כד, ג) וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק; ועוד. והענין הוא, כי יראתו של יצחק היתה הכנה והכשרה לשמחה ופתיחת הלב בעבודת ה' הבאה על ידי הקדמת הביטול, וביראה וביטול של יצחק מתגלה תגבורת החיות, הרחבות האמיתית דקדושה. עיי"ש בארוכה.

(5) זח"ג קפט, א. לקוטי תורה להאריז"ל פרשת תולדות.

(6) שמואל א, יא. — הפטרת יום ראשון של ראש השנה.

(7) איוב כב, יד.

ח"ו⁸, היפך עיני ה' אל צדיקים⁹, הנה עין ה' אל יראיו¹⁰. והוא מצד הפשעים והעוונות, שנמשלים לעב המאפיל ומסתיר, כמו שכתוב¹¹ מחיתי כעב פשעך, והם הגורמים סילוק ההשגחה, כעב המפסיק, כדכתיב¹² עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין ה' אלקיכם. והיינו מה שראש השנה נקרא בכסה¹³, לשון כיסוי. זהו ראה תראה דוקא — ההיפך של ולא יראה. וכן בעקדת יצחק, שנכבשו הגבורות והדינים¹⁴, אמר אברהם ה' יראה. . . בהר ה' יראה¹⁵ — ההיפך של ולא יראה.

(הערות לזהר ב עמ' תי)

ותעלהו עמה כאשר גמלתהו בפרים שלשה¹⁶

פ"ר — גימטריא מנצפ"ך, בחינת גבורות. שמואל היה משבט לוי¹⁷, סטרא דגבורה¹⁸, וכשנגמל הביאה חנה שלשה פרים, בחינת גבורות. והביאה שלשה פרים, כי יש שלש בחינות גבורות, על דרך שלש חלוקות הלויים, גרשון קהת ומררי. לכן מפטירין זה ביום ראשון של ראש השנה לפני תקיעת שופר, שאז הוא זמן בנין המלכות מהגבורות. והבנין הוא על ידי בינה, בחינת שמאלו (אותיות שמואל) תחת ראשי¹⁹.

חנ"ה — גימטריא ס"ג, בינה²⁰.

(תורת לוי יצחק עמ' שצא, ליקוטים ואגרות עמ' שפט)

(8) מורה נבוכים ח"א פכ"ג.

(9) תהלים לד, טז.

(10) שם לג, יח.

(11) ישעיה מד, כב.

(12) שם יט, ב.

(13) תהלים פא, ד.

(14) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וירא.

(15) וירא כב, יד.

(16) שמואל א, כד. — הפטרת יום ראשון של ראש השנה.

(17) כי אביו אלקנה היה מבני אביאסף בן קרח (דברי הימים א ו, יב).

(18) לקוטי תורה להאריז"ל שמואל א.

(19) שיר השירים ח, ג. וראה לקוטי תורה דרושים לסוכות פא, ב.

(20) לקוטי תורה להאריז"ל שם.

♦ יום ראשון ד' תשרי ♦

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בָּא • (שם) פֶּתַח תַּחֲלָה בִּשְׁבָחוֹ שֶׁל מְקוֹם, וְאַחֲרָיָה כֵּן פֶּתַח בְּצִרְיָהִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁבַח שִׁפְתָּהּ בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן זֶה דֶּרֶךְ רִצּוֹ הוּא, כְּלוּמָר כְּדֹאֵי הֵם אֵלוֹ שֶׁתְּחַוֵּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. **מִסִּינִי בָּא •** יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהַתְיַצֵּב בַּתְּחִיטִית הָהָר, כְּהִתְּן הַיֵּצֵא לְהַקְבִּיל פָּנֵי כְּלָה, שְׁנֵאמֹר: (שְׁמוֹת י"ט) "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְנוּ שֶׁיֵּצֵא כִּנְגִדָם. **וְזָרַח מוֹשְׁעִיר לָמוֹ •** (ספרי) שִׁפְתָּהּ לְבָנֵי עֲשׂוֹ שֶׁיִּקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רִצּוֹ. **הוֹפִיעַ •** לָהֶם. **מִהָר פֶּאֶרֶן •** שֶׁהֵלַךְ שָׁם וּפֶתַח לְבָנֵי יִשְׁמְעָאֵל שֶׁיִּקְבְּלוּהָ, וְלֹא רִצּוֹ. **וְאַתָּה •** לְיִשְׂרָאֵל (שם). **מִרְבֶּבֶת קֹדֶשׁ •** וְעִמּוֹ מְקַצֵּת רַבּוּת מְלֻאכִי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רָבָם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בִּשְׁוֹר וְדָם שֶׁמְרָאָה כֹּל כְּבוֹד עֲשׂוֹ וְתַפְאֶרְתּוֹ בְּיוֹם חֲפָתּוֹ. **אֵשׁ דָּת •** שֶׁהִיָּתָה כְּתוּבָה מֵאֵז לְפָנָיו

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בָּא וְזָרַח מוֹשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרֶן וְאַתָּה מִרְבֶּבֶת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ:

בַּאֲמַר יי מִסִּינִי אֲתֻגִּיל וְזֶהוּ יִקְרָה מוֹשְׁעִיר אֲתֻגִּיל לָנָא אֲתֻגִּיל בְּנִבְרָתָהּ מִטּוֹרָא דְפֶאֶרֶן וְעַמָּה רַבַּת קֹדִישִׁין כְּתִבַּת מִיָּגָה מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא אִוְרִיתָא יִהְיֶה לָנָא:

אור החיים על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

וַיִּצְחָק לַיְעֶזֶק וַיַּעֲקֹב לְבָנָיו וְכָלֵךְ נִתְקַבְּצוּ לְרֹאשׁ יִשְׂרָאֵל, לָזֶה כְּשֶׁבָא מֹשֶׁה לְבִרְךָ יִשְׂרָאֵל דִּקְדָק בְּדִבְרָיו כִּי בִרְכָתוֹ הִיא תוֹסֶפֶת עַל הָרִאשׁוֹנִים, עַל דֶּרֶךְ שֶׁפָּרְשׁוּ ז"ל (ספרי) בְּפִסְטֹק (דְּבָרִים א' י"א) ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יִסַּף וְגו' וַיִּבְרַךְ אֶתְכֶם וְגו', שֶׁהַפְנָה זֶה הִיא מִשְׁלֵי וַיִּבְרַךְ אֶתְכֶם וְגו', הָרִי שֶׁמְקַפִּיד לְדִקְדָק אֲשֶׁר הוּא מוֹסִיף לְבִרְךָ, וַיְכַמּוּ כֵן הֵעִיד כָּאֵן כִּי בִרְכָתוֹ הִיא תוֹסֶפֶת עַל בְּרִכּוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וְהוּא מֵה שֶׁרָמַז בַּאֲמַר וְזֹאת, וְאִמְרוּ הַבְּרָכָה בְּה"א מַעֲיָדָה הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂה וְהַמַּשְׁבַּח יוֹתֵר מִכָּלֵךְ, וְגַמֵּר הַכְּתוּב לומר הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם תַּחֲשֵׁלָה עַל כָּל בְּרָכָה:

ה' אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה וַיְדַע הוּא מַעֲשֵׂתוֹ כְּמוֹ שֶׁאֲמַר אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּהוֹכִיחוֹ אֶהָרֵן וּמִרְיָם (ספרי פ' בהעלותך) וְשֵׁם פְּרֻשְׁתּוֹ:

ב' אִישׁ הָאֱלֹהִים וְצֵא וּלְמַד מֵה עֲצֻמוֹ רַ"ל (מדרש פנחמא) לְדַרְשׁ בְּתִבְיָה זֶה עַד שֶׁהִגִּיעוּ לומר שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ אִמְרוֹ (וְרַח א') אִישׁ נְעֻמִי, וְהַפְנָה שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה גֹזֵר וְה' מְקַנֵּם וְהִבֵּן, וְעַיִן מֵה שֶׁנִּפְרֹשׁ בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא בְּסֻמוֹךְ:

ג' אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם כְּלִי מוֹכֵן לְקַבֵּל הַבְּרִכּוֹת מֵה שֶׁלֹּא הָיָה עַד עַתָּה, וְצֵא וּלְמַד שֶׁלֹּא שִׁרְתָּה שְׂכִינָהּ בְּכָלֵלֻתָם אֵלָּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִתְקַבְּצוּ כְּחוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהֵם בְּמִסְפָּר ס' רְבּוּאָה, וְאִמְרוּ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִסְפִּיק לומר בְּנֵי, אוֹיֵל שֶׁנִּתְקַבְּצוּ לְצִרְף עֲמֻקָּה הַנֶּעֱלָמָה מַעֲיָנִי כֹל חֵי שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא עִם יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּצִרְחָה דְּכִתְיִב (תהלים צ"א) עִמּוֹ אֲנֹכִי בְּצִרְחָה, וַיְדַעַת הַתְּפִסִּים שְׁוָה, שֶׁנִּתְקַבְּצוּ מִשְׁה שֶׁהוּא הַשְּׁוֹשְׁבִין לְבְּרָכָה עֲמֻקָּה:

ד' לִפְנֵי מוֹתוֹ כִּי הֵגַם שְׁגָדוֹל עָרַף מֹשֶׁה תוֹסֶפֶת רִיחוֹ וְכֹחוֹ בַּעַת אֲשֶׁר יִגִּיעַ הַעַת אֲשֶׁר יִאֲסֹף אֶל עַמּוֹ, וְלִצְדָה הֵי' טַעֲמִים הַגִּדִילָה ה' וַיִּתְּנָה לַמַּעֲשֵׂה מִכָּלֵךְ בְּאִמְרוֹ וְזֹאת הַבְּרָכָה:

עוד ירמז באומרו וזאת על דרך אומנם ז"ל (לקיט כ"א) שֶׁלֹּא זָכָה מֹשֶׁה שֶׁיִּקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד שֶׁבִּרְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מֵה שֶׁהִעִיר בְּאִמְרוֹ וְזֹאת פְּרוּשׁ מְלֻבָד כֹּל אֲשֶׁר פָּעַל וְעָשָׂה מִהִישָׁר כְּשֶׁהוֹסִיף זֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזֶה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים:

אִישׁ הָאֱלֹהִים. יתבאר הכתוב על דרך אומנם ז"ל (ערכין י"ז) וְז"ל אֵם יְבֹא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישֵׁב בְּדִין עִם אֲבִרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב אֵינֶם יְכוּלִים לַעֲמֹד בְּפָנָיו ע"כ, הָא לְמַדָּה כִּי מֵה שְׁמוּעִיִּלִים הַצִּדִּיקִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּבְהִתְעַצְמוּתָם בְּעוֹלָם הָיָה אֵינֵם אֵלָּא לְזִכּוֹת מִכַּח הַרְחִמִים אֲכָל בְּדִין לֹא, וַיְכַמְּרָם דָּוִד (תהלים קמ"ג) וְאֵל תְּבוֹא בְּמִשְׁפָּט אֶת עַבְדְּךָ כִּי לֹא יִצְדָק לְפָנֶיךָ כֹּל חֵי פְרוּשׁ כֹּל צִדִּיק שֶׁיִּקְרָא חֵי, וְכָאֵן הוֹדִיעַ הַכְּתוּב כִּי צִדִּיק זֶה נִתְעַצֵּם וּפָעַל הַטוֹב אֲפִלּוּ בְּעָרֶף בְּחִינַת הַדִּין הַרְמוֹז בְּאֱלֹהִים, וְהוּא אִמְרוֹ אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֵם יְבֹא ה' לַעֲמֹד עִמּוֹ בְּדִין יוֹכֵל כִּי הַפְּלִיא לַעֲשׂוֹת הַטוֹב וְהַיָּשָׁר:

עוד נתפנן במאמר זה להעיד עליו כי כל התעצמו במדות הטובות הדיעות לו לא היו אלא לצד יראתו מאלהיו לא שהיה טבעו מסייעו אל הדבר, כאומנם ז"ל (יומא כ"ב:) שאול באחת ולא עלתה לו וידור כו' כי שאול היה מטבעו מזוג ולא היה חס ומחיר לטעות ולזה באחת ששגג יצתה ממנו המלוכה לפי טבעו משערים בני עליון שאם היה כטבעו של דוד אדמוני היה עושה כדוד עשר ידות, והן האיש משה יש מקום לחשב שהיה ענו מטבעו והיה בכלל מטבעו, ולזה העידה התורה עליו שכל התעצמותו ותגברתו הרמוז בתבת איש היה לצד האלהים היה ירא, והוא אומרו איש האלהים:

א) וזאת הברכה. צריך לדעת אומרו וזאת בתוספת וא"ו בתחלת ענין, עוד צריך לדעת לאיזה ענין נאמר כל הכתוב אם להודיע המקור והמתברר הלא נפרים הם הדברים בלא פסוק זה אם היה מתחיל בפסוק ויאמר וגו', ואם להודיע כי זה היה לפני מותו סמוך למיתתו מובנים הם הדברים ממה שלפניו ולאחריו שסמוך למיתתו היו הדברים. ומה גם כי מה צריך יש בהודעת הזמן:

ונראה שנתפנן הכתוב לשבח איש האלהים מה גדלו מעשיו, הנה בפרשה הקודמת לזה סמוך למאמר וזאת הברכה מלפניה אמר הכתוב הקולט הגזירה על משה למות באומרו עלה אל הר העברים וגו' ומת וגו' על אשר וגו', ואם כן יאמר האומר כי זה משה האיש טיבא היה בלבו על מיתתו אשר היה לה סבה עם בני ישראל אחר שרץ אחריהם כסוס (מדרש פנחמא) גרמו לו מיתה בחוץ לארץ ומנעוהו מעבר לארץ אשר נכספה וגם כלתה נפשו לה, וטבע אנוש ירחיק הסוכב רע, והגם שידע הוא הצדיק לסכלן אחר הכוללת, זה יועיל שלא לשנא אותם, אבל קרבת הלב היא נמנעת על כל פנים, לזה בא דבר ה' בתורתו והעיד על הצדיק ואמר כי מלבד שלא שנא אותם ולא הרחיקם מלבו עוד לו זאת הברכה וגו' ולזה אמר וזאת בתוספת וא"ו להעיר גדר הקודם שיתוכב מהמאמר הסמוך והבן, וגמר אמר לפני מותו פרוש סמוך למיתתו, להעיד עוד על הפלגת צדקותו, והגם דומן ההרגש שהוא פָּרַק הַנִּסְיָעָה שֶׁהִדְבֵּר יְחִיב לִשְׁנֹא אֶף עַל פִּי כֵן בִּרְךָ אוֹתָם, וְהֵעִיד הַכְּתוּב עַל הַבְּרָכָה הַיּוֹתָמָה מַעֲשֵׂה וּשְׁלָמָה כָּל לְבוֹ בְּמָה שֶׁכָּתֹב וְא"ו בְּתַחֲלַת תְּכָה לְהַעֲרִי עַל מֵה רַב גְּדִלָה: עוד ירצה באומרו וזאת וגו' להיות שנקדמו ברכות אחרים אברהם ברוך את יצחק

באש שחורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ומינו. דבר אחר: "אש דת", כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש. אור החיים

(ג) אף חבב עמים כל-קדשיו בידך והם תבו לרגלך ישא מדברתיך:

כ"י אף חבב עמים. גם חבה יתרה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בגמין לבדו היה עתיד להולד קשארם הקדוש ברוך הוא, ליעקב: (בראשית לה) "גוי וקהל גוים יהיה ממך". כל-קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו, כענין שגאמר: (ש"א כה) "והיתה נפש אדני צרויה בצרור החיים את ה' אלהיו".

והם תבו לרגלך. והם ראויים לקר, שהרי תפנו עצמן לתוך תחתית הדר לרגלך, בסיני. תכו לשון פעלו, התפנו לתוך מרגלותיך. ישא מדברתיך. נשאו עליהם על תורתך. מדברתיך. המ"ם בו קרוב לסיוד, כמו: (במדבר יז) "וישמע את הקול מדבר אליו", (יחזקאל ב) "ואשמע את מדבר אלי", כמו 'מתדבר אלי', אף זה 'מדברתיך', מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם. טיש פורפוליר"ש בלע"ז (ציינע אונטעררעדנונגען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דברך, והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון מן. דבר אחר: "אף חבב עמים", אף בשעת חבתן של האמות שהראית להם פנים שוחקות, ומסרת את ישראל בידם. כל-קדשיו בידך. כל צדיקהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה שומרים. והם תבו לרגלך. והם מתמצעים ומתפנסים לתחת צלך. ישא מדברתיך. מקבליים גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

והוא מאמר הפתוח ה' פרוש כללות השכינה מסיני בא להקביל ישראל, ובצאת השכינה להקביל עם נבחר עם יצאיתה יצאו ב' אורות ובאו אחד דרך הר שעיר ואחד דרך הר פארן לישראל שעברו דרך שם לסבה ידועה, ולזה הקדים מסיני בא שהיא ביאת כללות השכינה ואחר כך הודיע חלקי אותה שכאן דרך מקומות הלז, ודבק לומר ירח והופיע להעיר שלא הלך דרך שם אלא זריחה אחת והופיעה אחת ממנו, ולשון הופיעה אמר על חלק מועט מהקדשה בדרך אומרים ז"ל (מכות כ"ג): הופיעה רוח הקדש במדרשו, שהוא גדר קטן שבבחינת השקצות אור השכינה, ויחס לבני שעיר גדר גדול מגדר של ישמעאל כפי מדרגתו כי הוא למעלה מישמעאל:

ובזה נחשבו כל הדקדוקים, גם מה שהקדים זכרון סיני לביאה ובשעיר ובפארן הקדים לזריחה והופיעה כי במקום זכרון ה' הוא מאמר הופיע וזרח והבן, והפנה בכל המאמר להעיר מעלתם להרבות בכרבתם כי ראויים הם לבניה, וזה מדרגה הרוצה לברך בכל לבו לעורר הדברים להליכיהם הלב לברך בכל לבו, וכן תמצא ששש חזק בשרצה לברך יעקב היה מקרבו אליו ואמר לו (תולדות כ"ז כ"ח) גשה נא וישק לי בני, וזה מדברים המעוררים: ועין מה שפרשתי בפרשת ויחי בפסוק (מ"ח ח) מי אלה בא' מן הדרכים, ובכמו כן האדון משה בחר לו לעורר אהבת לבו אליהם ממה שה' אהבם והעלה אותם, ונפשו הקדושה תתלהב לאהב אהובי עליון, וזה אחד משלמות אהבתו בהקדוש ברוך הוא: ואתה מרבכת קדש. הראשונים (רש"י בשם ספר) אמרו שנתפנו לומר שהביא עמו חלק מרבבות ולא כל ולא רב להודיע ענוותו יתברך, ולדבריהם יפרשו תבת ואתה במקום והביא, ואין זה פשט התבה, ואם יפרשו ואתה הוא ובא, אין מפרש אם הביא אפלו

עוד ירמו על זה הדרך איש המיוחד לאלהים שלא גם ולא יקום כמותו, ונתפנו הפתוח בפסיכיות את בני ישראל למאמר איש האלהים להגיד שמדרגה זו השיגה עם בני ישראל באמצעות מה שטרח בהם ומה שסבל מהם והמספעה באמצעות הנהגתו הטובה עמם השיג מדרגה זו לקרא איש האלהים:

(ב) ויאמר ה' מסיני בא וגו'. וז"ל אמרו (ספרי) יצא לקראת ישראל מסיני, וזרח משעיר שפתח לבני עשו לתן להם התורה, הופיע מהר פארן שחלף גם כן לישראל, וקשה למה התחיל במאמר שהוא מסיני בא שנה היה אחר שפתח לשעיר ולפארן ולא קבלו ויצא לקראת ישראל שרצה לתנה להם, עוד צריך לדעת למה שנה לדבר בג' לשונות בא וזרח הופיע והיה לו לכללם יחד על זה הדרך מסיני בא ומשעיר ומפארן, עוד למה בסיני הקדים זכרון המקום ואחר כך מה שהיה ממנו ובפארן ושעיר הקדים הבא ואחר כך המקום:

אכן יתבאר הענין בהעיר אומרים ז"ל למה לא זכו האבות ובפרט יעקב שהיה מטהו שלמה לתת להם ה' תורתו, ואמרו (בראשית רבה פרשה ע"ד) שהטעם הוא לפי שאין שכינה שורה על פחות מס' רבוא, ונתנית התורה צריכה היתה השקצות שכינה, כמו שכן מצינו (שמות י"ט כ') ויברך ה' על הר סיני, והנה יאמר האומר הלא מצינו שאפלו שנים שיושבים ועוסקים בתורה אמרו במשנה (אבות פ"א א') שכינה שרונה ביניהם, לזה אמרו קדמונינו יודעי דעת כי מה שאנו אומרים שצריך ס' רבוא הוא על השקצות כללות השכינה, ומה שזוכים עשרה שיושבים ועוסקים בתורה או שנים הוא על אות א' שמאיר ממנה המופיע במי שיתעורר להדבק בקדשה כל אחד כפי כחו, ואין דומה האנה ב' לג' וג' לד', אבל כללות השכינה אינה שורה אלא על ס' רבוא מיישראל:

קצתם, ואולי שסוברים שהקצת המקצת אין הפתוח צריך לאמרו, ומה שלמדנו מן הפתוח הוא שלא הביא עמו הרבבות קדש והניחם שם:

וחיז מדרגם נראה שהפנה הוא להעיר מעלתם של ישראל, כי הניח ה' צבא מעלה רבבות קדש ובא אצל ישראל, ופרוש ואתה בא בהקלט מהם וצפה במקומם עמו ונחלתו, וכן היה ששם בסיני צנה לישראל (שמות כ"ח ח) וצשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וצוב עליונים, ותמצא בספר הזהר (תריצה ק"ב): כמה נטעצרו צבא השמים ששקבע ה' דירת שכינתו בפתחונים אשר בחר לו:

מימינו אש דת למו. פרוש טעם שבחר ה' לשכן שמה בפתחונים ואתה מן רבבות קדש לפי שמימינו אש דת למו, והוא על דרך מה שאמרו ז"ל (ש"מ פל"ג) בפסוק ויחזקו לי תרומה מושל למלך שהשיא בתו כו' אמר המלך קחו גם אותי עמה, והוא הטעם שנתן כאן לזאתה מרבבת משעם מימינו אש דת למו פרוש לישראל, ואמרו אש דת ולא אמר דת אש, להסמיק תבת אש לתבת מימינו להעיר שנתנה התורה מניין ומשמאל, והוא אמרו מימינו זה זמין, אש זה שמאל שהוא גבורה הרמוזה בבחינת האש משניהם דת למו, והוא סוד (רבי"ר פ"א) אש לבנה על גבי שחורה, והוא סוד קריאת התורה תושבה (אבות פ"ו) מצד הגבורה ונוחנות עז ומקשלה (שם) מצד החסד:

(ג) אף חבב עמים וגו'. וז"ל אמרו (כ"ב ח.) אף שחבב ה' העמים והגלה ישראל ביניהם אף על פי כן כל קדושי בידך והם וגו' שאין על לומדי תורה מנדה בלו והלך, ונראה שזכרון הפתוח לתת טעם להליכתו לשעיר ולפארן שהוא לחרות בהם אף ה' ביום הדין כשיאמרו לא הודעתנו אותה, לזה קדם להם חסדה ואמר להם אותם רוצים לקבל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 230)

אחזניה ולא נעזבנה (רש"י לג, ד)

לכאורה, איך מתאים לשון אחזיה לגבי תורה, ומתאים יותר לשון שמיעה, למוד, שמירה וכדומה. ויש לומר, דהנה אחזניה אינו מלשון אחזיה ותפיסה, אלא מלשון אחזיה. דהנה המוכר

(ד) תורה צוה לנו משה ד אורייתא יתב לנא משה מורה יתא לכנשת יעקב:

כש"כ תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזניה ולא נעזבנה.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

במקומו (שמות י"ט ה) כי מה שמאנו לקבל התורה עד שהצטרף להפך עליהם הנה היה על גזרת חכמים ודבריהם ותקנותיהם אשר רבו שעשו להזהיר ישראל ולהעמידם במקום המשפטר מלעבר על דברי ה', והוא אומר תבו לרגליך כדי שישא מדברתיך חלק מהדברות שלא רצו לקבל, כי על כללות התורה כתוב ישר (שמות כ"ד ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. אלא על חלק מהדברות שצוה עליהם לקבל תורת חכם על זה תבו לרגליך שהוא הר סיני שעמד ה' עליו ואותו כפה ה' עליהם כגיגית:

או תתפרש מדברתיך לשון הנהגה פרוש תורות המנהיגים את ישראל שהם הם המחדשים תקנות וגזרות וגדרים וסגנים, ויבמי כרדכי כשראו אשר יפליא צדיק עשות קבלו תורת חכם מקור חיים:

עוד ירצה אומר וישא מדברתיך על דרך אומרם ז"ל (שהש"ר עה"פ ישעיה) שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקדוש ברוך הוא היה מדבר עם כל איש ואיש מישראל ואמר לו אתה מקבלני עליך והוא אומר לו הנה נישקו כו' ועולה ומתעשר לראשו, והוא אומר והם תבו וגו' ישא כל אחד ואחד מהם מדברתיך על ראשו, ודקדק לומר מדברתיך ולא אמר דבורתיך לפי שהדברים עצמם היו מדברים להם ואומר לכל אחד אתה מקבלנו כו' באומר:

ואומר וישא לעתיד לפי שאחר מעשה העגל נקלפו מהם העטירות ההם שנשארו על ראשם שהם המדברים אותם והורידו עיניהם בהר חורב (שמות ל"א), וזכה בהם משה (שבת פ"ח). באומרם (הגיה"ט י"ז) וזה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, והוא סוד אומר (שמות ל"ג ח) והביטו אחרי משה שאמר ז"ל (פנחסין ק"ג) שהשדוהו באשת איש פרוש היא התורה המאוסה לישראל שנטל משה כל חלקם, לזה אמר וישא שעתידים לחזר להם לעתיד לבוא, ואמר עוד ר"ל (סדר ר' אשר בשם הגאון ז"ל) שבימים שבת חוזרים העטירות לראש ישראל ולא נשארו למשה אלא חלקו המגיע לו הוא ולזה שאנו אומרים ביום שבת ישמח משה במתנת חלקו פרוש ישמח הגם שאין לו אלא מתנת חלקו שפכה החזיר לישראל חלקם בתיים:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (מכות כ"ד). אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, וישכנו מאמר זה עם מאמר (מכילתא יתרו) שכל

התורה, ושעור הכתוב הוא על זה הדרך אף הוא מה שחובב עמים שהלך להזמין לתורה, ואומר כל קדושי וגו' פרוש על דרך אומרם ז"ל (לקוט סוף פ' קדושים) בפסוק ואבדיל אתכם מן העמים אלו אמר ואבדיל את העמים מכך לא היתה תקומה לאמות ומאמר ואבדיל אתכם וגו' מכאן שאם יבואו מהעמים להתגבר הנה הם מקבלים באחד ישראל, והוא אומר כל קדושי פרוש מעלה זו עונתה להם פרוש להתגבר שהכא להתקדש מהם בדרך פרוש הוא נכנס ומקבל תחת כנפיו:

או תהיה פונת הכתוב על זה הדרך אף חבב פרוש חבה אחת נשארה לעמים והוא שכל קדושי בנדיך כמו שפרשתי, ואומר והם פרוש עם ישראל שבהם הוא כל עקר המאמר יש להם הפרש להתגבר על קדושי של הבאים מן שאר הגוים, שישראל תבו לרגליך, פרוש באומרם ז"ל (שבת קמ"ו:) ישראל שעמדו על הר סיני פסקה ונתמם, וזה היה מצד מה שתבו פרוש נתמקרו על ידי כח הדבור המפלא ששמעו דברי האלהים, ואמר ז"ל (שבת פ"ח) שצאצא נשמתם כרמזו בפסוק (שה"ש ה') נפשי יצאה בדברי, ובה פסקה ונתמם, מה שאין פן הגרים שהגם שיתקבלו כאחד שטבי ישראל לא פסקה ונתמם מהם כדודע מדבריהם (וזה ח"ג י"ד)

וגמר אמר וישא מדברתיך פרוש לשון ממשלה, על דרך אומרם (תהלים מ"ו) ידבר עמים תחתינו, הפונה בזה שאין נותנים שום ממשלה על ישראל אלא למי שהוא מורה ישראל ולא ממשפחת הגרים, וכמו שדרשו ז"ל (קדושין ע"ו:) מפסוק (לעיל י"ו) שום תשים עליך מלך כל משימות שתשים עליך לא יהיו אלא מקרב אחיך, וצא ולמד מביריתא (סוטה מ"א) של אגריפס המלך כשרא בבית המקדש ולגו עיניו דמעות וכל הענין, והוא אומר וישא מדברתיך פרוש כל שהוא מורה עם בני ישראל הוא יכול להתרומם בגדלות שישנם על ישראל עמו, ואומר וישא לשון יחיד באומרם (פנחסין ח') דבר א' לדור ולא שני דברים:

עוד ירצה באומרם וישא מדברתיך שהוא טעם תבו, על דרך אומרם ז"ל (שבת פ"ח). שפכה ה' עליהם הנה כגיגית לקבל התורה, ויבמי המן בשלו טענת מודא רבא וקמו מרזונם מה שנקלו באנס, ופרשתי הדבר

עשרת הדברות נאמרו בדבור אחד, כי ה' אמר כלם בדבור אחד אבל בערך השומעים לא יכלו לקבל מהם אלא אנכי ולא יהיה לך שמעו אותם בגבורות בדבור אחד ויצוהו נשמתם באמצעותם, והוא אומר תבו לרגליך ואפס כח עד שיצוהו נשמתם, השעם לשא מדברתיך פרוש חלק מהדברות המפלאים שהם אנכי ולא יהיה לך אבל השאר משה צוה אותם באומרם ז"ל (שם), והוא מה שגמר אמר תורה צוה לנו משה וגו', ותמצא שכל המצוות שצוה ה' בין מצוות עשה בין מצוות לא תעשה הם בפרטות תרי"ג מצוות, והמשכיל לתבת תורה ימצא בה מנין תרי"א עם ב' תרי"ג בפרטות וישא מדברתיך תרי"ג ונכון:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל במסכת מגילה (כ"ט). באותו מעשה שרצו המלאכים לדחותו לרב ששת מפניו וישא מדברתיך על ששון ואמר רבנו של עולם עלוב ושאנו עלוב מי נדחה מפני מי ואמר להם ה' שבתו, והוא אומר והם תבו פרוש וקשה בירידה עלובים ומעצבים ויבאים בטענה זו, וישא מעלי מדברתיך שהם מלאכים העומדים לשרת את פני ה' שהם הממונים על דבר כבוד שמו ולא יחדו מפניהם:

עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (ברכות ה'). ג' מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכלם לא נתנם אלא על ידי יסורין שהם תורה וכו', ואמר עוד (שם ס"ג:) בפסוק (משלי ל') אם נבלתם בהתנשא שכל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להיות מתעלה, והוא אומר תבו לרגליך וצוהו עצמם בזה וישא פרוש ותעלה מצד דבורתיך, שהתורה היא המרוממת ומנשאת באומרם (משלי ח') בי מלכים ימלכו וגו':

עוד ירצה באומרם תבו וגו' וישא וגו', על פי דבריהם ז"ל (ר"ה כ"א) שאמרם בפסוק (תהלים ח') ותחסרהו מעט מאלהים, שמו"ט שצרי בינה נחסרו למשה בסיני ושער הנו הלא הוא כמסד את ה', והוא מה שפרשתי בפסוק (ישע' י"א) כי מלאך הארץ דעה את ה', פרוש הדעה שצוהו היא את ה' ולא מסרה למשה בהגלות משיחתי יתן ה' הטוב ההוא, והוא אומר תבו לרגליך פתח שפך קבלו, ועוד לעתיד וישא מדברתיך, ויחס אליו לשון נשיאות ומעלה שחלק ההוא עליון מאד, וכבר כתבנו מזה בארץ במקומות אחרים:

שְׁדָה אַחוּזָה חוּזֵר לְבָעֲלִים בְּשֵׁנַת הַיּוֹבֵל, תִּשְׁוּבוּ אִישׁ אֶל אַחוּזָתוֹ (בהר כה, י ואילך); מִכִּיֵּן שָׁזוּ אַחוּזָתוֹ, הִיא קְשׁוּרָה אֵלָיו תָּמִיד. וְאִף כֵּן: בְּגִי יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים לַתּוֹרָה בְּכָל מִצְוָה, אֲפִילוּ בְּשִׁנְמִסְרֵים בִּידֵי הָעָמוֹת (אף חֹבֵב עַמִּים), כִּי הִיא מוֹרֶשֶׁה - יְרוּשָׁה וְאַחוּזָה. אור החיים

(ה) וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ הַיּוֹדָה בִּישְׂרָאֵל מֶלֶכָא בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יִחָד בְּתַנְכְּנִישׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא בְּתַנְכְּנִישׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא: פְּתָא שְׂבִטָא דִּישְׂרָאֵל:

כס"י וַיְהִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ. תָּמִיד עַל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם. בְּהִתְאַסֵּף. בְּכָל הַתְּאַסֵּף רָאשֵׁי חֲשִׁבוֹן אֲסִיתָם. רָאשֵׁי. כְּמוֹ (שְׁמוֹת ל) "כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ", רָאוּיִן אֵלּוּ שְׂאֲבָרְכֶם. דָּבָר אַחֵר: "בְּהִתְאַסֵּף", בְּהִתְאַסֵּפִים יַחַד, בְּאַגְדָּה אַחַת וְשִׁלּוּם בִּינֵיהֶם הוּא מִלְכָּם, וְלֹא כְּשֵׁיִשׁ מִחֻלָּקַת בִּינֵיהֶם. אור החיים

(ו) וַיְהִי רָאוּבֵן וְאַלְיָמָת וַיְהִי יְחִי וְיָחִי רָאוּבֵן לְחִי עֲלָמָא וּמוֹתָא תַנְיָנָא לֹא יָמוּת וַיִּקְבְּלוּן בְּנוֹהֵי אַחֲסִנְתָּהוֹן בְּמִנְיָהוֹן:

כס"י וַיְהִי רָאוּבֵן. בְּעוֹלָם הָזֶה. וְאַלְיָמָת. לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִזְכֹּר לוֹ מַעֲשֵׂה בְלָהָה. וַיְהִי מִתִּיּוֹ מִסְפָּר. נִמְנֵין בְּמִנְיָן שְׂאָר אַחֵיו, דְּגָמָא הִיא זו, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (בְּרַאשִׁית לה) "וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה, וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עֶשְׂרִי", שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּנְיָן. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אם יתקבצו ראשי עם וישאלו מלך אז הוא שיהיה מלך, והוא אומרם בהתאסף ראשי עם וגו' אז הוא שיהיה מלך בישורון מלכד התורה, וכמו כן מצינו שהיה מנוי מלך על ישראל בסדר זה דכתיב בשמואל (א ח) ויתקבצו כל זקני ישראל ויבאו אל שמואל וגו' שימה לנו מלך לשפטנו, והוא עצמו מאמר בהתאסף וגו' אבל זולת זה תהיה זאת התורה לבד למלך על ישראל, והוא מאמר הנביא להם (שם יב) וה' אלהיהם מלככם שהיא התורה שכלה שמו של הקב"ה: ואולי כי לזה רמז במכת ויהי שיונה על הצער, דכתיב שם (ח) וידע הדבר בעיני שמואל פאשר אומר תנה לנו מלך לשפטנו וכתוב ויאמר ה' וגו' כי אתי מאסו מולך עליהם, ועל זה נתנבא משה ואמר ויהי וגו': עוד רמז כי מלכות ישראל תהיה מתקנת כשהיה ישראל מתאספים ראשיהם יחד ולא יהיו בד בבד שבוזו יהיה סבה שיתחדדו יחד שבטי ישראל, וכשישראל בגדר זה הנה הנם ברום גדר ההצלחות ומלכותם תהיה בה הנה של קיים, וצא ולמד כי מיום שנתלקו הלקבות ונתלקו המלכיות מה עלתה בינדם, וזאת סבת עגלי ירבעם והבאים אחריו, כי ראש האבדן הוא הפרוד, וכלי המחזיק ברכה הוא השלום ויחוד הלקבות:

(ו) ויהי ראובן וגו' ויהי מתי וגו'. אומרם יחי

(ז) וזאת יהודה ויאמר שמע יהודה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה:

כס"י וזאת יהודה. (מכות יא) סמוך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבטם, שנאמר: (איוב טו) "אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד פרושו רבותינו שקל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מוד) "וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: 'מִי גָרַם לְרָאוּבֵן שְׂיוֹדָה? הַיּוֹדָה וכו'". שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה. תַּפְלַת דָּוִד, וּשְׁלֹמֹה, וְאַסָּא מִפְּנֵי הַכּוֹשִׁים, וַיְהוֹשֻׁפֹּט מִפְּנֵי הַעַמּוּנִים וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי סִנְחַרִּיב. וְאַל-עַמּוֹ תִּבְיָאנוּ. לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). יְדִיו רַב לוֹ. יְרִיבו רִיבֵו וַיִּנְקְמוּ נַקְמוֹתוֹ. וְעֶזֶר מִצְרֵיו תִּהְיֶה. על והושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (דה"ב ח) "וַיִּזְעַק יְהוֹשֻׁפֹּט, וְה' עֲזָרוֹ". דָּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", (ספרים) כָּאֵן רָמַז בְּרַכָּה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאִף כִּשְׁחֲלֻקוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נִטַּל שְׁמֵעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע יט) "מִחֻבָּל בְּנֵי יְהוּדָה נָחֳלַת בְּנֵי שְׁמֵעוֹן". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבד עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב באגדת תהלים) [מזמור צ] • אור החיים

ראובן רבותינו ז"ל אומרם (ספרים) שהתפלל על ראובן שיהיה לו חלק לעולם הבא, ואולי אפשר לומר שנתפנו על גדולי השבט שמתו בעצת קרח כאומרם ז"ל (במד"ר י"ח) כי מאתים וחמשים איש בלן היו ראשי סנהדריות ורבן משבט ראובן כאומרם ז"ל: וילפי שיש מקום לומר שצדת קרח אין להם חלק לעולם הבא, לזה התפלל יחי ראובן פרוש שבטו, ויהגם שלא היו אלא ר"ן איש, להיוותם גדוליהם יתפנה השבט כלו עליהם. או אפשר ששל ראובן עצמו הוא אומר אלא שהוא מהשעם עצמו כי כשיתקבצו ענפים של גדול השבט יגרע מצדיק שהוא ראובן עינו, לזה התפלל שיהיה לעולם הבא, וזה מסכים בסדרת האומר (סנהדרין ק"ח) צדת קרח יש להם חלק לעולם הבא: ואומרם ויהי מתי מספר. התפלל עליהם שיהיו צדיקים לפי שנמקו השרשים במאדע גדוליהם כמעשה קרח כאומרם בסמוך לזה התפלל ויהי מתי מספר, פרוש על דרך אומרם ז"ל (שם כ"א) שאמר חזקיה לפני הקדוש ברוך הוא רבים אשר את שבנא וגו' והשיב הקדוש ברוך הוא אין מנין לרשעים, לזה אמר משה במחק לשוננו מתי מספר פרוש שלא יהיו רשעים שאין מנין להם, ותועיל תפלת צדיק על הדבר בסוד (שמואל ב' כ"ג) צדיק מושל בןראת אלהים:

(ז) שמע ה' קול יהודה. פרוש לפי שיהיה

(ד) תורה צוה לנו משה וגו'. יש להעיר כינן שהוא המדבר היה לו לומר תורה צויתי לכם וגו', ואולי כי פסוק זה נסמך למה שלפניו על זה הדרך ישא עם ישראל מדברתיה בקול אחד כלם תורה צוה לנו משה וגו', וכן הם הדברים שכל ישראל יחדיו ישאו קולם בפתיחת התורה ואומרים תורה צוה לנו וגו' אנו מקבלים אותה מורשה קהלת וגו', ופרוש צוה לנו אפשר לפרשה לעז מלכות כאומרם ז"ל אין צו אלא מלכות שהמליכה עלינו שעל פיה יקום דבר, וגם המלך אשר נמליכו עליהם יהיה על פי התורה ואותה כתב וישם לפניו כאומרם (לעיל י"ז י"ח) וכתב לו וגו', והוא מאמר הכתוב (משלי ח) בי מלכים ימלכו, ולמעלה בפסוק אף חבב פרושנו הכתוב באפן אחר על נכון: (ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף וגו'. פרוש שהיה המלך בישרון צריך שתהיה בהתאסף ראשי עם יחד, כאומרם ז"ל (תוספתא סנהדרין פ"א) אין ממוני מלך אלא על פי בית דין של ע"א, והוא שנתפנו במאמר ראשי עם, ובאומרם יחד שבטי ישראל שצריך שיהיו צבור מרצים ממנו:

עוד יתבאר לפי שאמר בסמוך כי התורה היא המולכת עלינו כאומרם (משלי ח) נגידים אדבר, לזה גמר אמר ויהי בישרון מלך פרוש ויהיה מלך בישרון זה יהיה

♦ יום שני ה' תשרי ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז' עמ' 39)

נאספסו אלי כל בני לוי וצויתים להרוג . . וכן עשו (רש"י

לג, ט)

רש"י כתב בפרשת תשא (לב, כט) שהכהנים זכו לכהונה מפני שהענישו את עובדי העגל ולקאורזה, על פי זה הרי זה צריך להיות בכל שבט לוי, לאו דוקא כהנים. וראה רש"י במדבר ג, יב (והלויים, שלא עבדו עבודת אלילים, נבחרו תחתיהם) ודברים י, ח (וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו), שפרש על הלויים. אבל בשניהם פרש הטעם דלא טעו בעגל, ולא שהרגו. ואין כאן מקומו. אור החיים

(י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך:

רש"י יורו משפטיך • ראויין אלו לך • וכליל • עולה.

(יא) בָּרַךְ יְהוָה חִילוֹ וּפְעָל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְּנִים קָמִיו וּמִשְׁנָאָיו מִן־יְקוֹמוֹן:

רש"י • מחץ מתנים קמיו • מחץ קמיו מפת מתנים, פענן שנאמר: (תהלים סט) "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הכהנה אמר כו. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: "ב בני חשמונאי ואעזר כנגד כמה רבבות. לך נאמר: "ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה". ומשנאיו מן יקומו • מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומוה. אור החיים

טל קורה כו' וזה לך האות האמר לאביו ולאמו:

עוד ירצה לפי שצוה (לעיל ט"ז יח) שפטים וגו' לשבטיך, ואמר ו"ל (ספר) שצריך שישמנה דברים לכל שבט, לזה אמר כי שבט לוי לצד מה שהוכחנו שלא נשאו פנים לאב ולאח ולבן ראויים הם להתמנות על כל שבטי ישראל, והוא אומר יורו משפטיך ליעקב בדרך כלל, כי אין לחוש שישאו פנים לשבטם יותר משבט ואלתם:

(יא) ומשנאיו מן יקומו • אומר מן יקומו, לדבריהם ז"ל (במד"ב פ"ד) שנתבאר על מלכות יון שעתידה לכל ביד חשמונאי, לזה אמר ומשנאיו מן יקומו • פרוש אפלו מן הזמן עצמו שתהיה להם לשונאים קימה וישאל שפלים בזמן עצמו מחץ מתנים קמיו וגו', וכן היה, ודבר זה היא העלטה בנס ופלא:

(ח) וּלְלוֹי אָמַר תִּמְיָךְ וְאוֹרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידְךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה תִּרְיָבָהוּ עַל־מִי מִרְיָבָהוּ:

רש"י • וללוי אמר • ועל לוי אמר. תמיה ואוריה • כלפי שכינה הוא מדבר. אשר נסיתו במסה • שלא נתלוננו עם שאר המלכיים. תריבהו וגו', כתרוממו, דבר אחר: "תריבהו על מי מריבה", נסתקפת לו לבא בעלילה, אם משה אמר: (במדבר ט) "שמעו נא המורים", אהרן ומרים מה עשו? • אור החיים

(ט) הָאֹמֶר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו וְאֶת־אֲחִיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בְּנוֹ לֹא יָדַע כִּי שֹׁמְרוֹ אֲמַרְתָּ וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ:

רש"י • האמר לאביו ולאמו לא ראיתי • כשחטאו בעגל ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל בני לוי, וצויתים להרג את אבי אמו והוא מישאל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בני ממש, שהרי לויים הם ומשבט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי". כי שמרו אמרת • לא יהיה לה אלהים אחרים. ובריתך ינצרו • ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שנולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

ותסאתי לאבי וגו':

(ח) וללוי אמר תמיה וגו'. פרוש יתקנים בידו דבר זה ולזרעו אתריו כהנת עולם: אשר נסיתו במסה. פרוש לפי שיעקב אמר על לוי בשתוף עם שמעון (בראשית מ"ט ה') כלי חסם וגו' ארור אפם כי עז וגו', לזה אמר כי לוי נתנסה שאינו בעל אף ועברה, שנתנסה במסה פרוש לא שנסהו ה' אלא שראה בו נסיון שכל שבטי ישראל נסו ה' דכתיב (שמות י"ז ד) על נסותם את ה', ולא כן לוי, הא למדת ששבט ירגום:

(ט) האמר וגו' יורו משפטיך וגו'. יתבאר על דרך אומקם ז"ל (ב"ב ס"ו:) במעשה שבאו לדון על אילן שהיה מזיק לדרך תרבים וכו' ואמר להם עד למחר וכו' ושלח וקץ וכו' ע"כ, והוא אומר האמר וגו' אדם כזה ראוי להורות משפט וכו' כי אין מקום לומר לו

חטא במעשה תמר והתנדה על חטאו באומר (בראשית ל"ח כ"ו) צדקה ממני, בקש משה שיקבל ה' קולו בהודאתו. ואמר ענין זה לומר אתריו ואל עמו תביאנו, פרוש לפי מה שכתבנו בפסוק (ויחי מ"ט ט') מטנך בני עליה, כי באמצעות מעשה תמר הוציא טרף אדם שאכל הבלעל, והוא מה שרמו באומר ידיו פרוש כח מעשיו רב לו הגדיל וקנה רבנות בתוספת גדר עליון כמו שהארכנו שם:

ואומר ונצור מצריו תהיה. פרוש שהגם שהרוים פנץ וזרח כלם מעשה תמר אף על פי כן עדין לא היארה מלכות בית דוד כי צריכה לניצוצי הקדשה שצדין בין האמות והיא רות המואביה, לזה אמר ונצור מצריו תהיה לשון נקבה, גם עזר יורה אל הקדשה באומר (בראשית כ') אעשה לו עזר וגו', וענין מה שפרשתי בפסוק (שם מ"ג ט')

קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: "ובין כתפיו שכן", אין לה נאה בשור יותר מכתפיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 146)

אמרי, נחתי ביה פורתא (רש"י לג, יב)

בית המקדש אמור להאיר אור אלוקי לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך. לכן לא היה גבוה לגמרי מן העולם, כי אז היה נעלה מפדי שיוכל להאיר לכל העולם; אלא נחתי ביה פורתא, ואז הוא שייך וקרוב לעולם. והוא הדין ל'מקדש' הפרטי שבתוך כל יהודי: כשנפש האלקית שבו אינה בבחינת התנשאות והבדלה מנפשו הבחמית, גופו, וחלקו בעולם, אלא היא מתעסקת אתם ומתלבשת בהם, בכדי לבררם ולזככם – נעשים כלם משכן ומקדש להשראת השכינה. אור החיים

(יב) לְבַנְיָמָן אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבִמְחָה עָלָיו חֶפֶז עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכָן: יב לְבַנְיָמָן אָמַר רַחֲמָא דִּי יִשְׂרָי לְרַחֲצֹן עֲלוּהִי יְהִי מְגֹן עֲלוּהִי כָּל יוֹמָא וּבְכָרְעָה תִּשְׂרִי שְׁכֻנְתָּא:

כש"י לְבַנְיָמָן אָמַר • לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו, סמכו זה לזה, וסמך יוסף אחרי שאלה הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכה הקדים בנימין ליוסף. חפץ עליו • מכסה אותו ומגן עליו. כל־היום • לעולם. משנבחרה וירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין כתפיו שכן • בגבה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת

♦ יום שלישי ו' תשרי ♦

כש"י וממנו תבואות שמש • שהיתה ארצו פתוחה לחמה, וממנתקת הפרות. גרש ירחים • יש פרות שהלכנה מבשלתן, ואלו הן: קשואין ודלועין. דבר אחר: "גרש ירחים", שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש מחדש לחדש.

(טו) ומראש הררי־קדם וממנו גבעות עולם: ומשוב רמן דלא פסקן: ומריש טוריא בפריא

כש"י ומראש הררי־קדם • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהנריה מקדימין לבפר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתו לשאר הרים. גבעות עולם • גבעות העושות פרות לעולם ואין פוסקות מעצר הגשמים.

(טז) וממנו ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: ומשוב ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה בשמיא ועל משה אתגלי באסנא יתן כל אליו לרישא דיוסף ולגניא פרישא דאחיה:

כש"י ורצון שכני סנה • כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מברכת מרצונו ונחת רוחו של הקדוש ברוך הוא הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיס, וכן כל רצון שבמקרא. תבואתה • ברכה זו לראש יוסף. נזיר אחיו • שהפרש מאחיו במכירתו. אור החיים

והוא סימן שכונת סנה, ואומרו תבואתה לראש יוסף ולקדקד וגו' פרוש טעם האמור הוא כנגד ב' מדות טובות שנמצאו בו, א' שהגם שגלה וירד למצרים וכמה סבות הרשע הקיפוהו עמד בצדקתו כאמרו ז"ל (שם"י פ"א) בפסוק ויוסף היה במצרים הוא יוסף וכו', והוא מה שרמז באומרו לראש יוסף, ונגד מה ששלם לאחיו טובה תחת רעה אמר נזיר אחיו שהזירוהו אחיו מן אתותם,

(יג) וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממנו שמים מפל ומתהום רבצת תחת: יג וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּנּוּ שָׁמַיִם מִפֶּל וּמִתְהוֹם רֹבֶצֶת תַּחַת:

יג וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממנו שמים מפל ומתהום רבצת תחת: יג וְלְיוֹסֵף אָמַר רַחֲמָא דִּי יִשְׂרָאֵל אֶרְצָה עֲבָדָא מִמֶּנִּין מִשְׁלָא דְשָׁמַיָא מִלְעֲלָא וּמִמַּבּוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמִין דְּנִגְדָן מִמַּעַמֵּי:

כש"י מברכת ה' ארצו • שלא היתה נחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב פארצו של יוסף. ממנו • לשון עדנים ומתק. ומתהום • שהתהום עולה ומולחלח אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו של יעקב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם

התועודות כט עמ' 131)

שלא היתה נחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב פארצו של יוסף (רש"י לג, יג)

באחת הפעמים הנדירות שבבד קדושת מורי ורבי אדמו"ר דבר על עצמו, הוא אמר: ארצו של 'יוסף' מברכת בכל טוב. תנו ידכם ותסייעו לעבד אותה! בארץ יש הכל, וכאשר יעבדו אותה - היא תתן כל טוב. ויש להוסיף, ש'ארץ' זו מברכת הן ברוח, מגד שמים משל, והן בגשם, תהום רובצת תחת. אור החיים

(יד) וממנו תבואת שמש יועבדא מגנין ועללן מיבול שמשא ועבדא וממנו גרש ירחים: מגנין מריש ירח בירח:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

המקום להיותם עם רב, לזה ברח ארצם להתרחב, עוד לפי שיוסף זן ופרנס כל ישראל, ומצינו שהעלה ה' עליו בשביל זה קאלו ילדו דכתיב (תהלים ע"ז) בגי יעקב ויוסף סלה, ואמרו ז"ל (סנהדרין י"ט:) לפי שפרנסם נקראו על שמו, לזה ברחו ברב טובת הארץ מדה כנגד מדה:

(טז) ורצון שכני סנה וגו'. פרוש שיתרצה בו ה' להשיבו גם בזמן שישאל בצער

(יב) לבנימן אמר. פרוש תבת לבנימן הוא דברי משה, ותבת אמר הוא דברי הכתוב, שאם לא כן כמה יוכיח הדבר ששל בנימין הוא אמר, וכן ליוסף ולזבולן וגו', ואומרו ישכן לבטח עליו פרוש מה טעם ישכן לבטח עליו, פרוש על היותו שכנו של שוכן הבירה כי מי כבוא אחר המלך:

(יג) מברכת ה' ארצו. אולי לפי שעתידין לומר בגי יוסף ליהושע (יהושע י"ז) שצד להם

לכבש כמה מלכים. **הדר לו** • נתן לו, שנאמר: (במדבר כז) "ונתתה מהודף עליו". **וקרני ראם קרניו** • שור כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור, ויופי קרני ראם. **אפסי-ארץ** • שלשים ואחד מלכים, אפשר שקלם מארץ ישראל היו? אלא אין לה כל מלך ושלטון, שלא קנה לו פלטרין ואחזה בארץ ישראל, שחשבה לכלם היא, שנאמר: (ירמיה א) "נחלת צבי צבאות גוים". **והם רבבות אפרים** • אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים. **והם אלפי מנשה** • הם האלפים שהרג גדעון במדון, שנאמר: (שופטים ח) "וזבח וצלמנע בקרקר וגו'". **אור החיים**

(יז) בכור שורו הדר לו • ירבא דבנוהי זיןא לה יגבנן דאתעבידא לה מקדם תקפא ורומא דילה בגברתה עממיא יקטל בתדא עד ספי ארעא ואנן רבנות דבית אפרים ואנן אלפיא דבית מנשה:

כז"י • בכור שורו • יש בכור שהוא לשון גדלה ומלכות, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אֶתְנָהוּ", נכן: (שמות ד) "בני בכורי ישראל". **בכור** • מלך היוצא מקונו, והוא יהושע. **שורו** • שכוו קשה פשור

♦ יום רביעי ז' תשרי ♦

(יט) עמים הר-יקראו שם • שטביא דישראל לטור בית מקדשא יתכנשון תמן ינסון נכסת קודשין להצנא ארי נכסי עממיא ייכלון וסימא דמשמרא בחלא מתגליא להון:

כז"י • עמים • של שבטי ישראל. **הר-יקראו** • להר המוריה יאקספו. כל אסיפה על ידי קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים זבחי-צדק. **כי שפע ימים יינקו** • יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק בתורה. **ושפני טמוני חול** • (מגילה) פסוי טמוני חול: טרית, וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים וזמן החול, ובהלקו של יששכר וזבולון היה, כמו שאמרו במסכת מגילה: (שופטים ח) "זבולון עם חרף נפשו למות", משום דנפתלי על מרומי שדה, שהיה מתרעם וזבולון על חלקו: לאחי נתת שדות וקרמים וכו'. **ושפני** • לשון פסוי, כמו שנאמר: (מ"א ו) "ויספן את הבית", (שם ז) "וספון בארז", ותרגומו: 'ומטלל בכיווי' (ספרים אחרים: בכסוי) ארזא'. דבר אחר: 'עמים הר-יקראו', על ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי עובדי כוכבים באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים: הואיל ונצטערנו עד כאן, גלף

(יח) ולזבולון אמר שמח זבולון • וזבולון במפקד לאנחא קרבא על בעלי דבבד ויששכר במהבד למעבד זמני מועדיא בירושלם:

כז"י • ולזבולון אמר • אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולון גד דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליו יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", לפי שגנאים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. **שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך** • זבולון ויששכר עשו שתפות: "זבולון לחוף ימים ישכן", ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוף פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה. **שמח זבולון בצאתך** • הצלח בצאתך לסחורה. **ויששכר** • הצלח בשיבת אהליך לתורה, לישיב ולעבר שנים ולקבע חדשים, כמו שנאמר: (ד"ה יב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ראשיהם מאתים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בקר, ועל פי קביעת עתיהם ועבוריהם. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

לסחורה, והטעם כדי שיתקיים: יששכר באהליך: קאמרו ויששכר באהליך: עוד ירצה לפי שאין אדם יודע ביציאתו לסחורה אם יצליח אם לא עד שייחזר מצלח, לזה אמר זבולון שמח מצאת יציאתך כי בודאי שתצליח, והטעם כיון שיששכר באהליך שלים מצוה אתה לזון לומדי תורה, וכנה אהל יששכר לזבולון כי הוא הבונה אהליו:

או ירצה באהליך בנוי ליששכר, ואמר לשון אהל, לבי סבות, אחד שאין עושין עקר פעולם אלא ישיבת עראי ועקר דירתם הוא בית עולמים, ב' פנוי למאהל עליהם שהיא השכינה שנקראת אהל, הגם שעוסקים בסחורה עליהם נאמר (תהלים פ"ה) צדק לפני יחלף וגו'.

הבא מאפרים שהיה שמעו בכל הארץ אשר גדלו ה' והרים מעלתו בקרני ראם, בהם עמים ינגח וגו' כי כשמע מלכי האמורי את אשר היה ה' עמו לא קמה עוד רוח בהם מפניו, וחרו ופרש משה דבריו כי ב' הנכרות שאמר הם כנגד ב' השבטים, והוא אומרו והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה, והגם שבבכרעה הקדים לומר בכור שורו שהוא כנגד מנשה, לפי שברכתו קטנה מברכת אפרים התחיל במועט להוסיף ולגלות בבכרעה, וכשהזכירם הקדים ברכת אפרים כפי גדלתם שגדלת יהושע גדולה מגדלת גדעון:

(יח) שמח זבולון וגו'. הגם שבעניני עולם הזה בכללות אין לשמח בהם דקתיב (קהל) ולשמחה מה זה עשה, אמר הנביא וזבולון ישנו בשמחה הגם ביציאתו מבית המדרש

כמו שדרשו ז"ל (מדר"ת פ' ושב) בפסוק נסעו מזה, ואף על פי כן ויכלכל יוסף וגו' (בראשית מז י"ב):

(יז) בכור שורו וגו'. כאן ברוך ב' גדולים היוצאים מיוסף, ואמר כנגד מנשה הבכור, בכור שורו הדר לו רמז לגדעון, וכנה לו את השור רמז למה שאמר מלאך ה' לגדעון (שופטים ו) קח את פר השור אשר לאביך וגו' ולקחת את הפר השני והעלית עולה וגו', ואומרו הדר לו באומרו שם (שם ד) ויאמר ה' אל גדעון רב העם אשר אסף מתתי את מדן בידם פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי, והוא הפאר הוא הדר הדר האמור כאן שלא על מישראל אלא אנשים מועטים ובזה תהיה התשובה הדר למושיע, והוא אומרו הדר לו: ואומרו וקרני ראם קרניו הוא כנגד יהושע

עד ירושלים, ונראה מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלה אחר ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעובדי כוכבים, אלהות של זה לא כאלהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים אין אומה פשרה פזו ומתגברין שם, שנאמר: "שם יזבחו וזבחי צדק". כי שפע ימים יינקו • זבולון ויששכר הים נותן להם מזון בשפע.

(כ) ולגד אמר ברוך מרחיב גד • כולגד אמר ברוך אפתי בלביא שכן וטרף זרוע אף • לגד פליתא שרי וקטול שלטונין עם מלכין: קרדד:

כ"י • ברוך מרחיב גד • מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח • בלביא שכן • לפי שהיה סמוך לספר • לפיכך נמשל באריות, שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים • וטרף זרוע אף קדד • הרוגייהו היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת • אור החיים

(כא) וירא ראשית לו פיישם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל: כא ואחזקבל בקדמתא דילה ארי תמן באחסנתה משה ספרא רבא דישראל קביר והוא נפק ועל בריש צמא זכון קדם יי עבר ודינוהי עם ישראל:

כ"י • וירא ראשית לו • ראה ליתן לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ • כי שם חלקת מחקק • כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה • ספון • אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא ידע איש את קבורתו" • גד • ראשי עם • הם היו הולכים לפני החלוצים בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב) "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'" • צדקת ה' עשה • שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן, עד שפכו וחקקו. דבר אחר: "ויתא", משה • "ראשי עם" • צדקת ה' עשה • על משה אומר • אור החיים

♦ יום חמישי ח' תשרי ♦

דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית, עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערב פמיאס, והוא במזרח של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפירש בספר יהושע, והוא שנאמר: (ס) "ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וינלחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחל בו • אור החיים

(כב) ולדן אמר דן גור אריה • כב וילדן אמר דן תסיף כגור ארדן ארעה שתיא • זנוק מן הבשן: מן נחליא דנגדן מן מתנן:

כ"י • דן גור אריה • אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך משלו באריות • זנוק מן הבשן • בתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערב פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר: (יהושע יט) "ויקראו ללשם דן", וזנוקו וקלוחו מן הבשן. דבר אחר: מה זנוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שם חלקת מחקק שהוא משה ספון ויתא ראשי עם, ומעמה גם הוא יבוא עם ראשי עם לעולם הבא:

צדקת ה' עשה • פירוש חזון אל משה שנותן טעם למה זכה לכל המעלה שיביא אחרים עמו לעולם הבא, ואמר צדקת ה' וגו' פירוש שעשה הצדק בדבר הנוגע לה', או אפשר שיבנו לומר שעשה יותר מחיובו עם ה', וכמו שרמזנו בפסוק (לעיל ו' כ"ה) וצדקה תהיה לנו וכו', גם משפטיו עם ישראל עשה פירוש שהיה מתדין תמיד עם ה' על ישראל והיה מקריע הדין לכף זכות כאמור בענין העגל ומרגלים וצרת קרח, וענין מה שפרשנו בהם, וכפי זה שער אומרו ומשפטיו פירוש משפטים של ה' עם ישראל עשה אותם, ופירוש עשה תמן:

עוד ירצה על זה הדרך צדקת ה' עשה במה שנוגע לעצמו, ומה שנשפט הוא במשפטים אלו למות בעבר הירדן וסבת תפלתו הוא עם ישראל פירוש הוא בדברים שהם עם ישראל כגון מי קריבה ופאר הסבות שמהם:

או תפרש אומרו צדקת ה' וגו', על גד שעשה עם ה' דבר שיתקב לו לצדקה, והוא שעבר הירדן להלחם מלחמת מצוה עם ישראל, ודבר זה כפי הדין בינו לבין ה' אינו חיב בו כי באה נחלתם במקום שדברו ואין להם חיוב לעבר להלחם עם יושבי הארץ וכמו שפירשנו בטענותיהם בפ' מטות וכמו שפרשנו שם, וכמו שהוכיח המעשה שהסכים ה' על נחלתם כי באה שמה, ומה שעברו הירדן להם תחשב לצדקה, וזה למה שנוגע למה שבינים לבין ה', אכל למה שנוגע לביןם ובין ישראל כך שורת הדין נותנת:

והוא אומרו ומשפטיו עם ישראל וכמו שפרשתי שם בתשובת משה על טענותיהם שכלם הם כדי שהיו נקיים מה' ומישראל כי אין צדק לה' לעזרת גביתם ויודע היה ה' שלא היתה פונתם בשאלת הארץ לשום חוש רע, וכל הטענות ששען להם משה לא היו אלא בערך ישראל אחיהם: (כב) גור אריה • אולי שנתפנו אל שמשון ששפע הארי כשפע הגדי (שופטים י"ד), ואומרו

(כ) מרחיב גד • פירוש הרחיב ה' לו בנכסים רבים דכתיב (במדבר ל"ב א') ומקנה רב היה לבני גד וגו', והטעם כמו שאמר שם הכתוב (ל"א נ"ג) אנשי הצבא בוזו איש לו, ולהיות בני גד גבורי כח בוזו יותר מכלם, והוא מה שסמך למאמר מרחיב וגו' בלביא שכן וטרף וגו': (כא) וירא ראשית לו • פירוש היה ראוי ראשית שהיא התורה לו, וטעם לדבר כי שם חלקת פירוש חלקו של מחוקק שהוא משה ספון, או חלק ממחוקק כי חלק הגדול עלה למעלה ולא נשאר שם אלא גופו הקדוש התי ספון, וטעם הדבר להביא ראשי עם כאומרים ז"ל (ספרי באן) להביא דור המדבר לעולם הבא, והוא אומרו ויתא וגו', וקראם ראשי עם לפי שהם תחלת קנית ישראל לה' לעם סגלה: עוד ירצה וירא ראשית הנחלה שנתלו ישראל שהיא ארץ סיחון ועוג, לו פירוש לטלה לחלקו, ולחשש סגלת הארץ שכל הדור בה או כל הקבור בה יש לו חלק לעולם הבא (פסבתי קי"א) אמר טעם שלא חש לדבר זה, כי שם פירוש במקום ההוא שלקח לנחלתו

שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּנָּשֵׂא לִכְהֵן וְתַעֲמִיד כְּהֻנִּים גְּדוּלִים, וּבְנוֹכוֹת צְנוּעוֹתָה זָכְתָּה קִמְחִית לְבָנִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ בְּכַהֲנָה גְדוּלָּה. אִשָּׁה צְנוּעָה זֹכָה לְבָנִים 'כְּהֻנִּים גְּדוּלִים', כְּלוּמֹר: הִכָּהֵן הַגְּדוֹל נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים, שָׁם הָיָה הָאֲרוֹן, שָׁבוּ הַלְוִיִּם, שֶׁעָלִיָּהֶם חֻקּוֹת עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרוֹת (לֹא כְּתוּבוֹת בְּדִי, שֶׁהוּא דָּבָר נוֹסֵף עַל הַקֶּלֶף); וְכֵמוֹ כֵּן, הָאֲדָם וְהַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד. אִישׁ חַיִּים

(כח) **בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ** כֹּה תִקְרֶה כְּפָרְזָל וְנִחְשָׁא וּכְיֻמִּי עוֹלָמְתּוֹ תִּקְרָף:

כִּי"א **בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ** • עֲכָשׁוּ הוּא מִדְּבַר כְּנֻגָּה כֵּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ גְבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֶּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָנֵס בָּהּ, כִּי הָיוּ סִגְוֵה בְּמַנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת. דָּבָר אַחֵר: "בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ", אֲרֻכָּם נְעוּלָה בְּהֵרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אִשָּׁר הֵיחָה מְנַעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיֻמִּי דְבָאָךְ • וּכְיֻמִּי שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהֵם יָמִי תַחֲלָתָהּ, יָמִי נְעוּרֶיךָ, כִּי יִהְיוּ יָמִי זְקֻנָּתְךָ, שֶׁהֵם דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוּטְטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיֻמִּי דְבָאָךְ", וּכְיֻמִּי שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, כְּמִנְיָן יָמֶיךָ, כֹּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם יְהוָה דְּבָאָךְ, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יִהְיוּ דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתִּהְיֶה מִבְרַכָּת בְּפִרוֹת, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפַּרְנְסוֹת הֵימָנָה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, אֲשֶׁר לֹא יִט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כֹּלָה מֵהֶם, שֶׁהֵם מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאֲרָכָם.

(כז) **אֵין כָּאֵל יִשְׂרָאֵל רַבִּב כוֹ לִית אֵלָה כָּאֵלָה שְׁמַיִם בְּעוֹרֶךָ וּבְגִיאוֹתוֹ** בְּסַעֲדֶךָ וְתִקְפָּה בְּשִׁמִּי שְׁחָקִים:

כִּי"א **אֵין כָּאֵל יִשְׂרָאֵל** • דַּע לָךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין כָּאֵל בְּכָל אֵלָה הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלֹא כְצוּר צוּרִים. **רַבִּב שְׁמַיִם** • הוּא אוֹתוֹ אֵלָה שֶׁבְּעוֹרֶךָ, וּבְגִיאוֹתוֹ הוּא רֹכֵב שְׁחָקִים. אִישׁ חַיִּים

(כג) **וְלִנְפֹתָי אֲמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעֵה רְצוֹן וּמִלֵּא בְּרַפְתִּי יְהוָה יִם קָדָם יְיָ מַעְרָב יָם גְּנוֹסֶר וְדְרוֹמָא יָרֵת:**

כִּי"א **שִׁבְעֵה רְצוֹן** • שֶׁהֵיחָה אֲרָצוֹ שִׁבְעָה כָּל רְצוֹן יוֹשְׁבֵיהָ. **יָם וְדְרוֹמָא יָרֵת** • יָם כְּנֶגֶת נִפְלָה בְּחֻלּוֹ, וְנִטְלָה מִלֵּא חֶבֶל חֶרֶם בְּדְרוֹמָה, לְפָרֶשׁ חֶרְמִים וּמִכְמוּרוֹת. **יָרֵת** • לְשׁוֹן צוּרִי, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "עֲלֶה רִשִּׁי", וְהַטָּעַם שֶׁלְמַעֲלָה בְּרִי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יָרֵשׁ, יָדַע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשֶׁמוֹסִיף בּוֹ ה"א, יְהִי הַטָּעַם לְמַעֲלָה: שָׁמַעָה, יָדַעָה, סָלְחָה, לָקַחָה, אָף כָּאֵן: "יָרֵשׁ", לְשׁוֹן צוּרִי. וּבְמִסְרָת הַגְּדוּלָּה מְצִינוּ בְּאֵלְפָא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי דְּטַעְמִיהוֹן מַלְעִיל.

(כד) **וְלֹאֲשֶׁר אֲמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹן אֶחָיו וְטַבֵּל בְּשִׁמְן רִגְלוֹ:**

כִּי"א **בְּרוּךְ מִבְּנֵים אֲשֶׁר** • רִאֲיָתִי בְּסַפְרִי: אֵין לָךְ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֲשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדַע כִּי צִדָּה. **יְהִי רְצוֹן אֶחָיו** • שֶׁהֵיחָה מִתְרַצָּה לְאֶחָיו בְּשִׁמְן אֲנִפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בְּתַבּוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רְצוֹן אֶחָיו", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאוּת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדְבָרֵי הַיָּמִים: (א) "וְהוּא אָבִי בְּרִיָּתִי", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאוּתוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשִׁמְן זֵית. **וְטַבֵּל בְּשִׁמְן רִגְלוֹ** • (ספרי) שֶׁהֵיחָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שִׁמְן כְּמַעֲשֵׂה, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה אֲנִשִּׁי לְדֹקֵא לְשִׁמְן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכֹי כְּדֹאֲיָתָא בְּמִנְחָת (פ"ה).

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת א עמ' 109)
שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאוּת . . נְאוּתוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִים (רש"י לג, כד)

יֵשׁ לִשְׁאֵל, מֵה הַקָּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. יֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה הַנּוֹי הָאֶמְתִּי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנוּעוּתָהּ, כֹּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ בְּנִימָה. וְצְנוּעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכַהֲנָה גְּדוּלָּה, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִדְרָשׁ

• יום שישי ט' תשרי •

חֶלֶשׁ מִפְּנֵי. לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבָה עַל הַנְּמוּן, וְהוּא שֶׁהִכָּה וְהַגְּבֹרָה שְׁלוֹ בְּעוֹרֶךָ. וְיִגְרֵשׁ מִפְּנֵי אוֹיֵב. וְיֹאמַר לָךְ 'הַשְּׂמֵד אוֹתָם'. מַעֲנֶה • כֹּל תִּבְּהָ שֶׁצָּרִיכָה לָמַד בְּתַחֲלָתָה הַטִּיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ.

(כח) **וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָר עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דִּגְן וְתִירוֹשׁ אֶף-שְׁמִי יַעֲרֹפוּ-טַל:**

אִישׁ חַיִּים עַל הַתּוֹרָה - מִהַדוּרֵת בְּלוֹם. אֲבִרְמוּבִין

(כז) **אֵין כָּאֵל יִשְׂרָאֵל** • פְּרוּשׁ אֵין כָּאֵל שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה לָהֶם, וְהוּא רֹכֵב שְׁמַיִם פְּרוּשׁ שֶׁרֹכֵב עַל הַשְּׁמַיִם בְּשִׁבְלֵי עוֹרֵת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּעוֹרֶךָ לְהִלָּחֵם בְּשִׁבְלֵיךָ כְּאוֹמְרוֹ

(כז) **מַעֲנֶה אֵלָהי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרֵשׁ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְּׂמֵד:**

כִּי"א **מַעֲנֶה אֵלָהי קָדָם** • לְמַעוֹן הֵם הַשְּׁחָקִים, לֹאֵלָהי קָדָם, שֶׁקָּדָם לְכָל אֵלָהִים, וּבִרְרָ לוֹ שְׁחָקִים לְשִׁבְתּוֹ וּמַעוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מַעוֹנָתוֹ כֹּל בְּעָלֵי זְרוּעַ שׁוֹכְנִים. **זִרְעַת עוֹלָם** • סִיחוֹן וְעוֹג וּמִלְכֵי כְנָעַן, שֶׁהָיוּ תִּקְפוּ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ, עַל כֶּרֶם יִחְרְדוּ וַיִּזְעוּ וְיִכְחָם

יִזְגַּם כְּמוֹ לְצִלְחַת עָלָיו רוּחַ ה' וְדָלַג לְשִׁסְעוֹ כְּמִדְלַג מֵהָר בָּשָׂן:

(כד) **בְּרוּךְ מִבְּנֵים אֲשֶׁר יְהוָה** • פְּרִשְׁתִּי בְּפִרְשֶׁת נִשְׂא בְּסִסּוֹק (ד' ע"ב) נִשְׂא לְבָנֵי אֲשֶׁר יְהוָה:

כ"י • בטח בך • כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין יעקב • כמו: (במדבר יא) "ועינו כעין הבדלח", כעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדך שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדך ושבתי", אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב: (בראשית מח) "והיה אלהים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". יעקב • יטיפו. אף שמינו יעקב-טל • אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כז) "ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'". אור החיים

(כט) אַשְׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ
עִם נוֹשֵׁעַ בִּיהוָה מִגֵּן עוֹדךְ
כט טוֹבךְ יִשְׂרָאֵל לִית
דְּבָרְךָ עֲמָא דְפִרְקָנָה (מן)

וְאֶשְׁרֵי-חֶרֶב גְּאוֹתֶיךָ וַיִּכְחָשׁוּ
אֵיבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵינוּ
תִּדְרֹךְ:
ה' פָּקִיד בְּסֻדְךָ
יִדְמֶן גְּדֻמָּהִי נִצְמֶן
גְּבוּרָתְךָ וִיכְדוּבִין סָנְאֶךָ לָךְ
וְאַתָּה עַל פְּרִיקַת צְוֹאֲרִי

מלכיהון תדרוך:
כ"י • אַשְׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל • לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הכל שלכם'. אַשְׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ • תשועתך בה' אשר הוא מגן עזרך, (ואשר הוא) וחרב גאוותך. וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ • כגון הגבוענים שאמרו: (יהושע ט) "מאֲרָץ רְחוֹקָה בָּאוּ עִבְדֶּיךָ וְגו'". וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵינוּ תִּדְרֹךְ • כענין שנאמר: (שם י) "שימו את רגליכם על צווארי המלכים האלה". אור החיים

♦ שבת קודש י' תשרי ♦

עם מדון ועמלק. וְאַתָּה כָּל-אַרְץ יְהוּדָה • בשלותה ובהרבה, והרעה מלכות בית דוד ונצחונם. עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן • ארץ המערב בשלותה ובהרבה. דָּבָר אַחֵר: אל תקרי 'הים האחרון', אלא 'היום האחרון', הרעה הקדוש ברוך הוא כל המאצעות שעתידין ליאצע לישראל עד שיחיו המתים.

(ג) וְאַתָּה הַנֶּגֶב וְאַתָּה הַכֶּפֶר
בְּקִיעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים
עַד-צֶעֶר:
יְנִית דְּרוֹמָא וְנִית מִישָׁרָא
בְּקִיעָתָא דִּירְחוֹ קִרְפָּא
דְּדִקְלָיָא עַד צֶעֶר:

כ"י • וְאַתָּה הַנֶּגֶב • ארץ הדרום. דָּבָר אַחֵר: מערת המקפלה, שנאמר: (במדבר יג) "וַיַּעַל בְּנֵגֶב, וַיָּבֵא עַד חֶבְרוֹן". וְאַתָּה הַכֶּפֶר • הרעה שלמה יצק כלי בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן יצקם המקור במעבה האדמה".

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לִיצְחָק וְלַיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ
אֶתְנַנָּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ
וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:
וַיֹּאמֶר יְיָ לֵה דָא אַרְעָא
דִּי קַיִמִית לְאַבְרָהָם
לִיצְחָק וְלַיעֲקֹב לְמִימֵר
לְבָנֶיךָ אֶתְנַנָּה אֲחִיזִיתְךָ
בְּעֵינֶיךָ וְלִתְמֶן לֹא תַעֲבֹר:

(א) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב
אֶל-הָר נֹבֹ רֹאשׁ הַתְּפִסָּה אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיֵּרְאֻהוּ יְהוָה
אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַנֶּגֶב
עַד-דִּין:
אִסְלַק מֹשֶׁה מִמִּישָׁרָא
דְּמוֹאָב לְטוֹרָא דְּנֹבֹ רִישׁ
רִמְתָּא דִּי עַל אֶפֶי יְרֵחוֹ
וַאֲחִיזִיתָ יְיָ יֵת כָּל אַרְעָא
יֵת גִּלְעָד עַד דִּין:

כ"י • מערב מואב אל-הר נבו • כמה מעלות היו, ופסען משה בפסיעה אחת. אֶת-כָּל-הָאָרֶץ • הרעה את כל ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידין להיות מציקין לה. עַד-דִּין • הרעה בגי דן עובדים עבודת כוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקיימו להם בגי דן את הפסל", והרעה שמשון שעתיד לצאת מפנו למושיע. אור החיים

(ב) וְאַתָּה כָּל-נִפְתָּלִי וְאַתָּה אֶרֶץ
אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ
יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:
כ"י • וְאַתָּה כָּל-נִפְתָּלִי • הרעה ארצו בשלותה ובהרבה, והרעה דבורה וברק מקדש נפתלי בלחמים עם סיסרא וחילותיו. וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה • הרעה ארצם בשלותה ובהרבה, והרעה יהושע בלחם עם מלכי כנען, שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה, בלחם

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לחוש שגיבה עליו שר שנגגדו או ה' גפנו, כאומר (שמות י"ד ל') וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת וְגו' וְאֵרָזָל (שם"ר פכ"א) שְׁהָרָאם ה' שר של מצרים מת לפניהם, מה שאין כן ישראל אשריהם שתשועתם היא בה' שהוא בכבודו נלחם להם, ובהם חרבם גבוהה ועומדת בלא מחוש:
עוד ירצה באומר נושע בה' פרוש שהמלך נושע בתשועתו, כאומר (לעיל ל' ג) וְשָׁב ה' אֶת שְׁבוּתְךָ וְאָמַר זָל (מגלה כ"ט). והשיב לא נאמר אלא ושב אשריו וכו', והוא אומר אַשְׁרִיךְ מִי כְמוֹךְ שְׁאֲתָה עִם נוֹשֵׁעַ עִם ה' שְׁהוּא מִגֵּן עֲזָרְךָ, וְאֲשֶׁר הוּא חֶרֶב גְּבוּהָתְךָ שְׁאֵין חֶרֶב גְּדוּלָה כְּחֶרֶב לֵה' בְּשִׁלְפּוֹ אוֹתָהּ מִתְעַרָּה:
(א) וַיֵּרְאֻהוּ ה' אֶת כָּל גּוֹי. פרוש הפעיל ה' בו ראות מה שאין גבול בעין לראות בא' מב' דרכים, או יאיר עיניו מאור ורוע לצדיק שהוא אור ששית ימי בראשית הגנוז לצדיק שאמר רז"ל (תגילה י"ב). שבו ביטט האדם מסוף העולם, או הקריב הארץ למול עיניו והרעה אותה לו לפניו:

(כח) וישען ישראל בטח. אימתי כשיהיה בך, ומאמר וישען נמשך עם מאמר שלמעלה ממנו שהוא ויאמר השמד שצוה ה' לישראל להשמיד כל נשמה מיושבי הארץ ובה' וישען ישראל בטח בך, ואומר עין יעקב לומר שהגם שתהיה עינם אל ארץ דגן ותריוש פרוש לאכל מפרה ולשבץ מטובה אף על פי כן לא יבטטו כשלא יהיו יושבים מהעמים עמקם בארץ:

(כט) אַשְׁרִיךְ גּוֹי נוֹשֵׁעַ בְּה'. פרוש שכל האמות שריהם בלחמים להם כידוע, ובה' יש

(ז) **וּמִשָּׁה בִּן־מֶלֶךְ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינֶיהָ וְלֹא־נָס לַחֹה:**
 ומשה בר מלך וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינֶיהָ וְלֹא־נָס לַחֹה:
 ומשה בר מלך וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינֶיהָ וְלֹא־נָס לַחֹה:
 ומשה בר מלך וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינֶיהָ וְלֹא־נָס לַחֹה:

כ"ז • לֹא־כָהֲתָה עֵינֶיהָ • אף משמט. וְלֹא־נָס לַחֹה • לחלוקת שבו, לא שלט בו רָקֶבֶן וְלֹא נִהְפָּךְ תֹּאֵר פְּנִיָּה. אור החיים

(ח) **וַיִּכְבְּדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מֹאָב שְׁלִישִׁים יוֹם וַיַּחֲמוּ יָמִי בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה:**
 ויכבדו בני ישראל את משה בערכת מואב שלשים יום וַיַּחֲמוּ יָמִי בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה:
 ויכבדו בני ישראל את משה בערכת מואב שלשים יום וַיַּחֲמוּ יָמִי בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה:
 ויכבדו בני ישראל את משה בערכת מואב שלשים יום וַיַּחֲמוּ יָמִי בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה:

כ"ח • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הזכרים, אֶבֶל בְּאֶהֱרֹן מֹתוֹף שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמָר: (במדבר ט) "כל בית ישראל", זְכָרִים וּנְקִבּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 255)

הַזְכָּרִים, אֶבֶל בְּאֶהֱרֹן. . . זְכָרִים וּנְקִבּוֹת (רש"י לר, ח)
 לְכַאֲרֹה, מְדוּעַ מִזְכָּרִים בְּעַת מִיתַת מֹשֶׁה אֶת הַחֶסֶד שֶׁלֹּא לִגְבִי אֶהְרֹן. וַיֵּשׁ לֹמֶר: אֶהְרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל יְדֵי שְׁשֹׁנָה קֶצֶת מִן הָאָמֶת, אֵף מֹשֶׁה, שֶׁמִּדְּתוֹ אָמֶת, אֵינוֹ מְסַגֵּל לְפַעַל בְּדָרֶךְ זֶה. וַיֵּשׁ בְּזֶה מֶה שָׁאִין בְּזֶה: מֹשֶׁה – אֵינוֹ נוֹטֵה מִן הָאָמֶת. אֶהְרֹן – מְבִיא שְׁלוֹם לְכָל יִהּוּדִי, גַּם אֲדָם בְּזֶה שֶׁבִּשְׂבִּילוֹ מְכַרְחִים לְשׁוֹנוֹת מִן הָאָמֶת. בְּמִשְׁפַּח חַיִּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁהָיָה עֹסֵק בְּמִלּוּי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עֹסֵק כְּלוּ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאָמֶת: אֶבֶל כְּאִשֶּׁר הַשְּׁלִים שְׁלִיחוֹתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנִּהְגָּת אֶהְרֹן. אור החיים

(ט) **וַיְהִי־שֶׁעַ בִּן־נֹחַ מֶלֶךְ רֹחַ ט וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּר נֹחַ מְלִי רֹחַ**

כ"י • לֹא־מֹר לְזֶרַע אֶתְנָה הָרְאִיתִי • כִּדִּי שֶׁתֵּלַךְ וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לִיצְחָק וְלִיעֶקֶב: 'שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּע לְכֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, קִיָּמָה', וְזֶה לֹא־מֹר, לְכָף הָרְאִיתִיהָ לָךְ, אֲבָל גִּזְרָה הִיא מִלִּפְנֵי שְׁשֻׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, שְׁאֵלּוּלִי כִּךְ, הִיִּיתִי מִקִּימָךְ עַד שֶׁתֵּרָאָה אוֹתָם נְטוּעִים וְקוֹבְעִים בָּהֶ, וְתֵלַךְ וְתִגִּיד לָהֶם. אור החיים

(ה) **וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עֲבֶר־יְהוָה בְּאֶרֶץ מֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:**
 וימית שם משה עבר-יהוה בארץ מואב על פי יהוה:
 וימית שם משה עבר-יהוה בארץ מואב על פי יהוה:
 וימית שם משה עבר-יהוה בארץ מואב על פי יהוה:

כ"י • וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה • (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וְכַתִּיב: "וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה"? אֵלָּא עַד כָּאֵן כָּתֵב מֹשֶׁה, מִכָּאֵן וְאֵילָךְ כָּתֵב הַשֵּׁנִי. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֶפְשָׁר סִפֵּר הַתּוֹרָה חֶסֶר כְּלוּם, וְהוּא אֹמֵר (לעיל לא): "לְקוֹחַ אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֵלָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדִמְיוֹ. עַל־פִּי ה' • בְּנִשְׁקָה. אור החיים

(ו) **וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנִי בְּאֶרֶץ מֹאָב מִן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יָדָע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:**
 ויקבר אותו בני בארץ מואב מן בני ישראל ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה:
 ויקבר אותו מן בני ישראל בארץ מואב ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה:
 ויקבר אותו מן בני ישראל בארץ מואב ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה:

כ"י • וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכּוּדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל אֹמֵר: הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ, וְזֶה אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֲתִין שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן, כִּי־צָא בּוֹ (במדבר ו) "בְּיוֹם מָלֵאת יָמִי נִזְרִי וַיָּבִיא אוֹתוֹ", הוּא מְבִיא אֶת עֲצָמוֹ, כִּי־צָא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהִשְׂאִי אוֹתָם עוֹן אֲשֶׁמָּה", וְכִי אַחֲרֵים מִשְׂאִיִּם אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מִשְׂאִיִּם אֶת עֲצָמָם. מִן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • קָבַר הָיָה מוֹכֵן שֵׁם מִשְׁשֵׁת יָמִי בְּרִאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוּר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת (אבות פ"ה). אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

ואולי יש לתת טעם כי אֶהְרֹן לא יָדָעוּ בְּמִיתָתוֹ קֶדֶם שֶׁמֵּת וְרָאוּ פֶתָאם שֶׁמֵּת וְדָבָר בְּזֶה יַעֲזֹר כָּל לֵב לִפְתָּח מִקּוֹר דְּמַעַת עֵינָיו, מֶה שָׁאִין בֶּן מֹשֶׁה שֶׁכָּבַר יָדָעוּ מִיתָתוֹ וְכָל דְּבָרָיו וְתוֹכַחְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה הָיָה אֹמֵר לָהֶם (לעיל ד' כ"ב) כִּי אֲנִכִּי מֵת אֵינִי עֹבֵר וְגו', וְלִזְוֹה לֹא הוֹסֵם הַסִּפּוּר בְּאֶהֱרֹן:

עוֹד אֶפְשָׁר כִּי מִיתַת אֶהְרֹן הִתְרַשְּׁתָה בְּיוֹתֵר לְפִי שֶׁתִּכְרַךְ נִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד וְהוֹסֵר מִסּוֹכָתָם וְזֶה סִבָּב בִּיאַת הַכְּנַעֲנִי וְגו' (פנתי ג'). לִזְוֹה נִתְעוֹרְרוּ יַחַד כָּל יִשְׂרָאֵל לְכַכּוֹת, מֶה שָׁאִין בֶּן בְּמִיתַת מֹשֶׁה הֵגֵם שֶׁנִּשְׁטְלוּ עֲנָנִים כֹּי־ לֹא הִעִירוּ עַל זֶה, גַּם נִטְרָדוּ בְּשִׁמְחַת בִּיאַת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה:

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁבְּמִיתַת מֹשֶׁה תִּכְרַךְ רָאוּ דְבָר תִּדְשׁ שֶׁשְׁרָתָה שְׂכִינָה עַל הַיֹּשֵׁעַ וְלִקְחוּ נִחְמָה, מִשָּׁל לְמִי שֶׁנֶּאֱבָדָה לוֹ מְרָגְלִיּוֹת וּמִצָּא אֲחֵרַת בְּמִקּוּמָהּ לוֹ יִהְיֶה שְׂאִינָה דּוּמָה אֵף עַל פִּי כֵן יִתְנַחֵם בָּהֶ, וְלִזְוֹה לֹא כִּכּוֹ כְּלָן, וְהוּא מֶה שֶׁסִּמְךָ לְמֶאֱמָר וַיִּכְבְּדוּ וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּר נֹחַ מְלִי רֹחַ, מֶה שָׁאִין בֶּן בְּמִיתַת אֶהְרֹן אֲבָדוֹ מְרָגְלִיּוֹת וְלֹא מִצָּא בָּהֶם יִתְנַחֲמוּ, וְהֵגֵם שֶׁנִּתְנַחֲמוּ אֶלְעֹזֵר

וְאֵין רָאוּי לְכַתֵּב בְּדָבָרִים הָאֵלֶּה בְּפִשְׁטֵי הַכְּתוּבִים שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הִשְׁלִים הַסִּפֵּר תּוֹרָה כְּשֶׁמִּסְרָה לְלוּזִים, שֶׁבְּאֲזִינֵי שְׁמַעֲתִי מִבְּנֵי עַמִּנוּ מִסְתַּבְּכִים בְּדָבָר זֶה וּמִסְתַּעֲפִים מִזֶּה כְּפִיָּה בְּתוֹרָה, וְזוֹ הִיא טַעֲמַת הַעֲפוּיִם שֶׁמִּבְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּקְנָה הַמִּתְקַבֵּל וְנִמְצָא בָּהֶ מֶה שֶׁלֹּא הָיָה וְלֹא הָיָה מֶה שֶׁהָיָה, וְלִשְׁתַּקֵּעַ הַדְּבָרִים וְדוּמִיָּהם הַסִּבִּי עֵינֵינוּ מִנְּגִידָה, וְהַעֲקָר שֶׁכָּל הַסִּפֵּר תּוֹרָה כְּתוּב מֹשֶׁה וּכְאֹמְרָם (כ"ב ט"ו). הַשְּׁלִימֹ בְּדִמְיוֹ:

(ז) בֶּן מֶלֶךְ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמֹתוֹ. פְּרוּשׁ עִם יְצִיאַת נִפְשׁוֹ נִגְמְרוּ הַמֶּלֶךְ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, עוֹד נִתְכַּנֵּן לְהַסְמִיךְ בְּמֹתוֹ לְמֶאֱמָר לֹא כָהֲתָה עֵינֵהוּ לְהַעֲזִיר שְׂאֵחֵר מִיתָה הוּא אֹמֵר לֹא כָהֲתָה וְגו':

(ח) וַיִּכְבְּדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְאֶהֱרֹן אֶמֶר (במדבר כ' כ"ט) כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (אבות דר"נ פ"ב) נִתְּנוּ טַעַם לְפִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב שְׁלוֹם כֹּי, וְרַבִּי ע"כ כָּתֵב שֶׁכָּבוֹ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְכַבּוֹד מֹשֶׁה שֶׁהָיָה חִי, וְאֵין לְהַאֲמִין לְפִירוּשׁוֹ שָׁאִין לְהַטִּיל מוֹם בְּמַעֲשֵׂה הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה יִשְׂרָאֵל שֶׁעָשָׂאוּהוּ בְּשִׂבְלֵי מֹשֶׁה שֶׁהָיָה חִי וְלִמְשָׁה עֲצָמוֹ כְּשֶׁמֵּת הִעֲלִימוּ מִהֵחָם בְּהַסְפָּדוֹ:

(ד) לֹא־מֹר לְזֶרַע אֶתְנָה. אֹמֵר לֹא־מֹר לְפִי שֶׁלֹּא אֶמֶר נִסַּח זֶה שֶׁל לְזֶרַע אֶתְנָה לְשִׁלְשָׁתָם, לִזְוֹה אֶמֶר לֹא־מֹר פְּרוּשׁ שֶׁמִּכָּאֵן הַמֶּלֶךְ הוּא זֶה לְזֶרַע אֶתְנָה, וְרַבִּי דְרָשׁוּ (ברכות י"ח:) שֶׁצִּנְהוּ שֶׁזֶּלַךְ וַיֹּאמֶר לָהֶם לֹא־כָוִי ע"כ, וְאֹלֵי כִי רָצָה ה' שִׁיֹּאֵר לָהֶם מֹשֶׁה הַדְּבָרִים לְהַחֲזִיק לוֹ הָאֲבוֹת טוֹבוֹת מִן חֶסֶד עַל אֲשֶׁר טָרַח וְנָגַע הוּא בְּעֶדֶם עַד תִּבְיָאם אֶל הַמִּקְוִים: וְשֻׁמָּה לֹא תַעֲבֹר. אוֹלֵי שֶׁנִּתְכַּנֵּן לֹמֶר לוֹ שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְעֹבֵר שֻׁמָּה לְעֻלּוֹת דְּרָךְ שֵׁם מִשְׁעַר הַשְּׂמִימִם שֶׁהוּא שְׁמָה, וְאֶמֶר ז"ל (והר ח"א פ"א) שָׁאִין הַנִּפְשׁוֹת עוֹלּוֹת אֵלָּא דְרָךְ שֵׁם, וּמֹשֶׁה לְפִי שֶׁנֶּאֱסָף אֶל הַשְּׂכִינָה הִנֵּה מִקּוּמוֹ בְּקִדְשׁ בְּמִקְוִם שֶׁהוּא שֵׁם, וְזֶה הוּא שְׁעוֹר הַכְּתוּב וְשֻׁמָּה לֹא תִצְטָרֵךְ לְעֹבֵר אֶל מִקּוּמָךְ וְסִמְךָ אֶמֶר וַיָּמָת שֵׁם וְגו' עַל פִּי ה' וְהִבֵּן: (ה) וַיָּמָת שֵׁם. פְּרוּשׁ שֵׁם לְכַד הוּא שֶׁמֵּת אֶבֶל הוּא חִי בְּמִקְוִם אַחֵר קְדוּשׁ וְעֵלִיּוֹן עַל פִּי ה': (ו) עַד הַיּוֹם הַזֶּה. הֵם דְּבָרֵי ה' שֶׁהָיָה אֹמֵר וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב, וּכְמוֹ כֵּן מִאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים לִזְוֹה וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ: וְרִאִיתִי לְהַרְאִיב ע' שֶׁכָּתֵב שֶׁהַיֹּשֵׁעַ כָּתֵב כֵּן,

(יב) וְלִכְלֹךְ הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֹךְ
הַמְּזוּרָה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה
מֹשֶׁה לְעֵינָיו בְּלִישְׁרָאֵל:

כ"י וְלִכְלֹךְ הַיָּד הַחֲזָקָה • שְׁקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בַּלּוּחוֹת בְּיָדָיו. וְלִכְלֹךְ
הַמְּזוּרָה הַגָּדוֹל • נְסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁבְּמִדְּבַר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא • לְעֵינָיו
כָּל־יִשְׂרָאֵל • שֶׁנֶּשְׂאוֹ לְבָו לְשִׁבְר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל
ט) "וְאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהַסְפִּיקָם דַּעַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ,
שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל י) "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ", יִישַׁר כְּתָר שֶׁשִּׁבְרָתָּ (שבת פז):

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (אגרות קדש כב עמ' כה)

לְעֵינָיו כָּל יִשְׂרָאֵל

יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַתּוֹרָה סוּפָה לְתַחֲלָתָהּ, עַל פִּי מַה
שֶׁהִקְשִׁיו רַ"ל (נדרים לט, ב) וְהַכְּתִיב אֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם.
וְהָיוּ הַמְשָׁף הַכְּתוּבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים . . אֲשֶׁר עָשָׂה .
(וְאֵין זֶה חֶדֶשׁ, כִּי אִם) בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים, כִּי תִנְאִי הַתְּנָה
הַקֶּבֶץ עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית בַּעַת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגֵעַ לְנִסִּים
(בראשית רבה ה, ה. זח"ב קצח, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום
טוב אבות ה, ו).

מ"א פסוקים גאוא"ל סימן חסלת פרשת וזאת הברכה

חֲכָמָה פִּי־סִמְךָ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו
עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה:

(י) וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל
כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים
אֶל־פָּנִים:

כ"י אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שֶׁהָיוּ לְבָו גַּם בּוֹ וּמִדְּבַר
אֵלָיו בְּכָל עַת שְׂרוּצָה, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמָר: (שמות לב) "וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֵלַי
ה'", (במדבר ט) "עֲמַדוּ וְאֲשַׁמְעָה מִה יִצְנֶה ה' לָכֶם" • אור החיים

(יא) לְכָל־הָאֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים
אֲשֶׁר שָׁלַחוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלִכְלֹךְ־
עַבְדָּיו וְלִכְלֹךְ־אֶרְצוֹ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עוד יתבאר על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות
דעות (סו"ד התורה פ"י ה"א) שהנביא שיקום
בישראל אין צריך שייעשה מופתים גדולים
כאותם שעשה משה אלא כל שהוא מהמופתיים
שיעשה וכו', ותמצא ששב' מקומות אמרה
התורה חזק האמונה במשה, א' על הים דקתיב
(שמות י"ד ל"א) וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ, ב'
במתן תורה דקתיב (שמות י"ט ט) וגם כד וַיֹּאמְרוּ
לְעוֹלָם:

ועין מה שפרשתי בפסוק (שם כ' ט"ו) דָּבַר
אֶתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה שִׁפְרָשְׁתִּי וְנִקְבְּלָה
שִׁכְבְּרִי הַצִּדִּיקִי נְבוֹאָתוֹ בַּהֲצָדָקָה מְרֻגָּשָׁת
וְגִלְיָה לָהֶם, וְלִזֶּה בָּא דָּבַר ה' וַאֲמַר וְלֹא קָם
נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְגו' הַטֵּעַם כִּי מֹשֶׁה נִתֵּן

תַּחֲתָיו לְכָתוּב גָּדוֹל אֵף עַל פִּי כֵן לֹא בּוֹכִים
עַל חֶסְרוֹן בְּהִנֵּה גָדוֹלָה אֵלָּא חֶסְרוֹן תּוֹעִלִּית
שֶׁמַּעֲצָמוּ שָׁלָא הִיָּה לָהֶם תַּמּוּתוֹת:

(י) וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד. פְּרוּשׁ וְלֹא קָם עַד עֲתָה,
וְאִמְרוּ עוֹד פְּרוּשׁ וְלֹא יָקָם עוֹד כַּמֹּהוּ:
וְאִמְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כִּמְזֻ שֶׁכָּל הַשָּׁגָת נְבוֹאָתוֹ הִיָּתָה
בְּאִמְצָעוֹת יִשְׂרָאֵל וְצָא וְלִמַּד מִהַשָּׁנִים
שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִזְוָפִים לֹא נִדְּבַר עִמּוֹ ה', וְרַ"ל
דָּרָשׁוּ (ספרי פָּאן) אֲכָל בְּאִמּוֹת הָעוֹלָם וְכו':
וְאִמְרוּ לְכָל הָאֹתוֹת וְגו' נִמְשָׁף עִם מַה שֶּׁלְּמַעֲלָה
יָדָעוּ ה' פָּנִים אֵל פָּנִים כָּל הָאֹתוֹת
פְּרוּשׁ לְצַדֵּף הָאוֹתוֹת וְגו', וְהַכְּנָה שֶׁעַל כָּל
אוֹת וּמוֹפֵת שֶׁשָּׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת הִיָּה יוֹדָעוּ
פָּנִים בְּפָנִים:

כָּל הָאוֹתוֹת מַה שָּׁאִין נָבִיא אַחֵר עוֹשֶׂה כְּנֶה
וְאֵין צָרִיף לִימַר כָּל, וְעוֹד לְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה
שֶׁהוּא קָרִיעַת יָם סוּף שָׁבוּ הָאֱמִינִי, וְלִכְלֹךְ
הַמְּזוּרָה הַגָּדוֹל שֶׁהוּא בְּמַעֲמַד הַר סִינִי שָׁבוּ
גְּמִירוֹ לְהָאֱמִין לֹא יָקָם עוֹד נָבִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה
כְּנֶה:

וְגַמְרֵי אִמְרוּ לְעֵינָיו כָּל יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ שֶׁהֵם בְּעַצְמָן
רְאוּ הַדְּבָרִים וְלֹא לְצַד הָאֱמִינָה כְּסִדֵּר
שֶׁעוֹשִׂים בְּשָׂאֵר הַנְּבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרָיו, אֵלָּא
בְּעֵינֵיהֶם רְאוּ כִּי מֹשֶׁה נָבִיא ה' אָמַת וְתוֹרָתוֹ
תּוֹרַת אֱלֹהִים חַיִּים אָמַת:

חֲסִלַּת פְּרִשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה
כ"ה אֲשֶׁר וְכִינוּ לְהַשְׁלִים מִשְׁמַח חֲמִשִּׁי תוֹרָה תְּהִלָּה
לְאֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחודש
גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד
– יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה
המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשחרית יום כפור ישעיה פרק נו

נַו יִד וְאָמַר סְלוֹסְלוֹ פְּנוּ־דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְּרֶךְ עַמִּי: טו ב' כֹּה אָמַר רַם וְנִשְׂא שִׁכְן עַד וְקִדְוֹשׁ
שְׁמוֹ מְרוֹם וְקִדְוֹשׁ אֲשֶׁפֹן וְאֶת־דִּבְאֵי וְשִׁפְלֵי־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רֹוח שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְּבָאִים: טז כ' לֹא
לְעוֹלָם אֲרִיב וְלֹא לְנִצָּח אֶקְצֹף בִּי־רוּחַ מִלִּפְנֵי יַעֲמֹף וְנִשְׁמֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי: יז בַּעֲזֹן בַּעֲזֹן קִצַּפְתִּי וְאֶכְתּוּ

הסתתר ואקצה וילך שוכב בדרך לבו: יה דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו: יט בורא גיב שפתים שלום | שלום לרחוק ולקרוב אמר יהוה ורפאתיו: כ והרשעים פנים נגרש פי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט: כא אין שלום אמר אלהי לרשעים: נח א קרא בגרון אל-תחשך בשופר הרים קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם: כ ואותי יום יום ודרשון ודעת דרכי יחפצון בגוי אשר-צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי-צדק קרבת אלהים יחפצון: ג למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו-חפץ וכל-עצביכם תנגשו: ד הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרופ רשע לא-תצומו ביום להשמיע בפרום קולכם: ה הכזה יהיה צום אבתרהו יום ענות אדם נפשו הלכה פאגמן ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא-צום ויום רצון יהיה: ו הלוא זה צום אבתרהו פתח חרצבות רשע החר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל-מוטה תנתקו: ז הלוא פרם לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כיתראה ערם וכפיתו ומבשרך לא תתעלם: ח אז יבקע בשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך: ט אז תקרא ויהוה יענה תשוע ויאמר הנני אם-תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר-און: י ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים: יא ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא-יכזבו מימיו: יב ובנו ממד חרבות עולם מוסדי דור-דור תקומם וקרא לך גדר פרץ משובב נתיבות לשבת: יג אם-תשבי משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: יד אז תתענג על-יהוה והרפתך על-במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר:

הפטרה למנחה יום כפור יונה פרק א

א ויהי דבר-יהוה אליי וינה בן-אמתי לאמר: כיום לך אלי-נינה העיר הגדולה וקרא עליה כיעלתה רעתם לפני: ג ויקם יונה לברח תרשישה מלפני יהוה וירד יפו וימצא אנניה | באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני יהוה: ד ויהוה הטיל רוח-גדולה אליהם ויהי סער-גדול בים והאנניה חשבה להשבר: ה וייראו המלחים ויזעקו איש אל-אלהיו ויטלו את-הכלים אשר באנניה אליהם להקל מעליהם ויונה ירד אלי-רכתי הספינה וישכב וירדם: ו ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מה-לך נרדם קום קרא אל-אלהיך אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד: ז ויאמרו איש אל-רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו ויפלו גורלות ויפל הגורל על-יונה: ח ויאמרו אליו תגידה-נא לנו באשר למי-הרעה הזאת לנו מה-מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך ואי-מוה עם אתה: ט ויאמר אליהם עברי אנכי ואת-יהוה אלהי השמים אני ירא אשר-עשה את-הים ואת-היבשה: י וייראו האנשים יראה גדולה ויאמרו אליו מה-זאת עשית כידעו האנשים כי-מלפני

יהוה הוא ברוך כי הגיד להם: יא ויאמרו אליו מה־נעשה לך וישתק הים מעלינו כי הים הולך וסער:
 יב ויאמר אליהם שאוני והטילני אליהם וישתק הים מעליכם כי יודע אני כי בשלי הפער הגדול
 הזה עליכם: יג ויחתרו האנשים להשיב אליהם ולא יכלו כי הים הולך וסער עליהם: יד ויקראו
 אליהו ויאמרו אנה יהוה אל־נא נאברה בנפש האיש הזה ואל־תתן עלינו דם נקי כִּי־אתה יהוה
 כאשר חפצת עשית: טו וישאו את־יונה ויטלוהו אליהם ויעמד הים מועפו: טז ויראו האנשים יראה
 גדולה את־יהוה ויזבחו־זבח ליהוה וידרו נדרים: **ב** א וימן יהוה דג גדול לכלע את־יונה ויהי יונה
 במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות: ב ויתפלל יונה אליהו אלהיו ממעי הדג: ג ויאמר קראתי
 מצרה לי אליהו ויענני מפמן שאול שנעתי שמעת קולי: ד ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסבבני
 כל־משבריד וגלד עלי עברו: ה ואני אמרתי נגרשתי מגדר עניך אך אוסיף להביט אליהיכל קדשך:
 ו אפפוני מים עד־נפש תהום יסבבני סוף חבוש לראשי: ז לקצבי הרים ירדתי הארץ ברחיה בעדי
 לעולם ותעל משחת חיי יהוה אלהי: ח בזהתעטף עלי נפשי את־יהוה זכרתי ותבוא אליך תפילתי
 אליהיכל קדשך: ט משמרים הבלי־שוא חסדם יעזבו: י ואני בקול תודה אזבחה־לך אשר נדרתי
 אשלמה ישועתה ליהוה: יא ויאמר יהוה לדג ויקא את־יונה אליהם: **ג** א ויהי דבר־יהוה אליונה
 שנית לאמר: ב קום לך אל־גינה העיר הגדולה וקרא אליה את־הקריאה אשר אנכי דבר אליך: ג ויקם
 יונה וילך אל־גינה בדבר יהוה וינינה היתה עיר־גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים: ד ויחל יונה
 לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום וינינה נהפכת: ה ויאמינו אנשי גינה
 באלהים ויקראו־צום וילבשו שקים מגדולם ועד־קטנם: ו ויגע הדבר אל־מלך גינה ויקם מפסאו ויעבר
 אדרתו מעליו ויבם שק וישב על־האפר: ז ויזעק ויאמר בגינה מטעם המלך וגדליו לאמר האדם
 והבהמה הבקר והצאן אל־יטעמו מאומה אל־ירעו ומים אל־ישתו: ח ויתכסו שקים האדם והבהמה
 ויקראו אל־אלהים בחזקה וישבו איש מדרכו הרעה ומן־החמס אשר בכפיהם: ט מִי־יודע ישוב ונחם
 האלהים ושב מחרון אפו ולא נאבד: י וירא האלהים את־מעשיהם כִּי־שבו מדרךם הרעה וינחם
 האלהים על־הרעה אשר־דבר לעשות־להם ולא עשה: **ד** א וירע אל־יונה רעה גדולה ויחר לו:
 ב ויתפלל אליהו ויאמר אנה יהוה הלוא־זה דברי עד־היותי על־אדמתי על־כן קדמתי לברח
 תרשישה כי ידעתי כי אתה אל־חנן ורחום ארך אפים ורכ־חסד ונחם על־הרעה: ג ועתה יהוה
 קח־נא את־נפשי ממני כי טוב מותי מחיי: ד ויאמר יהוה התיטב חרה לך: ה ויצא יונה מן־העיר וישב
 מקדם לעיר ויעש לו שם ספה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מה־יהיה בעיר: ו וימן יהוה־אלהים
 קיקון ויעל: ז מעל ליונה להיות צל על־ראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה על־חקיקון שמחה גדולה:
 ח וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את־חקיקון וייבש: ט ויהי: י בורח השמש וימן
 אלהים רוח קדים חרישית ותך השמש על־ראש יונה ויתעלף וישאל את־נפשו למות ויאמר טוב

מוֹתֵי מִחַיֵּי: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַחֵיטֵב חֲרָה־לָךְ עַל־הַקִּיקוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חֲרָה־לִּי עַד־מוֹת: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵתָּה חֶסֶת עַל־הַקִּיקוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמְלָתָ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּ שָׁבוֹן לְלִילָה הִיא וּבֹן לְלִילָה אָבִיר: יא וְאֲנִי לֹא אֲחֹס עַל־גִּינוֹהַ הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִשְׁכֹּה הָרַבָּה מִשְׁתִּים־עֲשָׂרָה רְבֹו אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יָמֵינוּ לְשִׁמְאֹלוֹ וּבִהְמָה רַבָּה: ז יח מִי־אֵל כְּמוֹד נָשָׂא עוֹן וְעָבַר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׁאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא־הִחְזִיק לַעַד אֲפֹו פִּי־חַפְזָן חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יִרְחָמֵנוּ יִכְבֹּשׂ עוֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם: כ תִּתֵּן אֶמֶת לַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיָּמֵי קֶדֶם:

הפמרת וזאת הברכה ביהושע פרק א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתָ וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אֶתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּ־דַגְלָכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּנוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מִהַמְּדָבָר וְהַלְבָּנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנֶּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל אֶרֶץ חַתָּיִם וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבֹוא הַשָּׁמַשׁ יְהִי גְבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְּנִיצַב אִישׁ לִפְנֵיךָ כָּל יָמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֹהֶיָה עֹפֹד לֹא אֶרְפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ: ו חֹזֶק וְאַמֶּץ כִּי אִתָּה תִנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֹזֶק וְאַמֶּץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תִּסּוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל לִמְעַן תִּשְׁכִּיל בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ: ח לֹא־יִמּוֹשׁ סִפְרֹ הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיד וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לִמְעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכָל־הַכְּתוּב בּוֹ כִּי־אֲנִי תִצְלִיחַ אֶת־דְּרָכְךָ וְאֲנִי תִשְׁכִּיל: ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֹזֶק וְאַמֶּץ אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עֹפֹד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ: י וַיֵּצֵא יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁטָרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עֲבָרוּ א בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכֵינוּ לָכֶם צִדָּה כִּי בָעוֹר א שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹוא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לָרֶשֶׁתָּה: יב וְלֹאֲוֹבְנִי וְלֹגְדִי וְלַחֲצִי שִׁבְט הַמִּנְשָׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשִׁיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֲיֶכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה א לְאַחֲיֶכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גִם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וְשִׁבְתֶּם לָאָרֶץ יִרְשְׁתֶּם וְיִרְשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר א נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ גִלְדָּ: יז בְּכָל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמַע אֱלֹהֶיךָ רַק יְהִיָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֹפֹד כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיד וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֹזֶק וְאַמֶּץ:

שיעורי תהלים לשבוע יום הכיפורים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מניין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו עניין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' תשרי מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט	יום רביעי - ז' תשרי מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים קו-קח
יום שני - ה' תשרי מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב	יום חמישי - ח' תשרי מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים קט-קיא
יום שלישי - ו' תשרי מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים קג-קה	יום שישי - ט' תשרי מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים קיב-קיד
שבת קודש - י' תשרי מפרק נה עד סוף פרק נט קודם כל נדרי: קטו-קכג. קודם השינה: קכד-קלב. אחר מוסף: קלג-קמא. אחר נעילה: קמב-קנ.	

יום ראשון ד' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכט, כ איהו וחיוהי חד... עד עמ' 258, וע"ש.

אגרת הקדש

כ איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד בהון.
(פי' ע"ם ראצילות חיוהי הן האורות)

1 כ. תוכן אגרת קודש זו (סימן כ) הוא אחד הענינים העמוקים ביותר בחסידות,
2 ומתבטא בה יסוד בענין של חסידות שעד עתה טרם הוסבר בספר "תניא".
3 ברם, כפי שכבר הוסבר בפרוטרוט בהקדמה לסימן י"ח – ראוי לחפש בכל
4 אגרת הקודש מה מתווסף באותה אגרת בנוגע לעבודה בפועל בקיום המצוות
5 בכלל ובמצוות הצדקה במיוחד
6 (שכן, אגרות הקודש הרי נכתבו
7 כדי "להורות לעם ה' הדרך ילכו"¹
8 בה והמעשה אשר יעשו",²
9 ללמד את בני ישראל דרכי ה'
10 ובמעשה בפועל (כפי שכותבים בהקדמתם הרבנים הגאונים בני המחבר).
11 וכיון שרוב האגרות נכתבו בקשר לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה
12 ועבודה בארץ ישראל – יש באגרות קודש אלו ענינים המוסיפים יתר חיות
13 ועילוי במצוות הצדקה).
14 חשיבותה המיוחדת של אגרת זו, יכולים לראות גם מכך, שרבנו הזקן
15 כתב אותה (כפי שהרבי ה"צמח צדק" כותב³) "בימים שלפני הסתלקותו
16 בכפר פייענא". רואים אכן, שגם בענינים העמוקים המוסברים באגרת זו,
17 מתבטא ענין יסודי חדש שנותן מושג אחר לגמרי בעילוי של קיום מצוות
18 מעשיות בכלל (מצוות הנעשות בדברים גשמיים, כמו ציצית בצמר גשמי,
19 תפילין בקלף גשמי, וכדומה). ומצות הצדקה במיוחד.
20 היסוד המוסבר באגרת קודש זו, הוא – ש"התהוות הגשמיות" היא דוקא
21 מ"עצמות אין סוף", התהוותם של הדברים הגשמיים היא דוקא מהקדוש ברוך
22 הוא עצמו שהוא לגמרי למעלה מהאורות והגילויים שמהם מתהווים
23 העולמות העליונים והענינים הרוחניים, שכן, "עצמות אין סוף" דוקא,
24 ש"מציאותו מעצמותו בלי שום עילה וסיבה הקודמת לו חס ושלום",
25 שמציאותו היא עצמותית (לא מציאות שנוצרה, כי אם מציאות שלא שייך בה
26 ענין של "לא מציאות", הרי זה אופן של מציאות שהוא "מחוייב המציאות") –
27 דוקא הוא יש בכוחו לברוא מציאות כזו כמו של הנבראים הגשמיים הנראים
28 כמציאות לעצמם, ולענין בשר לא נראה בהם כלל שהם תלויים וקשורים
29 במציאות אחרת המהווה אותם (כפי שהדבר למשל ב"אור" שנראה בו שהוא
30 התפשטות מ"מאור", ב"עלול" (מסובב) נראה שהוא בא וקשור ב"עילה" (סיבה)
31 שלו, ואילו בדבר הגשמי לא נראה כלל שהוא בא מן ובטל למשהו גבוה ממנו,
32 אלא נראה שזה דבר שמציאותו היא כאילו מעצמותו).
33 מציאות כזו, שהיא באין ערוך לגמרי למקור שממנו היא באה, שכן המקור
34 הוא רוחני, כוח אלקי, והיא – מציאות גשמית, עד שזה נקרא "יש מאין" –
35 מציאות כזו יכולה להתהוות רק על ידי עצמות אין סוף, מהקדוש ברוך הוא
36 עצמו, שהוא אין סוף ולמעלה גם מגשמיות וגם מרוחניות. מכך יוצא, שדוקא
37 התהוות הדברים הגשמיים היא מהקדוש ברוך הוא עצמו, שהוא למעלה
38 מכל האורות והגילויים שמהם מתהווים הענינים הרוחניים.
39 יסוד זה נותן הפלאה ועילוי אחרים לגמרי בקיום מצוות מעשיות על ידי
40 דברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אין סוף".
41 עילוי זה בענין קיום המצוות המעשיות, הוא ענין חדש, ובנוסף למה שהוסבר
42 בחלק הראשון של ספר ה"תניא" (מפרק ל"ה ואילך) המעלה ב"לעשות",
43 במצוות שמקיימים במעשה, לגבי המצוות שמקיימים במחשבה ודיבור:

44 שם מדובר על המעלה של "מעשה" רק מצד הרצון והכוונה של הקדוש ברוך
45 הוא: היות וכל תכלית הבריאה היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים",
46 שתהיה להקדוש ברוך הוא דירה בעולם הגשמי התחתון, שתומשך אלקות
47 בהתגלות כאן למטה בעולם הזה, במקום החושך וההסתור על אלקות, ענין זה
48 מברצב בעיקר על ידי מצוות
49 מעשיות, שכן, על ידי זה דוקא
50 ממשכים אלקות עד ל"עשה" הגשמית, בענינים הגשמיים של
51 העולם שהם למטה מענין
52 המחשבה והדיבור.
53 כך גם בנוגע לבירור ולזיווך הנפש הבהמית, זיכוכה והתהפכותה של הנפש
54 הבהמית לטוב ולקדושה (שזו הרי תכלית ירידת הנשמה, שאין זה כדי לתקן
55 אותה, אלא כדי לתקן את הנפש הבהמית) הרי זה מתבצע יותר על ידי מצוות
56 מעשיות, שכן, עשיית פעולה גשמית של מצוה, הנחת תפילין, לבישת ציצית
57 – הרי זה דוקא בכוח הנפש החיונית הבהמית.
58 הרי בהתאם לאמור, כל המעלה של "מעשה" היא רק מצד הרצון והכוונה
59 של הקדוש ברוך הוא, אך מצד עצם הדבר, שבו המצוה נעשית, הרי
60 לכאורה מצוה שנעשית בכוחות רוחניים, כמו מצות ידיעת והבנת אלקות
61 בשכל ובהשגת המוח, או מצות אהבת ה' ברגש הרוחני של הלב – היא
62 לכאורה למעלה מפעולה גשמית הנעשית בידים הגשמיות ובדברים גשמיים
63 (כיוון שגם זו היא מצוה וגם בה מבצעים רצון הקדוש ברוך הוא, הרי
64 שהענין של קיום הרצון העליון והקשר שזה מביא עם הקדוש ברוך הוא,
65 ישנו גם במצוה רוחנית, ומצד עצם הדבר במה שמבצעים רצון הקדוש ברוך
66 הוא – הרי לכאורה, דבר רוחני – כמו השגת המוח ורגש הלב – הוא עבודה
67 עליונה ועמוקה יותר מאשר הפעולה הגשמית שבה עושים מצוה מעשית).
68 אך, מצד מה שמסביר באגרת קודש זו המעלה של מצוות מעשיות מפני
69 שהדברים הגשמיים באים דוקא מעצמות אין סוף, יוצא מכך, שגם מצד עצם
70 הדבר שבו המצוה נעשית, ישנו עילוי והתעלות במצוות מעשיות מה שאין
71 במצוות הנעשות על ידי ענינים רוחניים, שכן, יש בדברים הגשמיים כוח נעלם
72 המתגלה בשעה שמבצעים בדבר הגשמי את הכוונה העליונה.
73 כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע מביא באחת משיחות הקדוש שלו⁴, שכאשר נתגלה
74 היסוד הזה באגרת קודש זו, "מספר מלות הנשמה השמימיות", שהתהוות
75 הדברים הגשמיים היא דוקא מעצמות אין סוף – נפתחו אצל חסידים מעיינות
76 חדשים של חיות בקיום מצוות מעשיות.
77 בלמדנו הענין בפנים האגרת, עוד יצא להזכיר איך שהרבי מורה בפשטות
78 גאונית מופלאה שהיסוד של אגרת זו מובא בלשון הלכה ופסק דין במלים
79 ספורות ברמב"ם בהלכות הראשונות של הלכות "יסודי התורה".
80 "אִיהוּ וְחַיּוּהִי חֵד, – הוא ועניני החיות הבאים ממנו (האורות שהם
81 ענין של נשמה וחיות לכלים של ה"ספירות") הם דבר אחד
82 (כלומר, האורות של ה"ספירות" הם לא רק מתאחדים אתו (עם אין
83 סוף) אלא הם דבר אחד עם אין סוף), אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד בְּהוֹן"⁵
84 – הוא והכלים הבאים ממנו (שהם הכלים לאורות של הספירות
85 וכמו גופים לנשמות) הם דבר אחד בהן (בספירות). (פְּרִוּשִׁי, עֶשֶׂר

1. דרך מצותין קע, א. 2. אחש"פ תרצ"ד. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ". 4. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").
5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש פ"י אחר בחיוהי וגרמוהי".

1 סְפִירוֹת דְּאִצִּילוֹת. "חִיּוֹתִי" – הֵן הָאֲדוֹרוֹת, – שֶׁל הַסְפִירוֹת (שֶׁהֵן
2 עֵנִין שֶׁל חַיּוֹת וְאוֹר) וְ"גִרְמוֹהִי" – הֵן הַכְּלִים, – שֶׁל הַסְפִירוֹת שֶׁהֵם
3 כְּגוּפִים וְכֻלִּים לַחַיּוֹת וְלְאוֹרוֹת, שֶׁכֵּלֶן – כִּפִּי שֶׁהֵם כּוֹלֵם דָּבָר אֶחָד
4 עִם "אוֹר אֵין סוֹף", מִפְּנֵי שֶׁהֵם אֵלֶקְרוֹת, – שֶׁגַּם הַכְּלִים שֶׁל הַסְפִירוֹת
5 הֵם אֶלֶקְרוֹת, מִה שְׁאֵין בָּן
6 בְּבִרְיָאָה יִצְיָרָה עֲשִׂיָּה
7 כו'). – שֶׁם הַכְּלִים שֶׁל
8 הַסְפִירוֹת וְכֵן חֵלֶק מִסּוּיִים
9 מֵהָאוֹרוֹת שֶׁל הַסְפִירוֹת –
10 אֵינֶם אֶלֶקְרוֹת, אֲלָא הֵם
11 נִבְרָאִים שֶׁנִּתְהוּ מֵאֶלֶקְרוֹת.
12 וְצִדְקָה לְהִבִּין הֵיטֵב, אִיךָ
13 הֵ"אֵין סוֹף" חָד – דָּבָר
14 אֶחָד, עִם "גִּרְמוֹהִי" הֵן
15 הַכְּלִים, – שֶׁל הַסְפִירוֹת,
16 הֵרִי הַכְּלִים הֵן בְּכִינֵית
17 גְּבוּל וְתַכְלִית, – לֹא זֶה
18 בְּלִבָּד שֶׁכָּל סְפִירָה הִיא עֵנִין
19 מִיּוֹחַד, חֲכֵמָה הִיא לֹא בִּינָה, חֲסֵד הִיא לֹא גְבוּרָה, אֲלָא הַחֲכֵמָה אוֹ
20 הַחֲסֵד הֵם גַּם כֵּן בְּעִלֵּי גְבוּל וְתַכְלִית, וְאֵילוּ "אֵין סוֹף" הִיא הִרִי פִּשּׁוּט
21 בְּתַכְלִית הַפִּשּׁוּטוֹת, וְלִמְעַלָּה מִכָּל צִיּוֹר וּמִכָּל עֵנִין מוֹגֵדֵר כִּמוֹ חֲכֵמָה
22 אוֹ חֲסֵד, וְהוּא אֵין סוֹף, בְּלִי קֵץ וּגְבוּל, כִּיֻּצָּד, אִיפּוֹא, יֻכּוֹלִים הַכְּלִים
23 לַחַיּוֹת דָּבָר אֶחָד עִם אֵין סוֹף? כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵץ חַיִּים⁶. – שֶׁהַכְּלִים
24 הֵם בְּבִחִינָה שֶׁל גְּבוּל וְתַכְלִית. הֵ"צִמָּח צֵדֶק" מִסְבִּיר בִּ"אוֹר הַתּוֹרָה"⁷,
25 שֶׁמָּה שֶׁכֻּלָּם הֵם בְּבִחִינָה שֶׁל גְּבוּל וּמֵדָה, הַכּוּוֹנָה לְמָה שֶׁהֵם כּוֹחַ
26 הַגְּבוּל שֶׁל אֵין סוֹף, הַכּוֹחַ שִׁישְׁנו בְּאֵין סוֹף לְהֵאִיר בְּאוֹפֶן שִׁיּוּמֶשֶׁךְ
27 מִמֶּנּוּ בְּגְבוּל וּבִמְדָה, שֶׁכֵּן, הִרִי הוּא אוֹמֵר בִּ"עֲבוּדֵת הַקּוֹדֶשׁ"⁸:
28 "הָאֵין סוֹף הוּא שְׁלִימוּתָא דְּכוּלָּא, כִּשְׁם שִׁישׁ לוֹ כַּח בְּבִלְתִּי-בְעֵלִי
29 גְּבוּל כֵּן יֵשׁ לוֹ כַּח בְּגְבוּל, שֶׁאֵם תֹּאמַר שִׁישׁ לוֹ כַּח בְּבִלְתִּי-בְעֵלִי-גְבוּל
30 וְאֵין לוֹ כַּח בְּגְבוּל הִרִי אֵתָּה מַחְסֵר שְׁלִימוּתוֹ" – אֵין סוֹף הוּא
31 הַשְּׁלִימוּת שֶׁל הַכֵּל, כִּשְׁם שִׁישׁ לוֹ כּוֹחַ בְּבִלִּי גְבוּל, כִּי יֵשׁ לוֹ כּוֹחַ
32 בְּגְבוּל, שֶׁכֵּן, אֵם תֹּאמַר שִׁישׁ לוֹ כּוֹחַ רַק בְּבִלִּי גְבוּל וְאֵין לוֹ כּוֹחַ
33 בְּגְבוּל – אֵתָּה מַחְסֵר בְּשְׁלִימוּת שְׁלוֹ, כְּלוּמֵר, לֹאמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר גַּם
34 "בְּלִי גְבוּל" הוּא "הַגְּבִלָּה", שֶׁהוּא רַק בְּלִי גְבוּל וְלֹא גְבוּל, וְאֵם יִשְׁנָה
35 שְׁלִימוּת עֵנִין הַ"גְּבוּל", הִרִי, כּוֹחַ שֶׁהוּא רַק "בְּלִי גְבוּל" וְלֹא "גְבוּל"
36 חֲסֵר בּוֹ הַשְּׁלִימוּת שֶׁל "גְבוּל", וְאֵילוּ "אֵין סוֹף" הוּא הִרִי הַשְּׁלִימוּת
37 שֶׁל הַכֵּל, מִן הַהִכְרַח הִרִי שֶׁכִּשְׁם שִׁישׁ לוֹ כּוֹחַ בְּבִלִּי גְבוּל כִּי יֵשׁ לוֹ
38 כּוֹחַ גַּם בְּגְבוּל. וְהוּא מְסִיִּים שֶׁם, שֶׁהַגְּבוּל הָבֵא מִמֶּנּוּ לְרֵאשׁוֹנָה, הֵם
39 הַ"סְפִירוֹת" (כְּלוּמֵר הַכְּלִים שֶׁל הַסְפִירוֹת) שֶׁהֵם בְּבִחִינָה שֶׁל כּוֹחַ
40 הַגְּבוּל, כּוֹחַ לְהֵאִיר וְלְהַמְשִׁיךְ עֲנִינִים בְּגְבוּל וּבִמְדָה, שֶׁהַשְּׁפַעָה
41 שֶׁתּוּמֶשֶׁךְ מֵהָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּכָלִי, תְּהִיָּה בְּבִחִינָה שֶׁל גְבוּל, לְמִדּוֹת
42 שֶׁהַשְּׁפַעָה הִיא מֵאוֹר אֵין סוֹף וּבְלִי-גְבוּל. עַל כָּל פָּנִים, הִרִי הַכְּלִים
43 הֵם בְּבִחִינָה שֶׁל גְבוּל וְשֶׁל תַּכְלִית, כִּיֻּצָּד, אִיפּוֹא, הֵם "חָד" (דָּבָר)

אגרת הקדש

וְגִרְמוֹהִי הֵן הַכְּלִים שֶׁכּוֹלֵן אֶלֶקְרוֹת מִשָּׂא"כ בְּבִי"ע כו').
וְצִדְקָה לְהִבִּין הֵיטֵב אִיךָ הָא"ם חָד עִם גִּרְמוֹהִי הֵן
הַכְּלִים הִרִי הַכְּלִים הֵן בְּבִחִי' גְבוּל וְתַכְלִית כִּמוֹ שֶׁ
כַּע"ה. אִמֵּנֶם הַכּוּוֹנָה הִיא לּוֹמֵר שֶׁהֵן אֶלֶקְרוֹת לְבִרְוֹא
יֵשׁ מֵאֵין כִּמוֹ הָא"ם וְלֹא בְּבִחִי' הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת עִילָה
וְעִלּוּל לְבַד וּמִ"שׁ הִרְמ"ק עֵנִין הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת עִילָה
וְעִלּוּל וְכ"ה בּוֹזֵה"ק פ' בְּרֵאשִׁית הֵינּוּ בַּהֲשְׁתַלְשְׁלוֹת
הַסְפִירוֹת בְּסְפִירוֹת עֲצֻמָּן (בְּבִחִי' הַכְּלִים) שֶׁנִּקְרְאוֹת
בְּלִי מָה בְּס"י שְׁאֵינֶן בְּבִחִי' יֵשׁ וּמַהוּת מוֹשֵׁג וְכִמוֹ
הָא"ם דְּלִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בִּיה כָּלל וְכִמוֹ שֶׁ וּפְנִי לֹא

אֶחָד) עִם "אֵין סוֹף", שֶׁהוּא לְמַעַלָּה לְגַמְרִי מִגְבוּל וּמִמְדָּה? אִמֵּנֶם
הַכְּוֹנָה – בְּמָה שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁ"אֵין סוֹף" וְכֻלָּם הֵם דָּבָר אֶחָד, הִיא
– הוֹסַפְתָּ כ"ק רְבִינּוֹ: שֶׁלֹּא לּוֹמֵר, שֶׁ"אֵין סוֹף" הוּא דָּבָר אֶחָד עִם
הַכְּלִים שֶׁל הַסְפִירוֹת, אֲלָא הַכּוּוֹנָה הִיא, שֶׁהֵם מִתְאֲחָדִים בְּנוֹעַ
לְפַעֲלוּלָה – פַּעֲלוּלָה שִׁיכּוּלָה
לְהִיעֲשׂוֹת רַק עַל יְדֵי "אֵין סוֹף" או כְּשֶׁמִּתְאֲחָדִים עִם
"אֵין סוֹף", וּפַעֲלוּלָה זֶה נַעֲשִׂית
עַל יְדֵי "אֵין סוֹף" בְּהֵם וְעַל
יָדָם. וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזִּקּוֹן:
לּוֹמֵר, שֶׁהֵן אֵלֶקְרוֹת –
בְּעֵנִין שֶׁל לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין
כִּמוֹ הֵ"אֵין סוֹף", –
הַתְּהוּוֹת "יֵשׁ" מִ"אֵין" הוּא
רַק בְּכּוֹחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא⁹,
זֶה רַק "בְּחִיק הַבּוֹרָא", כִּמוֹ
שֶׁחֲכֵמִינוּ ז"ל אוֹמְרִים¹⁰: "אֵם
מִתְכַּנְשֵׁן (מִתְאֲסָפִים) כָּל
בְּאֵי עוֹלָם אֵין יֻכּוֹלִים לְבִרְוֹא כִּנּוּ יִתּוֹשׁ אֶחָד וְלַהֲטִיל בּוֹ נִשְׁמָה",
שֶׁכֵּן, הַעֲנִין שֶׁל הַתְּהוּוֹת "יֵשׁ" מִ"אֵין" הוּא רַק "בְּחִיק הַבּוֹרָא". וְעַל
כֵּן אוֹמְרִים, שֶׁ"אֵין סוֹף" הוּא דָּבָר אֶחָד עִם הַכְּלִים שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת
דְּ"אִצִּילוֹת": שֶׁעַל יָדָם יִתְהוּוּ "יֵשׁ" מִ"אֵין", הִרִי שֶׁהֵם אֶלֶקְרוֹת שֶׁמֵּהֶם
וְעַל יָדָם מִתְהוּוּם "יֵשׁ" מִ"אֵין". וְלֹא בְּכִינֵית הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת עִלָּה
וְעִלּוּל – סִיבָה וּמִסּוּבָב, לְבַד. וְכֵן שֶׁכְּתוּב הִרְמ"ק¹¹ – רְבִי מִשָּׁה
קוֹרְדִּבְרִי אוֹמֵר בְּעֵנִין "סְפִירוֹת", עֵנִין הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת עִלָּה וְעִלּוּל, –
שֶׁמִּהַסְפִירוֹת נִמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן שֶׁל עִילָה וְעִלּוּל, וְכֵן הוּא בְּחִינָה הַקְּדוֹשׁ
פְּרִשְׁתָּ בְּרֵאשִׁית¹², הֵינּוּ בַּהֲשְׁתַלְשְׁלוֹת הַסְפִירוֹת בְּסְפִירוֹת
עֲצֻמָּן – כִּפִּי שֶׁסְפִירָה אֶחָת בָּאָה וּמִשְׁתַּלְשֶׁלֶת מִסְפִּירָה שְׁנִיָּה, כִּמוֹ
לְמַשֵּׁל כִּפִּי שֶׁ"בִּינָה" בָּאָה מִ"חֲכֵמָה" וְכו', (בְּכִינֵית הַכְּלִים), – שֶׁל
הַסְפִירוֹת, שֶׁנִּקְרְאוֹת "כְּלִי מָה" בְּסִפְרָה יִצְיָרָה¹³, – הַנִּקְרְאוֹת "בְּלִי
מָה" בְּסִפְרָה יִצְיָרָה¹⁴, – בְּלִשׁוֹן "עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִי מָה מִדֶּתֶן עֶשֶׂר
וְכו', ו"בְּלִי מָה" הַכּוּוֹנָה – שְׁאֵינֶן בְּכִינֵית "יֵשׁ" וּמַהוּת מִשְׁנָה, –
לְנִבְרָאִים, וְכִמוֹ הֵ"אֵין סוֹף" דְּלִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בִּיה כָּלל¹⁶,
– שׁוּם מַחְשְׁבָה אִי אִפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה לֵה תְּפִיסָה בּוֹ, כִּי גַם הַכְּלִים שֶׁל
הַסְפִירוֹת נִקְרְאִים "בְּלִי מָה", בְּלִי מַהוּת, שְׁאֵין זֶה שׁוּם מַהוּת שֶׁהִיא
בְּרֵית־הַשְּׁגָה לְשִׁכַּל הַנִּבְרָאִים, הִרִי עַל כֵּן אוֹמְרִים עֵנִין
הַהֲשְׁתַלְשְׁלוֹת בִּ"סְפִירוֹת", שְׁאֵין סְפִירָה אֶחָת מִתְהוּוּ מִסְפִּירָה
שְׁנִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּרִיָּאָה "יֵשׁ מֵאֵין", שֶׁכֵּן, הִרִי אֵין זֶה "יֵשׁ" שִׁיְהִיָּה
מַהוּת מוֹשְׁגָת, אֲלָא הוּא "בְּלִי מָה" – הִרִי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל "עִילָה
וְעִלּוּל". עַל כֵּן, שֶׁהַכְּלִים שֶׁל הַסְפִירוֹת אֵינֶם מַהוּת מוֹשְׁגָת – מִבֵּיא
רַבֵּנוּ הַזִּקּוֹן רֵאשִׁית: וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁷: "וּפְנִי – הַפְּנִימִיּוֹת שְׁלִי, לֹא
יִרְאוּ". – שֶׁאִפִּילוֹ לְגַבִּי מִשָּׁה רַבֵּנוּ אֵין זֶה מַהוּת מוֹשְׁגָת, שֶׁ"פְּנִי",
הַפְּנִימִיּוֹת, כִּאֵן הַכּוּוֹנָה גַּם לְפְנִימִיּוֹת הַכְּלִים, שֶׁגַּם הֵם לְמַעַלָּה

6. שַׁעַר ב' פ"ג. ועוד. 7. ויצא קפב, ב. 8. ח"א ריש פ"ח. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכדלקמן (קל, ע"ב) הטעם". 10. ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ג. ב"ר פל"ט, יד. ויק"ר פ"ט, ב. ועוד. 11. פרדס רימונים שער ו פ"ו. ועוד. 12. ח"א יט, ב ואילך. 13. פ"א מ"ב. ועוד. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם יצירת הספירות". 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם לא יש דבריה. והרא" - ועד כדי כך - שאינן". 16. תקו"ז בהקדמה (ז, א). 17. תשא לג, כג.

רבינו: משכלים נבדלים, שֶׁל הַמְּלָאכִים, – מלאכים הם הרי בעלי
חומר וצורה, בכל זאת כיוון שהחומר שלהם הוא הרי מיסודות
רוחניים – לא יתהווה מזה גשם "עב" כמו עפר – אפילו כשזה בא
אחרי צמצומים רבים, שכן, הרי זה עדיין ענין של השתלשלות,
כמו שלשלת (שרשרת)
שהטבעת התחתונה ביותר
יש לה ערך והיא קשורה
לטבעת העליונה ביותר,
אֵלָּא – ההשתלשלות
יכולה להשפיע, לְהִיּוֹת
"רוח הַבְּהֵמָה" מִפְּנֵי
שור", – שבמרכבה
שלמעלה, שלמרות שהרוח
המחיה את גוף הבהמה

אגרת הקדש

יראו ונבואת משה רבינו ע"ה והשגתו היתה מפרק
עליון דנצח דז"א ובהשתלשלות העלול הוא מוקף
מהעילה ובטל במציאות אצלו כזיו השמש בשמש
כמ"ש בפרדס מהרמ"ק ואף גם צמצומים רבים מאד
לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות
הרוחניות משכלים נבדלים אפילו של המלאכים אלא
להיות רוח הבהמה מפני שור כמ"ש במ"א וע"ש

רחוקה לגמרי ואינה בערך ל"פני שור" שבמרכבה העליונה, בכל
זאת יש בכוח ההשתלשלות להשפיע שתשלשל הרוח של
הבהמה, כיוון שגם הרוח של הבהמה היא דבר רוחני, אלא שהיא
למטה מטה במדרגה מ"פני שור" שבמרכבה; אך אין בכוח
ההשתלשלות להשפיע שיתהווה "יש גשמי" מ"אין רוחני" – דבר
שהוא מציאות חדשה לגמרי. כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעֵינֵינוּ
שָׁם. – הרבי מציין כאן, שיש לומר שכוונת רבנו הזקן היא –
לתורה אור ד"ה "יביאו לבוש מלכות"¹⁹, ועוד. ב"תורה אור" שם,
מסביר רבנו הזקן, שאפילו חכמה עילאה (עליונה) ד"אצילות",
כיוון שהיא נקראת בשם "חכמה", הרי זה "דבר מה", ולא "אין",
במילא גם זה אינו יכול להתהוות באופן של השתלשלות מ"אין
סוף", כי אם באופן של "יש מאין", כמו שכתוב²⁰: "והחכמה מאין
תמצא", שחכמה לגבי למעלה מחכמה היא ענין של "יש מאין".

אפילו מהרמ"ק וההשגה של משה רבנו, ונבואת משה רבנו
עליו השלום והשגתו, היתה – רק, מִפְּרָק עֲלִיּוֹן דְּנִצְחָה ד' וְעֵיד
אֲנִינִין. – מהחלק העליון של בחינת "נצח" של "זעיר אנוכי" –
שבע המדות, שכפי שזכר באגרת הקודמת (סימן י"ט), הספירות
נצח-הוד-יסוד הן רק כלי
ההשפעה והירידה אל
המקבל, הרי שהן רק
חינוניות הספירות ולא
הפנימיות. ובהשתלשלות
העלול – המשתלשל
מה"עילה", הוא מִקְּף
מהעילה, – שזה לפני
שה"עלול" משתלשל
מה"עילה", אלא הוא עדיין

כלול בעילתו, שאז מוקף ה"עלול" ב"עילה" שלו, וּבְטֵל בְּמִצִּיאוֹת
אֲצִלּוֹ – הוא בטל ל"עילה" שלו, כִּיּוֹן הַשְּׁמֶשׁ – כפי שזיו השמש
בטל בְּשֶׁמֶשׁ, – זה כבר גם אחרי שה"עלול" משתלשל ומתגלה
מה"עילה", בכל זאת ה"עלול" בטל במציאות ל"עילה". שכן הדבר
בהמשכת הספירות עצמן, שמה שנמשך ומתגלה בטל במציאות
ל"עילה", לספירה העליונה שממנה היא משתלשלת, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב
בְּפֶרֶדֶס¹⁸ מִהֶרֶם"ק. – הרי באופן המשכה כזה לא היה יכול
להתהוות "יש" שהוא מציאות בהרגשתו, שמרגיש עצמו למציאות
ואינו בטל למקורו. הוספת כ"ק רבינו: ועד"ז ביש דעש" – וְאֵף
גַּם צִמְצוּמִים רַבִּים מְאֹד – המצמצמים את האור, שהאור
שאחרי הצמצום אינו בערך כלל לאור שלפני הצמצום – הרי
אפילו צמצומים אלה, לא יועילו לְהִיּוֹת נֶשֶׁם עֵב כְּעֶפֶר,
מִהֶשְׁתַּלְשָׁלוֹת הַרוּחָנוּת מִשְׁכָּלִים נִבְדָּלִים אֲפִלּוּ – הוספת כ"ק

יום שני ה' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 258, ויש מאין נקרא... עד עמ' קל, דוקא.

חשיב – הכל לגבי הקדוש ברוך הוא נחשב כלא כלום – כיצד
אומרים, איפוא, שאי אפשר שיתהווה "יש מאין" באופן של
השתלשלות "עילה ועלול", שכן אז (הוא לא היה "יש" ומציאות,
אלא) היה בטל כמו שה"עלול" בטל לגבי ה"עילה" שלו, בשעה
שהאמת היא הרי, שגם
בהיותו "יש" הוא בטל
לגבי מקורו, הכוח האלקי
וְיֵשׁ
המהווה אותו ונמצא בו
תמיד לבראו מחדש? יסביר

אגרת הקדש

והגם שהיש הנברא הוא מאין נקרא בריאה בלה"ק

רבנו הזקן להלן, שזה אמור רק לגבי "קמיי", כפי שהדבר לפני
הקדוש ברוך הוא בידיעה שלו (הרי זה כפי שהאמת היא, שהכל
בטל לגביו יתברך וגם היש הנברא בטל כזיו השמש בשמש);
אך בידיעתו ובהרגשתו של היש הנברא עצמו, הוא נרגש

וְיֵשׁ מֵאֵין" נִקְרָא "בְּרִיאָה" בְּלִשׁוֹן תַּקְדִּישׁ²¹. – "בריאיה"
היינו, שנהיה דבר חדש שלא היה קיים לפני זה (שלא כמו
ב"עילה ועלול" שהעלול קיים גם לפני זה אלא באופן אחר).
וכנזכר לעיל שב"אין" אי אפשר שיהיה כלול "יש", שכן, אז זה
הרי לא היה "אין" כי אם
"יש". התהוות חדשה
נקראת בלשון הקודש בשם
"בריאיה", כפי שהרמב"ן
אומר בפרשת בראשית²²,
שאין לנו בלשון הקודש ביטוי אחר לציין את ההתהוות של "יש"
מאין" אלא במלה "ברא". להלן יציין רבנו הזקן, למרות שגם
ב"יש מאין" בטל ה"יש" באמת לכוח האלקי המהווה אותו, עד
כפי שזיו השמש בטל בשמש ממש, שכן, הרי "כולא קמי" כלא

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלכן גם התהוות כלים די"ס די"ע – שאינן חד כ"א נפרדים – א"א ע"י עו"ע". 19. צ, ב. 20. איוב כח, יב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי שייכותי? הכא?! וי"ל שזוהי הוכחה על הנ"ל (החידוש בבריאית יש הגשמי – לגבי השתל' דספירות כו') – דעפ"ז מובן פשט"מ ד"ברא אלקים" נאמר – לאחר כל השתל' הנ"ל, רק בנוגע לשוה"א! (וגם לא במציאות החכ' מאין – כיון שאין החכ' באופן דמציאות דיש הגשמי, וא"כ נק' "אין")." 22. א, א.

1 כ"מציאות יש", ואילו אם ההתהוות היתה באופן של "עילה ועלול"
2 לא היה יכול הנברא להיות, גם בהרגשתו ובידיעתו העצמית,
3 "מציאות יש", אלא גם בהרגש שלו היה בטל במציאות. וְהָנֶגְם –
4 למרות, שְׁהִישׁ הַנִּבְרָא הוּא גַם בֵּין כָּלָא חָשִׁיב קָמִיָּה, – נחשב
5 לפניו יתברך כלא כלום,
6 שכן, הרי "כולא קמי" כלא

אגרת הקדש

ג"כ כלא חשיב קמיה דהיינו שבטל במציאות לגבי
הכח והאור השופע בו מהכלים די"ם ראבי"ע שהקו
אור א"ם ב"ה מאיר בהם וכיוו השמש בשמש כמ"ש
בלק"א ח"ב. היינו קמיה דוקא שהיא ידיעתו ית'
מלמעלה למטה. אבל בידיעה שממטה למעלה היש
הנברא הוא דבר נפרד לגמרי בידיעה והשגה זו
שממטה כי הכח השופע בו אינו מושג כלל וכלל
וגם אין ערוך זה לזה כלל וכלל לא מיניה ולא
מקצתיה מהערך שמהעלול אל העילה שהעלול יודע
ומשיג איזה השגה בעולתו ובטל אצלו ע"י ידיעה
והשגה זו וגם במהותם ועצמותם אין הפרש גדול כ"כ
רק שזה עילה וזה עלול ולא מיניה ולא מקצתיה
מההפרש שבין מהות היש הנברא למהות הכח והאור
השופע בו להוותו מאין ליש ולכן נקרא יש מאין דוקא

22 זה נקרא "קמי" (לפניו), למרות שמדובר אודות הכוח האלקי
23 המהווה אותו – שכן, בכלים של הספירות שמהם בא הכוח האלקי
24 – מאיר בהם הקו, שהוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות. וביטול
25 זה הוא וְכֹ – כמו ביטול וְיוֹ הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ, – שבשמש לא נרגשת
26 כלל מציאותו של הזיו, אלא רק המאור והמקור של הזיו שהוא
27 השמש, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּלִקְוֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חלק ב'²⁴
28 – שכל הנבראים בטלים באמת לגבי מקורם, כפי שהזיו בטל במקורו
29 בשמש, כיצד, איפוא, אומרים אנו, שאם התהוות הנבראים היתה
30 באופן של "עילה ועלול", הם לא היו מציאות "יש" כי אם היו בטלים
31 לגבי מקורם – הרי גם כעת, כשנתהוו בדרך "יש מאין" הם הרי גם
32 כן בטלים באמת לגבי מקורם, ובאופן הביטול כמו שזיו השמש בטל
33 לגבי השמש? מתרץ על כך רבנו הזקן: הִינּוּ "קָמִיָּה" – לפני הקדוש
34 ברוך הוא, דִּינָא, שְׁהִיא יָדִיעָתוֹ יִתְבָּרַךְ – כפי שהוא יודע את
35 הנבראים באופן הידיעה של מַלְמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בִּידִיעָה – דעת
36 תחתון, שְׁמַמְטָה לְמַעְלָה – הידיעה שמצד הנברא, הִישׁ הַנִּבְרָא
37 הוּא דָּבָר נִפְרָד לְגַמְרִי בִידִיעָה וְהִשְׁגָּה זוֹ שְׁמַמְטָה, – הנברא
38 נרגש למציאות "יש" ודבר נפרד מהמקור שמהווה אותו, ולא שהוא
39 בטל במציאות לגבי מקורו; ולמרות שגם הנברא יודע שיש לו מקור
40 המהווה אותו, ושמקור זה הוא כוח אלקי – כיצד, איפוא, הוא יכול
41 לחשוב את עצמו כ"יש" ואת המקור כ"אין"? יסביר רבנו הזקן, שמה
42 שהוא חושב את המקור ל"אין" אין הכוונה שהוא לא נמצא, אלא
43 "אין" יש בו שני ענינים: א) שאינו מושג, שכן, אין הנברא משיג (אינו
44 מבין) את מקורו, ודבר שאין הנברא מבין ומשיג הוא קורא לו "אין",

45 שכן, בעולם ההשגה שלו אין הדבר קיים. ב) שכן, בסוג זה של
46 מציאות כפי שהנברא והיש נמצאים – לא קיים מקורו, כי הוא
47 מציאות אחרת לגמרי, ולכן הוא קורא לו "אין" – לא קיים – מצד
48 זה שבאופן המציאות שלו – אין מקורו קיים. ובלשון רבנו הזקן: כִּי
49 הַכֹּחַ – המהווה אותו ר'
50 הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ אֵינוֹ מוֹשָׁג כָּלָל
51 וְכָלָל, – לנברא, ולכן הוא
52 קורא למקור "אין", שכן,
53 בעולם ההשגה שלו – אין
54 הוא קיים. ענין שני במה
55 שהוא קורא למקורו "אין"
56 הוא, מפני שבסוג המציאות
57 שלו, אין הוא נמצא, אלא
58 הוא מהות אחרת לגמרי –
59 כפי שיסביר להלן: וְגַם אֵין
60 עָרוּךְ – ואין שום שייכות,
61 זֶה לָזֶה כָּלָל וְכָלָל, – אין
62 בין ה"יש" ל"אין" שום ערך
63 ושייכות כלל, הם שתי
64 מהויות נפרדות, ובסוג
65 המציאות שה"יש" נמצא,

אין ה"אין" – מקורו – נמצא. כמו למשל, שנאמר, שמשכל יתהווה
אבן, הרי בסוג מציאות שהאבן נמצאת, אין השכל נמצא כלל, ולגבי
סוג מציאות זה היינו דך אם מתהווה האבן מ"אין" או שהיא מתהווה
משכל, שכן, גם שכל אינו נמצא בסוג זה של מציאות שהאבן
נמצאת בו, לֹא מִנִּיה וְלֹא מְקַצְתִּיה, – לא ממנו ולא ממקצת ממנו,
מִהָעֶרֶךְ שֶׁמִּהָעֵלּוּל אֶל הָעֵלָה, שְׁהָעֵלּוּל יוֹדֵעַ וּמִשִּׁיג אֵיזֶה הַשְּׁגָה
בְּעֵלְתּוֹ – הרי שה"עילה" נמצאת בעולם ההשגה שלו, וההשגה
משפיעה בו, וְכִמְלָא אֲצִלָּה עַל יְדֵי יָדִיעָה וְהִשְׁגָּה זוֹ, – שהוא משיג
בעולתו, אך ה"יש" אין לו שום השגה ב"אין" המהווה אותו. וְגַם
בְּמַהוּתָם וְעֲצֻמּוּתָם – של ה"עלול" וה"עילה", אֵין הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל
כָּל כָּךְ, רַק שְׁזֶה עֵלָה וְזֶה עֵלּוּל, – אבל המהות והעצם הם אותו
דבר, כפי שהוסבר לעיל בענין השכל והמדות, שעצם מהות המדות
ישנו כבר גם בשכל – המדות שבשכל, שאם אמנם המדות שבשכל
הן באופן אחר מאשר המדות שבלב, אך גם הן, הן בעצם ומהות ענין
של מדות, וְלֹא מִנִּיה וְלֹא מְקַצְתִּיה, – ולא ממנו ולא ממקצת
ממנו, מִהָהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין מַהוּת הַנִּבְרָא לְמַהוּת הַכֹּחַ וְהָאֹר
הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ לְהוֹתוֹ מֵאֵין לִישׁ, – שה"אין" וה"יש" הם עצם ומהות
אחרים לגמרי, ובסוג המציאות של ה"יש" אין ה"אין" נמצא כלל.
וְלִבֵּן נִקְרָא²⁵ – גם אליבא דאמת, "יש" מ"אין" דִּינָא. – שהמקור
נעשה "אין", למרות שהרי "ממך הכל", הכל בא מאלקות, והנברא
עצמו יודע שיש לו מקור המהווה אותו, כיצד, איפוא, הוא יכול
לקרוא לו "אין"? אלא, כאמור, זה מצד שני הענינים: שאין הוא מובן
ומושג ליש הנברא, ואין הוא נמצא בסוג המציאות של היש הנברא.

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דכאן הדיוק להיפך (כנ"ל בההוספה בחצו"ג): "דאף שהוא מהקו כו' ה"ה כמו שמאיר בהם (ומחזק זה בהדגמא דזיו השמש בשמש - דלכאורה מה מוסיף בזה? אבל עיקרית היא, שהשמש היא בסמיכות ממש להזיו) - וגם בנדר"ד ידיעה שמלמעלה"ט - שייכת גם באדם (משא"כ - ההרגש שבידיעה)". 24. שער היחוד והאמונה פ"ג. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם אליבא דאמת".

יום שלישי ו' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קל, והנה ראשית היש... עד עמ' קל, עילתו.

נשמה וחיות – יש בכל אחד מהם שלש הבחינות: פנימי, אמצעי וחיצון, או כפי שכתוב לפעמים הלשון "סת"ר", סוף, תוך, ראש – הרי שכל עשר הספירות שב"מלכות" עם שלש הבחינות שבכל אחת מהן – הם למ"ד כלים, המתלבשים בבריאה יצירה עשיה והם ענין של אורות ושל נשמה ל"ספירות" של בריאה יצירה עשיה. וכן פאצילות, – ההתהוות של ה"יש הנאצל" היא מחיצוניות הכלים של הספירות שב"אצילות" – מחיצוניות הכלים ד"ספירות דאצילות" שכן אלקות, נבראו תחילת דאצילות – שאין זה ענין של ספירות וכלים בהם

מתלבשים אורות פנימיים, אלא זה ענין של חיצוניות של אותו עולם, שמתלבש ב"הן בחינת העגולים ד"ספירות, – "עגולים" הוא ענין של עיגול ומקיף של הספירות, שאינו מאיר בפנימיות, שהדבר יהיה כמו האור הפנימי המחיה אותו – אלא הוא מאיר רק באופן של מקיף, שהדבר שהוא מאיר ומחיה יוכל להיות נרגש לענין של "יש" – על כל פנים "יש" כפי שהוא ב"יש הנאצל", וכן גופות – הגופים של המלאכים דאצילות ש"הן בחינת יש", – מתהווים מחיצוניות הכלים של הספירות ד"אצילות", וכמו שכתוב²⁶: "ובמלאכיו ישים תהלה", – הרי לא כתוב כאן מלאכים סתם, אלא "מלאכיו", המלאכים שלו, כלומר המלאכים של עולם ה"אצילות" – הרי גם בהם יש ענין של בלתי שלמות, בהיותם ענין של "יש" ולא אלקות, שאין בבחינת פשוט לגמרי בעלול לגבי עלתו. – שכן, הם מתהווים באופן של "יש מאין" ולא כמו "עילה ועלול".

אחרי שרבנו הזקן הסביר לעיל בדרך כלל, שהתהוות מציאות "יש" מרוחניות, יכולה להיות רק באופן של בריאה "יש מאין" (ולא באופן של "עילה ועלול") יסביר רבנו הזקן להלן שהראשית וההתחלה של היש הנברא הן הכלים של עשר הספירות של העולמות בריאה יצירה עשיה. שלמרות שזה ענין של "ספירות" שבערך העולמות עצמם הן האלקות שבעולם – בכל זאת הכלים של הספירות הם כבר ענין של מציאות "יש", וכן, שאפילו בעולם ה"אצילות" ישנו ענין של "יש", אלא שזה "יש הנאצל" ולא "יש הנברא" (שהוא "יש" ודבר נפרד). ורבנו הזקן יסכם,

שעיקר התהוות ה"יש" שהוא דבר נפרד, הוא מ"מלכות דאצילות" שדוקא בה מתבטא הכוח של "אין סוף" להיות "יש מאין". ובלשון רבנו הזקן: והנה, ראשית היש הנברא ותחלתו, הן הכלים ד"ספירות דבריאה יצירה עשיה, וגם האורות נפשיהם; – האורות המתלבשים בכלים והם ענין של חיות לכלים – שבהם ישנו הרי שלש הבחינות נפש, רוח ונשמה, הרי שתי הבחינות נפש ורוח הן גם כן ענין של "יש", ונבראו מבחינת הנשמה ד"ספירות דבריאה יצירה עשיה שהוא אלקות, – והאלקות של הספירות מהווה את ענין ה"יש" של הכלים של הספירות וגם הנפש והרוח שלהם, והן – בחינה זו – האורות של הספירות – הן ה"כלים דמלכות דאצילות". – ב"אצילות" הרי גם הכלים ואפילו חיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" הם אלקות, ובחינות הכלים של "מלכות דאצילות" המתלבשים בעולמות בריאה יצירה עשיה להיות להם

יום רביעי ז' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קל, אך נשמות המלאכים... עד עמ' 260, בבי"ע.

אלא הן עדיין ב"אצילות", הרי הנשמות כפי שהן שם – אינן בכלל "יש" ודבר נפרד בפני עצמן, אלא הן מעין בחינת אלקות – כפי שזה בא בצמצום עצום, – בצמצום של להיות בחינה של נשמה, וכעין הכלים ד"ספירות דאצילות, ש"הן בבחינת גבול – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול של חכמה וחסד וכדומה. שזה על ידי צמצום אור האין סוף, הוא ה"קו" המלבש בגופי רוח נשמה ש"הם, –

אך נשמות המלאכים שיצאו מ"זיווג הנשיקין", – "זיווג נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמה בא ענין רוחני כמו הנשמות של המלאכים, וכן נשמות האדם שיצאו מזיווג – ויחוד, ד"ז"א ונוקבא – של הספירות ז"א (מדות) ומלכות דאצילות – שבהשוואה לזיווג של נשיקין זה נקרא "זיווג גופני", ומה נעשה הולדה של נשמות המתלבשות בגופים קדם שירדו לבריאה יצירה עשיה –

אגרת הקדש

אך נשמות המלאכים

שיצאו מזיווג הנשיקין וכן נשמת האדם שיצאו מזיווג דזו"ג דאצי קודם שירדו לבי"ע אינן בכלל יש ודבר נפרד בפ"ע אלא הן מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים ד"ס דאצי שהן בבחי' גבול ע"י צמצום אור הא"ס הוא הקו המלוכש בנר"ג שלהם וכמו

1 שמצד שהקו המלוּבש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין
2 סוף" ו"בלי גבול" המאפיין את ה"ק", כי אם הארה בלבד מה"ק"
3 שלא נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"ק" – מצד זה יכולים
4 הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד התאחדותם

5 וביטולם לאור הם ענין של

6 "אלקות", כנזכר לעיל. דומה

7 לכך הוא בנשמות

8 ד"אצילות" כפי שהן עדיין

9 ב"אצילות". אלא, על

10 צמצום זה (שה"ק" המלוּבש

11 בהם הוא הרי על ידי צמצום)

12 אומר רבנו הזקן, שאין זה

13 מיעוט בלבד באור

14 ובהארה, כי אם, וְכִּמּוֹ

15 צִמְצוּם הָרָאשׁוֹן לְהוֹיֹת

16 חֲלָל וְכוּ' – וכמו הצמצום

17 הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין

18 העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט באור,

19 כי אם סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר השתלשלות הם

20 הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום זה של אור הקו המתלבש בספירות

21 – בנר"נ (נפש-רוח-נשמה) של הספירות – דומה לאופן הצמצום של

22 הצמצום הראשון. כל האמור הוא ביחס לנשמות ד"אצילות" כפי

23 שהן עדיין ב"אצילות", לפני שהן מתלבשות בגוף, שאז הן 'מעין'

24 מאלקות ואינן 'יש' ו'דבר נפרד'. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם אחרי

25 שהנשמות ד"אצילות" ירדו לעולם הזה, הרי בצדיקים הראשונים גם

26 כן לא נשתנו נשמות אלו להיות דבר נפרד מאלקות. (ואף גם לְאַחַר

27 שִׁירְדוּ הַנְּפִשׁוֹת הַנִּשְׁמָה – שהן במדרגה ד"אצילות לְעוֹלָם הַיְּהוּ

28 לְצִדִּיקִים הָרָאשׁוֹנִים – אֲפֶשֶׁר²⁷ שְׁלֹא נִשְׁתַּנָּה מְהוּתָן – לגבי איך

29 שהן היו בהיותן ב"אצילות", לְהוֹיֹת דְּבָר נִפְרָד מֵאֱלֻקוֹת, – להיות

אגרת הקדש

צמצום הראשון להיות חלל וכו' (ואף גם לאחר
שירדו הנר"נ דאצי' לעולם הזה לצדיקים הראשונים
אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות
ולכן היו מסתלקות כשרצו לחטוא בטרם יחטאו וקרוב
לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבא בגולגלתא
דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין ההיכלות דאצי'
ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזיווג
הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא)
אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר

דִּיתְבָּא בְּגִלְגֻלְתָּא דְּ"אַרְיָה אֲנִפִּין" וְ"זְעִיר אֲנִפִּין" – שגם האלפים
ורבבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנופין" ו"זעיר אנופין"
(כפי שכתוב בקבלה)²¹, אֵינָן 'עֲלָמִין' – עולמות מִפְּשׁ כְּעֵין
הַהִיכָלוֹת דְּאֲצִילוֹת וּבְחִינַת "יש", אֵלָּא – הם, כְּעֵין נִשְׁמוֹת
הַמְּלָאכִים שִׁיִּצְאוּ מִ"זוּוג הַנִּשְׁקִין", – כנזכר לעיל, שאין הן ענין
של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של המלאכים, וְנִקְרְאוּ "עֲלָמִין"
– ענין של עולמות, ש'עולם' הוא הרי מלשון העלם, ענין של "יש",
לְגַבִּי בְּחִינַת הַ"גִּלְגֻלְתָּא" וְ"דִקְנָא". – שלעומת הביטול
וההתאחדות עם "אור אין סוף" של הבחינות "גולגלתא" ו"דיקנא",
הם נקראים "עלמין" (עולמות), אֵלָּא – המלאכים והנשמות
ד"אצילות", אֵינָן אֱלֻקוֹת מִפְּשׁ לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין, – בריאת "יש מאין"
היא רק בכוח ה"אין-סוף", וכיוון שהכלים של ספירות ד"אצילות"
מיוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן יכולה להיות על ידם

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אומרו 'אפשר' וכללות הענין – אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ אברהם
(תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". 28. 'תיקון ע' (קכד, סע"א). 29. 'ישעי' מט, ב. 30. הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת לפי מה שמבאר ה'צמח
צדק' ב"אור התורה" שמות ע' קצט. שם כותב ה'צמח צדק': "...יובן ענין ריבוי העולמות הנו' באד"ר י"ג אלף עלמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים
דאינו ר"ל עלמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים ורוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם
עלמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדרגות מדרגה אחר מדרגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה הי'
מהן התהוות תליסר אלף עלמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי מ"מ יש בהם הכח והחיות של בחי' י"ג אלף עלמין והרי אדרבה עיקר בחי'
עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלוּבשים בו מדבר הרי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלוּבשים
בו ובהסתלקותם הי' כלא הי' א"כ האותיות מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדרגות ירידה אחר ירידה כענין ג' אלפים משל
עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז הגשמי שיוכל להכילן ע"י שנתלבושו כו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם
ומעלתם אז שאין ערוך בחי' אותיות מים המלוּבשים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות
הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבא הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדרגה אחר מדרגה
לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עלמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עלמין ממש בחיות רם ונפלא לאין שיעור יותר
מהחיות המלוּבש בעולמות ב"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיותו וז"ל וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא
דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' ובחי' יש כו' עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות
עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש
שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא
מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת,
אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פ"י בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש
ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע). 31. ראה זח"ג קכח, ב.

1 ההתהוות של "יש מאין"; ואילו המלאכים ד"אצילות", וכן הנשמות,
2 למרות שהם מעין מאלקות – אין הם, אבל, אלקות ממש להוות "יש
3 מאין", מאחר שִׁכְבֵּר יֵצֵאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכִּלִּים דִּי סְפִירוֹת, שִׁכְבְּתָן –
4 בכלים, מִלְּבַשׁ הַ"קו" מְאֻר־אֵין־סוּף, – שמצד זה שמלוּבש בהם
5 "אור אין סוף" (שכן, ה"קו")
6 הוא הגילוי של "אור אין
7 סוף" בעולמות), והם 1
8 מיוחדים בתכלית היחוד עם 2
9 "אור אין סוף" המלוּבש בהם, 3
10 לכן יכול להיות מהם 4
11 ההתהוות של "יש מאין", שֵׁ 5
12 – כן הָאֹרֶךְ הוּא בְּעֵין 6
13 הַמְּאֹרֶה, – מקור האור, הוּא 7
14 מְהוּתוֹ וְעֵצְמוֹתוֹ שֶׁל 8
15 הַמְּאֹצִיל בְּרוּךְ־הוּא, 9
16 שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ הוּא מְעַצְמוֹתוֹ, 10
17 וְאֵינוֹ עֹלֹל מְאִיזָה עֲלֶהּ 11
18 שֶׁקֹּדֶמָה לוֹ חֵם וְשָׁלוֹם, –
19 שכן, מציאותו איננה מסוג המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני
20 ששייך בה ענין של לא – מציאות), אלא היא מציאות עצמית,
21 וְלִכֵּן הוּא לִבְדּוֹ בִּכְחוֹ וְיִכְלָתוֹ לִבְרֵא יֵשׁ מֵאֵין וְאִפְסָם תִּמְחֹלֵט
22 מִמֶּשֶׁה, – לא "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא
23 היפך ה"יש", כי אם "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא
24 היפך ה"יש", בְּלִי שׁוּם עֲלֶהּ וְסָבָה אַחֲרֵת קוֹדֶמָה – ושייכת, לִישׁ
25 הָזֶה, – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא ה"יש", הוא הרי
26 הַיִּפֶּךְ עֵנִין הַ"יש", ואינו מהווה סיבה כלל שבהקדמה ובשייכות
27 לִ"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא הענין של "אין" ולא "יש". ולכן,
28 דוקא מהכלים של הספירות ד"אצילות", שבהם מלוּבש "אור אין
29 סוף", יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין"; אבל לא מהמלאכים
30 והנשמות שכבר יצאו ונפרדו מהכלים, שאין הם אלקות ממש שתוכל
31 להיות מהם ההתהוות של "יש מאין". אלא, כיוון שהתהוות ה"יש"
32 היא דוקא בכוח ה"אין סוף", לשם מה זקוקים, איפוא, בזה לענין

אגרת הקדש

יֵצֵאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכִּלִּים דִּי־ס' שבהן מלוּבש הקו מאור
א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו
של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו
עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו
בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש
בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי
שיהיה ה"יש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה
נתלבש אור א"ס בכלים ד"ס דאצילות ומתייחד בתוכן
בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן
ועל ידן ברואים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י
התלבשותו בבי"ע.

הכלים של הספירות? אומר על כך רבנו הזקן: וְכִדִּי שִׁיחִיָּה הִישׁ הָזֶה
הַנִּבְרָא בְּכַח הָאֵין־סוּף – שהוא ענין של "אין סוף" ר"בלי גבול", הרי
שהדבר הבא ממנו גם כן צריך להיות ענין של "בלי גבול", וכדי
שה"יש" יהיה בְּעַל גְּבֹל וּמְדָה – נִתְלַבֵּשׁ אֹרֶךְ־אֵין־סוּף בְּכִלִּים דִּי
סְפִירוֹת דְּאִצִּילוֹת, – שיש
בהם כבר הענין וההגבלה
של "חכמה", "חסד" וכו',
וּמִתְיַחַד בְּתוֹכָן בְּתִכְלִית
הַיְחוד, עַד דִּ"אִיהו – הוא,
"אור אין סוף", וְגִרְמוֹהִי –
והכלים של הספירות, חָד",
– הם דבר אחד, לִבְרֵא בְּהֵן
וְעַל יְדֵן בְּרֹאִים בְּעַלִּי גְּבֹל
וְתִכְלִית, וּבִפְרָט עַל יְדֵי
הַתְלַבְּשׁוֹתָן – של הכלים
של הספירות ד"אצילות",
בְּכִרְיָאָהּ יִצְיָהָ עֲשִׂיָּה. –
דבר שמוסיף במיוחד
לנבראים ענין הגבול וההגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות
ה"יש" היא בכוח ה"אור אין סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות
ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים (שהנבראים
יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם יהיו נפרדים לגמרי
מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות", שכן, ענין ה"מלכות" (ומלוכה)
הוא דוקא על דברים שהם נפרדים, ומבטלים עצמם למלך המולך
עליהם, כפי הכלל³² "אין מלך בלא עם", "עם" – מלשון "עוממות",
כלומר, כמו "גחלים עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא,
כאלה שהם רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי
שיש למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, כי אם
דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת ה"מלכות"
נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר נפרד מאלקות, שכן
עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם העצמית יתבטלו למלכות
שמים.

יום חמישי ח' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלירה.

ה"מלכות", כִּי "אֵין מִלְךְ בְּלֹא עִם וְכוּ"³⁸. – כנזכר לעיל, שהענין
של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך,
שהם הנבראים של עולם
ה"בריאה" והעולמות
שלמטה ממנו, שאינם כמו
הנאצלים שהם "אצלו
וסמוך לו", קרובים
ומאוחדים עם אלקות, אלא
זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. וְגַם
רַבּוּי הַנִּבְרָאִים וְהַתְחַלְּקוֹתָן – שכל נברא שונה מזולתו, למרות

אגרת הקדש

אמנם מודעת זאת שעיקר התהוות
היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצילות שנעשה
עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם וכו' וגם ריבוי
זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. וְגַם
רַבּוּי הַנִּבְרָאִים וְהַתְחַלְּקוֹתָן – שכל נברא שונה מזולתו, למרות

אִמְנָם מוֹדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, שְׁעֵקֶר הַתְּהוּוֹת הִישׁ וְדָבָר נִפְרָד
לְגִמְרִי, – מאלקות, הוּא מִמְּלָכוֹת דְּאִצִּילוֹת – מספירת ה"מלכות"
של עולם ה"אצילות",
שֶׁנַּעֲשֶׂה – "מלכות
דאצילות" נעשית עֲתִיק¹²
דְּכִרְיָאָה, – "עתיק" הוא 13
ענין התענוג, פנימיות הרצון, 14
ו"מלכות דאצילות" נעשית
ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד "מלכות" נוצר תענוג
בנבראים המרגישים עצמם ל"מציאות", ועל ידי כך מתבצע ענין

1 שְׁנִבְרָאוּ בְּכַח ה' אֵין־סוּף – שהוא יחיד ומיוחד בְּתַכְלִית – הרי
2 מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח "האין סוף" שהוא "יחיד
3 ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, הוא
4 עַל יְדֵי רִבּוּי הָאוֹתוּת הַיּוֹצֵאִין מִמְלָכוֹת, – הנקראת "פִּי ה'",
5 "וְכִירוֹת פִּי כָּל צָבָאם", –
6 כמו שכתוב³³: "(בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל

אגרת הקדש

7 צבאם" – כל הנבראים, וְה' 2
8 מוֹצֵאוֹת הַפֶּה – שלמעלה, 3
9 כשם שבאדם באות אותיות 4
10 הדיבור מחמש מוצאות 5
11 הפה, כך ישנן גם למעלה 6
12 חמש מוצאות הפה, מדן 7
13 באות אותיות הדיבור 8
14 שלמעלה, הן מִה' גְבוּרוֹת 9
15 – חמש בחינות הגבורה, 10
16 דְנוּקָא. – שב"מלכות", 11
17 וְלִזְוֹת – ולכן נִקְרָאת – 12
18 "מלכות", "עֲלֵמָא" 13
19 דְאֵתְגַלִּיא, – העולם של 14
20 התגלות, כִּי כֹה נִגְלָה כֹחַ 21
22 אוֹר־אֵין־סוּף לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין שְׁלֵא עַל יְדֵי עֲלָה וְעִלּוּל, –
23 "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק
24 בכוח ה"אין סוף", וכוח זה בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", אֲכַל מ' 25
26 סְפִירוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת – שלפני ספירת ה"מלכות", נִאֲצִלּוּ
27 בְּהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת עֲלָה וְעִלּוּל, וְאוֹר הָאֵין־סוּף הוּא מְלָכֶשׁ בְּחֻכְמָה
28 לְבִדְהָ. – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין",
29 "והחכמה מאין תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי
30 "חכמה" מאיר "אור אין סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק
31 רבינו: ואין סתירה בין הנ"ל דבריאה – הוא לבדו בכחו ב' ומודעת
32 זאת דהוא מל' כי וְהוּא שְׁכִיבָתוֹ: – בספר יצירה³⁴, בענין עשר
33 ספירות: "נְעוּץ הַתְּחִלָּתוֹ בְּסוּפֵן", – שהתחלה (שהיא למעלה
34 מהראש) נמצאת בסוף במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש"
35 בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית
36 חכמה")³⁵, ו"התחלה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי
37 שהתחלה, ספירת הכתר, "נְעוּץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת
38 ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, כִּי כֶּתֶר הוּא מְצַע בֵּין
39 הַמְּאֲצִיל – שהוא "אין סוף", לְנִאֲצִילִים, – שהם ענין של גבול, וְיֵשׁ
40 ב' – ב"כתר", בְּחִינָה הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל הָאֵין סוּף. – שכן, כל ממוצע
41 מכיל שתי המדרגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע
42 בין "אור אין סוף" לבין "נאצילים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור
43 אין סוף" וגם מ"נאצילים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל
44 בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחלה",
45 הבחינה של "אין סוף" ש"נְעוּץ" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר לעיל
46 שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", וְלִכְּנָן נִקְרָא

46 – כתר, "כֶּתֶר מְלָכוֹת", – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו"
47 שבתיקוני זוהר – "כתר עליון איהו (הוא) כתר מלכות", כִּי אֵין
48 כֶּתֶר אֵלָּא לְמֶלֶךְ, – כך הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי
49 שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", וְגַם – כתר נקרא
50 "כתר מלכות" לא רק מפני
51 שממנו נמשך כוח ה"אין
52 סוף" ל"מלכות", אלא
53 שב"כתר" עצמו יש הענין
54 של "מלכות" כִּי בְּחִינָה
55 אֲחֵרוֹנָה דְאֵין־סוּף הוּא
56 מְלָכוֹת דְאֵין־סוּף³⁶, – הרי
57 שב"כתר" יש גם הענין של
58 "מלכות", שהרי הבחינה
59 האחרונה של "אין סוף" היא
60 "מלכות דאין סוף", וְלִכְּנָן
61 הַמְּלָכוֹת דְאֵצִילוֹת נִקְרָא
62 "כֶּתֶר" מִמְּטָה לְמַעְלָה. –
63 כשמונים את הספירות
64 מלמטה למעלה, מהספירה
65 התחתונה לספירה העליונה,
66 נקראת "מלכות", הספירה
67 האחרונה, בשם "כתר" לגבי שאר הספירות – זאת מפני שבה
68 נמצאת בחינת ה"כתר", וזה מאיר לספירות שלמעלה מ"מלכות"
69 באופן של "אור חוזר", כל האמור הוא מצד זה שב"מלכות
70 דאצילות" מתבטא הכוח של "אין סוף" בענין בריאת "יש מאין",
71 ש"מ"מלכות" מתהווים הנבראים שהם "יש" ו"דבר נפרד"
72 (בהרגשתם) מאלקות. ואילו בנבראים – הרי זה רק שמתבטא הכוח
73 של "אין סוף" לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך
74 התגלות של "אור אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם
75 למציאות "יש" – אין זה הרי גילוי של "אור אין סוף", להלן יסביר
76 רבנו הזקן, שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם
77 גילוי של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר בלידת והתהוות
78 הנשמות ש"מ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות בא
79 בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של גילוי אלקות
80 ו"אור אין סוף", שכן זה נקרא "עלמא דאתגליא" – עולמות של
81 התגלות, – שעל ידי ספירה זו נתגלה "אור אין סוף" בעולמות (ולא
82 רק הכוח של "אין סוף" המתבטא בהתהוות הנבראים, שכפי
83 שהוסבר לעיל זה ענין של העולם בנבראים המרגישים עצמם
84 למציאות "יש"). וְכֵּן גַם³⁷, כִּי בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת – מִמְּטָה, –
85 מ"מלכות", לְחִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בְּפִנֵּי עֲצָמָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,
86 – לא כפי שהנשמות הן בעולם ה"אצילות", שהן שם מהות של
87 אלקות, בטלות ולא מרגישות עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן
88 בעולם ה"בריאה", שם הן מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד
89 עם כך הן ענין של אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, וְ – מה
90 שנשמות באות מ"מלכות", נִקְרָא בְּשֵׁם "לִדְהָ", – שזקוקים לכך

33. תהלים לג, ו. 34. פ"א מ"ו. 35. תהלים קיא, י. 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההגה" בפנ"ב (ב"א). ולקמן קלא, ריש ע"ב".
37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"י"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל – כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות".

1 לכוה עליון מיוחד של "אין סוף", בְּקִרְיַעַת יִסְסוֹף – שאומר על
2 כך בזהר³⁸ דְּבִקְרִיָּקָא תִּלְיָא. – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא
3 נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר", שכן, ב"כתר" ישנם
4 הרי "עתיק" ו"אריך", אריך – ראש ומקור לנאצלים, ועתיק –
5 הבחינה האחרונה של "אין
6 סוף". וכשם שעל קריעת ים
7 סוף נדרש כוח של "עתיק" 1
8 (מ"אין סוף"), כך גם ללידת 2
9 הנשמות, שכפי שמדובר 3
10 בקבלה זה אותו ענין של 4
11 קריעת ים סוף, נדרש גם על 5
12 כך כוח מיוחד של "אין סוף". 6
13 להלן יסביר רבנו הזקן, שלא 7
14 רק ללידת הנשמות נדרש 8
15 כוח של "אין סוף", כי אם גם 9
16 על ענין העיבור של 10
17 הנשמות, שלפני הלידה, 11
18 נדרשים אורות עליונים עד
19 "אין סוף". וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים, מזווג של שמיני
20 עֲצֶרֶת עַד שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, – שכתוב בקבלה³⁹ ששמיני עצרת
21 הוא היחוד והזיווג "להוליד נשמות", ו"לידת הנשמות" היא בשביעי
22 של פסח, בזמן קריעת ים סוף, הוא כְּמוֹ גִדּוּל ו'א נוקבא –
23 הספירות "ז"א (זעיר אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני
24 כן בהעלם, ומתגדלות בְּבִטּוֹן "אמא עֲלֵאָה", – בפנימיות "בינה"
25 דאצילות, שְׁהוּא עַל יְדֵי אִוְרוֹת עֲלִיּוֹנִים מ'אמא עֲלֵאָה", –
26 ספירת ה"בינה", וּמִלְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אִין־סוֹף, הַמְתַּלְבֵּשׁ בָּהּ –
27 ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("זעיר אנפין" ו"מלכות") כֹּל ט' או ז'
28 יְרַחֵי לָדָה. – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ'אימא עילאה", "בינה"
29 דאצילות, וכך גם ב'אימא תתאה, ב"מלכות", שגידול הנשמות שבה

אגרת הקדש

וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים מזווג של
שמיני עצרת עד שביעי של פסח הוא כמו גידול זו"נ
בבטן אימא עילאה שהוא ע"י אורות עליונים מאימא
עילאה ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבש בה
כל ט' או ז' ירחי לידה. וככה הוא בבריאית נשמות
ומלאכים לעולם הבריאיה וגם כל עיקר ושרש הטיפה
שמקבלת ומתעברת מז"א הוא ממוחין דאו"א ובכל
זיווג נמשכת לאו"א מא"א וע"י ומלמעלה למעלה עד
אין סוף רק שהכל בהעלם במוחין עד לידת הנוק'
הנשמות והמלאכים וההיכלות לעולם הבריאיה. נמצא
שזהו גילוי אור א"ס ממש ע"י העיבור והלידה.

יום שישי ט' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, ובוה יובן היות... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

59 וְבוֹה יוֹבֵן, הֵיּוֹת הַמְּצוֹת בְּמַלְכוּת - ה' שֶׁל שֵׁם הַוָּי"ה, - כפי
60 שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות"
61 זו ספירת ה"מלכות",
62 ובאותיות שם הוי' – הרי זו
63 האות ה' אחרונה של שם
64 הוי', וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא
65 ב"ספירות" ובאותיות של
66 שם הוי', היא ב'זעיר
67 אֲנִפִּין" – (מדות), האות
68 וְאוֹי שֶׁל שֵׁם הַוָּי"ה, הַנֶּחֱסֵם
69 – למרות, שְׁלִמְעָלָה – כפי
70 שמצוות ותורה הן במדרגת "כתר" ב'אריך אֲנִפִּין" הַמְּצוֹת הֵן
71 ב'גִּלְגֻּלְתָּא", – בגולגולת ובמקף שעל המוחין, ב'לְבָנוֹנִית", –

אגרת הקדש

ובזה
יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א
וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן
בגולגולתא בלבונית היא האורחא דבפלותא דשערי
דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבו"א ושרש
התורה דנפקא מח"ע הוא כמו"ס דא"א והיינו החכמה
התורה דנפקא מ'חֲכֻמָּה עֲלֵאָה" – שבאה מ"חכמה עליונה" –
היא רק באה מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה

הוא גם כן על ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין סוף". וְכִכָּה
הוא בְּבִרְיַאת נְשָׁמוֹת וּמִלְאָכִים לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. – שזה גם כן
על ידי אורות עליונים, עד "אור אין סוף", הנמשכים ב"מלכות".
להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק עבור לידת הנשמות ועבור העיבור
נמשכים אורות עליונים, כי
אם גם עבור שורש הענין
של עיבור, שיוכל להיות
העיבור, זקוקים גם כן
להמשכת אורות עליונים.
וגם, כֹּל עֵקֶר וְשָׂרֵשׁ הַמְּסַפָּה
ש' – "מלכות", מְקַבְּלָת
וּמִתְעַבְּרָת מ'זַעִיר אֲנִפִּין",
– (מדות), הוא מְמוּחִין
ד'אֲבָא וְאִמָּא", – "חכמה"
ו"בינה", וְכֹל זוּג – של
"חכמה" ו"בינה", שיומשך
מכך ענין של הולדה,
נִמְשָׁכָת – הטיפה ל'אֲבָא
וְאִמָּא" – "חכמה" ו"בינה", מ'אריך אֲנִפִּין" ו"עתיק יוֹמִין",
וּמִלְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אִין סוֹף, רק שְׁהַכֵּל בְּהַעֲלֵם בְּמוֹחִין, עַד
לְדַת הַנוֹקְבָא – "מלכות" מגלה, הַנְּשָׁמוֹת וְהַמִּלְאָכִים וְהַיְיִחוּד
לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. נִמְצָא, שְׁהוּא גִלּוּי אִוְרֵי־אִין־סוֹף מִשָּׁם, עַל יְדֵי
הַעֲבּוֹר וְהַלָּדָה. – לא רק המשכה מכוח ה"אין סוף", הנמשכת על
ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כי אם גם ענין של גילוי מ"אור אין
סוף" שבא על ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות"
נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני
שעל ידה מתגלה הכוח מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כי
אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה
נעשה על ידי נשמות.

1 עילאה, הוא כ' מִחָא סְתִימָאָה" וְ"אַרְיָה אֲנִיפִין", – בבחינת
 2 "מוחא סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", וְהִינֵנו
 3 – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה
 4 לגמרי משכל ומהשגה, הַחֲכָמָה דְּמַעְמֵי הַמְצוֹת, – שהם "סתום
 5 ונעלם", ורק בביאת המשיח
 6 הוא יגלה טעמי המצוות,
 7 שאז תתגלה "חכמה
 8 סתימאה", החכמה
 9 הסתומה. הרי, כפי שתורה
 10 ומצוות הן ב"כתר", המצוות
 11 הן בבחינה עליונה יותר
 12 מאשר תורה, שתורה היא
 13 ב"חכמה סתימאה", ענין
 14 המוחין שב"כתר", ואילו
 15 מצוות הן ב"גולגלתא",
 16 בגולגולת ובמקיף שלמעלה
 17 מחכמה סתימאה שבכתר,
 18 כיצד, איפוא, הדבר שכפי
 19 שתורה ומצוות הן
 20 ב"ספירות" ובאותיות של
 21 שם הוי', התורה למעלה מן

22 המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה
 23 היא ב"ז"א, האות וא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן
 24 ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה; מתרין
 25 רבנו הוקן: אֵלָּא שְׁהוּא בְּחוּתָם הַמְתַּהַפֵּד, – שמה שבחותם הוא
 26 צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן
 27 גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות
 28 השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן,
 29 שמדרגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות,
 30 במדרגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין
 31 התורה, שב"כתר" התורה היא במדרגה תחתונה יותר מאשר
 32 מצוות. וְ"נַעֲיִין תַּחְלָתָן בְּסוּפָן", – שה"תחלה" והמדרגה העליונה
 33 שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדרגה
 34 האחרונה של ספירות, ב"מלכות", הוא כֹּהֵן הָ"אֵין סוּף" בְּרוּךְ-הוּא
 35 לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין, – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת
 36 ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", וְלֹא עַל יְדֵי
 37 עֵלָּה וְעֵלּוּל, שִׁיחִיהָ הָעֵלּוּל מִקֶּדֶם מַעֲלָתוֹ וְכַטֵּל בְּמִצְיָאוֹת, –
 38 ל"עילאה" שלו, שמשוג התהוות כזו אי אפשר שתבצע כוונת
 39 ותכלית הבריאה, רק יִהְיֶה תֵּשֵׁב – בהרגשתו, דְּכָר נִפְרָד מְ –
 40 מקורו, מ – אֱלֻקוֹת, בְּכַדִּי שִׁיחִיהָ הַמֵּאֲצִיל בְּרוּךְ-הוּא מֵלֶךְ עַל
 41 כָּל – הנבראים שבהרגשתם הם הַנִּפְרָדִים, – מאלקות, עַל יְדֵי
 42 שִׁינְיָמוֹ מְצוֹתָיו שִׁינְיָה עֲלֵיהֶם, – שדוקא על ידי כך מתבצעים
 43 הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוק",
 44 ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, והם

אגרת הקדש

דַּעְמֵי הַמְצוֹת אֵלָּא שְׁהוּא כְּחוּתָם הַמְתַּהַפֵּךְ וְנַעֲיִין
 תַּחְלָתָן בְּסוּפָן הוּא כַּח הָא"ס ב"ה לברוא יש מאין
 וְלֹא ע"י עֵלָּה וְעֵלּוּל שִׁיחִיהָ הָעֵלּוּל מוֹקֵף מַעֲלָתוֹ
 וְכַטֵּל בְּמִצְיָאוֹת רַק יִהְיֶה הֵיחַ דְּבַר נִפְרָד מֵאֱלֻקוֹת
 בְּכַדִּי שִׁיחִיהָ הַמֵּאֲצִיל ב"ה מֶלֶךְ עַל כָּל הַנִּפְרָדִים ע"י
 שִׁינְיָמוֹ מְצוֹתָיו שִׁינְיָה עֲלֵיהֶם וְסוּף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה
 תַּחֲלָה וְלָכֵן אָמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְלִית לִיהָ לִר"ש שִׁמְפָּסִיק
 לְלוּלָב וְכו' וְכָל הַלּוּמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת נּוּחַ לוֹ שְׁנֵתִּיפָה
 שְׁלִיתוֹ ע"פ וְכו' כִּי הַשְּׁלִיא נּוֹצְרָה תַּחֲלָה מֵהַטִּיפָה
 וְהָיָה לְבַדָּה הִיתָה עֵיקַר הוֹלֵד עַד מ' יוֹם שֶׁהַתַּחֲלִילָה
 צוּרָת הוֹלֵד. וְכַכָּה הַמְצוֹת הֵן עֵיקַר הַתּוֹרָה וְשִׁרְשָׁהּ
 הַגֵּם שֶׁהַמְצוֹת הִיא גּוֹפְנִית וְהַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָה רַק
 שׁוֹה בְּחִיצוֹנִיּוֹת וְזֶה בְּפָנִימִיּוֹת וְכַדֵּלְקָמֶן.

בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין
 המצוות המעשיות הנעשות מן ועל ידי נבראים גשמיים שהתהוותם
 היא מספירת ה"מלכות", וְ"סוּף מַעֲשֶׂה – המצוות שמקיימים
 בדברים גשמיים, עלו בְּמַחֲשָׁבָה תַּחֲלָה". – שהיא למעלה גם
 מ"ראשית" המחשבה,
 שב"תחלה" ובמדרגה
 העליונה יותר של מחשבה,
 ישנם הכוונה והרצון
 למצוות מעשיות הנעשות
 בדברים גשמיים. וְלָכֵן
 אָמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם: "וְלִית
 לִיהָ לִרְבִּי שִׁמְעוֹן – האם
 לא סובר ר' שמעון
 שִׁמְפָּסִיק לְלוּלָב וְכו'", –
 שמפסיקים מלימוד התורה
 כדי לקיים מצוה בזמן שיש
 לקיימה, כמו בקיום מצות
 לולב, בירושלמי שם מקשה
 כך על מה שאמר ר' שמעון,
 שהוא ו"החברים" שלו אינם
 מפסיקים מלימוד התורה גם

לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם אין סובר ר'
 שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו
 לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע?
 אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות,
 שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם
 ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה
 ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה.
 הוספת כ"ק רבינו: "ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימות המצות,
 דמחן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)". ואומר להלן
 בירושלמי, אמר רבי יוחנן וְ"כָל הַלּוּמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת – נָח לוֹ
 שְׁנֵתִּיפָה שְׁלִיתוֹ עַל פְּנֵי וְכו'", – הוספת כ"ק רבינו: "ואין ולד"
 – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון זה דוקא, שנוח לו
 שנתהפכה שלייתו, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, כִּי
 הַשְּׁלִיא נּוֹצְרָה תַּחֲלָה מֵהַטִּיפָה, וְהָיָה לְבַדָּה הִיתָה עֵיקַר הוֹלֵד
 עַד מ' יוֹם שֶׁהַתַּחֲלִילָה צוּרָת הוֹלֵד. וְכַכָּה הַמְצוֹת הֵן עֵיקַר
 הַתּוֹרָה וְשִׁרְשָׁהּ, הַגֵּם – למרות, שְׁהַמְצוֹת הִיא גּוֹפְנִית וְ – אילו,
 הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָה, – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: "ול"ק
 דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל", רק שָׁוָה – המצוות הן
 בְּחִיצוֹנִיּוֹת – עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, וְזֶה
 – תורה היא בְּפָנִימִיּוֹת, – ומכניסה נשמה וחיות במצוות,
 וְכַדֵּלְקָמֶן. – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו
 רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשוורש של תורה, ולכן נוח
 היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

40. שבת פ"א ה"ב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" – והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע'.

שבת קודש י' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, והנה כמו"כ מזיווג... עד עמ' 262, כנ"ל.

48 יסוד ד"אדם קדמון", שהוא סוף רגלי הישר שלו — של אדם
49 קדמון, המסתמך במלכות דעשיה, הנה הארת ה"קו" מאירה
50 משם — מנצח הודיטור דאדם קדמון, ומתלבשת באור הנשמה
51 ד" ספירות דבריאה יצירה עשיה שהוא אלקות. "א"ק" הוא

אדם קדמון, שענינו הוא —

52 המחשבה הראשונה

53 האוצרת בתוכה ומקיפה את

54 כל סדר ההשתלשלות

55 ("צופה ומביט עד סוף כל

56 הדורות"). ומזהירים

57 שבמחשבה הקדומה הזו

58 באה החיות של כל סדר

59 ההשתלשלות, ובוזר גופא

60 ישנם "ישר" ו"עגולים" —

61 "עגולים" הוא ענין של

62 "מקיף", המקיף על כל

63 מדרגות ההשתלשלות

64 בהשוואה ובאופן שוה,

65 ש"אצילות" ו"עשיה"

66 מוקפים יחד; ו"ישר" הוא

67 הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם

68 למחות ולמדרגת הענין, הרי רגלי הישר של אדם קדמון מסתיימים

69 במדרגה האחרונה של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה".

70 ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה"

71 (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי אם ענין ד"קו" המאיר

72 ב"א"ק" (אדם קדמון) — נמצאת בכל מדרגות ההשתלשלות, עד

73 במדרגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה

74 הקדומה ד"א"ק", הרי ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש

75 באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה יצירה

76 עשיה, שהוא אלקות. והארה דהארה, — מה"קו", מתלבשת

77 בנפש ד"ספירות דבריאה יצירה עשיה", — לא רק באור

78 הנשמה כי אם גם בנפש רוח, ואף גם בכל הכלים שלהם. בכלים

79 של ספירות בריאה יצירה עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד

80 הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן

81 "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאינו אלקות, אך מצד

82 ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה

83 של אדם קדמון) הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים

84 של ספירות בריאה יצירה עשיה. והארה דהארה, —

85 כלומר המדרגה השלישית של הארה, הוא בכל הנבראים — של

86 עולם ה"בריאה", ונצרים — של עולם ה"יצירה", ונעשים, — של

87 עולם ה"עשיה", שעל ידי זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה,

88 הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא והנוצר והנעשה

89 להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא והנוצר והנעשה. הענין

90 של "הארה דהארה דהארה" הוא, שהארה איננה 'עצם' אבל היא

91 עדיין אותה מהות של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו"

92 היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור

93 הנשמה של הספירות שהוא אלקות. הארה דהארה כבר אינה

94

1 והנה, כמו בן מזיווג — ויחוד, ו"א ונקבא דבריאה יצירה עשיה

2 — ד"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה יצירה עשיה,

3 נבראו מאין ליש כל הנבראים — של עולם ה"בריאה", והנוצרים

4 — היצורים של עולם ה"יצירה", והנעשים, — הדברים שבעולם

5 ה"עשיה", כפי שהוסבר

6 לעיל, הרי מ"מלכות

7 דאצילות" ומזיווג של

8 "ד"א" ו"מלכות" דאצילות

9 מתהווים הנשמות

10 והמלאכים של עולם

11 ה"בריאה", נבראים שהם

12 כבר ענין של "יש", וכפי

13 שהסביר רבנו הזקן, הרי זה

14 על ידי כוח ה"אין סוף"

15 הנמשך ב"מלכות" בכלל,

16 וביחוד חיווג ד"א" ו"מלכות"

17 בפרט, ומצד זה שה"קו" של

18 "אור אין סוף" מלוכש

19 בספירות, שבגלל זה יכולה

20 להיות מהם ההתהוות של

21 מציאות "יש", כך גם שמיחוד חיווג ד"א" ו"מלכות" מהספירות של

22 העולמות בריאה יצירה עשיה מתהווים הנבראים של עולמות אלה

23 (וכפי שיתבאר רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה

24 מה"קו" של "אור אין סוף"). על ידי אור הנשמה שבתוכו, שהיא

25 — הנשמה היא, אלקות, מהכלים ד"ספירות דמלכות דאצילות,

26 — עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה

27 יצירה עשיה להיות הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה

28 יצירה עשיה. וגם בתוכה — ב"מלכות דאצילות", ישנה הארת

29 ה"קו" דאור אין סוף — שמצד אור ה"קו" שהוא מעין המאור,

30 יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, המלכש

31 באצילות עד ה"פרסא", — והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה",

32 שהאור של בריאה יצירה עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור

33 של "אצילות". והארת ה"קו" שהיה מאיר בכלים ד"ספירות

34 דמלכות — של "אצילות", בקע ה"פרסא" עמהם, ומאיר בהם —

35 בל' הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה יצירה

36 עשיה, בבריאה יצירה עשיה כמו באצילות משם. — ענין זה של

37 ההארה מה"קו" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה

38 פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה יצירה עשיה", והאור של

39 בריאה יצירה עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון

40 של' הכלים של "מלכות דאצילות" בוקעים את הפרסא, שגם אחרי

41 הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות,

42 אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה

43 יצירה עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה יצירה עשיה),

44 הרי כך גם ההארה מה"קו" שבהם גם כן בוקעת את הפרסא איתם

45 וגם הארת ה"קו" מאירה באור הנשמה של בריאה יצירה עשיה.

46 וכן, גם ה"קו" בעצמו — לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים

47 דאצילות, כי אם גם ה"קו" בעצמו, המלכש בסיום וסוף נצח הוד

1 המהות של המדריגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין
2 הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש רוח של ספירות
3 בריאה-יצירה-עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות).
4 אך זה עדיין המציאות של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל
5 ספירות, שלמרות שאין זה
6 אלקות הרי זה גם כן לא
7 מציאות של נברא. הארה
8 דהארה דהארה היא כבר
9 גם לא המציאות של
10 ההארה האורייגנלית, שלכן
11 ההארה דהארה דהארה של
12 ה"קו" מתלבשת בכל
13 הנבראים, הנוצרים
14 והנעשים שהם מציאות של
15 נבראים. כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב⁴¹:
16 "הַנִּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, -
17 עֲשִׂיתִי, וְאֵתָה מִחֵיהָ אֵת
18 בָּלֶם", - שנמשכת חיות
19 מ"אור אין סוף", מ"אתה",
20 בכלם (בכל הנבראים). שזה
21 ההארה דהארה דהארה של
22 ה"קו" מ"אור אין סוף",
23 הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת
24 הַתַּפְשׁוּת הַחַיּוּת לְהַחְיוּתָם. - שבכך יש הבדל בין אופן
25 ההתלבשות ב"אצילות", ובאור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה,
26 ובנפש ורוח וכלים של עשר ספירות בריאה-יצירה-עשיה, עד בכל
27 הנבראים, אִמָּנִים מְצִיאֹתוֹ וּמְהוּתוֹ שֶׁל אֹר הָאֵין-סוֹף - עצמו,
28 אֵינוֹ בְּגֵדֵר מְקוֹם כָּלָל, - שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין
29 סוף" באופן אחד ובבריאה-יצירה-עשיה ופרטיו - באופן אחר, אלא
30 הוא וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין - כל העולמות, בְּשֵׁנוֹת, וְ"אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
31 הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא" - אומר הקדוש ברוך הוא, בְּהִשְׁוֹאָה אַחַת, -
32 שכשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, וְ"לִית אֲתֵר פָּנוּי
33 מִנִּיה" - אין מקום ומדריגה שהוא פנוי וריק ממנו יתברך, אֵף
34 בְּאֶרֶץ הַלּוֹז הַנִּשְׁמִית, רַק שֶׁהוּא בְּבְחִינַת מְקִיף וְסוֹבֵב, - אין
35 הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת, כי אם הוא
36 באופן של מקיף והעלם, וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפְּרוּשׁ - של "סובב כל
37 עלמין", בְּלִקּוּטֵי אִמָּרִים, - בחלק הראשון של ספר ה"תניא"⁴²,
38 וְלֹא הַתַּפְשׁוּת וְהַתַּלְבְּשׁוּת הַחַיּוּת - מה שמהות ומציאות ה"אין
39 סוף" מלא בכל העולמות - אין זה באופן של התפשטות והתלבשות
40 החיות, לְהַחְיוּתָם וְלְהוֹתָם מֵאֵין לֵישׁ, - שגם על ההתהוות
41 מ"אין" ל"יש", למרות שזה על ידי כוח נעלם של "אור אין סוף",
42 הרי זה, אבל ענין של גילוי והתפשטות להתהוות הבאה על ידי
43 הספירות והמדריגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, בִּי אִם
44 ההתפשטות לחיות ולהתהוות, באה עַל יְדֵי הָאֵרָה דְּהָאֵרָה
45 דְּהָאֵרָה וְכו' מִ"קו", בְּנוֹכַח לְעִיל. וְגַם מְאֹרֵי-סוֹף הַסּוֹבֵב
46 וּמְקִיף לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת-בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה בְּשֵׁנוֹת, -

אגרת הקדש

וְנַעֲשִׂים כְּמִ"שׁ הַיָּמִים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֵתָה מִחֵיהָ
אֵת כּוֹלָם וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת הַתַּפְשׁוּת הַחַיּוּת לְהַחְיוּתָם
אִמָּנִים מְצִיאֹתוֹ וּמְהוּתוֹ שֶׁל אֹר הָאֵין-סוֹף אֵינוֹ בְּגֵדֵר מְקוֹם
כָּלָל וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין בְּשׁוּה וְאֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ
אֲנִי מֵלֵא בְּהִשְׁוֹאָה אַחַת וְלִית אֲתֵר פָּנוּי מִנִּיהָ אֵף
בְּאֶרֶץ הַלּוֹז הַנִּשְׁמִית רַק שֶׁהוּא בְּבָחִי מְקִיף וְסוֹבֵב
וְכְמוֹ שֶׁ הַפִּי בִלְקֵ"א וְלֹא הַתַּפְשׁוּת וְהַתַּלְבְּשׁוּת הַחַיּוּת
לְהַחְיוּתָם וְלְהוֹתָם מֵאֵין לֵישׁ כִּ"א ע"י הָאֵרָה דְּהָאֵרָה
דְּהָאֵרָה וְכו' מִחֵיהָ מִחֵיהָ כְּנִ"ל וְגַם מְאֹרֵי אֵין-סוֹף הַסּוֹבֵב וּמְקִיף
לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲבִי"ע בְּשׁוּה מְאִיר אֵל הַקֵּן הַפְּנִימִי
דֶּרֶךְ הַכְּלִים דִּי"ס דְּבִי"ע וְבְּהָאֲרָתוֹ תוֹךְ הַכְּלִים נֹתֵן
בָּהֶם כֹּחַ וְעוֹז לְכִרּוֹא יֵשׁ מֵאֵין וּמֵאַחֵר שֶׁהִבְרִיאָה הִיא
ע"י הַכְּלִים לִזְמַן הֵם הַנִּבְרָאִים בְּבְחִינַת רִיבּוּי וְהַתַּחֲלָקוֹת
וְגִבּוּל וְתַכְלִית וּבְפֶרֶט ע"י הָאוֹתִיוֹת כְּנִ"ל.

47 האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן
48 שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות בשוה, מְאִיר - גם אֵל
49 הַקֵּן הַפְּנִימִי - שהוא אור פנימי בעולמות, דֶּרֶךְ הַכְּלִים דְּעֵשֶׂר
50 סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה, - שהכלים הרי מקיפים לאור
51 המתלבש בתוך הכלים,
52 וְבְּהָאֲרָתוֹ תוֹךְ הַכְּלִים -
53 נֹתֵן כָּהֶם כֹּחַ וְעוֹז לְכִרּוֹא
54 יֵשׁ מֵאֵין. - כפי שהוסבר
55 לעיל, הרי התהוות
56 הנבראים שבכל אחד
57 מהעולמות, הוא על ידי
58 הכלים של הספירות
59 שבאותו עולם; הרי הכוח
60 שיש לכלים של הספירות
61 להוות "יש מאין" (התהוות
62 שבאה דוקא מעצמות "אור
63 אין סוף" ה"סובב כל עלמין")
64 הוא מפני שמאיר בהם
65 מ"אור אין סוף" ה"סובב כל
66 עלמין". וּמֵאַחֵר שֶׁהִבְרִיאָה
67 הִיא עַל יְדֵי הַכְּלִים, -
68 שיש בהם הרי ענין של גבול
69 והתחלקות, לְזֹאת - לכן, הֵם הַנִּבְרָאִים בְּבְחִינַת רִיבּוּי וְהַתַּחֲלָקוֹת
70 - שאחד שונה מהשני, וְגִבּוּל וְתַכְלִית, - למרות שהכוח
71 להתהוותם בא מה"אור הסובב" שהוא בלי גבול, אך, מפני שהכוח
72 מאיר בתוך הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים,
73 היא בחינה של התחלקות ובאופן של גבול, וְכַפְּרֵט - כפי
74 שההארה האלקית ממנה נעשית ההתהוות, באה בגילוי, עַל יְדֵי
75 הָאוֹתִיוֹת, בְּנוֹכַח לְעִיל. - שהאותיות יש בהן יותר ענין
76 ההתחלקות וההגבלה מאשר הכלים. על כל פנים הרי אמר לעיל,
77 שלא רק בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש
78 גם מהאור הפנימי של "אור אין סוף" (ה"קו"), שענינו אור שבשביל
79 העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש" בעולמות,
80 כפי שחיות נרגשת, וגם מהאור הסובב ומקיף (אור שהוא למעלה
81 מעולמות, והשפעתו בעולמות הוא רק באופן זה שהוא נשאר
82 למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות), הרי לא רק שבספירות
83 יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, כי אם גם בכל נברא יש משני
84 הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה בא בהארה, או
85 בהארה דהארה, או בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של
86 הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין המהות
87 של "אור אין סוף"; וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם
88 המהות של "אור אין סוף", כי אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה
89 ענין שמהותו אלקות, כי אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה
90 בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים,
91 אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי
92 שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.

יום ראשון	ד תשרי	ה'תש"ד
צום גדליה נדחה. אבינו מלכנו. סליחות. שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כג"כח. צו"צט. תניא: אמנם . . . קלא והלידה.	קצור באור אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באפן הא': ת, תמים תהיה עם הוי' אלקיך. עבודת התשובה הבאה על ידי התמימות, כמה בחינות ומדרגות בענין התמימות, וביחס אל התשובה העולה על כלנה היא תמימות הלב – הנקראת ערנסטקייט [=רצינות] – כאמור באברהם "ומצאת את לבבו נאמן לפניך".	

יום שני	ה תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י. תהלים: כט"לד. ק"קב. תניא: ובוה יובן . . . קלא וכדלקמן.	קצור באור אפן הב': ש, שויתי הוי' לנגדי תמיד. הוי' מורה על התהוות העולם והתהוות הנבראים, אשר התהוות הבריאה בלה וחייתה הוא בדרך אין ערוף מאין ליש. והיא עבודת התשובה הבאה על ידי זה אשר תמיד לנגד עיניו ענין ההוי' של העולם ומלואו.	

יום שלישי	ו תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. קג"קה. תניא: והנה כמו"כ . . . 262 להחיותם.	קצור באור אפן הג': ו, ואהבת לרעך כמוך, כמו שאמר רבנו הזקן, אשר זהו כלי ל"ואהבת את הוי' אלקיך", ובאור במאמר "כל שרות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו". עבודת התשובה בסבת לב טוב.	

יום רביעי	ז תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. קו"קח. תניא: אמנם מציאותו . . . 262 כנ"ל.	קצור באור אפן הד': ב, בכל דרכיך דעהו, האדם השם לבו ודעתו על כל הנעשה עמו ומסביב לו, רואה הוא אלקות במוחש, וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ביתרון הפעלי עסקים על היושבי אהל בענין ראית אלקות במוחש. עבודת התשובה הבאה מראית השגחה פרטית.	

ה'תש"ד

ח תשרי

יום חמישי

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מדר"מ. קט"קיא.
תניא: ועוד . . . קלב דמל' דאצי'.

קצור באור אפן ה':

ה, הצנע לכת עם הוי' אלקיך. והירות שלא תהיה שום בליטה, וכמאמר "לעולם יהא אדם ערום ביראה", וענין הערמומית הוא שלא יהיה נפר כלל, ידוע דכמה מחסידים הראשונים היו מסתירים עצמם, ואם התגלו היו מצטערים. וזהו עבודת התשובה הבאה מהצנע לכת.

ה'תש"ד

ט תשרי, ערוהכ"פ

יום שישי

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט"נד. קיב"קיד.
תניא: ולפמ"ש בס' . . . 264 במ"א.

בפרות: "בני אדם – וילשלו" שלש פעמים, ובכל פעם מסבב ג' פעמים, סך הכל מסבב ט' פעמים.
עד סוף תשרי אין אומרים תחנון. מלקות: המלקה והגלקה שניהם אומרים "והוא רחום" שלש פעמים.
בערב יום הכפורים העבודה היא תרטה על העבר, ביום הכפורים – קבלה על להבא.

ה'תש"ד

י תשרי, יום הכפורים

שבת

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט. קודם כל נדרי: קט"קכג. קודם השינה: קכד"קלב. אחר מוסף: קלג"קמא. אחר נעילה: קמב"קג.
תניא: ומזה יובן . . . עוה"ב.

ליל יום הכפורים מתחילים "ה' מלך תגל" גו'. פסוק "אור זרוע" – פעם אחת, ובקול רם. על דעת הקהל כו' – ג' פעמים, ובקול גמוך. אין כופלים החרוז "כי הנה כחמור". קריאת שמע על המטה כמו בשבת ויום טוב. אבינו מלכנו זכור רחמיך כו' – בכל תפלות היום. בראש השנה ויום הכפורים אומרים י"ג מדות הרחמים בהוצאת הספר תורה גם כשחל בשבת. שיעור תהלים אחר מוסף.

הפטרת מנחת יום הכפורים: ויהי דבר – ובהמה רבה. מי אל כמוך גו'. גם במנחה אומרים לדוד ה' אורי. פתיחת הארון בנעילה לאשרי, ונשאר פתוח עד אחרי כל תפלת נעילה. בקדיש נעילה – לעלא ולעלא, אין באלקינו, עלינו. ואין נושאים כפים.

אומרים "היום יפנה", גם אם העריב היום. אין מברכים "שעשה לי כל צרכי" עד למחר.

יוהכ"פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואנציג שעה .

ביום הכפורים יוצא לצום עשרים ושש שעות.

יום ראשון ד' תשרי ה'תשע"א

צירוף מיני דגן שונים לחלה

המחלקת בין סוגי המינים מדברת שנילושו בנפרד ולאחר מכן הניחו אותן זו ליד זו. ואף שבשעת הלישה לא היו חייבים להפריש מהעיסה, אין זה פוטר מכאן ולהבא וכאשר מצטרפת לעיסה נוספת חל חיוב להפריש ממנה חלה (עפ"י שו"ע יו"ד סי' שכו סעי' ב, וכן כתבו הב"ח בס' שכד ד"ה וכוין, והט"ז שם ס"ק ד). והתוס' (מנחות ע, ב ד"ה תנא) הקשו על משנה זו, מכך שאין מפרישים תרומות ומעשרות ממין על שאינו מינו, והגדרת המינים לענין זה מקבילה להגדרתם בהלכות כלאים (מסכת כלאים פ"א). וקשה: הרי יש מינים שאין לזרעם יחד ובכל זאת מצטרפים לחלה!

והתוס' מבארים (בתיורן השני): השוני בהגדרת המינים בין דיני חלה לדיני כלאים ותרומות ומעשרות קיים רק לגבי צירוף עיסות בכלי להחשיבם כעיסה אחת, מפני שהן דומות, אולם הפרשה מעיסה שיש בה שיעור חיוב על מנת לפטור עיסה אחרת אפשרית רק כששתי העיסות הן ממינים שאינם כלאים זה בזה. וכך נפסקה הלכה בשו"ע (יו"ד סי' שכד סעי' ב).

הלכות בכורים פרק ו, הלכה ב: אין חיבין פְּחֻלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִיָּנִי תְּבוּאָה בְּלֵבָה, וְהִם: הַחֲטִיף, וְהַשְּׁעוּרִים, וְהַכֶּסֶם, וְהַשְּׂבֹלֶת, וְהַשִּׁיפּוֹן.

במשנה (חלה פ"ד מ"ב): "החטיף אינן מצטרפין... אלא עם הכוסמין, השעורין מצטרפות עם הכל...". כלומר, יש הגבלה על צירוף כמה מיני דגן לכמות החייבת בחלה.

אך במשנה אחרת (פ"א מ"א) נאמר: "חמשה דברים חייבים בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ובמעשרות ומצטרפין זה עם זה!"

וביישוב הסתירה בין המשניות מבואר בירושלמי (שם), שבמיני דגן שנעשו לבצק אחד כל המינים מצטרפים זה עם זה, אבל אם לשו כל מין בנפרד ואחר כך קירבו את העיסות אחת לשניה כדי שכל העיסות יחד ישלימו לשיעור חלה, יש הגבלה איזה מינים מצטרפים יחד.

ונמצא שאין כאן סתירה: המשנה האומרת שכל המינים מצטרפים זה עם זה מדברת שנילושו יחד, ואילו המשנה

יום שני ה' תשרי ה'תשע"א

מתי הולכים בממון אחר הרוב?

הכהנים והלוויים הם רוב גמור. ב. אין הולכים בממון אחר הרוב רק כאשר דנים בממון בלבד, אבל במקרה שיש בו גם איסור והרוב הוחזק לגביו, הולכים אחר הרוב גם בממון. וכאן כיון שהוחזק הרוב, והרי הוא בחזקת ישראל לענין היתר נישואין לנשים האסורות לכהן, מועיל הרוב גם לממון וחייב בפדיון. ג. בפדיון הבן חידשה תורה שהולכים אחר הרוב: נאמר "ופדויו מבן חודש תפדה". ולכאורה, הרי עד שנים עשר חודש יש לחשוש שמא הוא 'טריפה', ובכור טריפה פטור מפדיון (לעיל הל' יז)? אלא בהכרח לומר שבפדיון הבן גזירת הכתוב היא שהולכים אחר הרוב.

הלכות בכורים פרק יא, הלכה יט: מִי שֶׁהוּא סָפֵק אִם חֵיב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הָרִי יְהִי פְּטוּר, שֶׁהַמִּזְצִיא מְחַבְּרֵי עָלָיו הִרְאִיָּה.

כתב בשו"ת 'צמח צדק' (להרמ"מ קרוכמל, סי' קכ"ה): אשה שספק אם היא בת כהן או בת לוי ונולד לה בן בכור, כיון שספק אם היא ישראלית אין בנה חייב בפדיון. ואף שאין זה ספק שקול, שהרי רוב העולם הם ישראלים ולא כהנים או לוויים, הרי הלכה כשמואל שאין הולכים בממון אחר הרוב (ב"ק מו, א).

אך הגר"י עטלינגר (שו"ת בנין ציון סי' ק"ד) סובר שבמקרה כזה כן הולכים אחר הרוב, ויש לחייב בכור זה בפדיון מכמה טעמים:

א. מדברי התוס' (סנהדרין ג, ב, ד"ה דיני) משמע שברוב גמור גם לפי שמואל הולכים אחר הרוב אף בממון, והישראלים לעומת

יום שלישי ו' תשרי ה'תשע"א

האם הקרקע צריכה לנוח?

למעשה נחלקו בכך אחרונים: ה'מנחת חינוך' (מצוה קיב) נקט שהמצוה היא שביתת הקרקע כלשון הכתוב "ושבתה הארץ", וכן נראה מלשון הרמב"ם בכותרת ההלכות 'שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה' (ראה ביאור הרי"ף פערלא לרס"ג ח"א רסג, ג), אך מלשונו בגוף ההלכה "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ" משמע שהמצוה היא על האדם (מהרי"ט ח"ב סי' נב). והגרש"ז אורבך כתב להוכיח כן, כי אם נאמר שהמצוה היא שתשבות הקרקע, יהא מותר לישראל לעבוד בשדה של גוי, כמו לגבי שביתת בהמתו בשבת שאיו היהודי מצווה על שביתת בהמתו של נכרי. ואם כן, מכך שאסור ליהודי לעבוד בשדה של גוי, מוכח שהמצוה היא שהאדם ישבות, אך אם שדה נעבדת על ידי אחרים אינו עובר כל איסור (מעדני ארץ שביעית סי' ג).

הלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א: מְצוֹת עֲשֵׂה לְשֵׁבֶת מִעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וְעֲבוֹדַת הָאֵלִין.

הגר בבנין משותף, והשכנים שאינם שומרי מצוות מטפלים בעצים שבחצר בשנת השמיטה, האם עליו להפקיר את חלקו בחצר כדי שלא תהיה עבודה בשדהו בשביעית?

הדבר תלוי בחקירה האם המצוה היא שהאדם ישבות מעבודת הקרקע או שהקרקע תשבות?

לפי הצד הראשון אין האדם עובר איסור כאשר שדהו נעבדת על ידי אחרים שהרי הוא עצמו שובת, אך לפי הצד השני עליו החובה לדאוג לשביתת הקרקע, וכאשר השדה תעבד בעל כורחו עליו להפקירה, כמו המשאל שדהו לגוי על מנת שיחזירה לו בשבת והגוי אינו מחזירה שמחובתו להפקירה משום שמצווה על 'שביתת בהמתו' (לאור ההלכה ע' עא, אור לציון שביעית ע' לד).

קדושת שביעית בפירות נכרים

יום רביעי ז' תשרי ה'תשע"א

"פירותיה מותרין".

אך לדעת ה'כפתור ופרח' (הובא בכסף משנה), שיטת הרמב"ם היא שאין קנין לנכרי בארץ ישראל גם כשהקרקע ברשותו והפירות הם בקדושת שביעית, ומה שכתב הרמב"ם שפירות הגוי שזרע בשביעית מותרים, כוונתו שאין עליהם גזירת ספיחים (וכלשונו "שלא גזרו אלא מפני עוברי עבירה, והגויים אינם מצווים על השביעית שנגזר עליהם").

וכתב החיד"א כדעת ה'בית יוסף' והוסף: "וכן הוא דעת הרידב"ז שאין דין שביעית נוהגת בהם... והכי נהוג בעיר הקודש ציון קרית מועדינו מאז ומקדם" (ברכי יוסף יו"ד סי' של"א). והורה הגרש"ז אוירבך: "המנהג הוא מקדמת דנא לקולא, וכדעת מרן הבית יוסף... ואף המבי"ט שהוא עיקר בר פלוגתיה דמרן, כתב בסי' של"ו שלמעשה המנהג הוא להקל..." (מעדני ארץ, שביעית סי' ט).

הלכות שמיטה ויובל פרק ד, הלכה כט: עובד בוכבים

שְׁקֵנָה קָרַקַע פְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וּזְרָעָה בְּשִׁבְעִית - פְּרוּתֶיהָ מִתְּרִין.
נחלקו האחרונים, האם נכרי שקנה קרקע בארץ ישראל מפקיע ממנה את קדושתה לענין שביעית: לדעת ה'בית יוסף' (כסף משנה כאן, אבקת רובל סי' כ"ד) אין קדושת שביעית על הפירות שגדלו אצל נכרי, אך לדעת המבי"ט דיני שביעית נוהגים בפירות אלו כי אין קנין לנכרי להפקיע את קדושת הארץ (שו"ת מהר"ט סי' מ"ג).

ומבאר ה'כסף משנה' שגם לדעת הרמב"ם כאן, פירות שגדלו בשדה של גוי בארץ ישראל אין עליהם קדושת שביעית. ואף שכתב (בהל' תרומות פ"א ה"י) "גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיעה מן המצוות, אלא הרי היא בקדושתה", כוונתו שאם יחזור ישראל ויקנה ממנו את הקרקע יתחייב במעשרות (ואינו נחשב ככיבוש יחיד), אך כל זמן שהקרקע ברשות הגוי, יש לו קנין להפקיע מן המצוות, ולכן גוי שקנה קרקע וזרעה בשביעית

חשש הלכתי במכירת עט?

יום חמישי ח' תשרי ה'תשע"א

לו שדה שהרי אפשר שיובירה, ומאחר שיש איסור בעצם העבודה בשדה למה לא נחמיר מספק 'לפני עור' דאורייתא? ויש לומר: איסור 'לפני עור' הוא רק כאשר נותן חפץ שכבר חל עליו האיסור, אך כאשר מוכר שדה לפני שנת השמיטה, כשהעבודה עדיין מותרת, אין איסור.

ולפי זה יתכן שמותר למכור חמץ לפני פסח לחשוד על אכילת חמץ בפסח אף שקיים חשש שיאכלו בפסח, כי בעת המכירה עדיין לא חל האיסור.

ועוד יש לבאר, כי איסור 'לפני עור' אינו שייך אלא בדבר שאפשרות השימוש היחידה בו היא באיסור, אך בדבר שניתן להשתמש בו להיתר ולאיסור אין משום הכשלת 'עור' שהרי יכול להשתמש בו להיתר, ואם ישתמש בו לאיסור הוא הכשיל את עצמו.

(כתבי מועדי ארץ – מס' שביעית ע' 99)

הלכות שמיטה ויובל פרק ח, הלכה ב: וְלִמְלֶאכָה שְׂאֵפֶשֶׁר

שְׂתֵהֲתִיהָ אִסוּרָה וְתִתִּיהָ מִתֵּרֶת - מִתֵּר לְמַכְרוֹ לְחֹשֶׁד.
האם מותר למכור לאדם שאינו שומר מצוות עט, או שהמוכר עובר על 'לפני עור' לא תתן מכשול' כי יתכן שהקונה יכתוב בו בשבת?

מההלכה זו יש להוכיח שאין בכך חשש שהרי התירו למכור לחשוד על השביעית כלי שמלאכתו להיתר ולאיסור אף שיתכן שישתמש בו לאיסור.

ולמה לא אסרו מפני ספק איסור דאורייתא? כי האיסור מהתורה הוא רק כאשר מגיש לו דבר אסור מצד עצמו כגון בשר טריפה, אך בדבר שהשימוש בו מותר אלא שיש אפשרות להשתמש בו לאיסור, החשש הוא משום 'לפני עור' מדרבנן, ובספק דרבנן יש להקל.

אך עדיין יש להקשות מהמבואר להלן (ה"י) שמותר למכור

שמיטת כספים

יום שישי ט' תשרי ה'תשע"א

לעומתו מביא המרדכי (פרק ד' דגיתין סי' פט) את פסק דינו של רבי אביגדור כץ מוינה: "לענין השמטת כספים קיבלתי שהשביעית משמטת מאליה אף על פי שלא אמר 'משמט אני', אלא מצוה היא דרמיה עליה דכתיב 'זוה דבר השמטה'".

להלכה לא קיבלו הפוסקים את דברי הרא"ם, וישנה דעה כי הרא"ם חזר בו והודה שהשמיטה כשלעצמה מביאה למחילה גמורה (ריקאנטי סי' שגב, מובא בספר 'שמיטת כספים', עמ' פא).

אמנם, במשנה אמרו: "המחזיר חוב לחברו בשביעית, צריך שיאמר לו 'משמט אני'. ואם אמר לו 'אף על פי כן' יקבל הימנו" (שביעית פ"י מ"ח). ומוסיף רבה: "ותלי ליה עד דאמר הכי" (גיטין לו, ב). ומפרש הרא"ם: "תלי ליה" - כלומר יהא ענינו תלויות, יושב ומצפה עד שיאמר כך, וכך מפרש בירושלמי וכו'".

הלכות שמיטה ויובל פרק ט, הלכה א: מִצוֹת עֲשֵׂה

לְהַשְׁמִיט הַמְלוּהַ בְּשִׁבְעִית, שְׁנֵאֲמַר: שְׁמוּט כָּל בְּעַל מִשְׁחָ יָדוֹ. וְהַתּוֹכֵחַ חוֹב שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית - עֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר: לֹא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ.

נחלקו ראשונים האם שמיטת כספים בשביעית מכוח ציווי התורה היא 'אפקעתא דמלכא' או שהשמטת החוב תלויה במעשה ויתור מצד המלווה.

רבנו אלעזר ממץ - הרא"ם מבעלי התוספות - סובר ש"חוב שעבר עליו שביעית אינו רשאי לוה לעכבו אלא על פי מלווה, שכל זמן שלא השמיטו מלווה חייב לפרוע". ומייצע ללווה "יזמין מלווה לדין שישמוט לו חובו כאשר ציווה היוצר, ובית דין יחייבו למלווה לומר: 'משמט אני'".

בהם קדושה. ועל כל פנים משמע שאם העצים היו כבר נטועים או שגדלים אחר כך מעצמם – אין איסור לקיימם.

ורבה של בני ברק הגר"י לנדא זצ"ל דן בשאלה זו לגבי עצים שניטעו ברחבת בית הכנסת בעיר, ובתשובה כתב לו הגר"א הרצוג (פסקים וכתבים כרך א, סי' כב) שאין כל איסור בדבר, מכמה טעמים:

א. האוסרים נטיעת עץ בבית המקדש לא הזכירו כלל שגם בבית כנסת קיימת הלכה זו.

ב. בית הכנסת היא דוגמת העזרה וחצר בית הכנסת היא דוגמת הר הבית, והרי הרמב"ם אסר נטיעת עץ רק בהיכל ובעזרה, ולא בהר הבית.

ג. גם החושש לדברי הרמב"ן (בפירושו עה"ת, דברים טז, כא) ש"מנהג העכו"ם לנטוע אילנות לפני פתחי בית העכו"ם שלהם" ולכן ראוי לאסור נטיעת עצים לפני פתח בית הכנסת – הרי זהו דוקא לפני פתח בית הכנסת ממש, אבל אין חשש לנטוע עצים בחצר בית הכנסת.

הלכות בית הבחירה פרק א, הלכה ט: ואין פוּנִין בו עֵץ בּוֹלֵט כָּלָל... ואין עוֹשִׂין אֲכִסְדָּרוֹת שֶׁל עֵץ כָּלֵל הָעוֹרָה.

הלכה זו נלמדת מהפסוק "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך" (דברים טז, כא).

אמנם, מן התורה האיסור הוא רק בנטיעת עץ "מפני שזה היה דרך עבודה זרה נוטעין אילנות בצד מזבח שלה", אך מדרבנן אסור גם לבנות בנין של עץ או אכסדרה של עץ, כי "הרחקה יתירה, שנאמר 'כל עץ' " (רמב"ם הל' ע"ז פ"ו ה"ט, וכסף משנה שם).

וכתב הגר"ע איגר (או"ח סי' קג) בשם הר"ד ערמה, שנטיעת עץ האסור בבית המקדש מן התורה, אסורה מדרבנן גם בסמוך לבית הכנסת, אך בניה של עץ שאפילו במקדש אסורה רק מדרבנן, מותרת בבית הכנסת.

ובשו"ת 'הר צבי' (או"ח סי' ע"ד) כתב בשם 'בנין ציון' (סי' ט), שלא נמצא כל רמז בפוסקים שאסור לנטוע עצים בפתח בית הכנסת. והביא את דברי ה'מגן אברהם' (או"ח סי' קנ"ד סק"א), שגן ופרדס סביב בית הכנסת, אע"פ שפתוחים לבית הכנסת – אין

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' ב

שואלת הגמרא: אף אם צריך הישראל את החלב למאכל, וְנִשְׁקֹל מִיָּנִיָּה קָלִי וְנִיקָם – ויקח ממנו מעט ויעמידנו לגבינה, ובכך יבחין אם הוא טהור או טמא, שאם הוא התגבן הרי הוא טהור וישתמש בו למאכלו.

משיבה הגמרא: כִּיּוֹן דִּקְבָּחֹהּ נָמִי אִיבָא נְסִיבִי דְלֹא קִיָּמִי – כיון שגם בחלב שכולו טהור, אחר שמגבנו נשאר מעט מי חלב שאינם נעשים גבינה, לפיכך לִיבָא לְמִיקָם עָלָה דְמִילָתָא – אי אפשר לעמוד על טיבו של חלב זה שקנה מן הגוי, שכן יתכן שמעורב בו חלב טמא, ומה שנעשה מעט גבינה הוא משום חלק החלב הטהור שבו, ואין מכך ראייה על שאר החלב לידע אם הוא חלב טהור שלא התגבן או שמעורב בחלב זה חלב טמא, ולכן אינו יכול לקחת מן הנשאר לאוכלו. וְאֶצְעִית אִמְתָּא, אִפִּילוּ תִימָא דְקִבְעִי לָהּ לְגִבְיָהּ גַּם כֵּן הוּא אסור, משום דְאִיבָא דְקִיָּא בִּינֵי אִמְפִּי – שיש מעט מי חלב הנשארים בתוך הגומות שבגבינה, ויש לחוש שמא הם חלב טמא שאינו נעשה גבינה, וכיון שהוא מעורב בגבינה ואי אפשר להפרידו מהגבינה הגבינה אסורה.

שנינו במשנה: וְהַפֶּת שֶׁלֹּהֶם אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה. הגמרא מבררת את דין פת הגויים: אִמְרֵי רַב פְּהֵנָּא אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, פֶּת שֶׁל גּוֹיִם, לֹא הוֹתֵרָה בְּבֵית דִּין, אֵלָּא נִהְגוּ בָּהּ הָעַם הֵיטֵר מִפְּנֵי חַיֵּי נַפֶּשׁ. מדייקת הגמרא: מִכָּלֵל דְאִיבָא מֵאֵן דְשָׁרִי – מכך שאמר רבי יוחנן שהפת לא הותרה בבית דין, משמע שיש מי שהתירה, ומבררת הגמרא מהיכן למדו העם להתירה.

משיבה הגמרא: אֵין – אכן יש מי שלמדו ממנו העם היתר לפת נכרים. וכך היה אותו מעשה, דְבִי אִתָּא – שכאשר בא רב דימי, אִמְרֵי פִּעֵם אֶחָת יֵצֵא רַבִּי לְשָׂרָה עִם תַּלְמִידֶיהָ, וְהִבִּיא עוֹבֵד בּוֹכְבִּים לְפָנָיו פֶּת פּוּרְגִי – (תנור גדול) גדולה מֵאִפְסָה סָאָה, אִמְרֵי רַבִּי, בְּמָה נִזְהָה פֶּת זֶה, מִפְּנֵי מָה רָאוּ חֲכָמִים לְאֻסְרָהּ. תמדה הגמרא: מזה פירוש שאלה זו מִה רָאוּ חֲכָמִים לְאֻסְרָהּ, והרי חכמים נתנו טעם לדבריהם שהפת אסורה משום חֲתָנִית. מתרצת הגמרא: אִלָּא כִּךְ הִיתָה כּוּוֹנָה

רבי, מִה רָאוּ חֲכָמִים לְאֻסְרָהּ בְּשָׂרָה, שכיון שאין הוא פלוטר קבוע שהוא קונה אצלו אלא דרך אקראי, אין לחוש שימשך אחר פת גויים ויבוא לידי איסור חתנות. ומשום אותו מעשה שהיה, בְּכַבּוּרִין הִיוּ הָעַם שֶׁהִתִּיר רַבִּי אֶת הַפֶּת, ומצאו אילן ליתלות בו. אך דוחה הגמרא את סברת העם: וְלֹא הִיא, רַבִּי לֹא הִתִּיר אֶת הַפֶּת, אֵלָּא רַק הִיא תמיה מדוע ראו חכמים לאוסרה בשדה.

רַב יוֹסֵף אָמַר, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שרַב שְׂמוּאֵל פֶּרִי יְהוּדָה אִמְרֵי, לֹא בָּדַד הָיָה מַעֲשֵׂהוּ, אִלָּא אִמְרֵי, פִּעֵם אֶחָת חָלַד רַבִּי לְמָקוֹם אַחֶר, וְלֹא הִיא מַעֲשֵׂה זֶה בְּשֵׂדָה אֵלָּא בְּעִיר, וְרָאָה פֶּת דְּחוּק – (בצמצום) לְתַלְמִידִים, אִמְרֵי רַבִּי, וְכִי אֵין כָּאֵן פְּלִטָר – מוכר לחמים, בְּכַבּוּרִין הָעַם לֹמְדֵי שֶׁהִיתָה שְׂאֵלַת רַבִּי הָאֵם אֵין כָּאֵן פְּלִטָר עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, וְכַלּוּמֵר, שֶׁהִתִּיר פֶּת שֶׁל פְּלוֹטֵר גּוֹי, וְהוּא לֹא אִמְרֵי אִלָּא פְּלִטָר יִשְׂרָאֵל.

אִמְרֵי רַבִּי חֵלְבּוֹ, אִפִּילוּ לְמֵאֵן דְאִמְרֵי פֶת פְּלִטָר עוֹבֵד בּוֹכְבִּים מוֹתֵר, לֹא אִמְרֵי – לֹא נִאֲמַר הִיתֵר פֶּת פְּלוֹטֵר גּוֹי, אִלָּא דְלִיבָא – כאשר אין באותו מקום פְּלִטָר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּמָקוֹם דְאִיבָא – (שיש) פְּלִטָר יִשְׂרָאֵל, לֹא הוֹתֵרָה פֶּת פְּלוֹטֵר גּוֹי. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמְרֵי, אִפִּילוּ לְמֵאֵן דְאִמְרֵי פֶת פְּלִטָר עוֹבֵד בּוֹכְבִּים מוֹתֵרָה, הֵנִי מִיָּלִי – דברים אלו, כַּלּוּמֵר, הִיתֵר זֶה הוּא רַק בְּשָׂרָה, אֲבָל בְּעִיר לֹא הוֹתֵרָה פֶּת פְּלוֹטֵר גּוֹי, וְהִטַּעַם מִשּׁוּם חֲתָנִית.

מספרת הגמרא: אִיבּוֹ – שם חכם, הָיָה מְנַבֵּית וְאִבִּיל פֶּת אִבִּי מִצְרִי – היה נושך ואוכל פת גויים בגבולות השדות הסמוכות לעיר, אִמְרֵי לָהּ רַבָּא לְתַלְמִידִים, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַב נְחֻמִּין פֶּרִי יִצְחָק, לֹא תִשְׁתַּעֲוּ (פְּהִירָה דְאִיבּוֹ) – אל תזכירו שמועה בבית המדרש משמו של איבו, משום דְקָאִבִּיל לְחֵמָא דְאִרְמָאִי – שאוכל פת גויים.

שנינו במשנה: וְהַשְׁמֵן שֶׁלֵּהֶן אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה. הגמרא מבררת את טעם איסור שמן הגויים: שְׁמֵן, רַב אִמְרֵי, דְנִיָּאֵל נִזְרָע עָלָיו. וְשְׂמוּאֵל אִמְרֵי,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ד"י תשרי ה'תשע"א

יום ראשון ד' תשרי ה'תשע"א

הלכות בכורים

פרק ששי

1. הלוקח מן הנחתום¹ - חיב בחלה. ומפריש מן החמה²
 על הצוננת³ ומן הצוננת על החמה, אפילו מדפוסיין⁴
 הרבה.
 ב. אין חיבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והם:
 החטין, והשעורים, והפסמין, ושבלת שועל, והשיפון;
 שנאמר: באכלכם מלחם הארץ⁵, ואין קרוי לחם אלא פת
 הנעשית מאל. אבל העושה פת ארז או דחן וכיוצא בהן
 מן הקטניות - אינן חיבין בחלה כלל.
 ג. הלקט והשכחה והפאה וההפקר ותבואה שלא הביאה

- שליש, אף על פי שהן פטורין מן התרומה⁶ - חיבין בחלה⁷.
 וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבילים שנטלה תרומתו⁸, אף
 על פי שיש בו חלק תרומה גדולה⁹, ומעשר שני¹⁰ והקדש
 שנפדו, ומותר העמר¹¹ ושתי הלחם ולחם הפנים¹² כשיפדו
 כל אותן המותרות - הכל חיבין בחלה¹³.
 ד. עסה של מעשר שני¹⁴ בירושלים, ועסת שביעית¹⁵,
 וספק מדמע¹⁶ - חיבין בחלה. אבל המדמע¹⁷ - פטור מן
 החלה¹⁸.
 ה. חלות תודה ורקיקי נזיר¹⁹: עשאן לעצמו - פטורין מן
 החלה, מפני שהן קדש²⁰; למכרן בשיק לנזירים ולמקריבי
 תודה - חיבין בחלה, לפי שבדעתו, שאם לא תמכר -
 יאכלנה.
 ו. עסת השתפין²¹ והעושה עסה לרבים²² - חיבת בחלה²³.
 ז. העושה עסה מן הטבל²⁴, בין שהקדים חלה לתרומה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) שהוא חבר. (2) "הוא הלחם החם". (3) "הוא הלחם הקר". (4) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו. (5) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון". (6) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה יש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו ושוויו בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטורה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבילים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. (7) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. (8) תרומת מעשר. (9) שפטור הלוי מלהפרישה. (10) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבילים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימו בשיבילים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. (11) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשארו עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. (12) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". (13) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש. (14) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותרצו רבינו מנחם ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממנו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. (15) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. (16) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. (17) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. (18) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. (19) בתורה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". (20) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד. (21) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. (22) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. (23) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה. (24) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות.

- 1 בין שהקדים תרומה לחלה²⁵ - מה שעשה עשויה²⁶. ואם
- 2 הפריש החלה תחלה - לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה
- 3 ותרומת מעשר; ואם הפריש תחלה תרומה - לא תאכל עד
- 4 שיוציא עליה חלה.
- 5 ח. העושה²⁷ עשה להאכיל הפת שלה²⁸ לבהמה או לחיה
- 6 - פטורה. עסת הפלבים, בזמן שהרועים אוכלין ממנה -
- 7 חייבת בחלה²⁹. עסת העובד פוכבים - פטורה³⁰.
- 8 ט. היו ישראל ועובד פוכבים שתפין בעסה, אם היה בחלק
- 9 ישראל שעור עסה חייבת בחלה - גרי זו³¹ חייבת בחלה³².
- 10 י. עובד פוכבים שהפריש חלה³³, אפילו בארץ ישראל³⁴ -
- 11 אינה חלה³⁵; אלא מודיעין אותו שאינו צריך³⁶, ותאכל
- 12 לזר³⁷. ולמה לא חששו לה³⁸ שמא עסה של ישראל היא
- 13 ותלה אותה ביד עובד פוכבים³⁹ כדי לפטרה⁴⁰? שאם ירצה
- 14 ישראל - יפטר עצמו ויעשה ישראל עסתו פחות מעשור
- 15 חלה⁴¹.
- 16 יא. המערב קמח חטין⁴² וקמח ארז⁴³ ועשה מהן עסה: אם

- 17 יש בה טעם דגן⁴⁴ - חייבת בחלה⁴⁵, ואם לאו - פטורה. 17
- 18 אפילו היה השאור חטים⁴⁶ לתוך עסת ארז⁴⁷: אם יש בה
- 19 טעם דגן - חייבת בחלה⁴⁸, ואם לאו - פטורה. 19
- 20 יב. עשה⁴⁹ שנילושה ביין או שמן או דבש⁵⁰ או מים
- 21 רותחים⁵¹, או שנתן לתוכה תבלין⁵², או הרתיח המים
- 22 והשליך הקמח לתוכו ולשו, אם אפאה⁵³ - בין בתנור⁵⁴,
- 23 בין בקרקע⁵⁵, בין על המחבת והמרחשת, בין שהדביק את
- 24 הפצק במחבת ובמרחשת ואחר כך הרתיחו⁵⁶ באש
- 25 מלמטה⁵⁷ עד שנאפת הפת, בין שהרתיחה ואחר כך הדביק
- 26 הפצק⁵⁸ - כל אלו חייבין בחלה. אבל העושה עסה ליבשה
- 27 בחמה⁵⁹ בלבד, או לבשלה בקדירה⁶⁰ - גרי היא פטורה מן
- 28 החלה; שאין מעשה חמה לחם. בין שלשה במים, בין
- 29 שלשה בשאר משקין⁶¹. וכן קלי⁶² שלשין אותו במים או
- 30 בדבש⁶³ ואוכלין אותו בלא אפיה⁶⁴ - פטור. שאין חייבת
- 31 אלא עסה שסופה להאפות לחם למאכל אדם⁶⁵.
- 32 יג. עסה שלשה⁶⁶ תחלה⁶⁷ לעשותה מעשה חמה⁶⁸

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(25) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיענו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. (26) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה. (27) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". (28) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. (29) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. (30) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל. (31) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. (32) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה. (33) מעיסה שברשותו. (34) שישאר חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. (35) שהרי עיסתו פטורה. (36) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. (37) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לענין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פטור מתרומות ומעשרות. (38) לעיסה. (39) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. (40) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. (41) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיע מן החלה (=כפי טעות) על ידי מסירה לגוי]. (42) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. (43) שאינו מחמשת המינים. (44) כלומר, טעם חטים. (45) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. (46) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. (47) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. (48) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם. (49) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". (50) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. (51) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. (52) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנלושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממניי האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. (53) אבל בלא אפייה פטור מחלה. (54) כדרך שאופים לחם. (55) בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). (56) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. (57) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. (58) שאף ריש לקיש מודה בזה. (59) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. (60) ולא לאפות אותה. (61) ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". (62) בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. (63) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. (64) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. (65) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה. (66) עשה אותה עיסה עבה. (67) התחיל ללוש אותה. (68) שאז היא פטורה מחלה.

- 1 וְהִשְׁלִימָהּ⁶⁹ לַעֲשׂוֹת פֶּתֶן⁷⁰, או שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לְאַפֹּתָהּ פֶּתֶן⁷¹
- 2 וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חֲמָה, וְכֵן קָלִי שֶׁלְּשׁוֹ לְאַפֹּתוֹ פֶּתֶן
- 3 - חֲבִיבִין בַּחֲלָה.
- 4 יֵד. לָחֶם הַעֲשׂוֹי לְכוֹתֶחָ⁷² - מַעֲשִׂיָה מוֹכִיחִין עָלֶיהָ: עֲשָׂאָה
- 5 כְּעִכְיִין⁷³ - חֲבִיבִת בַּחֲלָה⁷⁴; עֲשָׂאָה כְּלִמְדִין⁷⁵ - פֶּטוּרָה מִן
- 6 הַחֲלָה⁷⁶.
- 7 טו. כִּמָּה שְׁעוֹר הָעֶסֶה שֶׁחֲבִיבִת בַּחֲלָה? מֵלֵא הָעֶמְרִי⁷⁷ קָמַח.
- 8 בֵּין מֵאָחָד מִחֲמִשָּׁה מִיָּנִים בֵּין מִחֲמִשָּׁתָן - כֻּלָּם⁷⁸ מֵצִטְרִפִּין
- 9 לַשְּׁעוֹר. וְכִמָּה הוּא שְׁעוֹר הָעֶמְרִי? שְׁנֵי קִבִּין פָּחוֹת חֲמִשָּׁה⁷⁹.
- 10 וְהֶקֶב - אֶרְבָּעָה לִגִּין, וְהֶלֶג - אֶרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהֶרְבִּיעִית -
- 11 אֶצְבָּעִים עַל אֶצְבָּעִים בְּרוּם אֶצְבָּעִים וְחֲצִי אֶצְבָּע וְחֲמִשָּׁה
- 12 אֶצְבָּעִים⁸⁰, וְכָל הָאֶצְבָּעוֹת הֵם רֹחֵב גּוֹדֵל שֶׁל יָד⁸¹. נִמְצְאָתָה
- 13 לְמַד, שֶׁהַמֶּדָּה שֵׁשׁ בָּהּ עֶשְׂרֵי אֶצְבָּעוֹת עַל עֶשְׂרֵי אֶצְבָּעוֹת
- 14 בְּרוּם שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת וְחֲשִׁיעַ אֶצְבָּע בְּקְרוֹב⁸² - הוּא הָעֶמְרִי.
- 15 וְכֵן מִדָּה שֵׁשׁ בָּהּ שִׁבְעַת אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תִשְׁעֵי אֶצְבָּע
- 16 עַל שִׁבְעַת אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תִשְׁעֵי אֶצְבָּע בְּרוּם שִׁבְעַת
- 17 אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תִשְׁעֵי אֶצְבָּע - הִיא מִדַּת הָעֶמְרִי⁸³. וְשִׁתִּי
- 18 הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם עוֹלָיִם⁸⁴. וְכִמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כִּמּוֹ
- 19 אֶרְבָּעִים וְשֶׁלֹּשׁ בִּיצִים בִּינוּנִיּוֹת וְחֲמִשָּׁה בִּיצָה⁸⁵. וְהֵם מְשָׁקֵל
- 20 שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים סָלְעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סָלַע מִקְּמַח הַחֲטִיִּם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(69) [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. (70) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. (71) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת. (72) הוא תערוכת של נסיוני דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. (73) עוגות דקות. (74) שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. (75) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. (76) שאינה נקראת לחם. (77) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. (78) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. (79) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. (80) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. (81) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפה של כל האדם. (82) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. (83) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. (84) בערך, כנ"ל. (85) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. (86) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע-קעג. (87) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שומתר. (88) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. (89) החלה שהפריש. (90) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעורם בעיסה. (91) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. (92) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו. (93) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. (94) בעורן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. (95) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. (96) פחות מכשיעור חלה. (97) שם: תוך כלי בעיניו והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעיניו והא איכא. (98) כמו בזמן הזה. (99) שספק דרבנן - לקולא. (100) שהוא שיעור חלה. (101) צריך עיון, אם דווקא במוסרן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. (102) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן,

1 וכן אם היתה ביניהן עסת מין אחר או עסת איש אחר או
2 עסת חדש - הרי שתי העסות שבצדין מצטרפות לחלה.
3 ז. שתי עסות, שכל אחת מהן פחותה מפשעור, שהפריש
4 חלה מזו וחלה מזו, וחתרו ונגעו זו בזו והרי בשתייהם
5 כשעור - חזקין להפריש מהן חלה; שהחלות הראשונות
6 אינן כלום.
7 ח. שני עובדי כוכבים שעשו עסה כשעור וחלקיה, ואחר
8 כך נתגירו, והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגיר עד
9 שהשלימו לשעור - הרי זו חזקת; שלא היתה לה שעת
10 חובה כשהיו עובדי כוכבים, שהרי פחות מפשעור היה ביד
11 כל אחד מהן.
12 ט. אבל שני ישראלים שעשו כך, וחזר כל אחד אחר
13 שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשעור - הרי זו
14 פטורה; שפיר היתה לה שעת חובה, והן היו פטורין
15 באותה שעה מפני שעשויה לחלק.
16 י. היתה העסה ביד העובד כוכבים והישראל בשתפות
17 וחלקו, ואחר כך נתגיר העובד כוכבים, והוסיף הגר על
18 שלו [וישראל על שלו] עד שהשלים כל אחד עסתו לשעור
19 - של ישראל חזקת, ושל עובד כוכבים פטורה.
20 יא. הנוטל שאור מעסה שלא הורמה חלתה ונתנו לתוף
21 עסה שהורמה חלתה - הרי זה מביא עסה שניה, שיהיה
22 בה עם שאור זה שעור עסה שחזקת בחלה, ונתנה בתוף
23 העסה שהורמה חלתה, ומפריש מן העסה השניה שעור
24 חלה עליה ועל השאור, כדי שיטל מן המקף, ואם אין לו
25 עסה שניה - נעשית זו כלה טבל ומפריש חלה על הכל;
26 שהטבל במינו אוסר בכל שהוא.
27 יב. עסה הטבולה לחלה - אינה בחלה, והרי היא כחלין
28 לענין הטמאה, שאין השני עושה שלישי בחלין, כמו
29 שיתבאר במקומו. ומתר לגרם טמאה לחלין שבארץ
30 ישראל. לפיכך, שתי עסות, אחת טמאה ואחת טהורה -
31 נוטל כדי חלת שתייהם מעסה שלא הורמה חלתה ונתנו
32 באמצע סמוך לעסה הטהורה, ומוסף מן הטמאה לטהורה
33 כדי ביצה, כדי לתרם מן המקף.
34 יג. עושה אדם עסה טהורה ואינו מפריש חלתה, ומניחה
35 או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של
36 עסות אחרות ואפלו נטמאו העסות, עד שתעשה העסה
37 שהניח כלה חלה ויתננה לבנה. והוא שלא תפסל מאכל
38 אדם; אבל משתכר אינו מפריש עליה. במה דברים
39 אמורים? כשהיו אותם העסות שמפריש עליהן ספק אם

1 יט. נחתום שעשה עסה¹⁰³ לעשותה שאור¹⁰⁴ לחלקה¹⁰⁵ -
2 חזקת בחלה; שאם לא תמכר, יעשנה פת¹⁰⁶. אבל
3 העושה¹⁰⁷ עסה לחלקה בצק¹⁰⁸ - פטורה¹⁰⁹.
4 כ. נשים שנתנו קמח לנחתום לעשות להם שאור, אם אין
5 בשל אחת מהן¹¹⁰ כשעור, אף על פי שיש בכללן כשעור
6 - פטורה¹¹¹.
7 פֶּרֶק שִׁבְעִי
8 א. שתי עסות שיש בשתייהן שעור החזק בחלה, ואין
9 באחת מהן כשעור, ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו: אם היו
10 של שנים, אפלו הן ממין אחד - פטורין מן החלה; שסתם
11 שנים מקפדין. ואם ידוע שאינן מקפדין על עירוב העסות
12 - הרי אלו מצטרפות.
13 ב. היו שתייהן של איש אחד: אם היו ממין אחד -
14 מצטרפין וחיבות בחלה, ואם משני מינין היו - אין
15 מצטרפין; שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא
16 תגע עסה זו בזו ולא תתערב עמה, אפלו היו ממין אחד -
17 אין מצטרפות.
18 ג. וכיצד מצטרפות אם היו של אחד ממין אחד? עסת
19 החטים שנגעה בעסת הפסמין - מצטרפות; נגעה בשאר
20 המינין - אין מצטרפות. וכן עסת שעורין שנגעה בעסת
21 הפסמין או שבלת שועל או שיפון, וכן עסת פסמין ושל
22 שבלת שועל ושל שיפון שנגעה כל אחת משלשתן
23 בחברתה - הרי אלו מצטרפות.
24 ד. עסת חדש - אינה מצטרפת לשל ישן, אף על פי שהן
25 ממין אחד; כדי שלא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן.
26 ולא יתרם מאמצע שתייהן, אלא יביא עסה אחרת חדש או
27 ישן ויצטרף להם להשלים השעור. במה דברים אמורים?
28 בעסה שנגעה בעסה אחרת; אבל הבולל קמח חמשת
29 המינין ועושה מהם עסה אחת - הרי חמשותף מצטרפין
30 לשעור עסת חלה, כמו שבארנו.
31 ה. עסה שהיא פחותה מפשעור מכאן, ועסה פחותה
32 מפשעור מכאן, ועסה שאינה חזקת בחלה באמצע, כגון
33 עסת ארז או עסת תרומה או מדמע או עסת עובד כוכבים,
34 אף על פי שנוגעות זו בזו - אינן מצטרפות; שהרי דבר
35 הפטור מן החלה מבדיל באמצע.
36 ו. היה באמצע עסה שהורמה חלתה - מצטרפות; שהעסה
37 שביניהן כבר היתה מחזקת בחלה. וכן אם היה ביניהן עסת
38 הקדש - מצטרפות; מפני שראוי לפדותה ותתחייב בחלה.

דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה". (103) שיש בה שיעור חלה. (104) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. (105) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. (106) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. (107) כלומר, מי שאינו נחתום. (108) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. (109) ואין חוששין שמה יימלך לעשות אותה עיסה אחת. (110) כלומר, אף באחת מהן. (111) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערכה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חברו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

1 הוֹרָמָה חֵלָה מֵהֵן אוֹ לֹא הוֹרָמָה; שֶׁחֵלֶת דְּמַאי נִטְלָת מִן
2 הַטְּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחֵלָה וְשֹׁלֵא מִן הַמֶּקֶף.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

4 א. הַמִּפְרִישׁ חֵלְתּוֹ קֶמַח - אֵינָה חֵלָה, וְגֹזֵל בֵּיד כְּהֵן, וְשָׂאָר
5 הָעֶסֶה חֵיבֵת בַּחֵלָה. וְאוֹתוֹ הִקְמַח שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חֵלָה, אִם
6 יֵשׁ בּוֹ עֹמֶר וְעוֹשֶׂהוּ עֶסֶה - הָרִי זֶה מִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חֵלָה,
7 כִּשְׂאָר כָּל קֶמַח חֵלִין.

8 ב. אֵימָתִי מִפְרִישִׁין חֵלָה? כְּשִׁיתֵּן אֶת הַמִּים וְיִתְעַרֵּב הִקְמַח
9 בַּמִּים, מִפְרִישׁ הַחֵלָה מִתַּחֲלַת דְּבַר שְׁנֹלוֹשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: רֹאשִׁית
10 עֲרֹסְתֶכֶם. וְהוּא שֹׁלֵא יִשְׂאָר שֵׁם בְּעֶרְכָּה קֶמַח שֹׁלֵא נִתְעַרֵּב
11 בַּמִּים שְׁעוֹר עֹמֶר. וְאִם אָמַר: הָרִי זֶה חֵלָה עַל הָעֶסֶה וְעַל
12 הַשָּׂאֹר וְעַל הִקְמַח שֶׁנִּשְׁתַּמֵּר, וְלִכְשִׁתְּעוֹשֶׂה כָּלָה עֶסֶה אַחַת
13 תִּתְקַדֵּשׁ זֶה שֶׁבִּידוֹ לְשֵׁם חֵלָה - הָרִי זֶה מֵתֵר.

14 ג. הַנִּיחַ הָעֶסֶה עַד שֶׁלֹּשׁ הַכֹּל וְעֶרְכָּה וְאַחֲרֵי כֵן הִפְרִישׁ -
15 אֵין בְּכֶף כָּלוּם. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחֵלָה בְּצֶק, אֲלֵא אָפָה הַכֹּל
16 - הָרִי זֶה מִפְרִישׁ מִן הַפֶּת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

17 ד. מֵאֵימָתִי תִתְחַיֵּב הָעֶסֶה בַּחֵלָה? מִשְׁתַּגְּלָגֵל בַּחֲטִים
18 וְיִתְעַרֵּב הִקְמַח בַּמִּים, אוֹ שֶׁתִּטְמַטֵּם בְּשִׁעוּרִים וְתַעֲשֶׂה כָּלָה
19 גּוֹף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרָאִי מִן הָעֶסֶה עַד שֶׁתַּגְּלָגֵל בַּחֲטִים
20 וְתִטְמַטֵּם בְּשִׁעוּרִים. וְהַפְסָמִין - בַּחֲטִים, וְשִׁבְלֵת שׁוּעַל
21 וְהַשִּׁיפּוֹן - בְּשִׁעוּרִים.

22 ה. נִתְגַּלְגְּלָה בַּחֲטִים וְנִטְמַטְמָה בְּשִׁעוּרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה
23 קֵדָם הַפְּרִשָּׁת חֵלָה - חֵיב מִיתָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טָבֵל. לְפִיכֶף:
24 אִם הֵימָּה הָעֶסֶה חֵיבֵת בַּחֵלָה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה -
25 לוֹקָה, כָּכֵל אוֹכֵל טָבֵל; וְאִם הֵימָּה חֵיבֵת מִדְּבָרֵיהֶם - מִפִּין
26 אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת.

27 ו. עֶסֶה שֶׁנִּדְמָעָה עַד שֹׁלֵא תַתְּגַלְגֵּל - פְּטוּרָה; מִשְׁתַּגְּלָגֵל
28 - חֵיבֵת. וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ עֲסָתוֹ אוֹ הַמִּפְקִיר אוֹתָהּ קֵדָם
29 שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָה אוֹ זָכָה בָּהּ וְאַחֲרֵי כֵן גִּלְגְּלָה, אוֹ
30 הַקְדִּישָׁה אוֹ הַפְקִיר אוֹתָהּ אַחֲרֵי שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָה אוֹ זָכָה
31 בָּהּ - הָרִי זֶה חֵיבֵת בַּחֵלָה.

32 ז. הַקְדִּישָׁה קֵדָם שֶׁתַּגְּלָגֵל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בֵּיד הַהִקְדָּשׁ וְאַחֲרֵי
33 כֵּף פְּדָאָה - פְּטוּרָה; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָהּ הֵימָּה פְּטוּרָה.

34 ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עֶסֶה, וְנִתְּנָה
35 לוֹ בְּמִתְּנָה עַד שֹׁלֵא גִלְגְּלָה - חֵיבֵת; וּמִשְׁגִּלְגְּלָה - פְּטוּרָה.

36 ט. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהֵימָּה לוֹ עֶסֶה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֹׁלֵא נִתְגַּיֵּר -
37 פְּטוּרָה; וְאִם מִשְׁנִתְגַּיֵּר - חֵיבֵת. וְאִם סֶפֶק - חֵיבֵת בַּחֵלָה,
38 לְפִי שֶׁהוּא עֶזְרָן מִיתָה. וְזֶר שֶׁאֲכַל חֵלֶת סֶפֶק זֶה וְכִיּוּצָא בָּהּ
39 - אֵין חֵיב עָלֶיהָ חֵמֶשׁ.

40 י. עֶסֶה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סֶפֶק טָמֵאָה קֵדָם שֶׁתַּגְּלָגֵל - יַעֲשֶׂנָּה
41 בְּטָמֵאָה, לְפִי שֶׁמֵּתֵר לְטָמֵא חֵלִין שֶׁבֶּאֱרַךְ יִשְׂרָאֵל, וְתִשְׁרֹף
42 חֵלְתָהּ. נּוֹלַד לָהּ אַחֲרֵי שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה סֶפֶק טָמֵאָה שֶׁנּוֹדָאָה מִטָּמֵא
43 אֶת הַחֵלִין מִן הַתּוֹרָה - יִגְמָרְנָה בְּטִהְרָה; שֶׁכֵּל שֶׁנּוֹדָאָה
44 מִטָּמֵא אֶת הַחֵלִין - גָּזְרוּ עַל סֶפֶקוֹ בַּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחֵלָה
45 שֹׁלֵא יִטְמָאוּ אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחֵלָה. וְתִהְיֶה הַחֵלָה
46 תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכָלֶת וְלֹא נִשְׂרָפֶת.

47 יא. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם עֲסָתוֹ בְּטָמֵאָה לְכַתְּחֵלָה, אֲלֵא יִזְהַר
48 וְיִשְׁתַּדֵּל וְיִטְהַר הוּא וְכָלִיו, בְּדִי לְהִפְרִישׁ חֵלָה טְהוֹרָה. הֵימָּה
49 בֵּינוֹ וּבֵין הַמִּים יָתֵר עַל אֲרָבָעָה מִלִּין - יַעֲשֶׂנָּה בְּטָמֵאָה
50 וְיִפְרִישׁ חֵלָה טָמֵאָה.

51 יב. אֵין עוֹשִׂים חֵלֶת עִם הָאֶרֶץ בְּטִהְרָה, אֲבָל עוֹשִׂים עִסָּת
52 חֵלִין בְּטִהְרָה. כִּיצַד? מִגְבֵּל הָעֶסֶה זֶה הַחֲבֵר, וּמִפְרִישׁ מִמֶּנָּה
53 בְּדִי חֵלְתָהּ, וּמִנִּיחָהּ בְּכָלִי גָּלִילִים אוֹ כָּלִי אֲכָנִים אוֹ בְּכָלִי
54 אֲדָמָה שֶׁאֵין מִקְבְּלִין טָמֵאָה; וּכְשִׁיבֹא עִם הָאֶרֶץ - נוֹטֵל
55 אֶת שְׁתֵּינֵן, אֶת הָעֶסֶה וְאֶת הַחֵלָה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזְהַר שֹׁלֵא
56 תִּגַּע בַּחֵלָה, שֶׁמָּא תִחְזֹר לְטָבְלָהּ. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה?
57 מִשּׁוּם בְּדִי חֵייו שֶׁל גִּבֹּל.

58 יג. אֲשֶׁת חֵבֶר מִרְקָדָת וּבוֹרֶרֶת עִם אִשָּׁת עִם הָאֶרֶץ; אֲבָל
59 מִשְׁתַּטִּיל מִים בְּעֶסֶה לֹא תִסַּע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשֶׂה
60 עֲסָתָה בְּטָמֵאָה. וְכֵן הַנִּחְתּוּם שֶׁעוֹשֶׂה בְּטָמֵאָה - לֹא לְשִׁין
61 וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ, שֶׁאֵין מִחְזִיקִין יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה; אֲבָל
62 מוֹלִיכִין עִמּוֹ פֶּת לְפִלְטֵר.

63 יד. הַלוֹקָח מִנְחָתוֹם עִם הָאֶרֶץ בְּסוּרָא, וְאָמַר לוֹ: הַפְּרִשְׁתִּי
64 חֵלָה - אֵינוֹ צָרִיף לְהִפְרִישׁ חֵלָה מִסֶּפֶק. כִּשֵּׁם שֹׁלֵא נִחְשְׁדוּ
65 כָּל יִשְׂרָאֵל בֶּאֱרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוּלָה, כֵּף לֹא נִחְשְׁדוּ בְּסוּרָא
66 עַל הַחֵלָה.

67 טו. הַלוֹקָח בַּחוּצָה לְאֶרֶץ מִן הַנִּחְתּוּם - צָרִיף לְהִפְרִישׁ חֵלָה
68 מִסֶּפֶק. אֲבָל הַלוֹקָח מִבְּעַל הַבַּיִת, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר הַמִּתְאַרֵּם
69 אֲצֵלוֹ - אֵינוֹ צָרִיף לְהִפְרִישׁ חֵלָה מִסֶּפֶק.

יום שני ה' תשרי ה'תשע"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

72 א. מִצְוֹת עֲשֶׂה לִתֵּן כָּל זֹבַח בְּהֵמָה טְהוֹרָה לִכְהֵן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶזֶעַ
73 וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים. וְאֵלוּ
74 הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מִתְּנוּחַ². וּמִצְוָה זֹאת נִוְהֶגֶת תָּמִיד,
75 בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֹׁלֵא בִּפְנֵי הַבַּיִת³; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין
76 בֶּאֱרֶץ בֵּין בַּחוּצָה לְאֶרֶץ; וּבַחֵלִין, אֲבָל לֹא בַּמִּקְדָּשִׁין⁴.
77 ב. כָּל הַקְדָּשִׁים שֶׁקָּדַם מוֹם קְבוּעַ לְהַקְדֵּשׁ⁵ וְנִפְדּוּ - חֵיבִין

(1) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן.
(2) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). (3) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שזכר בביכורים.
(4) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה. (5) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים.

- 1 במתנות⁶; ואם קדם מום עובר להקדשין⁷, או שהקדישין
2 תמימים ואחר כך נולד בהם מום⁸, ונפדו – הרי אלו פטורין
3 מן המתנות⁹.
- 4 ג. ספק בכור¹⁰ – חיב במתנות מפל צד¹¹: שאם בכור הוא
5 – פלו לכהן, ואם אינו בכור – מתנותיו לכהן. ואם נסתפק
6 בשנים¹², ולקח הכהן האחד מספק – הרי השני פטור מן
7 המתנות; עשאוהו כמי שזכה בו הכהן ונתנו¹³ במומו
8 לבצעליו¹⁴. אבל ספק מעשר¹⁵ – פטור מפל מקום¹⁶,
9 שהמוציא מחברו עליו הראיה¹⁷.
- 10 ד. בהמת קדשים שנפסלה במומה¹⁸ ואינה חיבת במתנות
11 שנתערכה בהקמות אחרות, אפלו אחת במאה, בזמן שפל
12 בהמה מהן לאחר¹⁹ – פלן פטורין²⁰; שפל אחד ואחד ספק,
13 והמוציא מחברו עליו הראיה. הנה אחד הוא השוחט את
14 פלם – פטור מתנות אחת מהן בלבד²¹.
- 15 ה. אין חיב במתנות אלא בהמה²² טהורה²³ בלבד;
16 שנאמר: אם שור אם ששה²⁴. פלאים הבא מכבש ועז²⁵ –
17 חיב במתנות²⁶. והכזי²⁷, אף על פי שהוא ספק – מפרישין
- 18 ממונו²⁸ פל המתנות²⁹. צבי³⁰ הבא על העז³¹ וילדה – הולד
19 חיב בחצי מתנות³²; שנאמר: אם ששה – אפלו מקצת ששה.
20 תיש הבא על הצביה – הולד פטור מן המתנות³³.
- 21 ו. אחד השוחט לאכילת עובד פוככים או לאכילת פלכים
22 או לרפואה³⁴ – חיב במתנות³⁵.
- 23 ז. בהמת שתפין – חיבת; שנאמר: זבחי הזבח.
24 ח. הלוקח בהמה מפרות שביעית – חיב במתנות³⁶.
25 פהנים³⁷ ולוים³⁸ – פטורים מן המתנות; שנאמר: מאת העם.
26 וספק הם הלויים אם הם בכלל העם או לא, לפיכך אין
27 נוטלין מהם, ואם נטל הכהן³⁹ – לא יחזירו⁴⁰.
- 28 ט. במה דברים אמורים⁴¹? בשוחט לעצמו⁴²; אבל כהן
29 טבח⁴³ ששוחט⁴⁴ ומוכר בשוק – ממתינין לו שתיים ושלוש
30 שבתות⁴⁵, מפן ואילף מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותם
31 לכהנים אחרים⁴⁶. ואם קבע בית מטבחים למכר – אין
32 ממתינין לו, אלא מוציאין ממנו מיד⁴⁷. ואם נמנע מלתת⁴⁸
33 – מנדין אותו עד שיתן.
- 34 י. השוחט⁴⁹ לעובד פוככים ולכהן⁵⁰ – פטור מן המתנות⁵¹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(6 שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים או בגיזה ועבודה. (7 שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. (8 קבוע. (9 כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה. (10 והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. (11 כלומר, ממה נפשך. (12 וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. (13 שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. (14 שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. (15 מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. (16 כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. (17 ולא שייד לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא – כולו לבעלים. (18 כלומר, שנוולד בה מום לאחר שהקדישה. (19 כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. (20 שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. (21 שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה. (22 ולא חיה ולא עוף. (23 ולא טמאה. (24 אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. (25 ששתיקן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. (26 ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכווי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יתור), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. (27 שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. (28 כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. (29 ולא חציין. (30 שהוא חיה טהורה. (31 שהיא בהמה טהורה. (32 שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחיב במתנות. (33 כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמור, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחברו עליו הראיה. (34 שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (35 שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" – "לו ולא לכלבו" – כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכווין להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות. (36 אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחיבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (37 בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. (38 שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהוה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא אקרו "עם". – ושם: – דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (39 אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". (40 דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק. (41 שכהנים פטורים ממתנות. (42 כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (43 שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן, (44 בהמות שלו. (45 [ביבמות (סד: סה). פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשוחט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (46 ואין הכהן נוטל לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. (47 שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשוחט על מנת למכור בשוק. (48 לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד. (49 ומדובר בשוחט ישראל. (50 כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (51 שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה,

24 שְׁאִינָה דוּמָה לְטָבֵל⁶⁷, שְׁהָרִי מִתְּנוּת כְּהֵנָה מְבַדְּלִין.
 25 וְהַמִּתְּנוּת עֲצָמָן - אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאַכְלָן אֲלֵא בְרִשּׁוֹת כֹּהֵן⁶⁸.
 26 עֶבֶר וְאֶכְלָן⁶⁹ אוֹ הַזֵּיקָן אוֹ מִכְּזֵן - אִינוֹ חֵיב לְשֹׁלֵם⁷⁰, מִפְּנֵי
 27 שֶׁהוּא מְמוֹן שְׁאִין לוֹ תוֹבֵעַ יְדוּעָה⁷¹. וְהַקּוֹנָה אוֹתָם, אֵף עַל
 28 פִּי שְׁאִינוֹ רִשְׁאִי⁷² - הָרִי זֶה מֵתָר לְאַכְלָן, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְּנוּת
 29 כְּהֵנָה נִגְזְלוֹת.
 30 טו. אָמַר לְטַבַּח: מִכּוֹר לִי בְּנֵי מַעֲיָה שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ בָּהּ
 31 מִתְּנוּת⁷³ - נוֹתֵנָן⁷⁴ לִכְהֵן וְאִינוֹ מִנְכָּה לֹא⁷⁵ מִן הַדְּמִים⁷⁶.
 32 לְקַחֵם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל⁷⁷ - נוֹתֵנָם לִכְהֵן וּמִנְכָּה לְטַבַּח⁷⁸ מִן
 33 הַדְּמִים.
 34 טז. הַמְשַׁלַּח בְּשׂוֹר לְחִבְרוֹ וְהָיוּ בָּהּ⁷⁹ מִתְּנוּת⁸⁰ - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ
 35 שְׁמָא עֶבֶר זֶה וְגִזְלָן⁸¹. מְקוֹם שְׁאִין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלָה⁸².
 36 הַמִּתְּנוּת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הַפֶּסֶד כֹּהֵן⁸³, וְיִתֵּן הַדְּמִים
 37 לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה.
 38 יז. הַרוֹצֵה לִתֵּן הַמִּתְּנוּת לִכְהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לְחַלֵּק
 39 אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֶבֶה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוּעַ, אֲלֵא זְרוּעַ
 40 לְאֶחָד, וְקֶבֶה לְאֶחָד, וְלִחְצִיִּים לְשֵׁנִים⁸⁴; שְׁנָאֻמְר: תִּתֵּן לוֹ -
 41 שִׁיחֵיהָ בָּהּ כְּדִי מִתְּנָה⁸⁵. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשׁ⁸⁶ - חוֹלֵק אוֹתָן
 42 חֲתִיכוֹת; וְהָיוּ שִׁיחֵיהָ בְּכָל חֲתִיכָה כְּדִי מִתְּנָה.
 43 יח. אִי זֶה הַזְרוּעַ? זְרוּעַ שֶׁל יָמִין⁸⁷, מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אֶרְכָּכָה⁸⁸.
 44 עַד כֶּף שֶׁל יָדוֹ⁸⁹, שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבְרִים⁹⁰ זֶה מַעֲרָה בְּזֶה.
 45 וְלִחְצִיִּים - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גִּרְגָּרִית⁹¹, טַבַּעַת
 46 גְּדוּלָּה⁹² עִם הַלְשׁוֹן שֶׁבִּינְיָהָ, הַכֹּל לִכְהֵן.

1 וְהַמְשַׁתְּתָף⁵² עִם הַכֹּהֵן - צָרִיף שִׁירָשָׁם חִלְקוֹ⁵³, כְּדִי שִׁינִים
 2 הַמִּתְּנוּת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן⁵⁴; שְׁאֵם לֹא צִנֵּן חִלְקוֹ - חֵיב
 3 בְּמִתְּנוּת⁵⁵, מִפְּנֵי שְׁאִין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שִׁתָּף לוֹ. לְפִיכָּה,
 4 אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בְּמִטְבָּחִים וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ -
 5 אִינוֹ צָרִיף לְרִשָּׁם. וְהַמְשַׁתְּתָף עִם הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים - אִינוֹ
 6 צָרִיף לְרִשָּׁם⁵⁶; שִׁסְתָּם עוֹבֵד כּוֹכְבִּים מִרְבָּה דְּכָרִים וּמוֹדִיעַ
 7 לְכָל שֶׁהוּא שִׁתָּף, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ עִמּוֹ בְּשַׁעַת מִכְרָה.
 8 יא. הַתֵּנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ⁵⁷ שֶׁהוּא שִׁתָּף חוּץ מִן הַמִּתְּנוּת - הָרִי
 9 הַמִּתְּנוּת לִכְהֵן; בִּינֵן שְׁאֻמְר לוֹ חוּץ - הָרִי שִׁיר לוֹ הַכֹּהֵן
 10 חֵלֶק בְּמִתְּנוּת⁵⁸, וְלְפִיכָּה הֵם שְׁלוֹ⁵⁹. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן:
 11 עַל מִנֵּת שֶׁהַמִּתְּנוּת שְׁלִי⁶⁰ - הָרִי הַמִּתְּנוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה⁶¹,
 12 וְנוֹתֵנָן לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה. אֵף עַל פִּי שֶׁהַתֵּנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שְׁלוֹ
 13 - לֹא נִפְטָר מִן הַמִּתְּנוּת⁶². שֶׁהַאֻמְר עַל מִנֵּת - לֹא שִׁיר לוֹ
 14 בְּעֲצָמָן שֶׁל מִתְּנוּת כָּלוּם. הוּאִיל וְלֹא שִׁיר לוֹ כֹּהֵן שִׁתְּפוֹת⁶³
 15 - לֹא קִנְאָן בְּתַנְאִי זֶה.
 16 יב. הָיָה הַכֹּהֵן שִׁתָּף בְּרֹאשׁ⁶⁴ - פֶּטוֹר מִן הַלְחִי; שִׁתָּף בִּיד
 17 - פֶּטוֹר מִן הַזְרוּעַ; שִׁתָּף בְּבִנֵי מַעֲיָם - פֶּטוֹר מִן הַקֶּבֶה. אָמַר
 18 לוֹ הַכֹּהֵן: הָרִי הַבְּהֵמָה כֹּלָה שְׁלִי וְהָרֹאשׁ שְׁלֹף - חֵיב בְּלָחִי;
 19 שֶׁהַדְּבָר הַחֵיב הָרִי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁶⁵.
 20 יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחַטָה עַד
 21 שְׁלֹא נִתְגַּיֵּר - פֶּטוֹר⁶⁶, וְאִם אַחֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חֵיב. וְאִם סָפַק
 22 - פֶּטוֹר, שֶׁהַמּוֹצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרָאָה.
 23 יד. בְּהֵמָה שְׁלֹא הוֹרָמוּ מִתְּנוּתֶיהָ - מֵתָר לְאַכְלָן מִמֶּנָּה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. (52) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של ישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את ישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (53) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. (54) ולא יבוא לידי חשד. (55) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (56) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל. (57) עם ישראל. (58) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. (59) שם קלד. "חוץ, שיורא, על מנת, לאו שיורא". (60) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. (61) רק שלו. (62) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (63) כמו בכל הבהמה. (64) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של ישראל בלבד. (65) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן. (66) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות. (67) שאינו מסוים ומובדל בחלק מן הפירות. (68) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. (69) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". (70) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. (71) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. (72) לקנותן. (73) כלומר, הקיבה. (74) הלוקח. (75) הטבח. (76) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (77) והטבח נתן לו גם את הקיבה. (78) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו. (79) במתנה ששלח לו. (80) זרוע לחיים וקיבה. (81) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. (82) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. (83) אם ניחם - יתקלקלו ויפסדו. (84) כלומר, לחי אחד לכל כהן. (85) ודין זה הוא מן התורה. (86) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה. (87) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. (88) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. (89) עצם רחב של כתף. (90) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. (91) הבליטה הבולטת בגרון. (92) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

19 פן נותנין לו בכבוד - נוטל. ובזמן שהם רבים בבית
20 המטבחים - הצנועים מושכין ידיהם, והגרגרים נוטלין.
21 ואם היה כהן צנוע¹¹¹ ואין מפירין אותו שהוא כהן - הרי
22 זה נוטל, כדי שידע לכל שהוא כהן. ואין הפתנים אוכלין
23 המתנות אלא צלי בחרדל; שנאמר למשחה¹¹² - בדרך
24 שאוכלים המלכים¹¹³.

פרק עשירי

25 א. מצות עשה לתן לכהן ראשית הגז, שנאמר: וראשית גז
26 צאנך תתן לו. ולויים בכלל ישראל במצוה זו. ואין לראשית
27 הגז זו שעור מן התורה. ומדברי סופרים, שלא יפחת מאחד
28 מששים. ואינה נזהגת אלא בארץ, בין בפני הבית בין שלא
29 בפני הבית, בראשית הדגן. ונזהגת בחלין, אבל לא
30 במקדשין.
31 ב. פיצד? הרי שהקדיש בהמות לבדק הבית וגזון, יכול
32 יהיה חייב לפדות ולתן לכהן? או הקדיש בהמה חוץ
33 מגזתה, יכול יהיה חייב בראשית הגז? תלמוד לומר: צאנך
34 - אין אלו צאנך.
35

1 יט. אין מולגין אותן⁹³ ואין מפשיטין אותן, אלא יתנו לו
2 בעורן ובצמרן, והקבה⁹⁴ בחלב שעליה ובחלב שבתוכה.
3 וכבר נהגו הפתנים להניח חלב הקבה לפעלים⁹⁵.
4 כ. הפתנת אוכלת⁹⁶ המתנות אף על פי שהיא נשואה⁹⁷
5 לישראל⁹⁸, מפני שאין בהן קדשה⁹⁹. ולא עוד, אלא הפעל
6 אוכל מתנות¹⁰⁰ בגלל אשתו. אבל חללה¹⁰¹ - אינה אוכלת,
7 שאין חללים בכלל כהנים¹⁰². ואם רצה¹⁰³ הפתן למכור
8 המתנות או לתנן במתנה, אפילו לעובד כוכבים, או
9 להאכלים לפללים - מאכילם, שאין בהן קדשה כלל.
10 כא. כהן¹⁰⁴ שהיו לו חברים שנותנים לו המתנות¹⁰⁵, אם
11 רצה לזכות בהן לישראל חברו - הרי זה מזהב לו ואף על
12 פי שלא באו לידו, ויהיו אותם החברים זוכים ונותנין
13 המתנות לזה הישראל שזכה בהן. והוא שיהיה הישראל זה
14 בדיחק¹⁰⁶ ואין לו לקנות בשר, ויהיה הפתן שזכה לו
15 חברו¹⁰⁷; אבל אם היה הפתן שמשו של ישראל זה¹⁰⁸ או
16 שכירו או לקיטו - אינו מזהב לו עד שיבואו לידו, שמה
17 יזכה בעל כרחו¹⁰⁹.
18 כב. לא יחטף¹¹⁰ הפתן המתנות ולא ישאל בפיו, אלא אם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(93) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב.
(94) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. (95) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם
רשות להניח אצל הישראל. (96) שם קלא: "עולא הוה יחייב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת
במשמע - רש"י). (97) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. (98) ואין בה קדושת
כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. (99) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה,
כנ"ל - דין כהנת יש לה. (100) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו
שנזכר שם. וצריך לומר, שהכהונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו,
ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. (101) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר.
(102) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויה זרה, ומה שאינה משלמת
חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. (103) תוספתא חולין תחילת פרק ט:
"מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנין לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר,
צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממנו). (104) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו)
ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם
אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). (105) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל
במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. (106) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. (107) ולא
שמשו. (108) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא
לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא
אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכר, וכו'". (109) וחששא
זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזהב לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.
(110) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון
דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבער. ר'
מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית
המטבחים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי
דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו
כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". (111) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים
בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק
עצמו לכהן. (112) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות
שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". (113) משנה בזבחים ז: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאים לשנות באכילתן
לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה
כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה
יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

טו. ראשית הגז מצותה בתחלה; ואם הפריש בין באמצע
בין בסוף - יצא. היו לו חמש צאן וגזו אחת מהן בלבד
ומכר גזתה, ואחר כך גזו שניה ומכר גזתה, ואחר כך גזו
שלישית ומכר גזתה - הכל מצטרפות לראשית הגז, וחייב
אפילו לאחר כמה שנים. ויש לו להפריש מן התדש על
הישן, ומזה על זה. אבל אם היתה רחל אחת וגזוה והניח
גזתה, ואחר כך קנה שניה וגזוה והניח גזתה - אינן
מצטרפות.

טז. מי שהיו לו גזות רבות של ראשית הגז ורוצה לחלק
לכהנים - לא יתן לכל אחד ואחד פחות ממשקל חמש
סלעים מלבן, כדי בגד קטן. לא שילבנו ואחר כך יתן לו,
אלא יתן לו מצמר הגזתה כשהוא צואי כדי שיהיה בו אחר
הלבון חמש סלעים או יותר. שנאמר: ותתן לו - שיהיה בו
כדי מתנה המועלת.

יז. ראשית הגז - חלין לכל דבר. לפיכך אני אומר,
שנותנים אותו לכהן אף על פי שהיא נשואה לישראל,
במתנות בהמה. ויראה לי, שדין שניהן אחד הוא.

פרק אחד עשר

א. מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור
לאמו הישראלית. שנאמר: כל פטר רחם לי; ונאמר: אף
פדה תפדה את בכור האדם.

ב. ואין האשה חייבת לפדות את בנה; שהחייב לפדות את
עצמו - הוא שחייב לפדות את בנו. עבר האב ולא פדהו -
כשגידל יפדה את עצמו.

ג. היתה היא לפדות ובנו לפדות - יפדה עצמו ותחלה ואחר
כך בנו. ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד - יפדה עצמו.

ד. היתה בנו לפדות והגיע עת לעלות לרגל, ואין לו כדי
לזה ולזה - פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל; שנאמר:
כל בכור בנך תפדה, ואחר כך: ולא יראו פני ריכם.

ה. הפודה את בנו - מכר: אשר קדשנו במצותי וצונו
על פדיון הבן, וחזור ומכר שחייבנו. ואחר כך נותן הפדיון
לכהן. ואם פדה עצמו - מכר לפדות הבכור, ומכר
שהחייבנו.

ו. מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ובכמה פודה?
בחמש סלעים; שנאמר: ופדיוו מכן חדש תפדה. בין בכסף
בין בשוה כסף מן המטלטלין שגופן ממון, כענין השקלים.

לפיכך אין פודין בקרקעות; ולא בעבדים, מפני שהן
בקרקעות; ולא בשטרות, לפי שאין גופן ממון. ואם פדהו
בהן - אינו פדוי.

ז. כתב האב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים - חייב לתן
לו, ובנו אינו פדוי. נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמש
סלעים וקבלו הכהן בחמש סלעים - הרי בנו פדוי. נתן
חמש סלעים לעשרה כהנים, בין בבת אחת בין בזה אחר
זה - יצא.

ח. רצה הכהן להחזיר לו הפדיון - מחזיר; ולא יתן לו
הוא ודעתו שיחזיר. ואם עשה כן והחזיר לו - אין בנו פדוי,
עד שיגמר בלבו לתן לו מתנה גמורה; ואם רצה הכהן אחר

ג. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו - חייבין
בראשית הגז; אבל אם קדם הקדשן את מומן, או שקדם
מום עובר להקדשן ואחר כך נולד להן מום קבוע, ונפדו -
פטורים מראשית הגז.

ד. אין חייבין בראשית הגז אלא הפכשים בלבד, זכרים
כנקבות, שהצמר שלהן הוא הראוי לבגדים. היתה צמרן
קשה ואינו ראוי ללבישה - פטורין מראשית הגז; שאין
מתנה זו לכהן אלא כדי ללבש ממנה.

ה. ביון שזפה לו הקדוש ברופ הוא בתרומות, שהן לחמו
ויינו, וזפה לו במתנות בהמה וקדשי מקדש, שהן הפשר
שלו - זפה לו בראשית הגז ללבושו, ובגזל הגר והחרמים
ושדה אחזה ופדיון בכורות להוצאתיו ושאר צרכיו; שהרי
אין לו חלק בבחלה ובבזה.

ו. היתה הצמר שלהן אדם או שחור או שחום - חייבות
בראשית הגז. אבל אם גזו הצמר וצבעו קדם שיתן - נפטר
מראשית הגז. הלבנו קדם שיתן - חייב להפריש אחר
שלבנו. התולש צמר רחלים בידו ולא גזו - חייב בראשית
הגז.

ז. ראשית הגז נוהג בכלאים ובכזי ובטרפה; אבל הגזו
את המתה - פטור.

ח. המפריש ראשית הגז ואבד - חייב באחריותו עד שיתן
לכהן. האומר: כל גזותי ראשית - דכריו קנימין.

ט. הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים אחר שגזוה העובד
כוכבים - פטור מראשית הגז. לקח הצאן לגזמן - חייב, אף
על פי שגזלה הגזת ברשות העובד כוכבים, ואף על פי
שחזרין הצאן לעובד כוכבים אחר גזיה. הואיל והגזוה
ישראל והגזיות שלו - חייב; שאין החיוב אלא בשעת
הגזתה.

י. הלוקח גז צאנו של חברו: אם שיר המוכר מעט מצאנו
להגזו - המוכר חייב להפריש מן המשאר על הכל, ואף על
פי שלא התחיל המוכר לגזו. תזקה אין אדם מוכר מתנות
כהנה. ואם לא שיר כלום - הלוקח חייב להפריש.

יא. היו שני מיני גזת, בגזן גזת לבנה וגזת שחומה, או
גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה והניח המין האחר -
זה נותן לעצמו, וזה נותן לעצמו. וזה נותן לעצמו - על
מה שלקח, וזה נותן לעצמו - על מה ששיר.

יב. גר שנתגר והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד שלא נתגר
נגזזו או משנתגר - הרי זה פטור, והמוציא מחברו עליו
הראיה.

יג. כמה צאן יהיה לו ויהיו חייבות בראשית הגז? אין
פחות מחמש. והוא שיהיה בגזת שלהן אין פחות ממשקל
ששים סלע, ותהיה גזת כל אחת מחמשתן אין פחות
ממשקל ששים עשרה סלע. היתה אחת מהם גזוה פחות
מששים עשרה סלע, אף על פי שחמשתן גזוה ששים סלע
או יותר - הרי אלו פטורין מראשית הגז.

יד. השתפין - חייבין בראשית הגז. והוא שיהיה בחלק כל
אחד מהן כשעור; אבל חמש צאן בלבד של שני שתפין -
פטורין.

1 כף להחזיר - יחזיר. וכן אם פרש ונתן לו על מנת להחזיר
2 - הרי בנו פדוי.
3 ט. כהנים ולוים - פטורים מפדיון הבן מקל וחמר: אם
4 פטורו של ישראל במדבר, דין הוא שיפטורו עצמן.
5 י. ישראל הבא מן הכהנת ומן הלוייה - פטור. שאין הדבר
6 תלוי באב, אלא באם; שנאמר: פטר רחם בישראל.
7 יא. לוייה המעברת מעובד כוכבים - בנה פטור. וכהנת
8 המעברת מעובד כוכבים - בנה חייב; שהרי נפסלה אמו מן
9 הכהנה בבטילת העובד כוכבים.
10 יב. כהן שנולד לו בן חלל: מת האב בתוך שלשים יום -
11 הבן חייב לפדות את עצמו, שלא זכה האב בפדיונו; מת
12 אחר שלשים יום - אינו חייב הבן לפדות את עצמו, שהרי
13 זכה האב בפדיונו.
14 יג. השפחה שנשתחררה וכותית שנתגיירה כשהן מעברות
15 וילדו, אף על פי שהורתו שלא בקדשה, הואיל ונולד
16 בקדשה - חייב; שנאמר: פטר רחם בישראל, והרי פטר
17 ורחם בישראל. אין ידוע אם קדם שנתגיירה ילדה או אחר
18 שנתגיירה ילדה - המוציא מחברו עליו הראיה.
19 יד. הכותית והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו ונשתחררו
20 וילדו ולד אחר - הרי זה פטור; שנאמר: פטר רחם, ואין
21 זה פטר רחם. וכן הבא אחר הנפלים: כל גפל שאמו טמאה
22 לדה - הבא אחריה אינו פטר רחם; וכל גפל שאין אמו
23 טמאה לדה, כמו המפלת כמין דגים וחגבים או המפלת יום
24 ארבעים וכיוצא בהן - הבא אחריה בכור לכהן וחייב לפדות.
25 טו. חתן העבר במציה והוציאו אבר אבר - הבא אחריה
26 אינו פטר רחם. בן שמנה חדשים שהוציא ראשו והוא חי
27 והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת ויצא ראשו והחזירו,
28 ואחר כך יצא אחיו וילדה - זה שילדה אינו פטר רחם,
29 שהרי נפטר בראשו של ראשון. ומשתצא פדחתו פוטר
30 הבא אחריה.
31 טז. יוצא דפן והבא אחריה כדרך - שניהם פטורים:
32 הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם, והשני - מפני שקדמו
33 אחר.
34 יז. מאימתי יתחייב בפדיון? משישלים שלשים יום;
35 שנאמר: ופדויו מבן חדש תפדה. מת הבן בתוך שלשים,
36 ואפלו ביום שלשים, וכן אם נעשה טרפה - אינו חייב בחמש
37 סלעים. ואם הקדים ונתן לכהן - יחזיר לו הפדיון. [ואם מת
38 אחר שלשים יום - חייב בפדיון] ואם לא נתן - יתן.
39 יח. מי שפדה בנו בתוך שלשים יום: אם אמר לו מעכשיו
40 - אין בנו פדוי; ואם אמר לו לאחר שלשים יום - בנו פדוי,
41 ואף על פי שאין המעות קימין לאחר שלשים יום.
42 יט. מי שהוא ספק אם חייב בפדיון או לא - הרי זה פטור,
43 שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב בתוך שלשים יום
44 - הרי הבן בחזקת שלא נפדה, עד שיקביא ראיה מאביו
45 שפדהו קדם שמימות; מת האב לאחר שלשים יום - הרי
46 הוא בחזקת פדוי, עד שיודיעוהו שלא נפדה.

כ. מי שלא בפרה אשתו וילדה זכר ונקבה ואין ידוע אי
זה מהן יצא ראשון - אין כאן לכהן כלום. ילדה שני זכרים,
אף על פי שאין ידוע אי זה מהן הבכור - נותן חמש סלעים
לכהן. מת אחד מהן בתוך שלשים יום - פטור, שהמוציא
מחברו עליו הראיה. מת האב, בין בתוך שלשים יום בין
אחר שלשים יום, בין שלא חלקו האחים בין שחלקו - ינתן
מן הנכסים חמש סלעים לכהן; שדבר נתייבוי הנכסים.
כא. שתי נשיו שלא בפרו וילדו שני זכרים - נותן עשר
סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך שלשים יום: אם לכהן
אחד נתן - יחזיר לו חמש סלעים; ואם לשני כהנים נתן -
אינו יכול להוציא מהן; שהרי לא ציין פדיון זה על בן זה,
וכל אחד מהן יכול לומר: החזר מחברי.
כב. שתי נשיו שלא בפרו שילדו זכר ונקבה, או שני זכרים
ונקבה - נותן חמש סלעים לכהן; שאי אפשר שלא יהיה
זכר אחד מהן פטר רחם.
כג. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות,
ואין ידוע אי זה נולד ראשון - אין כאן לכהן כלום; שאני
אומר: נקבה נולדה תחלה ואחריה זכר.
כד. שתי נשיו, אחת בפרה ואחת לא בפרה, וילדו שני
זכרים ונתעברו - נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם
בתוך שלשים יום - האב פטור. מת האב - ינתן מן הנכסים
חמש סלעים.
כה. ילדו זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה - אין כאן לכהן
כלום; שאני אומר: זו שלא בפרה ילדה נקבה תחלה
ואחריה זכר, וזו שבפרה ילדה זכר.
כו. שתי נשיו של שני אנשים שלא בפרו, וילדו שני זכרים
ונתעברו - זה נותן חמש סלעים, וזה נותן חמש סלעים.
נתנו ואחר כך מת אחד מן הכהנים בתוך שלשים יום: אם
לשני כהנים נתנו - אינן יכולין להוציא מדן; ואם לכהן
אחד נתנו - פותח אחד מהן לחברו הרשעה, וילף זה
בהרשעה ויחזיר מן הכהן חמש סלעים.
כז. ילדו זכר ונקבה ונתעברו - האבות פטורין, והבן חייב
לפדות את עצמו. וכן מבכרת שלא שמתה אחר בעלה
שלשה חדשים וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או
בן שבועה לאחרון - שניהן פטורין, והבן חייב לפדות את
עצמו.
כח. ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים -
אין כאן לכהן כלום.
כט. שתי נשיו של שני אנשים, אחת בפרה ואחת לא
בפרה, וילדו שני זכרים - זה שלא בפרה אשתו נותן חמש
סלעים לכהן. ילדו זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום.
ל. ילדו שני זכרים ונקבה - זה שלא בפרה אשתו נותן
חמש סלעים. שלא נפטר אלא בשני ספקות: אם אשתו
ילדה זכר בלבד - חייב, ואם היא ילדה הזכר והנקבה -
חייב, אלא אם כן ילדה נקבה תחלה; והואיל והדבר רחוק
- יתן פדיונו.

יום שלישי ו' תשרי ה'תשע"א

פרק שנים עשר

- 1 א. מצות עשה לפדות כל אדם מישראל¹ פטר חמור²
 2 בשה³. ואם לא רצה לפדותו - מצות עשה לערפו⁴. שנגאמר:
 3 ופטר חמור תפדה בשה, ואם לא תפדה וערפתו. ושתי
 4 מצות אלו⁵ נוהגות בכל מקום⁶ ובכל זמן⁷. ומצות פדה
 5 קודמת למצות עריפה⁸.
 6 ב. השה שפודין בו נותנו לכהן⁹, שנגאמר: כל פטר רחם
 7 וגומר¹⁰.
 8 ג. ואת בכור בהמה הטמאה תפדה. בהמה טמאה
 9 האמורה כאן היא החמור בלבד¹¹.
 10 ד. פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה; ואם מכרו קדם
 11 פדיון - דמיו אסורים¹². ואם מת¹³ קדם פדיון או שערפו -
 12 יקבר; מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפה, הואיל
 13 ולא נפדה. לפיכך¹⁴, אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו

- 1 לכהן - אסור לכהן להשתמש בו עד שיפדהו בשה, ויקח
 2 השה לעצמו, או יערפנו ויקבר. והפגנים¹⁵ חשודים על דבר
 3 זה. לפיכך אסור לישראל לתן פטר חמור לכהן, אלא אם
 4 כן פדהו הכהן בפניו¹⁶.
 5 ה. הפריש פדיון פטר חמור ומת השה קדם שינתנו לכהן
 6 - אינו חייב באחריותו¹⁷, ויתן הנבלה לכהן¹⁸ להנות בה¹⁹.
 7 מת פטר החמור אחר שפדהו - יתן הטלה לכהן²⁰, ומת
 8 בהנחתו²¹, שפכר נפדה.
 9 ו. מאימתי²² חייב לפדותו? משניולד ועד שלשים יום.
 10 ומאחר שלשים יום, אם רצה לערפו²³ - עורפו; אם רצה
 11 לפדותו - פודה, ואין כאן אלא מצות עפוב בלבד²⁴.
 12 ז. לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ²⁵ מאחוריו²⁶; שנגאמר:
 13 ואם לא תפדה וערפתו²⁷. ואין ממתין אותו לא במקל ולא
 14 בקנה ולא בקרדס²⁸ ולא במגרה²⁹, אלא בקופיץ³⁰. ולא
 15 יכניסנו לחדר וינעל הדלת בפניו עד שימות; שנגאמר:
 16 וערפתו³¹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א': "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. (2) בכור של חמור בלבד. (3) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודה בשוויו, ונותן דמיו לכהן. (4) למד כן רבינו ממה ששינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. (5) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדיותו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרנו". (6) כן מפורש בקידושין לז'. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". (7) גם שלא בפני הבית. (8) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו". (9) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. (10) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה. (11) בברייתא שם ה': "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים". (12) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. (13) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. (14) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. (15) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמר: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. (16) או ערפו בפניו. (17) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. (18) שהרי השה של הכהן מת. (19) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". (20) שהרי הוא שלו. (21) של פטר החמור. (22) כברייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. (23) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. (24) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון. (25) "סכין גדול, כמין גרון שהקציבים חותכים בו הברש". (26) מצד ערפו. (27) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". (28) גרזן. (29) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. (30) "שכן דרך עריפה". (31) לומר לך: בעריפה דווקא.

- 1 ח. אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, ולא בפשה שחוט, ולא
 - 2 בטורפה³², ולא בכלאים³³, ולא בכזי³⁴; שנאמר: תפדה
 - 3 כשה, ואין קרוי שה אלא בפשים ועזים חיים בלבד³⁵.
 - 4 ט. אין פודין בפשה הדומה לחזר³⁶; ואם פדה - פדוי³⁷.
 - 5 ופודין בכן פקועה, אבל לא בפסולי המקדשין. שהרי נאמר
 - 6 בהן: בצבי וכאיל; מה צבי ואיל - אין פודין בו, אף פסולי
 - 7 המקדשין אין פודין בהם.
 - 8 י. פודין בפשה בין זכרים בין נקבות, בין תמימים בין בעלי
 - 9 מומים, בין קטנים בין גדולים.
 - 10 יא. שה שלקחו מדמי שביעית - אין פודין בו את הנדאי,
 - 11 אבל פודין בו את הספק. אם אין לו שה לפדותו - פודהו
 - 12 בשויו ונותן דמיו לפה. לא אמרה תורה שה להחמיר עליו,
 - 13 אלא להקל עליו; שאם היה לו פטר חמור ששנה עשר
 - 14 סלעים - יש לו לפדותו בפשה שנה דינר. ולא יהיה זה חמור
 - 15 מן ההקדש, שנפדה בכסף בשויו.
 - 16 יב. במה דברים אמורים? בפשה דמי פטר חמור משלשה
 - 17 זוזים ולמעלה; אבל אם היו דמיו פחות משלשה זוזים -
 - 18 אין פודין אותו אלא בפשה³⁸ או בשלשה זוזים. ועין יפה
 - 19 לא יפחת מסלע, ועין רצה - בחצי סלע, ובינונית - בשלשה
 - 20 זוזים.
- יג. והפודה פטר חמור של חזר³⁹ - הרי זה פדוי⁴⁰,
והחמור לבעליו⁴¹.
- יד. פהנים ולזים - פטורין מפטר חמור. שנאמר: בכור
האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה; כל שישנו בבכור
אדם - ישנו בבכור בהמה טמאה, והפטר חמור בבכור אדם -
פטור מבכור בהמה טמאה⁴².
- טו. הלוקח עבר חמורו⁴³ של עובד כוכבים, או המוכר עבר
חמורו לעובד כוכבים, אף על פי שאינו רשאי⁴⁴ - הרי זה
פטור מן הבכורה⁴⁵, ואין קונסין אותו על דבר זה⁴⁶. היה
העובד כוכבים שתף באם או בבכור, אפלו לא היה לו אלא
אחד מאלף בזה⁴⁷ - הרי זה פטור⁴⁸. היה לו⁴⁹ בו או באמו
אבר אחד⁵⁰, כגון ידו או רגלו, אפלו אגז⁵¹: כל שאלו
יחתך יהיה בעל מום - הרי זה פטור⁵² מן הבכורה; ואם
כשיחתך חלק העובד כוכבים לא יהיה בעל מום למצות⁵³
- הרי זה חייב⁵⁴. וכן המקבל חמור מן העובד כוכבים
להיות מטפל בה והולד ביניהם⁵⁵, או עובד כוכבים שקבל
מישראל - הכל פטור מן הבכורה⁵⁶. שנאמר: פטר רחם
בבני ישראל באדם ובבהמה - עד שיהיה הכל בישראל.
טז. גר שנתגר ואין ידוע אם עד שלא נתגר ילדה חמורו⁵⁷
או אחר שנתגר⁵⁸ - הרי זה חייב לערף⁵⁹ או לפדות⁶⁰. ואם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(32) שאינה חיה. (33) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה' כלאים הבא מכבש ועז חייב במתנות, שמה אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". (34) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. (35) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו. (36) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. (37) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדרמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר. (38) אפילו שווה כל שהוא. (39) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. (40) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". (41) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה. (42) וכיוון שכהנים ולוויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלוויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולוויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון. (43) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. (44) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. (45) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. (46) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייית לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". (47) או באמו. (48) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. (49) לגוי. (50) ומלבד האבר - אין לו כלום. (51) שהוא אבר קטן. (52) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אגז, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם יחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. (53) אם היה הדבר בבהמה טהורה. (54) שאין שותפותו חשובה. (55) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. (56) אף חציו של הישראל. (57) ופטור מפדיון פטר חמור, כיוון שאין זה "בבני ישראל". (58) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. (59) ולקבור. (60) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכה)".

- 1 פְּדָה בְּשָׁה⁶¹ - הִשָּׂה שֶׁל גֵּר, שֶׁהִמּוּצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו
- 2 הִרְאָהָ⁶².
- 3 יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמור⁶³ - מוֹדִיעִין אוֹתוֹ
- 4 שְׁאִינוּ חֵיב⁶⁴, וְהָרִי הוּא מִתּוֹר⁶⁵ בְּגִזָּה וְעוֹבְדָה⁶⁶.
- 5 יח. פָּרָה שֶׁיִּלְדָּה בְּמִין חֲמור⁶⁷, אוֹ חֲמור שֶׁיִּלְדָּה בְּמִין סוֹס⁶⁸
- 6 - פֶּטֶר⁶⁹; שְׁנָאֵמֶר: וּפֶטֶר חֲמור תִּפְדָּה בְּשָׂה וּפֶטֶר חֲמור,
- 7 שְׁתֵּי פְעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמור וְהַנּוֹלֵד חֲמור. וְאִם
- 8 יֵשׁ בּוֹ⁷⁰ מִקְצַת סִימָנֵי חֲמור - חֵיב בִּפְכוּרָה⁷¹.
- 9 יט. חֲמורוֹ שֶׁלֹּא בִּפְרָה וְיִלְדָּה שְׁנֵי זָכָרִים - נוֹתֵן טָלָה
- 10 לִפְנֵי⁷². יִלְדָּה זָכָר וְנִקְבָּה - מִפְרִישׁ טָלָה אֶחָד, כְּדִי לְהַפְקִיעַ
- 11 קִדְשָׁה⁷³ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתֵּר בְּהִנָּה, שְׁמָא הַזָּכָר נוֹלֵד
- 12 תַּחֲלָה⁷⁴; וְטָלָה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לְבַעֲלִים, וְאִינוּ לִפְנֵי,
- 13 שֶׁהִמּוּצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הִרְאָהָ.
- 14 כ. שְׁתֵּי חֲמורָיו שֶׁלֹּא בִּפְרוּ וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי
- 15 טָלָאִים לִפְנֵי⁷⁵. זָכָר וְנִקְבָּה אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה - נוֹתֵן
- 16 טָלָה אֶחָד לִפְנֵי⁷⁶.
- 17 כא. יִלְדוּ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וּשְׁתֵּי נִקְבוֹת -
- 18 אֵין כָּאֵן לִפְנֵי כְּלוּם⁷⁷. וְאִינוּ צָרִיף לְהַפְרִישׁ טָלָה לְעַצְמוֹ,
- 19 לְפִי שֵׁשׁ כָּאֵן סְפָקוֹת הִרְבָּה: שְׁמָא הָאֶחָת יִלְדָּה זָכָר
- 20 וְהַשְּׁנִיָּה יִלְדָּה שְׁתֵּי נִקְבוֹת, אוֹ שְׁמָא זֶה יִלְדָּה נִקְבָּה וְהָאֶחָת
- 21 זָכָר וְהַשְּׁנִיָּה נִקְבָּה אוֹ נִקְבָּה וְהַשְּׁנִיָּה זָכָר⁷⁸. וְכֵן סְפָקוֹת
- 22 הִרְבָּה יֵשׁ בְּשְׁנֵי זָכָרִים וּשְׁתֵּי נִקְבוֹת. אֶחָת בִּפְרָה וְאֶחָת שֶׁלֹּא
- 23 בִּפְרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נוֹתֵן טָלָה אֶחָד לִפְנֵי.

הלכות שמיטה ויובל

- 39 יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת: תִּשְׁעַ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ
- 40 עֲשֵׂה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פְרָטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאֶרֶץ
- 41 בְּשָׁבִיעִית מִמְּלָאכָתָהּ. (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֶרֶץ בְּשָׁנָה
- 42 זו. (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֵילָן בְּשָׁנָה זו. (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר
- 43 הַסְּפִיחַ כִּדְרָף הַקּוֹצְרִים. (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כִּדְרָף
- 44 הַבּוֹצְרִים. (ו) שֶׁיִּשְׁמַט מִה שֶׁתּוֹצִיא הָאֶרֶץ. (ז) שֶׁיִּשְׁמַט כָּל
- 45 הַלְּוָאֲתוֹ. (ח) שֶׁלֹּא יִגְשׁ וְלֹא יִחַבֵּעַ הַלְּוָהּ. (ט) שֶׁלֹּא יִמְנַע

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(61) או בכסף, בשוויו. (62) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשהה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה. (63) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. (64) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. (65) לאחר שהודיעוהו. (66) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדיבים. (67) עגל הדומה לחמור. (68) ואין בו מסימני חמור כלל. (69) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. (70) בסוס שנולד מן החמור. (71) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן. (72) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. (73) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. (74) והרי הוא פטר חמור. (75) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. (76) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא. (77) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. (78) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד. (79) כדי להפקיע ממנו קדושה. (80) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". (81) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. (82) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. (83) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. (84) חולין ממש. (85) בבכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיענו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. (86) כלומר, אפילו וודאין. (87) בירושה. (88) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. (89) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. (90) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפורדן בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. (91) שהרי הם חולין לכל דבר.

ועודרין תחת הגפנים. והמקשקש בזיתים: אם להברות את
האילן - אסור, ואם לסתם את הפצימים - מתיר.
ח. משקין בית השלחין בשביעית, והיא שדה הנריצה
שצמאה ביותר. וכן שדה האילנות, אם היו מרחקין זה מזה
יתר מעשר לבית סאה - מושכין את המים מאילן לאילן,
אבל לא ישקו את כל השדה; ואם היו מקרבים זה לזה עשר
לבית סאה - משקין כל השדה בשבילן. וכן עפר הלבן -
מרכיזין אותו במים בשביעית, בשביל האילנות שלא
יפסדו.
ט. ועושין עוגיות לגפנים. ועושין את אמת המים בתחלה.
וממלאין את הנקעים מים.
י. ומפני מה התירו כל אלה? שאם לא ישקה - תעשה
הארץ מלחה וימות כל עץ שבה; והואיל ואסור הדברים
האלו וכיוצא בהם מדבריהם, לא גזרו על אלו. שאין אסור
מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם, כמו
שבארנו.
יא. משרבו האנסין והטילו מלכי עובדי כוכבים על ישראל
לעשות מחנות לחילותיהן, התירו לזרע בשביעית דברים
שצריכין להם עבדי המלך בלבד. וכן מי שפפאו אנס
לעשות בשביעית בהנם, כמו עבודת המלך וכיוצא בהן -
הרי זה עושה.
יב. הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד - יעקר. מפני
שישראל חשודין על השביעית, אם תאמר בשוגג יקים -
יאמר המזיד שוגג הייתי.
יג. החורש את שדהו או נרה או זבלה בשביעית כדי
שתהיה יפה לזריעה במוצאי שביעית - קונסין אותו ולא
יזרענה במוצאי שביעית. ואין חוקרין אותה ממנו כדי
לזרעה, אלא תהי בורה לפניו. ואם מת - יזרענה בנו.
יד. המעביר קוצים מארצו בשביעית כדי לתקנה למוצאי
שביעית, או שסקל ממנה אבנים, אף על פי שאינו רשאי
- לא קנסו אותו, ומתיר לו לזרעה במוצאי שביעית.
טו. הטומן לפת וצננות וכיוצא בהן בשביעית: אם היו
מקצת העלין מגלין - אינו חושש, ואם לאו - אסור. הטומן
את הלוח וכיוצא בו - לא יפחת מארבעה קבים על גבה
טפח, וטפח עפר על גביו. וטומנו במקום דריסת האדם,
כדי שלא יצמח. ומתיר למרס בארץ בשביעית, אבל לא
יכסח.
טז. בראשונה היו אומרים: מלקט אדם עצים ואבנים
ועשבים מתוך שדהו, והוא שיטל הגס הגס, כדי שלא
יתפנו לנקות הארץ; אבל משדה חברו - נוטל בין דק בין
גס. משרבו עובדי עברה, שמתפניין לנקות ואומרים: הגס
הגס אנו נוטלין - אסרו לטל אדם משדהו, אלא מתוך שדה
חברו. והוא שלא ילקט בטובה; שלא יאמר לו: ראה כמה
טוב עשיתי לך, שהרי נקיתי שדך.
יז. היתה בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט ומביא
לפניה; שבהמתו מוכחת עליו. וכן אם היתה שם פירתו -
מלקט הכל ומדליק; שפירתו מוכחת עליו.

מלהלוות קדם שמטה כדי שלא יאבד ממונו. (י) לספר
השנים שבע שבע. (יא) לקדש שנת החמשים. (יב) לתקע
בשופר בעשרה בתשרי כדי לצאת עבדים חפשי. (יג) שלא
תעבד אדמה בשנה זו. (יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד
הקוצרים. (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים. (טז) לתן
גאלה לארץ בשנה זו, וזהו דין שדה אחזה ושדה מקנה.
(יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות. (יח) דין בתי ערי חומה.
(יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין
להם ערים מתנה לשבת בהם. (כ) שלא יקח שבט לוי
בבנה. (כא) לתן ללוים ערים לשבת ומגדשיהן. (כב) שלא
ימכר מגרש עריהם, אלא גואלים לעולם, בין לפני היוכל
בין לאחר היוכל.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. מצות עשה לשבת מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה
שביעית, שנאמר: ושבתה הארץ שבת ליי; ונאמר: בחריש
ובקציר תשבת. וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או
האילנות בשנה זו - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה,
שנאמר: שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר.
ב. אינו לוקה מן התורה אלא על הנריצה או על הזמירה,
ועל הקצירה או על הבצירה. ואחד הפרס ואחד שאר
האילנות.
ג. וזמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה. ולמה פרטין
הפתיח? לומר לך: על שתי תולדות אלו בלבד הוא חיב,
ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא
נתפרשו בענין זה - אינו לוקה עליהן. אבל מפני אותו מפת
מרדות.
ד. כיצד? החופר או החורש לצרך הקרקע או המסקל או
המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריר או
המרקיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות - מפני
אותו מפת מרדות מדבריהן.
ה. אין נוטעין בשביעית אפלו אילן סרק. ולא יחתך היבלת
מן האילנות. ולא יפרק העלין והבדים היבשים. ולא יאבק
את צמרתו באבק. ולא יעשן תחתיו כדי שיםות התולעת.
ולא יסוף את הנטיעות בדבר שיש לו זחמא, כדי שלא
יאכל אותו העוף כשהוא רך. ולא יסוף את הפגין, ולא ינקב
אותן. ולא יכרך את הנטיעות, ולא יקטם אותם. ולא יפסג
את האילנות. וכן שאר כל עבודת האילן. ואם עשה אחת
מאלו בשביעית - מפני אותו מפת מרדות.
ו. אין מציתין את האור באישת הקנים, מפני שהיא עבודת
קרקע. ואין מלמדין את הפרה לחרש אלא בחול. ואין
בודקין את הנריצים בעצין מלא עפר, אבל בודקין אותן
בעצין מלא גללים. ושורין את הנריצים בשביעית, כדי
לזרען במוצאי שביעית. ומקמינן האלוני בראש הגג, אבל
אין משקין אותו.
ז. סוקרין את האילן בסקרא, וטוענין אותו באבנים.

בַּרְבּוּעַ שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ עַל רוּם שְׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מִהֶן אֲמָה עַל
אֲמָה בְּרוּם אֲמָה או גְּדוּלוֹת מִזֶּה - הָרִי זֶה מִתֵּר לְנֶקֶר מִמֶּנּוּ
בְּשִׁבְעִית כָּל מֵה שִׁירָצָה.
ז. גֵּר שֶׁל אֲבָנִים שִׁישׁ בְּגִבְהוֹ עֲשֶׂה טַפְחִים או יֵתֵר, וְרָצָה
לְטַל כָּל אֲבָנָיו: אִם הָיוּ בּוֹ עֲשָׂר אֲבָנִים או יֵתֵר, כָּל אַחַת
מִהֶן מִשְׁוֵי שְׁנַיִם או גְּדוּלוֹת מִזֶּה - הָרִי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהָרֹאֶה
יֹדֵעַ שֶׁלְצִרְף הָאֲבָנִים הוּא נוֹטֵל. הִיא פְּחוּת מִעֲשָׂרָה, או
שֶׁהָיוּ פְּחוּת מִעֲשָׂר אֲבָנִים, או שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קִטְנוֹת מִמִּשְׁוֵי
שְׁנַיִם - נוֹטֵל עַד שְׁנַיִם טַפַּח סָמוּךְ לְאֶרֶץ.
ח. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁנְתָּפְנוֹ לְתֵקֵן שְׂדֵהוּ, (או)
שֶׁהִתְחִיל לְטַל בְּשִׁבְעִית; אָבֵל אִם לֹא נִתְּפֵנוֹ לְתֵקֵן שְׂדֵהוּ,
או שֶׁהִתְחִיל מִקֵּדֶם שְׁבִיעִית - נוֹטֵל בְּשִׁבְעִית כָּל מֵה
שִׁירָצָה מִכָּל מְקוֹם וְגוֹמֵם עַד לְאֶרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֵל
מִשְׂדֵּה חֲבֵרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא קִבְּלָן - גּוֹמֵם עַד לְאֶרֶץ.
ט. אֲבָנִים שֶׁרְאוּיוֹת שֶׁתּוֹעֲצוּ אוֹתָן הַמַּחֲרָשָׁה, או שֶׁהָיוּ
מִכִּסּוֹת וְנִתְּגָלוּ: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתֵּים שֶׁל מִשְׁוֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם -
הָרִי זֶה מִתֵּר לְטַל אוֹתָן; הָיוּ קִטְנוֹת מִזֶּה - לֹא יִנְטֵלוּ.
י. הַמִּסְקָל שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְאֲבָנִים -
נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה
לוֹ בְּשְׂדֵהוּ גֵרָרָה שֶׁל צְרוּרוֹת או גֵּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת
הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֵלַע
או קֶשׁ - יֵטֵל אֶת כָּלָן.
יא. לֹא יִמְלֵא אָדָם גֵּיא עֶפֶר או יִתְּנֶנּוּ בְּעֶפֶר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְקֵן
אֶת הָאֶרֶץ. אָבֵל עוֹשֶׂה הוּא חִיץ עַל פְּנֵי הַגֵּיא, וְכָל אֶבֶן
שֶׁיִּכּוֹל לְפָשֵׁט אֶת יָדוֹ וְלִשְׁלֹא וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׁפֹת הַגֵּיא -
הָרִי זֶה תִּנְטֵל.
יב. אֲבָנֵי כֶּתֶף, וְהֵם הַנִּשְׁלָלוֹת שֶׁתִּים שְׁלֹשׁ עַל הַכֶּתֶף - מִתֵּר
לְהִבְיֵאן מִכָּל מְקוֹם, בֵּין מִשְׂדֵּה חֲבֵרוֹ בֵּין מִשְׂדֵּהוּ. וְכֵן
הַקִּבְּלָן מִבֵּיא מִכָּל מְקוֹם וְאִפְלוּ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת [קִטְנוֹת], בֵּין
מִשְׂדֵּה שֶׁקִּבְּלָה בֵּין מִשְׂדֵּה שֶׁלֹּא קִבְּלָה.
יג. פְּרָצָה שֶׁהִיא סוּגָה בְּעֶפֶר: אִם אֵינָה מְכַשֶּׁלֶת אֶת הָרִבִּים -
אֲסוּר לְבִנּוּתָהּ; וְאִם הִיא מְכַשֶּׁלֶת אֶת הָרִבִּים, או שֶׁלֹּא הִיא
סוּגָה בְּעֶפֶר אֲלֵא פְּתוּחָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - מִתֵּר לְבִנּוּתָהּ.
יד. אֲסוּר לוֹ לְבִנּוֹת גֵּרָרָה בְּשִׁבְעִית בֵּין שְׂדֵהוּ לְשְׂדֵה חֲבֵרוֹ;
אָבֵל בּוֹנֵה גֵּרָרָה בֵּינוּ וּבֵינָן רִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּמִתֵּר לְהַעֲמִיק עַד
הַסֵּלַע. וּמוֹצִיא אֶת הָעֶפֶר וְצוּבְרוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל
מַעֲמִידִין זָבֵל. וְכֵן אִם חָפֵר בּוֹר וְשִׁים וּמַעֲרָה בְּשִׁבְעִית -
צוּבֵר הָעֶפֶר בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים.

יום רביעי ז' תשרי ה'תשע"א

פרק שלישי

א. עֲבוֹדַת הָאֶרֶץ! בְּשָׁנָה שְׁשִׁית שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ
לְשִׁבְעִית - אֲסוּרָה הִלְכָּה לְמִשְׁה מְסִינִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּה

יח. הַקּוֹצֵץ אֵילָן או שְׁנַיִם לְעֵצִים - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשַׁרְשֵׁן. קָצֵץ
שְׁלֹשָׁה או יֵתֵר זֶה בְּצֹד זֶה - לֹא יִשְׁרַשׁ, שֶׁהָרִי מִתְקֵן אֶת
הָאֶרֶץ; אֲלֵא קוֹצֵץ מִעַל הָאֶרֶץ, וּמִנִּיחַ שְׁרָשָׁיו בְּאֶרֶץ. בְּמֵה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? מִתּוֹךְ שְׁלֹשׁ; אָבֵל מִשְׂדֵּה חֲבֵרוֹ - מִתֵּר לְשַׁרְשׁ.
יט. הַמִּבְקָע בְּיֵת לְטַל עֵצִים - לֹא יִחַפֶּה מְקוֹם הַבְּקוּעַ
בְּעֶפֶר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה. אָבֵל מְכַסֶּה בְּאֲבָנִים או בְּקֶשׁ.
כ. הַמִּזְנֵב בְּגִפְנִים וְהַקּוֹצֵץ קִנִּים - הָרִי זֶה קוֹצֵץ כְּדוּכּוֹ
בַּקֶּרֶם וּבַמַּגֵּל וּבַמִּגְרָה וּבְכָל מֵה שִׁירָצָה.
כא. אֵין קוֹצֵצִין בְּתוֹלַת שְׁקָמָה בְּשִׁבְעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצֵצִין
בְּשָׂאֵר הַשָּׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁקִּיצְתָּה עֲבוֹדַת אֵילָן, שֶׁבְּקִיצָתָהּ זֶה
תִּגְדֵּל וְתוֹסִיף. וְאִם צָרִיף לְעֵצִיהָ - קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ
עֲבוֹדָתָהּ.
כב. בִּיצֵד קוֹצֵצָה? מִעַם הָאֶרֶץ או לְמַעַל מִעֲשָׂרָה טַפְחִים.
אֵילָן שֶׁנִּפְשַׁח - קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בְּשִׁבְעִית; לֹא יִשְׁעִלָה, אֲלֵא
שֶׁלֹּא יוֹסִיף.

פרק שני

א. לֹא יוֹצִיא אָדָם זָבִלִים מִחֲצָרוֹ וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ
בְּשִׁבְעִית, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּמוֹזֵבֵל שְׂדֵהוּ שֶׁתְּהִיָּה יָפֵה לְרִיעָה.
וְאִם הוֹצִיא וְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ אֲשֶׁפָּה - מִתֵּר. וְלֹא יַעֲשֶׂה אֲשֶׁפָּה
בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ עַד שִׁיעֲבֹר זְמַן שֶׁמִּזְבְּלִין בּוֹ לְעֲבוֹדַת הָאֶרֶץ,
וְהוּא מִשְׁיָקָשׁר הַמִּתּוֹק. וְלֹא יַעֲשֶׂה אֲשֶׁפָּה פְּחוּתָה מִמֵּאָה
וְחֲמִשִּׁים סָאָה שֶׁל זָבֵל, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה נִכְרָת שֶׁהִיא אֲשֶׁפָּה.
וְאִם יִרְצָה לְהוֹסִיף - מוֹסִיף. הִיא לוֹ דָּבָר מוֹעֵט - מוֹסִיף
עָלָיו וְהוֹלֵךְ. וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּכָל בֵּית סָאָה יֵתֵר מִשְׁלֹשׁ אֲשֶׁפֹתוֹת.
ב. וְהוֹרָצָה לְעִשּׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ אֲשֶׁפֹתוֹת לְתוֹךְ
בֵּית סָאָה - עוֹשֶׂה. וְהוֹרָצָה לְעִשּׂוֹת זָבֵל אוֹצֵר - עוֹשֶׂה.
ג. הִיא מַעֲמִיד הַזָּבֵל עַל הַסֵּלַע, או שֶׁהַעֲמִיק בְּאֶרֶץ שְׁלֹשָׁה
טַפְחִים וְהַעֲרִים הַזָּבֵל, או שֶׁבָּנָה עַל הָאֶרֶץ גִּבְהָ שְׁלֹשָׁה
וְהַעֲמִיד עָלָיו הַזָּבֵל - אֵינוֹ צָרִיף שְׁעוֹר. אִפְלוּ עֲשֶׂה בֶּן בְּמֵה
אֲשֶׁפֹתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה, בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קִטְנוֹת - מִתֵּר.
שְׁהִי הַדְּבָר נִכְרָ שְׁאֵינִן לְעֲבוֹדַת הָאֶרֶץ, אֲלֵא לְכִנִּיסַת הַזָּבֵל.
ד. מִתֵּר לְאָדָם לְהוֹצִיא זָבֵל מִן הַסֵּהרָ שֶׁל צֶאֱן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ
שְׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מְכַנְסִי זָבֵל. וְהַעוֹשֶׂה דִּיר בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ
בְּשִׁבְעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ יֵתֵר עַל בֵּית סָאָתִים, וְיִכְנִסֵּהוּ הַצֶּאֱן
לְתוֹכוֹ, וְיִשְׁתַּזְבֵּל אוֹת כָּל הַדִּיר - מִנִּיחַ דֶּפֶן אַחֵר מִדֶּפְנֵי
הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדוֹ. נִמְצָא מִזְבֵּל בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בֵּית
אֲרָבַעַת סָאִין.

ה. הִיתָה כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרָבַעַת סָאִין - מִשְׁרֵר מִמֶּנּוּ מְקַצֵּת,
מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵץ; כְּדִי שִׁיעֲדוּ הַכֹּל שֶׁהַצֶּאֱן הִטִּילוּ בָּהּ
וְנִדְרָהּ, וְלֹא יֵאמְרוּ: זָבֵל זֶה כָּל שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִית.
ו. לֹא יִפְתַּח אָדָם מִחֲצֵב בְּתַחֲלָה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִית,
שֶׁמָּא יֵאמְרוּ: לְתֵקֵן שְׂדֵהוּ נִתְּפֵנוּ, שִׁסִּירִי מִמֶּנּוּ הַסֵּלַע. וְאִם
הִתְחִיל מִקֵּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל מִמֶּנּוּ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים

- 1 לשביעית². ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא שְׁנָאֶסֶר
 - 2 מפי השמועה. ונגזרו חכמים, שלא יהיו חורשים שדה
 - 3 האילן ערב שביעית בזמן המקדש אלא עד העצרת³, ושדה
 - 4 הלכן - עד הפסח. ובזמן שאין מקדש - מתירין בעבודת
 - 5 הארץ עד ראש השנה, כדין תורה.
 - 6 ב. אי זו היא שדה האילן⁵? כל שלשה אילנות⁶ לבית
 - 7 סאה⁷, אחד אילן סרק⁸ ואחד אילן מאכל, ואפלו הן של
 - 8 שלשה אנשים⁹ - רואין אותן כאלו הם תאנים¹⁰; אם
 - 9 ראוין¹¹ לעשות כפר דבילה¹² של ששים מנה - חורשין כל
 - 10 בית סאה בשבילם¹³. והוא שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד
 - 11 כדי שיהיה הבקר יכול לעבר בכליו¹⁴.
 - 12 ג. היו פחות משלשה לבית סאה; או שהיו שלשה, ואחד
 - 13 ראוי לעשות ששים מנה או יתר, והשנים אינן ראוין
 - 14 לעשות; או שנים ראוין לעשות אפלו מאה מנה¹⁵, ואחד
 - 15 אינו עושה - אין חורשין להן אלא לצרכם, והוא מלא
 - 16 האורה וסלו חוצה¹⁶.
 - 17 ד. היו משלשה ועד תשעה¹⁷ וראוין לעשות ששים מנה
- א. חורשין כל בית סאה בשבילן¹⁸ ואף על פי שיש בהם מי
שאינו ראוי לעשות¹⁹.
- ה. היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יתר²⁰, בין עושין²¹
בין אינם עושין - חורשין כל בית סאה בשבילן²². עשר
נטיעות מפזרות לתוך בית סאה²³ - חורשין כל בית סאה
בשבילן עד ראש השנה. ודבר זה הלכה למשה מסיני²⁵.
- ו. היו עשירות²⁶ שורה אחת²⁷ (או) מקפות עטרה - אין
חורשין להן אלא צרכן²⁸ לכל אחת ואחת. והדלועין²⁹ עם
הנטיעות מצטרפות לעשרה.
- ז. אי זו היא נטיעה³⁰? זה האילן הקטן, כל זמן שקוראין
לו נטיעה.
- ח. אילן שנקצץ והוציא חליפין: אם נקצץ משפח ולמעלה
- הרי הוא כאילן³¹; משפח ולמטה - הרי הוא כנטיעה³².
- ט. וכל הדברים האלו - בזמן המקדש, כמו שאמרנו; אבל
בזמן הזה - מתירין בעבודת הארץ עד ראש השנה. אף בזמן
המקדש מותר לסלקו³³ ולזבל השדות ולעדור³⁴ המקשאות³⁵
והמדלעות³⁶ ובית השלחין עד ראש השנה. ומזבלין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

"עבודת הארץ", בלבד. ואף על פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. (2) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. (3) חג השבועות. (4) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבית אמת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים. (5) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. (6) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. (7) והיא חמישים על חמישים אמה. (8) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארז ותרזה ודומיהן". (9) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". (10) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". (11) כל ג האילנות כאחד. (12) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". (13) עד עצרת. (14) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר. (15) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. (16) כלומר, הלאה מן העץ. (17) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. (18) עד עצרת. (19) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות. (20) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. (21) שישים מנה. (22) עד עצרת. (23) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין יניקתן גדולה הזקיקו שתהיינה מפוזרות, כדי שלא ימצא חורש שלא לצורך, אבל אילנות זקנים שיניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. (24) אפילו בזמן הבית. (25) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה - דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת. (26) הנטיעות. (27) "על קו (אחת) [אחד]". (28) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. (29) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדלועים מצטרפין" - בכדי לרמוז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהיו נטיעות רבות על הדלועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב. (30) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה. (31) כיוון שקוראים לו אילן. (32) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לענין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ אין זו נטיעה. (33) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. (34) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמותרת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. (35) מקום זריעת הקישואים. (36) מקום זריעת הדלועין. ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע.

- 1 ומפריקין³⁷, ומאבקין ומעשנין, ומקרקסין³⁸ ומזרדין³⁹
2 ומפסלין⁴⁰, ומזמין את הנטיעות וכורכין וקוטמין אותן,
3 ועושין להם בתיים⁴¹ ומשקין⁴² אותם, וסכין את הפגין
4 ומנקבין אותן. כל עבודות אלו מתרות בערב שביעית עד
5 ראש השנה של שביעית ואפלו בזמן המקדש.
6 י. פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית⁴³, ושל שביעית
7 שיצאו למוצאי שביעית⁴⁴ – לא סכין ולא מנקבין⁴⁵. ובזמן
8 המקדש אין בוגין מדרגות על פגי הגאיות ערב שביעית
9 משיפסקו הגשמים, מפני שהיו מתקנן⁴⁶ לשביעית.
10 יא. אף בזמן הזה אין נוטעין⁴⁷ אילנות ואין מרכיבין⁴⁸ ואין
11 מבריכין⁴⁹ ערב שביעית אלא כדי שתקלט הנטיעה ותשקה
12 אחר הקליטה שלשים יום קדם ראש השנה של שביעית.
13 וסתם קליטה – שתי שבתות⁵⁰. ודבר זה אסור לעולם, מפני
14 מראית העין; שפא יאמר הרואה: בשביעית נטעו. נמצאת
15 אומר, שהנוטע או המכריב או המרכיב ערב שביעית קדם
16 ראש השנה בארבעה וארבעים יום – קנים; פחות מכן –
17 יצק. ואם לא עקר – הפרות מתרין. ואם מת קדם שיצק
18 – מחיבין את היורש לעקרו⁵¹.
- 19 **פרק רביעי**
- 20 א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית – בין מן הנדע שנפל
21 בה מקדם שביעית, בין מן העקרים שנקצרו מקדם וחזרו
22 ונעשו, ושניהם נקראו ספית, בין מן העשבים והירקות
23 שעלו מאליהן ואין להן זרע – הכל מתר לאכלו מן התורה;
24 שנאמר: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ואפלו שדה
25 שנטיבה בשביעית וצמחה – פרותיה מתרין באכילה. וזה
26 שנאמר: את ספית קצירך לא תקצר – שלא יקצר בדרך
27 שקוצר בכל שנה. ואם קצר בדרך הקוצרין – לוקה. כגון
28 שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר
29 לעבודת הארץ, כמו שבארנו. אלא קוצר מעט מעט וחובט
30 ואוכל.
- ב. ומדברי סופרים, שיהיו כל הספיתים אסורין באכילה.
ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עברה. שלא ילך ויזרע
תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח
– יאכל מהם, ויאמר: ספיתים הן. לפיכך אסרו כל
הספיתים הצומחים בשביעית.
ג. הא למדת, שאין אוכלין מפרות שביעית אלא פרות
האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רב האדם, כגון
הפיגם והירבזון השוטים וכל פיוצא בהן. אבל הירקות
שדרך רב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות – כל
הצומח מהן אסור מדבריהם, והמלקטן – מפני אותו מפת
מדות.
ד. ספיתים העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם
ובשדה זרע – מתרין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהם?
לפי שאין אדם זורע מקומות אלו: שדה בור – אין אדם
נפנה לשם; ושדה ניר – רוצה הוא בתקונה; ושדה כרם –
אינו אוסר כרמו; ושדה זרע – הספיתין מפסידין אותה. וכן
התבן של שביעית – מתר בכל מקום, ולא גזרו עליו.
ה. ספיתין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית – אסורין
באכילה, ואין תולשין אותן ביד, אלא חורש בדרך, ובהמה
רוצה בדרך.
ו. ועד מתי אסורין ספית שביעית במוצאי שביעית?
מראש השנה ועד חגכה. ומחנה ואילך – הן מתרין.
ז. והזרע ספית שביעית אחר שביעית – הגדולין מתרין.
ח. בצלים שיצאו מושביעית למוצאי שביעית: אם עשו
פיוצא בהן – מתרין, ואם לאו – אסורין. וכן שאר הפרות
– אין לוקחים אותם במוצאי שביעית אלא משיעשו פיוצא
בהן מפרות מוצאי שביעית. עשה הבכיר – התר האפיל.
ומתו לקח ירק במוצאי שביעית מיד.
ט. מאימתי מתר אדם לקח לוף במוצאי שביעית?
משירבה החדש.
י. באחד בתשרי – ראש השנה לשמשין וליובלות. פרות

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(37) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. (38) ופירושו: לחרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מכרסמין. (39) "לחרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". (40) "לחרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". (41) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום". (42) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה. (43) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. (44) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. (45) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כר' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. (46) את הגאיות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית. (47) בשביעית פרק ב משנה ו: "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה, שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהכריב וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלושים יום, כמו שאסרו את החרישה, מהפסח ומהעצרת. (48) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. (49) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. (50) שני שבועות. (51) והטעם: מפני שיחשדוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרעה בנו אחרי, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העברין ולא את בנו.

בשביעית בקרדמות של מתכת, ואין בזה משום עבדות
הארץ.
כ. הבצלים שגדלו עליהם גשמים בשביעית וצמחו: כל
זמן שהעלין שלהן ירקין - הרי אלו מתרין; ואם השחירו
- הרי הן כנטועין בארץ, ואותן העלין אסורין משום
ספיחין. וביין כך וביין כך - הבצלים עצמן בהתהוה עומדין.
כא. בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גדוליו
על עקרו - העלו גדוליו את עקרו והתר הפל; הואיל
ושביעית אסורה על ידי קרקע, כך נטילתה על ידי קרקע.
כב. הפרות שיוציא האילן בשביעית - לא יאספם בדרך
שאוסף בכל שנה; שגאמר: ואת ענבי נזירך לא תבצר. ואם
בצר לעבדות האילן או שבצר בדרך הבוצרים - לוקה.
כג. וכיצד עושה? תאנים של שביעית - אין קוצין אותן
במקצה, אבל מיבשן בחרבה. ולא ידרך ענבים בנת, אבל
דורך הוא בערבה. ולא יעשה זיתים בבית הבד, אבל כותש
הוא ומכניס לתוף בד קטן ביתר, וטוחן בבית הבד ובקטב
ומכניס לבד קטנה. וכן בשאר הדברים, כל שזיכור לשנות
משינה.
כד. מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית,
שגאמר: והשביעית תשמיטה ונטשתה. וכל הנופל כרמו או
סג שדהו בשביעית - בטל מצות עשה. וכן אם אסף כל
פרותיו לתוף ביתו. אלא יפקיר הפל ויד הפל שוין בכל
מקום, שגאמר: ואכלו אביני עמך. ויש לו להביא לתוף
ביתו מעט, בדרך שמביאין מן התפקר - חמש פדי שמן,
חמש עשרה פדי זין. ואם הביא יתר מזה - מתר.
כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד;
שגאמר: כי תבאו אל הארץ וגומר. ונוהגת בין בפני הבית
בין שלא בפני הבית.
כו. כל שהחזיקו בו עולי בבל עד קזיב - אסור בעבודה,
וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה. וכל שלא
החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, שהוא מקזיב ועד הנהר
ועד אמנה, אף על פי שהוא אסור בעבודה בשביעית -
הספיחין שצומחין בו מתרים באכילה. ומהנהר ומאמנה
והלאה - מתר בעבודה בשביעית.
כז. סוריא, אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה,
גזרו עליה שיהיה אסורה בעבודה בשביעית בארץ ישראל,
כדי שלא ינחיו ארץ ישראל ויגלו וישתקעו שם. אבל עמון
ומואב ומצרים ושנער, אף על פי שהם חבובים במעשרות
מדבריהם - אין שביעית נוהגת בהן.
כח. עבר הירדן - שביעית נוהגת בה מדבריהם. וספיחי
סוריא ועבר הירדן - מתרין באכילה; לא יהיו ארצות אלו
חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים.
כט. עובד כוכבים שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה
בשביעית - פרותיה מתרין; שלא גזרו על הספיחין אלא
מפני עובדי עברה, והעובדי כוכבים אינן מצוין על
השביעית כדי שגזרו עליהם.
ל. עירות ארץ ישראל הסמוכות לספר - מושיבים עליהם
נאמן, כדי שלא יפוצו עובדי כוכבים ויבזו פרות שביעית.

ששית שזכנסו לשביעית: אם היו תבואה או קטניות או
פרות האילן, והגיעו לעונת המעשרות קדם ראש השנה -
הרי אלו מתרין. ואף על פי שאוסף אותם בשביעית - הרי
הן כפרות ששית לכל דבר. ואם לא באו לעונת המעשרות
אלא אחר ראש השנה - הרי הן כפרות שביעית:
י. התבואה והקטניות - אסורין באכילה משום ספיחים,
ופרות האילן - אולין אותן בקדשת שביעית.
יא. הארז והדחן והפרגים והשמשמן ופל המצרי שזרעו
לזרע - הולכין בהן אחר גמר פרי: אם נגמר פריהם קדם
ראש השנה - הרי אלו מתרין בשביעית כפרות ששית; ואם
נגמרו אחר ראש השנה, אף על פי שהשרישו קדם ראש
השנה - הרי אלו אסורין משום ספיחים.
יב. הירק - בשעת לקיטתו. והאתרוג, אפילו היה כפול קדם
ראש השנה ונעשה ככפר בשביעית - חיב במעשרות כפרות
ששית; ואפילו היה ככפר בששית, הואיל ונלקט בשביעית
- הרי הוא כפרות שביעית, ומתעשר כפרות ששית להחמיר.
יג. וכן פרות שביעית שיעצו למוצאי שביעית: בתבואה
וקטניות ואילנות - הולכין אחר עונת המעשרות; והפרגין
והשמשמן והארז והדחן ופל המצרי שזרעו לזרע - אחר
גמר הפרי; והירק - אחר לקיטתו.
יד. פול המצרי שזרעו לזרע בששית ונגמר פרו קדם ראש
השנה של שביעית - בין ירק שלו בין זרע שלו מתר
בשביעית. ואם זרע לירק וזכנסה עליו שביעית - בין ירקו
בין זרעו אסור כספיחי שביעית. וכן אם זרעו לזרע ולירק
- אסור.
טו. עבר וזרעו בשביעית ויצא לשמינית: אם זרעו לזרע -
בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית כשאר הספיחים;
ואם זרעו לירק, הואיל ונלקט בשמינית - בין ירקו בין זרעו
מתר; וזרעו לזרע ולירק - זרעו אסור משום ספיחים, וירקו
מתר.
טז. בנות שוח, הואיל והן נגמרות לאחר שלש שנים, אם
באו לעונת המעשרות קדם ראש השנה של שמינית - הרי
הן נאכלות בשנה שניה מן השבוע בתורת שביעית.
יז. הבצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים שלשים
יום קדם ראש השנה, ושל בעל שמנע מהם שלש עונות
לפני ראש השנה - הרי אלו מפרות ששית; פחות מכן -
הרי הם כספיחי שביעית.
יח. הדלועין שקימן לזרע: אם הקשו לפני ראש השנה
ונפסלו מלאכל אדם - מתר לקימן בשביעית, שהן מפרות
ששית; ואם לאו - אסורין כספיחי שביעית. וכן הירקות
כלן שהקשו לפני ראש השנה - מתר לקימן בשביעית; ואם
היו רכים - אסור לקימן משום ספיחים. אין מחזיבין אותו
לשרש את הלוח, אלא מניחו בארץ כמות שהוא; אם צמח
למוצאי שביעית - מתר. ואין מחזיבין אותו לשרש את
הקנבס, אלא גוזז בעלין; ואם צמח למוצאי שביעית -
מתר.
יט. לוף של ערב שביעית וכן בצלים של ערב שביעית
הקיצונים ופואה שנגמרו לפני שביעית - מתר לעקורן

פרק חמישי

1
2 א. פרות שביעית נתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהדלקת
3 הגר ולצביעה. מפי השמועה למדו: תהיה - אף להדלקת
4 גר ולצבע בה צבע.
5 ב. לאכילה ולשתיה ביצד? לאכל דבר שדרכו לאכל,
6 ולשתות דבר שדרכו לשתות, כדן תרומה ומעשר שני.
7 ג. ולא ישנה פרות מבריתן, כדרך שאינו משנה בתרומה
8 ומעשר שני. דבר שדרכו לאכל חי - לא יאכלנו מבשל,
9 ודבר שדרכו להאכל מבשל - אין אוכלין אותו חי. לפיכך
10 אין שולקין אכלי בהמה. ואינו מטפל לאכל תבשיל שנפסד
11 והפת שעפשה, כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר.
12 ד. ואין מבשלין גר של שביעית בשמן תרומה, שלא
13 יביאנו לידי פסול. ואם בשל מעט ואכלו מיד - מתר, שהרי
14 לא הניחן כדי לבוא לידי פסול.
15 ה. פרות המיוחדין למאכל אדם - אין מאכלין אותן
16 לבהמה לחיה ולעופות. הלכה בהמה מאליה לתחת
17 התאנה ואכלה - אין מחיבין אותו להחזירה; שנאמר:
18 ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל.
19 ו. לסיכה ביצד? לסוף דבר שדרכו לסוף. לא יסוף גזן
20 וחמץ, אבל סף הוא את השמן. ולא יפטם את השמן. ולא
21 יסוף במרחץ, אבל סף הוא מבחוץ ונקנס.
22 ז. שמן של שביעית - אין חוסמין בו תנור וכירים, ואין
23 סכין בו מנעל וסנדל, ואין סכין אותו בידים טמאות. נפל
24 על בשרו - משפשו בידים טמאות. ולא יסוף רגלו בתוך
25 המנעל, אבל סף הוא רגלו ולובש המנעל. וסוף גופו
26 ומתעגל על גבי קטבליא.
27 ח. להדלקת הגר ביצד? שמדליק את הגר בשמן שביעית
28 עצמו. מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן -
29 שניהם אסורים בהדלקה; שאין מדליקין בדמי שביעית.
30 ולא יתן השמן לתוך המדורה, אלא מדליקו בגר.
31 ט. לצביעה ביצד? דברים שדרכן לצבע בהן, אף על פי
32 שהן מאכלי אדם - צובעין בהן לאדם. אבל אין צובעין
33 לבהמה מפרות שביעית, אפלו מאכלי בהמה; שאין קדשת
34 שביעית חלה על צבעי בהמה.
35 י. מיני כבוסים, כגון בורית ואהל - קדשת שביעית חלה
36 עליהן ומכבסין בהן; שנאמר: והיתה שבת הארץ לכם -
37 לכל צרכיכם. אבל אין מכבסין בפרות שביעית, ואין עושין
38 מהם מלוגמא; שנאמר: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה -
39 ולא למלוגמא, ולא לזלוף, ולא להקיא, ולא למשרה, ולא
40 לכביסה.
41 יא. כלל גדול אמרו בפרות שביעית: כל שהוא מיוחד
42 למאכל אדם, כגון חטים ותאנים וענבים וכיוצא בהן - אין
43 עושין ממנו מלוגמא או רטיה וכיוצא בו אפלו לאדם;
44 שנאמר: לכם לאכלה - כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה
45 ולא לרפואה. וכל שאינו מיוחד למאכל אדם, כגון קוצין
46 ודרדרין הרבים - עושין מהן מלוגמא לאדם, אבל לא
47 לבהמה. וכל שאינו מיוחד לא לזה ולא לזה, כגון הסיאה

48 והאזוב והקורנית - הרי הוא תלוי במחשבתו: חשב עליו
49 לעצים - הרי הוא כעצים; לאכילה - הרי הוא פירות.
50 למאכל אדם ולמאכל בהמה - נותנין עליו חמרי מאכל
51 אדם, שאין עושין מהן מלוגמא, וחמרי מאכל בהמה, שאין
52 שולקין אותו.
53 יב. מתר למכור אכלי אדם ואכלי בהמה ולקח בהם אכלי
54 אדם; אבל אין מוכרין אכלי בהמה לקח בהם אכלי בהמה
55 אחרת, ואין צריך לומר שאין מוכרין אכלי אדם לקח בהם
56 אכלי בהמה. ואם לקח בהן או החליף בהן אכלי אדם
57 באכלי בהמה - הרי הן באכלי אדם שאין עושין מהם
58 מלוגמא לאדם.
59 יג. פרות שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה
60 לארץ, ואפלו לסוריא. ואין מאכלין אותן לא לעובד
61 כוכבים ולא לשכיר. ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה
62 או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו - הרי הוא כאנשי
63 ביתו ומאכלין אותו. ומאכלין את האכסניא פרות
64 שביעית.
65 יד. אין בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית, מפני שזה
66 כמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונת היא משל בעלה.
67 טו. אין אוספין פרות שביעית כשהן בסר; שנאמר: תאכלו
68 את תבואתה - אינה נאכלת עד שתעשה תבואה. אבל אוכל
69 מהן מעט בשדה כשהם פגין, כדרך שאוכל בשאר שני
70 שבוע. ולא יכניס לאכל בתוך ביתו עד שגיעו לעונת
71 המעשרות.
72 טז. ומאימתי יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה
73 בשביעית? הפגין של תאנים - משניזרחו אוכל בהן פתו
74 בשדה. וכן כל פיוצא בהן. הבסר - משיוציא מים ואוכלו
75 בשדה. וכן כל פיוצא בו. היתים - משיוכניסו סאה של
76 יתים רביעית שמן פוצע ואוכל בשדה. הכניסו חצי לג -
77 פותש וסוף בשדה. הכניסו שליש - מתר להכניס לביתו,
78 שהרי הגיעו לעונת המעשרות.
79 יז. מתר לקץ אילנות לעצים בשביעית קדם שיהיה בהן
80 פרי. אבל משיתחיל לעשות פרי - לא לקץ אותו; שהרי
81 מפסיד האכל, ונאמר: לכם לאכלה - ולא להפסיד. ואם
82 הוציא פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו;
83 שהרי הוציא פרותיו, ובטל דין שביעית ממנו.
84 יח. ומאימתי אין קוצצין האילן בשביעית? החרובין -
85 משיושלשלו, והגפנים - משיוגרעו, והיתים - משיוצאו, ושאר
86 כל האילנות - משיוציאו בסר. ואין קוצצין את הפפניות
87 בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי. ואם אין דרך להעשות
88 תמרים אלא שיצין - מתר לקץ אותן בפניות.
89 יט. אין שורפין תבן וקש של שביעית, מפני שהוא ראוי
90 למאכל בהמה. אבל מסיקין בגפת ובזגין של שביעית.
91 כ. מרחץ שהסקה בתבן ובקש של שביעית - מתר לרחץ
92 בה בשכר. ואם אדם חשוב הוא - אסור; שמא יסיקו בה
93 דברים אחרים בשבילו כדי שיהיה ריחה נודף, ונמצאו
94 מפסידין פרות שביעית.
95 כא. הקלפין והגרעינין שמתרין בתרומה לזרים - אין

לשוק²⁰, כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום²¹. ודברים שאין
 דרך להאגד אלא לשוק - לא יאגד אותן.
 ה. פרות חוצה לארץ שנקנסו לארץ - לא יהיו נמכרים
 במדה או במשקל או במנזן, אלא בפרות הארץ אכסרה²².
 ואם היו נכרין שהם מחוצה לארץ - מתר.
 ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את ההקדש - יצא
 הקדש לחלין ויתפשו הדמים תחתיו; והשביעית אינה בן,
 אלא המוכר פרות שביעית - יתפשו הדמים ויעשו פרות
 שביעית, והפרות עצמן לא נתחללו ונעשו פרות שאר
 שנים²³. שגאמר בה: תהיה - בהיתיה תהא לעולם; ולפי
 שנקראת קדש - תופשת דמיה. נמצאת אומר: האחרון
 נתפש בשביעית, והפרי עצמו הוא כמו שהיה.
 ז. כיצד? לקח בפרות שביעית או בדמיהן בשר - נעשה
 הבשר באותן הפרות²⁴, ואוכלו בפרות שביעית, וצריך
 לבשר אותן בשעת בעור השביעית. לקח באותו בשר או
 בדמיו דגים - יצא הבשר²⁵ ונתפשו הדגים. לקח בדגים או
 בדמיהן שמן - יצאו דגים²⁶ ונתפש שמן. לקח בשמן או
 בדמיו דבש - יצא שמן ונתפש דבש. וצריך לבשר הפרות
 הראשונות עם הדבש האחרון, בדרך שמכבירין פרות
 שביעית. ואין עושין משניהם מלוגמא ולא מפסידין אותן,
 כשאר פרות שביעית.
 ח. אין שביעית²⁷ מתחללת אלא על דרך מקח²⁸. במה
 דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי שני²⁹ - מתחלל
 בין דרך מקח בין דרך חלול.
 ט. וכשמחללין פרי הנלקח שנית³⁰ - אין מחללין אותו על
 בהמה חיה ועוף חיים, שמא יניחם³¹ ויגדל מהם עדרים³².
 ואין צריך לומר שביעית עצמה³³. אבל מחללין אותן
 הפרות על השחוטים³⁴.

קדשת שביעית חלה עליהם, והרי הן כעצים, אלא אם בן
 ראויין לצביעה. והקור - קדשת שביעית חלה עליו.
 כב. הצורר תכלין של שביעית ונותן לתוף התבשיל: אם
 בטל טעמן - הרי אלו מתרין לכל דבר; ואם נשאר בהן
 טעם - צדין הם בקדשת שביעית.
 כג. אין נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוף הפר ולא
 לתוף הטיט. ואם נתן - הרי זה כמבער. תנור שהסיקוהו
 בתבן ובקש של שביעית - יוצן. ומשתרר רביעה שניה
 במוצאי שביעית נהנין ושוורפין בתבן ובקש של שביעית.

יום חמישי ח' תשרי ה'תשע"א

פרק ששי

א. אין עושין סחורה בפרות שביעית¹. ואם רצה למכר
 מעט מפרות שביעית - מוכר². ואותן הדמים הרי הן בפרות
 שביעית³, וילקח בהן מאכל⁴ ויאכל בקדשת שביעית⁵;
 ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדשתו כשהיה.
 ב. לא יהיה לוקח⁶ ירקות שדה⁷ ומוכר⁸. ולא יצבע מקלפי
 שביעית⁹ בשכר, מפני שזה עושה סחורה בפרות שביעית.
 לקח ירקות לאכל והותיר - מתר למכר המותר¹⁰, והדמים
 שביעית. וכן אם לקט ירקות לעצמו¹¹ ולקח מהן בנו¹² או
 בן בתו ומכר - הרי זה מתר¹³, והדמים דמי שביעית.
 ג. כשמוכרין¹⁴ פרות שביעית - אין מוכרין אותן לא במדה
 ולא במשקל ולא במנזן, כדי שלא יהיה¹⁵ כסוחר פרות
 בשביעית. אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה¹⁶, להודיע
 שהוא הפקר¹⁷ ולוקח הדמים לקנות בהן אכל אחר.
 ד. ואוגד¹⁸ דברים שדרך להאגד לבית למכר בשוק
 אכסרה, בדרך שאוגדין להביא לבית¹⁹, לא בדרך שאוגדין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה". (2) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולענין קניית
 פירות שביעית מעם הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור
 המעט שהוא מותר, הוא מזון שלוש סעודות. (3) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף
 שביעית [ויובל] תופסת את דמיה ואסורה. (4) לאדם. (5) לאכלה ולא לדברים אחרים. (6) היינו לוקט. (7) כלומר, שגדלו
 מאליהם בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. (8) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. (9) הראויים לצביעה, שחלה עליהם
 קדושת שביעית. (10) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה
 שהותיר. (11) לא על דעת למכור. (12) לפני שהתחיל לאכלם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. (13) "שאם יקח הבן ממה
 שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר. (14) באופן המותר, המבואר
 למעלה בהלכות א"ב. (15) כלומר, שלא יראה. (16) כלומר, לפי האומד. (17) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא
 זכה בהם לאכלם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל אחר. (18) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו
 בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא בדרך האגד שבבית. והראב"ד מתיר גם בדרך שאוגד לשוק, כיוון שדרכו לאגוד גם לבית.
 (19) שאין מדקדקים בו. (20) שמדקדקים בו. (21) כלומר, אם אוגדו כאגד שבשוק, בדקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום
 ולא אכסרה. (22) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר שהלה סוחר בפירות שביעית. (23) כלומר, לא נעשו
 חולין כפירות של שאר השנים. (24) או כדמיהם. (25) לחולין. (26) או דמיהם. (27) כלומר, פירות שביעית עצמם. (28) למדו
 כן ממה שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר. (29) בדמי
 שביעית. (30) כלומר, פרי שני. (31) ולא יבערם בשעת הביעור. (32) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה
 מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לענין שביעית. ונראה שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר". (33) [כלומר: אם
 אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על בהמה חיה, ואף בדיעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על הפרי השני, ונמצא שחכמים
 עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו הקדושה מהבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל
 שכן בפרי ראשון, שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא
 בפעולה אחת, והיא: הפקעת הקדושה מהבהמה]. (34) כיוון שלא שייך כאן החשש הנ"ל.

מִמֶּנּוּ סֶתֶם⁵⁹ - לֹא יִשְׁלַם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית⁶⁰, שְׁאִין פּוֹרְעִין
חֹב מִהֶן⁶¹.
טו. אוֹכְלִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹכָה⁶² וְשֹׁלָא בְּטוֹכָה⁶³.
בְּטוֹכָה פִּיצֵד? שְׂמִיתָן לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה עֲמוֹ
טוֹכָה שְׁמִיתָן לוֹ, אוֹ שִׁיכְנִיסוּ לְגִנְתּוֹ לְאָכַל כְּמִי שֶׁעָשָׂה לוֹ
טוֹכָה. וּמִי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמִתְנָה אוֹ שֶׁנִּפְלוּ לוֹ
בִּירֶשָׁה⁶⁴ - הָרִי זֶה אוֹכְלָם כְּדֶרֶךְ שְׂאוֹכֵל פְּרוֹת שְׂאוֹסֵף אוֹתָן
הוא בַּעֲצָמוֹ מִן הַשְּׂדֵה⁶⁵.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. פְּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין אוֹכְלִין מִהֶן אֲלָא כָּל זְמַן שְׂאוֹתוֹ
הַמִּין מְצוּי בַּשְּׂדֵה. שְׁנֵאָמַר: וְלִכְתּוּבָהּ וְלִחְיָהּ אֲשֶׁר בְּאַרְצָךְ
תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכַל; כָּל זְמַן שֶׁחִיָּה אוֹכֵלֶת מִמֶּיִן זֶה
מִן הַשְּׂדֵה - אֵתָּה אוֹכֵל מִמָּה שֶׁבִּבְּתִי; כָּלָה לְחִיָּה מִן הַשְּׂדֵה
- חֲזַב לְבַעַר אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַבֵּית. וְזֶהוּ בַּעֲוֵר שֶׁל פְּרוֹת
שְׁבִיעִית.
ב. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהָיוּ לוֹ גְּרוּגְרוֹת שְׁבִיעִית בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ -
אוֹכֵל מִהֶן כָּל זְמַן שֶׁהִתְאַנְּסוּ בְּאֵילָנוֹת בַּשְּׂדֵה; כְּלוּ הַתְּאֲנִים
מִן הַשְּׂדֵה - אֲסוּר לְאָכַל מֵאוֹתָן שֶׁבִּבְּתִי, אֲלָא מִבַּעַר אוֹתָן.
ג. הָיוּ לוֹ פְּרוֹת מְרִבִּין - מְחַלְקֵן מְזוּן שֶׁלֹּשׁ סַעֲדוֹת לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד. וְאֲסוּר לְאָכַל אַחֵר הַבַּעֲוֵר בֵּין לְעִנְיִים בֵּין
לְעִשְׂרִים. וְאִם לֹא מִצָּא אוֹכְלִין בַּשְּׂעֵת הַבַּעֲוֵר - שׁוֹרֵף בְּאֵשׁ
אוֹ מְשַׁלֵּיף לֵאמֹר הַמֶּלֶח וּמֵאֲבָדָן לְכָל דָּבָר שֶׁמֵּאֲבָד.
ד. הָיוּ לוֹ צִמּוּקִין שֶׁל שְׁבִיעִית, וְכָלוּ הַעֲנָבִים מִן הַשְּׂדֵה מִן
הַגִּנּוֹת וְהַפְּרָדְסִים שֶׁהָיוּ הֶפְקֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין יֵשׁ עֲנָבִים
בַּגִּפְּנִים שֶׁבְּתוֹךְ הַחֲצֵרוֹת - אֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַצִּמּוּקִין מִפְּנֵי
עֲנָבִים אֵלוֹ שֶׁבְּחֶצֶר, לְפִי שְׂאִיָּן מְצוּיִין לְחִיָּה. אֲבָל אִם יֵשׁ

י. דְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹרְעִין מִהֶם אֶת הַחֹב³⁵, וְאֵין עוֹשִׂין
בֵּהֶן שׁוֹשְׁבִינוֹת, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִהֶן תְּגִמּוּלִין³⁶, וְאֵין פּוֹסְקִין
מִהֶן צְדָקָה לְעִנְיִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת³⁷; אֲבָל מְשַׁלְּחִין מִהֶן
דְּבָרִים שֶׁל גְּמִילוּת חֲסִדִּים. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַ³⁸. וְכֵן אֵין לֹקְחִין
מִהֶם עֲבָדִים וְקָרְקָעוֹת וּבִהֶמָּה טְמֵאָה³⁹. וְאִם לָקַח - יֹאכֵל
כְּגִגְדָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. וְאֵין מְבִיאִין מִהֶן קִנְיָ
זָבִים⁴⁰ וְזָבוֹת וְיֹלָדוֹת וְחֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת. וְאִם הִבִּיא - יֹאכֵל
כְּגִגְדָן⁴¹. וְאֵין סָכִים פְּלִים וְעוֹרוֹת בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית⁴². וְאִם
סֶף - יֹאכֵל כְּגִגְדָן.
יא. אֵין נֹתְנִין מִהֶן⁴³ לֹא לְבָלֵן⁴⁴ וְלֹא לְסַפֵּר וְלֹא לְסַפֵּן וְלֹא
לְשָׂאֵר הָאֲמִנִּין⁴⁵; אֲבָל נֹתֵן הוּא לְמִי שְׁדוּלָה מִים מִן הַבּוֹר
לְהַשְׁקוֹתוֹ מִים. וּמִתֵּר לְתוֹן מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית אוֹ מִדְּמִיָּהֶן
לְאֲמִנִּין מִתְּנַת חֲנֻם⁴⁶.
יב. הָאוֹמֵר לְפֹעֵל: הֵא לָךְ אֶסֶר זֶה וְלִקֵּט לִי יֶרֶק⁴⁷ הַיּוֹם -
שִׁכְרוֹ מִתֵּר, וְאֵינוֹ כְּדְמֵי שְׁבִיעִית⁴⁸, אֲלָא מוֹצִיאֻ בְּכָל מָה
שִׁירְצָה⁴⁹. וְלֹא קִנְסוֹ הַפֹּעֵל לְהִיּוֹת שִׁכְרוֹ כְּדְמֵי שְׁבִיעִית⁵⁰.
וְאִם אָמַר לוֹ: לִקֵּט לִי בַּיּוֹם יֶרֶק - הָרִי זֶה כְּדְמֵי
שְׁבִיעִית⁵², וְאֵינוֹ מוֹצִיאֻ אֲלָא בְּאֵכִילָה וְשִׁתִּיָּה כְּפְרוֹת
שְׁבִיעִית.
יג. הַחֲמֵרִים הָעוֹשִׂים בְּפְרוֹת שְׁבִיעִית מְלֵאכֶת שְׁבִיעִית
הָאֲסוּרָה, כְּגוֹן שֶׁהִבִּיאוּ יוֹתֵר מִדְּאִי⁵³ - הָרִי שִׁכְרָן כְּדְמֵי
שְׁבִיעִית⁵⁴. וְדָבָר זֶה קִנְס לָהֶם. וּמִפְּנֵי מָה קִנְסוּ בְּשִׁכְרָ
הַחֲמֵרִים וְלֹא קִנְסוּ בְּשִׁכְרָ הַפֹּעֵל? מִפְּנֵי שֶׁשִׁכְרוֹ מַעֲט לֹא
קִנְסוּ בוֹ, מִשּׁוּם כְּדֵי חֲתִירוֹ⁵⁵.
יד. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתָּמוֹת כֶּכֶר בַּפִּנְדְּיוֹן, וְאָמַר לוֹ בַּשְּׂעֵת
לְקִיחָה: כִּשְׂאֵלֶקֶט יִרְקוֹת שְׂדֵה⁵⁶ אֲבִיא לָךְ בַּיּוֹם⁵⁷ - הָרִי זֶה
מִתֵּר, וְאוֹתוֹ הַכֶּכֶר הָרִי הוּא כְּפְרוֹת שְׁבִיעִית⁵⁸. וְאִם לָקַח

(35) שהרי הוא כעושה בהם סחורה. (36) כלומר, תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חברו. (37) אין נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן הסתם התחייב לשלם מעות חולין. (38) למקבל המתנה, כדי שיהנה בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק לו טובה ביותר עבור זה. (39) שאין לוקחים בדמי שביעית אלא דבר מאכל. (40) "הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". (41) "שיוציא ממנו מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". (42) שלא ניתנה שביעית אלא לסיכת האדם בלבד. (43) מדמי שביעית. (44) "בעל המרחץ". (45) שאין קונים בהם אלא דבר מאכל. (46) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאומנין יכירו לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. (47) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין. (48) שהאיסור אינו אלא "שכר רגליו", כלומר, שכר טרחתו ללקט את הירק. (49) ולא רק באכילה ושתייה, לפי שאין בו קדושת שביעית. (50) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה הסמוכה. (51) באיסור. (52) "שהרי זה כאומר לו תן לי בדינר זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית". (53) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין. (54) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי שביעית. (55) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר. (56) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות שביעית עצמם, מותר. (57) בכיכר. (58) שהרי הוא חליפי שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם נותנים זה לזה מתנות חנם. (59) מבלי לומר לו בשעת לקיחה "אביא לך בר", כנ"ל. (60) וכל שכן מפירות שביעית עצמן. (61) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות, וכשנותן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן. (62) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית. (63) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה חברו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך. (64) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. (65) במשנה שם: "רבי אליעזר אומר יינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, ולפיכך אומר: "יינתנו לאוכליהן", ש"לא יתייחד לבדו באכילתו מפני שיהיה אוכל בטובה" (כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים בבית הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה.

בָּאֲרֵץ, אֲלֵא נִהְיִין בּוֹ אוּ בְדַמְיוּ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כְּגוֹן עֲקָרִי
הַלוּף הַשּׁוּטָה וְעֵקֶר הַדִּנְדִּנָּה וְהַעֲקָרָנִין.
טו. קִלְפֵי רִמּוֹן וְהַנֶּחֱץ שֶׁלּוֹ, קִלְפֵי אֲגוּזִים וְהַגִּרְעִינִין - יֵשׁ
לָהֶם שְׂבִיעִית וְלִדְמִיָּהֶם שְׂבִיעִית, אֲבָל אֵין לָהֶם בַּעֲוֹר וְלֹא
לִדְמִיָּהֶם. לִוְלָבֵי זָרְדִים וְהַתְּרוּבִים - יֵשׁ לָהֶם וְלִדְמִיָּהֶם
שְׂבִיעִית וּבַעֲוֹר. לִוְלָבֵי הָאֵלֶּה וְהַבִּטְנָה וְהָאֲטִידִין - יֵשׁ לָהֶן
וְלִדְמִיָּהֶן שְׂבִיעִית, אֲבָל אֵין לָהֶם בַּעֲוֹר; אֲבָל לְעֵלִים שֶׁלָּהֶן
יֵשׁ בַּעֲוֹר.

טז. אִיזוֹ הִיא שַׁעַת בַּעֲוֹר הָעֵלִין? בַּעַת שֶׁיִּבּוֹלוּ וְנוֹשְׁרִין
מֵאִילֵנוּתִיהֶן. עַלִי זֵיתִים וְעַלִי קִנִּים וְעַלִי חֲרוּבִין - אֵין לָהֶם
בַּעֲוֹר, לְפִי שֶׁאֵין נֹבְלוֹת וְכִלּוֹת.

יז. וְעַד מָתִי יִהְיֶה אָדָם רֹשָׁאִי לִלְקֹט עֲשָׂבִים לַחִין
בְּשְׂבִיעִית? עַד שֶׁיִּכְשַׁח הַמֵּתוּק. וְיִגְבֹּב עֲשָׂבִים יִבְשִׁים - עַד
שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׂבִיעִית.

יח. וְעַד מָתִי יִהְיֶה הַעֲנִיִּים מִתְּרִין לְהַכְנֹס בַּפְּרִדְסוֹת בְּמוֹצָאֵי
שְׂבִיעִית לְאַסֹּף פְּרוֹת שְׂבִיעִית? עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.
יט. הַנֶּהָר וְהַכֶּפֶר וְהַלֵּטֶם - יֵשׁ לָהֶן וְלִדְמִיָּהֶן שְׂבִיעִית.

הַקֶּטֶף, וְהוּא שֶׁרֶף הַיּוֹצֵא מֵהָאֵילָנוֹת מִן הָעֵלִים וּמֵהַעֲקָרִים
- אֵין לוֹ שְׂבִיעִית. וְהַיּוֹצֵא מִן הַפְּגִים - יֵשׁ לוֹ וְלִדְמִיו
שְׂבִיעִית.

כ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּאֵילָן מֵאֲכָל; אֲבָל בְּאֵילָן סֶרֶק,
אֵף הַיּוֹצֵא מִן הָעֵלִין וּמִן הַעֲקָרִים - כְּפָרִי שֶׁלָּהֶן, וְיֵשׁ לוֹ
וְלִדְמִיו שְׂבִיעִית.

כא. הַכּוֹבֵשׁ וְרֹד שְׂבִיעִית בְּשִׁמּוֹן שֶׁל שְׂשִׁית - לִקְטֹט אֶת
הַנֶּהָר, וְהַשִּׁמּוֹן מִתֵּר. כְּבֹשׁוֹ בְּשִׁמּוֹן שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית - חֵיב
לְבַעַר הַשִּׁמּוֹן; שֶׁהָרִי הַנֶּהָר יִבֹּשׁ הוּא, וְיִכָּבֵר נִתְחִיב בְּבַעֲוֹר.

כב. חֲרוּבִין שֶׁל שְׂבִיעִית שֶׁכָּבֵשׁ בִּיָּין שְׂשִׁית אוּ בִיָּין מוֹצָאֵי
שְׂבִיעִית - חֵיב לְבַעַר בִּיָּין; שֶׁהָרִי טַעַם פְּרוֹת שְׂבִיעִית בּוֹ.
זֶה הַכֶּלֶל: פְּרוֹת שְׂבִיעִית שֶׁנִּתְעַרְבוּ בַּפְּרוֹת אַחֲרוֹת, מִין
בְּמִינוֹ - בְּכָל שֶׁהוּא, וְשֶׁלֹא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם.

פֶּרֶק שְׂמִינִי

א. כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲסוּר לַעֲבֹד הָאֶרֶץ בְּשְׂבִיעִית, כִּף אֲסוּר לַחֲזֹק
יְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנֹּכְדִין אוֹתָהּ, אוּ לְמַכֵּר לָהֶן כְּלֵי עֲבוּדָה; לְפִי
שֶׁאֲסוּר לַחֲזֹק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה.

ב. וְאֵלוּ בָלִים שֶׁאֵין הָאֵמֶן רֹשָׁאִי לְמַכֵּר בְּשְׂבִיעִית לְמִי
שֶׁחָשׂוּד עַל הַשְׂבִּיעִית: מַחְרָשָׁה וְכָל כְּלִיָּה, הֵעַל וְהַמְזָרָה
וְהַדְּקָר. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁמִּלְאָכָהּ מִיְּחִדָּת לְמִלְאָכָהּ שֶׁאֲסוּרָה
בְּשְׂבִיעִית - אֲסוּר לְמַכְרוֹ לְחָשׂוּד; וְלְמִלְאָכָהּ שֶׁאֲפָשׁוּר
שֶׁתִּהְיֶה אֲסוּרָה וְתִהְיֶה מִתֵּר - מִתֵּר לְמַכְרוֹ לְחָשׂוּד.

ג. כִּיצַד? מוֹכֵר הוּא לוֹ הַמְגֵּל וְהַעֲגֵלָה וְכָל כְּלִיָּה. שֶׁאִם
יִקְצֹר בּוֹ מַעֲט וְיִבְיֵא עַל הַעֲגֵלָה מַעֲט - הָרִי זֶה מִתֵּר; וְאִם
יִקְצֹר כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין אוּ יִבְיֵא כָּל פְּרוֹת שְׂדֵהוּ - אֲסוּר.

ד. וּמִתֵּר לְמַכֵּר סֵתֶם לְמִי שֶׁאֵינוֹ חָשׂוּד אֲפִלּוּ דָּבָר
שֶׁמִּלְאָכָהּ מִיְּחִדָּת לְמִלְאָכָהּ הָאֲסוּרָה בְּשְׂבִיעִית; שֶׁהָרִי
אֲפָשׁוּר שֶׁקָּנָה בְּשְׂבִיעִית לְעֲשׂוֹת לוֹ מִלְאָכָה לְאַחַר שְׂבִיעִית.
ה. הַיּוֹצֵר מוֹכֵר חֲמִשָּׁה כְּדֵי שִׁמּוֹן וְחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר כְּדֵי יֵין.
וּמִתֵּר לְמַכֵּר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים יְתֵר מִזֶּה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שִׁמּוֹן

עֲנָבִים קָשִׁים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין נִגְמָרִין אֲלֵא בְּסוֹף הַשָּׁנָה - הָרִי
זֶה אוֹכֵל מִן הַצְּמוּקִין בְּשִׁבְלָן. וְכֵן כָּל כִּיצַד בְּנֵה.

ה. אֵילָן שֶׁעוֹשֶׂה פְּרוֹת שְׁתֵּי פַעַמִּים בְּשָׁנָה, וְהָיָה לוֹ מִפְּרוֹתָיו
הָרִאשׁוֹנוֹת - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִזֶּה כָּל זְמַן שֶׁפְּרוֹת שְׁנִיּוֹת
מִצְוִיּוֹת בְּשָׁדָה; שֶׁהָרִי מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּשָׁדָה. אֲבָל פְּרוֹת הַסֵּתוֹ
- אֵין אוֹכְלִים בְּשִׁבְלָן, מִפְּנֵי שֶׁדוֹמִין לְפְרוֹת שֶׁל שָׁנָה אַחֲרָת.
ו. הַכּוֹבֵשׁ שֶׁלֹּשָׁה כְּבָשִׁים בְּחִבִּית אַחַת - כָּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ
מִן הַשָּׂדֶה יִבְעַר מִינוֹ מִן הַחִבִּית. וְאִם הִתְחִיל בָּהּ - הָרִי
הַכָּל כְּמִבְעַר. וְכִשֶּׁם שֶׁמִּבְעַר אֲכָלִי אָדָם, כִּף מִבְעַר אֲכָלִי
בְּהֵמָה מִן הַבֵּית, וְאֵינוֹ מֵאֲכִילָן לְבִהֵמָה אִם כָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין
מִן הַשָּׂדֶה.

ז. וְכִשֶּׁם שֶׁמִּבְעַרִּין אֶת הַפְּרוֹת, כִּף מִבְעַרִּין אֶת הַדָּמִים.
כִּיצַד? הָרִי שֶׁמִּכָּר רְמוּנִים שֶׁל שְׂבִיעִית וְהָרִי הוּא אוֹכֵל
בְּדִמְיָהֶן, וְכָלוּ הַרְמוּנִים מִן הָאֵילָנוֹת שֶׁבְּשָׁדָה וְנִשְׁאָר אֲצִלּוֹ
מִן הַדָּמִים שֶׁמִּכָּר בָּהֶן - חֵיב לְבַעֲרָן.

ח. כִּיצַד עוֹשֶׂה? קוֹנֶה בָּהֶן מֵאֲכִילוֹת וּמִחֲלָקִין מִזֶּה שֶׁלֹּשׁ
סַעֲדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; אוּ יִשְׁלִיכֶם לַיָּם הַמֵּלַח, אִם לֹא
מֵצָא אוֹכְלִין.

ט. שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת לְבַעֲוֹר: אֶרֶץ יְהוּדָה כָּלָה, הָהָר וְהַשְּׂפֵלָה
וְהַעֲמֻק - אֶרֶץ אַחַת. עֹבֵר הַיַּרְדֵּן כָּלוּ, שְׂפֵלַת לֹד וְהָר שְׂפֵלַת
לֹד וּמִבֵּית חוּרֹן עַד הַיָּם - אֶרֶץ אַחַת. וְהַגִּלְלִי כָלוּ, הָעֵלִין
וְהַתְּחִתּוֹן וְתַחֲסוֹם טְבֵרְיָא - אֶרֶץ אַחַת. וְאוֹכְלִין בְּכָל אַחַת
וְאַחַת מִשְׁלֹשֶׁת עַד שֶׁיִּכָּלָה הָאֲחֵרוֹן שָׁבָה.

י. כִּיצַד? הָיָה לוֹ פְּרוֹת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה - אוֹכֵל מִזֶּה כָּל זְמַן
שֶׁיֵּשׁ מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּכָל אֶרֶץ יְהוּדָה כָּלָה. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ
פְּרוֹת גִּלְלִי, וְכֵן עֹבֵר הַיַּרְדֵּן.

יא. וְשֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת אֵלוּ - כָּלן חֲשׁוּבוֹת בְּאֶרֶץ אַחַת לְחֲרוּבִין
וְלִזֵּיתִים וְלִתְמָרִים. וְאוֹכְלִין בְּתִמָּרִים עַד שֶׁיִּכָּלָה הָאֲחֵרוֹן
שֶׁבְּצִעַר. וְאִמָּתִי הוּא כָּלָה? עַד הַפּוֹרִים. וְאוֹכְלִין בְּזֵיתִים
עַד הַעֲצָרָת, וּבְעֲנָבִים - עַד הַפֶּסַח שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית,
וּבְגִרְגֻרוֹת - עַד הַתְּנִכָּה.

יב. הַמּוֹלִיךְ פְּרוֹת שְׂבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ,
אוּ מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ לְמָקוֹם שֶׁכָּלוּ - חֵיב לְבַעַר, לְפִי
שֶׁנֹּתְנִין עָלָיו חֲמִרֵי מָקוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם וְחֲמִרֵי מָקוֹם שֶׁהִלֵּךְ
לָשָׁם. וּפְרוֹת הָאֶרֶץ שֶׁיֵּצֵאוּ לְחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתְּבַעְרִים
בְּמִקּוֹמָן, וְלֹא יַעֲבִירִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

יג. כָּלל גְּדוֹל אֲמָרוֹ בְּשְׂבִיעִית: כָּל שֶׁהוּא מֵאֲכָל אָדָם אוּ
מֵאֲכָל בְּהֵמָה אוּ מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִם אֵינוֹ מִתְּקִים בְּאֶרֶץ -
יֵשׁ לוֹ וְלִדְמִיו שְׂבִיעִית, וְחֵיב בְּבַעֲוֹר הוּא וְדָמָיו. כְּגוֹן עַלִי
הַלוּף הַשּׁוּטָה וְעַלִי הַדִּנְדִּנָּה וְהַעֲלָשִׁין מֵאֲכָל אָדָם, וְכְגוֹן
הַחוֹחִים וְהַדִּרְדְּרִין מֵאֲכָל הַבְּהֵמָה, וְכְגוֹן אֲסֵטָס וְקוֹצֵה מִמִּין
הַצּוֹבְעִין. וְאִם הָיָה מִתְּקִים בְּאֶרֶץ, כְּגוֹן הַפּוֹאֶה וְהַרְכָּפָה
מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׂבִיעִית וְלִדְמִיו שְׂבִיעִית
- אֵין לָהֶם בַּעֲוֹר וְלֹא לִדְמִיָּהֶם, שֶׁהָרִי מִתְּקִים בְּאֶרֶץ, אֲלֵא
נִהְיִין וְצוֹבְעִין בּוֹ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

יד. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מִיְּחִדָּה לֹא לְמֵאֲכָל אָדָם וְלֹא לְמֵאֲכָל בְּהֵמָה
וְאֵינוֹ מִמִּין הַצּוֹבְעִים, הוּאִיל וְאֵינוֹ לְעֵצִים - יֵשׁ לוֹ וְלִדְמִיו
שְׂבִיעִית, אֲבָל אֵין לָהֶם בַּעֲוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְּקִים

1 ימכר לישׁראל. ומוכר בדים רבים לישׁראל בחוצה לארץ,
2 ואינו חושש שמא יביאם לארץ.
3 ו. ומוכר לחשוד פרה חורשת בשביעית, שהרי אפשר
4 לשחטתה. ומוכר לו שדהו, שהרי אפשר שיובירה. אבל לא
5 ימכר לו שדה האילן, אלא אם כן פסק עמו על מנת שאין
6 לו באילן. ומשאילו סאה למדד בה, אף על פי שהוא יודע
7 שיש לו גרן, שהרי אפשר שימדד בה בתוך ביתו. ופורט
8 לו מעות, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים. וכלן
9 בפרוש - אסורים.
10 ז. וכן משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה
11 וכברה, רחים ותנור; אבל לא תבור ולא תטחון עמה.
12 ח. מחזיקין ידי עובדי כוכבים בשביעית בדרך בלבד,
13 כגון שראהו חורש או זורע - אומר לו 'תתחזק' או 'תצליח'
14 וכיוצא בדרך אלו, מפני שאינם מצוין על שביעית הארץ;
15 אבל לא יסעדנו ביד. ומתיר לרדות עמק הפורת. וחוזקין
16 מהן יריו, לפי שאינן בני חיוב כדי לקנס אותן.
17 ט. מתיר לעשות בסוריא בתלוש, אבל לא במחבר. כיצד?
18 דשין וזורין ודורקין ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין
19 ולא מוסקין. וכן כל פיוצא באלו.
20 י. כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית או לשמרן,
21 כך אסור לקח מעם הארץ; לפי שאין מוסרין דמי שביעית
22 לעם הארץ, ואפלו כל שהוא, שמא לא יאכל אותן בקדשת
23 שביעית.
24 יא. הלוקח לזבל מעם הארץ בשביעית - נותן לו אתרוג
25 מתנה. ואם לא נתן לו - מבליע לו דמי אתרוג בדמי לזבל.
26 יב. במה דברים אמורים? בזמן שהיה מוכר פרות שקמותן
27 בשמור, כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן; אבל היה מוכר
28 פרות שחזקתן מן ההפקר, כגון הפיגס והירבוזין והשוטים
29 והחלגלוגות והפסבר של הרים וכיוצא בהן - הרי זה מתיר
30 לקח ממנו מעט, בדמי שלש סעדות בלבד, משום כדי חייו
31 של מוכר.
32 יג. וכל דבר שאינו חייב במעשרות, כגון שום בעל כבי
33 ובצל של רפסה וגריסין הקלקיות ועדשים המצריות, וכן
34 ירעוני גנה שאינן נאכלות, כגון זרע לפת וצנון וכיוצא בהן
35 - הרי אלו נלקחין מכל אדם בשביעית.
36 יד. במה דברים אמורים? בעם הארץ סתם; אבל מי שהוא
37 חשוד לעשות סחורה בפרות שביעית או לשמר פרותיו
38 ולמכר מהן - אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת שביעית
39 כלל. ואין לוקחין ממנו פשתן, אפלו סרוק; אבל לוקחין
40 ממנו טווי ושזור.

טו. החשוד על השביעית - אינו חשוד על המעשרות,
41 והחשוד על המעשרות - אינו חשוד על השביעית. שאף
42 על פי שנה נזה מן התורה - מעשר טעון הכאת מקום, מה
43 שאין כן בשביעית, ושביעית אין לה פדיון, מה שאין כן
44 במעשר.
45 טז. החשוד על הטהרות - אינו חשוד לא על המעשר ולא
46 על השביעית. שהאכל הטמא הזה שמכרו בחזקת טהור -
47 אינו מטמא אחרים אלא מדברי סופרים, והחשוד לדברי
48 סופרים - אינו חשוד לדברי תורה.
49 יז. כל החשוד על דבר, אף על פי שאינו נאמן על של
50 עצמו - נאמן הוא על של אחרים. חזקה אין אדם חוטא
51 לאחרים. לפיכך, החשוד על הדבר - דנו ומעידו.
52 יח. הכתנים חשודין על השביעית. לפי שהם אומרים:
53 הואיל והתרומות מתרות לנו אף על פי שהן אסורין על
54 הנזרים במיתה, קל וחומר פרות שביעית. לפיכך, סאה
55 תרומה שנפלה למאה סאה של פרות שביעית - תעלה;
56 נפלה לפחות ממאה - ירקבו הכל ולא ימכרו לכהנים ככל
57 מדמע, לפי שהם חשודין על השביעית.
58 יט. הצבענין והפשטין לוקחין מרסן מכל מקום, ואינן
59 חוששין שמא מספיחי שביעית הוא.
60 כ. גבאי קפה בשביעית לא יהיו מדקדקין בהצרות של
61 אוכלי שביעית. ואם נתנו להן פת - מתרת, ואין חוששין
62 לה שמא מספיחי שביעית היא; שלא נחשדו ישראל להיות
63 נותנין אלא או מעות שביעית או ביצים הנלקחות בדמי
64 שביעית. ומתיר ללוות מן העניים פרות שביעית, ומחזירין
65 להן פרות בשנה שמינית.
66

יום שישי ט' תשרי ה'תשע"א

פרק תשיעי

א. מצות עשה להשמיט¹ המלוה בשביעית, שנאמר: שמוט
69 כל בעל משה ידו. והתובע חוב שעברה עליו שביעית² -
70 עבר על לא תעשה, שנאמר: לא יגש את רעהו ואת אחיו.
71 ב. אין שמטת כספים³ נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל
72 נוהג, שיש שם שמטת קרקע⁴, שהרי ישוב הקרקע לבעליו
73 בלא כסף⁵. ודבר זה קבלה הוא. אמרו חכמים: בזמן
74 שאמה משמיט קרקע - אמה משמיט כספים בכל מקום,
75 בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובזמן שאין שם שמטת קרקע
76 - אין אמה משמיט כספים⁶ בשביעית אפלו בארץ.
77 ג. ומדברי סופרים⁸, שתהא שמטת כספים נוהגת בזמן הזה
78

(1) להניח מלגבות. (2) שהרי אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה. (3) כלומר, השמטת החובות. אבל שביתת הארץ אינה תלויה ביובל, והיא נוהגת מן התורה אף בזמן שאין היובל נוהג. (4) כלומר, עזיבת הקרקע והחזרתה למוכר. (5) [ואם כן גם בשמיטת קרקע יש שמיטת כספים ולפיכך הושווהו שתייה]. אבל שביתת הארץ לא הושוותה לה. (6) ששמיטת כספים אף על פי שהיא חובת הגוף, תלויה היא ביובל שהיא מצוה התלויה בארץ. (7) כלומר, השבת הקרקע לבעליה, והיינו ביובל. (8) בגיטין שם: "ותקיני רבנן דתשמט, וזכר לשביעית".

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שישי ט' תשרי ה'תשע"א – הלכות שמיטה ויובל פא

מתוך מהדורת וגשל

- 1 בְּכָל מְקוֹם⁹ וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג¹⁰, כִּדְּרֵי שְׁלֹא
- 2 תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת שְׁמִטַּת הַכֶּסֶּפִּים מִיִּשְׂרָאֵל.
- 3 ד. אֵין שְׁבִיעִית מְשֻׁמֶּטֶת כֶּסֶּפִּים אֲלֵא בְּסוּפָה¹¹. שְׁנֵאָמֵר:
- 4 מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דִּבְרַי הַשְּׁמִטָּה, וְשֵׁם¹²
- 5 הוּא אוֹמֵר: מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג
- 6 הַסְּכּוֹת; מָה שֵׁם - אַחֲרֵי שִׁבְעֵי¹³, אֵף הַשְּׁמִטָּה כֶּסֶּפִּים - אַחֲרֵי
- 7 שִׁבְעֵי. לְפִיכָף¹⁴, הִלָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּשִׁבְעִית עֲצָמָה - גּוֹבָה
- 8 חוּבוֹ כֹּל הַשָּׁנָה, וְכִשְׁתַּשְׁקַע חֲמָה¹⁵ בְּלִילֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל
- 9 מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - אֲבָד הַחוּבִי¹⁶.
- 10 ה. שְׁחַט אֶת הַפָּרָה וְחִלְקָהּ עַל דַּעַת שְׁהִיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל
- 11 מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית¹⁷, וְנִתְעַבֵּר אֱלוֹל¹⁸ וְנִמְצָא אוֹתוֹ הַיּוֹם סוּף
- 12 שְׁבִיעִית - אֲבָדוֹ הַדְּמִים, שֶׁהָרִי עֲבָרָה שְׁבִיעִית עַל הַחוּבִי¹⁹.
- 13 ו. שְׁבִיעִית מְשֻׁמֶּטֶת אֶת הַמְלִוָּה. וְאִפְלוּ מְלִוָּה שֶׁבִּשְׁטָר שִׁישׁ
- 14 בּוֹ אֲחֵרִיוֹת נִכְסִים - הָרִי זֶה מְשֻׁמֶּטֶת²⁰. וְאִם סִים²¹ שָׁדָה
- 15 בְּהִלּוּאָתוֹ - אֵינוֹ מְשֻׁמֶּטֶת²². וְהַשְּׁבִיעִית מְשֻׁמֶּטֶת אֶת

- 16 הַשְּׁבִיעִי²³; שְׁנֵאָמֵר: לֹא יִגָּשׁ - מִכָּל מְקוֹם, לֹא לְשֹׁלֵם²⁴ וְלֹא
- 17 לְהַשְּׁבֵעַ²⁵.
- 18 ז. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁבְעִית הַדִּינִין²⁶ וְכָל כִּיּוֹצֵא בָּהּ
- 19 מִדְּכָרִים שֶׁאִם יוֹדָה בָּהֶן²⁷ שְׁבִיעִית מְשֻׁמֶּטֶת²⁸; אֲבָל
- 20 שְׁבִיעִית הַשּׁוֹמְרִין וְהַשְּׁתַּפִּין²⁹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְשֻׁבְּעוֹת שֶׁאִם
- 21 יוֹדָה³⁰ יִשְׁלֹם³¹ - הָרִי זֶה יִשְׁבֵּעַ אַחֲרֵי הַשְּׁמִטָּה³².
- 22 ח. הַלָּהּ³³ וְיִתְבַּעֲזוּ וְכִפְּרוּ בּוֹ, וְהִגִּיעַ הַשְּׁמִטָּה וְהוּא
- 23 בְּכִפְרִיתוֹ³⁴, וְהוֹדָה אַחֲרֵי שְׁעֶבְרָה שְׁבִיעִית אוֹ שֶׁבְּאוֹ עָלָיו
- 24 עֲדִים אַחֲרֵי הַשְּׁבִיעִית³⁵ - אֵין הַשְּׁבִיעִית מְשֻׁמֶּטֶת³⁶.
- 25 ט. הַמְלִוָּה אֶת חֲבֵרוֹ וְקָבַע לוֹ זְמַן לַעֲשׂוֹר שָׁנִים - אֵינוֹ³⁷
- 26 מְשֻׁמֶּט; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא לִידֵי לֹא יִגָּשׁ³⁸, הָרִי הוּא
- 27 עֲתָה³⁹ אֵינוֹ יָכוֹל לִנְגָשׁ. הַתְּנָה עֲמוֹ⁴⁰ שְׁלֹא יִתְבַּעֲנוּ -
- 28 שְׁבִיעִית מְשֻׁמֶּטֶת⁴¹.
- 29 י. הַמְלִוָּה אֶת חֲבֵרוֹ וְהַתְּנָה עֲמוֹ שְׁלֹא תִשְׁמַטְנוּ שְׁבִיעִית -
- 30 הָרִי זֶה נִשְׁמַט; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל דִּין הַשְּׁבִיעִית⁴². הַתְּנָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

9) אף בחוץ לארץ, כשם שהייתה נוהגת מן התורה. ושם אמרו, שבבית דינים של רב אמי ורב אסי סידרו את הפרובול וכן אמר שמואל: אי אישר חילי אבטליגיה, משמע שהייתה שמיטת כספים נוהגת גם בבבל מדרבנן. (10) אפילו מדרבנן אינו נוהג, שלא תיקנו חכמים שתי שנות שביתה, תכופות, שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו. (11) אבל שביתה קרקע נוהגת מתחילתה. (12) במצות הקהל. והנה בספרי שם אמרו: "מקץ שבע שנים, יכול מתחילת השנה, או בסופה, הרי אתה דן: נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ, מה קץ האמור להלן בסופה, ולא בתחילתה, אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה" ולא מבואר שם לאיזה "קץ" הדברים מכוונים, ורבינו פירש שהכוונה לקץ הנאמר במצות הקהל. (13) [שהרי נאמר שם: "במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" ואם "מקץ" היינו בתחילת שנת השמיטה, למה הוצרכה התורה לאמר "במועד שנת השמיטה", אבל אם הכוונה לסוף השנה, הוצרכה לאמר "במועד שנת השמיטה" לאמר לנו שאף על פי שכבר עברה שנת השמיטה - תבואה שהביאה שליש בשביעית, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. ואף על פי שבסוטה מא. אמרו שהוצרכה התורה לאמר "שמיטה", שאם לא כן היינו מונים שבע שנים מעת כניסתם לארץ, ואף על פי שזה לא יהיה בשנת השמיטה - כל הטעות הזאת אין לה מקום אלא לפי האמת ש"מקץ" היינו בסוף שבע שנים, ואם כן בלי המלה "שמיטה" יש לטעות כי הכוונה לסוף שבע שנים מיום היכנסם לארץ, כנ"ל, אבל אם נפרש "מקץ", בתחילת שבע שנים, אין מקום לטעות למנות מעכשיו, כי לפי זה היה צריך להיות "מעתה" ולא "מקץ שבע שנים", אלא על כרחנו ש"מקץ" הוא בסוף שבע שנים, ולפיכך הוצרך לומר "שמיטה", שלא נטעה לומר שהכוונה לסוף שבע שנים בלי שמיטה]. (14) כלומר, לפי ששמיטת כספים אינה אלא בסוף שביעית. (15) ואין לומדים מ"הקהל" אלא פירוש המלה "מקץ" שהוא בסוף, אבל לא למדו משם, שלא תישמט אלא בחג הסוכות. (16) אלא אם כן רוצה הלווה להחזיר בתורת מתנה. (17) וכבר עברה שביעית, ושוב אין החובות נשמטים. (18) שנעשה החודש בן שלושים יום, וקדשו ראש השנה למחר ביום שלושים ואחד. (19) ואין זה דומה להקפת חנות שאינה נשמטת, כיוון ששם אין בעל החנות תובעו כלל, אלא שלאחר זמן מרובה שהיה לוקח מחנותו מעט מעט, הוא משלם הכל כאחד. אבל כאן, שאם היה יודע שאין היום ראש השנה, היה נוטל דמי הבשר מיד, ולכן הרי זה כזקפו במלווה, ששביעית משמטתו. (20) ואין אנו אומרים ש"שטר העומד לגבות כגבוי דמי". (21) הלווה למלווה. (22) שכיוון שייחדה לו והראה לו את השדה במיצריה סביב, הרי היא כגבויה כבר. (23) כגון התובע מחברו מאה זוז והלה מודה בחמישים וכופר בחמישים, שחייב שבועה כדין מודה במקצת - אם עבר על זה סוף שנת השמיטה, פטור הוא מלשלם ומלהישבע. (24) ודבר שאין השביעית משמטת את הממון - אינה משמטת גם את השבועה. (25) ושם מט. למדו זאת מן הפסוק: "וזה דבר השמיטה", ואפילו דיבור (היינו, שבועה) משמטת. (26) שהיא שבועת מודה במקצת. (27) כלומר, בכל ההלוואה שהמלווה תובעו. (28) ולכן אם לא הודה ונתחייב שבועה נשמטת השבועה. (29) שהם נעשים שומרי שכר זה לזה, שאם מבית אחד מהן נגנב דבר של שותפות חייב לשלם כשומר שכר. וזהו שכרו, שגם חבריו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו. (30) לפני סוף שביעית. (31) לאחר ראש השנה של שמינית, "לפי שהם פקדון ולא מלווה". (32) כלומר, אפילו אחר השמיטה, שכבר עבר על זה זמן שמיטת כספים. (33) ירושלמי שביעית פרק י סוף הלכה א: "פשיטא דא מילתא, מלווה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת". (34) שאז אין המלווה יכול לתובעו ממון ולנגשו על כך, לפי שכופר הכל פטור מלשלם, ואין לו עליו אלא שבועת היסט בלבד. (35) אבל אם הודה לפני שעברה שנת השביעית, הרי היא משמטת. (36) כיוון ששביעית אינה משמטת אלא דבר שיש בו תביעה ונגישה, שנאמר "וזה דבר השמיטה וגו' לא יגוש את רעהו". (37) והרי בתוך עשר שנים ישנה שנת השמיטה. (38) לאחר עשר שנים. (39) לפני הזמן. (40) הלווה עם המלווה. (41) כי כוונת התורה ב"לא יגוש" הייתה, שלא יהא למלווה על הלווה מאומה, וכאן אף על פי שאינו יכול לתבעו, הרי הלווה חייב להחזיר ההלוואה בכל רגע ורגע, והרי הוא כנתבע מעצמו. (42) שהרי לא התנה עם הלווה שישלם לו, אלא התנה שהשמיטה לא תשמט, וזה לא ייתכן.

- 1 עמו שלא ישמיט הוא חוב זה⁴³ ואפלו בשביעית - תנאו
- 2 קים; שכל תנאי שבממון - קים, ונמצא זה חייב עצמו
- 3 בממון שלא חייבתו תורה, שהוא חייב⁴⁴.
- 4 יא. הקפת⁴⁵ התנות - אינה נשמטת. ואם עשאה מלוה⁴⁶ -
- 5 נשמטת. שכר שכיר - אינו נשמט⁴⁷. ואם זקפו עליו⁴⁸
- 6 במלוה - נשמט.
- 7 יב. קנסות של אונס ושל מפתה והמוציא שם רע - אינם
- 8 נשמטים⁴⁹. ואם זקפן במלוה - נשמטים. ומאימתי נזקפין
- 9 במלוה? משעת העמדה בדין.
- 10 יג. המגרש את אשתו קדם השמטה - אין כתבתה
- 11 נשמטת⁵⁰. ואם פגמתה⁵¹ או זקפתה עליו במלוה - נשמטת.
- 12 יד. המלוה על המשכון⁵² - אינו משמיט⁵³. והוא שיהיה
- 13 החוב כנגד המשכון; ואם היה יתר - משמיט היתר.
- 14 טו. המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם: אתם גבו לי
- 15 חובי זה - אינו נשמט; שנאמר: ואשר יהיה לך את אחיך,
- 16 וזה בית דין תובעין אותו. וכן בית דין⁵⁴ שחבכו את הדין

- 17 וכתבו⁵⁵: איש פלוני אתה חייב⁵⁶ לתן לזה כך וכך - אינו
- 18 נשמט; שזה כגבוי הוא, וכאלו בא לידו, ואינו במלוה.
- 19 טז. כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה⁵⁷,
- 20 ועזרין על הכתוב בתורה⁵⁸: השמר לך פן יהיה דבר
- 21 וגומר, התקין פרוזבול⁵⁹, כדי שלא ישמט החוב, עד שילוו
- 22 זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן
- 23 הזה, שהיא מדברי סופרים; אבל שמטה של תורה - אין
- 24 הפרוזבול מועיל בה.
- 25 יז. אין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר, כבית
- 26 דינו של רבי אמי ורבי אסי, שהן ראויין להפקיע ממון בני
- 27 אדם⁶⁰; אבל שאר בתי דינים - אין כותבין⁶¹.
- 28 יח. זהו גופו של פרוזבול: מוסרני לכם⁶² פלוני ופלוני⁶³
- 29 הדינין שבמקום פלוני⁶⁴, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן
- 30 שארצה⁶⁵. והדינין⁶⁶ או העדים⁶⁷ חותמין מלמטה.
- 31 יט. אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע⁶⁸. אם אין קרקע
- 32 לזה - מוכר לו⁶⁹ המלוה כל שהוא⁷⁰ בתוך שדהו, אפלו

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(43) כלומר, שלא יפטור עצמו מן החוב, כשתשמטנו שביעית, אלא ישלם לו מבלי להתחשב עם ההשמטה. (44) כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה טו. וצריך לומר, שהלווה חייב עצמו בפני עדים או ביתר האופנים שנזכרים שם. וייתכן, שכיוון שהתנה עמו בשעת כתיבת השטר, הרי זה כאילו כתב לו בשטר, שהדבר מועיל. (45) והטעם הוא: שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיודמנו לו מעות, ואין דרך לנוגשו והרי זה כאילו הלווה עד אחר השביעית, שאין שביעית משמטתו. [=וכדאי לבדוק מדוע אין זה דומה למה שנאמר בהלכה י התנה עמו שלא יתבענו - שביעית משמטת]. (46) כלומר, העמידו בדין. והוא הדין אם קבע לו החנווני זמן לפרעו. (47) שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לתיתם לו והם בידו כפיקדון. (48) [למעלה בהקפת חנות שהיא כמלווה לאחר שביעית, כתב "עשאה מלווה" אבל בשכר שכיר שאינו מלווה כלל, אלא בפיקדון כתב "זקפו עליו במלווה"]. (49) כיוון "שאינם כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהם, והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם". [וכוונת דברי רבינו היא: שרק בממון שצריך שיקבל התובע אמרה תורה "תשמט ידך", כאילו קבלתו, אבל קנס אינו ממון שהתובע צריך לקבל, אלא ממון שהנתבע צריך לשלם, ומה יועיל אם הנתבע יסלק ידו כאילו קיבל? הלא זה לא שילם. ולפי זה נראה שלא מועילה מחילה בקנס. (50) שאינה מלווה אלא כהקפת חנות ושכר שכיר. ודין תוספת הכתובה כעיקר הכתובה. (51) כלומר, נתקבלה חלק מן הכתובה, שעל ידי זה הפכה הכתובה למלווה. (52) של מטלטלין. (53) שהרי הלכה "בעל חוב קונה משכון (של מטלטלין). לפיכך, כשילוה אותו על המשכון, יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלווהו, לזמן ידוע, ואינו נשמט". (54) שביעית שם: "וכל מעשה בית דין אין משמטין". (55) ירושלמי שם: וכל מעשה בית דין, אלו גזרי דינים. ודווקא כשגמרו את הדין, אבל אם עוד לא גמרו, אף על פי שהודה בפני בית דין או הביאו עדים בפניהם, שדין הוא שביט דין כותבים - כל זמן שלא כתבו אינו כגבוי. (56) שזהו נוסח של גמר דין. (57) כלומר, העשירים נמנעו מלהלוות לעניים, מפני שחששו לשמיטת חובותיהם. ואף על פי שיכולים היו למסור שטרותיהם לבית דין, נראה שקשה היה להם להביא כל השטרות לבית דין, ועוד, שאין זו תקנה אלא למלווה בשטר, ולא למלווה על פה. (58) לפי מה שכתב רבינו בסמוך, שאין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה שאינה אלא מדרבנן - "הכתוב בתורה" לאו דווקא, אלא דרבנן שהסמיכו על הכתוב. (59) בגיטין לו: "מאי פרוסבול, אמר רב חסדא, פרוס בולי (=עשירים) ובוטי (=עניים), כלומר, תקנת עשירים ועניים. עשירים שלא יפסידו ממונם, ושלא יעברו על הלאו הנ"ל, ועניים שלא תנעל דלת בפניהם. (60) שהרי למדו שם שהפקר בית דין הפקר, ממה שהכריז עזרא: וכל אשר לא יבוא לשלושת ימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה. ובית דינו של עזרא וכן ראשי האבות, הם בתי הדין הגדולים שבדורם. ואף על פי שלדעת רבינו אין הדברים אמורים אלא בזמן ששמיטת כספים אינה אלא מדברי סופרים - גם לעקור דבר מדברי סופרים צריך לכתב הפקר בית דין. (61) וכל זה דווקא כשאין המלווה והלווה תלמידי חכמים, אבל אם הם תלמידי חכמים יכולים למסור את הפרוזבול אף בפני בית דין רגיל ואפילו בעל פה. (62) אין הכוונה שהוא מוסר את שטר החוב, אלא שהוא מוסר את הדברים דלהלן לבית הדין, והרי זה כעין מסירת מודעה. (63) רבינו כתב המשנה כלשונה, אבל ודאי שכוונתו לשלושה דיינים. (64) כלומר, אם הדיינים במקום אחר והוא מוסר דבריו כאן לפני עדים. (65) אפילו לאחר שמיטה. (66) אם הוא מוסר דבריו לפנייהם. (67) היינו, אפילו העדים, אם הוא מוסר דבריו כאן לפני עדים, לבית הדין שבמקום אחר. (68) של הלווה. וטעם הדברים שאם יש ללווה קרקע הרי החוב כגבוי ביד בית דין. או משום שהלווה ללווה שאין לו קרקע זהו דבר שאינו שכיח כי מי פתי יסור הנה להלוות לו מעות בלי בטוחות. ודווקא קרקע, שאינו יכול להשמיטה ולהצניעה, אבל לא מטלטלין, וגם לא עבדים. (69) ללווה מדעתו ובהסכמתו. (70) וטעמו של דבר, שכיוון שאין אונאה כלל לקרקעות, ראוי הוא לגבות ב"כל שהוא" זה את כל החוב.

- 1 קלח של כרוב⁷¹. השאיל⁷² מקום לתנור או לכירה -
- 2 כותבין עליו⁷³ פרוזבול. היתה לו שדה ממשכנת⁷⁴ - כותבין
- 3 עליה פרוזבול.
- 4 כ. כותבין לאיש⁷⁵ על נכסי אשתו⁷⁶, וליתומים על נכסי
- 5 אפוטרופוס⁷⁷. אין לו קרקע, ולערב יש לו קרקע - כותבין
- 6 עליה פרוזבול. היתה לו חוב על חברו ויש לחברו קרקע,
- 7 הואיל והוא⁷⁸ תחת שעבוד⁷⁹ - כותבין עליו פרוזבול⁸⁰.
- 8 כא. אחד שלוח מחמשה - צריכים⁸¹ פרוזבול לכל אחד
- 9 ואחד; וחמשה שליו מאחד - דין פרוזבול אחד לכל⁸².
- 10 כב. כתב הפרוזבול תחלה ואחר כך הלוח - אינו מועיל⁸³,
- 11 אלא משמיט עד שיקתב הפרוזבול אחר שהלוח. נמצאת
- 12 אומר: שפל מלוח הקודמת לפרוזבול - אינה נשמטת
- 13 בפרוזבול זה; ואם הפרוזבול קודם למלוח - נשמטת
- 14 בפרוזבול זה.
- 15 כג. לפיכך: פרוזבול המקדם - פשר, והמאחר - פסול.
- 16 פיצד? כתבו פניסין והקדים זמנו מאחר - פשר; שהרי הורע
- 17 כחו⁸⁴, שאינו משמיט אלא עד אדר⁸⁵. אבל אם אחר זמנו
- 18 וכתבו מאחר - פסול; שהרי מנפה כחו, שאינו משמיט עד
- 19 אפר⁸⁶ שלא פדין, שאין דינו שלא ישמיט אלא עד ניסן,
- 20 בפשע מסירת הדברים לבית דין.
- 21 כד. המוציא שטר חוב אחר שביעית ואין עמו פרוזבול -
- 22 אבד חובו⁸⁷. ואם אמר: היתה לי⁸⁸ ואבד - נאמן; שזמן

- הספנה⁸⁹ ואילך בעל חוב גובה שלא בפרוזבול⁹⁰. ולא עוד,
- אלא כשיביא בעל חוב את שטרו או כשיבוא לתבע במלוח
- על פה - אומרים לנתבע: שלם לו. ואם טען הנתבע ואמר:
- איה פרוזבול שלו? אומרים לנתבע: היתה לך פרוזבול
- ואבד? אם אמר הן - נאמן, ואם הודה שלא כתב פרוזבול
- אבד חובו. והיתומים⁹¹ אינן צריכין פרוזבול.
- כה. הוציא⁹² פרוזבול, וטען הנתבע ואמר: מלוח זה שהוא
- תובע אחר פרוזבול זה היתה⁹³, והתובע אומר: קדם
- פרוזבול היתה - התובע נאמן⁹⁴; שאלו אמר: היתה לי
- ואבד⁹⁵ - נאמן ואף על פי שאין אני יודעין זמן הפרוזבול
- שאבד⁹⁶.
- כו. טען הנתבע ואמר: מלוח יש לו אצלי⁹⁷, והתובע
- אומר: לא פי אלא הקפת חנות היא, שאינה נשמטת, שהרי
- לא זקפתיה מלוח - הרי זה נאמן; שהרי אם ירצה יאמר:
- מלוח היתה⁹⁸ ופרוזבול היתה לי ואבד⁹⁹. שפינו¹⁰⁰ שתקנו
- חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מתרי¹⁰¹
- ואוכל דבר אסור¹⁰².
- כז. תלמידי חכמים¹⁰³ שהלוח זה את זה¹⁰⁴, ומסר¹⁰⁵ דבריו
- לתלמידים¹⁰⁶ ואמר: מוסרי לכם¹⁰⁷, שפל חוב שיש לי
- שאגבנו כל זמן שארצה - אינו צריך לכתב פרוזבול; מפני
- שהן יודעים שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם,
- ובדברים בלבד היא נהנית¹⁰⁸.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(71) כלומר, קרקע כל שהוא שאי אפשר לזרוע בה אלא קלח אחד של כרוב. (72) כלומר, המלווה ללווה. (73) שכיוון שיש לשואל זכות תשמיש בקרקע, הרי זה כאילו הקרקע שלו. והוא הדין אם השכיר לו. (74) בין שהייתה השדה של הלווה ממושכנת ביד אחרים, בין שהייתה שדה של אחרים ממושכנת בידו. (75) כלומר, שהוא הלווה. (76) נכסי מלוג שהבעל אוכל פירותיהם. (77) כשלווה האפוטרופוס לצורך היתומים. והמלווה כותב פרוזבול, שנכסי האפוטרופוס נחשבים כשל היתומים, כיוון שהוא ממונה על אשר להם ומשועבד להם. [=וייתכן עוד כי דין אפוטרופוס כאן כדין ערב להלן]. ומה שאמר: "היתומים אינם צריכים פרוזבול", המדובר כשהיתומים הם המלווים. (78) כלומר, הלווה השני. (79) של המלווה השני. (80) שהרי הלווה השני משתעבד למלווה הראשון, מדין "שעבודא דרבי נתן". (81) כל מלווה ומלווה. (82) שהרי המלווה כותב את הפרוזבול, והוא מוסר כל חובותיו לבית דין. ונראה שאם לו כולם בשטר אחד, שאז כולם ערבים זה לזה, ויכול המלווה לגבות מאיזה שירצה, די שיהא לאחד מהם קרקע. (83) כי הפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים בשעת כתיבתו. (84) של המלווה. (85) אבל מה שהלווה אחר כך אינו בכלל הפרוזבול, ומשמיט. (86) כלומר, מה שהלווה מניסן (אחר כתיבת הפרוזבול) עד אייר (הזמן הכתוב בפרוזבול). (87) שהרי שמטתו שביעית. (88) פרוזבול. (89) שלא היו יכולים לקיים מצוות, ואף על פי שפרוזבול אינו מצוה - לא התירו הגויים לעשותו, כיוון שעל ידו ניכרת מצות שמירת כספים בזמן הזה, שכל עיקרה הוא שלא תישכח תורת שמירת כספים מישראל, והרי כל כוונתם הייתה "להשכיחם תורתך". (90) אם אמר, היה לי ואבד. וכן כתב המאירי שם, שזמן הסכנה ואילך האמינו מכח החזקה, שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור. ורצה לומר, שבזמן הסכנה תיקנו חכמים שיהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, ואף אחר שבטלה הסכנה, נשארה התקנה במקומה. (91) שהלווה. (92) המלווה. (93) ואין הפרוזבול מועיל כלום. (94) "שכיוון שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור" ובוודאי עשה פרוזבול שזמנו אחר הלוואה זו. (95) כלומר, ולא היה מוציא פרוזבול. (96) הרי שנאמן גם על הזמן. (97) וכיוון שאין למלווה פרוזבול הרי המלווה נשמט. (98) כדבריו. (99) ואף על פי שלא אמרו מיגו להוציא ממון - כאן ישנה גם חזקה המסייעת: חזקה שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור, ובוודאי כן הוא כדבריו שהקפת חנות היא. (100) טעם זה הוא מדוע האמינו במיגו להוציא ממון. (101) כלומר, מלווה שלא נשמטה. (102) מלווה שנשמטה. (103) שם לו. "רבנן דבי רב אשי מסרי מיליהו להדרי (כלומר, שעשו פרוזבול בעל פה, ומסרוהו לפני תלמידים, שאינם גדולים כבית דינו של רב אמי ורב אסי. וכל זה דווקא כשהמלווה והלווה תלמידי חכמים). רבי יונתן מסר מילי לר' חייא בר אבא, אמר ליה צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה לא צריכת". (104) בגמרא שם לא נזכר שגם הלווה צריך להיות תלמיד חכם, ורבינו כתב זאת על פי מה שאמר בבבא מציעא עה. "תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידעי דריבית אסורה ומתנה היא דיהבו אהדרי". ולכאורה גם אם המלווה אינו תלמיד חכם, מותר לתת לו ריבית, שהרי הלווה שהוא תלמיד חכם נותנה במתנה, אלא שאסרו לעשות כן שמא יבוא המלווה להקל בדין ריבית. אם כן גם לענייננו, לא התירו פרוזבול כזה אלא כשאף הלווה תלמיד חכם, שלא יבוא להקל בשמיטת כספים. (105) המלווה. (106) שאינם חכמים גדולים ביותר. (107) פלוני ופלוני הדיינין. (108) כלומר, בלא כתיבת פרוזבול, וכן בלא בית דין חשוב.

32 שהיא שנת אחת ועשרים משנכנסו לארץ, שמיטה. ומנו
33 שבע שמיטות וקדשו שנת החמשים, שהיא שנת ארבע
34 ושלשים משנכנסו לארץ.
35 ג. שבעה עשר יובלים מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד
36 שיצאו. ושנה שיצאו בה, שחבר הבית בראשונה, מוצאי
37 שביעית היתה, ושנת שש ושלשים ביובל היתה, שארבע
38 מאות שנה ועשר שנים עמד בית ראשון. כיון שחבר הבית
39 בטל מנין זה. משבטלה נשארה הארץ חרבה שבעים שנה,
40 ונבנה בית שני, וארבע מאות ועשרים שנה עמד. ובשנה
41 השביעית מבנינו עלה עזרא, והיא הביאה השנה. ומשנה
42 זו התחילו למנות מנין אחר, ועשו שנת שלש עשרה לבנין
43 בית שני שמיטה. ומנו שבע שמיטות, וקדשו שנת החמשים.
44 אף על פי שלא היתה שם יובל בבית שני, מונין היו אותו
45 כדי לקדש שמיטות.
46 ד. נמצאת למד, שהשנה שחבר בה הבית באחרונה,
47 שתחלתה מתשרי שאחר החורף פשני חדשים, שהרי
48 מתשרי הוא המנין לשמיטים וליובלות - אותה השנה מוצאי
49 שביעית היתה, ושנת חמש עשרה מן היובל התשרי היתה.
50 ולפי חשבון זה, שנה זו, שהיא שנת אלף ומאה ושבע
51 לחורבן, שהיא שנת שמנים ושבעה ואלף וארבע מאות
52 למנין שטרות, שהיא שנת שש ושלשים ותשע מאות
53 וארבעת אלפים ליצירה - היא שנת שמיטה, והיא שנת אחת
54 ועשרים מן היובל.
55 ה. אבל כל הגאונים אמרו, שמסרת היא בדיהם איש מפי
56 איש, שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חורבן בית
57 ראשון ובנין בית שני אלא שמיטות בלבד בלא יובל. וכן
58 משחבר באחרונה לא מנו שנת החמשים, אלא שבע שבע
59 בלבד מתחלת שנת החורבן. וכן עולה בגמרא עבודה זרה
60 חשבון זה שהוא קבלה.
61 ו. ושנת השמיטה ידועה היא ומפורסמת אצל הגאונים
62 ואנשי ארץ ישראל, וכלן לא מנו אלא לשני חורבן, משליכין
63 אותן שבע שבע. ולפי חשבון זה, תהי שנה זו, שהיא שנת

1 כח. כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית - רוח חכמים
2 נוחה הימנו¹⁰⁹. וצריך המלוה לומר למחזיר: משמיט אני
3 וכבר נפטרת ממני. אמר לו: אף על פי כן רצוני שתקבל
4 - יקבל ממנו; שנאמר: לא יגש, והרי לא נגש¹¹⁰. ואל יאמר
5 לו: בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו: שלי הם¹¹¹ ובמתנה
6 אני נותן לך.
7 כט. המחזיר¹¹² לו חובו ולא אמר לו כן - מסבב¹¹³ עמו
8 בדברים עד שיאמר לו: שלי הם ובמתנה נתתם לך. ואם
9 לא אמר - לא יקבל ממנו, אלא יטל¹¹⁴ מעותיו וילך¹¹⁵.
10 ל. מי שנמנע מלהלוות את חברו קדם השמיטה שמה
11 ותאחר החוב שלו¹¹⁶ וישמט - עבר בלא תעשה, שנאמר:
12 השמר לך וגומר. וחטא גדול הוא, שהרי הזהירה עליו
13 תורה בשני לאוין; שנאמר: השמר לך פן וגומר, וכל מקום
14 שנאמר 'השמר' או 'פן' או 'אל' - הרי זה מצות לא תעשה.
15 והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו וקראתה בליעל¹¹⁷.
16 והרי הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע¹¹⁸ אלא
17 יתן¹¹⁹, שנאמר: נתון תתן¹²⁰ לו ולא ירע¹²¹ לברך בתתך לו
18 וגומר. והבטיח הקדוש ברוך הוא בשכר מצוה זו בעולם
19 הזה¹²², שנאמר: כי בגלל הדבר הזה יברךך וגומר.

פרק עשירי

21 א. מצות עשה לספר שבע שבע שנים ולקדש שנת
22 החמשים, שנאמר: וספרת לך שבע שבת שנים וגומר,
23 וקדשתם את שנת החמשים. ושתי מצות אלו מסורין לבית
24 דין הגדול בלבד.
25 ב. ומאימתי התחילו למנות? מאחר ארבע עשרה שנה
26 משנכנסו לארץ. שנאמר: שש נשים תזרע שדך ושש שנים
27 תזמר פרמך - עד שיהיה כל אחד מפרי את ארצו; ושבע
28 שנים עשו ככבוש הארץ, ושבע שנים בחלוק. נמצאת
29 אומר: בשנת שלש וחמש מאות ואלפים ליצירה, מראש
30 השנה מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה,
31 התחילו למנות. ועשו שנת עשר וחמש מאות ליצירה,

אבל כששמיטת כספים הייתה מן התורה, אף תלמידי חכמים היו צריכים לכתוב פרוזבול ולמסור בפני בית דין חשוב, ולכן שאר בני אדם שחושבים ששמיטת כספים בזמן הזה מדאורייתא, הזקיקם חכמים לכתוב פרוזבול ולמסור בפני בית דין חשוב, שאם נקל להם יבוא להקל בשמיטת כספים. (109) "עניינו, שהחכמים אזהבים אותו על זה, וישר בעיניהם מה שעשה". וטעמו של דבר, כדי שלא ימנעו מלהלוות. (110) שם: שנאמר: וזה דבר השמיטה. "הראיה ממה שאמר "דבר", כלומר, מאחר שהוציא הדבר מפיו, התירו". (111) המעות, ששמתן שביעית. (112) שם, מעשה ברבה שהלווה מעות לאבא בר מרתא. (113) שם: אמר ליה (רבה לאביי), תלי ליה נמי עד דאמר הכי (כלומר, שלי הם ובמתנה אני נותן לך). ומפרש רבינו שהכוונה מסבב עמו בדברים, אבל לא כופהו, שהרי במעשה הנזכר שם, לא כפה רבה את אבא בר מרתא, אלא אביי שידלו בדברים שילך לרבה ויאמר לו: "אף על פי כן". (114) הלווה. (115) שהרי אמרו שם: אשכחיה (אביי לרבה) דהוה עציב. אמר ליה, אמאי עציב מר, אמר ליה הכי הוה מעשה, אזל לגביה. ואם בדיעבד יקבל את המעות מן הלווה אפילו בלי "אף על פי כן", לא היה לו להיות עצוב, ולשלוח את אביי לאבא בר מרתא. (116) כלומר, שהלווה לא יחזיר לו את חובו בזמן הפירעון. (117) שם. וגם לעניין צדקה למדו כן מפסוק זה לפי שהפסוק נאמר גם על צדקה וגם על הלוואה, שכן נאמר שם: "כי פתח תפתח את ידך לו (הרי צדקה) והעבט תעביטנו (הרי הלוואה) וגו' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'". (118) היינו "להזהיר". (119) היינו, "לצוות". (120) זהו הציווי. (121) זוהי האזהרה. (122) והוא בכלל גמילות חסדים, שאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא (פאה פרק א משנה א, ועיין שם בפירוש המשנה שזהו כלל לכל המצוות שבין אדם לחבירו). אלא שצריך עיון למה הוצרכו ללמוד (קידושין מ.) מפסוק במשלי: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", שגמילות חסדים אדם אוכל פירותיה בעולם הזה, ולא למדו כן מן הפסוק הנ"ל שבתורה, שהביא רבינו.

והיא מצות עשה, שנאמר: גאלה תתנו לארץ. יובל משמט 49
קרקע בתחלתו, ושביעית אינה משמטת כספים אלא 50
בסופה, כמו שבארנו. 51

פרק אחד עשר

א. ארץ ישראל המתחלקת לשבטים אינה נמכרת 53
לצמיתות, שנאמר: והארץ לא תמכר לצמיתת. ואם מכר 54
לצמיתות - שניהם עוברין בלא תעשה. ואין מעשיהן 55
מועילין, אלא תחזור השדה לבעליה ביובל. 56

ב. והמוכר שדהו לששים שנה - אינה יוצאה ביוכל; שאין 57
חוזר ביוכל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות. 58
ג. לא ימכר אדם ביתו או שדה אחזתו, אף על פי שהם 59
חוזרין אחר זמן, אלא אם כן העני; שנאמר: וכי ימוך אחיך 60
ומכר מאחזתו. אכל למכר וללהניח הדמים בכיסו או לעשות 61
בהן סחורה או לקח בהן פלים או עבדים ובהמה - אינו 62
רשאי; אלא למזונות בלבד. ואם עבר ומכר מפל מקום - 63
הרי אלו מכורין. 64

ד. ודנין בבית דין בתי ערי חומה, ובשדה דין שדה אחזה. 65
דין מוכר שדה אחזתו: לחשב את הדמים לפי השנים 66
הנשארות ליובל; ובכל עת שינצח לפדות - מחשב עם 67
הלוקח על השנים שאכל, וגורע מדמי המכר, ומחזיר לו 68
השאר. 69

ה. ביצד? הרי הנשאר ליובל עשר שנים ומכר לו שדה 70
במאה דינר, אכלה הלוקח שלש שנים ורצה המוכר לגאל 71
- נותן לו שבעים דינר ומחזיר שדהו. וכן אם אכלה שש 72
שנים - נותן לו ארבעים דינר ומחזיר לו שדהו. לא גאלה 73
אלא הניחה ביד הלוקח עד שנת היובל - תחזר לבעלים 74
בלא דמים. שנאמר: במספר שני תבואת ימכר לה. 75

ו. מכרה לו והיא מלאה פרות, ולאחר שתי שנים גאלה - 76
אינו יכול לומר לו: התזרזנה לי מלאה פרות כמו שמכרתי 77
לה. לפיכך, אם מכרה לו מלאה פרות לפני ראש השנה, 78
וגאלה אחר שתי שנים - הרי זה אוכל שלש תבואות בשתי 79
השנים, ואינו מחשב עמו אלא לפי שתי שנים בלבד; 80
שנאמר: על פי השנים, לא על פי התבואות. 81

ז. הקנים והזמורות ופרות שקמה שבתוכה - הרי הן של 82
לוקח כשאר הפרות שלה. אבל אילן שנכסח או שיבש - 83
שניהן אסורין בו. ביצד יעשה? ימכר וילקח בדמי קרקע, 84
והלוקח אוכל פרותיה עד שתגאל השדה מידו. 85

ח. הלוקח שדה אחזה ונטעה אילנות והשביחה, כשהיא 86
חוזרת ביוכל - שמיין שבח האילנות שבתוכה, ונותן בעל 87
השדה דמי השבח ללוקח; שנאמר: ויצא ממכר בית - 88
ממכר חוזר, ולא השבח. 89

ט. המוכר את שדהו בזמן שהיובל נוהג, כמו שבארנו - 90
אינו מתר לגאל לפחות משתי שנים; שנאמר: במספר שני 91
תבואת ימכר לה. ואפלו רצה הלוקח - אסור; שנאמר: 92
במספר שנים אחר היובל תקנה מאת צמיתך - אין פחות 93
משתי שנים מעת לעת מיום המכירה. 94

י. וצריך שיאכל הלוקח שתי תבואות בשתי שנים ואחר 95

שבע ומאה ואלף לחרפן, מוצאי שביעית. ועל זה אנו 1
סומכין, וכפי החשבון זה אנו מורין לענין מעשרות 2
ושביעית והשמטת כספים; שהקבלה והמעשה עמודים 3
גדולים בהוראה, ובהן ראוי להתלות. 4

ז. שנת יובל אינה עולה ממנין שני השבוע, אלא שנת 5
תשע וארבעים - ששמה, ושנת חמשים - יובל, ושנת 6
חמשים ואחת - תחלת שש שנים של שבוע. וכן בכל יובל 7
יובל. 8

ח. משגלה שבט ראובן ושבט גד וצרי שבט מנשה בטלו 9
היובלות; שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל ישיבה - בזמן 10
שכל יושביה עליה. והוא שלא יהיו מצרפבין שבט בשבט, 11
אלא פלן יושבים בתקנן. בזמן שהיובל [נוהג בארץ] - נוהג 12
בחוצה לארץ; שנאמר: יובל היא - בכל מקום, בין בפני 13
הבית בין שלא בפני הבית. 14

ט. ובזמן שהיובל נוהג - נוהג דין עבד עברי, ודין בתי 15
ערי חומה, ודין שדה חרמים, ודין שדה אחזה, ומקבלין גר 16
תושב, ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום 17
מן התורה. ובזמן שאין היובל [נוהג] - אינו נוהג אחד מפל 18
אלו, חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום 19
מדבריהם, כמו שבארנו. 20

י. מצות עשה לתקע בשופר בצעשירי לתשרי בשנת היובל. 21
ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה, שנאמר: והעברת שופר 22
תרועה; וכל יחיד ויחיד חייב לתקע, שנאמר: תעבירו 23
שופר. ותוקעין בשופר תשע, כדרך שתוקעין בראש השנה. 24
ומעבירין שופר בכל גבול ישראל. 25

יא. שופר של יובל ושל ראש השנה אחד הוא לכל דבר. 26
ואחד ראש השנה ואחד היובל לתקיעות, אלא שביובל 27
תוקעין בין בבית דין שקדשו בו את החדש בין בבית דין 28
שלא קדשו בו את החדש, וכל יחיד ויחיד חייב לתקע כל 29
זמן שבית דין יושבין ושלם בפני בית דין; 30

יב. ובראש השנה שחל להיות בשבת - לא היו תוקעין 31
אלא בבית דין שקדשו בו את החדש, ואין כל יחיד ויחיד 32
תוקע אלא בפני בית דין. 33

יג. שלשה דברים מעפבין ביוכל: תקיעה, ושלוח עבדים, 34
והחזרת שדות לבעליהן. וזו היא שמטת קרקע. 35

יד. מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים 36
לבתיהן ולא משפעתדין לאדוניהם, ולא השדות חוזרות 37
לבעליהן, אלא עבדים אוכלין ושותים ושמהים ועטרוניהם 38
בראשיהם. כיון שהגיע יום הכפורים, תקעו בית דין 39
בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן. 40

טו. דין היובל בשבייתת הארץ ודין השמטה אחד הוא לכל 41
דבר. כל שאסור בשביעית מעבודת הארץ - אסור בשנת 42
יובל, וכל שמתר בשביעית - מתר ביוכל, ומלאכות שלוקין 43
עליהן בשביעית - לוקין עליהן ביוכל. ודין פרות שנת יובל 44
באכילה ובמכירה ובבעור - כדין פרות שביעית לכל דבר. 45
טז. יתרה שביעית על היובל, שהשביעית משמטת כספים 46
ולא יובל. ויותר יובל על השביעית, שהיובל מוציא עבדים 47
ומשמט קרקע. וזהו דין מכירת שדות האמורות בתורה, 48

37 ואם רצו קרוֹביו לגאל - גואלים; שְׁנָאָמַר: וְכָא גָאָלוּ הֶקְרַב
38 אָלָיו.
39 יט. הַנּוֹתֵן שְׂדֵהוּ מִתְּנָה - הָרִי זֶה חוֹנֶנֶת לוֹ בַּיּוֹבֵל; שְׁנָאָמַר:
40 תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ - לְרִבּוֹת אֶת הַמִּתְנָה.
41 כ. הָאֲחִין שִׁחְלְקוּ - בְּלִקְוֹתוֹת הֵן, וּמְחִזְרִין זֶה לָזֶה חֲלָקוֹ
42 בַּיּוֹבֵל, וְלֹא תִבְטַל חֲלָקָתָן מִכְמוֹת שְׁהִיתָה. וְכֵן הַבְּכוֹר
43 וְהַמִּזְבֵּם אֶשֶׁת אָחִיו - מְחִזֵּר בַּיּוֹבֵל חֶלֶק שְׁנָטֵל, וְנוֹטֵל
44 הַחֶלֶק שֶׁנִּגְדָּר.
45 כא. אָבֵל הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵף עַל פִּי שִׁירֶשֶׁת הַבַּעַל
46 מִדְּבָרֵיהֶם - עָשׂוּ חֲזוֹק לְדְבָרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינוֹ מְחִזֵּר
47 בַּיּוֹבֵל. וְאִם יָרֵשׁ מִמֶּנָּה בֵּית הַקְּבָרוֹת - יִחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפַּחָה,
48 מִשּׁוּם פָּגַם מִשְׁפַּחָה, וַיִּתְּנוּ לוֹ דְּמִיָּה, וּמִנְכִּין לוֹ דְּמֵי קָבֵר
49 אִשְׁתּוֹ, שֶׁהָרִי חַיֵּב בַּקְּבוּרָתָהּ.

שבת קודש י' תשרי ה'תשע"א

51 פָּרֶק שְׁנִים עֶשֶׂר
52 א. הַמּוֹכֵר בֵּית בְּתוּף עִיר הַמִּקְפֶּת חוֹמָה - הָרִי זֶה גּוֹאֲלָהּ
53 כָּל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ מִיּוֹם שֶׁמָּכַר בְּכָל עַת שִׁירְצָהָ, וְאָפְלוּ
54 בַּיּוֹם שֶׁמָּכַר. וְכִשְׁרוּצָה לְפָדוֹת - נּוֹתֵן⁵ כָּל הַדְּמִים שֶׁלָּקַח,
55 וְאֵינוֹ גּוֹרֵעַ לְלוֹקֵחַ כְּלוּם.⁶
56 ב. וְאֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתָהּ, אֲלֹא הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ אִם
57 הַשִּׁיגָה יָדוֹ. וַיֵּשׁ לוֹ⁸ לְמַכֵּר מִנְכָּסָיו וּלְפָדוֹתוֹ; אָבֵל לֹא יִלְוֶה
58 וְיִגָּאֵל, וְלֹא יִגָּאֵל לְחֻצָּאִין.⁹
59 ג. מֵת הַלוֹקֵחַ - יִפְדֶּה¹⁰ מִיָּד בְּנוֹ¹¹. וְכֵן אִם מֵת הַמּוֹכֵר -
60 יֵשׁ לִבְנוֹ לְפָדוֹתָהּ כָּל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ.¹²
61 ד. מָכַר לְרֹאשׁוֹן, וְרֹאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּתוּף הַשְּׁנָה¹³ - מוֹנִין¹⁴
62 לְרֹאשׁוֹן¹⁵. בֵּינָן שֶׁשְּׁלָמָה שְׁנָה רֹאשׁוֹנָה הִחְלֹט הַבֵּית בְּיָד
63 הַשְּׁנִי; שֶׁהַמּוֹכֵר מָכַר לְשָׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתְּבוֹא לְיָדוֹ¹⁶. הִגִּיעַ
64 שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ וְלֹא גָאֲלָה - הָרִי זֶה נִחְלָטֶת בְּיָד הַלוֹקֵחַ.
65 וְכֵן אִם נָתַן הַבֵּית מִתְּנָה¹⁷ וְלֹא גָאָלוּ כָּל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ -
66 הָרִי זֶה נִחְלָט בְּיָד זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ מִתְּנָה.
67 ה. הִיתָה שְׁנָה מַעֲבֶרֶת - אֵינוֹ נִחְלָט עַד סוֹפָה; שְׁנָאָמַר: עַד
68 מְלֹאת לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה - לְהַבִּיא חֲדָשׁ הַעֲבוּר.
69 ו. מָכַר שְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בְּחֻצֵּי אֶדְרִי רֹאשׁוֹן וְאֶחָד בְּרֹאשׁ
70 אֶדְרִי שְׁנִי; זֶה שֶׁמָּכַר בְּרֹאשׁ אֶדְרִי שְׁנִי - בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ אֶחָד

1 כָּף יִגָּאֵל; שְׁנָאָמַר: שְׁנֵי תְּבוּאוֹת. לְפִיכָף, אִם הִיתָה אֶחָת
2 מִשְׁתֵּי הַשְּׁנִים שְׁבִיעִית אוֹ שְׁנַת שְׁדָּפוֹן אוֹ יִרְקוֹן - אֵינָה
3 עוֹלָה מִן הַמִּנְחָן.
4 יא. הַנִּיחָה הַלוֹקֵחַ בּוֹרָה שְׁנָה וְאֲכָלָה שְׁנָה, אוֹ אֲכָלָה שְׁנָה
5 וְנָרָה שְׁנָה וְלֹא וָרָעָה - הָרִי אֵלָיו עוֹלִין לְמִנְחָן. מְכָרָה בְּשִׁנַּת
6 יוֹבֵל עֲצָמָה - אֵינָה נִמְכָּרֶת, וְהַדְּמִים חוֹזְרִין לְבַעֲלִים.
7 יב. מְכָרָה שְׁנָה אֶחָת לְפָנֵי הַיּוֹבֵל - הָרִי הַלוֹקֵחַ אוֹכֵל אוֹתָהּ
8 שְׁנָה שְׁנִיָּה אַחֵר הַיּוֹבֵל; שְׁנָאָמַר: שְׁנֵי תְּבוּאוֹת.
9 יג. מָכַר נִקְעִים מְלֵאִים מַיִם אוֹ סְלָעִים שְׁאֵינֶם רְאוּיִין
10 לְזָרִיעָה - הָרִי זֶה פּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי שְׁנִים; שְׁנָאָמַר:
11 בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת - שְׂדֵה הָרְאוּיָה לְתְּבוּאָה הִיא שְׁאֵינָה
12 נִגָּאֶלֶת אֲלֹא אַחֵר שְׁתֵּי שְׁנִים. וְאִם לֹא גָאֲלָה, אֵף עַל פִּי
13 שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְזָרִיעָה - חוֹנֶנֶת לְבַעֲלִים בַּיּוֹבֵל.
14 יד. מָכַר אֵילָנוֹת - אֵין נִגָּאֵלִין לְפָחוֹת מִשְׁתֵּי שְׁנִים, שֶׁהָרִי
15 רְאוּיִים לְתְּבוּאוֹת. וְאִם לֹא גָאֲלָן - אֵינֶן חוֹזְרִין לְבַעֲלִים
16 בַּיּוֹבֵל; שְׁנָאָמַר: וְשָׁב לְאֶחָתוֹ - וְלֹא לְאֵילָנוֹת.
17 טו. מָכַר שְׂדֵהוּ לְרֹאשׁוֹן, וְרֹאשׁוֹן מָכַר לְשָׁנִי, וְשָׁנִי לְשִׁלְשִׁי,
18 אָפְלוּ מֵאָה זֶה אַחֵר זֶה - בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל תִּחְזֹר לְאֶדְרוֹן
19 הָרֹאשׁוֹן; שְׁנָאָמַר: בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל יֵשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשְׁרֵי קִנְהוֹ
20 מֵאִתּוֹ, לְאִשְׁרֵי לוֹ אֶחָת הָאֶרֶץ.
21 טז. מְכָרָה לְרֹאשׁוֹן בְּמֵאָה דִּנָּר, וְרֹאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמֵאֵתִים,
22 וָרָעָה הָאֶדְרוֹן לְגָאֵל - אֵינוֹ מִחְשָׁב אֲלֹא עִם הָרֹאשׁוֹן;
23 שְׁנָאָמַר: לְאִישׁ אִשְׁרֵי מָכַר לוֹ. מְכָרָה לְרֹאשׁוֹן בְּמֵאֵתִים,
24 וְרֹאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמֵאָה - הָרִי זֶה מִחְשָׁב עִם הָאֶחָד. וְכֵן אִם
25 מָכַר בְּמֵאָה וְהַשְּׁבִיטָה בְּיָד הַלוֹקֵחַ וְהָרִי הִיא רְאוּיָה לְהַמְכֵּר
26 בְּמֵאֵתִים - מִחְשָׁב לְפִי מַה שֶׁמָּכַר. וְאִם מְכָרָה בְּמֵאֵתִים
27 וְהַכְּסִיפָה וְהָרִי הִיא רְאוּיָה לְהַמְכֵּר בְּמֵאָה - מִחְשָׁב לְפִי מַה
28 שֶׁהִיא. וְלַעוֹלָם מִיָּפִים כַּח מוֹכֵר שְׂדֵה אֶחָדָה, וּמִרְעִין כַּח
29 הַלוֹקֵחַ.
30 יז. הַמּוֹכֵר שְׂדֵה אֶחָתוֹ וְהָיוּ לוֹ שְׂדוֹת אַחֲרוֹת, וּמָכַר
31 מֵאוֹתָם הַשְּׂדוֹת כְּדִי לְגָאֵל שְׂדֵה שֶׁמָּכַר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ;
32 שְׁנָאָמַר: וּמֵצָא כְּדִי גָאֲלָתוֹ - עַד שֶׁיִּמָּצֵא דְבַר שְׁאֵינוֹ מִצּוֹי
33 לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמָּכַר. וְכֵן אִם לָוֶה לְגָאֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ;
34 שְׁנָאָמַר: וְהַשִּׁיגָה יָדוֹ - לֹא שִׁילָוּהָ.
35 יח. מֵצָא מַעַט וָרָעָה לְגָאֵל חֻצֵּי הַשְּׂדֵה שֶׁמָּכַר - אֵין שׁוֹמְעִין
36 לוֹ; שְׁנָאָמַר: כְּדִי גָאֲלָתוֹ - אוֹ גּוֹאֵל אֶת כָּלָהּ אוֹ אֵינוֹ גּוֹאֵל.

(1) בשעת כיבוש הארץ. (2) שנאמר "והייתה גאולתו עד תום שנת ממכרו". (3) כלומר, שנים עשר חודש מיום ליום. ואין אומרים: משהגיע תשרי, תיחשב לו כשנה. (4) ואינו מחכה שתי שנים כמו במוכר שדה אחוזה. (5) שם: הרי זה כמין ריבית (שהלוקח מקבל כל כספו, ונמצא שהשתמש בשדה המוכר תמורת החזקת המעות בידו), ואינו ריבית (שאינו ריבית אלא בהלוואה, ולא במכר). (6) ולא כדין שדה אחוזה. (7) שלא הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה לעניין זה. (8) שלא נאמר כאן "ומצא כדי גאולתו" כשם שנאמר בשדה אחוזה. (9) שלעניין זה הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה. (10) המוכר. (11) בגמרא שם: "מהו דתימא לקונה אותו אמר רחמנא, והא (בן הלוקח) לא קנה, קא משמע לן והייתה גאולתו מכל מקום". (12) שם: "מהו דתימא ואיש כי ימכר אמר רחמנא, והאי (בן המוכר) לא מכר, קא משמע לן והייתה גאולתו מכל מקום". (13) הראשונה משעת המכר. (14) י"ב חודש. (15) משעת המכר. ושם: "שנאמר: עד מלאת לו שנה (משמע, למי שהייתה אחוזה שלו מונין - רש"י)". (16) ואילו הייתה הקרקע בידו הייתה נחלטת לו, ולכן כשמכרה, נחלטת לקונה אותו לדורותיו, לא יצא ביובל. (17) והלכה זו, היא כחכמים בבכורות נב: הסוברים שמתנה כמכר.

- 1 באדר של שנה הבאה¹⁸ עלתה לו שנה¹⁹; וזה שמכר בחצי
 - 2 אדר ראשון - לא עלתה לו שנה עד חצי אדר של שנה
 - 3 הבאה, מפני שירד הלוקח בחדש העבור²⁰.
 - 4 ז. הגיע²¹ יום שנים עשר חדש ולא נמצא²² הלוקח לפדות
 - 5 ממנו - הרי זה מניח מעותיו בבית דין ושובר את הדלת
 - 6 ונכנס לביתו²³, ואימתי שיבוא הלוקח - יבוא ויטל מעותיו.
 - 7 ח. המקדיש בית עיר חומה, וגאלו אחר מיד ההקדש -
 - 8 פיון שעלתה לו²⁴ שנה משעה שנגאל מיד ההקדש ולא
 - 9 גאלו בעליו, נחלט ביד הגואל²⁵. שאין ההקדש חולט, אלא
 - 10 הלוקח; שנאמר: לקנה אתו לדתיו.
 - 11 ט. מכר בית עיר חומה והגיע יובל בתוך שנת המכר -
 - 12 אינו חוזר²⁶ ביובל; אלא יהיה ביד הלוקח עד שירצה
 - 13 המוכר לגאל כל שנת המכר, או תמלא שנה ויחלט.
 - 14 י. המוכר בית בבתי חצרים או בעיר שאינה מקפת חומה
 - 15 כראוי²⁷ - הרי זה נגאל בכח כפה²⁸ שבדין השדה ושבדין
 - 16 הבתים המקפין חומה²⁹. כיצד? אם רצה לגאל מיד³⁰ -
 - 17 גואל, פדין הבתים³¹. הגיע שנים עשר חדש ולא גאל - הרי
 - 18 זה גואל³² עד שנת היובל, פדין השדות³³. ובצע שגואל³⁴
 - 19 - מחשב עם המוכר וגורע לו מה שאכל³⁵. הגיע יובל³⁶
 - 20 ולא גאל - חוזר הבית בלא דמים, פדין השדות³⁷.
- יא. כל שהוא לפניו מן החומה, כגון הגנות³⁸ והמרחצאות³⁹
והשוככות³⁹ - הרי הוא בבתיים⁴⁰; שנאמר: אשר בעיר. אבל
השדות⁴¹ שבתוך העיר - נגאלין⁴² פדין השדות שחון
לעיר; שנאמר: וקם הבית אשר בעיר - בית וכל הדומה
לבית, לא השדות.
יב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אינו
נחלט⁴³ בבתי ערי חומה. וירושלים - אין הבית נחלט בה⁴⁴.
ובית הבנוי בחומה - אינו⁴⁵ בבתי ערי חומה.
יג. עיר שגאותיה חומתה⁴⁶ או שהים חומתה - אינה
במקפת חומה⁴⁷.
יד. אין המקום נקרא עיר חומה עד שיהיה בו שלש חצרות
או יתר, ובכל חצר מהן שני בתים או יתר, ונקיפה חומה
תחלה ואחר כך יבנו החצרות בתוכו⁴⁸. אבל מקום שישב
ואחר כך הקף, או שלא היו בו שלש חצרות של שני בתים
- אינו עיר חומה, אלא בתים שבו בבתי החצרים.
טו. אין סומכין⁴⁹ אלא על חומה המקפת בשעת⁵⁰ כבוש
הארץ. כיצד? עיר שלא היתה מקפת חומה בשעה שפכש
יהושע את הארץ, אף על פי שמקפת עתה⁵¹ - הרי היא
בבתי החצרים; ועיר שהיתה מקפת חומה בימי יהושע, אף
על פי שאינה מקפת עתה⁵² - הרי היא במקפת⁵³. וכיין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(18) שהייתה פשוטה. (19) שהרי זה כאילו ירד בראש אדר של שנה שאינה מעוברת. (20) היינו, באדר ראשון שהוא מעובר, וחל עליו הדין שבשנה מעוברת אין השדה נחלטת עד סופה, היינו, עד אמצע אדר של שנה הבאה. (21) משנה שם: כתקנת הלל. (22) כלומר, שנטמן באותו יום, כדי שיהיה הבית חלוט לו. (23) שהנתינה בעל כרחו של המקבל היא נתינה טובה, בכל מקום, אלא שהלל נזקק לתקן, שתהא הנתינה טובה אפילו אם היא שלא בפני המקבל כמו כאן. (24) לבית. (25) שם: דאמר קרא "לקונה אותו", ואפילו מיד ההקדש. ולחלטיה הקדש? אמר קרא "לדורותיו", יצא הקדש שאין לו דורות. (26) שנאמר: לא יצא ביובל. (27) היינו, בשעת כיבוש הארץ. ושתוקף החומה לפני שיבנו החצרות בתוכה. (28) היינו, שמייפים את כח המוכר. (29) כראוי. (30) ביום שמכר. (31) אבל בשדה אחוזה אינו מותר לגאול לפחות משתי שנים. (32) אפילו בשנה השנייה. וטעמו של דבר, משום שבגמרא שם אמרו: "וביובל יצא, למה לי? אמר רב פפא, לא נצרכה אלא למוכר בית בבתי ערי החצרים, ופגע בו יובל בשנה שנייה. למאי מדמית ליה, אי לבתי ערי חומה מדמית ליה, איחלט ליה ללוקח (אחרי שנה), אי לשדה אחוזה מדמית ליה, השלמה בעי (כנ"ל) בפרק י"א הלכה י"ב), להכי אצטריך וביובל יצא". ומכיוון שפסוק זה מדבר בשנה שנייה של המכר, אם כן אף הפסוק "גאולה תהיה לו" הסמוך לו, מדבר אף הוא בשנה שנייה, ונמצא שגואל אף בשנה שנייה. (33) אבל בית עיר חומה נחלט ללוקח. (34) אפילו בשנה ראשונה. והרב"ז והרשב"ש שם כתבו, שבשנה ראשונה שאינו גואל אלא מטעם בית עיר חומה - אינו גורע לו מה שאכל כדין בית עיר חומה. (35) כדין השדות. אבל בבתיים נותן כל הדמים שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום. (36) אפילו בשנה שנייה. (37) שהרי בבתיים אין דין יובל כלל, אלא נחלט ללוקח אחר י"ב חודש. (38) [שבהם אילנות. ודווקא גנות של אילנות שכן דרך ליטע אילנות בחצר, אבל שדות של תבואה, שבהם נחלקו ר' מאיר וחכמים במשנה בערכין שם, אין הלכה כר' מאיר, לפי שאין דרך לזרוע תבואה בחצר. ועיין בעירובין כג: שגם שם חילקו בין זריעה לנטיעה שנטיעות הרי הם כחצר, וזריעות לא]. (39) בברייתא ובסיפרא שם נזכרו גם "בתי בדים". ורבינו השמיטו לפי שדרכם היה לבנותם בתוך החומה, והרי אפילו בית הבנוי בחומה אינו כבתי ערי חומה. (40) ונחלטים ללוקח אחר יב חודש, כדין בתי ערי חומה. (41) כר' יהודה במשנה שם, ששדות שבתוך העיר דינן כשדות שמחוץ לעיר. (42) עד היובל. (43) שם: "מאי טעמא, דבית כתיב בהו" (שנאמר: "ובית מושב עיר חומה", ופחות משיעור זה אינו קרוי בית). ומכיוון שאין זה בית, דינו כשדה שאינה ראוייה לזריעה. (44) בבבא קמא שם: דכתיב, וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות, לקונה אותו לדורותיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים. כלומר, ולכן אין איש יכול להקנותו קרקע שם, ודינו כבתי ערי חצרים. (45) ובגמרא שם: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו: "ותורידם בעד החלון, כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבת". ר' שמעון סבר כפשיטה דקרא (שהרי היא כיושבת בעיר החומה), ור' יהודה סבר, בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה. (46) שלא הקיפה חומה, אלא הקיפה בבתיים, ותכופות הבתים זו לזו, כחומה. (47) ובתיה כבתי ערי חצרים. ובברייתא שם: תנו רבנן, חומה, ולא שור איגר (שגאותיה חומתה - רש"י. כלומר, שור היינו חומה כמפורש (בראשית מט, כב) ואיגר הוא כמו איגרא, דהיינו גג. שהיו גגותיה חומתה). סביב, פרט לטבריה שימה חומתה. (48) שנאמר: "ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה" - "שהוקף ולבסוף ישב (היינו, שהבית נבנה ונעשה מושב בעיר שכבר היה לה חומה), ולא שישב ולבסוף הוקף". (49) כלו', להחשיב ערים כמקפות חומה. (50) מימות יהושע בן נון. (51) היינו, בזמן בית ראשון. (52) בזמן בית ראשון. אבל לאחר החורבן אין לה דין בית עיר חומה, שהרי קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ואף על פי שאמרו שהברייתא הנ"ל של ר' אלעזר בר יוסי סוברת קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא - בפרט זה אין הלכה כמותו. (53) שנאמר: "אשר לוא חומה (=

השדות ואפלו סמוך ליוכל, וגואלין מיד. ואם הקדישו
 שדה - גואלים מיד ההקדש לאחר היוכל. וגואלים בתי ערי
 חומה כל זמן שיצרו, אפלו אחר כמה שנים. שגאמר: גאלת
 עולם תהיה ללויים.
 ח. ישראל שירש את אבי אמו לוי - הרי זה גואל פלויים
 אף על פי שאינו לוי. הואיל והערים או השדות של לויים
 - גואל לעולם. שדין זה תלוי במקומות אלו ולא בפעלים.
 ט. ולוי שירש את אבי אמו ישראל - גואל פישאראל ולא
 פלויים; שלא נאמר 'גאלת עולם תהיה ללויים' אלא בערי
 הלויים.
 י. כל שבט לוי מזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. וכן הן
 מזהרין שלא יטלו חלק בבזה בשעה שכוכשין את הערים.
 שגאמר: לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה
 עם ישראל; חלק - בבזה, ונחלה - בארץ. וכן הוא אומר:
 בארצם לא תנחל, וחלק לא יהיה להם בתוכם - בבזה. וכן
 לוי או כהן שנטל חלק בבזה - לוקה. ואם נטל נחלה בארץ
 - מעבירין אותה ממנו.
 יא. יראה לי, שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכתבה
 עליה ברית לאברהם ליצחק ויעקב וירשוע בניהם
 ונתחלקה להם; אבל שאר כל הארצות שכוכש מלך ממלכי
 ישראל - הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ויבנותן ככל
 ישראל.
 יב. ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ויבנותה עם
 אחיו? מפני שהבדל לעבד את יי, לשרתו ולהורות דרכיו
 השרים ומשפטיו הצדיקים לרבים; שגאמר: יורו משפטיו
 ליעקב ותורתו לישראל. לפיכך הבדלו מדרכי העולם: לא
 עורכין מלחמה בשאר ישראל, ולא נוהלין, ולא זוכין
 לעצמן ככח גופן. אלא הם חיל השם, שגאמר: ברוך יי
 חילו; והוא ברוך הוא זוכה להם, שגאמר: אני חלקך
 ונחלתך.
 יג. ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי
 העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמד
 לפני יי לשרתו ולעבדו, לדעה את יי, והלך ישר כמו
 שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו על החשבונות הרבים
 אשר בקשו בני האדם - הרי זה נהקדש קדש קדשים, ויהיה
 יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם
 הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים ללויים. הרי דוד
 עליו השלום אומר: יי מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך וגורלי.

שגלו בחרבן ראשון - בטלה קדשת ערי חומה⁵⁴ שהיו בימי
 יהושע. כיון שעלה עזרא בביאה השניה - נתקדשו כל
 הערים המקפות חומה באותו העת⁵⁵. מפני שביאתן בימי
 עזרא, שהיא ביאה שניה - בביאתן בימי יהושע: מה ביאתן
 בימי יהושע - מנו שמטין ויובלות⁵⁶, וקדשו בתי ערי חומה,
 ונתחייבו במעשר; אף ביאתם בימי עזרא - מנו שמטין
 ויובלות⁵⁷, וקדשו בתי ערי חומה, ונתחייבו במעשר⁵⁸.
 טז. וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית, בעת שיכנסו לארץ
 ויתחילו למנות שמטין ויובלות, ויקדשו בתי ערי חומה,
 ויתחייב כל מקום שיכבשוהו⁵⁹ במעשרות⁶⁰. שגאמר:
 והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה -
 מקיש ירשתך לירשת אבותיך: מה ירשת אבותיך - אתה
 נוהג [בה] כחדוש כל הדברים האלו, אף ירשתך אתה נוהג
 בה כחדוש כל הדברים האלו.

פרק שלשה עשר

א. שבט לוי, אף על פי שאין להם חלק בארץ, כבר נצטוו
 ישראל לתן להם ערים לשבת ומגורשיהם. והערים הם שש
 ערי מקלט, ועליהן שמים וארבעים עיר. וכשמוסיפין ערי
 מקלט אחרות בימי המשחים - הכל ללויים.
 ב. מגרשי הערים כבר נתפרשו בתורה שהם שלשת אלפים
 אמה לכל רוח מקרי העיר וחוצה. שגאמר: מקרי העיר
 וחוצה אלף אמה סביב, ולהלן הוא אומר: ומדתם מחוץ
 לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגומר; אלף הראשונים
 - מגרש, ואלפים שמודדין חוץ למגרש - לשדות וכרמים.
 ג. ונותנין לכל עיר בית הקברות חוץ לתחום זה, שאין
 קוברין מתייהם בתחום עריהם; שגאמר: ומגרשיהם יהיו
 לבקמם ולרכשם ולכל חיתם - לחיים נתנו ולא לקבורה.
 ד. אין עושין בערי הלויים עיר מגרש ולא מגרש עיר, ולא
 מגרש שדה ולא שדה מגרש. שגאמר: ושדה מגרש עריהם
 לא ימכר.
 ה. ומפי השמועה למדו, שזה שגאמר לא ימכר - לא ישנה,
 אלא השדה והמגרש והעיר - כל אחד משלשתן כמות
 שהוא לעולם. וכן בשאר ערי ישראל.
 ו. לא יסור אדם את ביתו לעשותו גנה ולא ישע חרבתו
 גנה, שלא יחריבו ארץ ישראל.
 ז. כהנים ולויים שמכרו שדה משדה עריהם או בית מבתי
 ערי חומה שלחן - אין גואלין בפסד הזה. אלא מוכרין

קרי "לו לא חומה" - אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. (54) כר' אלעזר בן שמוע. שקדושה ראשונה, לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. (55) בקדושה שנייה. (56) לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. (57) לקדש שמיטין. (58) והנה, מצד הקדושה היו ראויים להתחייב במעשרות מן התורה, אבל מכיוון שלא באו כולם, אינם מתחייבים אלא מדרבנן. (59) היינו המקומות שלא החזיקו בהם בימי עזרא. אבל המקומות שהחזיקו בהם בימי עזרא, הרי הם בקדושתם, שקדושה שנייה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת עזרא לא הייתה מצד הכיבוש, אלא מצד החזקה, וחזקה לא בטלה. (60) כשיבואו כולם, יתחייבו בכל אלה מן התורה.

משיחת קדש אחרון של פסח תש"נ

לאחרי שהרמב"ם מבאר הטעם ש"לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובבזוה עם אחיו מפני שהבדל לעבד את ה', לשרתו... לפיכך הבדלו מדרכי העולם... הם חיל השם... והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר¹: אני חלקך ונחלתך" - מוסיף הרמב"ם ומסיים: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש... אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמד לפני ה' לשרתו ולעבדו... הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים וללויים. הרי דוד עליו השלום אומר²: יי מנת חלקי וכוסי, אתה תומיק גורלי".

כלומר: פיון שיחודו של שבט לוי הוא "מפני שהבדל לעבד את ה' לשרתו", לכן, "כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמד לפני ה' לשרתו ולעבדו", נעשה אף הוא במעלת שבט לוי, הינו, שעבודתו לה' היא ברגמת אפן העבודה דשבט לוי.

זאת ועוד:

בשבט לוי עצמו ישנו חלוק בין לויים לכהנים - כפי שמבאר הרמב"ם בספר עבודה (שלאחרי ספר זרעים) ש"הכהנים הבדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות"³, שזוהי עקר העבודה בבית המקדש (כמו שכתב הרמב"ם בריש הלכות בית הבחירה "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"). ואלו הלויים הם מוסיפים לעבודתם של הכהנים, כמו שנאמר⁴: "וילוו עליך וישרתוך". ובמשון הדוע⁵ - "כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם".

ומה שכתב הרמב"ם "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו כו'", קאי על כל הדרגות שבשבט לוי, שכל אחד ואחת יכול להגיע לא רק לדרגת הלויים, אלא גם לדרגת הכהנים ש"הבדלו מכלל הלויים" - דזיל בטר טעמא: כשם שיכול להגיע לדרגת הלויים שהבדלו לעבד את ה' על ידי זה ש"נדבה רוחו אותו... להבדל לעמד לפני ה' לשרתו ולעבדו", כמו כן יכול "להבדל לעמד לפני ה' לשרתו ולעבדו" באפן נעלה עוד יותר, ברגמת העבודה דכהנים.

ויתירה מזה, שיכול להגיע אפילו לדרגת כהן גדול - כפי שמדיק הרמב"ם "הרי זה נתקדש קדש קדשים". שזוהי הדרגה דכהן גדול. כמו שנאמר⁶: "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

ועדין צריך להבין:

מצינו שכהן גדול צריך כמה עניני הכשרה שיוכל להיות כהן גדול, כמו: "כהן גדול צריך שיהיה גדול מכל אחיו בנוי בכת בעשר בחכמה ובמראה"⁷, ולפעמים יש צורך גם בפעולה של אחרים, כמו, "אין לו ממון כל הכהנים נותנין לו משלהן". עד שיעשיר יותר מעשיר שבכלן⁸, ועל אחת כמה וכמה בנוגע להמינוי לכהונה גדולה - ש"מושחין אותו בשמן המשחה ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה". כשם שמתרבה בשמן המשחה כף מתרבה בכגדים⁹. שבענין זה בודאי זקוק לפעלתם של אחרים - חכמי לב שעושים את שמן המשחה ובגדי הכהונה, וכיוצא בזה.

ודגמנו גם בעבודה הרוחנית דכל אחד ואחת משראל - שיש ענינים שאינם תלויים בעבודתו בכת עצמו, הינו, שאינו יכול להגיע אליהם בכת עצמו, אלא אם כן נותנים לו מלמעלה.

ועל פי זה, בשלמא בנוגע לדרגת הלויים, ואפילו כהנים סתם - הרי זה תלוי ברצון האדם ובחירתו, שפאשר "נדבה רוחו אותו כו'", בכחו וביכולתו להגיע לדרגה זו; אבל בנוגע לדרגה דכהן גדול - הרי זה ענין שלכאורה אינו תלוי ברצון האדם ובחירתו, שאינו יכול להגיע לזה על ידי עבודתו בכת עצמו?

(6) דברי הימים א כג, יג.

(7) הלכות כלי המקדש ריש פרק ה.

(8) הלכות כלי המקדש ריש פרק ה.

(9) שם פרק ד הלכה י"ב.

(1) קרח יח, כ.

(2) תהלים טז, ה.

(3) הלכות כלי המקדש ריש פרק ד.

(4) קרח יח, ב.

(5) מגילה ג, א. ועוד.

- 1 וַיֵּשׁ לומר שֶׁהַבְּאֹר בָּזָה מִרְמֹז בְּפֶסוּק שָׁבוּ מִסִּיּים הִרְמִיבִים - "הָרִי דָּוָד עָלָיו הַשָּׁלוֹם אוֹמֵר ה' מִנֵּת חֶלְקִי וְכוּסִי
- 2 (וּמוֹסִיף גַּם הַמִּשְׁפָּחָה וְסִיּוֹם הַפֶּסוּק) אֵתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי":
- 3 עֲנִינוּ שֶׁל "גּוֹרְלִי" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר¹⁰ "בְּחִיק יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל וּמֵהָ כָּל מִשְׁפָּטוֹ", וְעַד כִּדִּי כֶּף שֶׁמִּצִּינוּ בְּתִשְׁבּוּת
- 4 הַגָּאוֹנִים¹¹ שֶׁ"הַעֹבֵר עַל הַגּוֹרֵל כְּעֹבֵר עַל עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרוֹת".
- 5 וּכְפִי שְׂרֹאִים בְּמוֹחֶשׁ שֶׁ"גּוֹרְלִי" אֵינוֹ תְּלוּי בְּרִצּוֹן וּבְחִירַת הָאָדָם. - הָאָדָם יָכוֹל רַק לְהַחֲלִיט לַעֲשׂוֹת אֶת
- 6 הַ"חֶפְצָא" שֶׁל הַגּוֹרֵל, אֲבָל הַתּוֹצְאָה שֶׁל הַגּוֹרֵל, אִיךָ יָפּוֹל הַגּוֹרֵל, אֵינָה תְּלוּיָה בּוֹ, כִּי אִם, בְּרִצּוֹן ה' בְּלִבָּד, "מֵהָ
- 7 כָּל מִשְׁפָּטוֹ".
- 8 וַיֵּשׁ לומר, שֶׁבְּסִיּוֹם הַכְּתוּב "אֵתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי" מִרְמֹז הַבְּאֹר שֶׁבִּכְחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַת לְהַגִּיעַ לְדִרְגָּה דְּכֶהֱן
- 9 גָּדוֹל, "הָרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים" - בִּיּוֹן שֶׁ"אֵתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי", הֵינּוּ, שֶׁעֲנִינָן זֶה הוּא בְּאִפְּן שֶׁל "גּוֹרְלִי", שֶׁאֵין
- 10 זֶה בְּכַח עֲצָמוֹ, אֲלֵא נִתֵּן לוֹ עַל יְדֵי הַקֶּבֶ"ה.
- 11 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבֹאֹר הַשִּׁיכּוּת דְּ"גּוֹרְלִי" לְכַהֲנָה גָּדוֹלָה:
- 12 מִהַעֲנִינִים הָעֲקָרִיִּים הַקְּשׁוּרִים עִם עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכְּפֻרִים - יוֹם הַקָּדוֹשׁ, "אַחַת בְּשָׁנָה"¹², שָׁבוּ
- 13 נַעֲשִׂית הַעֲבוּדָה עַל יְדֵי הַכֹּהֵן גָּדוֹל, הַמִּקְדָּשׁ מִכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמִקּוֹם הַכִּי קָדוֹשׁ, "קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים" - הוּא עֲנִינָן
- 14 הַ"גּוֹרְלוֹת"¹³.
- 15 וְעֲנִינוּ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם¹⁴ - שֶׁ"גּוֹרְלִי" קָאִי עַל הַעֲבוּדָה שֶׁלְּמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת (בְּדִגְמַת הַגּוֹרֵל כְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁהוּא
- 16 לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת), מִצַּד עֲצָם הַנֶּפֶשׁ, בְּחִינַת הַיְחִידָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ, בְּחִינַת "אַחַת" שֶׁבְּנֶפֶשׁ¹⁵, שֶׁזֶהִי דִרְגָּתוֹ שֶׁל
- 17 הַכֹּהֵן גָּדוֹל.
- 18 וְעַל פִּי זֶה מוּבֵן סִיּוֹם דְּבָרֵי הִרְמִיבִים בְּפֶסוּק "אֵתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי" - דְּכִיּוֹן שֶׁ"גּוֹרְלִי" קָאִי עַל עֲצָם הַנֶּפֶשׁ,
- 19 בְּחִינַת הַיְחִידָה, נִמְצָא, שֶׁמִּצַּד עֲצָם מִצִּיאוֹתָיו (עֲצָם הַנֶּפֶשׁ) שִׁיף כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְדִרְגָּת כֶּהֱן גָּדוֹל.
- 20 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעֲנִינָן זֶה מִדְּגֶשׁ תַּכְף וּמִיָּד כִּשְׁנַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל לָעַם. בְּמַתֵּן תּוֹרָה - בְּמִפְרָשׁ בִּקְרָא¹⁶ "וְאַתֶּם תִּהְיוּ
- 21 לִי מִמְּלַכֶת כְּהֻנִּים". לֹא רַק כְּהֻנִּים סָתֵם, אֲלֵא "מִמְּלַכֶת כְּהֻנִּים", שֶׁפְּרוּשׁוֹ "כְּהֻנִּים גָּדוֹלִים"¹⁷.

(14) ראה ספר המאמרים מלוקט חלק א ע' קלט ואילך. וש"נ.

(15) ראה תוספות דיבור המתחיל עד אחת - מנחות יח, א.

(16) יתרו יט, ו.

(17) בעל הטורים על הפרשה.

(10) משלי טז, לג.

(11) שו"ת הגאונים (קושטא, של"ה, ירושלים, תש"כ) סימן ס' (במהדורת ווילנא תרמ"ה - סימן נז).

(12) סוף פרשת תצוה. אחרי טז, לד.

(13) אחרי טז, ח.

- 13 לְבָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גְּזִית. ג) שֶׁלֹא לַעֲלוֹת עָלָיו בְּמַעֲלוֹת. ד) (13
- 14 לִירָצָה מִן הַמִּקְדָּשׁ. ה) לְשִׁמְרוֹ סָבִיב. ו) שֶׁלֹא לְהִשָּׁבֵת
- 15 שְׁמִירָתוֹ.
- 16 וּבֹאֹר מִצּוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק ראשון

- 17 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בֵּית לַה' מוּכָן לְהִיּוֹת מִקְרִיבִים בּוֹ
- 18 הַקְּרִבָּנוֹת, וְחוּגְגִין אֵלָיו שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
- 19 "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ". וּבְכָר נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּן שֶׁעֲשֵׂה מִשָּׁה
- 20 רַבָּנוּ, וְהִיא לְפִי שְׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא בְּאַתֶּם עַד עֲתָה
- 21 וְגו'".

- 22 ב. בִּיּוֹן שֶׁנִּכְסּוּ לְאַרְץ הָעֵמִידוֹ הַמִּשְׁכָּן בְּגִלְגָל אַרְבַּע־עָשָׂרָה
- 23 שָׁנָה שֶׁבְּכֶשֶׁף וְשִׁחְלָקוֹ. וּמִשָּׁם בָּאוּ לְשִׁילָה, וּבְכֵן שָׁם בֵּית
- 24 שֶׁל אֲבָנִים, וּפְרָשׁוֹ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן עָלָיו, וְלֹא הִיָּתָה שָׁם

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיעֵן

שְׁאֵלוֹ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם יִשְׁלִי אֲהֻבִּיךָ

סֵפֶר שְׁמִינִי וְהוּא סֵפֶר עֲבוּדָה

הַלְכוּתֵיו תִּשְׁעַ. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

- 5 א. הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. ב. הַלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַעֲבוּדִים
- 6 בּוֹ. ג. הַלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ. ד. הַלְכוֹת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ. ה.
- 7 הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרִבָּנוֹת. ו. הַלְכוֹת תְּמִידִין וּמוֹסָפִין. ז.
- 8 הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. ח. הַלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכְּפֻרִים.
- 9 ט. הַלְכוֹת מַעֲלָה.

הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

- 11 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שֶׁשׁ מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשְׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא
- 12 תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פָּרָטָן: א) לְבָנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. ב) שֶׁלֹא

אָת הַמִּשְׁפָּחָן - בַּיּוֹם מְקִימִין, לֹא בַלִּילָה. וְעוֹסְקִין בְּבִנְיָן
מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר עַד צֹאת הַכּוֹכָבִים. וְהָכֵל חִיבִין לִבְנוֹת וּלְסַעַד
בַּעֲצָמָן וּבְמִמּוֹנָם, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, בְּמִקְדָּשׁ הַמִּדְבָּר. וְאֵין
מִבְטְלִין תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן לִבְנִין. וְאֵין בְּנִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ
דּוֹחָה יוֹם-טוֹב.
יג. הַמִּזְבֵּחַ אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּנִין אֲבָנִים גְּזִית. וְזֶה
שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי" - שִׁיְהִיָּה מִחֻבֵּר
בְּאֲדָמָה, שֶׁלֹּא יִבְנוּהוּ לֹא עַל-גִּבִּי כְּפִין וְלֹא עַל-גִּבִּי מִחֻלוֹת.
וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ,
שֶׁאֵינוֹ רְשׁוּת אֶלָּא חוֹבָה.
יד. כָּל אָבִן שֶׁנִּפְגְּמָה כְּדִי שֶׁתִּחַגֵּר בָּהּ הַצִּפְרָן, כִּסְפִין שֶׁל
שְׁחִיטָה, הָרִי זֶה פְּסוּלָה לְכַבֵּשׁ וּלְמַזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲבָנִים
שְׁלֵמוֹת תִּתֵּנָה אֶת מִזְבֵּחַ הַיָּי. וְיִהְיֶה הָיִי מִבֵּיָּאִין אֲבָנִי
מִזְבֵּחַ? מִן בְּתוּלַת הַקֶּרֶעַ. חוֹפְרִין עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְמָקוֹם
הַנָּכָר שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם עֲבוּדָה וּבְנִין, וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָאֲבָנִים,
אוֹ מִן הַיָּם הַגָּדוֹל, וּבּוֹנִין מִהֶן. וְכֵן אֲבָנֵי הַהִיכָל וְהַעֲזָרוֹת
שְׁלֵמוֹת הֵיוּ.
טו. אֲבָנֵי הַיָּכָל וְעֲזָרוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ - פְּסוּלִין, וְאֵין
לָהֶם פְּדִיּוֹן, אֶלָּא נִגְזָזִים. כָּל אָבִן שֶׁנֶּגַע בָּהּ הַכֶּרֶזֶל,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִפְגְּמָה, פְּסוּלָה לְבִנְיָן הַמִּזְבֵּחַ וּבְנִין הַכֶּבֶשׂ,
שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חִרְבָּךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ וַתַּחֲלֶלְהָ". וְהַבּוֹנֶה אָבִן
שֶׁנֶּגַע בָּהּ בְּרִזָּל בַּמִּזְבֵּחַ אוֹ בַּכֶּבֶשׂ - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
תִּבְנֶה אֶתֶּהֶן גְּזִית". וְהַבּוֹנֶה אָבִן פָּגוּם, עוֹבֵר בַּעֲשֹׂה.
טז. אָבִן שֶׁנִּפְגְּמָה אוֹ שֶׁנֶּגַע בָּהּ בְּרִזָּל אַחֵר שֶׁנִּבְנִית בַּמִּזְבֵּחַ
אוֹ בַּכֶּבֶשׂ - אוֹתָהּ הָאָבִן פְּסוּלָה, וְהִשְׁאָר כְּשֵׁרוֹת. וּמִלְּבָנִין
אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה בַּפֶּסַח וּבַחֲגִי. וּכְשֶׁמִּלְּבָנִין אוֹתָן
- מִלְּבָנִין בַּמִּפְּהָ, אָבִל לֹא בַּכֶּפֶס שֶׁל בְּרִזָּל, שֶׁמָּא יִגַּע בָּאָבִן
וְיִפְסֵל.
יז. אֵין עוֹשִׂין מְדֻרְגּוֹת לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה
בַּמַּעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי"; אֶלָּא בּוֹנִין כְּמוֹ תֵּל בְּדִירוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ,
מִתְמַעֵט יוֹרֵד מֵרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ עַד הָאָרֶץ, וְהוּא הַנִּקְרָא כֶּבֶשׂ.
וְהַעֲלוֹהַ בַּמַּעֲלוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקָה. וְכֵן הַנּוֹתֵץ אָבִן אַחַת
מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִן הַהִיכָל אוֹ מִבֵּין הָאוֹלָם לַמִּזְבֵּחַ הִרְףָּה
הַשְּׁחָתָה - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִתְצַתְּם אֶת מִזְבַּחְתֶּם וְגו'", לֹא
תַעֲשִׂין בֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".
יח. הַמְּנוֹרָה וְכִלֶּיהָ, וְהַשְּׁלֶחֶן וְכִלָּיו, וּמִזְבֵּחַ הַקְּטָרֶת וְכִלָּיו
שֵׁרֵת, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא מִן הַמַּתְכֶּת בְּלֶבֶד; וְאִם עֲשָׂאוֹם
שֶׁל עֵץ אוֹ עֲצָם אוֹ אָבִן אוֹ שֶׁל זָכוּכִית - פְּסוּלִין.
יט. הֵיוּ הַקֶּהֶל עֲנִיִּים - עוֹשִׂין אוֹתָן אֶפְלוֹ שֶׁל בְּדִיל, וְאִם
הַעֲשִׂירִי - עוֹשִׂין אוֹתָן שֶׁל זָהָב. אֶפְלוֹ הַמְּנוֹרָה וְהַשְּׁפודִין
וְהַמְּגִרְפוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה, וְהַמְּדוֹת - אִם יֵשׁ כַּח בָּצָבוֹר,
עוֹשִׂין אוֹתָן שֶׁל זָהָב. אֶפְלוֹ שְׁעָרֵי הָעֲזָרָה מִחִפִּין אוֹתָן זָהָב,
אִם מִצָּאָה יָדָם.
כ. אֵין עוֹשִׂין כָּל הַכִּלִּים מִתַּחֲלָתָן אֶלָּא לְשֵׁם הַקְּדָשׁ. וְאִם
נַעֲשׂוּ מִתַּחֲלָתָן לְהַדְיוּט, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לְגִבּוֹהַ. וְכִלֵּי גִבּוֹהַ,
עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם גִּבּוֹהַ - רִשְׁאֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַדְיוּט,
וּמִשְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן גִּבּוֹהַ - אִסּוּרִין לְהַדְיוּט. אֲבָנִים וְקוֹרוֹת
שֶׁנִּצְבָּן מִתַּחֲלָה לְבֵית-הַכֶּנֶסֶת, אֵין בּוֹנִין אוֹתָן לְהַר הַבֵּית.

תִּקְרָה. וְשֵׁט שָׁנָה עֲמַד מִשְׁפָּן שִׁילָה, וְכִשְׁמַת עָלֶי חֶרֶב.
וּבָאוּ לִנְב וּבְנוּ שֵׁם מִקְדָּשׁ, וְכִשְׁמַת שְׁמוֹאֵל חֶרֶב. וּבָאוּ
לְגִבְעוֹן וּבְנוּ שֵׁם מִקְדָּשׁ, וּמִגְבְּעוֹן בָּאוּ לְבֵית הָעוֹלָמִים. וְיָמִי
נֹב וּגְבְעוֹן שְׁבַע וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה.
ג. בֵּינָן שֶׁנִּבְנָה הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם נֶאֱסָרוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת כֻּלָּן
לִבְנוֹת בָּהֶן בֵּית לַה' וְלַהֲקָרִיב בָּהֶן קָרְבָּן. וְאֵין שֵׁם בֵּית
לְדוּרֵי הַדּוֹרוֹת אֶלָּא בִירוּשָׁלַיִם בְּלֶבֶד וּבְהַר הַמּוֹרִיָּה שְׁבַח
נֶאֱמַר: "וַיֵּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה-הַמִּזְבֵּחַ
לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר: "זֹאת מְנוּחָתִי עַד עַד".
ד. בְּנִין שֶׁבְּנָה שְׁלֵמָה כְּכָר מִפְּרֵשׁ בְּמַלְכִים. וְכֵן בְּנִין הַעֲתִיד
לְהַבְנוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כְּתוּב בִּיחְזָקָא, אֵינוֹ מִפְּרֵשׁ
וּמִבְאָר. וְאֲנָשִׁי בֵּית שְׁנִי, כְּשֶׁבְנוּ בִימֵי עֲזָרָא, בְּנוּהוּ כְּבִנְיָן
שְׁלֵמָה וּמַעֲזִין דְּכָרִים הַמִּפְרָשִׁים בִּיחְזָקָא.
ה. וְאֵלוֹ הֵן הַדְּכָרִים שֶׁהֵן עֶקֶר בְּבִנְיָן הַבֵּית: עוֹשִׂין בּו
קֶדֶשׁ, וְקֶדֶשׁ-הַקְּדָשִׁים, וְיִהְיֶה לִפְנֵי הַקְּדָשׁ מָקוֹם אֶחָד, וְהוּא
הַנִּקְרָא אוֹלָם, וְיִשְׁלַשְׁתָּן נִקְרָאִין הִיכָל. וְעוֹשִׂין מַחֲצֵה אַחֶרֶת
סָבִיב לַהִיכָל, וְחֻקָּה מִמֶּנּוּ, כְּעֵין קִלְעִי הַחֲצָר שֶׁהִיוּ בַּמִּדְבָּר.
וְכָל הַמִּקְרָא בַּמַּחֲצֵה זֶה, שֶׁהוּא כְּעֵין חֲצָר אֶחָל מוֹעֵד, הוּא
הַנִּקְרָא עֲזָרָה. וְהָכֵל נִקְרָא מִקְדָּשׁ.
ו. וְעוֹשִׂין בַּמִּקְדָּשׁ כִּלִּים: מִזְבֵּחַ לְעוֹלָה וְלִשְׁאָר הַקְּרָבָנוֹת;
וְכַבֵּשׁ שְׁעוֹלִים בּו לַמִּזְבֵּחַ, וּמִקְוָמוֹ לִפְנֵי הָאוֹלָם מִשּׁוּף
לְדָרוֹם; וְכִיּוֹר וְכִנּוֹ לְקֶדֶשׁ מִמֶּנּוּ הַכֶּהֱנִים יְדִיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
לְעֲבוּדָה, וּמִקְוָמוֹ בֵּין הָאוֹלָם לַמִּזְבֵּחַ מִשּׁוּף לְדָרוֹם, שֶׁהוּא
שְׁמָאל הַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ; וּמִזְבֵּחַ קֶטֶרֶת; וּמְנוֹרָה; וְשְׁלֶחֶן;
וְיִשְׁלַשְׁתָּן בְּתוֹף הַקְּדָשׁ לִפְנֵי קֶדֶשׁ-הַקְּדָשִׁים.
ז. הַמְּנוֹרָה בְּדָרוֹם מִשְׁמָאל הַנִּכְנָס, וְשְׁלֶחֶן מִמִּזְמִין שְׁעָלָיו
לְחֵם הַפָּנִים. וְשִׁנְיָהֶם בְּצֵד קֶדֶשׁ-הַקְּדָשִׁים מִבְּחוּץ, וּמִזְבֵּחַ
הַקְּטָרֶת מִשּׁוּף מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לְחוּץ. וְעוֹשִׂין בְּתוֹף הָעֲזָרָה
גְּבוּלִין: עַד כָּאֵן לְיִשְׂרָאֵל, עַד כָּאֵן לַכֶּהֱנִים. וּבּוֹנִים בָּהּ בָּתִּים
לִשְׁאָר צָרִכֵי הַמִּקְדָּשׁ. כָּל בֵּית מֶהֱם נִקְרָא "לִשְׁכָּה".
ח. כְּשֶׁבּוֹנִין הַהִיכָל וְהָעֲזָרָה, בּוֹנִין בְּאֲבָנִים גְּדוֹלוֹת. וְאִם לֹא
מִצְאוּ אֲבָנִים, בּוֹנִין בְּלִבְנִים. וְאֵין מִפְּצִלִין אֶת אֲבָנֵי הַבִּנְיָן
בְּהַר הַבֵּית, אֶלָּא מִפְּצִלִין אוֹתָן וּמִסְתַּתִּין אוֹתָן מִבְּחוּץ,
וְאַחֲרֵיכֵן מְכַנִּסִין אוֹתָן לְבִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת
אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיִסֵּד הַבֵּית, אֲבָנֵי גְזִית"; וְאוֹמֵר: "וּמִמֶּכְבוֹת
וְהַגִּרְזָן כָּל כִּלֵּי בְרִזָּל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית הַבְּנִיתוֹ".
ט. וְאֵין בּוֹנִין בּוֹ עֵץ בּוֹלֵט כָּלָל, אֶלָּא אוֹ בְּאֲבָנִים אוֹ
בְּלִבְנִים וְסִיד. וְאֵין עוֹשִׂין אֲכִסְדָּרוֹת שֶׁל עֵץ כָּל הָעֲזָרָה,
אֶלָּא שֶׁל אֲבָנִים אוֹ לִבְנִים.
י. וּמִרְצָפִין אֶת כָּל הָעֲזָרָה בְּאֲבָנִים יְקָרוֹת. וְאִם נִצְקָה אָבִן,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בַּמִּקְוָמָה, הוּאִיל וְנִתְחַלְקָה
פְּסוּלָה, וְאִסּוּר לְכַנּוֹת הָעוֹבֵד לְעֲמַד עָלֶיהָ בַּשָּׁעַת הָעֲבוּדָה
עַד שֶׁתִּקְבַּע בְּאָרֶץ.
יא. וּמַעֲזָה מִן הַמִּבְחָר לְחֹזֵק אֶת הַבִּנְיָן וְלַהֲגִבְיָהּ כְּפִי כַח
הַצִּבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "(ו)לְרוֹמֶם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". וּמִפְּאָרִין
אוֹתוֹ וּמִצִּפִּין כְּפִי כַח. אִם יְכוּלִין לְטוֹחַ אוֹתוֹ בְּזָהָב וְלַהֲגִדִּיל
בְּמַעֲשֵׂיו - הָרִי זֶה מַעֲזָה.
יב. אֵין בּוֹנִין אֶת הַמִּקְדָּשׁ בַּלִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִיּוֹם הַקִּים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ד"י תשרי ה'תשע"א

יום ראשון ד' תשרי ה'תשע"א

הלכות מעשה הקרבנות

פרק ששי

1 א. מצות עשה לעשות העולה כמשפטה בתורה. 2
3 וכיצד מעשה העולה? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, 4
5 ומפשיט ומנתח ומקטיר כל הנתחים על גבי המזבח; 6
7 שגאמר: והקטיר הכהן את הכל המזבחה. 8
9 ב. צמר שבראשי כבשים ושער שבזקן התישים, והעצמות 10
11 והגידים והקרניים והטלפים: בזמן שהן מחברין - מקטירין 12
13 את הכל, ואם פרשו - לא יעלו; שגאמר: עלתיד הבשר 14
15 והדם. וכלן שפקעו מעל המזבח - לא יחזיר. וכן גחלת 16
17 שפקעה מעל המזבח - לא יחזיר. 18
19 ג. איברים שפקעו מעל המזבח: אם יש בהן ממש, אפלו 20
21 פקעו אחר חצות הלילה - יחזיר, שגאמר: על מוקדה על 22
23 המזבח כל הלילה; ואם אין בהם ממש, אפלו פקעו קדם 24
25 חצות - לא יחזיר. נתחרף הבשר ויבש עליהן כעץ ופקעו: 26
27 קדם חצות - יחזיר, אחר חצות - לא יחזיר. 28
29 ד. כשננתח איברי העולה, מוליכין את כל הנתחים לכבש 30
31 ומולחין אותם שם. ואחר כך מעלין כל האיברים לראש 32
33 המזבח. ומסיר גיד הנשה בראש המזבח ומשליכו על גבי 34
35 הדשן שבאמצע המזבח. וזורק כל האיברים על האש, 36
37 שגאמר: הבשר והדם - כשם שהדם בזריקה, כך כל הבשר 38
39 בזריקה. ואחר שזרקן חזר ועורף אותן על האש, שגאמר: 40
41 וערף הכהן אתם. ואיברים שצלאן ואחר כך העלן למזבח 42
43 - אין בהם משהו ריח ניחוח. 44
45 ה. כיצד מנתחין את העולה? לא היה שובר את הרגל, 46
47 אלא נוקבו ותולה בו ומפשיט. ואם היה שור - מפשיטו 48
49 בלי תליה. ומפשיט עד שהוא מגיע לחזה. הגיע לחזה, 50
51 חותך את הראש ונותנו לכהן. וחותר את הפרעים ונותן 52
53 לאחר, ומשלים את ההפשט. וקורע את הלב ומוציא את 54
55 דמו. וחותר את הידים ונותן לאחר. עלה לרגל ימני - 56
57 חותכו ונותנו למי שזכה בראש, ושתי ביצים עמה. ואחר 58
59 כך קורע את הבמה עד שיגלו המעים, ונוטל את הפדר 60
61 ונותנו על הראש מלמעלה על בית השחיטה, ונוטל את 62
63 הקרבים ונותן לאחר. 64
65 ו. הולך ומדיחן במים, שגאמר: והקרב והפרעים ירחץ 66
67 במים - לא ביין, ולא במזג, ולא בשאר משקין. וכל 68
69 המימות בשרין. כמה מדיחן? הכרס מדיחין אותה בבית 70
71 [המדיחין] כל צרכה; הקרבים אין פוחתין משלש פעמים. 72
73 ומדיחין אותן על שלחנות של שיש שבין העמודים. 74
75 ז. נוטל את הספין ומפריש את הראש מן הפדר, ואצבע 76
77 הפדר מן הפדר, ואינו מזיז הפדר ממקומו, ונוקב את החזה 78

ונותנו לאחר. ועולה לדפן הקמנית וחותר ויורד עד השדרה, 43
44 ולא יגע בשדרה, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות, 45
46 חותכה ונותנה לאחר, והפדר תלוייה בה. 47
48 ח. בא לו לגרה, מניח בה שתי צלעות מכאן ושתי צלעות 49
50 מכאן, חותכה ונותנה לאחר, והקנה והלב והראש תלויין 51
52 בה. בא לו לדפן השמאלית ומניח בה שתי צלעות רכות 53
54 מלמעלה ושתי צלעות רכות מלמטה, וכך היה מניח 55
56 בחברתה. נמצא מניח בשתי הדפנות ארבע צלעות בזו 57
58 וארבע צלעות בזו. חותכה ונותנה לאחר, והשדרה עמה, 59
60 והשחול תלוי בה. 61
62 ט. בא לו לעקץ, חותכו ונותנו לאחר, והאליה ואצבע 63
64 הפדר ושתי פליות עמה. נוטל את הרגל השמאלית ונותנה 65
66 לאחר. ויכסדר זה מפשיטין ומנתחין עולת בהמה, ואלו הן 67
68 הנתחין האמורין בתורה: ונתח אותה לנתחיה. 69
70 י. בכמה מוליכין את האיברים לכבש? אם מן הצאן היא 71
72 העולה - מוליכין אותה ששה. 73
74 יא. הראשון - בראש וברגל. הראש בימינו, וחטמו כלפי 75
76 זרועו, וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטה למעלה, והפדר 77
78 עליה. והרגל של זמין בשמאלו, ובית עורה לחוץ. 79
80 יב. השני - בשתי הידים. של זמין בימינו, ושל שמאל 81
82 בשמאלו. ובית עורן לחוץ. 83
84 יג. השלישי - בעקץ וברגל. העקץ בימינו, והאליה 85
86 מלדלת בין אצבעותיו, ואצבע הפדר ושתי הפליות עמו. 87
88 והרגל של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ. 89
89 יד. הרביעי - בחזה ובגרה. החזה בימינו, והגרה בשמאלו, 90
91 וצלעותיה בין אצבעותיו. 92
92 טו. החמישי - בשתי דפנות. של זמין בימינו, ושל שמאל 93
94 בשמאלו. ובית עורן לחוץ. 95
95 טז. הששי - בקרבים, נתנין בבנוך, וכרעים על גביהן 96
97 מלמעלה. אם היתה העולה כבש או עז. אבל אם היתה איל 98
99 - מוליכין הקרבים שנים. וכן הסלת של נסכיה ביד אחד, 100
101 והיין ביד אחד. ואם היה איל - הסלת בשנים, והיין בשנים. 102
102 יז. נמצאת למד, שהפכש או העז מוליכין אותו שמונה 103
104 למזבח, והאיל מוליכין אותו אחד עשר. 105
105 יח. השור מוליכין אותו ארבעה וצפורים. הראשון מוליך 106
107 את הראש. והשני והשלישי מוליכין הרגל של זמין. 108
109 והרביעי והחמישי מוליכין את העקץ. והששי והשביעי 110
111 מוליכין את הרגל של שמאל. והשמיני מוליך את החזה. 112
112 והגרה מוליכין אותה שלשה, תשיעי וצפורי ואחד עשר. 113
113 ומוליכין שתי הידים בשנים, ושתי הדפנות בשנים, 114
114 והקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה. הרי ארבעה 115
115 וצפורים. 116
116 יט. ולמה לא יחלקו האבר הגדול של שור לחלקים? 117
117 שגאמר: ונתח אותה לנתחיה - ולא נתחיה לנתחים. במה 118

חטאות הנשקפות אם ארע בהן פסול אחר צאתן מן העזרה. 46
והמקום השלישי - חוץ לירושלים, והוא הנקרא בית 47
הדשן. ושם שורפין חטאות הנשקפות בזמן שהן נשקפות 48
במצותן. 49
ה. ושרפת כל הנשקפין כשרה ביד ובלילה. וכל הנשקפין 50
חוץ לעזרה - כל העצים כשרין לשרפתן, אפלו בקש 51
ובגבבא; שנאמר: על עצים באש - אש מפל מקום. ולמה 52
נאמר עצים? להוציא את הסיד ואת הרמץ. 53
ו. חטאת העוף ביצד היתה נעשית? מולק אותה בקרן 54
דרומית מערבית כמו שבארנו, ויורד בצפרנו עד שיתחף 55
הסימנין או רב אחד מהן, ואינו מבדיל הראש מן הגוף. 56
ואם הבדיל - פסל, ולוקה; שנאמר: ומלק את ראשו ממול 57
עפרו ולא יבדיל. ומזה מדמה על קיר המזבח למטה 58
מאמצעו, ויגרי הדם מתמצים על הסוד. שנאמר: והנשאר 59
בדם למצה על יסוד המזבח; מפלל שהנתינה על קיר 60
שהשרין שלו מתמצין אל יסוד, וזהו קיר התחתון. 61
ז. ומצוי דם חטאת העוף מעבב. ואין למזבח בה אלא 62
דמה, והשאר נאכל לזכרי כהנה בבשר חטאת הבהמה. 63
ח. ביצד אוהז חטאת העוף בשעת מליקה? אוהז שתי 64
רגליה בין שתי אצבעותיו, ושתי אגפיה בין שתי 65
אצבעותיו, ומותח צנארה אל רחב שתי אצבעותיו ומולק. 66
וזו מעבודות קשות שבמקדש. ואם שנה ואחז בכל מקום 67
בשרה. 68
ט. וכל מקום מן המזבח כשר למליקתה, ובלבד שיזה דמה 69
למטה מאמצע המזבח. ואם היה בכל מקום - כשרה. והוא 70
שיתן למטה מעט מדם הנפש. 71
י. שלשה דברים היתה קרן דרומית מערבית משמשת 72
למעלה, ושלשה למטה. מלמטה: חטאת העוף, והגשת 73
המנחות, ויגרי הדם של עולות וחטאות הנאכלות ואשמות 74
ושלמים ששופכין עליה. והשלשה של מעלה: נסוף המים 75
שמנסכין בחג, ונסוף היין של נסכים, ועולת העוף בזמן 76
שהיא רבה, ואם אין קרן דרומית מערבית מכילה אותה - 77
נפנין לקרן דרומית מערבית ועושים אותה שם. 78
יא. כל העולין למזבח - עולין דרך ימין, ומקיפין ויורדין 79
דרך שמאל; חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים אלו 80
שלמעלה בקרן זו, שהן עולין ונפנין על השמאל לקרן, 81
ועושים מלאכתן וחוזרין לעקב. ומפני מה נפנין לשמאל? 82
כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה; שאם נפנין על 83
ימין ומקיפין את כל המזבח עד שיגיעו לקרן דרומית 84
מערבית, שמא יתעשן המים והיין או שמא ימות העוף 85
בפנין המזבח. 86
יב. לפיכך, המנסף מים או יין, כשהוא מקיף את המזבח 87
לא יהיה בידו פלוס. ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מערבית 88
למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, 89
ולא יהיה בידו פלוס. וכשמגיע למערבית דרומית נותנין 90
המים או היין בידו ומנסף. ואם לא הקיף - עולה ופונה 91
על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד. 92

דברים אמורים? בעולות הצבור; אבל עולות היחיד, אם 1
רצו להוליך נתיחה בפחות מאלו או ביותר - מוליקין. 2
כ. עולת העוף ביצד היתה נעשית? עולה לבקש ופונה 3
לסובב ויבא לו לקרן דרומית מערבית, והיה מולק שם את 4
ראשה ממול ערפה ומבדיל. ואם לא הבדיל - פסולה. 5
וממזה דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח למעלה מן 6
החוט שבאמצע המזבח. ואם מזה דם הראש ולא מזה דם 7
הגוף - פסולה. מזה דם הגוף ולא מזה דם הראש - 8
כשרה. 9
כא. ונוטל את הראש ומקיף בית מליקתו למזבח וסופגו 10
במלח וזורקו על גבי האש. ויבא לו לגוף והסיר את 11
המראה והעור שעליה בידו עם הנוצה ואת בני מעים 12
היוצאין עמה ומשליכן לבית הדשן. 13
כב. ושסע אותו בכנפיו - בידו בלא סבין. ואינו צריך 14
להבדיל, שנאמר: לא יבדיל. ואם הבדיל - כשר. וסופגו 15
במלח וזורקו על גבי האש. לא הסיר את המראה ולא 16
את הנוצה ולא את בני מעים ולא ספגה במלח - כל ששנה 17
בה מאחר תמצית הדם כשרה. 18
כג. ביצד מולקין? קוצץ ויורד בצפרן ממול ערף. אם רצה 19
להוליך ולהביא - מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס 20
ויורד בצפרן - דורס. ואם נעקרו הסימנים - אינו חושש. 21
וחתך שדרה ומפרקת בלא רב בשר; שאם חתך רב בשר 22
- הרי זו כמתה קדם שיגיע לסימנין. וצריך לחתך שני 23
הסימנים בעולה כשהוא יורד. והמולק בסבין או מן הצדדין 24
- אינה מליקה, אלא כמי שחנק או נחר. וכל הערף כשר 25
למליקה. 26

יום שני ה' תשרי ה'תשע"א

פרק שביעי

א. מצות עשה לעשות החטאות כמצותן האמורה בתורה. 29
וביצד מעשה חטאת הנאכלת? שוחט ונותן הדם כמו 30
שבארנו, ומפשיטה ומפריש האמורים, ומולחן וזורקן על 31
גבי האש. ואם רצה לתן את האמורים בכלי כשמוליכין 32
למזבח - נותן. ושאר בשרה נאכל לזכרי כהנה בעזרה. 33
ב. וכיצד מעשה חטאות הנשקפות? שוחט וזורק דם כמו 34
שבארנו, ואחר כך קורעם ומוציא האמורים ונותנין בכלי, 35
ומולחן וזורקן על גבי האש. ומוציא שאריתן חוץ לעיר, 36
ומנתחין אותן שם כנתיחי העולה בעורן, ושורפין אותן שם 37
בבית הדשן. 38
ג. שלשה מקומות לשרפה: אחד - בתוך העזרה. ובו 39
שורפין פסולי המקדשין, ואמורי קדשים קלים שנפסלו, 40
ופרים וטעירים של חטאות הנשקפות אם ארע בהם פסול 41
בין לפני זריקה בין לאחר זריקה, כגון שנטמאו או שניצאו 42
חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמנן לצאת, או שלן הכשר או 43
לנו האמורין שלהן. 44
ד. והמקום השני - בהר הבית, ושמו בירה. ובו שורפין 45

יום שלישי ו' תשרי ה'תשע"א

פרק שמיני

1 א. חמר בחטאת הבהמה משאר קדשי קדשים, שדם חטאת
2 הבהמה שנתו מן הפלי שקבל בו הדם קדם הנייה על הבגד
3 - טעון כבוס במים בעזרה; שנגמר: ואשר יזה מדמה על
4 הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדש.
5 ב. אחד הבגד ואחד העור הרף ואחד השק טעונין כבוס.
6 אבל העור הקשה - הרי הוא כעץ, וגורד הדם מעליו. ואחד
7 דם חטאת הנאכלת או דם חטאת הנשרפת, אבל לא דם
8 חטאת העוף; שנגמר: תשחט החטאת - בנשחטת הכתוב
9 מדבר, לא בנמלקת.
10 ג. חטאת שנופסלה - אין דמה טעון כבוס, בין שהיתה לה
11 שעת הכשר בין שלא היתה לה שעת הכשר. אי זו היא
12 שהיתה לה שעת הכשר? שלנה, ושנטמאת, ושיצאת חוץ
13 לעזרה. ואי זו היא שלא היתה לה שעת הכשר? שנופסלה
14 בשחיטה או בזריקת הדם.
15 ד. אין טעון כבוס אלא מקום הדם בלבד. והוא שיהיה על
16 פלי שראוי לקבל טמאה וראוי לכבוס; אבל אם נתו על
17 פלי עץ או פלי מתכת - אינו טעון כבוס, לפי שאינו ראוי
18 לכבוס, אלא גורדן בלבד.
19 ה. נתו על עור הדג - אינו טעון כבוס, לפי שאינו ראוי
20 לקבל טמאה. אבל אם נתו על עור הבהמה: עד שלא
21 הפשט - אינו טעון כבוס, אחר שהפשט - טעון כבוס;
22 שאף על פי שאינו מקבל טמאה עתה, הרי הוא ראוי לקבל
23 טמאה לאחר שיתעבד.
24 ו. נתו מן הצואר על הבגד או מעל קרן המזבח, או שגשפו
25 הדם על הרצפה ואספו ונתו ממנו על הבגד - אינו טעון
26 כבוס; שנגמר: ואשר יזה מדמה - לא אמרתי אלא בדם
27 שנתקבל בכלי שרת, וראוי להנייה, ויש בו כדי הנייה.
28 ז. נתן ארבע המתנות ואחר כך נתו מן הכוס על הבגד
29 משירי הדם - אינו טעון כבוס, אף על פי שעדין לא זרק
30 השירים על היסוד. וכן בחטאות הנשרפות.
31 ח. נתו מאצבעו אחר שיצאת הנייה מידו - אינו טעון
32 כבוס; ששירי הדם שבאצבע פסולין להנייה.
33 ט. נתו מן הבגד לבגד שני - אין הבגד השני טעון כבוס.
34 נתו על בגד טמא - אינו טעון כבוס. נתו דם החטאת על
35 הבגד, ונתו על דם החטאת דם חלין - טעון כבוס. אבל
36 אם נתו דם החלין תחלה, (או אפילו דם עולה), ונתו עליו
37 דם החטאת - אינו טעון כבוס, שהרי לא נבלע בו.
38 י. כשמוכסין את מקום הדם - מכבסין אותו במים יפה
39 יפה עד שלא ישאר לו רשם. וכל שבעת הסממנים
40 שמעבירין על הכתם מעבירין על דם חטאת, חוץ ממי
41 רגלים, שאין מכניסין מי רגלים למקדש.
42 יא. פלי חרש שנתבשלה בו החטאת הנאכלת טעון שביקה
43 בעזרה. וכלי מתכות שנתבשלה בו טעון מריקה ושטיפה
44 במים בעזרה. שנגמר: וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר.

47 אף על פי שלא נאמר כאן במקום קדוש - הרי דינן כדין
48 הכבוס: מה כבוס הבגד בקדש, אף שבירת פלי חרס
49 ושטיפת פלי מתכות ומריקתו בקדש. ואחד פלי שבשול בו
50 או פלי שהערה לתוכו ורתח.
51 יב. מריקה - בחמין, ושטיפה - בצונן. 'במים' - לא בזין,
52 ולא במזג, ולא בשאר משקין. והמריקה והשטיפה -
53 כמריקת הכוס ושטיפתו. והשפוד והאספלה - מגעילן במים
54 חמים על גבי האש ואחר כך מדיחן.
55 יג. במה דברים אמורים? שבשול בהן אחר שזנרק דמה
56 כהלכתו; אבל אם בשל קדם זריקה, או שבשול בה בשור
57 חטאת הנשרפת - אינו טעון מריקה ושטיפה. בשל במקצת
58 הכלי - פלו טעון מריקה ושטיפה.
59 יד. צלה הבשר באויר תנור של חרס - יש בדבר ספק אם
60 ישבר, הואיל ונתבשלה בו, או לא ישבר, הואיל ולא נגע
61 בו. ולא בחטאת בלבד, אלא כל הכלים שמשמשין בהן
62 בקדשים על ידי חמין, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים,
63 טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה. וכן השפוד והאספלה
64 - מגעילן עקב אכילה. ואינו מניחן עד זמן אכילה שניה,
65 אלא כשישלים לאכל - יגעיל השפוד והאספלה, וימרק
66 וישטף הכלי, בין פלי מתכות בין פלי חרס; חוץ מן
67 החטאת ששובר בה פלי חרס. ומבשל ושונה ומשלש מיד,
68 בין בכלי מתכות בין בכלי חרס, וממרק ושוטף עד סוף
69 אכילה.
70 טו. פלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה - אינן טעונין
71 מריקה ושטיפה, אפילו בחטאת, אלא הדחה בלבד. נאמר
72 בחטאת: כל אשר יגע בבשרה יקדש - להיות כמותה. אם
73 פסולה היא - הנוגע בה פסול, ואם פשרה - הנוגע בה
74 יאכל כמותה ובקדשתה.
75 טז. במה דברים אמורים? כשנבלעה בו; אבל נגיעה בלא
76 הבלעה אינה מקדשת. ואחד החטאת ואחד שאר קדשים,
77 בין קדשים קלים בין חמורים; שנגמר: זאת התורה לעלה
78 למנחה.
79 יז. נגע בשרה בריק ונבלע במקצתו - לא נתקדש פלו,
80 אלא חותף מקום הבלע.
81 יח. פלי שבשול בו קדשים וחלין או קדשי קדשים וקדשים
82 קלים: אם יש בהן בנותן טעם - הרי הכל נאכל כחמור
83 שבהן, וטעון הכלי מריקה ושטיפה, והכל כחמור שבהן
84 לכל דבר; ואם לא נתן טעם זה בזה - אין הקלין נאכלין
85 כחמורים, ואינן כמותן לכל דבר, אבל הכלי טעון מריקה
86 ושטיפה.
87 יט. בגד שנתו עליו דם החטאת ויצא חוץ לעזרה - מחזירו
88 לעזרה ומכבסו שם. נטמא חוץ לעזרה - כיצד יעשה?
89 קורעו כדי שיטהר, ומכניסו ומכבסו בפנים. וצריך להניח
90 בו שלם כדי מעפרת. לפי שנגמר 'בגד', צריך לכבס בגד.
91 ואף על פי שהוא טמא מדבריהם מפני כדי המעפרת
92 שנגארה בו, בין שנגרע רבו טהור מן התורה ומתור
93 להכניסו למקדש לכבס הדם.
94 כ. מעיל שנתו עליו דם חטאת ויצא ונטמא לחוץ - כיצד

1 הוא עושה? והרי הקורע אותו - לוקה, כמו שבארנו.
2 מכניסו פחות פחות משלש אצבעות ומכבסו בפנים, ואחר
3 שיתכבס כל הדם מעט מעט מטבילין אותו בחוץ.
4 כא. כלי חרס שבשל בו החטאת ויצא - מכניסו ושוכרו
5 בפנים. נטמא בחוץ - נוקבו בכדי שרש קטן כדי שיטהר,
6 ומכניסו ושוכרו בפנים. ואם נקבו נקב גדול מזה - אינו
7 שוכרו בפנים; שהרי אינו כלי, ואין שוכרין בפנים אלא
8 פלים. וכן כלי מתכות שבשל בו ויצא חוץ לעזרה - מכניסו
9 ומורקו ושוטפו בפנים. נטמא כשיצא - פוחדו עד שיטהר
10 ומכניסו בפנים, וחוזר ומרדדו עד שישתם הפחת ויחזר
11 כתבנית הפלים, ואחר כך מורקו ושוטפו בעזרה; שנאמר:
12 ואם בכלי נחשת וגומר - אין מורקין בפנים אלא פלים.

יום רביעי ז' תשרי ה'תשע"א

פרק תשיעי

14 א. מצות עשה לעשות כל האשמות כמצותן האמורה
15 בתורה. וכיצד מעשה האשמות? בין אשם ודאי בין אשם
16 תלוי - שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט ומוציא
17 האמורין ומולחן וזורקן על גב האשים. ואם רצה להולכין
18 בכלי - מוליך. ושאר בשרם נאכל לזכרי כהנה בעזרה
19 כחטאת.
20 ב. אשם מצרע יש בקבלת דמו שנוי, כמו שיתבאר
21 בהלכות מחסרי כפרה. ואף על פי כן, שאר מעשיו וזריקת
22 דמו על המזבח ואכילתו - כשאר האשמות לכל דבר.
23 ג. עשית כל שלמים כמצותן - מצות עשה. והן ארבעה
24 מינין: האחד שלמי צבור, והשלשה שלמי יחיד.
25 ד. וכיצד מעשה שלמי צבור? שוחט וזורק הדם כמו
26 שבארנו, ומפשיט ומוציא האמורים ומולחן ומקטירן,
27 והשאר נאכל לזכרי כהנה בעזרה כחטאת וכאשם, מפני
28 שהן קדשי קדשים כמו שבארנו.
29 ה. שלמי יחיד שלשה מינין: האחד הוא הבא שלמים בלא
30 לחם, כגון שלמי חגיגה ושמחה. והוא הנקרא שלמים.
31 והשני - שלמים הבאים עם הלחם בנגד או נדבה. והוא
32 הנקרא תודה. ואותו הלחם נקרא לחם תודה. והמין
33 השלישי - שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת נזרו, והם
34 באים עם לחם. והוא הנקרא איל נזיר.
35 ו. וכיצד מעשה שלשית? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו,
36 ומפשיט ומוציא האמורין, ואחר כך מנתח את הבשר
37 ומפריש החזה ושוק הימין, ונותן האמורין עם החזה
38 והשוק על ידי הבצלים, וכהן מניח ידו תחת ידי הבצלים
39 ומניף הכל לפני ה' במזרח. וכן כל הטעון תנופה - במזרח
40 מניפין אותו.
41 ז. וכיצד הוא מניף? מוליך ומביא, מעלה ומוריד. ואם היה
42 הקרבן תודה - לוקח מן הלחם הבא עמה אחד מעשרה
43 ומניחו עם החזה והשוק והאמורים, ומניף הכל על ידי
44 הבצלים כמו שבארנו.
45 ח. וכיצד מניח על ידי הבצלים? נותן את החלבים על

47 ידי הבצלים, וחזה ושוק למעלה, ושתי הפליות ויתרת
48 הכבד למעלה מהם, ואם יש לחם - מניחו למעלה, ומניף
49 הכל.
50 ט. היה הקרבן איל נזיר - מוציא האמורין ומפריש חזה
51 ושוק, ומבשל שאר האיל בעזרת הנשים, ולוקח הכהן
52 הנזיר בשלה מן האיל עם אחד מעשרה מן הלחם הבא
53 עמו עם החזה והשוק והאמורין ומניח הכל על ידי הנזיר,
54 והכהן מניח ידיו תחת ידי הבצלים ומניף הכל כמו
55 שבארנו.
56 י. אי זהו חזה? כל הרואה את הקרקע, למעלה עד הצואר,
57 למטה עד הכרס. וחותר עמה שתי צלעות אילן ואילן. ואי
58 זהו זרוע? מן הפרק של ארכבה עד כף של יד, שהם שני
59 איברים מערין זה בזה. והזרוע האמורה היא זרוע של ימין.
60 ושבנגדה ברגל הוא השוק האמור בכל מקום.
61 יא. ואחר שמניפין מולח האמורין ומקטירן על גבי המזבח.
62 אבל החזה והשוק נאכל לכהנים, שנאמר: כי את חזה
63 התנופה ואת שוק התרומה. ושאר השלמים נאכלים
64 לבצלים. ואין הכהנים זוכין בחזה ושוק אלא לאחר הקטר
65 האמורין.
66 יב. וכן הלחם שמניף בתודה ובאיל נזיר והזרוע הבשלה
67 נאכלין לכהנים, ושאר הלחם עם שאר הבשר נאכל
68 לבצלים. והלחם שמניף עם החזה והשוק - הם הנקראין
69 מורם מתודה; והזרוע בשלה עם החזה והשוק עם הלחם
70 שמניף - הם הנקראין מורם מאיל נזיר.
71 יג. הלחם המורם מן התודה ספק תרומה הוא. לפיכך אין
72 חביבין עליו מיתה וחמש בתרומה, ואינו מדמע בתרומה.
73 יד. היה בעל התודה כהן - הרי שאר הלחם נאכל לבצלים
74 כתורת ישראל; שאין הלחם הבא עם התודה או עם איל
75 נזיר קרוי מנחה.
76 טו. שנים שהביאו שלמים בשתפות - האחד מניף ברשות
77 חברו. אפלו הם מאה - אחד מניף על ידי כלן. מה שאין
78 כן בסמיכה.
79 טז. היתה אשה בעלת הקרבן - אינה מניפה, אבל הכהן
80 מניף; שנקרבה טעון תנופה, והיא פסולה לתנופה. וילעולם
81 אין אשה מניפה, אלא הסוטה והנזירה בלבד, כמו שבארנו.
82 ותנופה קודמת להגשה בכל מקום.
83 יז. כיצד הוא הלחם שמביא עם התודה? לוקח עשרים
84 עשרון סלת ועושה מהם עשרה עשרונים חמץ ועשרה
85 מצה. העשרה של חמץ עושה אותם עשר חלות.
86 יח. וכיצד מחמצין? מביא שאור כדי חמוצין ונותנו לתוך
87 המדה וממלא את המדה. אף על פי שסופה להיות חסרה
88 או יתרה מפני השאור, שפעמים יהיה עבה וקשה ופעמים
89 רך - אין משגיחין אלא על מדתה עתה, והרי הוא מודד
90 עשרון עשרון שלמים. והעשרה עשרונים של מצה עושה
91 מהן שלשים חלות שוות, עשר חלות מכל מין: עשר חלות
92 מאפה תנור, ועשר חלות קיקים, ועשר חלות מרובת.
93 יט. וכיצד היא המרובת? חולטה ברותחין ואופה אותה
94 מעט, ואחר כך קולה אותה בשמן על האלפס וכיוצא בו

שנאמר: את חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום
טהור. לא נאמר בהן 'במקום קדוש', שהיא העזרה, אלא
'טהור', שהוא כל מחנה ישראל. שפגדו לדורות -
ירושלים. והוא הדין למעשר ופסח, שהרי הן קדשים קלים
בשלמים. והחלונות ועצי החומה - כלפנים.
ו. השלמים נאכלים ביום הזבחה וכל הלילה וכל יום
המחרת עד שתשקע החמה; שנאמר: ביום הקריבו את
זבחו יאכל וממחרת, ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו
ביום השלישי וגומר. נמצאת למד, שהן נאכלין לשני ימים
ולילה אחד. בין חלק הכהנים בין חלק הבעלים. והוא הדין
לבכור ומעשר, שהרי הן קדשים קלים בשלמים.
ז. אבל התודה, אף על פי שהיא קדשים קלים, אינה
נאכלת אלא ביום הזבחה עם הלילה; שנאמר בה: ביום
קרבו יאכל, לא יגזר ממנו עד בקר. וכן איל נזיר. והלחם
הבא עמהן - פיוצא בהן, בין חלק הכהנים בין חלק
הבעלים. והוא הדין לחטאת ולאשם ושלמי צבור ולשירי
מנחות, שהכל נאכל ליום ולילה; שנאמר: ביום קרבנו
יאכל - כל הקרבנות במשקמם. חוץ מן השלמים, שפרש
בהן הכתוב, ובכור ומעשר הדומים להם.
ח. כל אלו הנאכלין ליום ולילה - דין תודה שהן נאכלין
עד שיעלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה, אמרו
חכמים, שאין נאכלין אלא עד חצות הלילה.
ט. כל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין
אוכלין אותם אלא הסוהרים בלבד המולין. אפלו העריב
שמשו ולא הביא בפירתו - אינו אוכל בקדשים. והטמטום
אסור לאכל בקדשים, לפי שהוא ספק ערל. אבל
האנדוגינוס - יראה לי שאוכל בקדשים קלים.
י. ומתיר לאכל את הקדשים בכל מאכל. אפלו הכהנים
מתירין לאכל חלקם, בין מקדשים קלים בין מקדשי קדשים,
בכל מאכל, ולשונות באכילתן, ולאכלם צלויים שולוקים
ומבשלים, ולתת לתוכן תבלין של חלין, אבל לא תבלין
של תרומה, שלא יביאו את התרומה לידי פסול. והעצמות
הנשארות - מתרות, ועושה אדם מהם כל בלי שירצה.
יא. היתה להם אכילה מועטת - אוכלין עמה חלין
ותרומות, כדי שתהיה נאכלת עם השבע. היתה להן אכילה
מרבה - אין אוכלין עמה חלין ותרומה, כדי שלא תהיה
נאכלת אכילה גסה. וכן בשירי המנחות.
יב. אין מבשלין חטאת או אשם עם מורם מתודה או מאיל
נזיר, מפני שממעט באוכליתן ובמקום אכילתן. ולא מורם
מתודה ומאיל נזיר עם בכור או עם חזה ושוק של שלמים,
מפני שממעט זמן אכילתן. ולא מורם משלמים של אמש
עם חטאת ואשם של יום, מפני שממעט באוכליתן ובמקום
אכילתן ובזמן אכילתן. אבל חטאת ואשם מתבשלין זה עם
זה, ותודה ואיל נזיר זה עם זה, והבכור וחזה ושוק זה עם
זה. חתיכה של קדשי קדשים או של פגול או נותר
שנתבשלה עם חתיכות אחרות - אותן החתיכות אסורות
לזרים ומתרות לכהנים.
יג. בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל עם

כדרך שקולין הספגנין, ומרבין בשמנה. וזהו הרבוף האמור
בכל מקום.
כ. ובכמה שמן הוא עושה השלשים חלות? בחצי לג שמן.
ושעור זה הלכה למשה מסיני. רביעית ממנו לרבוכה,
ושמינית לחלות, ושמינית לרקיקין.
כא. החלות - לותת הסלת שלהן בשמינית של שמן, ואחר
כך לש ואופה אותן. והרקיקין - מושחן בשמינית שלהן
אחר אפיתן. והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל
מין ומין; שנאמר: אחד מכל קרבן.
כב. ולחמי תודה שאפה אותן ארבע חלות - יצא. לא
נאמר ארבעים אלא למצה. והוא שיפריש החלה שלהן
אחת מכל קרבן כשהן בצק, שאין מפרישין פרוסה;
שנאמר: אחד מכל קרבן - שלא יטל פרוס.
כג. וכיצד הוא הלחם הבא עם איל נזיר? לוקח ששה
עשרונות ושני שלישי עשרון ועושה מהן עשרים חלות
שוות, והכל מצה. עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר
חלות לותת הסלת שלהן בשמן, והכל מאפה תנור. ושמן
שלהן רביעית. ושעור זה הלכה למשה מסיני. והכהן לוקח
מהן שתי חלות, אחת מכל מין.
כד. שני מיני לחם שבנזיר וארבעה מיני לחם שבתודה
מעבדין זה את זה. ומעשה הלחם של שניהן חוץ לעזרה.
כה. כיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח? אחר שזורק
דמן כמו שבארנו מפשיט ומוציא האמורים ומולתן
ומקטירן. ושאר בשר הבכור נאכל לכהנים. ושאר בשר
המעשר נאכל לבעלים. ושאר הפסח נאכל למנוייו
בהלכותיו, כמו שיתבאר בהלכות הפסח.

יום חמישי ח' תשרי ה'תשע"א

פרק עשירי

א. אכילת החטאת והאשם מצות עשה, שנאמר: ואכלו
אתם אשר פפר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.
והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין אותן הכהנים,
שאכילתן מצוה.
ב. וכן אכילת שירי מנחות מצות עשה, שנאמר: והנותרת
ממנה יאכלו אהרן ובניו.
ג. ואין חטאת ואשם ושירי מנחות נאכלין אלא לזכרי
כהנה בעזרה; ואם נאכלו בהיכל - נאכלו. שנאמר: לכל
מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשםם בקדש הקדשים
תאכלנו, כל זכר יאכל אותו. וכן שלמי צבור הרי הם
בחטאת וכאשם, כמו שבארנו.
ד. חזה ושוק של שלמים נאכלין לכהנים זכרים ונקבות,
שנאמר בהם: לך נתתם ולבניך ולבנותיך. וכן המורם
מתודה והמורם מאיל נזיר, שנאמר: כל תרומת הקדשים
אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך.
ה. וכן הבכור, שהרי נאמר בו: ובשרם יהיה לך פחזה
התנופה וכשוק הימין. וכל אלו הנאכלים לכהנות - נאכלים
לעבדי הכהנים ולנשיהם בתרומה. וכלן נאכלים בכל העיר,

1 בֶּשֶׁר תֹּאֲהוּ - הָרִי בֶּשֶׁר הַתֹּאֲהוּ אֶסּוּר לְטִמְאִים וּמִתֵּר
2 לְטֹהוּרִים.

3 יד. נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: עוֹר הָעֵלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לִפְנֵי לֹו יְהוָה;
4 וְנֶאֱמַר בַּחֲטָאת: הִכְהֵן הַמִּחְטָא אֹתָהּ יֹאכְלָנָה; וְנֶאֱמַר
5 בַּאֲשָׁם: הִכְהֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לֹו יְהוָה; וְנֶאֱמַר בְּשִׁלְמִים:
6 לִכְהֵן הַזֶּרֶק אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים לֹו יְהוָה; וְנֶאֱמַר בְּמִנְחָה: הִכְהֵן
7 הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לֹו יְהוָה. אֵין הַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּכָל אֵלּוּ אֶלָּא
8 בְּרֹאיוֹ: שֶׁהִכְהֵן הָרֹאיוֹ לְעִבּוּדָה - זֶהוּ שֵׁשׁ לֹו חֵלֶק לֹאֲכֹל;
9 וּמִי שֶׁאֵינוֹ רֹאיוֹ בִּשְׁעַת הַקֶּרֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה טָמֵא - אֵין לֹו
10 חֵלֶק לֹאֲכֹל אֶפְלוּ שִׁשְׁיִטְהָר לְעֶרֶב. אֲבָל לְעִנְיַן חֵלֶקָה - הַכֹּל
11 לְאִנְשֵׁי בֵית אֲב שִׁמְקָרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֹלָם חוֹלְקִים בְּכָל
12 קֹדֶשׁ הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ בְּאָחִיו, בֵּין זֶה שֶׁהִקְרִיב בֵּין אָחִיו שֶׁעִמּוֹ
13 בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֹא הִקְרִיב.

14 טו. וְלִמָּה חֵלֶק הַכְּתוּב בְּמִנְחוֹת בֵּין מִנְחוֹת הָאֻפוֹיּוֹת וּמִנְחַת
15 הַסֵּלֶת? שֶׁהָרִי בַּאֲפוֹיּוֹת הוּא אוֹמֵר: כֹּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תֹּאֲכֶה
16 בַּתְּנוּרָה, לִפְנֵי הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לֹו תִּהְיֶה; וּבְמִנְחַת הַסֵּלֶת הוּא
17 אוֹמֵר: וְכֹל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּבַחֲרֵבָה, לְכֹל בְּנֵי אֶהֱרֹן
18 תִּהְיֶה אִישׁ בְּאָחִיו. שֶׁהָאֻפוֹיָה, כְּשֶׁחוֹלְקִין אוֹתָהּ אִנְשֵׁי בֵית
19 אֲב, כֹּל שִׁנְיָע לֹו חֵלֶק, אֶפְלוּ בְּזִית פֶּת - הָרִי הוּא רֹאיוֹ
20 לֹו, שֶׁהָרִי אוֹכְלוּ מִיָּד; אֲבָל הַסֵּלֶת, אִם יִחְלְקוּהָ בִּיגִיָּהֶן,
21 נִמְצָא מְגִיעַ לָזֶה מֵלֹא כְּפוֹ סֵלֶת אוֹ פְחוֹת, שֶׁאֵינוֹ רֹאיוֹ לֹא
22 לְלוֹשׁ אוֹתוֹ וְלֹא לְאֻפוֹתוֹ, לְפִיכֶף הָיָה עוֹלָה עַל הַדַּעַת
23 שֶׁיִּחְלְקוּ מִנְחָה כְּגֹד מִנְחָה, וְלֹא יִחְלְקוּ מִנְחָה זֹו בְּפָנֵי עֲצָמָה
24 עַל כֹּל אִנְשֵׁי בֵית אֲב; הַצֶּרֶף הַכְּתוּב לוֹמֵר בָּהּ: לְכֹל בְּנֵי
25 אֶהֱרֹן תִּהְיֶה אִישׁ בְּאָחִיו - לוֹמֵר שֶׁיִּחְלְקוּהָ בְּפָנֵי עֲצָמָה.
26 מִכָּאֵן אֲמָרוּ חֲכָמִים: אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּגֹד מִנְחָה, אֶפְלוּ
27 מַעֲשֵׂה מַחֲבֵת כְּגֹד מַעֲשֵׂה מַחֲבֵת אוֹ סֵלֶת כְּגֹד סֵלֶת; אֶלָּא
28 כֹּל אַחַת וְאַחַת חוֹלְקִין שְׁרִירָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

29 טז. וְכֵן אֵין חוֹלְקִין עוֹף כְּגֹד עוֹף, וְלֹא חֲטָאת כְּגֹד
30 חֲטָאת, וְלֹא חֲזֵה וְשׁוֹק כְּגֹד חֲזֵה וְשׁוֹק; אֶלָּא כֹּל חֵלֶק וְחֵלֶק
31 חוֹלְקִין אוֹתוֹ בִּיגִיָּהֶן בְּשׁוּהָ.

32 יז. אֵין הַקֶּטֶן חוֹלֵק אֶפְלוּ בְּקִדְשֵׁי קָלִים, אִף עַל פִּי שִׁמְתָּהּ
33 לְהַאֲכִילוֹ קִדְשֵׁי קָדְשִׁים. וְכֵן אִשָּׁה וְאֶנְדְּרוּגִינּוֹס אֵין חוֹלְקִים
34 לָהֶם בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כָּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ בְּאָחִיו. אֲבָל בַּעַל
35 מוֹם, בֵּין כְּבוֹעַ בֵּין עוֹבֵר, בֵּין שְׁנוּלֵד בְּמוֹמוֹ בֵּין שֶׁהָיָה
36 תָּמִים וְנִפְסָל - חוֹלֵק וְאוֹכֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: לָחֶם אֱלֹהֵינוּ מִקְדָּשִׁי
37 הַקִּדְשִׁים וְגוֹמֵר. וְהוּא שִׁיְהָיָה רֹאיוֹ לֹאֲכִילָהּ. אֲבָל אִם הָיָה
38 טָמֵא - אֵינוֹ חוֹלֵק לֹאֲכֹל לְעֶרֶב.

39 יח. וְכֵן גְּדוֹל אוֹכֵל שְׁלֹא בַּחֲלָקָה, אֶלָּא נוֹטֵל כֹּל מֵה
40 שְׁרִצָּה.

41 יט. כֹּל הָרֹאיוֹ לֹאֲכִילַת הַקִּדְשִׁים בִּשְׁעַת הַקֶּרֶן - חוֹלֵק
42 לֹאֲכֹל; וְכֹל מִי שֶׁאֵינוֹ רֹאיוֹ לֹאֲכֹל בִּשְׁעַת הַעֲבוּדָה, אִף עַל
43 פִּי שֶׁהוּא רֹאיוֹ לְעִבּוּדָה וְהָרִי הוּא רֹאיוֹ לֹאֲכֹל לְעֶרֶב - אֵין
44 חוֹלֵק כְּדִי לְהַנִּיחַ חֵלֶק לְעֶרֶב. בִּיצֵד? טָבוֹל יוֹם וּמִחֲסֹר
45 כְּפוּרִים וְהַאוֹנֵן בַּיּוֹם הַקְּבוּרָה, בֵּין כֵּהֵן גְּדוֹל בֵּין כֵּהֵן
46 הַדְּיוּט, אֵין חוֹלְקִין לֹאֲכֹל לְעֶרֶב.

47 כ. כֹּל שֶׁאֵינוֹ רֹאיוֹ לֹאֲכֹל - אֵינוֹ רֹאיוֹ לְעֶבֶד; חוּץ מִכֵּהֵן
48 גְּדוֹל הַאוֹנֵן, שֶׁהוּא מִקְרִיב וְאֵינוֹ אוֹכֵל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֹל

שֶׁאֵינוֹ רֹאיוֹ לְעֶבֶד - אֵינוֹ רֹאיוֹ לֹאֲכֹל; חוּץ מִבַּעַל מוֹם, שֶׁהָרִי נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה.

כא. כֹּל שֶׁאֵין לֹו חֵלֶק בְּבֶשֶׂר - אֵין לֹו חֵלֶק בְּעוֹרוֹת. אֶפְלוּ
טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר בִּשְׁעַת הַקֶּטֶר חֲלָכִים - אֵינוֹ
חוֹלֵק בְּבֶשֶׂר. שֶׁנֶּאֱמַר: הַמִּקְרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב
מִבְּנֵי אֶהֱרֹן, לֹו תִּהְיֶה שׁוֹק הַזֶּמֶן לְמִנְחָה - עַד שִׁיְהָיָה טָהוֹר
וְרֹאיוֹ לְעִבּוּדָה מִשְׁעַת זְרִיקָה עַד אַחֵר הַקֶּטֶר חֲלָכִים.

כב. נִטְמָא אַחֵר זְרִיקָה וְטָבֵל, וְהָרִי הוּא טָהוֹר אִף בִּשְׁעַת
הַקֶּטֶר חֲלָכִים - הַדָּבָר סָפֵק אִם חוֹלֵק אִם אֵינוֹ חוֹלֵק. לְפִיכֶף, אִם תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

כג. קָרְבֵן צָבוּר הֵבֵא בְּטִמְאַה, אִף עַל פִּי שֶׁהִטְמִאִים
מִקְרִיבִין אוֹתוֹ - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטָּהוֹרִין לֹאֲכֹל לְעֶרֶב, מִפְּנֵי
שֶׁאֵינֶם רֹאיוּיִים לֹאֲכִילָהּ.

יום שישי ט' תשרי ה'תשע"א

פרק אחד עשר

א. כֹּל הָאוֹכֵל בְּזִית מִבֶּשֶׂר הָעוֹלָה, בֵּין לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמָה
בֵּין לְאַחֵר זְרִיקַת דָּמָה - לוֹקָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹכֵל לֹאֲכֹל
בִּשְׁעָרֶיךָ מִעֵשֶׂר דִּגְנֶךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְגוֹמֵר וְכֹל דְּגָרֶיךָ אֲשֶׁר
תִּדְרֹ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֹּו אֶזְהָרָה לְאוֹכֵל בֶּשֶׂר הָעוֹלָה.
ב. וְחֵלְקָהּ וּבִשְׁרָה וְסִלְתָּהּ וְשִׁמְנָהּ וְזֵיֵן שֶׁל נִסְכֶּיהָ - חֲמִשָּׁתָן
מִצֵּטְרֵפִין לְכַזִּית.

ג. וְכֵן הָאוֹכֵל בְּזִית מִכֹּל הָאֻמוּרִין, בֵּין לְפָנֵי זְרִיקָה בֵּין
לְאַחֵר זְרִיקָה, בֵּין כֵּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל - לוֹקָה. שֶׁהָאֻמוּרִין כָּלִיל
לְמוֹזֶבֶח כָּל הָעוֹלָה, וְהָרִי נֶאֱמַר בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים: כָּלִיל תִּהְיֶה
לֹא תֵאָכֵל; כֹּל שֶׁהוּא כָּלִיל לְמוֹזֶבֶח - אֲכִילָתוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
וְלוֹקִין עָלָיו בְּכַזִּית. וְכֵן הָאוֹכֵל בְּזִית מִבֶּשֶׂר חֲטָאוֹת
הַנִּשְׂרָפוֹת - לוֹקָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה
אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵאָכֵל, בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף.

ד. כֹּל הָאוֹכֵל בְּזִית מִבֶּשֶׂר הַקִּדְשִׁים, אֶפְלוּ קִדְשִׁים קָלִים,
קִדְשֵׁי זְרִיקַת דָּמִם - לוֹקָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹכֵל לֹאֲכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ
מִעֵשֶׂר דִּגְנֶךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְנִבְחֲתֶיךָ. כְּלוֹמֵר, לֹא תוֹכֵל
לֹאֲכֹל נִבְחֲתֶיךָ בִּשְׁעָרֶיךָ קִדְשֵׁי שְׁזִירָקִין דָּמָן בִּשְׁעָרֵי הַמִּקְוֹם.
מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֹּו אֶזְהָרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים
קִדְשֵׁי זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הַדִּין לְשַׂאֵר קִדְשִׁים, בֵּין קָלִים בֵּין
חֲמוּרִים. וְשִׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹדָה, שֶׁהֵם: הַחֵלֶב וְהַבֶּשֶׂר,
וְהַסֵּלֶת וְהַשֶּׁמֶן וְהַזֵּיֵן, וְהַלֶּחֶם - כֹּל מִצֵּטְרֵפִין לְכַזִּית.

ה. כֹּל הָאוֹכֵל בְּזִית מִבֶּשֶׂר קִדְשֵׁי קָדְשִׁים חוּץ לְעִזָּה -
לוֹקָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹכֵל לֹאֲכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מִעֵשֶׂר דִּגְנֶךָ
תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבִכּוֹרֶת בִּקְרֶךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ,
שֶׁזֹּו אֶזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר חֲטָאוֹת וְאֻשְׁמוֹת חוּץ לְעִזָּה.
וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל קִדְשִׁים קָלִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁהוּא
לוֹקָה; שְׁחֹמֶת יְרוּשָׁלַיִם לְקִדְשִׁים קָלִים כְּחֹמֶת הָעִיר
לְקִדְשֵׁי קָדְשִׁים. וְאַחֵד בֶּשֶׂר חֲטָאת וְאֻשְׁם אוֹ שְׁרִי מִנְחוֹת.
ו. בֶּשֶׂר קִדְשֵׁי קָדְשִׁים שִׁנְיָא חוּץ לְחֹמֶת הָעִיר, וּבֶשֶׂר
קִדְשִׁים קָלִים שִׁנְיָא חוּץ לְחֹמֶת יְרוּשָׁלַיִם - נִפְסָל וְנֶאֱסָר
לְעוֹלָם, וְאִף עַל פִּי שֶׁחֲזָרוּ לְמִקְוָמוֹ - אֶסּוּר לֹאֲכֹלוֹ. וְהָאוֹכֵל

1 ממנו כזית - לוקה; שגאמר: ובשר בשדה טרפה לא תאכלו
2 - כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטרפה, כמו
3 שבאנו בהלכות מאכלות אסורות.
4 ז. נכנס בשר קדשים קלים להיכל - הרי זה פשר.
5 ח. זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת
6 דמים - לוקה. שגאמר: ואכלו אתם אשר כפר בהם וגומר,
7 וזר לא יאכל וגומר; במקום שהכהן אוכל ובעת שראוי
8 לאכל, אם אכלו שם הזר - לוקה. אבל אם אכל הזר בשר
9 קדשי קדשים בחוץ - לוקה משום אוכל בחוץ, לא משום
10 זר שאכל קדש, שהרי אינם ראויין שם לכהנים. וכן אם
11 אכלו בעזרה קדם זריקה - לוקה משום אוכל קדם זריקה
12 בלבד, לא משום זרות.
13 ט. זר שאכל כזית מחטאת העוף - לוקה שתיים: אחת
14 משום זר שאכל את הקדש, ואחת משום אוכל נבלה. שכל
15 מליקה נבלה היא, וכשהתרה - לכהנים התרה, לא לזרים;
16 והרי הן שני אסורין הבאין באחד, כמו שבאנו.

17 **שבת קודש י' תשרי ה'תשע"א**

18 **פרק שנים עשר**

19 א. המנחות הם מן הקרבנות. והמנחות הבאות בפני עצמן
20 ואינן באות משום נסכים - מהם מנחת צבור, ומהם מנחת
21 יחיד.
22 ב. וכל המנחות סלת חטים; חוץ ממנחת סוטה ועמר
23 התנופה, שהם מן השעורים.
24 ג. שלש מנחות לצבור: עמר התנופה. והוא קרב למזבח, כמו
25 שיתבאר. ושתי הלחם שמביאין ביום עצרת. ואלו נקראו
26 מנחה, ואינן קרבין לגבי המזבח, והן חמץ. וצליהם גאמר:
27 קרבן ראשית תקריבו אתם לה', ואל המזבח לא יעלו.
28 והמנחה השלישית הוא לחם הפנים שעושין בכל שבת. ואינו
29 קרב לגבי המזבח, אלא פלו נאכל לכהנים, כמו שיתבאר.
30 ד. ותשע מנחות היחיד, וכלן קרבין למזבח, ואלו הן:
31 מנחת חוטא. והיא המנחה שמקריב העני כשיתחייב חטאת
32 ולא תגיע ידו. מנחת סוטה. והיא מנחת הקנאות, שפכר
33 נתפרשו מעשיה. המנחה שמקריב כל כהן תחלה כשיתכנס
34 לעבודה, שמקריב אותה בידו, והיא הנקראת מנחת חנוף.
35 המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום, והיא הנקראת חבתין.
36 מנחת הסלת. והיא באה בגדר ונדבה. מנחת המחבת. והיא
37 באה בגדר ונדבה. מנחת המרחשת. והיא באה בגדר ונדבה.
38 מנחת מאפה תנור. והיא באה בגדר ונדבה. מנחת ריקין.
39 והיא באה בגדר ונדבה.

40 ה. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - אין כל אחת מהן
41 פחותה מעשרון. ומעוטו מעכב את פלו. וחמש מנחות
42 הבאות בגדר ונדבה - יש לו להתנדב ולגדר מהן כל מה
43 שירצה, אפלו אלף עשרון. אבל מנחת העמר ומנחת חוטא
44 ומנחת קנאות ומנחת חנוף והחבתין - כל אחת מהן עשרון
45 אחד, לא פחות ולא יותר.

46 ו. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערכ

47 כנגד חדה של קרן דרומית מערבית, ואינן טעונות תנופה;
48 חוץ ממנחת סוטה ועמר התנופה, ששניהן טעונות תנופה
49 והגשה.
50 ז. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח טעונות שמן ולבונה.
51 לג שמן לכל עשרון, וקמץ לבונה לכל מנחה, בין שהיתה
52 עשרון אחד בין שהיתה ששים עשרונים; שאין מביאין
53 בכלי אחד יתר על ששים עשרון, כמו שיתבאר. חוץ
54 ממנחת קנאות ומנחת חוטא, שגאמר: לא ישים עליה שמן
55 ולא יתן עליה לבנה.
56 ח. נתן והקריב - לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה
57 בפני עצמה. נתן פלי שיש בו שמן או לבונה על גביה -
58 אינו עובר, ולא פסל. מנחת חנוף והחבתין - מוסיף לכל
59 אחת מהן שמן, כמו שיתבאר.
60 ט. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח נקמצות, ומקטיר
61 הקמץ פלו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים; חוץ
62 ממנחת זכרי כהנה, שאינה נקמצת, אלא מקטירין אותה
63 פלה, שגאמר: וכל מנחת כהן וגומר. הא למדת, שמנחת
64 חנוף והחבתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה -
65 כלן נשרפות על גבי המזבח, ואינן נקמצות.
66 י. הכהנת - מנחתה נקמצת ממנחת ישראל, ושיריה נאכלין.
67 יא. ולדות שנתעברו והרי כל אחד מהן ספק - מנחתם
68 נקמצת ממנחת ישראל, ואינה נאכלת ממנחת כהנים. ביצר
69 עושים? הקמץ קרב בפני עצמו, והשירים מתפזרין על בית
70 הדשן.
71 יב. כל הנשואות לכהנים, בין כהנת בין ישראלית - אין
72 שירי מנחותיהן נאכלים, מפני חלק הפעל שאינו אוכל,
73 ואינה פלה לאשים, מפני חלק האשה; אלא הקמץ קרב
74 לעצמו, והשירים מתפזרין על בית הדשן. הקמיצה בכל
75 מקום בעזרה. ואם קמץ בהיכל - כשרה.
76 יג. מקדישין מנחה בכלי שזל גבי קרקע, וקומצין מפלי
77 שזל גבי קרקע; ואין מקדישין הקמץ בכלי שזל גבי
78 קרקע. ומאימתי יתרו השירים באכילה? משיצית האור
79 ברב הקמץ.
80 יד. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - מצה. וכן שירי
81 המנחות שאוכלין לכהנים, אף על פי שהן מתרין לאכלן
82 בכל מאכל ובדבש - אין אוכלין אותן חמץ; שגאמר: לא
83 תאפה חמץ חלקם - אפלו חלקם לא יחמיצו. ואם החמיץ
84 שיריה - לוקה. והמחמץ אחר המחמץ - חייב. ולוקין על
85 כל עשיה ועשיה שבה.
86 טו. ביצר? לשה חמץ, או ערכה חמץ, או קטפה חמץ, או
87 אפאה חמץ - לוקה. שגאמר: לא תעשה חמץ, וגאמר: לא
88 תאפה חמץ - לחיב על כל מעשה יחיד שבה. עשה חמץ
89 מתחלה ועד סוף - לוקה על כל מעשה מהן.
90 טז. הניח שאור על גבי העסה והלף וישב לו ונתחמצה
91 מאליה - לוקה; שהנחת השאור הוא המעשה.
92 יז. תבל השירים בקצח או בשמשמין או בכל מיני תבלין
93 ושמינים - כשרה. מצה היא, אלא שנקראת מצה מתבלת.
94 יח. המחמץ מנחה פסולה - פטור; שגאמר: אשר תקריבו

יחמיצו; הואיל ולישתן ואפיתן בפנים בעזרה, אנשי פנים
 15 וריזין הן.
 16 כב. ובמקום שמבשלין קדשי קדשים, שם אופין את
 17 המנחות; שנאמר: זה המקום אשר יבשלו שם הכהנים את
 18 האשם ואת החטאת, אשר יאפו את המנחה וגומר.
 19 כג. כל המנחות - טחינתן והרקדתן בחוץ, ולישתן
 20 ועריכתן ואפיתן בפנים. וכל מעשיהן כשרים בזה, עד
 21 שיבאו לבית הקמיעה. ומחבת ומחשת היו בעזרה,
 22 ושתיהם מפלי השרת ומקדשין. ותנור של מקדש של מתכת
 23 היה.

1 ליי לא תעשה חמץ - הפשרה להשם, לא הפסולה. חמץ
 2 כשהיא כשרה ויצאת לחוץ, וחזר וחמץ אחר שנפסלה
 3 ביציאתה - אינו לוקה. חמץ בראשו של מזבח - אינו
 4 לוקה; שנאמר: אשר תקריבו, וכבר קרבה זו והיא כשרה.
 5 יט. המתחמץ לחם הפנים - לוקה; שנאמר: כל המנחה
 6 אכל מנחת נסכים - אין בה מלקות; שאם גבלה במים -
 7 הרי נפסלה קדם שתתחמץ, ואם גבלה ביון של נסכים -
 8 מי פרות הן ואין מחמיצין.
 9 כ. החטים של מנחות אין לותתין אותן, שמה יחמיצו;
 10 שהרי בחוץ לותתין אותן, ואין הפל וריזין לשמן. אבל
 11 מנחת העמר, הואיל והיא של צביר - לותתין אותה; שהרי
 12 הצביר וריזין הן ומשמרין אותה.
 13 כא. כל המנחות הנאפות בלושות בפושרין, ומשמרין שלא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'ו' תשרי ה'תשע"א

49 אמרו יתעלה: "בכור בניך תתן-לי" (שמות כב,
 50 כח). ופרש איך תהיה נתינה זו: שנפדנו מן-הכהן
 51 וכאלו כבר זכה בו, ונקנהו ממנו בחמשה סלעים.
 52 והוא אמרו יתעלה: "אך פדה תפדה את בכור
 53 האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו היא מצות פדיון
 54 הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא מצות
 55 (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר
 56 בקדושין (כט). וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו
 57 במסכת בכורות (מו).

58 המצוה הפ"א — הוא הצווי שנגצטינו לפדות
 59 פטר (בכור של) חמור בשה דוקא ושללא יפדה
 60 בזולתו — אם לא יפדה אותו בשוין — ויתן
 61 אותו השה לפהן, והוא אמרו יתעלה; "ופטר
 62 חמור תפדה בשה" (שמות לד, כ). וכבר נתבאר
 63 דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) וגם היא
 64 אין הלויים חייבים בה.

יום שלישי ו' תשרי ה'תשע"א

65 מצות עשה פב. קלה.
 66 מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.
 67 המצוה הפ"ב — הוא הצווי שנגצטינו בעריפת
 68 (ראשו של) פטר חמור. אם אינו רוצה לפדותו,
 69 והוא אמרו יתעלה: "ואם-לא תפדה וערפתו"
 70 (שמות לד, ב), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
 71 במסכת בכורות (פרק א) אפשר למקשה להקשות
 72 עלי ולומר: מדוע אמה מונה פדיתו ועריפתו

יום ראשון ד' תשרי ה'תשע"א

24 מצות עשה קלג. קמג. קמד.
 25 המצוה הקל"ג — הצווי שנגצטינו להפריש חלה
 26 מכל-עסה ולתנה לפהן, והוא אמרו יתעלה:
 27 "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר
 28 טו, כ). וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו במסכת
 29 חלה ובמסכת ערלה (פרק ב משנה א) ואינה חובה
 30 מן-התורה אלא בארץ ישראל בלבד.
 31 המצוה הקמ"ג — הצווי שנגצטינו לתן לפהן את
 32 הזרוע והלחיים והקבה מכל-בהמה טהורה שאנו
 33 שוחטים, והוא אמרו יתעלה: "וזה יהיה משפט
 34 הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם
 35 ש" (דברים יח, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 36 בפרק י' מחלין (קל). ואין הלויים חייבים במצוה
 37 זו.

38 המצוה הקמ"ד — הצווי שנגצטינו להפריש
 39 ראשית הגז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) ולתנו
 40 לפהן, והוא אמרו יתעלה: "ראשית גז צאנך
 41 תתן-לו" (שם, ד), ומצוה זו אינה נוהגת אלא
 42 בארץ וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו בפרק י"א
 43 מחלין (קלה).

יום שני ה' תשרי ה'תשע"א

44 מצות עשה פ. פא.
 45 המצוה המשלימה שמנים — הצווי שנגצטינו
 46 לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לפהן, והוא

1 כשתי מצות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת,
2 ותהיה צריפתו מהלכות המצוה, כמו שבארנו
3 בכלל השביעי? ה' יודע ועד שהדין היה מחייב
4 כן, לולא מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן
5 שתי מצות, והוא אמרם (בכורות יג): "מצות פדיה
6 קודמת (עדיפה) למצות צריפה, ומצות יבום
7 קודמת למצות חליצה". הינו: כמו שהיבמה
8 עומדת או ליבום או לחליצה — והיבום מצוה
9 כמו שהזכיר והחליצה מצוה בפני עצמה — כך
10 פטר חמור עומד או לפדיה או לצריפה, וזו מצוה
11 כמו שאמרו.

12 המצוה הקל"ה — הצווי שנצטוינו להשפית
13 עבודת האדמה בשנה שביעית, והוא אמרו
14 יתעלה: "בחריש ובקציר תשבת" (שמות לד, כא)
15 וכבר נכלל הצווי בענין זה במה פעמים ואמר:
16 "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד), וכבר
17 הזכרנו מקדם (מצות עשה צ) — (להלן שיעור
18 קעד) את דבריהם זכרונם לברכה (שבת כד: ועוד):
19 "האי שבתון — עשה הוא". ואמר יתעלה עוד:
20 "ושבתה הארץ שבת לה" (שם, ב). וכבר נתבאר
21 דיני מצוה זו במסכת שביעית; ואינה חובה
22 מן-התורה אלא בארץ ישראל.

23 המצוה המשלימה מאתים ועשרים — האזהרה
24 שהזהרנו מלעבוד את הארץ בשנה שביעית, והוא
25 אמרו יתעלה: "שדך לא תזרע" (שם, ד). והעובר
26 על זה — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
27 במסכת שביעית.

28 המצוה הרכ"א — האזהרה שהזהרנו מלעבוד
29 את-האילן בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה:
30 "וכרמך לא תזמר" (שם). וגם העובר על זה —
31 חייב מלקות. ולשון ספרא (תחילת פרשת בהר):
32 "הזרע והזמיר בכלל היו (מלאכות הזריעה
33 והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד
34 בשביעית), ולמה יצאו? להקיש אליהם, מה זרע
35 וזמיר מיוחדים שהם עבודה בארץ ובאילן, אף
36 אני אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ
37 ובאילן". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת
38 שביעית.

39 המצוה הרכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלקצור

40 מה-שהצמיחה האדמה מעצמה בשנה השביעית
41 כדרך שאנו קוצרים כל-שנה. ופרוש דבר זה,
42 שאנו הזהרנו מעבודת האדמה ועבודת השמטה,
43 כמו שהזכרנו לעיל. והדבר שהצמיחה האדמה
44 ממה-שנזרע בה בשנה הששית והוא הנקרא:
45 ספיח מתר לאכלו (מן התורה) בשנה שביעית,
46 אבל אין מתר לקצרו אלא בשנתי מן-הרגיל. והוא
47 אמרו יתעלה: "את ספיח קצירך לא תקצור" (שם,
48 ה), אין פונתו שלא יקצרו כלל לפי שכבר אמר:
49 "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (שם, ו), אלא
50 פונתו: לא תקצרו כדרך שקוצרים תבואת שאר
51 שנים, כי אם כמי שקוצר דבר שהוא הפקר, בלי
52 הכנה ובלי התכוננות, כמו שזכרנו.

יום רביעי ז' תשרי ה'תשע"א

53 מצות לא תעשה רכג.
54 מצות עשה קלד. קמא.
55 מצות לא תעשה רל. רלא.

56 המצוה הרכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף גם
57 מה-שמצמיחים האילנות מן-הפרות בשנה
58 שביעית כדרך שאנו אוספים פרות כל-שנה, אלא
59 נעשה בכך שנוי כדי להראות שהוא הפקר, והוא
60 אמרו יתעלה: "ואת-ענבי גזירך (מלשון הפקר,
61 ואלו פרות שביעית) לא תבצר" (ויקרא כה, ה). בא
62 הפרוש (ספרא פרשת בהר): "לא תבצר כדרך
63 הבוצרים. מכאן אמרו: תאנים של שביעית אין
64 קוצין אותן במקצה (אין שוטחין אותן לייבוש
65 במקום המיועד לכך), אבל קוצה הוא בחרפה: ואין
66 דורכין ענבים בגת (להוציא יין), אבל דורף הוא
67 בערבה; ואין עושין זיתים בכד ובקטבי (מקומות
68 שרגילין לכתוש בהן זיתים): אבל כותש הוא
69 ומכניס לבודה" (מסחטה קטנה). וכבר נתבאר
70 דיני מצוה זו עם שלפניה במסכת שביעית.

71 המצוה הקל"ד — הצווי שנצטוינו להפקיר כל
72 מה-שהצמיחה האדמה בשנת השמטה, ולהתיר
73 (להפקיר) כל-צמחי שדותינו והוא אמרו יתעלה:
74 "והשביעת תשמטנה ונטשתה וגו'" (שמות כג,
75 יא), ולשון המכלתא: "והלא הפקם והזית בכלל
76 היה ולמה יצא? להקיש אליו: מה פקם מיוחד
77 שהוא בעשה, עוברין עליו בלא-תעשה, כך כל

עָלִיו שְׂבִיעִית אֲלֵא יִשְׁמַט. וּכְבֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוּ בְּסוֹף מִסְכַּת שְׂבִיעִית.
הַמִּצְוָה הָרִל"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵרנוּ מִלְּהַמְנֵעַ
מִלְּהִלּוֹת זֶה לָזֶה בְּגִלּוֹל הַשְּׁמָטָה שֶׁלֹא יִשְׁמַט
הַחֹב, לְפִי שֶׁהַפְּתוּב הִזְהִיר מִזֹּאת הַמִּצְוָה
וְאָמַר: "הַשְּׁמַר לָךְ פֶּן-יִהְיֶה דְּבַר וגו'" (שם, ט),
וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הַשְּׁמַר — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה,
פֶּן-יִהְיֶה — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה", כְּלוּמָר: שְׁנֵי לֹאוֹיִן
אֵלּוּ בָּאוּ בְּעֶנְיָן זֶה, זֶה אַחֵר זֶה לְחֻזִּיק.

יום חמישי ח' תשרי ה'תשע"א

מצות עשה קמ. קלו. קלז.
מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.
הַמִּצְוָה הַק"מ — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְסַפּוֹר אֶת-
הַשָּׁנִים מֵעַתַּת מִשְׁלָנוּ עַל הָאָרֶץ וְהַחֲזִיקנוּ בָּהּ —
שִׁבְעַת שָׁבַע שָׁנִים עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זוּ, כְּלוּמָר:
סִפִּירַת שְׁנֵי שְׁמָטָה, הִיא מְסוּרָה לְבֵית דִּין, כְּלוּמָר:
סִנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה, שֶׁהֵם הֵם שְׁסוּפְרִים שְׁנָה שְׁנָה
מִחֲמָשִׁים הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שְׁכָל-אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ
מוֹנֶה יְמֵי הַעֲמָר, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְסִפַּרְתָּ לָךְ
שִׁבְעַת שָׁבַת שָׁנִים וגו'" (ויקרא כה, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא
(פֶּרֶשֶׁת בַּהֲרָה): "יִכּוֹל יִסְפֹר שִׁבְעַת שְׁמָטִים זֶה אַחֵר זֶה
(בְּלִי לְסַפּוֹר שָׁנִים בּוֹדְדוֹת) וַיַּעֲשֶׂה יוֹבֵל? תִּלְמוּד
לּוֹמַר: "שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת פְּעָמִים" (שם), הָא עַד
שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים (עַד שִׁישְׁלִימוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים
אֶחָד אֶת הַשָּׁנִי, שְׁכָל אֶחָד יוֹסִיף פֶּרֶט אַחֵר בַּמִּצְוָה);
וְאִם לֹאוּ לֹא שְׁמַעֲיִינָן", כְּלוּמָר: מִצְוָה זוּ לֹא תִשָּׁג
אִיכוֹת עֲשִׂיתָהּ אֲלֵא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, הֵינּוּ שְׁנִמְנָה
הַשָּׁנִים לְבִדָּן וְנִמְנָה גַם הַשְּׁמָטִין עִמָּהֶן. כִּיֹּן שֶׁאָמַר,
שְׁעֵנִין זֶה לֹא יִשָּׁג אֲלֵא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, מִשְׁמַע שֶׁהִיא
בְּהִחְלֹט מִצְוָה אַחַת. כִּי אֵלּוּ הֵיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת,
כְּלוּמָר: מִנֵּין שָׁנִים וּמִנֵּין שְׁמָטִין — לֹא הָיָה אוֹמֵר
עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין, כִּי כֹךְ (בְּדֶרֶךְ כָּלל) —
מִשְׁנֵי כְּתוּבִים נִלְמְדוֹת כָּל-שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכֵן כָּל-
מִצְוָה וּמִצְוָה מִכְּתוּב שְׁלֵה. וְלַעֲוֹלָם אֵין אוֹמְרִים
הָא עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים" אֲלֵא בַּמִּצְוָה אַחַת,
שֶׁלֹא נִשְׁלַמְתָּ דִּיעֵת דִּיעֵת אֲלֵא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, כְּמוֹ
הַכֹּחַ שֶׁאָמַר בּוֹ הַפְּתוּב: "כָּל-פֶּטֶר רָחֵם לִי"
(שְׁמוֹת לז, יט), כִּי כְּתוּב זֶה לְבִדּוֹ מוֹרָה, שֶׁהַכֹּחַ
לֵה' — בֵּין זָכָר בֵּין נִקְבָּה — וּבֹא כְּתוּב אַחֵר,

שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא-תַעֲשֶׂה. וְעֶנְיָן
דְּבַר זֶה כְּמוֹ שֶׁאֲסָבִיר לָךְ: שֶׁאָמַר "וְהַשְּׂבִיעִית
תִּשְׁמָטָה וְנִטְשָׁתָה" כּוֹלֵל הַפְּקָרַת כָּל-הַצּוּמָח
בַּשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית: עֲנָבִים וְתֵאֲנִים וְאַפְרָסְקִים
וְרִמּוֹנִים וְחֻטִּים וְשִׁעוּרִים וְזוֹלָתָם. יוֹצֵא,
שֶׁהַשְּׁמָטָה הַכָּל — מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחֶר-כֵּךְ פֶּרֶט
וְאָמַר: "כֵּן-תַעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ". וְהָרִי אֵלּוּ הֵם
בְּכָלֵל כָּל מַה-שִּׁצּוּמָח מִן-הָאָדָמָה — אֲלֵא לֹא בֹא
הַצְּוִי הַזֶּה בְּכָרֵם וְזִית בְּמִיחָד, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהִזְהִיר
בָּהֶם הַפְּתוּב בְּמִיחָד עַל אֲסַפַּת תְּבוּאֹת הַכָּרֵם וְהוּא
אָמַר: "וְאֶת-עֲנָבֵי גִזְרְךָ לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה,
ה). הִנֵּה כְּמוֹ הַכָּרֵם שֶׁהַפְּקָרָתוֹ — מִצְוֹת עֲשֵׂה,
מְנִיעָתוֹ (מִלְּהַפְקִיר) — לֹא-תַעֲשֶׂה, כֹּךְ כָּל מַה-
שֶׁתִּצְמִיחַ שְׁנָה שְׂבִיעִית שֶׁנִּתְבָּאָר שֶׁהַפְּקָרָתוֹ בַּעֲשֵׂה
— תִּהְיֶה מְנִיעָתוֹ בְּלֹא-תַעֲשֶׂה. אִם כֵּן יִהְיֶה דִין
הַזִּית כְּדִין הַכָּרֵם בַּעֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה, וְדִין זִית וְדִין
שֶׁאֵר פְּרוֹת שְׁוֹה. הִנֵּה נִתְבָּאָר מְכַל מַה-שֶּׁקָּדָם —
שֶׁהַשְּׁמָטָה גְּדוּלֵי שְׂבִיעִית מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּכְבֹר
נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּת שְׂבִיעִית, וְאֵינָה
חוּבָה מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא לְפָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְכָד.
הַמִּצְוָה הַקמ"א — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְהַשְׁמִיט
כְּסָפִים, כְּלוּמָר כָּל-הַמַּשְׁאוֹת (הַחֻבּוֹת) בַּשָּׁנָה
הַשְּׁמָטָה, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ אֶת-
אֲחִיךָ תִשְׁמָט יָדְךָ" (דְּבָרִים טו, ג). וּכְבֹר נִכְפָּל הַצְּוִי
בַּמִּצְוָה זוּ וְאָמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמָטָה שְׁמוֹט כָּל-בְּעַל
מִשֶּׁה יָדוֹ" (שם, ב), וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא: "בְּשִׁתִּי
שְׁמָטוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת שְׁמָטַת קֶרֶקַע וְאַחַת
שְׁמָטַת כְּסָפִים: וּשְׁמָטַת כְּסָפִים זֶה אֵינָה נּוֹהֶגֶת מִן-
הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּזִמְן שֶׁשְׁמָטַת קֶרֶקַע נּוֹהֶגֶת, וְאִזּוּ הִיא
נּוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה בְּכָל-מְקוֹם". וּכְבֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמִּסְכַּת שְׂבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַמְשָׁלִימָה מֵאֲתִים וּשְׁלִשִׁים — הָאֲזִהְרָה
שֶׁהִזְהֵרנוּ מִלְּתַבֵּעַ אֶת הַחֻבּוֹת בַּשָּׁנָה הַשְּׁמָטָה,
אֲלֵא יִשְׁמָטוּ לְגַמְרִי, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "שְׁמוֹט
כָּל-בְּעַל מִשֶּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשֶּׂה בְּרַעְהוֹ לֹא-יִגַּשׁ
אֶת-רַעְהוֹ וְאֶת-אֲחִיו" (שם), וְזֶה אֵינּוּ חוּבָה מִן-
הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁמָטַת
קֶרֶקַע, כְּלוּמָר: הַיּוֹבֵל. אֲבָל מְדַרְבָּנָן דְּבַר זֶה חוּבָה
בְּכָל-מְקוֹם וּבְכָל-זִמְן וְאִסּוּר לְתַבּוּעַ הַחֹב שֶׁעָבְרָה

1 "הַזְכָּרִים לַה'" (שם יג, יב), וּפְסוּק זֶה לְבָדוֹ מוֹרָה,
2 שְׁכָל-זָכָר לַה' — בֵּין בָּכוֹר בֵּין פְּשׁוּט. אָבֵל מִשְׁנֵי
3 הַכְּתוּבִים הַשֵּׁג עֲנִין הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא בָּכוֹר זָכָר בְּלִבָּד
4 כְּמוֹ שֶׁבָּאָרוֹ בְּמִכְלָתָא.

5 הַמִּצְוָה הַקַּל"ו — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנו לְקַדֵּשׁ אֶת
6 שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, כְּלוּמַר: לְהַשְׁבִּית בָּהּ עֲבוּדַת
7 הָאָדָמָה כְּמוֹ בַּשְּׁמִטָּה. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
8 "וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" (ויקרא כה, י),
9 וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא פרשת בהר): "כָּשֶׁם שֶׁנֶּאֱמַר
10 בַּשְּׁבִיעִית, כֹּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוּמַר: הַשְׁוֶה
11 בִּינֵיהֶם בַּעֲשֵׂה, כָּשֶׁם שֶׁהַשְׁוֶה הַכְּתוּב בִּינֵיהֶם
12 בְּלֹאוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָבָאָר (לא תעשה רכד). וְדִינֵי שְׁנַת
13 יוֹבֵל וּשְׁנַת שְׁמִטָּה בְּהַשְׁבֵּת עֲבוּדַת הָאָדָמָה
14 וְהַפְקַרַת כָּל-הַצּוֹמֵחַ — שְׁוִים. וְאֶת-שְׁנֵי הַזְכָּרִים
15 הָאֵלֶּה (הַשְׁבֵּת הָעֲבוּדָה, וְהַפְקַרַת הַצּוֹמֵחַ) כּוֹלָל
16 אָמְרוּ: "וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". וּבִכְבֵּר
17 בָּאָר הַכְּתוּב, שֶׁעֲנִין הַקִּדְשָׁה בָּהֶן, שִׁיחִיו פְּרוּתִיהֶן
18 וְתִבּוּאָתָן הַפָּקָר. וְאָמַר: "כִּי יוֹבֵל הִיא קִדְשׁ תִּהְיֶה
19 לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת-תִּבּוּאָתָהּ" (שם, יב).
20 יוֹבֵל זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּאֶרֶץ, וּבִתְנַאי שִׁיחִיא
21 כָּל-שִׁבְט וְשִׁבְט יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, כְּלוּמַר: בְּחֻלְק
22 שְׁלוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מַעֲרָבִין זֶה בְּזֶה.

23 הַמִּצְוָה הַקַּל"ז — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנו לְתַקַּע בַּשּׁוֹפָר
24 בַּעֲשֵׂרָה בְּתִשְׁרֵי שָׁל שָׁנָה זוֹ (של יובל) וּלְהַכְרִיז
25 בְּכָל-אֶרְצָנוּ עַל חֲרוֹת לְעַבְדִּים וּיְצִיאָת כָּל-עֶבֶד
26 עֲבָרִי לַחֲפָשִׁי, בְּלִי דָמִים, בְּיוֹם זֶה, כְּלוּמַר: עֲשֵׂרָה
27 בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר
28 תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבַעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם
29 הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל-אֶרְצְכֶם" (שם, ט),
30 וְאָמַר: "וּקְרֹאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יִשְׂרָאֵל" (שם,
31 י), וּבִכְבֵּר נִתְבָּאָר (ראש השנה כו:) שִׁשְׁנָה הַיּוֹבֵל
32 לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקִּיעָה וּלְבִרְכּוֹת. וּבִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ
33 דִּינֵי תַקִּיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּמַסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה.
34 וְדִידוּעַ, שֶׁתַּקִּיעָה זוֹ בַּיּוֹבֵל אֵינָה אֲלָא לְפָרְסוּם
35 הַחֲרוֹת, וְשִׁיחִיא חֻלְק מִן-הַהִכְרָזָה, וְהוּא אָמְרוּ:
36 "וּקְרֹאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ": וְאֵין עֲנִינָה כְּעִנֵּין תַקִּיעוֹת
37 רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֵן "זְכָרוֹן לִפְנֵי ה'", וְאֵלֶּה לְשַׁחְרוּר
38 הָעֶבְדִּים, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ.

39 הַמִּצְוָה הַרַכ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ עַל עֲבוּדַת

40 הָאֶרֶץ בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל, וְהוּא אָמְרוּ בָּהּ: "לֹא תִזְרְעוּ"
41 (שם, יא), כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּשְּׁמִטָּה: "שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע".
42 וּכְשֶׁם שֶׁאֲסוּרָה בַּשְּׁמִטָּה בֵּין עֲבוּדַת הָאֶרֶץ בֵּין
43 עֲבוּדַת הָאֵילָן, כֹּךְ הַיּוֹבֵל, וּלְפִיכֹךְ אָמַר "לֹא
44 תִזְרְעוּ", בְּלִשׁוֹן כְּלָלִי (לשון זריעה היא הן בעבודת
45 הארץ והן בעבודת האילן), לְכַלּוֹל הָאֶרֶץ וְהָאֵילָן.
46 וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקָה.

47 הַמִּצְוָה הַרַכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְקַצוֹר
48 סְפִיחֵי שְׁנַת יוֹבֵל כְּשֶׁאָר הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאָרְנוּ
49 (לא תעשה רכב) בַּשָּׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוּ
50 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֶיהָ" (שם, יא).

51 הַמִּצְוָה הַרַכ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ גַם בֵּין
52 מִלְאָסוֹף פְּרוֹת הָאֵילָן בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ
53 אוֹסְפִים בְּשֶׁאָר הַשָּׁנִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִבְצְרוּ
54 אֶת-נִזְרֶיהָ" (שם), כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאָרְנוּ (לא תעשה רכב)
55 בַּשָּׁנָה שְׁבִיעִית. וּבִסְפָּרָא (פרשת בהר שם) אָמְרוּ:
56 "לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ — כָּשֶׁם שֶׁנֶּאֱמַר
57 בַּשְּׁבִיעִית, כֹּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוּמַר: שֶׁהַדִּין
58 בְּכָל-הַלְאֻוִין הָאֵלֶּה שְׁוֶה. וְדִינֵי הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל
59 כֻּלָּם אֵינָם חוֹבָה אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יום שישי ט' תשרי ה'תשע"א

60 מצות עשה קלח.
61 מצות לא תעשה רכז. מצות עשה קלט.
62 הַמִּצְוָה הַקַּל"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנו שִׁיחֲזֹרוּ
63 כָּל-הַקִּרְקָעוֹת הַמְּכוּרִים בַּשָּׁנָה זוֹ — לְבַעֲלֵיהֶם,
64 וְיִצְאוּ מִתַּחַת יְדֵי הַקּוֹנִים, בְּלִי דָמִים. וְהוּא אָמְרוּ
65 יִתְעַלֶּה: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גֹּאֲלָה תִתְּנוּ לְאֶרֶץ"
66 (ויקרא כה, כד). וּבָאָר לָנוּ, שֶׁגֹּאֲלָה זוֹ תִהְיֶה בַּשָּׁנָה
67 זוֹ וְאָמַר: "בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל-
68 אֲחֻזָּתוֹ" (שם, יג). וּבִכְבֵּר עָסַק הַכְּתוּב בְּדִינֵי מִצְוָה
69 זוֹ וּבָאָר אֵיךְ יִהְיֶה דִין הַמוֹכֵר עִם הַקּוֹנֶה, אִם הוּא
70 רוֹצֵה לְפָדוֹת אֶת-אֲדָמָתוֹ הַמְּכוּרָה קִדָּם שֶׁתַּחּוּל
71 שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּבָאָר גַּם-כֵּן שְׁדִין זֶה מִיַּחַד לְקִרְקָעוֹת
72 שֶׁהֵן מַחוּץ לַחֻמַּת הָעָרִים, וְשֶׁהַחֲצֹרוֹת וְהַפְּתִים
73 הַבְּנוּיִם בַּכְּפָרִים — כֵּיּוֹן שֶׁלֹּא נִבְנוּ מִכְּפָנִים
74 לַחֻמָּה, הָרִי דִינָם כְּדִין הַשָּׂדוֹת וְהַגִּנּוֹת. וְהֵם כְּתִי
75 הַחֲצִירִים שֶׁעָלִיהֶם אָמַר הַכְּתוּב: "עַל-שָׂדֶה הָאֶרֶץ
76 יִחָשֵׁב גֹּאֲלָה תִהְיֶה-לוֹ וּבִיבֵל יֵצֵא" (שם, לא) וּבִכְבֵּר

הָאֶרֶץ (ונלמדת מהמילה "חלק" שבפסוק), וְהַשָּׁנִי: 39
 "וְנָחֳלָה לֹא־יִהְיֶה־לוֹ", הָאֲזִיזָה מִלְקַחַת חֵלֶק 40
 בָּאֶרֶץ. וּכְבֹר נִכְפַל הֵלָא עַל שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ 41
 עֲצָמָם בִּכְהֻנָּם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה לְאַהֲרֹן: 42
 "בָּאֶרֶץ לֹא תִנָּחַל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם" 43
 (במדבר יח, כ), וְכֵן הַפְּרוּשׁ (ספרי פרשת קרח שם): 44
 "בָּאֶרֶץ לֹא תִנָּחַל" — בְּשַׁעַת חֲלוּק הָאֶרֶץ: 45
 "וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ בְּתוֹכָם" — בְּבִזְזָה. וְאֵלֵּי 46
 תַּחֲשׁוּב שְׁשֵׁנִי הֵלָאִין הָאֵלֶּה הַנּוֹזְכִּים בִּכְהֻנָּם 47
 שְׁתֵּי מִצְוֹת וּלְפִיכָךְ רָאִינוּ לְמִנּוּתָם (בכהנים בפני- 48
 עֲצָמָם, וּבִשְׂאֵר שְׁבַט לוי בַּפְּנֵי־עֲצָמָם) — דַּע שְׁפִינֹן 49
 שֶׁהֵלָא בָּא בְּאֶפֶן פְּלִילִי: "כֹּל־שֹׁכֵט לוי", הֲרִי 50
 נִכְסֹו הַכֹּהֲנִים בְּכָלֹל וְאִמָּנָם כְּפָלוּ בִּכְהֻנָּם לְחֻזּוֹק 51
 (ליתר תוקף) וְכֵן כֹּל־הַדּוּמָה לָזֶה מִן־הַכָּלֹל וְהַפְּרִט 52
 אֵינוֹ נִכְפַל אֲלָא לְחֻזּוֹק אוֹ לְהַשְׁלֵמַת הַדִּין, כִּיֹּן 53
 שֶׁלֹא הִשָּׁג הַדִּין בְּשִׁלְמוֹת מִן־הֵלָאֵה הָאֶחָד. וְאֵלּוּ 54
 מְנִינּוּ אָמְרוּ לְאַהֲרֹן: "בָּאֶרֶץ לֹא תִנָּחַל וְחֵלֶק 55
 לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם" נוֹסֵף עַל אָמְרוּ: "לֹא־יִהְיֶה 56
 לְכֹהֲנִים הַלְוִיִּם" וְגו', כִּי אִזּוֹ נִצְטָרֵךְ לְמִנּוּת לְפִי 57
 הַהֲקָשׁ הַזֶּה (השוואה זו) בְּעֲצָמוֹ אֲסוּר הַגְּרוּשָׁה 58
 וְהַחֲלָלָה וְהַזִּזְנָה עַל כֵּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹשָׁה לְאִוִּין נוֹסֵף 59
 עַל שֶׁלֹשָׁה הֵלָאִין שֶׁבָּאוּ בְּכָל־כֵּהֵן בְּכָלֹל, בֵּין 60
 גָּדוֹל בֵּין הַדִּיוּט. וְאִם יֵאמֹר הָאוֹמֵר: שְׁכָךְ בְּאִמָּת 61
 צָרִיךְ לְמִנּוּת, נֵאמַר לוֹ: שֶׁבְּהִכְרַח יִהְיֶה כֵּהֵן גָּדוֹל 62
 בַּגְּרוּשָׁה חֵיב שְׁתִּים: אַחַת מִשּׁוּם שֶׁהוּא כֵּהֵן 63
 וְהַגְּרוּשָׁה אֲסוּרָה לוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה: מִשּׁוּם שֶׁהוּא כֵּהֵן 64
 גָּדוֹל וְהִיא אֲסוּרָה עָלָיו עוֹד בְּלֹאֹ אַחֵר — וּכְבֹר 65
 נִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא קְדוּשִׁין (עז). שְׁאִינוֹ חֵיב אֲלָא 66
 אַחַת. נִמְצָא שֶׁהֵלָאֵה הַכָּלִיל בְּלִבָּד הוּא שְׁנִמְנָה 67
 וְכָל־לֹאֹ אַחֵר שְׁיָבוֹא בְּאוֹתוֹ עֲנִין בַּפְּרִטוֹת אֵינוֹ 68
 אֲלָא לְלַמֵּד אֵיזָה דִּין, אוֹ לְהַשְׁלֵמַת הָעֲנִין, כְּדִרְכָּךְ 69
 שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּמִצְוָה קס"א קס"ה מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּמִן־ 70
 הַסּוּג הַזֶּה בְּעֲצָמוֹ (דוגמה נוספת מסוג זה) הָאֲזִיזָה 71
 שֶׁהִזְחִיר אֶת־הַכֹּהֲנִים שֶׁלֹא־יִקְרְחוּ קִרְחָה בְּרֹאשָׁם 72
 וּפָאֵת זָקָנָם לֹא יִגְלַחוּ וּבִשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָת 73
 (ויקרא כא, ה), וּשְׁלֹשָׁה לְאִוִּין אֵלּוּ בְּעֲצָמָם כָּבֹר 74
 קָדְמוֹ לְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּכָלֹל וְאָמַר: "לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת 75
 רִאשְׁכֶּם וְלֹא תִשְׁחִית" (שם יט, כז), "וְלֹא־תִשְׁמִימוּ 76
 קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת" (דברים יד, א) "וְשִׂרְט 77
 לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרָכֶם" (ויקרא יט, כח), וְנִכְפָּלוּ 78

נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּעֶרְכִּים (ערכין כט:). וְגַם 1
 הִיא אֵינָה נִוְהָגַת אֲלָא בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְזִמָּן 2
 שֶׁהַיּוֹכֵל נִוְהָג. 3
 הַמִּצְוָה הַרְכִּיז — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְחִינוּ מִלְּמַכּוֹר 4
 אֲדָמוֹתֵינוּ בָּאֶרֶץ כְּנָעַן לְצִמִּיתוֹת, וְהוּא אָמְרוּ: 5
 "וְהָאֶרֶץ לֹא תִמָּכֹר לְצִמִּיתוֹת" (שם, כג). וּכְבֹר 6
 נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף עֶרְכִּין (כט, ואילך). 7
 הַמִּצְוָה הַקַּל"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטָרְנוּ שֶׁתִּהְיֶה פְּדִית 8
 הַקִּנְיָנִים הַמְּכוּרִים מִבְּפָנִים לְחֻמַּת עִיר, עַד לְסוּף 9
 שָׁנָה אַחַת בְּלִבָּד, וְאַחֲרֵי הַשָּׁנָה יִתְקַיְּמוּ בִּידֵי 10
 הַקּוֹנֶה וְלֹא יֵצְאוּ בְּיּוֹכֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: 11
 "וְאִישׁ כִּי יִמָּכֹר בֵּית־מוֹשָׁב עִיר חֹמֶה וְגו'" (שם, 12
 כט), וּמִצְוָה זוֹ הִיא דִּין בְּתֵי עָרֵי חֹמֶה. וּכְבֹר 13
 נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת עֶרְכִּים (לא:). וְהִיא 14
 אֵינָה נִוְהָגַת אֲלָא בָּאֶרֶץ. 15
 שבת קודש י' תשרי ה'תשע"א 16
 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה קִסְט. קַע. 17
 מִצְוֹת עֲשֶׂה קִפָּה. 18
 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה רַכָּה. מִצְוֹת עֲשֶׂה כ. 19
 הַמִּצְוָה הַקַּס"ט — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְחִיר כֹּל־שֹׁכֵט לוי 20
 מִלְקַחַת חֵלֶק בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (שנחלקה לשאר 21
 הַשְּׁבֵטִים), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־יִהְיֶה לְכֹהֲנִים 22
 הַלְוִיִּם כֹּל־שֹׁכֵט לוי חֵלֶק וְנִחְלָה" (דברים יח, א). 23
 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה מֵאָה וְשִׁבְעִים — הָאֲזִיזָה 24
 שֶׁהִזְחִיר עוֹד כֹּל־שֹׁכֵט לוי מִלְקַחַת חֵלֶק בְּבִזְזָה 25
 שְׁבוּזִים בְּשַׁעַת כְּבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהוּא אָמְרוּ 26
 יִתְעַלָּה: "לֹא־יִהְיֶה לְכֹהֲנִים הַלְוִיִּם כֹּל־שֹׁכֵט לוי 27
 חֵלֶק וְנִחְלָה". וּלְשׁוֹן סַפְרֵי (פרשת שופטים שם): 28
 "חֵלֶק בְּבִזְזָה, וְנִחְלָה בָּאֶרֶץ". אֲפָשָׁר לָךְ לְהַקְשׁוֹת 29
 עָלֶי וְלֹאֹמַר: לָמָּה מְנִית שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ שְׁתֵּי 30
 מִצְוֹת, וְהֵם: הָאֲזִיזָה מִלְקַחַת חֵלֶק בָּאֶרֶץ 31
 וְהָאֲזִיזָה מִלְקַחַת חֵלֶק בְּבִזְזָה, וְהֵלָא הֵם בְּלֹאֹ 32
 אַחַד וְהֲרִי זֶה לֹאֹ שֶׁבְּכָלִלוֹת שֶׁהִקְדַּמְתָּ (כתבת 33
 בַּהֲקַדְמָה — לַעִיל הַכָּלֵל הַתִּשְׁעִי) שֶׁהוּא נִמְנָה לֹאֹ 34
 אַחַד? דַּע שֶׁכְּבֹר נִתְחַלֵּק לֹאֹ זֶה וְאָמַר: "וְנִחְלָה 35
 לֹא־יִהְיֶה־לוֹ" (שם, ב), וְהֲרִי הֵם שְׁנֵי לְאִוִּין בְּשְׁנֵי 36
 שְׁמוֹת, הָאֶחָד מֵהֶם: "לֹא־יִהְיֶה לְכֹהֲנִים הַלְוִיִּם 37
 חֵלֶק וְנִחְלָה" וְהוּא הָאֲזִיזָה מִלְקַחַת חֵלֶק בְּבִזְזָה 38

1 בפניהם להשלימת הדין בלבד, כמו שנתבאר בסוף
2 מכות (כ): כשנתבארו דיני שלש המצוות האלה;
3 ואלו היו לאוין מיוחדים בפניהם ולא היו
4 להשלימת דין אלא היו מצוות נפרדות, כי אז היה
5 הפהן חייב על כל-מעשה מהם שתי מלקיות:
6 משום שהוא ישראלי ומשום שהוא כהן — ואין
7 הדבר כן, אלא מלקיות אחת בלבד כשאר ישראל,
8 כמו שנתבאר במקומו. והבן כלל זה ודעהו.

9 המצוה הקפ"ג — הצווי שנוצטוונו לתן ערים
10 ללויים לדור בהן, כיון שאין להם חלק בארץ,
11 והוא אמרו יתעלה: "ונתנו ללויים וגו' ערים
12 לשבת" (במדבר לה, ב). וגם ערים אלו, כלומר:
13 ערי הלויים, הן ערי מקלט (שההורג נפש בשגגה
14 מוגן שם מפני נקמתו של גואל הדם) וקולטות
15 בתנאים המיוחדים להן, כמו שנתבאר במכות (ו).

16 המצוה הרכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור
17 מגרשי הלויים והוא אמרו: "ושדה מגרש עריהם
18 לא ימכר" (ויקרא כה, לד). ואתה יודע לשון
19 התורה (במדבר לה, ביה) שנותנים ללויים ערים
20 ומגרש ושדה מגרש, כלומר: אלה מגרש
21 ואלפים אמה חוצה להם לשדות וכרמים, כמו
22 שנתבאר במסכת סוטה (כו:), ובאה האזהרה
23 ללויים מלשנות את-הגבולות האלה לבל יעשו
24 את-העיר מגרש ולא המגרש עיר, ולא השדה
25 מגרש ולא המגרש שדה, והוא אמרו: "לא
26 ימכר". בא בקבלה שענינו: לא ישנה. וכבר
27 נתבארו דיני מצוה זו בסוף ערכין (לג:).

28 המצוה המשלימה עשרים — הצווי שנוצטוונו
29 לבנות [לעשות] בית-הבחינה לעבודה שבו תהיה
30 ההקדשה והבערת האש תמיד (שתוקד על המזבח),
31 ואליו תהיה ההליכה ובו תהיה החגיגה והעליה
32 לרגל וההתקבצות בכל-שנה, כמו שיתבאר, והוא
33 אמרו יתעלה: "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח).
34 ולשון ספרי (דברים יב, י): "שלש מצוות נצטוו

35 ישראל בשעת כניסתם לארץ: למנות להם מלך
36 ולבנות להם בית הבחינה, ולהכרית זרעו של
37 עמלק". הנה נתבאר לך, שבנין בית הבחינה
38 מצוה בפני עצמה. וכבר בארנו (לעיל כלל יב)
39 שהכללות הזאת (ששמה "מקדש") כוללת פרטים,
40 ושהמנוחה והשלחן והמזבח וזולתם כלם מחלקי
41 המקדש והכל נקרא "מקדש", וכבר נתיחד צווי
42 לכל-חלק וחלק. אבל אמרו על המזבח "מזבח
43 אדמה תעשה-לי" (שמות כ, כא), שאפשר לחשב
44 על פסוק זה, שהוא מצוה בפני עצמה מלבד
45 מצוות מקדש — הרי ענינו כמו שאבאר לך:
46 פשוטה דקרא הרי הוא מדבר בשעת החרב הממות,
47 שהיה מתר לנו בזמן ההוא לעשות מזבח אדמה
48 בכל-מקום ולהקריב עליו; וכבר אמרו עליהם
49 השלום שענין הדבור הוא, שהוא צוה לבנות
50 מזבח מחבר בארץ, ושלל יהא מטלטל כמו
51 שהיה במדבר, והוא אמרם במכללת דרבי
52 ישמעאל בפרוש פסוק זה: "כשתפנס לארץ עשה
53 לי מזבח המחבר באדמה". כיון שהדבר כן —
54 הרי הוא צווי נזהר לדורות והרי הוא מחלקי
55 המקדש, רצוני לומר: שיבנה מזבח מן-האבנים
56 דוקא. ובמכללתא (יתרו פרשה יא) אמרו בפרוש
57 אמרו יתעלה: "ואם-מזבח אבנים תעשה-לי"
58 אמרו: "רבי ישמעאל אומר: כל-אם" 'ואם'
59 שבתורה רשות, חוץ משלשה — אחד מהם:
60 ואם-מזבח אבנים תעשה-לי". אמרו: "ואם מזבח
61 אבנים" — חובה. אתה אומר חובה, או אינו
62 אלא רשות? תלמוד לומר: "אבנים שלמות תבנה
63 את-מזבח ה' אלהיך" (דברים כז, ו), וכבר נתבאר
64 דיני מצוה זו בכללם, כלומר בנין המקדש ותארו
65 וחלוקו (חלוקות החצר, הקדש וקדש הקדשים וכו').
66 ובנין המזבח ומשפטיו, במסכתא שחברה לשם
67 כן, היא מסכת מדות. וכן נתבאר תאר המנוחה
68 והשלחן ומזבח הזהב ומקום הנחתם בהיכל
69 בגמרא מנחות (כח, צו ואילך) ויומא (לג:).

שמואל-א יז ז-יז

ז וַחֲזַן (ועץ קרי) חֲנִיתוֹ כַּמְנוֹר אֲרָגִים וְלַחֲבַת חֲנִיתוֹ שְׁש־מֵאוֹת שְׁקָלִים בְּרוֹזַל וְנִשָּׂא הַצָּנָה הַלֵּךְ לִפְנֵיו:
 ח וַיַּעֲמֵד וַיִּקְרָא אֶל־מַעֲרֶכֶת יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תִּצְאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה הַלּוֹא אֲנֹכִי הַפְּלִשְׁתִּי וְאַתֶּם
 עֲבָדִים לְשָׂאוֹל בְּרוּי־לָכֶם אִישׁ וַיֹּרֵד אֵלָיו: ט אִם־יִוָּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִפְנִי וְהִינֵנּוּ לָכֶם לַעֲבָדִים וְאִם־אֲנִי
 אֹכֵל־לֹו וְהַפִּיתִיו וְהִייתֶם לָנוּ לַעֲבָדִים וְעַבַּדְתֶּם אֹתִנִי: י וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֲנִי חֲרַפְתִּי אֶת־מַעֲרֻכֹת
 יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה תִּגְדִּילִי אִישׁ וְנִלְחָמָה יָחַד: יא וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה
 וַיַּחֲתוּ וַיִּרְאוּ מֵאֹד: פ י וַדּוֹד בֶּן־אִישׁ אֶפְרַתִּי הָיָה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשִּׁי וְלֹו שְׁמֹנֶה בָנִים וְהָאִישׁ
 בִּימֵי שְׂאוֹל זָקֵן בָּא בְּאֲנָשִׁים: יג וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי־יִשִּׁי הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי־שְׂאוֹל לַמִּלְחָמָה וְשֵׁם
 שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֲשֶׁר הָלְכוּ בַּמִּלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אֲבִינָדָב וְהַשְּׁלִישִׁי שִׁמְהָ: יד וַדּוֹד הוּא הַקָּטָן
 וְשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שְׂאוֹל: טו וַדּוֹד הַלֵּךְ וְשָׁב מֵעַל שְׂאוֹל לְרַעוּת אֶת־צֹאן אָבִיו בֵּית־לָחֶם:
 טז וַיִּנָּשׂ הַפְּלִשְׁתִּי הַשֹּׁכֵם וַהֲעֵרֵב וַיִּתְּצֵב אַרְבָּעִים יוֹם: יז וַיֹּאמֶר יִשִּׁי לְדּוֹד בְּנוֹ קַח־נָא לְאַחִיךָ אִיפֹת
 הַקָּלִיא הַזֶּה וְעֲשֵׂרָה לָחֶם הַזֶּה וְהָרַץ הַפְּחָנָה לְאַחִיךָ:

רש"י

שאוֹל, וירד אלי: (יב) אפרתִי. בית לחם יושבת בארץ אפרת: ולו שמנה בנים. ומה שכתוב (בדברי הימים א ב טו): 'אוצם הששי דוד השביעי' ולא כתב יותר, יש לומר שאחד מת בלא בנים, ולפיכך לא כתבו שם: באנשים. נמנה בכנסיות החשובים: (יד) ודוד הוא הקטן. שהיה בבית שאול מקודם לכן לנגן לפניו: (טו) ודוד הולך. היה הולך ושב תמיד מאצל שאול לבית אביו: (טז) השכם והערב. אמרו רבותינו (סוטה כב ב): כדי לבטלם מקריאת שמע:

(ז) כמנור אורגים. תרגם יונתן כאכסן דגורדאין, אינשובל"א בלע"ז: שש מאות שקלים. כל השקלים האמורים בנביאים, מנים: (ח) למה תצאו. כולכם לערוך מלחמה, ילחם אחד כנגדי בשביל כולכם, ובתנאי שהוא מפורש: אם יוכל להלחם אתי וגו': הלא אנכי הפלשתי. איני לא שר מאה ולא שר אלף, אלא פלשתי כאחד מן האחרים, ואף על פי שנלחמתי להם כמה מלחמות, אני הרגתי חפני ופנחס, ושביתי את הארון, ואתם נעשיתם עבדים לשאוֹל, ולא הושיע אתכם מימיו בגבורתו: ברו לכם. ברו לכם: איש. את

מצודת ציון

(ז) כמנור אורגים. הוא עץ עב ועגול, שהאורג כורך עליו חוטי השתי, ובמשנה קרויה כובד (שבת ק"ג א). ותרגומו: כאכסן דגורדאין, וכמו כן תרגם על (שופטים טז יד): היתד הארג, אכסן דגורדאין: ולהבת. כן יקרא ברזל החנית, על שם שמבהיק הלהב כשהוא מלוטש, וכן (איוב לט כב): להב חנית: הצנח. הוא כעין מגן, וכן (מלכים א' י טז): מאתים צנה: (ח) מערכות. מלשון עריכה וסדור: ברו. ברוו ובחורו: (ט) יוכל. מלשון יכולת והתחזקות: (יא) ויחתו. ענין פחד ושבר: (יג) ומשנהו. השני לו: (יד) איפת. שם מידה, איפה: הקליא. קמת הקליות, כמו (ויקרא כג יד): ולחם וקלי, והוא קמח משבלים צלויים: והרץ. לך במרוצה ומהר:

מצודת דוד

(ז) ועץ חניתו. הוא הבית יד, שהיתה עבה כמנור אורגים: ולהבת. ברזל החנית, היה משקלו שש מאות שקלי ברזל, ומשונה הוא משקלי נחושת: הולך לפניו. להגן בו עליו ממכת חרב וחנית: (ח) אל מערכות. אל החיל המסודר למלחמה: למה תצאו. רצה לומר: למה תצאו כולכם למלחמה: הלא אנכי הפלשתי. רצה לומר: אנכי הוא המיוחד שבהם, אחד מהשרים, ואתם הלא עבדים, ועם שאין מהדרך אשר שר וגדול ילחם מול עבד נקלה, עם כל זה ברו לכם איש, וילחם בי: (ט) להלחם אתי. רצה לומר: להתגבר בהלחמו אתי: והיינו. כולנו נהיה לכם לעבדים, בעבור הנצחון האחד לאחד: ועבדתם אותנו. כאומר הלא אתם עבדים לשאוֹל, וכשאנצח תהיו עבדים לנו, ואין לכם בזה

נפקא מינה גדולה כל כך: (י) אני חרפתי. כאומר אין לא תבושו, הלא אני מחרף את ישראל לומר שאין עמכם גבורה, ואתם תחרישון, ועד מת, תנו לי איש וכו': (יב) אפרתי. בית לחם יושבת בארץ אפרת: הזה. רצה לומר: הניכר והידוע לכל: בא באנשים. לרוב זקנותו לא בא בעצמו במלחמה, רק בא בשלחו במקומו אנשים, ורבותינו ז"ל אמרו (ברכות נח א) שהיה בא במחברת אנשים אשר הלכו אחריו לגדול חשיבותו: (יג) הלכו אחרי שאול. לרוב חשיבותם הלכו ליד המלך: (יד) ודוד הוא הקטן. ולזה לא הלך הוא, והגדולים הלכו: (טו) הולך ושב. לא ישב בקבע בבית שאול, כי אם היה הולך ושב וכו': (טז) ויתיצב. עמד בין המערכות, ודבר דבריו בבוקר ובערב, עד נשלמו ארבעים יום טרם בוא דוד:

דברי הימים ב לה יד-כ

יד ואחר הכינו להם ולפניהם פי הפתחים בגי אהרן בהעלות העולה והחלבים עד-לילה וחלולים הכינו להם ולפניהם בגי אהרן: טו והמשירים בגי-אסף על-מעמדם כמצות דוד ואסף והימן וירחם חוזה המלך והשערים לשער ושער אין להם לסור מעל עבדתם פיאחיהם הלוי הכינו להם: טז ותפון כל-עבודת יהוה ביום ההוא לעשות הפסח והעלות עלות על מזבח יהוה כמצות המלך יאשיהו: יז ויעשו בני-ישראל הנמצאים את-הפסח בעת ההיא ואת-חג המצות שבעת ימים: יח ולא-נעשה פסח כמהו בישראל מימי שמואל הנביא וכל-מלכי ישראל: יט לא-עשו בפסח אשר-עשה יאשיהו והפתחים וחלולים וכל-יהודה וישראל הנמצא ויושבי ירושלים: יט בשמונה עשרה שנה למלכות יאשיהו נעשה הפסח הזה: כ אחרי כל-זאת אשר הכין יאשיהו את-הבית עלה נכו מלך-מצרים להלחם בכרכמיש על-פרת ויצא לקראתו יאשיהו:

רש"י

עשו כפסח הזה כל ימי השופטים ובימי שמואל הרואה ובימי דוד ושלמה שהיו ישראל שרוין על אדמתם שלולים ושקטים ולא היה להם אלא מלך אחד והיה לבם לשמים אך כך פתרונו וכך פתר לי רבי אליעזר ב"ר משלם זצ"ל ולא נעשה פסח כמוהו מעולם שיתן המלך והשרים בהמות לפסחים די ספוקם ובקר לשלמי חגיגה וצוה ללויים להכין להם ולשלוח לכל איש ואיש לפי אכלו: (כ) אחרי כל זאת אשר הכין יאשיהו את הבית עלה נכו מלך מצרים. הפסוק קובל ומקונן על יאשיהו שלא נעשה לו נס כמו לחזקתו שכתוב בו אחרי הדברים והאמת בא סנחריב על חזקתו ונעשה לו נס: להלחם בכרכמיש על פרת. על מלך אשור כדכתיב (במלכים ב' כ"ג) ורצה לעבור דרך ארץ ישראל עליו ופרעה נכו לא היה יכול לבוא עליו דרך נהר פרת אם לא יעבור דרך ארץ ישראל שהרי מצרים בדרומה של ארץ ישראל ונהר פרת בצפונה של ארץ ישראל: ויצא לקראתו. שדרש וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כ"ט) אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצכם ולא ידע חטא ליצני הדור אשר אחרי הדלת קמו לסדור כמו שמפורש במסכת תענית:

(טו) חוזה המלך. כל אחד ואחד היה חוזה: (יח) ולא נעשה פסח כמוהו. (במלכים ב' כ"ג) כתיב כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים מיום שנחלקו ישראל לשתי ממלכות שסרו עשרת שבטים מעל מלכי יהודה וישליטו עליהם מלך לבדם שכל הימים שהיו לשני גוים היו שבט יהודה ובנימין עושים פסח לשם ה' בירושלים ואלו לשם עבודת כוכבים בבית אל ובדן ודבר זה לא אירע כל ימי השופטים שנחלקו ישראל לשתי משפחות ולא ה' להם לכל דור ודור רק שופט א' ואותו השופט היה מכריחם ללכת בדרך ה' כמפורש בשופטים וה' ה' עם השופט והושיע' מיד אוביהם כל ימי השופט וכל י' השבטים היו הולכים לשל' ועושים פסח לשם ה' וכפסח הזה לא נעשה כל ימי מלכי ישראל ויהודה יחד עושים פסח אבל בימי יאשיהו שכבר פסק מלכות י' השבטים ומשהחזיר ירמיה י' השבטים לא המליכו עליהם עוד מלך אלא יאשיהו מלך עליהם ועשו כולם פסח יחד לשם שמים בירושלים וזהו לא נעשה כפסח הזה לה' בירושלים ופתרון זה מטעה אותי מאד ולא נראה לי נהי נמי דהחזיר ירמיה עשרת שבטים ויאשיהו מלך עליהם בירושלים היאך יכול להיות שלא

מצודת ציון

(כ) נכו. ת"י חגיגה והוא מענין שביירה וכן נכה רגלים (ש"ב ד):

מצודת דוד

(יד) ואחר. אח"כ הכינו גם לעצמם ולהכהנים כי הכהנים היו עסוקים בהעלאת העולות והאימורים ולזה היו הלויים מכינים לעצמם ולכהנים: (טו) על מעמדם. עמדו על מקום מעמדם לשורר: כמצות דוד. ר"ל בהלולים שתקן דוד ואסף וכו' כי גם המה תקנו מזמורים כמ"ש בס' תהלים: והשוערים. שומרי השערים עמדו במקומם כ"א בשער: אין להם לסור. לא היה להם צורך לסור מעבודתם להכין פסחיהם כי אחיהם הלויים הפנויים מעבודה הם הכינו להם: (טז) ותפון. הכל היה בתקון רב ובסדר נפלא בין בדבר הפסח בין בדבר העולות: (יז) הנמצאים. בירושלים: ואת חג המצות. ר"ל הקרבנות הקבועות בכל יום ועולות ראייה ושלמי חגיגה: (יח) כמוהו. להיות כמוהו בטהרה יתירה ובתקון נפלא: מלכי ישראל. הם דוד ושלמה שהיו גם מלכי ישראל: הנמצא. הבא מעריו ונמצא בירושלים: (כ) אשר הכין וכו'. אשר העמיד דבר הבית על מכונו ובסיסו בהעמדת המשמרות וכיוצא: נכו. פרעה נכו וכן נאמר במ"ב: על פרת. סמוך לנהר פרת:

עין יעקב

רש"י

שמש ת"ח. להסבירו סתימות המשנה וטעמיה והוא נקרא תלמוד: בימי נדוּתִיךָ. כל שבעה של ראייה ראשונה: לבוּנִיד. כגון זבה שסופרת ז' נקיים משפסקה וצריכה להיות לובשת לבנים לבדיקה שמא תראה ותסתור ספירתה: בנדת טומאתה. ועד שתבא במים לטבילה היא בנדתה דמרבין מתהיה בנדתה בהוייתה תהא עד שתבא במים. בתורת כהנים: מטה חדא הוא. רחבה ולא קירוב בשר הואי וסבר דשרי בהכי: סינר. פורציינט שיהא חוגרת בו ומגיע ממתנים ולמטה:

דף יג עמוד א תנא דבי 222 אליהו 223: מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה 224, וקרא הרבה 225, ושמש תלמידי חכמים הרבה 226, ומת בחצי ימיו. והיתה אשתו נוטלת תפליין 227, ומחזרת 228 בבתי פגסיות ובבתי מדרשות, ואמרת להם 229: כתוב בתורה: (דברים ל) "כי הוא חייך וארך ימיו", בעלי ששנה הרבה, וקרא הרבה, ושמש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו? ולא היה 230 אדם מחזירה 231 דבר. 232 פעם אחת נתארחתי אצלה 233, והיתה מסיחה פל אותו מארע, ואמרתי לה: בתי, בימי נדוּתִיךָ, מהו אצליך? 234 אמרה לי: חס־ושלום 235, ואפלו באצבע קטנה לא נגע בי. בימי לבוּנִיד, מהו אצליך? אבל עמי, ושטה עמי, וישן עמי בקרוב בשר, ולא עלתה דעתו על דבר אחר. ואמרתי לה:

ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי התורה אמרה: (ויקרא יח) "ואל אישה בנדת טמאתה לא תקרב". כי אתא 236 רב דימי אמר 237: מטה חדא 238 הוא 239. במערבא 240 אמרי 241: אמר רבי יצחק בר יוסף: סנר 242 מפסיק בינו לבינה 243.

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

למדנו אצל. הנביא. (224) משניות. (225) בתורה. (226) שעל כך אמרו החכמים: "גדול שמושה של תורה יותר מלמודה". (227) לקחה את התפליין שלו, שעליהם נאמר במפרש: "כל המניח תפליין מאריך ימים". (228) מסתובבת אתם. (229) לבני בית המדרש: (230) אף. (231) משיב לה. (232) המשיך אליהו הנביא לספר. (233) אצל אלמנה 11. פיצד נהגתם? (234) לא נכשלנו, בעלי התנהג כהלכה, והחמיר על עצמו. (235) קשבא (236) קשבא (237) לברא את הטעות של התלמיד. (238) אחת רחבה. (239) היתה לנפטר ולא למנתו, בארץ ישראל השוכנת בצד מערב של בבל. (240) לברא את הטעות של התלמיד: (241) הנה (242) והוא קבע לעצמו שזה מספיק. (243)

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' א

1 תבוא לידי בטלה המביאה לידי זימה, ודין גומות – נערה בת שנים
2 עשרה שנה ויום אחד שיש לה שתי גומות של שערות נחשבת כמי
3 שהביאה שתי שערות אף אם אין בהן שערות, שלשה דינים אלו אמר
4 רב מלכיו בשם רב אדא בר אהבה. אבל דין פלורית שנאמר
5 בסוגיותנו, ישראל המספר גוי שומט את ידו כשמגיע לשלש
6 אצבעות מהבלורית, ודין אפר מקלה – אפר כירה שקלוי ושרוף
7 מאד, שאסור ליתנו על מכה לצורך רפואה, מפני ששחרותו נראית
8 ככתובת קעקע, ונכונה – והטעם שגורו איסור על גבינות של גוים,
9 שהוא משום שדרכם להחליק את פני הגבינה בשומן חזיר, שלשה
10 דברים אלו אמר רב מלכיו בשם רב אדא בר אהבה.
11 הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין שמועות אלו: אמר רב פפא, אין
12 החלוקה כדברי רב חנינא בריה דרב איקא, אלא הדברים שנאמרו
13 לגבי מתניתין ומתניתא – משנה או ברייתא, והיינו, שפחות, בלורית
14 וגבינה, נאמרו על ידי רב מלכיו, ואילו הדברים שהם שמעתיא –

15 מימרא בפני עצמה והיינו, שפור, גומות ואפר מקלה, נאמרו על ידי
16 רב מלכיו. וסימנא של חלוקה זו, הוא 'מתניתא מלכתא', כלומר,
17 הברייתא וכן המשנה הן כמלכות, שהרי מקשים מהן על דברי
18 אמוראים, וביאור הסימן הוא, שהדברים שנאמרו לגבי המלכה ולגבי
19 ברייתא ומשנהו שהיא נקבה, נאמרו על ידי מי ששמו דומה ללשון
20 נקבה, דהיינו רב מלכיו.
21 שואלת הגמרא: מאי בינייהו – מהו ההבדל בין חלוקתו של רב
22 חנינא לחלוקתו של רב פפא. משיבה הגמרא: איכא בינייהו מי אמר
23 את פסק ההלכה בשפחות. לשיטת רב חנינא, רב מלכיו אמרו,
24 ולשיטת רב פפא, רב מלכיה אמרו, שהרי הוא פסק הלכה לגבי דין
25 שנשנה במשנה. וכן יש חילוק מי אמר הדין באפר מקלה שהוא
26 מימרא בפני עצמה, שלפי רב חנינא רב מלכיה אמרו, ואילו לשיטת
27 רב פפא רב מלכיו אמרו.

לְחֶסְפִּינִתָּא – ולרפואת סדקים שבפנים ירחוץ במים קרים, וְחִילּוּפָא סְבִנְתָּא.

חֶלְא לְסִיבּוּרִי – חומץ מועיל לרפואה לאחר הקזת דם מהכתפים, וּמִזְיָנִי לְתַעֲנִיתָא – ואכילת דגים קטנים מחזקת את הגוף של היושב בתענית, וְחִילּוּפָא סְבִנְתָּא.

תַּחְלִי וְסִיבּוּרָא – האוכל שחלים ומקזי דם, יש בזה סְבִנְתָּא, וכן אִישְׁתָּא – החולה בחולי חמה וְסִיבּוּרָא, יש בזה סְבִנְתָּא, וכן בְּאִיב עֵינָא – מי שכוּבּוּת עיניו וְסִיבּוּרִי, יש בזה סְבִנְתָּא.

שְׁנֵי לָדָג דָּם – אדם שצריך להקזי דם, יאכל דגים ולמחרת יקזי, וכן שְׁנֵי לָדָם דָּג – אם הקזי דם, יאכל דגים למחרת ההקזה, אבל אכילת דגים בְּשִׁלְשִׁי לֵא – [להקזת הדם], מביאה לידי סְבִנְתָּא.

הגמרא מוסיפה לעסוק בהנהגות המקזי דם: תָּנוּ רַבֵּנּוּ בברייתא, הַמְקִיזֵ דָם לֹא יֵאָכֵל חֶגְבִּי"שׁ. כלומר, לֹא יִשְׁתֶּה חֶלֶב, וְלֹא יֵאָכֵל גִּבְיָהּ, וְלֹא יֵאָכֵל בְּצִלִּים, וְלֹא יֵאָכֵל שְׁחָלִים, מפני שאכילתם לאחר ההקזה מביאה לידי סכנה. מוסיפה הגמרא: אִם עָבַר וְאָכַל אֶחָד מִדְּבָרִים אֵלּוּ, מֵהָעֵשָׂה לרפואתו. אֲמַר רַבִּי, נִיִּיתִי רַבִּי עֲזַרְיָה דְּחֶלְא וְרַבִּי עֲזַרְיָה דְּחֶמְרָא – ביא רביעית חומץ ורביעית יין, וְנִעְרַבְבִּינְהוּ בְּהָרִי הָרִדִּי – זה בזה, וְנִישְׁתִּי – וישתה. וְכִי מִסְפָּה לִנְקִבּוֹ, לֹא מִסְפָּה לֹא לְמִוְרַחַת שֶׁל הָעִיר, מִשּׁוּם דְּקָשָׁה רִחָא שֶׁל דְּבָרִים אֵלּוּ, והרוח מביאה את ריחם לעיר. אבל הרוח המורחית אינה חזקה כשאר הרוחות ולא תביא את הריח לעיר.

הגמרא עוסקת בהעלאת אונקלי בשבת: אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, מַעֲלִין אֲוִנְקְלִי שֹׁנֵפֶל, ואפילו בְּשַׁבָּת, כִּיּוֹן שִׁישׁ סִכְנָה אִם לֹא יַעֲלוּהוּ. שואלת הגמרא: מָאִי אֲוִנְקְלִי. משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי אֲבָא, אִיסְתּוּמְכָא דְלִיבָא – תנוך שכנגד הלב הנקרא גִּבְלָא, שלפעמים נכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה.

הגמרא מבארת את הרפואות לאיסתומכא דליבא ועוד חלאים. שואלת הגמרא: מָאִי אִיסְתּוּמְכָא דְלִיבָא. משיבה הגמרא: מִיִּיתִי בְּמוֹנֵי בְּרִינְיָא – מביא כמון בשיעור אגרוף, וְנִינְיָא – ונענע, ועשב מר הנקרא אֲנִדְנָא, וְנִצְתִּירִי – וקורנית, וְאֶבְדָּתָא – ואיזוב, ושחוק אותם. ומבארת הגמרא: לִיבָא – לרפואת ה'איסתומכא דליבא', ישתה הדברים הללו בְּחֶמְרָא – בֵּינָן, וְסִימְנָהּ הוּא לשון הפסוק (תהלים קד טו) 'וַיִּזֶן יְשׁמַח לֶבָב אֲנֹשׁ', כלומר, רפואה על ידי יין מועילה לחולי שבלב. ואילו לְרוּחָא – לרפואת שחפת שמחמת רוח, ישתה אותם בְּמֵינָא, וְסִימְנָהּ הוּא לשון הפסוק (בראשית א) 'וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם', כלומר, רפואה שעל ידי מים מועילה לחולי התלוי ברוח. ואילו לְכוּרָא – לרפואת אשה יולדת שהצטננה כשישבה על המשבר, תשתה אותם בְּשִׁיבְרָא – בשיכר, וְסִימְנָהּ הוּא לשון הפסוק (בראשית כד טו) 'וְכִדָּה עַל שִׁכְמָהּ', כלומר, שיכרא [שיכר] הדומה בשתי אותיות למילה 'שכמה', מועיל לרפואת כוּדָא שדומה למילה 'זכרה'.

הגמרא מביאה שני אופנים ברפואה זו: רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא, שְׁחִיק לְהוּ לְבִלְוֵהוּ בְּהָרִי הָרִדִּי – היה שוחק את כל הסממנים יחד, וְשִׁקִּיל לִיה מֵלָא חֲמִשׁ אַצְבָּעִיתָּא – ולוקח מהם מלא ידו, וְשִׁתִּי לִיה עִם הַמִּשְׁקָה הראוי. ואילו רַב אֲשִׁי, הִיה שְׁחִיק, כָּל חָד וְחָד לְחֻדְיָה – כל עשב לעצמו, וְשִׁקִּיל מִכָּל אֶחָד מֵהֶם, מֵלָא אַצְבָּעִיתָּא רַבְתִּי וְמֵלָא אַצְבָּעִיתָּא וּזְמִירָתִי – מה שיכול להחזיק על ידי האגודל והזרת, ושוחת עם המשקה הראוי.

הגמרא מביאה רפואה אחרת: אֲמַר רַב פִּשְׁא, אֲנָא עָבִיד לְכָל הַנִּי וְלֹא אִיתְפָּא – אני עשיתי את כל הרפואות הללו ולא נרפאתי, עַד דְּאֲמַר לִי הֵהוּא מִינְעָא – סוחר ישמעאלי, אִיִּיתִי בְּנוֹא חֲדָתָא וּמִלִּיָּה מָא – תביא כלי קטן חדש ותמלאהו במים, וְרַמִּי בִּיה תְּרוּרָא דְּרוּבָא דְּתִלִּי לָהּ כִּי בּוֹכְבִּי – והשליך בו מלא הקף דבש ששזה בחצר הבית תחת הכוכבים, וְלִמְחָר, אִישְׁתִּי – תשתה את המים. ואכן עָבִיד הִכִּי – עשיתי כדבריו, וְאִיתְפָּא – והתרפאתי.

הגמרא מביאה ברייתא בענייני רפואה: תָּנוּ רַבֵּנּוּ בברייתא, שְׁשָׂה דְּבָרִים שֶׁל מֵאֵכֵל מִרְפָּאִין אֶת הַחֹלֶה הָאוֹכֵל מִחֲלִי, וְרִפּוּאָתָן רְפוּאָה טוֹבָה. וְאֵלּוּ הֵן, בְּרוּב, וְתִרְדִּין, וְיָמִי סִיסִין – ומים ששרו בהם

סִינָא וְיִלְשָׁה, וְקִיבַת בַּהֲמָה קִטְנָה, וְהָרֵת – רחם של בהמה, וְיוֹתֵרֵת הַבָּבֶר – ודופן המסך של הכבד. וְיֵשׁ אֲוִמְרִים, אָף אֲכִילַת דָּגִים קִטְנִים מוֹעִילָה לרפואה ורפואתם רפואה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁדִינִים קִטְנִים מִפְּרִין וּמִרְבִּין זֶרַע וּמִבְרִין אֶת כָּל גּוֹפֵו שֶׁל הָאָדָם. מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: עֲשֶׂרָה דְּבָרִים מִחֻזְרִין אֶת הַחֹלֶה לְחִלּוֹ לֵאחֹר שֶׁנִּרְפָּא. וְחִלּוֹ הַשֵּׁנִי קָשָׁה מִן הָרֵאשׁוֹן. וְאֵלּוּ הֵן, הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר שׁוֹר, או שׁוֹמֵן וְחֹלֵב טְהוֹרִן שֶׁל בְּעִלֵי חַיִּים, או בֶּשֶׂר צִלִּי, או בֶּשֶׂר צִיפִּרִים, וְהָאוֹכֵל בִּצְה צִלּוֹתָהּ, וְהָאוֹכֵל שְׁחָלִים, וְהָעוֹשֶׂה תַּגְלִלָּתָהּ, וְהַנִּכְסֵס לְמִרְחִין, וְהָאוֹכֵל גִּבְיָהּ, וְהָאוֹכֵל כְּבֵד, וְיֵשׁ אֲוִמְרִים, אָף הָאוֹכֵל אֲזוּזִים. וְיֵשׁ אֲוִמְרִים, אָף אֲכִילַת קִשּׁוּאִין מִחֻזְרָה אֶת הַחֹלֶה לְחִלּוֹ.

מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: תָּנָא רַבִּי יִשְׁמְעֵאל – שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל ברייתא זו, לָמָּה נִקְרָא שְׁמֵן קִשּׁוּאִין, מִפְּנֵי שֶׁחֵן קִשּׁוּן לְכָל גּוֹפֵו שֶׁל אָדָם בְּחֶרְבּוֹתָהּ.

שנינו במשנה: וְאִין מִסְתַּפְּרִין מִהֵן כָּכֵל מְקוֹם. הגמרא מביאה ברייתא בענין תספורת של ישראל על ידי גוי ושל גוי על ידי ישראל: תָּנוּ רַבֵּנּוּ בברייתא, יִשְׂרָאֵל הַמְסַתֵּפֵר מְעוֹבֵד בּוֹכְבִים, מוֹתֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן רַק אִם רוּחָא בְּמִרְאָה הָאֵם הִגִּי מִסְפָּרו יִפָּה בְּאוֹמְנוֹתָ. וְעוֹבֵד בּוֹכְבִים הַמְגַדֵּל בְּלוּרִית לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּינָן שְׁהִנֵּעַ יִשְׂרָאֵל קְרוֹב לְבִלּוּרִיתוֹ שֶׁל הָגוֹי, שׁוֹמֵט אֶת יָדוֹ וְנִמְנַע מִלְּסַפֵּר, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְקַנֶּה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

הגמרא דנה בדין תספורת מגוי שהובא בברייתא: אֲמַר מַר, יִשְׂרָאֵל הַמְסַתֵּפֵר מְעוֹבֵד בּוֹכְבִים רוּחָא בְּמִרְאָה. שואלת הגמרא: הִכִּי דְמִי, אִי מְדוּבֵר שִׁמְסַתֵּפֵר בְּרִשׁוֹת הָרָבִים שֶׁתִּמִּיד נִמְצָאִים שֶׁם אֲנָשִׁים, לָמָּה לִי מִרְאָה – לשם מה נצרכת המראה, והרי רבים נמצאים שם תמיד, ואין חשש שהגוי יתרגמו. וְאִי מְדוּבֵר שִׁמְסַתֵּפֵר בְּרִשׁוֹת הַיְּחִיד, כִּי רוּחָא מָאִי הִיּוּ – מה בכך שהישראל מסתכל במראה ורואה שהגוי רוצה להתרגו, הרי אין רבים מצויים שם תמיד והגוי יוכל להתרגו. משיבה הגמרא: לְעוֹלָם מְדוּבֵר בְּרִשׁוֹת הַיְּחִיד, וְכֵינָן דְּאִיבָא מִרְאָה שֶׁהִישָׁרָאֵל מִסְתַּכֵּל בָּהּ לִרְאוֹת אִיךָ נַעֲשִׂית הַתְּסַפּוֹרַת, מִתְּחִיל – נראה הישראל בְּאֵדָם חֲשׁוֹב, וִירָא הִגִּי לְהוֹרֵגוֹ. הגמרא מביאה מעשה בענין תספורת על ידי גוי: רַב חֲנָנִי בְּרִי בִּינָא הָוָה מִסְתַּפֵּר מְעוֹבֵד בּוֹכְבִים בְּשִׁבְלִי דְּנִתְרַדְעָא שְׁמַחוּץ לְעִיר, אֲמַר לִיה הַסֵּפֵר, חֲנָנִי חֲנָנִי, וְאִי קוֹרֵץ לִזְנוּא – נאה צווארך להיחתך במספרים. אֲמַר רַב חֲנָנִי, תִּיתִי לִי דְעָבְרִי אֲדָרְבִּי מָאִיר – יהא הפחד שעבר עלי כששמעתי דברי הספר כפרתי על שעברתי על דברי רבי מאיר (לעיל כו). שאוסר להסתפר על ידי גוי אף ברשות הרבים. מקשה הגמרא על דברי רב חננא: מִשְׁמַע מְדוּבְרֵי שֶׁסָּבַר שֶׁעָבַר רַק עַל דְּבַרִּי רַבִּי מָאִיר, וְכִי אֲדָרְבֵּנּוּ לֹא עָבַר – על דברי חכמים לא עבר, אֲמַר – הרי יש לומר, שכל מה דְּאֲמַרְוּ [שאמרו] רַבֵּנּוּ שְׁמוֹתָהּ לְהַסְתַּפֵּר עַל יְדֵי גוֹי, הוּא רַק בְּרִשׁוֹת הָרָבִים, בְּרִשׁוֹת הַיְּחִיד מִי אֲמַר – וכי אף על אופן זה הם אמרו שמוֹתָהּ מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: וְהוּא – ורב חננא סָבַר, שְׁבִילִי דְּנִתְרַדְעָא, בֵּינָן דְּשִׁבְחִי רַבִּים – כִּיּוֹן שֶׁמִּצְוִים שֶׁם עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, בְּרִשׁוֹת הָרָבִים דְּמִי – דינם כרשות הרבים שתמיד מצויים שם עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים שֶׁהִתְרִירוּ חֲכָמִים לְהַסְתַּפֵּר שֶׁם עַל יְדֵי גוֹי, וְרַק לְשִׁטַּת רַבִּי מָאִיר אֲסוּר אִף בּוּזָה.

הגמרא דנה בדין תספורת לגוי שהובא בברייתא. שנינו בברייתא: וְעוֹבֵד בּוֹכְבִים הַמְסַתֵּפֵר מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּינָן שְׁהִנֵּעַ קְרוֹב לְבִלּוּרִיתוֹ, שׁוֹמֵט אֶת יָדוֹ. שואלת הגמרא: וְכָמָּה הוּא שִׁיעוֹר 'קְרוֹב לְבִלּוּרִית'. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב מִלְכִּיָּה אֲמַר רַב אֲדָא בְּרִי אֲהֵבָה, שְׁלִשָּׁה אַצְבָּעוֹת מִהֶבְלורִית לְכָל רוּחַ וְרוּחַ – לכל צד, זהו סמוך לבלורית שאסור לישראל לספר.

אגב דברי רב מלכיה בשם רב אדא בר אבהו, מביאה הגמרא מִמִּירוֹת נוספות שאמר רב מלכיה בשמו של רב אדא בר אבהו, וּמִמִּירוֹת שאמר רב מלכיה בשמו של רב אדא בר אבהו: אֲמַר רַב הֲנִינָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, דִּין שְׁפוּד בְּרוֹל שֶׁצִּלוּ בוּ בֶּשֶׂר בְּיוֹם טוֹב וְנִמְאָס וְנַעֲשָׂה מוֹקְצָה, שְׁמוֹתָהּ לְגוֹרְרוֹ וּלְטַלְטְלוֹ מִן הַצֵּד בְּכַדִּי לְשׁוֹמְטוֹ בְּקֶרֶן זוּיָה, וְשִׁפְחוֹת – פסק ההלכה שבעל יכול לכפות את אשתו לעשות בצמר אפילו אם הכניסה לו אלף שפחות, כְּדִי שֶׁלֹּא

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
קט רש"י

שני לדג דם – והא דאמרין בנדרים (נדר, ב) אין מקיזין לא על העופות ולא על הדגים, היינו לאלתר.

אבל לא בינו לבינו – פירוש: במקום שאין רגילין בני אדם כל כך, כי הויא דרב חנא בשבילי דנהרדעא, אבל ביהוד ממש לא איצטריך, דתיפוק ליה אף בלא מסתפר אסור להתייחד עמיהם משום שפיכות דמים. **תנו** יש לשל לעיל (כא, א) גבי מניקה. **המסתפר** מגוי רואה במראה – תניא בתוספתא פרק שלישי ובירושלמי דפירקין: ישראל המסתפר מגוי רואה במראה, מן הכותי אין רואה במראה, פירוש: לפי שאינם חשודים על שפיכות דמים. התירו של בית רבן גמליאל שיהו רואין במראה, פירוש: אף מן הכותי, מפני שהיו זקוקין למלכות. משמע שאסור לאיש לראות במראה, ונראה כי הטעם משום "לא ילבש גבר שמלת אשה" דמתרגם: לא יתקן גבר בתיקוני אלתא. והא (דחנן) ודחניא: בפרק "שואל" (שבת קמט, א) אין רואין במראה בשבת. ומפרש בגמרא: במראה של מתכת, מפני שאדם עשוי להשיך בה נימין המדולדלות, ומשמע דזקא בשבת דא בחול שרי – והם באשה איירי, ואדם לאו דזקא, דאיש אסור בכל ענין. וכן משמע בירושלמי, דמפרש טעמא דאין רואין במראה, דפעמים שהאשה רואה נימא אחת לבנה ותולשה ובאה לידי חיוב חטאת, ומסיים בה: והאיש אף בחול אסור, שאינו דרך כבוד. שלושה דברים התירו לבית רבי: שיהו רואין במראה, ושיהו מוספין קומי, ושילמדו לבניהם חכמת יין, שהם זקוקין למלכות. ואין לדחות דהא דקאמרי אף בחול אסור קאי אהשרת נימין ללקט לבנות מתוך שחורות, דהכי נמי אמרין פרק "המצניע" (שם צד, ב) המלקט לבנות מתוך שחורות אפילו אחת בשבת חייב דהא זה אף בחול אסור משום "לא ילבש", דהכי מדקא מייתי עלה: התירו לבית רבי לראות במראה, משמע דהא דאסור בחול – לראות במראה הוא. ומיהו אינו אסור כי אם להתנאות. דעבר משום "לא ילבש גבר", אבל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל בעצמו, או משום מידושו עינים – ודאי מותר, ובוחן לבית דא יודע. והלכה למעשה דאסור להסתפר לנתיב אלא אם כן רואה, ואפילו ברשות הרבים, מדקא אמר רב חנא: תיתי לי דעברי אדריבי מאיר. אבל דזקא בתער דשכיח ביה הויקא בקל, אבל במספרים לא שכיח בהו הויקא – שרי, אם יש עמו אחר.

יין

חוספניתא = סדקין שבפני האדם. **מוניני** = דגים קטנים. **סיבוי** = חקות דם מכתפיים.

שני לרם דג – אם הקיז דם היום – אוכל דגים למחר. **שני לרג דם** – אבל ביום שלפני הקזה דגים. **חנב"ש** – חלב, גבינה, בצלים, שחלים. **וכי מפנה** – מאן דאכל הני בתר הקזה ובא ליפנות חוץ לעיר, לא יפנה למזרחא של עיר. **משום דקשי ריח** – דברים הללו, והרוח מביאתן לעיר. **הכי נרסין: לא יפנה אלא למזרחא של עיר** – שרורח מזרחית אינה חזקה, בדתה ב"לא יפורה" (בבא בתרא כה, א) אין עושין בורסקי אלא למזרחא של עיר, ובמסכת ברכות (מ, א) הישן למזרח גורנו דמו בראשו, שרורח מערבית מביאה עליו, ומסוכן הוא. **איסתומכא דליבא** = דופני בשר שחתת הלב, והוא טרפשא. **לישנא אחרינא**: הנך שכנגד הלב שזקוקין ניבאל, ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה, וזהו עיקר. **כמונא כרויאי** – כעין כף אנרוף. **וניניא** = מינ"ט. **אנרנא** – עשב מר הוא, והוא מרובי"א לבן, "לענדה" מתרגמין: גידן. **ציתרי** = שדריא"ה. **אברתא** = איזוב. **לליבא בחמרא** – לאיסתומכא דליבא ישתה אלו בין. **לרוחא** – לשחפת שמחמת רוח, ישתה אלו במים. **לבורא** – חולי אשה יולדת ומצטננת על המשבר. **שכמה** – דומה תיבה זו ל"שכרא" בשתי אותיות. **מלא חמש אצבעותיה** – מלא ידו. **מלא אצבע רבה ומלא אצבע זוטרתי** – שיכול לאחוז בורת ואגודל יחד. **כזא** = כלי קטן. **תירווא** = מלא כף. **בי כוכבי** – תחת הכוכבים, בחצר של בית. **ומי סיסין** – פוליל"ל יבש, שורה במים ושוחת, והרת = רחמה של בהמה. **ויותרת חכב** = טרפשא דכבדא שזקוקין אייבר"ש. **במראה** – מירדיו"ה, לראות אם מסתפר יפה באומנות. **וסבר** הגוי כיון דקפיד אהכי חשוב הוא, ומתיירא להורגו. **לבלוריתו** – שהוא מגדל לעבודה זרה, שומט את ידו מקודם לכן שלשה אצבעות לכל רוח כדלקמן, כדי שלא יהא מתנאה. **בשבילי דנהרדעא** – חוץ לעיר. **לזונא** – לחנות. **קוער** = צואר. **שבילי דנהרדעא** – ששם עוברים ושבבים תדיר. **שפור** = ב"אין צידן" במסכת ביצה. **שפחות** – בכתובות, ב"אף על פי". **גומות** – בנדה, ב"בא סימן". **הני תלת שמעתא דרב מלכיו אמרניו** – משמיה דרב אדא בר אבהו. **בלורית** – דהכא. **אפר מקלה** – דמכות פרק בתרא: לא יתן אפר אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת עקעק. **אפר מקלה** = אפר חכירה, שקליו ושרוף מאד ושחור ונראה ככתובת עקעק. **וגבינה** – הכא בפירקא (לה, ב), אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אבהו: מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר. **מתנינן ומתנייתא** – הני דאיתמר אפירושא דמתנייתין וביריתא – רב מלכיה, והני דאיתמר שמעתא באפי נפשיהו ולא אפירושא דמתנייתא – רב מלכיו. **מתנינן מלכא** – היא. **דמתובינן מינה לאמורא**, ורב מלכיה שמו דומה לנכבה. **מאי בינייהו** – בין רב פפא לרב חנינא. **איכא בינייהו שפחות** – דאוקי רב חנינא כרב מלכיו, ורב פפא כרב מלכיה, ומעיל אפר מקלה כרב מלכיו. **דהני תלת: שפור**, ואפר מקלה, וגומות – שמעתא נינהו ולא אמתניין קיימא, אבל שפחות אמר רב מלכיה: הלכה כרבי אליעזר, דאמר במשנתיה: אפילו חכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר. **בלורית** דהכא אפירושא דמתנייתא קאי, דקתני לעיל: שומט את ידו, ואתי איהו לפרושי שיעוריה. **וכן גבינה**, דקתני מתנייתין: אלו דברים האסורים בו, אמרין: מפני מה אסרו גבינות הגויים ופירש רב מלכיה. והא דנקיט תלמודא איכא בינייהו שפחות, ולא נקט שפחות ואפר מקלה, אמילתיה דרב מלכיה דאתנח ביה רב פפא סימן נקט.

משנה

יין מנלן – תימה: מאי קא בעי מנלן? הא מתניתין מיירי בסתם יינם, וגזרה דרבנן היא שגזרו על יינם משום בנותיהן? ויש לומר: דודאי עיקר גזרה דסתם יינם (עבודה זרה לו, ב) משום בנותיהן הוא, מיהו לא דיו אסיריהן אותו בהנאה מטעם זה, מידי דהוה אפיתן ושמןם, אלא עבדו רבנן כיון נסך גמור שנתנסך לפני עבודה זרה שאסור מן התורה משום דמי ליה, ועל יין נסך שואל התלמוד מנלן, ואם תאמר: ויין

שנתנסך למה לי קרא? מי נפיק מכלל שאר זבחה? ויש לומר: דאין הכי נמי, דזבחה ונסך שני עניינים הם, ומרבה להו לקמן לאסור בפרק "רבי ישמעאל" (נא, א) מזבח כל בעין זבחה, ומניסוך וזיקה המשתברת כגון שבר מקל לפניה. **ושתו** יין נסיכם – למאן דדריש להאי קרא בגוים ניהא, למאן דדריש ליה בגיטין (נב, ב) גבי טיטוס שאמר מקרא על על ישראל, וכן בספרי: רבי יוחנן ורבי נחמיה חד דורשו כלפי אומות העולם וחד דורשו כלפי ישראל, צריך לפרש שהיו אומות העולם מגניין ישראל על עבודת המזבח כנגד מה שעושין לעבודה זרה שלהם, ו"איכלו" ו"ישתו" קאי אמזבח, שאוכל מנחות ושותה נסיכים. **אתיא** שם שם מעגלה ערופה – תימה: אדילין תקרבות עבודה זרה ממת ומת מעגלה ערופה, נילף מת גופיה "שם" "שם" מעבודה זרה עצמה, כדאמרין פרק "נגמר דחין" (סנהדרין מו, ב) גבי האורג בגד למת, דרבא יליף דלא מיתסר בהומנה "שם" "שם" מעבודה זרה, דכתיב בעבודה זרה "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם"; ויש לומר: ודחתם משמשין ממש, דקרא "ד"אבד תאבדון" בכלים כשנשתמשו בהן לעבודה זרה הכתוב מדבר.

כפרה כתיב בה כדששים – תימה: בפרק קמא דכריתות (ו, א) דרשין: "וערפו שם" – שם תהא קבורתה ויש לומר: דאיצטרך תרייהו, דאי משום דכתיב כפרה אמינן לאחר עריפתה מותרת, דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו, ואם מ'וערפו שם' הוה אמינא אינה אסורה עד לאחר מיתה, לכך אצטרך כפרה כתיב כדששים – דמיתסר אף מדימים. וגם איצטרך לדמותה לקדשים לומר שאינה אלא ביום, ושיותא טרפות פוסל בה, כדאמרין בפרק קמא דחולין (יא, א). **אמר** רב אשר אתא לאשמועינן חומץ בר – הוא דחין דהוה מצי למימר דאשמועינן דוקא של איסור, שנתנסך בעודו יין, אבל של ישראל מותר, דלא בר ניסוך הוא, אלא חדא נקט דאשמועינן מינה תרתא. **אי** משום אסוכי חומץ לאו בר ניסוך הוא – מכאן היה נראה להחריף חומץ שלנו במגע גוי. וגם רבינו משולם התיירו, ורבינו תם הקפיד עליו ואמר כי אין אנו בקיאין בטיב חומץ, כי מעשים בכל יום בדעות חלוקות, יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין, וב"המוכר (את הספינה) ופירותו" (בבא בתרא גז, א) נמי פליגי ברידה חלא וטעמיה חמרא. וגם על הבורס שהחזיר רבינו משולם בגויה גוי משום דמה שיוצא ממנו נקרא מים, כדאמר פרק "כל הגט" (גיטין לא, א), משעת כניסת מים לבוסר, וכן בפרק רביעי דמסכת שביעית (מנשה ח): הבורס משהביא מים אוכל בו פתו בשדה, הקפיד רבינו תם, משום דאין אנו בקיאין מתי קריי בוסר. ועוד כתב ששנה אחת לא נהבשלו היינו, וכי שבשיל שיתוהים אינם מבושלות כל צרכיהן הכי נמי נאמר שלא ינהג אותה השנה דין יין נסך?

אלולותית

משנה שהיה מתחילתו יין – ביד הגוי, לאפוקי היכא דובין גוי חומץ מישראל דלא מיתסר בהנאה, דטעמא דאסור בהנאה משום דלמא נסכיה הוא, וחומץ לא מנסך. וחרם הדייני – בגמרא מפרש: ששוריהו במים ויוצא יין הנבלע בו. ועירות לבובין – שקורעין כנגד הלב. דרכן לעשות כן לעבודה זרה, ומוציאין את הלב דרך הנקב, ומיתסר משום זבחי מתים. **משוך מותר** –

שאין עושין כן לעבודה זרה. והלכות **אסור** – בהנאה, דעושין תקרבות. **לתרפות** – לטעות עבודה זרה למרחוק. **אסור לשאת ולתת** – דאזיל ומודה לעבודה זרה. ועוד, דובני מידי דאצטרך לעבודה זרה לתקרבות. **נדות גוים** – של עור. וקנקניהם – חרס. **כנוס כהן** – הכניס כהן יין לקיום. **חרצנים וזנין** – פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכן, לחים – כל שאים עשר חדש. **אסורין** – אף בהנאה. **המוריים** – שמן של דגים. ו**איסורין** **איסור הנאה** – שמא עירב בו יין. וגבינות בית אונייקי – שם הכפר. אבל שאר גבינות מותרין בהנאה, ובגמרא מפרש לה (לו, ב). **מפני מה אסור** – לרבנן קבעי לה, דאסור לה באכילה ולא בהנאה. והלא קיבת עולה חמורה – שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה. **שרעתו יפה** – שאינו קץ ומואס בה. **שורפה** = חופ"ר בלעז, נופעה. ולא הווי לו – לאומרים כן להיתירא לכתחלה. **אבל אמרו** לא נהנין ולא מועלין, וכל היכא דתנן הכי, שרי כדמאורייתא אבל שרי דגורו בה, והכי משמע: לא נהנין מדרבנן, ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מדלית בה מעילה שמע מינה: האי חלב הכנוס בקיבת העולה כפרישא בעלמא הוא. בקיבת עגלי עבודה זרה – שנעשו לה תקרבות. וגבי עבודה זרה אפילו פָּרַש אסור, דניחא ליה בנפחיה שירא יפה כדאמרין בגמרא. **השיאו ליכר אחר** – לא רצה לגלות דבר הבורר, כדמפרש בגמרא טעמא. **כי טובים דודין** – לשון זכר. **או דודין** – לשון נקבה, והכי קאמר בה כנסת ישראל: ישקני הקדוש ברוך הוא מנשקות פיהו, כי כך אמר לי: טובים דודין מין, **חבירו מלמד עלי** – שהוא לשון זכר, ובכנסת ישראל היא דקאמר לה לפני שכניה: לריח שמניך טובים וגו'. "עלמות אהבוך" לא שייך למימר לנקבה. **גמרא** אף יין אסור – שנתנסך לעבודה זרה. **כפרה כתיב בה** – "כפר לעמך ישראל" (דברים כא), הלכך אסור בהנאה כדששים. **הכי גרסינן: אמר רב איהא אתא לאשמועינן חומץ שלנו** – חומץ של ישראל שהפקדו אצל גוי אינו צריך אלא חותם אחר, דהואיל ואשמועינן מתניתין דלא מנסכי חומץ. **משום איחולופי** – לצורכו, להחליפו ברע ממנו. **לא טרח ומייה** – לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזוייף. יין **מבושל** – משמנו, שהיה מתחילתו יין ביד גוי ובשלו, אסור בהנאה משום תחילתו. **הא אתא לאשמועינן** – טעמא דהגוי בשלו, הא בשלו ישראל בחיזר תו לא מיתסר בהנאה, וקמשמע לן דלא מנסכי גרים יין מבושל, הלכך יין מבושל שלנו שהופקד לגוי אין צריך בו.

איחולופי

משנה אלו דברים של גוים אסורין ואיסורין איסור הנאה: היין, והחומץ של גוים שהיה מתחילתו יין, וחרם הדייני, ועורות לבובין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בזמן שהקדש שלו עגול – אסור, משוך – מותר. **בשר הנכנס לעבודה זרה מותר, והיוצא – אסור, מפני שהוא מוכחי מתים, דברי רבי עקיבא. ההולכין לתרפות – אסור לשאת ולתת עמָה, והבאין – מותרין. נודות הגוים וקנקניהן ויין של ישראל כנוס כהן – אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר; והכרצנים והזנין של גוים – אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר; והכרצנים והזנין של גוים – אסורין ואיסורין, ויבשין מותרין. המוריים וגבינת בית אונייקי של גוים – אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר; והכרצנים והזנין של גוים – אסורין ואיסורין איסור הנאה. אמר רבי יוחנן: שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע פשהו מהלכין בדרך, אמר לו: מפני מה אסור גבינות גוים? אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבה של גבילה. אמר לו: והלא קיבת עולה חמורה מקיבת גבילה, אמרו: כהן שרעתו יפה שורפה חיה, ולא הווי לו, אבל אמרו: אין נהנין ולא מועלין! אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודה זרה. אמר לו: אם כן, למה לא אסורה בהנאה? השיאו לדבר אחר, אמר לו: ישמעאל, היאך אתה קורא "כי טובים דודין מין"? או "כי טובים דודין"? אמר לו: "כי טובים דודין". אמר לו: אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עלי: "לריח שמניך טובים". **גמרא** יין מנלן? אמר רבא בר אבבה, אמר קרא: "אשר חלב ובחימו יאכלו ישתו יין נסיכם", מה זבח אסור בהנאה, אף יין גמי אסור בהנאה. וזבח גופיה מנלן? דכתיב: "וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ מִתַּיִם", מה מַת אסור בהנאה, אף זבח גמי אסור בהנאה. ומה גופיה מנלן? **אתיא "שם" "שם"** מעגלה ערופה, כתיב: **"וְהָיָה שֵׁם מְרִיִם"**, וכתב התם: "וְעֲרַפוּ שָׁם אֶת הָעֵגֶלָה בְּחָלִי", מה להלן אסור בהנאה, אף כָּאן גמי אסור בהנאה. והתם מנלן? אמרי דבי רבי ינאי: כפרה כתיב בה כדששים. "והחומץ של גוים שהיה מתחילתו יין". **פשיטא**, משום דאחמין פקע ליה איסוריה? אמר רב אשי, הא אתא לאשמועינן: חומץ שלגו ביד גוי אין צריך חותם בתוך חותם; אי משום אינסוכי – לא מנסכי, ואי משום איחולופי – פִּינן דאיפא חותם, לא טרח ומייה. אמר רבי אילעא, שנינו: יין מבושל של גוים שהיה מתחילתו יין – אסור. **פשיטא**, משום דאיבשיל פקע ליה איסורא? אמר רב אשי, הא אתא לאשמועינן: יין מבושל שלגו ביד גוים אין צריך חותם בתוך חותם; אי משום אינסוכי – לא מנסכי, ואי משום איחולופי**

משנה

משנתינו מונה דברים של גויים האסורים באכילה ובהנאה: אלו
דברים של עובדי כוכבים אסורין, ואיסורין איסור הנאה, תיין –
סתם יין של גוי, שאסורו חכמים בהנאה מחשש שהוא יין שהתנסך
לעבודה זרה, ונאסר בהנאה מן התורה. והחומץ של עובדי כוכבים,
שהיה מתחלתו יין, כלומר, שבעורו ביד הגוי היה יין, ואחר כך
החמיץ, שכיון שנאסר בהיותו יין, אין איסורו פוקע לעולם. והרם
הדרייני – חרס הספוג ביין, שמנחים אותו במים והוא פולט את היין
הבלוע בו.
המשנה מונה דברים האסורים מחמת שהם תקרובת עבודה זרה: וכן
אסורים בהנאה עורות לבובין – עור שהוצא מכנגד ליבה של
הבהמה, כיון שנהגו לעשות כן לשם עבודה זרה מסיימת, שעבודתה
היא בכך שחותכים את העור שכנגד הלב ומוציאים ממנה את הלב
בעודה חיה להקריבו לפניו. רבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר, רק
בזמן שצורת הקרע שלו – של אותו עור, הוא עגול, אסור בהנאה,
אבל אם הנקב משוך – מוארך, מותר, שלא היו עושים כן לעבודה
זרה.
דין נוסף: בשר הנכנס לבית עבודת כוכבים כדי להקריבו, וקנאו
הישראל מיד כשכנסו קודם שהקריבוהו, מותר בהנאה, שאין
שחיטת הגוי אוסרתו בהנאה. ובשר היוצא מבית עבודת כוכבים,
אסור בהנאה, מפני שהוא כוכבי מתיים – שמן הסתם הקריבוהו
לעבודה זרה, דברי רבי עקיבא.
גויים ההולכין ממקום רחוק לתפשות – לבית עבודה זרה, מזמן
שיצאו לדרך אסור לשאת ולתת – לסחור עמָהֶן, מחשש שבהגיעם
יודו לאלהיהם על משא ומתן זה. ועוד, שמא יקנה הגוי דבר שיקריב
ממנו לעבודה זרה. והבאין – החוזרים ממקום העבודה זרה, מותרין
לשאת ולתת עמהם, שאין לחשוש שיחזרו למקום התרפות להודות
או להקריב לפניו ממה שקנו עתה.
המשנה חוזרת למנות דברים האסורים משום יין של גוי: נזודות
העובדי כוכבים וקנקניהן – מיני כלים שהשתמשו בהם הגויים ליינם,
ועתה יין של ישראל פנום בהן לשמירה, הנודות והקנקנים עצמם
אסורין מפני שבלעו יין איסור, ואיסורין הוא לענין זה שהם גורמים
ליין הישראל הנמצא בהם איסור הנאה, כדין יין נסך שאף שיעור
קטן המתערב ביין של היתר אוסרו בהנאה, דברי רבי מאיר. והכמים
אומרים, אין איסורין אוסר את יין ההיתר באיסור הנאה, אלא רק
בשתייה, לפי שכל איסור שאינו 'בעינו' אלא בלוע, אינו אוסר בהנאה
אף לאחר שנפלט.
החרצנים והזנין של עובדי כוכבים – גרעיני וקליפות הענבים
שנשארו לאחר שהגיו סחט את הענבים ועשה מהם יין, אסורין, כדין
היין שנסחט מהם, ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר. והכמים
אומרים, חרצנים וגוים לחין, אסורין בהנאה, שטעם היין מחשיבם
כאיסור בעין. אבל רבישין, מותרין אפילו באכילה, שאינם אלא כעץ
יבש.
המוריים – מאכל העשוי משומן קרבי דגים, ונבינת מקום ששמו 'בית
אונקין', של עובדי כוכבים, אסורין, המוריים מפני שמעריבים בו
יין, ונבינת בית אונקין מפני שרוב העגלים שם נשחטים לעבודה זרה,
ויש לחשוש שהעמידו גבינותיהם בקיבות העגלים ההם, שהם
תקרובת עבודה זרה, ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר.
והכמים חולקים ואומרים, אין איסורין איסור הנאה, אלא איסור
אכילה בלבד.
המשנה מביאה מעשה בענין גבינות של גויים: אמר רבי יהודה,
שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע בן ששון מהלכין בדרך, וכך אמר
לו, מפני מה אסור גבינות של עובדי כוכבים באכילה, והרי אין
לחשוש שמא עשאוהו מחלב בהמה טמאה, שהרי חלב זה אינו נעשה
גבינה. אמר לו רבי יהושע, מפני שמעמידין אותה – מקשים אותה
והופכים אותה מחלב לגבינה, בכך שמנחים בחלב 'קובה' של
גבילה – חלב קרוש הכנוס במעי הבהמה, שכשמנחים אותו בתוך
חלב הוא מקשהו ועושהו גבינה, והנמצא במעי הבהמה נחשב כחלק

מגופה, ודינה כגבילה, ונמצא שהעמיד את הגבינה בדבר איסור.
הקשה לו רבי ישמעאל ואמר לו, והלא קיבת קרבן עולה חמורה
באיסורה מקיבת גבילה, שנבילה מותרת בהנאה ועולה אסורה
בהנאה, והנהנה ממנה חייב קרבן מעילה, ומכל מקום אסור חכמים,
שאם נמצא חלב במעי בהמת העולה, בהן שדעתו יפה – שאינו
איסטיניס, ואינו קץ ומואס בה, שורפה תהא – גומע חלב זה כמו
שהוא, ללא בישול. ומוסיפה המשנה, ואמנם לא הודו לו – בני
הישיבה לאומר שחכמים התירו זאת לכתחילה, אכל – אלא כך
אמר, לכתחילה אין נהנין ממנה משום חומרת קדשים, ובדיעבד אם
גמעה לא מועילין – אין חיוב קרבן מעילה, כיון שמעיקר הדין מותר
לגמעה, ומוכח שהכנוס במעי בהמה אינו כחלק מגופה, ובגבילה
המותרת בהנאה יש להתירה לכתחילה.
אמר לו רבי יהושע טעם אחר באיסור הגבינה, מפני שמעמידין
אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, ואף שאין הקיבה חלק מבשר
העגל, יש בה איסור, לפי שעל ידה נראה העגל יותר שמן, והוא חפץ
בכך לכבוד עבודה זרה. אמר לו רבי ישמעאל, אם כן, למה לא
אסוריה בהנאה, ככל תקרובת עבודה זרה.
כיון שלא רצה רבי יהושע לומר לו את הטעם האמיתי, השיאו –
העביר את שיחתו לדבר אחר, אמר לו, ישמעאל, היאך אתה קורא
פסוק זה שבבשר השירים (א כ), 'כי מוכים דודך מינין, בלשון זכר,
שכנסת ישראל אומרת כן לה', או 'כי מוכים דודך מינין, בלשון
נקבה, שה' אומר כן לכנסת ישראל. אמר לו רבי ישמעאל, יש לקרוא
'כי מוכים דודך'. אמר לו רבי יהושע, אין תדבר כן, שהרי הבידו
– הפסוק שאחריו מלמד עליו שהוא מדברי כנסת ישראל, שנאמר
'לרית שמניך מוכים וגו' על כן עלמות אהבוך', שלשון זו נאמרת
לזכר, וגם בפסוק הקודם יש לקרוא 'דודך', שכנסת ישראל אומרת
כן לה.

גמרא

התבאר במשנה שאסרו סתם יין של גויים מחשש שניסכוהו לעבודה
זרה, הגמרא מבררת את מקור איסור ההנאה מיין נסך. שואלת
הגמרא: יין נסך, מנלן – מנין שנאסר בהנאה. משיבה הגמרא: אמר
רבא בר אבהו, אמר קרא, בענין עובדי עבודה זרה 'אשר חלב
ובחיימו יאכלו וישתו יין נסיכם' (דברים לב לח), הרי הקיש הכתוב
ניסוך היין לזבת, מה זבת של עבודה זרה אסור בהנאה, אף יין
שניסכוהו לכבודה נמי – גם כן אסור בהנאה.
מבררת הגמרא: וכן גופיה מנלן – וחבחי עבודה זרה עצמם, מנין
שאסורים בהנאה. משיבה הגמרא: דבתיב 'ויצמדו לבצעל פֶּעֹר
ויאכלו ויכחי מתיים' (תהלים קו כח), הקיש הכתוב ובזוי עבודה זרה
למתיים, מה מות אסור בהנאה, אף וכן עבודה זרה נמי אסור
בהנאה. שואלת הגמרא: ומה גופיה מנלן שהוא אסור בהנאה.
משיבה הגמרא: אתיא – דבר זה נלמד בהיקש 'שם' 'שם' מעגלה
ערופה, בתיב הקא – נאמר כאן, לגבי מות 'ותמת שם מרים' (במדבר
כ א), ובתיב התם, לגבי עגלה ערופה 'וערפו שם את העגלה הכתוב'
(דברים כא ד), הקיש הכתוב מות לעגלה ערופה, מה לעגלה – בעגלה
ערופה אסור בהנאה, אף כאן – מות, נמי אסור בהנאה. מוסיפה
הגמרא ושואלת: והתם, בעגלה ערופה עצמה, מנלן שאסורה
בהנאה. משיבה הגמרא: אמרי דבי רבי ינאי – אמרו בבית מדרשו
של רבי ינאי, לשון 'בפירה' בתיב בה – בעגלה ערופה, שנאמר (שם
כא ח) 'כפר לעמך ישראל', לפיכך דינה כקדשים להיאסר בהנאה,
ומת הוקש לעגלה ערופה, וחבחי עבודה זרה הוקשו למת, ויין נסך
הוקש לחבחי עבודה זרה.
שנינו במשנה: והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו – בעודו
ברשות הגוי יין, והחמיץ, אסור בהנאה.
הגמרא מבררת מה החדוש בדין זה. מקשה הגמרא: פשיטא – דין
פשוט הוא שחומץ זה אסור, ומדוע הוצרכה המשנה להשמיענו זאת,
משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה – וכי היינו מעלים בדעתנו
שמאחר והחמיץ היין פקע ממנו איסורו, והרי כיון שהיה יין של גוי,

1 איחלוףי – שמא המופקד של היתר היה יין טוב והחליפו הגוי עם יין
2 גרוע שלו, האסור, אין צורך לחשוש לכך, כִּינן דְאִיכָא חוֹתָם אַחַד
3 הסותם את פי החבית המופקדת, לא מִרְחָ וּמְוִיָּה – אינו טורח לזייפו,
4 כיון שיש לו בזה רק תועלת מועטה.

5 הגמרא מביאה ברייתא בענין יין מבושל, ותבשיל שיש בו יין: הִגְנוּ
6 רַבֵּנּוּ, וְיֵין מְבוּשֵׁל, וְאֶלּוֹנְתִית – משקה העשוי לחיזוק ורפואה
7 שמעורב בו יין, שֶׁל עֹבְדֵי כּוֹכָבִים – שהיה היין ברשות הגוי, ובישלו
8 או עירבו באלונתית, הרי אלו אֶסְנוֹרִין בהנאה, שאין הבישול או
9 העירוב מפקיע איסור יין של גוי, וכמבואר לעיל (בט). אבל אֶלּוֹנְתִית
10 בְּבִרְיָתָא – כמות שהיא, כלומר, שעשאה ישראל ולקחה ממנו הגוי
11 לאחר שכבר היה היין מעורב בתוכה, מוֹתֶרֶת בהנאה, שאין חשש
12 שינסך את האלונתית בשביל היין שבתוכה, שאינם מנסכים אלא יין
13 שניכר במראהו וטעמו וריחו, ויין זה כבר נשתנה.

14 מבארת הגמרא: וְאִיזוּ הִיא 'אֶלּוֹנְתִית', (בְּרֵיתָנָן) גְּבִי הַלְכוֹת שִׁבְתָּה,
15 עוֹשִׂין – מותר להכין בשבת אֶנוּמְלִין – מִין מִשְׁקֵה, וְאִין עוֹשִׂין
16 אֶלּוֹנְתִית, מפני שנעשית לצורך רפואה. וְאִיזוּ הִיא אֶנוּמְלִין וְאִיזוּ
17 הִיא אֶלּוֹנְתִית, 'אֶנוּמְלִין' היא זו שמערב יחד וְיֵין וְדִבְשׁ וּפְלִפְלִין.
18 וְאֶלּוֹנְתִית, היא זו שמערבים יחד וְיֵין וְשֶׁן, וְמִים צִלְלִין – נקיים,
19 וְשֶׁן אֶסְפְּרָמוֹן, דכיון דְעֶבְרִי לְבִי מְסוּתָא – שהאלונתית עשויה
20 ליוצאים מבית המרחץ, לצנן את גופם מחום המרחץ, ואינה מאכל
21 בריא, הרי זו כעין רפואה, ואסרו חכמים לעשות או ליטול רפואה
22 בשבת.

23 הגמרא עוברת לדון בדיני 'גילוי', ביין מזוג וביין מבושל. שנינו
24 במסכת תרומות (פ"ח מ"ד), 'שלשה משקין אסורים משום גילוי, המים,
25 והיין, והחלב'. ואיסור זה אסרו חכמים מחשש שמא ישתה מהם
26 הנחש ובתוך כך יטיל בהם ארס. והשוותה אותם מסתכן בנפשו, וזהו
27 בכלל הלאו של 'לא תשים דמים בבייתך' (דברים כב ח).

28 הגמרא דנה האם יש משום 'גילוי' ביין שנעשה בו שינוי רַבָּה וְרַב
29 יוֹסֵף דְאִמְרֵי תַרְוִיחוּ – אמרו שניהם הלכה זו, וְיֵין מְזוּג – יין שמוזגהו
30 במים, ויש בו עתה שליש יין ושני שליש מים, אִין בּוֹ מְשׁוּם איסור
31 גִּילּוּי, לפי שאין נחש שותה יין מזוג. וכן אמרו דין נוסף: וְיֵין מְבוּשֵׁל,
32 אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוּי – איסור יין נסך, שאין עובדי כוכבים מנסכים יין
33 מבושל.

34 מסתפקת הגמרא: אִיכָּעָא לָהּ – שאלו בני הישיבה, וְיֵין מְבוּשֵׁל,
35 האם יש בו מְשׁוּם איסור גִּילּוּי, ככל יין, או שֶׁאִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוּי.
36 פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, כבר העיד רבי יַעֲקֹב בַּר אֲבִי עֲלִי וְיֵין
37 מְבוּשֵׁל, שֶׁאִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוּי, לפי שאין נחשים שותים יין מבושל.
38 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רַבִּי יֵנָאי בַּר יִשְׁמָעֵאל חָלַשׁ – נחלה
39 ונפל למשכב, עָל לְבַיְתָה – נכנסו אצלו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן יִירוּד וְרַבֵּנּוּ
40 – בלוייו כמה חכמים לְשִׁיחַל בֵּיה – לשאול בשלומו, יְתָבִי וְקָא
41 מְבִיעָא לָהּ – ישבו והסתפקו, וְיֵין מְבוּשֵׁל, האם יש בו מְשׁוּם גִּילּוּי
42 או אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוּי. אָמַר לָהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן יִירוּד, הֲכִי אָמַר
43 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מְשׁוּם גִּבְרָא רַבָּה – בשם אדם גדול, וּמִנּוּ –
44 ומה הוא אותו אדם גדול, רַבִּי תַנְיָא, וְיֵין מְבוּשֵׁל אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוּי.
45 אָמְרוּ לֵיהּ הַחֲכָמִים, נִסְמָךְ – האם אפשר לסמוך על שמועה זו, מִחֻזִּי
46 לָהּ – הראה להם רַבִּי יֵנָאי בַּר יִשְׁמָעֵאל בתנועות ידי, עָלִי וְעָלִי
47 צְוֹאֲרִי יהא מוטל העונש אם יחזקו בשתיית יין מבושל מגולה, כלומר,
48 ודאי לא יחזקו.

49 הגמרא מביאה מעשה שמוכח ממנו שיון מבושל שנגע בו גוי מותר
50 אפילו בשתייה. מספרת הגמרא: האמורא שְׁמוּאֵל וְגוֹי שִׁשְׁמוּ אֶבְלָט,
51 הוּוּ יְתָבִי – היו יושבים יחד, אִיתִיו לְבִמְיָהוּ חֲמָרָא מְבִשְׁלָא – הביאו
52 לפניהם יין מבושל, מְשִׁבִּיה לְיָדֵיהּ – משך אבלט את ידיו להמנע
53 מנגיעה ביון, כדי שיוכל שמואל לשתות ממנו, אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל
54 לאבלט, אינך צריך להזהר, הֲרִי אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁיֵין מְבוּשֵׁל אִין בּוֹ
55 מְשׁוּם איסור וְיֵין נִסְךָ, ואין מגע גוי אוסרו ומותר אף בשתייה.

56 הגמרא מביאה מעשים בדיני גילוי ביין: אֶמְתִּיה – שפחתו דְרַבִּי תַנְיָא,
57 אִינְלִוְיָ לָהּ הֵהוּא חֲמָרָא מְבִשְׁלָא – נשאר לה מגולה יין מבושל,
58 אֶתְיָא לְבִמְיָה דְרַבִּי תַנְיָא – באה לפני רבי חייה לשאול אותו מה דין

59 היין, אָמַר לָהּ, הֲרִי אָמְרוּ חֲכָמִים, וְיֵין מְבוּשֵׁל אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילּוּי –
60 ומותר לשתותו.
61 מעשה נוסף: שְׁמַעִיה – שמשו דְרַב אָדָא בַּר אֲהֵבָה, אִינְלִי לֵיהּ
62 חֲמָרָא מְזִינָא – נשאר לו מגולה יין מזוג, ובא לשאול את רב אדא
63 אם נאסר היין. אָמַר לֵיהּ רַב אָדָא, הֲרִי אָמְרוּ, וְיֵין מְזוּג אִין בּוֹ מְשׁוּם
64 איסור גִּילּוּי.

65 הגמרא מבארת מתי נאמר כלל זה: אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא אָמְרִין – לא
66 אמרו חכמים דין זה, שאין איסור גילוי ביין מזוג, אֶלָּא בֵּין דְּמִזְוִי
67 מוֹכָא – שמוזג במים רבים, אֶבְלָט מְזוּג וְלֹא מְזוּג – יין המזוג במעט
68 מים, שְׁתִּי – הנחש שותה ממנו, ויש בו משום גילוי.
69 מקשה הגמרא על רב פפא: וְיִמְזִין וְלֹא מְזוּגִי מִי שְׁתִּי – וכי נחש
70 שותה מיין המזוג מעט, וְהָא (והרי) רַבָּה בַּר רַב חוּנָא הוּוּ קְאָוִיל
71 בְּאֶרְבָּא – היה משייט בספינה, וְהוּוּ נָקִיט חֲמָרָא בְּהַרְיָה – ואחז
72 אצלו יין, וְחִוְיָה לְהֵהוּא חִוְיָא דְעֶבְרִי וְתָנִי – וראה נחש שמבקע
73 במים בתנועותיו ובא לעברם, אָמַר לֵיהּ לְשְׁמַעִיה – למשמשו, סָמִי
74 עֵינֵיה דְרִין – סמא את עיניו של נחש זה, כלומר הראה לו איזה דבר
75 כדי שיקוץ ביין שבידי, שְׁקִיל קָלִי מִיָּא שְׂדָא בֵּיה, וְסָר לְאַחֲרֵיהּ –
76 נטל המשמש מעט מים והטילם ביין, ומשראה זאת הנחש חזר ופנה
77 לאחוריו. ומוכח שאין נחש שותה אפילו יין המזוג מעט, ושלא כדברי
78 רב פפא.

79 מתרצת הגמרא: באמת אין הנחש נמנע מלשתות יין המזוג מעט, אך
80 אֶתְיָא מְסָר נִפְשִׁיהּ – רק על יין חי, ללא מְזִיגָה כלל, מתאמץ הנחש
81 ומסכן עצמו כדי לשתותו, ועולה לשתותו אפילו לעיני בני אדם
82 שיכולים להורגו, אבל אֶמְזִינָא – על יין המזוג אפילו במעט, לֹא מְסָר
83 נִפְשִׁיהּ – אינו מסכן עצמו כדי להשיגו, ולכן כשראה שהטילו מעט
84 מים ליין, נמנע מלשתותו בפניהם, אבל כשאין בני אדם רואים אותו,
85 שותה הנחש אף יין מזוג.

86 מקשה הגמרא: וְאֶמְזִינָא לֹא מְסָר נִפְשִׁיהּ – וכי נחש אינו מסכן עצמו
87 עבור יין מזוג, וְהָא מעשה היה בְּרַבִּי יֵנָאי, דְּהָהּ – היה במקום ששמו
88 'בִּי עֶבְבֹרִי', וְאָמְרִי לֵיהּ – ויש אומרים שלא היה זה רבי ינאי, אלא
89 חכם אחר ששמו בַּר הֲדִיא דְהוּוּ בִּי עֶבְבֹרִי, ובהיותו שם הוּוּ יְתָבִי
90 וְהוּוּ קָא שְׁתוּ חֲמָרָא מְזִינָא – היו יושבים ושותים יין מזוג, פֶּשׁ לָהּ
91 חֲמָרָא בְּכוּכָא – נשאר להם יין בחבית, וְצִרְוִינָה בְּפִרוּזְקָא – וקשרו
92 את פי החבית במטפחת בד, וְחִוְיָא לְהֵהוּא חִוְיָא – והחכם שהיה שם
93 ראה נחש שרצה לשתות מהיין, דְּשְׁקִיל מִיָּא וְיָמָא בְּכוּכָא – והיה
94 הנחש מביא מים בפיו ומטילם לתוך החבית מבעד לכיסוי הבד, עַד
95 דְּמִלָּא בְּכוּכָא – עד שהתמלאה החבית במים שהתערבו באותו יין
96 שהיה שם, וְסָלִיק חֲמָרָא עֵלְיוּהּ פְּרוּזְקָא – ועלה אותו מעט יין
97 כשהוא מעורב במים מעל מכסה הבד, וְשְׁתִּי – ושתה אותו הנחש,
98 ומוכח שהנחש מסתכן לשתות בפני בני אדם אף יין המזוג במים, ואם
99 כן חוזרת הקושיא, מדוע לא הסתכן הנחש לשתות את היין שהיה
100 ביד רבה בר רב הונא, אחרי ששמשו מזוג במעט מים.

101 מתרצת הגמרא: אָמְרִי – תירצו בני הישיבה, דְּמִזְוִי אִיהוּ שְׁתִּי,
102 דְּמִזְוִי אֶחָדִין לֹא שְׁתִּי – יין שהנחש עצמו מזוג, הוא שותה ממנו,
103 אך יין שאחרים מזוג, אין הנחש שותה. ועל יין שמוזג אחרים אמר רב
104 פפא שמכל מקום אם הוא מזוג רק במעט, שותה אותו הנחש ואלא
105 שאינו מסתכן בשתייתו, ולכן יש בו משום גילוי.

106 דוחה הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שאמר זאת
107 רַב מִשְׁרָשָׁא, פִּירוּקָא לְסַבְנָתָא – וכי יש מקום לומר תירוצים
108 ולדחות את הראיות המובאות בנוגע לדבר שיש בו חשש סכנה, ודאי
109 שאין לסמוך על התירוצים והדחיות, אלא יש להיזהר מגילוי בכל
110 סוגי מְזִיגָה יין.

111 מתרצת הגמרא: כִּי הִיא הַהִלְכָה בדין יין מזוג ויין מבושל: אָמַר רַבָּא,
112 הִלְכָתָא – כך היא ההלכה, וְיֵין מְזוּג יֵשׁ בּוֹ מְשׁוּם איסור גִּילּוּי, וְיֵשׁ
113 בּוֹ מְשׁוּם איסור וְיֵין נִסְךָ, שאין המים נותנים בו טעם חדש, אלא
114 מחלישים את הטעם החזק של היין, אך וְיֵין מְבוּשֵׁל, אִין בּוֹ מְשׁוּם
115 גִּילּוּי וְאִין בּוֹ מְשׁוּם וְיֵין נִסְךָ, כיון שהבישול משנה את טיבו של היין,
116 ואין הנחש שותה ממנו, ואין הגוים מנסכים אותו.

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קיג רש"י תוספות

- 1 איחלופי – לשתות. אלונתית – פושרין. אסור – שהיה תחלתו יין. אלונתית כברייתא
2 – שלא היה יין מתחלה ביד גוי, אלא לקחה עשויה מיד ישראל. מותרת – בהנאה,
3 דתו לא מנסך ליה. עושיין אנומלין – בשבת, שהוא לשתות. ואין עושיין אלונתית –
4 שהוא לרפואה, להצטנן כשיצאין מבית המרחץ, כדמפרש. ומים צלולים – שנשאבו
5 ועמדו בבלי יום או יומים להיות צלולים.
6 ופושין העליונים בנחת במסנת. מוזג – שני
7 חלקי מים ואחד יין. אין בו משום גילוי –
8 שאין נחש שותה הימנו. אבלם – גוי היה.
9 משכיה – אבלט. לידה – שלא יגע בו
10 ויאסרנו. הרי אסור וכו' – ושמעין מהבא
11 דאף בשתיא מותר. מוזג ולא מוזג – שאין בו
12 מים הרבה, שותה הנחש. דצרי ואתי – מבקע
13 במים ובא. כמו (פסדום מ: א): צריא דחזטי,
14 ביקוע כמו "דמצרי זיק" לקמן. סמי עיניה
15 דדין – הראה לו לנחש דבר שיקרין ביין זה
16 וישוב. קלי מיא – מעט מים. מסר נפשו –
17 למות, ובא ושותה לעין כל. לא מסר נפשיה
18 ומיהו, כי לא חזו ליה שתי. בי עכבורי –
19 מקום. כבוכא – בלעו קובא. כפרונקא –
20 כיסוי של בגד קשרו על פיהו. פירוקא
21 לסכנתא – לדבר שיש בו סכנה אתה בא
22 לתרץ ולסתור ראיות שאנו מביאין, ואנן
23 נסמך אתני שנייה דליתא אלא ודאי לא שניא
24 הכי ולא שניא הכי אסור. קיספא = שם מדרת
25 יין שבעיר. אימת – אדם הישן על הנחש, ולא
26 מסר נפשיה משום מיא, ואידו הוה נים
27 אנבייהו. מבי ארמלתא – ישראל שתי, ואף
28 על גב דלא בקאי בהלכות גילוי. סירכא –
29 ומנהגא דגברא נקישא ואתאי. אמנקרותא –
30 נקיות. קפרי – ומנסין המים שלא תפול בהן
31 פסולת. מילא חריפא – מין יין חזק, ואין
32 טעמו טוב ומתוק אלא בחומץ, ומתוך חזק
33 אין נחש שותהו. דמצרי זיקי – מבקע נודות
34 מחזקו. מר ירינקא – רע ומר. חוליא מתוק –
35 מחמת השמש בתוך הענבים, ושוב אינו הגון.
36 רב חמא מתני להו – להנך שלשה יינות
37 שיניו שלחן לשבת. חד חריף – מחמת
38 מלפלין וסממנים התנוגין בו. אפסניתין –
39 אולישנא' בלעז. מי בארג – משקה משוכה.
40 "בארג" – לשון פרס, משוכה, כמו: סוסיא
41 בארג "בחלק", וכולן אין נחש שותה מהן.
42 קרינא – חליא, מתוק. ובמקומו – במדינתו.
43 חמר מדינה הוא – והנחשים רגילין בו.
44 דאקריס – החמץ, ולא חומץ הגון.
מכאן
- 1 **איחלופי** – פיון דאיכא חותם אחד לא מרח ומעוין. תנו
2 רבנן: יין מבושל ואלונתית של גוים – אסורין, אלונתית
3 כברייתא – מותרת. ואיזו היא אלונתית? בדרבנן גבי
4 שבת: עושין אנומלין ואין עושין אלונתית, ואיזו היא
5 אנומלין ואיזו היא אלונתית? אנומלין – יין ודבש
6 ופלפלין, אלונתית – יין ישן ומים צלולים ואפרסמון,
7 דעבדי לבי מפותא. רבה ורב יוסף דאמרי תרנויהו: יין
8 מוזג אין בו משום גילוי, יין מבושל אין בו משום ניסוף.
9 איבעיא להו: יין מבושל, יש בו משום גילוי או אין בו
10 משום גילוי? תא שמע: העיד רבי יעקב בר אידי על יין
11 מבושל שאין בו משום גילוי. רבי ינאי בר ישמעאל חלש,
12 על לגביה רבי ישמעאל בן זירוד ורבנן לשיילי ביה. יתבי
13 וקא מבעיא להו: יין מבושל, יש בו משום גילוי או אין
14 בו משום גילוי? אמר להו רבי ישמעאל בן זירוד: הכי
15 אמר רבי שמעון בן לקיש משום גברא רבה, ומנא? רבי
16 חייא: יין מבושל אין בו משום גילוי. אמרו ליה: נסמך?
17 מחיו להו רבי ינאי בר ישמעאל: עלי ועל צארי. שמואל
18 ואבילט הוו יתבי, אייתו לקמיהו חמרא מבושל, משכיה
19 לידיה; אמר ליה שמואל, הרי אמרו: יין מבושל אין בו
20 משום יין נסך. אמתיה דרבי חייא איגלווי לה ההוא
21 חמרא מבושל, אתיא לקמיה דרבי חייא; אמר לה, הרי
22 אמרו: יין מבושל אין בו משום גילוי. שמעיה דרב
23 אדא בר אהבה איגלי ליה חמרא מוזגא, אמר ליה, הרי אמרו: יין מוזג אין בו משום
24 גילוי. אמר רב פפא: לא אמרן אלא דמוזג טובא, אבל מוזג ולא מוזג – שתי. ומוזג ולא
25 מוזג מי שתי? והא רבה בר רב הונא הוה קאזיל בארפא ותוה נקיש חמרא ברהיה, ותויה
26 לההוא חיווי דצרי ואתי, אמר ליה לשמעיה: סמי עיניה דדין, שקיל קלי מיא שדיא ביה, וסר
27 לאחוריה! אחיאי מסר נפשיה, אמונא לא מסר נפשיה. ואמונא לא מסר נפשיה? והא
28 רבי ינאי הוה פי עכבורי, ואמרי ליה: בר הדיא הוה פי עכבורי, הוה יתבי והוה קא שתי חמרא
29 מוזגא, פש להו חמרא בכוכא וצרוניה בפרונקא, ותוה לההוא חיווי דשקיל מיא וקרא בכוכא
30 עד דמלא בכוכא, וסליק חמרא עילויה פרונקא ושתי! אמרי: דמוזג איהו שתי, דמוזגי אחרני
31 לא שתי. אמר רב אשי, ואיתימא רב משרשיא: פירוקא לסכנתא?! אמר רבא, הלכתא: יין מוזג
32 – יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך, יין מבושל – אין בו משום גילוי ואין בו משום יין
33 נסך. שמעיה דרב חלקיה בר טובי איגליא תהוא קיספתא דמיא והוה גיים גבה, אתא לגביה דרב חלקיה בר טובי, אמר ליה, הרי
34 אמרו: אימת ישן עליהן. והני מילי ביממא, אבל בליליא לא. ולא היא, לא שניא ביממא ולא שניא בליליא – אימת ישן עליהן לא
35 אמרינן. רב לא שתי מבי ארמאה, אמר: לא זהירי בגילוי; מבי ארמלתא שתי, אמר: סירכא דגברא נקישא. שמואל לא שתי מיא מבי
36 ארמלתא, אמר: לית לה אימתא דגברא ולא מיפסא מיא; אבל מבי ארמאה שתי, נהי דאגילויא לא קפרי, אמנקרותא מיהא קפרי.
37 איכא דאמרי: רב לא שתי מיא מבי ארמאה, אבל מבי ארמלתא שתי; שמואל לא שתי מיא, לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא.
38 אמר רבי יהושע בן לוי: שלש יינות הן ואין בהן משום גילוי, ואלו הן: חד, מר, מתוק; חד – מילא חריפא דמצרי זיקי, מר
39 – ירינקא, מתוק – חוליא. רב חמא מתני לעילויא: חד – חמר ופלפלין, מר – אפסניתין, מתוק – מי בארג. אמר רבי שמעון
40 בן לקיש: קרינא אין בו משום גילוי. מאי קרינא? אמר רבי אבהו: חמרא חליא דאתי מעסא. אמר רבא: ובמקומו יש בו
41 משום גילוי; מאי טעמא? חמר מדינה הוא. אמר רבא: האי חמרא דאקריס, עד תלתא יומי – יש בו משום גילוי ומשום יין נסך,
מכאן

השחלים אין בהם משום גילוי – פירש הקונטרס: קרשין בלעז, טרוף בבלי ושחוק, ויין
או מים נתונים בו. וקשיא: דבסוף נדרים (צא, ב) דמשמע דיש בהם משום גילוי,
גבי ההוא נואף דהו תחיל, אמר ליה: לא תיכול מנייהו דטעמינהו חיזיא ואין לפרש שחלים
דחכא היינו מאכל של גריסין, כי החיא דפרק בתרא (עבודה זרה סו, א) דקאמר: וכן היו
בצפורי עושין ונתנים חומץ לתוך הגריסין וקריין

אותו שחלים, דהתם אנו קרי שחלים עד לארץ
נתנת החומץ, ודכא מיירי קודם נתנת החומץ,
כדאמרין: ולא אמרן אלא דלית בהו חלא. ויש
לומר: דחכא ודנדרים חד הוא ודאי, לפעמים
במקרה טועמים נחש כי ההוא עובדא דהתם,
ולכך נהגו בהו כן גולה איסור.

פי תאנה אין בו משום גילוי – והא דאמרין
בפרק קמא דחולין (ט, א): ראה צפור מנקה
בתאנה חוששין שמא במקום נקב נקר ואסור,
שאני התם דאיכא ריעותא דניקורא.

לא בהמתו ולא בהמת חבירו – אין לדקדק:
השתא בהמתו אמרת, בהמת חבירו
מיבעיא? ד"ו ואין צריך לומר ד"ו, קתני, ודרך
התנא לשנותם יחד.

ומטמא טומאה חמורה בכזית – ואפילו בית
הלל דבעו רביעית פרק "המוציא יין"
(שבת ע, א) גבי נבלות, דקא אמר: אף כשטמא
בית הלל לא טמא אלא ברביעית והאיל ויכול
לקרש ולעמוד על כזית, חכא מודו דסגי בכזית,
דוהאל ונאסר מטעם תקרובת טמא בכזית כמו
זבת.

ושייך לדף לא, אן **ומטמא** טומאת משקין
ברביעית –

פירוש: לטמא אוכלין ומשקין כתרות משקין
טמאין שנטמאו בשרץ, שאינו מטמא אדם וכלים
אלא אוכלין ומשקין, ושעיר קבול טומאה
ברביעית לוג ככל טומאת משקין, עד כאן לשון
הקונטרס. משמע מתוך לשונו שאין לסתם יינם
טומאה אלא אם כן קבל טומאה ממקום אחר.
וקשה: דמה חידוש הוא זה לשנות כאן טומאה
מן השרץ? וכי גרע משאר משקין? ומידיא איכא
לשנוי: דאשמועינן דמשום חומרייהו לא מקבלי
טומאה בפחות מרביעית. ועוד קשיא, דמשמע
דבשאר משקין בעינן רביעית לקבל טומאה,
ואדרבה בשאר משקין לא בעינן רביעית,
כדאמרין בפרק קמא דפסחים (יז, ב) משקה בית
מטבאי דכן, לא אמרו אלא ברביעית דחזו
לחטביל מחטין וצינורות, אבל בפחות מרביעית
טמאים. ואפילו לטמא אחרים לא בעי רביעית,
כדמשמע נמי התם (יד, א) גבי "לא נמנע
מלשרוף את הבשר" כי דמוקי לה באיכא משקין
בהדי בשר דמטמא בשר מחמת משקין, ומסתמא
באותן מים הנשארים על הבשר לאחר הדחה אין
בהם רביעית. וכן משמע בברכות פרק "אלו
דברים" (גב, א) דקאמר: שמא יחזור מים שאחורי
הכוס ויטמאו את הידים, והתם לא דהו רביעית.

ואף לטמא כלים, כמשקה מטמא כלים דרבנן – לא בעי רביעית, כדתנן בפרק שלשי דטהרות (משנה ב) גוש של זיתים, פירוש: והוא טמא, שנפל לחנור והוסק, כביצה מכון – טהור,
פירוש: התנור טהור, משיצתה טיפה ראשונה נתמעט האוכל מכביצה, ואין הטיפה יכולה עוד לקבל טומאה מן הגוש דאין אוכל מטמא בפחות מכביצה, ומן הגוש לא קבל התנור טומאה
דאין הגוש מטמא כלי. ומחמת הטיפה שנטמאת עם הגוש אין לטמאות. ואפילו למאן דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לג, ב) משקין מבלעדי, וכשנטמא הגוש שנטמא הטיפה, דטומאה
לחין הלכה, מכל מקום כיון שקיבלתה בעודה אוכל שהיתה בלועה בגוש לא חמירא כמשקה לטמא התנור. יותר מכביצה – טמא, פירוש: התנור טמא, דטיפה ראשונה שציצתה קבלה
טומאה מן הגוש שיש בו כביצה וחזרה וטמאה את התנור. אלא לא בעינן רביעית! ונראה לפרש: דרך טומאה דסתם יינם גזרו ואף בלא מגע שרץ, ולא החמירו לגזור טומאה בפחות
מרביעית. כן הני משקין דפרק "דם הנדה" (נדה נה, ב) דמעת עיניו דם מגפתו וחלב שבאשה מטמאין טומאת משקין ברביעית מדרבנן כדאיתא פרק "כיסוי הדם" (חולין פו, ב) וקרי, ודאיתא
דמית' פרק "דם הנדה" אסמכתא ניהו. ואם תאמר: למה דהוצרכו לגזור טומאה על סתם יינם? תיפוק ליה משום מגע גוי שגזרו עליהם שיהיו כזבים לכל דבריהם ויש לומר: דאצטריך
למיסר פחות מכן תשע, דליתא דך גזירה כדאמרין לקמן בפירקין (נז, ב). ואם תאמר: דך רביעית דסתם יינם, ורביעית דמשקה זב דפרק "דם הנדה", אמאי לא חשיב להו בגזיר פרק "שלשה
מינים" (לח, א) גבי עשר רביעית דן? וליכא למימר דלהכי לא חשיב ליה – משום דליתנהו אלא דרבנן, דקא חשיב נמי פסול גזיר דרבנן? ויש לומר: דכל עניני טומאת משקין ברביעית דם
בכלל פסול גזיר.

מכאן ואילך – נתקלקל הרבה, ואין בו משום גילוי. יין תוסם – יין חדש מגיתו עד
שהוא מחמץ להיות יין קרי ליה תוסס. השחלים – קרשין, טרוף בבלי ושחוק, ויין
או מים נתונים בו. חלא = חומץ. מיניר בהו – החומץ מתגרה ונלחם בחבן של נחשים,
ואין שותין בו ממנו. כותח הכבלי – חזק הוא כחומץ, כדמפרש ב"אלו עוברין"

(פסחים מב, א) ודיהבו ביה עיפוש פת
ונסובי דחלבא, משג"א בלעז. ניקורי –
כמין מקום נשיכת הנחש. טיף טיף – כלי
שתחת חבית שמקבל יין הנוטף. טיף להדי
טיף טיף – שמטפטף תדיר, והטיפים
רדפות זו את זו ותכופות, והנחש שומע

ובורר. **פי** תאנה – כשתולשין אותה נעשה
לה פה קצר במקום עוקצה. שוקע – לפי
שחוק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה
לקרקעיתו של כלי. **מפעפע** – בינתיים.

והריה – ארס שלו. לא ישתה עשירי –
שהארס שוקע למטה, וישתהו וימות.
אכביח = מלפפון, מלרין בלעז, וגסה היא,
וכשפותחין אותה לאכול קצת ועומדת
מגולה אוכל נחש ממנה, והיא רכה והארס
שוקע בה. הלכך שמעינן מרב ספרא טובא:
ראשון לא ישתה – שמא נחש זקן שתה שם
וצף הארס למעלה, אמצעים – שמא נחש
בינוני היה ומפעפע, שרתו תשעה לא ישתה

עשירי – שמא בחור היה. לא ישפכם – שמא
יעבור אדם ידיו ויעמוד הארס בין קשרי
אצבעותיו, וכיון שונכס מעט ונוקב בבשר
שוב אין לו רפואה. ולא ירבין – להחשיב את

האפר ואבק שלא יעלה. **סירטא** = סדק,
שהארס מתעבה שם ואינו נופל מהר, ונוקב
הבשר. היינו **תנא קמא** – דהא פנים יד ורגל
יש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע
לאצבע, ובתוך הכף יש סדקים, והאזן

והשפתים. רומני **דאפי** – פומיל"א של פנים
אשר אצל העין, ואין שם סדק, ולאחרים שרי.
בשונרא – דלא מזיק ליה ארס, דשונרא אביל
ליה לחיזיא כדאמרין ב"ערכי פסחים"

(פסחים קיב, ב). יין נסך – שנתנסך לעבודה
זרה. **טומאה חמורה** – משא ואהל כמות.
איתקש תקרובת עבודה זרה למת.

סתם

בית, ולא יגבל בהן את הפיט, ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו, ולא ירחץ
בהן פניו ידיו ורגליו; אחרים אומרים: מקום שיש סירטא – אסור, אין סירטא – מותר. אחרים
היינו תנא קמא! – איכא בינייהו: גב תיך וגב הרגל ורומני דאפי. אמר מר: לא ישקה מהן
לא בהמתו ולא בהמת חבירו. והתניא: אבל משקהו לבהמת עצמו! – פי תנא תחיא –
לשונרא. – אי הכי, דתביריה נמי! – דתביריה כחיש. – ידידה נמי כחיש! – הדר בריא. – דתביריה
נמי הדר בריא! – זימנין דבעי לזבוגא ומפסיד ליה מיניה. אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום
רבי יהודה בן בתירא, שלשה יינות הן: יין נסך – אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית,

עבודה זרה דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שני) קטו

מבואר וְאִילָּהּ, כבר נתקלקל הרבה ואינו יין אלא חומץ, ואין בו
 משום גִּילוי, שאין נחש שותה חומץ, ואין בו משום יין נֶכֶס, שאין
 הגויים מנסכים חומץ.
 מביאה הגמרא דעה החולקת לענין גילוי: וְהַרְדְּעֵי אֲמָרִי - והחכמים
 שבגדרעדא אומרים, אִפְּלוּ לְכַתֵּר תִּלְתָּא יוֹמֵי - גם לאחר שלשה
 ימים, עדיין חיישינן - חוששים משום גִּילוי. מבארת הגמרא: מֵאִי
 מַעֲמָא - מה טעמם של נהרדעי, וְיִמְנִין מִיְקָרִי שְׁתֵּי - לפעמים נחש
 שותה ממנו אף לאחר שנעשה חומץ.
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני גילוי: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, יוֹן תּוֹסֵם -
 יין חדש לאחר שנסחט, שדרכו לבעבע, אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילוי, שאין
 נחש שותה ממנו מחמת שהוא מבעבע. מבארת הגמרא: וְכַמָּה זִמָּן
 נמשכת תְּסִיקָתוֹ, שְׁלֹשָׁה יָמִים מעת הסחיטה, ומכאן ואילך יש ליוזר
 בו משום גילוי.
 הגמרא דנה במאכלים נוספים, האם יש בהם משום גילוי: הַשְּׁחָלִים
 - מין ממיני הירקות, כשהם כתושים ושרוקים, ונתן בהם יין או מים,
 אִין בָּהֶם מְשׁוּם גִּילוי, משום שאין נחש רגיל לטעום מהם. וְכַנִּי גֻלָּה
 נִהְיָה בָּהֶן אִיסוּר, משום שלפעמים טועם מהם הנחש. וְלֹא אֲמָרְן -
 ולא אמרו בני הגולה שצריך לנהוג בהם איסור, אֲלָּא באופן דְּלִית
 בָּהֶן חֵלָא - שאין מעורב בהם חומץ, אֲכָל אֵית בָּהֶן חֵלָא - אך אם
 יש בהם חומץ אין צריך לנהוג איסור, משום שהחומץ מִיְקָרִי בָּהֶן -
 מתגרה בהם, כלומר, כאילו החומץ נלחם בנחש על ידי שגורם לו
 לחוש בחפז טעם שאינו סובל, ולכן אינו טועם ממאכל כזה.
 בּוֹתָא הַכֶּבֶלִי - מין מאכל העשוי מפת מעופשת ומי חֶלֶב, וטעמו חזק
 כחומץ, אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילוי, לפי שאין נחשים רגילים לטעום ממנו.
 וְכַנִּי גֻלָּה נִהְיָה בּוֹ אִיסוּר, כיון שלפעמים טועם ממנו הנחש. אֲמָר
 רַב מְנַשֶּׁה, אמנם אִי אֵית בֵּיה נִקְוִי - אם יש על פני הכותח סימנים
 כעין שיני נחש, חיישינן - יש לחשוש שמא טעם הנחש מהכותח
 והטיל בו ארס, ולדברי הכל אסור לאוכלו.
 דין גילוי במשקה המטפף: אֲמָר רַב חֵיָא בַר אֲשִׁי, אֲמָר שְׂמוּאֵל,
 מִי מִיָּה מִיָּה - מים היורדים מכלי לכלי שתחתיו בטיפות טיפות,
 ונשמע קול הטפטוף, אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילוי, כיון שהנחש פוחד מקול
 הטפטוף ובורח. מבארת הגמרא: אֲמָר רַב אֲשִׁי, והוא - דין זה שאין
 'גילוי' במשקה המטפף, הוא בתנאי הַעֲבִיד 'מִיָּה' לַהֲדִי 'מִיָּה מִיָּה'
 - שהיה מטפף במהירות וקול הטפטוף נשמע בתכיפות, טיפה אחר
 טיפה, אבל אם היו הפסקות בין טיפה לטיפה אסור לשתות מהמים,
 שיש לחשוש שבזמן השקט בא נחש ושתה.
 הגמרא מביאה דין גילוי בתאנים: אֲמָר רַב חֵיָא בַר אֲשִׁי, אֲמָר
 שְׂמוּאֵל, פִּי תָאנָה - תאנה שנתלשה מן העץ ונעשה לה במקום
 עוקצה כמין פה קצר, אִין בּוֹ מְשׁוּם גִּילוי, ואין לחוש שמא דרך שם
 הטיל בה הנחש ארס, שאם נחשוש לכך, לא יהא אפשר לאכול
 תאנים. מבארת הגמרא: כְּמָאן - כשיטת איזה תנא אמר שמואל
 שאין לחשוש בתאנה משום גילוי, כִּי הָאִי תָנָא דִּתְנִיָא - כתנא זה
 ששנינו את דבריו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, אוֹכֵל אֲדָם עֲנָבִים
 וְתָאנִים בְּלִילָהּ, אף שאינו יכול לבדוק בחשיכה אם יש בהם ניקור,
 וְאִינוּ חוֹשְׁשִׁים שְׂמָא טַעַם מֵהֶם נִחַשׁ, מְשׁוּם שְׂנֵאמָר (תהלים קטו) 'שׁוֹמֵר
 פִּתְאִים ה'', שהקדוש ברוך הוא שומר על בני אדם מדברים שהם
 נוהגים בהם ללא ידיעת סכנתן, בדברים שקשה לאדם לשמור על
 עצמו.
 הגמרא מביאה מִימְרָא במיני הנחשים, ומבררת האם לאחר ששתה
 אדם ולא הוזק, מותר לאחר לשתות: אֲמָר רַב סְפָרָא מְשׁוּם - (בשם)
 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּרוּמָא, שְׁלֹשָׁה מִיָּה אֲדָם שֶׁל נִחַשׁ הָן, ארס שֶׁל בָּחֹר
 - נחש צעיר, שֹׁקֵעַ במשקה שהוא מוטל בו, לפי שארסו עב ומתוך
 כובדו הוא שוקע בתחתית המים. ארס שֶׁל נִחַשׁ בִּינְיָנִי, מְפַעֵפֵעַ -
 מחלחל ויורד קצת לתוך המשקה ואינו שוקע בתחתית הכלי, וְשֶׁל
 זָקָן, מתוך דקותו צָף למעלה.
 מקשה הגמרא: לְמִימְרָא - יש לומר לפי דברי רב ספרא, דְּכַמָּה
 דְּקָשִׁישׁ - שככל שהנחש יותר מבוגר כְּחִישׁ חִילָּיה - נחלש כוחו,
 וְהַתְנִיָא בברייתא, שְׁלֹשָׁה בעלי חיים כֵּל זִמָּן שְׂמִינִינִי גְבוּרָה

המשך בעמוד קלב

הדרגה השניה, **סָתָם** וְיָנָם של גוים, שלא ידוע אם נתנסך, ואף הוא
אָסוּר בְּהִנָּאָה מדרבנן, משום גזירת יין נסך כמבואר לעיל (בט),
וּמִמָּמָא מוֹמָאָת מִשְׁקִין, כלומר אם נגע בו שרץ הרי הוא מקבל
טומאה קלה, לטמא אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים, רק אם הוא
בְּשִׁיעוּר רַב־יָעִיר, ככל טומאת משקין, ולא החמירו בו לומר שיקבל
טומאה בפחות מרביעית. והדרגה השלישית, ישראל הַמּוֹפְקִיד יִינוֹ
אֶצֶל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, היין אָסוּר בְּשִׁתָּהּ מדברי חכמים, ומוֹתֵר
בְּהִנָּאָה, שאינו אלא ספק אם נגע בו הגוי ולכן לא אסרוהו בהנאה.
וסברה עתה הגמרא שמדובר במפקיד יין בחבית ללא חותם.
מקשה הגמרא על הדין האחרון: כיצד הותר בהנאה יין שהופקד ביד
עובד כוכבים, וְהִתְנָן במשנה (דמאי פ"ג מ"ד), ישראל הַמּוֹפְקִיד פִּירוֹתָיו
אֶצֶל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים בלא חותם, והשיבם לו העובד כוכבים, הֲרִי יָתֵן
בְּפִירוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, וחושש בהם לְשִׁבְעִית – שמא הם
פירות שביעית, החייבים בביעור, וְלִמְעַשֵּׂר – שאינם מעושרים, לפי
שסתם עובד כוכבים בחזקת שהחליף הטוב ברע ממנו, ונטל לעצמו
את פירות הפקדון, והשיב לישראל פירות שלו, הגורעים מהם. ואם
כן אף ביין המופקד אצל עובד כוכבים יש לנו לחשוש שהחליפו ביין
שלו, ויאסר אפילו בהנאה, כדין סתם יינם.
מתרצת הגמרא: מה שאמרו שיין המופקד אצל גוי מותר בהנאה,
היינו כְּגוֹן שְׂוִיחָהּ לוֹ הגוי לישראל בביתו כְּרֵן זֵוִית – מקום מיוחד
וסגור בפני עצמו להנחת היין, ומסר לישראל את המפתח של אותו
מקום, או שעשה חותם על החבית, ולכן אין כאן חשש החלפה.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: **אִי הָכִי** – אם כן שאין חשש החלפה,
מדוע רק ההנאה מן היין מותרת, בְּשִׁתָּהּ נִמְי לִישְׁתֵּיהּ – יש להתיר
גם את השתיה, ומוכיחה הגמרא שאכן צריך להיות היתר שתיה,
ממעשה שהיה: דְּהָא – שהיה היה מעשה ברבי יוחנן, דְּאֶקְלַע לְפִירוֹד
– שהוזמן לעיר 'פירוד', שבר קפרא היה דר שם, לאחר פטירת בר
קפרא. אָמַר – שאל רבי יוחנן את בני המקום, בְּלוֹם יֵשׁ – האם ידוע
לכם איזה דין מְשִׁשֶׁת בֵּר קִפְרָא. תֵּנָא לֵיהּ – שנה לו רבי תנחום
דְּמֵן פִּירוֹד בשם בר קפרא, הַמּוֹפְקִיד יִינוֹ אֶצֶל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מוֹתֵר
היין אפילו בְּשִׁתָּהּ.
כְּרִי עָלֶיהָ – קרא רבי יוחנן על בר קפרא בדרך משל את הפסוק
מִקּוֹם שִׁפּוֹל הָעֵץ שָׁם יְהוֹ (קהלת א' א), כלומר, מקום שדרו בו
התלמידים חכמים שם הם נמצאים. תמחה הגמרא: שָׁם יְהוֹ סִלְקָא
דְּעֵתִיד – וכי כך היא כוונת רבי יוחנן שהם עצמם נמצאים שם, והרי
בר קפרא כבר נפטר מן העולם. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כך היא
הכוונה, שָׁם יְהוֹ פִּירוֹתָיו – במקום שנמצא העץ שם ימצאו הפירות
שנשרו ממנו, וכוונת רבי יוחנן היתה שהרצה לדעת את דברי החכם,
ישאל את בני עירו שהם שומעים ולמדים ממנו, ומלמדים אותם
לאחרים. על כל פנים שמענו מדברי בר קפרא שיין המופקד אצל
עובד כוכבים מותר בשתיה, ואילו רבי יהודה בן בתירא אמר שחבית
הפקדון אסורה בשתיה.
הגמרא מבארת שאכן דין זה תלוי במחלוקת תנאים. מתרצת הגמרא:
אָמַר רַבִּי יְהוּדָא, לֹא קָשְׁיָא – אין זו קושיא, כיון שבאמת נחלקו תנאים
בדבר, הָא – דברי בר קפרא הם כשיטת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָא – דברי
רבי יהודה בן בתירא, הם כשיטת רַבְּנָן. דְּתֵנָא בְּרִייתָא, אֶחָד
הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵר בֵּית הָעוֹמֵד בְּחִצְיוֹ שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים,
וּמִלְּאוּהוּ – הלוקח או השוכר לבית בחביות יין, ולא נשארו לדור שם
אך נעלו את הבית וּמִפְתָּחָהּ הבית בידם, או שהיה חוֹתָם על כל חבית
שנעשה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְתִיר אֶף אֶת שְׁתֵּיתָהּ היין, משום
שאין לחשוש שבעל החצר הגוי יזיף את המפתח או את החותם, וכך
היא דעת בר קפרא, וְהַכְּמִים אוֹסְרִין לְהַנִּיחַ שם את החביות, מחשש
שמא יזיף, ואם עבר והניחם, היין אסור בשתיה ומותר בהנאה, ורבי
יהודה בן בתירא לעיל האומר כן סובר כשיטת חכמים.
הגמרא מבררת את ההלכה: **אָמַר רַבִּי תַּיִיא בְּרִיהּ** – [בנו] דְּרַבִּי תַּיִיא
בֵּר נַחֲמִנִי, אָמַר רַב חֲסִידָא, אָמַר רַב, וְאָמַרִי לָהּ – ויש אומרים,
שלא אמר רב חסידא כן בשם רב, אלא אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר וְעִירִי,
וְאָמַרִי לָהּ – [ויש אומרים] שכך אָמַר רַב חֲסִידָא, אָמַר לִי אָבָא בֵּר

הָאָא, הָכִי – [כך] אָמַר וְעִירִי, הִלְכָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שאף בחותם
אחד אין חוששים לזיוף, והיין מותר בשתיה.
הגמרא מביאה דעה החולקת וסוברת שהלכה כחכמים: **אָמַר רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר, הִכָּל** – כל דבר שיש בו חשש שגוי יחליפנו, מְשִׁתָּמַר – מותר
ליתנו לגוי שישמרנו כשמונח בְּחוֹתָם אֶחָד, חוץ מִן הַיֵּין שְׂוִיחָהּ
מְשִׁתָּמַר בְּחוֹתָם אֶחָד, אלא בחותם בתוך חותם, שמפני חבית הניסוך
של העובד כוכבים יש לחשוש שזיזוף חותם אחד, ויש צורך בשתי
חותמות. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶפִּילוּ יוֹן מְשִׁתָּמַר בְּחוֹתָם אֶחָד.
מבארת הגמרא: **לֹא פְלִיגִי** – רבי יוחנן ורבי אלעזר לא נחלקו
בבירור שיטת אחד התנאים הנזכרים, אלא נחלקו בפסק ההלכה, הָא
– רבי יוחנן סובר שהלכה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָא – ורבי אלעזר סובר
שהלכה בְּרַבְּנָן.
הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת שבין רבי אלעזר ורבי יוחנן:
אִיכָא דְאָמְרִי – יש אומרים, כך אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הִכָּל מְשִׁתָּמַר ביד
גוי בְּחוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, חוץ מִן הַיֵּין שְׂוִיחָהּ מְשִׁתָּמַר ביד גוי אפילו
בְּחוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶפִּילוּ יוֹן מְשִׁתָּמַר בְּחוֹתָם
בְּתוֹךְ חוֹתָם. מבארת הגמרא: וְתִירוּיָהּ – ושניהם סוברים שההלכה
בְּרַבְּנָן, אלא שנחלקו בדעתם, מָר – רבי יוחנן סָבַר, כִּי פְלִיגִי –
כשנחלקו רַבְּנָן עָלֶיהָ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר והחמירו על דבריו, היינו
שלשיטתם לא די בְּחוֹתָם אֶחָד, אֶכָּל בְּחוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם שָׂרוּ – גם
חכמים מתירים. וְאָמַר – רבי אלעזר סָבַר, אֶפִּילוּ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם
אָסְרִי.
הגמרא מבארת האיק היא עשיית חותם בתוך חותם: הִיכִי דְמִי –
כיצד עושה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, אָמַר רַבָּא, אֲנָנָא אִפּוּמָא דְחִבְתָּא
– מְוָרֵק שכפאו על פי החבית, שְׂרִיקָא – וטיט מְרוּחַ סביבות פי המזרק
באופן שהטיט נתון גם על המזרק וגם על דפנות החבית ומדביקם,
וְחִתְמָא – וחתם על הטיט. ושני הדברים האלו, טיח וחותם, הָיוּ
חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, וְאִי לֹא עֲשֵׂה כֵךְ, לֹא – אין זה מועיל.
אופן נוסף של חותם בתוך חותם: כפה דְּיִקְוִלָא – סל, על פי החבית,
והיינו שמרח טיט על פי מגופת – [פקק] החבית, ואחרי שהתייבש
הטיט כפה סל על פי החבית באופן שראש החבית ומקצת מהדפנות
כנוסים בתוך הסל, וּמִיתְדִק – והסל מהודק באופן שיש טירח
להסירו מראש החבית ולהחזירו, הָיוּ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, ואם לֹא
מִיתְדִק – לא היה הסל מהודק על החבית, ונזח ליטלו משם, לֹא הָיוּ
חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם – שכיון שנזח ליטלו משם הרי הוא כמי שאינו.
עוד אופן של חותם בתוך חותם: נֹד – כלי של עור שמילאוהו ביון,
קשור ומונח בְּרִיסְקָא – שק של עור, וגם פי השק היה קשור, אם
חִתְמָתָא פִּיו – הקשר בפי הנוד היה לְמַטָּה – בשולי השק, ושולי הנוד
למעלה כלפי פי השק, הָיוּ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, משום שטורח הוא
להפוך ולהתיר את קשרי השק והנוד, ושוב לחזור ולקשור ולהפוך
באופן שהיה מקודם, ואין חשש שיטרח הגוי לנסכו או להחליפו. אבל
אם פִּיו של הנוד היה לְמַעְלָה, בפי השק, לֹא הָיוּ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם,
משום שטירחא מועטת היא להתיר ולקשור ולהחזיר למצב הקודם
ויש לחשוש להחלפה.
אופן רביעי של חותם בתוך חותם: אֶפִּילוּ לא היה הנוד נתון בתוך
שק, כִּי בְּיָהּ פּוּמְיָה לָנוּ – אם לאחר שקשר את הנוד כפה את
הקשר לתוכו, וְצִיצִיר וְחִתִּים – וכרך וקשר פעם נוספת על הכיפוף, גם
זה הָיוּ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, כיון שהגוי מתיירא שמא לא יחזור הכפל
למקומו ויכירנו הישראל.
דין יין המופקד ביד כותי: תֵּנָּה רַבְּנָן, בְּרִאשׁוֹנָה – בתחילה הָיוּ
החכמים אוֹמְרִים, יוֹן שֶׁל מָקוֹם שִׁשְׁמו עֵין בּוּשִׁי, וכותיים דרים שם,
אָסוּר, אף שאינם עובדי אילים, מְפַנִּי המקום ששמו בְּרִית סְרִיקָא,
שגרים בו גוים, והיו מצויים גם בעין כוש, ומאחר שאין כותי מפקיד
על מגע גוי נמצא שכל יינם בחזקת מגע גוי, ונאסר. וְכֵן הָיִין שֶׁל
כותיים ממקום ששמו בְּרִיקָתָא, אָסוּר, מְפַנִּי גוֹי כִּפֵּר פִּרְשָׁא
הסמוכים לשם ומצויים בברקתא. וְכֵן שֶׁל וְגִידוֹר אָסוּר מְפַנִּי כִּפֵּר
שָׁלִים. אך לאחר זמן חֲזָרוּ החכמים לומר, דווקא חֲבִית פְּתוּחוֹת
הנמצאות אצל הכותים אָסוּרוֹת, אבל חביות סְתוּמוֹת, מוֹתְרוֹת.

1 **סתם יינם אסור בהנאה** – משום גזירת יין נסך. ומטמא טומאת משקין – מטמא
2 טומאת אוכלין ומשקין כחורת משקין, טומאת שרץ, שאינו מטמא אדם וכלים אלא
3 אוכלין ומשקין, ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין. ונתנן
4 **המפקד פירותיו אצל הגוי הרי הן כפירותיו** – למעשרות ולשביעית, דחשדי
5 לחלוף, והבא נמי דלמא חלפיה, והאי חמרא

6 דגוי הוא? שייחוד לו קרן וזית – ומסר לו
7 מפתח או עשה חותם. **פרוד** – מקום של בר
8 קפרא הוא, ונפטר בר קפרא. **שיפול העץ** –
9 ששכן, שם תלמידי חכמים. שם יהו סלקא
10 דעתך – שהוא עצמו ימצא שם? ודא שכיב
11 ליה אלא שם (ויהו פירותיו) – ימצאו פירות
12 העץ שנשרו ממנו. אף כאן, הצריך לדברי
13 חכמים ישאל את בני העיר, ששומעין ולמדין
14 ממנו ומלמדים אותן לאחרים. **מפתח או**
15 **חותם רבי אליעזר מתיר** – אף בשתיה.
16 **וחכמים אוסרין** – לעשות כן, ואי עבד שרי
17 בהנאה כדאמרין לעיל. ותרווייהו ברבנן –
18 דאי כרבי אליעזר, בחותם אחד נמי שרי.
19 **אגנא אטומא דחביתא** – כפה מורק על פי
20 החבית. **שריקא** – טח בטט, הדיבכ סביבות פי
21 המורק לדופני החבית. **דיקולא** – כפה סל על
22 פי חבית והחבית מגופה, דהיינו שתי חותמות:
23 מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה,
24 וסל כפוי עליה. ומהידק – נכנס בדוחק פי
25 הסל לבלוע את החבית, הוי חותם בתוך
26 חותם, ולא טרח לזיפוי כולי האי. לא מיהדק
27 – נוח ליטלו, הוי כמאן דליתיה. נוד – של
28 עור, מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של
29 עור. פיו – של נוד. למטה – בתוך דיסקיא.
30 הוי חותם בתוך חותם – דטרח להפוך
31 ולהתיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור
32 ולקשרה, כולי האי לא טרח. ואי כפיו פומיה
33 – של נוד לגוי, וצריך וחותם כעין שקשרין
34 נודות שלנו של שמן, שלאחר שקשרים אותו
35 ממניסין פי הנוד כשהוא קשור בתוכו, ועוד
36 קשרים אותה פעם אחרת, אפילו אין דיסקיא
37 הוי חותם בתוך חותם. עין כושי – מקום
38 כותים. בירת שריקא – גרים הן, וסובין לעין
39 כוש. ברקתא – עיר של כותים. **כפר פרשאי**
40 – גרים. וזגור – כותים.

חבית

30 **מיהדק** – לא הוי חותם בתוך חותם; נוד בדיסקיא, חתימת פיו למטה – הוי חותם בתוך
31 חותם, פיו למעלה – לא הוי חותם בתוך חותם, וכי כפיו פומיה לגוי וצריך וחותם – הוי
32 חותם בתוך חותם. תנו רבנן, בראשונה היו אוסרים: יין של עין פושי אסור מפני פירת
33 סריקא, ושל ברקתא אסור מפני כפר פרשאי, ושל זגור אסור מפני כפר שלים; חזרו
34 לומר: חבית פתוחות אסורות, סתומות מותרות. מעיקרא מאי סבור, ולבסוף מאי סבור?
35 מעיקרא סבור: אין פותי מקפיד על מצע גוי, לא שגא פתוחות ולא שגא סתומות, ולבסוף
36 סבור: כי לא קפיד – אפתוחות, אסתומות מקפיד קפיד. וסתומות מותרות? ורמינהי:

סתם יינם – אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין
ברביעית, המפקד יינו אצל גוי – אסור בשתיה ומותר
בהנאה. והתנן: המפקד פירותיו אצל גוי – הרי הן
כפירותיו של גוי לשביעית ולמעשר! – כגון שייחוד לו
קרן וזית. – אי הכי, בשתיה נמי לישתתרי! דהא רבי
יוחנן אקלע לפרוד, אמר: כלום יש משנת בר קפרא?
תנא ליה רבי תנחום דמן פרוד: המפקד יינו אצל גוי
מותר בשתיה; קרי עליה: "מקום שיפול העץ שם
יהו", שם יהו סלקא דעתך? אלא שם יהו פירותיו!
אמר רבי יוצא, לא קשיא: הא רבי אליעזר, הא רבנן;
דתנאי: אחד הלוקח ואחד השוכר פות בחצירו של
גוי, ומלאוהו יין, ומפתח או חותם ביד ישראל – רבי
אליעזר מתיר, וחכמים אוסרין. אמר רבי חייא בריה
דרבי חייא בר נתנאי אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי
לה: אמר רב חסדא אמר זעירי, ואמרי לה: אמר רב
חסדא, אמר לי אבא בר קמא, הכי אמר זעירי: הלכה
כרבי אליעזר. אמר רבי אליעזר: הכל משתמר בחותם
אחד, חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד; ורבי
יוחנן אמר: אפילו יין משתמר בחותם אחד. ולא פליגי:
הא רבבי אליעזר, הא רבנן. איפא דאמרי, אמר רבי
אליעזר: הכל משתמר בחותם בתוך חותם, חוץ מן
היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם; ורבי יוחנן
אמר: אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם. ותרווייהו
רבנן, מר סבר: כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר –
בחותם אחד, אבל בחותם בתוך חותם שרין; ומר
סבר: אפילו חותם בתוך חותם אסרי. הכי דמי חותם
בתוך חותם? אמר רבא: אגנא דפומא דחביתא
שריקא וחתומא – הוי חותם בתוך חותם, ואי לא –
לא; ודיקולא ומיהדק – הוי חותם בתוך חותם, לא
השולח

1 **המפקד יינו אצל גוי אסור בשתיה ומותר בהנאה** – ובסמוך משמע שהפקדו בחותם
2 אחד. ותימה: מאי קסבר רבי יהודה בן בתירא? אי לא חייש לזיוף כרבי אליעזר
3 – אפילו בשתיה לשתרי, ואי חייש לזיוף כרבנן – אפילו בהנאה ליחסר שמונע בו הגוי ונסבה
4 ויש לומר: דרבי יהודה בן בתירא לטעמיה. דאמר לקמן בפרק "רבי ישמעאל" (נט, ב) יין של
5 ישראל שנגב בו גוי מותר בהנאה, חדא דאין
6 מנסכין יין אלא בפני עבודה זרה, ועוד שאומר לו
7 "לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי". ואף על גב
8 דחיישי לזיוף דנגב ביה ושתה מיניה, לא החמיר
9 כל כך לחוש לאחלופי בשלו שיאסר גם בהנאה,
10 כיון שכל עיקר יינם אינו אסור אלא מדרבנן.
11 **דאמר רב הלכה כרבי אליעזר שמתיר יין**
12 **בחותם אחד** – ולקמן פרק בתרא (סט,
13 ב) נמי אומרינן: האינא קיימא לן כרבי אליעזר
14 דלא חייש לזיופא. ויש להקשות דרב אדרב, דהא
15 אמר רב לקמן (לט, א) חבית בחותם אחד אסור,
16 סימן: חלב, בשר, יין, תכלת, ועוד קשה, דרב אשי
17 אמר לעיל (כט, ב) גבי חומץ ויין מבושל אין צריך
18 חותם בתוך חותם, משמע דא יין גמור צריך
19 חותם בתוך חותם. וכן רבא דשקל וטרי לקמן
20 בסמוך הכי דמי חותם בתוך חותם, משמע
21 דסבירא ליה דלא סגי בחותם אחד, וכולה סוגיא
22 דשמעתא מייירי בחותם בתוך חותם וזהו מתוך
23 רבינו הם דההוא דרב דלקמן מיירי בישראל
24 חשוד, וגרע מגוי מפני שהוא בטוח שיאמינודו
25 ולא מירתת כל כך. וכן הדיא דרב אשי דלעיל
26 (כט, ב) נפקא מינה לענין ישראל חשוד. וכן רבא
27 מפרש חותם בתוך חותם אליבא דרבנן, ואפילו
28 אליבא דהלכתא איכא נפקותא, כגון ישראל
29 חשוד. והדיא דרבה בר רב הונא חתך לה
30 לבישראל אתלתא קרנתא – כשמשלחה ביד גוי,
31 ולהכי סגי בחותם אחד. וקשה קצת פירוש רבינו
32 תם, דבמאיה הוי להעמיד כי אלו ההלכות
33 בישראל חשוד, ואנן בגים קיימנן. ורב אשי
34 לעיל הזכיר חומץ ביד גוי אין צריך חותם בתוך
35 חותם, ומשמע: הא יין ביד גוי צריך, ועוד,
36 דבירושלמי משמע דהדיא בגוי איירי, וגם רש"י
37 והלכות גדולות פירשוהו בגוי לכך נראה לפרש
38 דהבא וחתם בגוי איירי, ויש לחלוק בין שולח
39 להכיר או חתום חתום וסתמו, אבל רב
40 צריך חותם בתוך חותם, דלא מרתת שסבור
41 האחר לא יכיר החותם. אבל הדיא שמניחו ביד
42 הגוי ועתיד לראות חותמו להכיר – די בחותם
43 אחד. תדע שכן הוא, שהרי רבי אליעזר הזכיר
44 דבריו המפקד יינו אצל גוי, ובסתמא אדם
45 דעתו לחזור שם להכיר חותמו וסתמו, אבל רב
46 אשי דלעיל הזכיר דבריו חומץ שלנו ביד גוי,
47 משמע ששולחו ביד גוי. ורבא נמי אשכחן לקמן
48 דקאמר: נוד בדיסקיא ופיו למטה, ואיהו גופיה
49 אמר בפרק בתרא (עבודה זרה עד, ב) כי הוה
50 משדר גולפי להרפניא סחף לזו אפומייהו וחתים
51 לזו אביריצייהו, ומלתיה דרב לקמן (לט, א) מיירי
52 בשולח ביד גוי בפירוש רש"י והלכות גדולות.

53 **ולא פליגי** הא רבי אליעזר ודא רבנן – פירושו: לא פליגי אליבא דחד תנא, אלא מר סבר כרבי אליעזר ומר סבר כרבנן. אי נמי, לא פליגי – וכולהו כרבי אליעזר קיימי דפסק רב כוותיה,
54 אלא מר מפרש מילתיה דרבי אליעזר ומר מפרש מילתיהו דרבנן. ואם תאמר: ורבי אליעזר, הדיכ קאי כרבי אליעזר? הא רבי אליעזר גופיה קאמר בפרק קמא נדדה (ח, א) דאין הלכה
55 כרבי אליעזר בכולהו סידרי אלא בארבע? ויש לומר: דשאני הכא, דקאי רבי מאיר כוותיה לקמן פרק "רבי ישמעאל" (סא, א) בברייתא. דאמר: הלוקח בית רכו', ובהאי גוונא משני תלמודא
56 התיב בפרק קמא נדדה (שם עמוד ב). **ותרוייהו** כרבנן – ואם תאמר: אימור דרבי יוחנן סבר כרבי אליעזר, ומפתח וחותם דקתני בברייתא רוצה לומר תרייהו, דהשתא הוי חותם בתוך
57 חותם! ויש לומר: דתלמודא משמע ליה דמפתח וחותם דקתני בברייתא – לא משום דבעינן תרייהו, מדלא קאמר שתי מפתחות או שתי חותמות, אלא מפתח או חותם קאמר, וגם יש
58 גורסים: "מפתח או חותם".

59 **סתומות** מותרות – ואף על פי שאין לך סתומות שלא יהו פתוחות מתחלה, מכל מקום כיון שדעתו לסתמן להתקיים למכור לישראל – מנטר קא נטר לזו שפיר, ואינו חפץ שיחשודו
60 ישראל כלל.

השולח חבית של יין ביד כותי וציר ומוריס ביד גוי – מדקדק רבינו תם, דמשמע
מדפליגוהו בתרי בבית שמע מינה דוקא קתני יין ביד כותי, אבל ביד גוי לא סגי
בחותם אחר, ואתיא כרבנן. ואם כן ציר ומוריס סגי בחותם אחד אף לרבנן. ותימה: אם כן
תקשי לאיכא דאמרי דלעיל דאמר רבי אלעזר. הכל משתמר בחותם בתוך חותם, דמשמע

כל מילי בעינן חותם בתוך חותם: ויש לומר:

ד"הבלי לא קאי אלא שאמר מילי דהב"ה, אבל
חמפ"ג – חליתת, מוריס, פת וגבינה, אמרינן
לקמן דסגי בחותם אחד. ורש"י פירש: יין ביד
כותי – וכל שכן ביד גוי צריך הכרת חותם,
ובהכרת חותם מיהא שרי כרבי אלעזר. משמע
דאף לרבי אלעזר צריך הכרת חותם בשולח
בדרך מעיר לעיר. ואף לדברי רבינו תם שמעמיד
הברייתא כרבנן, מדרבנן נשמע לרבי אלעזר:
לאו אמרו רבנן בציר ומוריס דסגי בחותם אחד
דבעי הכרת חותם – לרבי אלעזר נמי ביין דסגי
בחותם אחד צריך הכרת חותם. ואם כן יש לומר
בשולח יין לחבירו ואינו הולך שם להכיר חותמו
שצריך חותם בתוך חותם, או אם שולח כתב
להודיע אף חותמו וידוע לגוי שכן שלח לו –
מועיל בחותם אחד, דגוי כיון דידע מירתת ולא
מזיף. ורבינו תם פירש: דלרבי אלעזר דלא הייש
ליופא לא בעינן הכרת חותם, ואפילו אינו הולך
להכיר חותמו וגם אינו שולח באיזה ענין הוא
חותם מותר. ומייתר ראיא מדקאמר תלמודא
לקמן פרק בתרא (סס, ב). והשתא דקימא לן
כרבי אלעזר דלא חייש לזיופא אמאי לא
מותרבין חמרא ביד גוי כר. ובדיעבד יש לסמוך
על פסק רבינו תם. וענין חתימת החבית פירש
רבינו ברוך וזה לשונו: נכון הדבר לסתום פי הבית
בנערות או בדבר אחר ולתת עור על הסתימה
קבוע במסמרות, ולכתוב אותיות חציין על העור
חציין על דופני קרשי החבית, שאם יגביה הגוי
העור לא יוכל לבזק לישבו בכתחלה. ולתת
חשוק אחד שקורין צירק"א סביב השולים
במקום שמחוברים דופני החבית, ולקבוע שם
במסמרות מפני הנערות החתובה שם סביב, שלא
יוצאים הגוי להוציא היין דרך שם ולחתכו אחרי
כן אל מקומו הראשון. וכל הברכות לחתוך
ולקבוע עליהם עור במסמרות, או לקבוע נסרים
לכסות כל השולים והברות עד כאן לשונו.
וישלא לחבירו כתב כדפרישתי. כתב רבי יצחק
בר יודנה לרבי שמעון בתשובה כי בימיהם היו
החביות של חרס, וכאשר היתה פי החבית

סתומה אז היה די כרבי אלעזר, אבל חביות שלנו, אף לאחר חיתום פי החביות והברות יכול הגוי לנעץ סכין בין הנסרים ולהוציא יין. ולפי תשובתו יש לאסור אפילו חתמו בענין
שפרישתי. ויש מחמירים ומכסים כל דופני החבית בחשוקים וגם השולים בנסרים, ואז אין לחוש כלל. ויש מקילין לשלוח בחותם אחד אף בלא הכרת חותם ולא הודעת כתב, ומיישבים
הברייתא ד"אם היה מכיר חותמו" – לא שילך להכירו, אלא אם הלך ומצא והכיר חותמו – מותר גמור כי דאי לא זיזי, אבל אם לא הכיר כשהלך שם החותם כמו שעשאו – יש לחוש
שלא זיזי הגוי. אבל אם לא הלך אחרי אשר חתמו, והישראל מצאו חתום – מותר, והמחמיר תבא עליו ברכה. וכתב הרב רבינו משה מקוצי בספרו כי אחרי שיש מקילין ויש מחמירין,
אין לנו ראיא ברורה לאסור. ודין חביות ריקניות נפרש בסוף עבודה זרה (ער, ב דבור המתחיל "דבא") כשנניע שם אם ירצה השם. **מפני** מה אסור שבר כר – איסור שבר לא מצנינו לא
במשנה ולא בברייתא. ושנא בימי האמוראים אסורוהו. **רב** נחמן אמר משום גילוי – ואם תאמר: למאן דאמר משום גילוי, מאי טעמא לא תני ליה במתניתין עם גבינות דטעמיהו נמי
משום גילוי? ויש לומר: דרב נחמן לית ליה לקמן (לה, ב) בגבינות טעמא דגילוי, אלא טעמא מפני שמעמידין בשרף ערלה. ואם תאמר: למאן דאמר משום גילוי בגבינות, אי סבר הכא
טעמא דגילוי? ויש לומר: כיון דהכא ליכא למיחש היכא דלא מצלו ומגו דמשחו ביה כשותא, לא פסיקא ליה. **באתרא** דמצלו מיא – ואם תאמר: למאן דאמר לעיל (א, א)
אמנקריגוהו קפדי, מאי איכא למימר? ויש לומר: דבשכר לא קפדי כל כך, מפני שסופו להוציא כל גריעות שבו שיהיה עשוי ותוסס כל צרכו, ואם שוקע ישאר עם השמרים שאינם לשתיה,
ותרוייהו משום חתנות רב אחא עביד הרחקה יתירתא – ומכל מקום שניהן לא היו שותין בבית הגוי. ואם כן צריך לומר שלא לשתות שבר בבית הגוי, דהא רב פפא ורב אחא שהיו
בתרא לא היו שותין. ומיהו, המתאבסן בבית הגוי יכול להיות שמוותר לשלוח בעיר לקנות שבר מן הגוים, דהוי כמו בביתו של ישראל. ואף אם הגוי אכסנאי שלו נתן לו משלו (ו) שותה
משום איבה, דלא אסור משום חתנות אלא לקבוע שתייה בחנות או בריגולות לשתות בבית הגוים, אבל אקראי בעלמא שרי. ובכלל דין שבר, בין שבר של תמרים בין של תבואה. ואין
לאסור של תבואה משום בשולי גוים כמו סלקא ודייסא דאף על גב דלא חזי לבוס כשהוא חי, דסבידא לן כאידך לישנא דרב דאמר: כל שאינו עולה על שלחן מלכים אין משום בשולי
גוים, ואשכחנא רבי יוחנן סבר לקמן פרק "רבי ישמעאל" (נט, א) בוחתה, ובפרק "החולץ" (יבמות מז, א). ועוד יש טעם אחר להחזיר השכר דאין בו משום בישולי גוים, דכי היכי דהתבואה
נטלה לגבי המים לענין ברכת "שהכל נהיה בדברך", הכי נמי היא בטלה לענין איסור בישול. **דאכלי** שקצים ורמשים חביל גופיהו – תימה: דאמר פרק "רבי עקיבא" (שבת פז, ב) גבי
שכבת זרע של ישראל במעי גויה: ישראל דדייגי במצות חביל גופיהו ויש לומר: דלענין להנצל מארס אין מועיל חביל דדייגי במצות כמו חביל דאיכלת שקצים ורמשים שיש

להם בתוך הגוף ומבטל ארס של נחש.

חבית של יין ביד כותי – וכל שכן ביד גוי, צריך הכרת חותם. ואף על פי דכותי אינו
מנסך, מיהו לא קפיד אנגע גוי, ושל ציר ומוריס ביד גוי – צריך הכרת חותם. ציר,
אף על גב דלאו אורחא למירמי ביה חמרא. דדמי היין יקרים משל ציר, מיהו חיישין
דלמא מחלף ליה בציר של דגים טמאים. ומוריס, חיישין אידי דדמי מוריס יקרים
מדמי יין, דלמא שקיל מוריס ומעיל חמרא

ומערב ביה, אבל כותי לא חשיב לאחלופי.
ציר – מזיעה וחיבת של דגים כשבושבין אותן
במכבש, כדאמרין במועד קטן (יא, א),
ונעשה חזק כחומץ ומטביל בו. מוריס –
מערבין בו קרבי דגים, כדאמרין לקמן
בפרקין (עבודה זרה לה, ב) דנפיש שומניה.
מכיר חותמו וסתמו – שלא זיזי סתמתו.
בעיר – קפיד כותי, דסבר: השתא נגע גוי ביני
ולא זבני מיניי. לא בדרך אחר – וליחוש
שלא נגע בהן כבואם בדרך בין הגויות שנו
– הך דקתני סתומות מותרות. דבולי **עלמא**
אפכי – מציין בדרכים. משום חתנות –
שלא ירגיל לעשות משתאות אצל גוי ויתן
ענינו בבית. **דנייחא** – בעוד שהשכר בגיגית
שהיא נעשית. **אנן נמי מגלינן** – דקיימא לן
דשיכרא לא שתי חזייתא מיניה. **באתרא**
דמצלו מיא – במקום שרגילין להשהות
המים בכלי עד שיהיו צלולים, ומים יש בהן
משום גילוי. ישן מותר – כל דבר גילוי
שהשוה אותו עד שנתישן – מותר, דאין
מניחו ארס של נחש לישן אם היה בתוכו.
החמין מותר – יין מגתו חדש שנתגלה עד
שלא החמין, והחמין – מותר, בידוע שלא
שתה בו נחש, דאילו שתה בו נחש לא היה
מניחו להחמין. **למרגואן** – ישראל חשוך
היו, ולא היו מקפידין על יינם של גוים. **משום**
שימצא – חשד יין סך. **שימצא דשימצא** –
גורה שיכרא אטו חמרא. **משום גילויא** –
ומיהו לכולי עלמא שרי, שאינן חולין, והאי
יזהר לא מלקי להו. **משום דאול מוריא**
דכשותא – טעם מרירות של כשות, וקלי ליה
ליזהרא, ואין בו כח להלקות אדם בריא.
ודלקין מלקי להו – אדם שהוא חולה קורם
לכן ושותוהו, מזהר וממכיד חולי. מלקי =
מזיק. **זוקאני** – נפוחים.

דוריא

חזק של יין, אם הִתְמַיֵּן – נעשה יין, מוֹתֵר לשתותו, משום שברור
שלא שותה בו נחש, שאילו שותה ממנו נחש אֵין מְנַחֵל לְהִתְמַיֵּן. ועל
כל פנים מבואר ששיכר שיש בו ארס אינו מתיישן, ואם כן מדוע לא
התירו שיכר ישן, שמוכח שלא היה בו ארס בתחילת עשייתו.
מתרצת הגמרא: אסרו חכמים אף שיכר שהתיישן, גְּזִירָה יִשְׁן אֲטוּ
הָדָשׁ – כדי שלא יבואו לשתות מהחדש, שההבדל בין הישן לחדש
אינו ניכר כל כך.
הגמרא מביאה את מנהגי האמוראים בשתיית שכר של גוים: רב
פָּפָא, מְפִיקֵן לִיה לֹאכְכָא דְחִנּוּתָא וְשָׁתִי – היו מוציאים לו שכר
של גוי לפתח חנותו ושם היה שותהו. רב אֲחָאי מֵיְתִיב לִיה לְבִיתִיה
וְשָׁתִי – הביאו לו לשתות את השכר בביתו, והקפיד לא לשתות גם
בפתח החנות. מבארת הגמרא ענין מנהגם, וְתַרְוִיחֵיהּ – ושניהם סברו
שטעם האיסור הוא מְשֻׁם חֲתָנוּת ולא משום גילוי, ומצד ההרחקה
של חתנות די בזה שלא ישתה ברשותו של הגוי, שכיון שאינו שותה
בבית הגוי אין חשש של קירוב הדעת. ומה שהקפיד רב אֲחָאי
שיביאו לו לביתו, עֲבִיד הִרְקָקָה וְיִתְרָתָא – עשה כן משום שרצה
להחמיר על עצמו יותר ממה שהדין מחייב.
הגמרא מבררת את דין שתיית שכר אצל ישראל החשוד להקל
בסתם יין של גוי: רב שְׁמוּאֵל בְּרַ בִּינְיָמִן אִקְלַע – הוזמן לִמְקוֹם
ששמו בְּרִנְוָאן, שדרו שם ישראל חשודים שלא היו מקפידים על יינם
של עובדי כוכבים, אֵיתִינוּ לִיה חֲמָרָא וְלֹא אֲשָׁתִי – הביאו לו יין ולא
רצה לשתות, אֵיתִינוּ לִיה שִׁיכְרָא וְלֹא אֲשָׁתִי – הביאו לו שכר וגם
כן לא רצה לשתות ממנו. מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא חֲמָרָא – מוכן
מדוע לא רצה לשתות יין, מְשֻׁם שִׁימְצָא –[חשש] שנחשדו על יין
נסך. אלא שִׁיכְרָא, מְשֻׁם מָאִי – מהו הטעם שלא רצה לשתות
מהם. מתרצת הגמרא: מְשֻׁם שִׁימְצָא דְשִׁימְצָא – חשש לשתיית
שיכר משום שתיית יין, שהואיל וישראלים הם יבוא להימשך אחר
יינם, שיש בו חשש יין נסך.
הגמרא מביאה דעה החולקת בענין שכר של גוי: אֲמַר רַב, הָאִי
שִׁיכְרָא דְאֶרְמָאָה שָׂרִי – השכר הנעשה אצל גוי מותר לשתותו,
וְאוֹלָם חֲיִיא בְּרִי – לחייה בני אני מורה דלא נִיָּשְׁתִּי מֵינִיה – שלא
ישתה ממנו.
מקשה הגמרא: מַה נִּפְשָׁךְ – איך שתפרש את דברי רב יקשה, אִי שָׂרִי
– אם הוא סובר ששכר גוי מותר, לְבֹולִי עֲלִמָא שָׂרִי – צריך שיהא
מותר לכולם, ומדוע אסר לבנו, אִי אֲסִיר – ואם הוא סובר ששכר גוי
אסור, לְבֹולִי עֲלִמָא אֲסִיר – צריך שיהא אסור לכולם, ומדוע אסר
רק לבנו ולכולם התיר. מתרצת הגמרא: אֲלָא ביאור דבריו הוא כך,
רַב קִבֵּר שטעם האיסור בשכר גוי הוא מְשֻׁם גִּילּוּאִי – שאינם נוהרים
מגילוי, ויתכן ששתה נחש מהמים קודם שהוטלו לשכר וכאמור
לעיל, אמנם בני אדם הבריאים אין חשש שינוקו משתיית שכר זה,
כיון שסתם שכר מטילים לתוכו כשות, וְאוֹיִל מְשֻׁרָא דְשִׁשְׁוֹתָא וְקָלִי
לִיה וְיִתְרִיה – וטעם המרידות שיש בכשות מחליש את האדם שלא
יהא בו כח להלקות אדם בריא. וְדַלְכֵּן – אך אם ישתהו אדם חולה
או חלוש בטבעו, הארס מְלִקֵּן לִיה מָפִי – מכביד ומגביר את חוליו
יותר ומסתכן. וְחֵיִיא בְּרִי, הוֹאִיל וְלָקִי – והוא חולה, לֹא נִיָּשְׁתִּי
מֵינִיה – אסור לו לשתות שכר של גוי כדי שלא יסתכן.
הגמרא ממשיכה בענין משקין מגולין: אֲמַר שְׁמוּאֵל כָּל הַשְּׂרָצִים יֵשׁ
לָהֶן אֲרָם, ולכן אסור לשתות משקה ששתה ממנו אחד השרצים,
ולא הוזכר של נחש יותר מן האחרים אלא מפני חומר הסכנה, שארס
שֶׁל נָחָשׁ מְמִית את השותהו, וארס שֶׁל שְׂרָצִים אֵינוֹ מְמִית אלא
מלקה ומביא חולי על השותה.
אֲמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְחֵיִיא בְּרַ (בנו של) רב, בְּרַ אֲרָאִי – בן אריה,
ובניהו כן דרך חביבות לבן איש גדול, תָּא וְאִמָּא לָךְ מִלִּיתָא
מְעֻלְיָתָא דִּתְהוּ אֲמַר רַב אֲבֹבָ – בוא ואומר לך דבר מעולה שהיה
אומר אביך, רב, הִכִּי אֲמַר אֲבֹבָ – כך אמר אביך, הטעם מדוע הִנֵּי
אֲרָמָאִי זֻקְמָנִי – אלו הגוים נפוחים, דִּתְהוּ שְׁתוּ גִילּוּאִי – שהיו
שותים ממשקין מגולין, וְלֹא מָתוּ – ומה שלא מתו הוא, אֵינִי
דְּאֲבָלִי – מתוך שהם רגילים באכילת שְׂרָצִים וְרִמָּשִׁים, חֲבִיל
גּוֹפְיָהוּ – נעשה גופם חם ומחליש את כח הארס.
הגמרא עוברת לדון בחומין שכר שנלקח מגוי: אֲמַר רַב יוֹסֵף

הַשּׁוֹלַח חֲבִית שֶׁל יֵין בְּיַד בּוֹתִי, שאינם מקפידים על מגע גוי, וכן
השולח חבית שֶׁל צִיר – זיעה היוצאת מדגים הנכבשים במכבש,
ונעשה חזק כחומין ומטבילים בו את המאכל, וכן חבית שֶׁל מוֹרִיִּים –
מאכל העשוי משומן קרבי דגים והיו רגילים לערב בו יין, בְּיַד עוֹבֵד
כּוֹכָבִים, אִם מְכִיר חוֹתָמוֹ וְסָתְמוֹ – וסתמתו, וניכר שלא זיפם
השליח, מוֹתֵר, וְאִם לֹא – שאינו מכיר, אֲסִיר. וטעם האיסור, לגבי
יין שביד כותי החשש הוא שנגע בו גוי, ולגבי ציר שביד עובד כוכבים
החשש הוא שהחליפו בציר של דגים טמאים הגרוע ממנו, ובמורייס
שביד העובד כוכבים יש לחשש שהוציא ממנו מעט והוסיף במקומו
יין, שהוא זול מהמורייס. ועל כל פנים מבואר בברייתא שאין להתיר
יין שאצל הכותי אפילו בחבית סתומה, אלא בהכרת חותם, ואילו
בברייתא לעיל שנינו שמותר לקנות מהם יין בחבית סתומה. מתרצת
הגמרא: אֲמַר רַבִּי יוֹרָא, לֹא קָשְׁיָא – אין סתירה בין הברייתות,
שאמנם מן הסתם אין הכותי מקפיד לשמור שלא יגע גוי ביו, מכל
מקום כָּאֵן – בברייתא האומרת שהסתומות מותרות, מדובר באותן
הנמצאות בְּעִיר, שהכל רואים את מעשי הכותי ואם לא יקפיד
יחששו אנשים שנגע גוי בינו ולא יקנו ממנו. כָּאֵן – בברייתא ששנינו
שהסתומות צריכות חותם, מדובר בְּבִרְיָה, והיינו מחוץ לעיר שאין
הרבים מצויים שם, ולכן אין הכותי חושש שיוֹדַע שנגע הגוי בחבית.
הגמרא דוחה את תירוצו של רבי יורא: מִתְּרַקֵּן לָהּ – הקשה עליו רַבִּי
יְרֵמְיָה, מִיִּדִּי הִנֵּךְ דְּעִיר לֹא בְּדֶרֶךְ אֶתוּ – וכי אלו שבעיר לא באו
קודם לכן מן הדרך, הנמצא שגם על היין שבעיר יש חשש שמא נגע
בהן גוי בדרך לעיר.
אֲלָא אֲמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, כך יש ליישב הסתירה, הברייתא המתירה
לקנות מחביות סתומות, בקונה יין הנמצא בִּין הַתִּיּוֹת –[מקומות
דריכת היין] שְׁנִינֵי, והטעם שהתירו את החביות הסתומות
שבמקומות אלו, בִּין דְּבֹולִי עֲלִמָא אֲפָכִי – הכל עוברים ושבים
ומצויים בדרכים, והכותי מִיִּרְקָת – מפחד ונוהר שלא יגעו גוים בינו,
אֲמַר – הוא חושב בדעתו, הַשְׂתָּא אִי חוּי לִי מִפְּסָדוֹ לִי – אם ישראל
יראו אותי עכשיו שאינו נוהר ממגע גוי, יאסרו את ייני ואפסיד את
כספי.
הגמרא מביאה הלכות שֶׁכֶּר פִּירוֹת של גוים: אֲתָמֵר – נאמר בבית
המדרש, מִפְּנֵי מַה אֲסִרוּ חכמים לשתות שֶׁכֶּר פִּירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים, הלא הוא נעשה מדברים המותרים באכילה, ואין מנסכים
ממנו לאלילים. רַבִּי בְּרַ חֲמָא אֲמַר בשם רַבִּי יִצְחָק, מְשֻׁם חֲתָנוּת
– שלא יהא רגיל לעשות משתאות אצל הגוי ויתן עיניו בבת העובד
כוכבים. וְרַב נַחֲמָן אֲמַר, מְשֻׁם גִּילּוּי – הגוים אינם נוהרים בגילוי
המשקה, ויש לחשוש שמא שותה ממנו נחש והטיל בו ארס, ואם
ישתה ממנו הישראל, ימות.
הגמרא מבארת את טעמו של רב נחמן. מבררת הגמרא: אֲנִילּוּ דְמָאִי
– מהו הגילוי שצריך לחשוש לו והגוים אינם מקפידים עליו, אִילִּמָּא
– אם נאמר שאינם מקפידים בגִּילּוּי דְנִיָּיִתָא – בגילוי הגיונות שבהם
נעשה שיכר, הרי אֲנִי נִמִּי מְגִלִּינֵן – גם אנו איננו נוהרים בגילוי
שכר שבגיונות זה, משום שמקובל בידינו שהנחשים אינם שותים
שיכר. וְאֲלָא החשש הוא מגילוי דְּחִבִּיתָא – החבית שהשכר מונח בה
לאחר שנגמרה עשייתו, אך קשה שהלא אֲנִי נִמִּי מְגִלִּינֵן – גם אנו
מגלים את החבית ואין אנו נוהרים, מהטעם האמור.
מבארת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – אכן חשש הגילוי אינו אלא בְּאֶתְרָא
דְּמִצְלוּ מָאִי – במקום שבעשיית השכר מצלילים את המים קודם
שנותנים התבואה, ועומדים המים בכלי יום או יומיים עד שכל
הלכלוך שבהם שוקע ונעשים צלולים, ועל אותו זמן חוששים שלא
נוהר הגוי והניח את המים מגולים, והרי במים יש איסור גילוי.
מקשה הגמרא: אֲלָא מַעְתָּה – לפי דבריו שהטעם הוא משום גילוי
של המים, קודם עשיית השיכר, אם כן שיכר של גוי שנעשה יִשְׁן,
תִּשְׁתֵּרִי – יהא מותר לשתותו, דְּאֲמַר רַבִּי הִנֵּינָא, יִשְׁן – יין ושכר
וכל דבר שיש בו משום גילוי, שנתגלה כשהוא חדש והמתין לו עד
שנתיישן והשביח, מוֹתֵר לשתותו, מפני שאם היה בתוכו ארס אֵין
הארס מְנַחֵל לִיָּשָׁן – להתתיישן ולהשביח, אלא מקלקלו, וממה שאנו
רואים שהתיישן מוכח שמעולם לא היה בו ארס. וכן יין שנתגלה
בשלשה ימים ראשונים לאחר שנחסט, בטרם החמין והחל לקבל

האי חלא דשיברא דארמא – חומץ של גוי העשוי משכר, אסור
בהנאה, הואיל דמערבי ביה – שהם מערבים בשכר דורדיא –
שמרים דין נסך כדי להחמיצו, והשמרים אסורים אותו.
אמר רב אשי, ומאי צר שרי – אם רואה ישראל שהגוי מוציא את
החומץ מכלי שבו עשוי החומץ לעמוד ימים רבים, מותר לו
להשתמש בו, מפני שאין מערבים שמרים באוצר, בין דאם מערבי
ביה – שכאשר מערבים שמרים בחומץ ומשהים אותו, מפרא כרי –
מסריח החומץ ומתקלקל.

שנינו במשנה (כט): וחרס הדריני של גוי אסור בהנאה.
מבאר הגמרא: מאי – מה הוא? 'הדריני', אמר רב יהודה, אמר
שמואל, זה חרס של הדריניס קיפר, שהיה רגיל לטול עמו כאשר
היה יוצא בגיסות, ועל שמו הוא נקרא חרס הדריני. בי אתא
[כשבא] רב דימי אמר – פירש ענינו של חרס זה, קרקע בתולה
היתה, והיינו קרקע שלא עבדה – שלא נטעה ולא זרעה אדם
מעולם, ולכן כח ההצמחה שבה חזק, עבדה – עשה בה כל העבודות
הנצרכות לגידול, ונטעה בגפנים, ומתוך שגדלו בקרקע בתולה
הוציאה את כל כחה בענבים אלו והיין שנעשה מהם היה חזק ביותר,
ורמי ליה לחמרא בגולפי חור – הטיל יין זה לתוך כלי חרס חדשים
שעדיין לא בלעו שום משקה, ומיצי להו לחמריה – ומצצו הכלים
את היין ונבלע בדפנותיהם כספוג הבולע לתוכו משקה, ומתפרו להו
בחסי – ושברו את הכלים לחרסים קטנים, ודרו בהדריהו – ונשאו
חרסים אלו עמם, וכל היכא דמטו – ולכל מקום שהגיעו והיו חפצים
לשתות יין, תרו להו – היו משרים את הכלים במים והיה היין הבלוע
יוצא לתוך המים ושתו – וכך שתו יין מווג.

הגמרא מדברת בשבח היין שיצא מחרסים הללו: אמר רבי יהושע
בן לוי, וראשו שלנו – ויין משובח שיש לנו, מעלתו בפשישי שלחן,
כלומר, לאחר ששרה חרסים אלו במים והחליפם פעם ופעמים וחזר
והשרה אותם פעם שלישית, עדיין היו המים השלישיים משובחים
בין ראשון שלנו.

הגמרא דנה האם מותר להשתמש בחרס הדריני לצרכים אחרים:
איכא להו – הסתפקו בני הישיבה, מהו לסמוך בהן פרעי המטה
– האם מותר להשעין על חרסים אלו את רגלי המיטה, כדי שלא
תגוד, או שהדבר אסור כיון שחרסים אלו אסורים בהנאה.

מבאר הגמרא את הספק: ישראל הוציא בקיומו של יין נסך, אך
לא כדי ליהנות ממנו כדרכו אלא ליהנות ממנו על ידי דבר אחר,
וכגון בנידון זה שרוצה בקיומו של היין נסך הספוג בחרס בשביל
לסמוך בחרס את כרעי המטה, האם שרי – מותר לעשות כן, או
אסור.

הגמרא פושטת את הספק: תא שמע, שכבר דנו אמוראים ראשונים
בשאלה זו, דרבי אלעזר ורבי יוחנן נחלקו בזה, חד מהם אסר, וחד
מהם שרי – התיר. (מסימת הגמרא, והלכתא כמאן דאסר –
והלכה כדברי האוסר).

הגמרא מביאה ברייתא שמסוף דבריה יש קושיא על האמורא
שהתיר: מיתבי, שנינו בברייתא, תרדורין וכלים בינוניים של
משקה. והורקבאות וכלים של משקה עשויים מעור מבושל
וקשה, של עובדי בוכבים – שמלאו בהם הגוים יין, ובלעו הכלים
לתוכם מהיין האסור, ועתה יין של ישראל כגוס בהן – ניתן בתוכם
לקיום, יין זה אסור בשתייה, מפני שהיין האסור של הגוי נפלט
מדפנות הכלים ונותן טעם ביין של היתר ואוסרו, ומותר בהנאה –
מאחר שהיין אינו 'בעין' ואין כאן ממשות של איסור לא החמירו
חכמים שיאסור בהנאה, ודיו שאסור בשתייה.

הברייתא מביאה דעה החולקת: העיד שמעון בן גודא לפני בנו של
רבן גמליאל, על רבן גמליאל ששתה ממנו בעבו – ששתה מיין של
ישראל שהיה כנוס בכלים של גוי ולא חשש לפליטת האיסור, משום
שסבר שכלים אלו אינם עשויים לקיום, ואינם בולעים מהיין הנתון
בהם, הוסיף בן גודא ואמר, ולא הודו לו – לא הסכימו החכמים

למעשהו של רבן גמליאל, כיון שהם סוברים שאף כלים אלו בולעים.
עוד שנינו בברייתא זו: נודות – כלי יין העשויים מעור רך של עובדי
בוכבים, רבן שמעון בן גמליאל אמר משום רבי יהושע בן
קפחא, אסור לעשות מהן שתייה [אוכפים] לחמור, מפני
שהנודות ספוגים ביין של גוי האסור בהנאה.

מדקדקת הגמרא מברייתא זו: והא קא – והלא כאן, באוקף,
דיוצא בקיומו של היין האסור, ולא בשביל לשתותו אלא על ידי
דבר אחר, שצריך לאוקף, וקאני – והברייתא שונה דאסור לעשות
מהן שתייה, וקשה על החכם שהתיר לסמוך כרעי המטה בחרס
הדריני.

דוחה הגמרא ומקשה על השואל: ולימעיף – ולשיתך שהתנא
אסר לעשות מהנודות שתייה משום שגם קיומן על ידי דבר אחר
אסור, אם כן גם קנקנים – כלי חרס של עובדי בוכבים ליתסרו
למיוזן – יאסרו לקנותם, מאי שנא – מה נשתנו נודות שאסר התנא
אף לעשות מהן שתייה, ומאי שנא קנקנים שלא נאסרו לקנותם.
אלא ודאי אין טעם האיסור בנודות מחמת שהוא רוצה בקיומן על
ידי דבר אחר.

הגמרא מבאר את דבר אחר מדוע אסרה הברייתא את הנודות: אלא
אמר רבא, הטעם שאסרו את הנודות הוא משום גזירה שמה יפקע
נודו של ישראל, ויפלו לאוקף שנעשה מהנודות שקנה מהגוי
ותפרנו ישראל על גבי נודו, ונמצא שהיין של גוי נותן טעם ביין
של ישראל ואוסרו, וישראל כלל אינו מרגיש בכך.

הגמרא מקשה על השיטה האוסרת: ולמאן דאמר שאף רוצה
בקיומו על ידי דבר אחר אסור, וזה הטעם שאסרו לסמוך כרעי
המיטה בחרס הדריני, מאי שנא קנקנים של גוים דשרי – שהתירו
לקנותם, והרי ישראל רוצה בקיומן, וכיצד התירום. מתרצת
הגמרא: אמר לה האוסר, הן, בקנקנים, ליתיה לאיסוריה בעיניה
– האיסור בלוע ואינו 'בעין', אבל קא, בחרס הדריני, איתיה
לאיסוריה בעיניה – האיסור קיים 'בעין', לפי שהחרס ספוג בהרבה
יין והרי הוא נחשב כגופו של יין ממש ולפיכך גם קיומו על ידי דבר
אחר אסור.

הגמרא עוברת לדון בעדותו של בן גודא, ומקשה סתירה בין
הברייתות: שנינו בברייתא לעיל שהעיד שמעון בן גודא על רבן
גמליאל ששתה מכלים אלו, ולא הודו לו. מקשה הגמרא, ורמינהי
– יש סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת, שכן שנינו בה, יין קא
ברוקבאות של עובדי בוכבים, אסור בשתייה ומותר בהנאה. העיד
שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל, על רבן גמליאל ששתה
ממנו בעבו, והודו לו, וזה סותר למה שנאמר בברייתא הקודמת 'לא
הודו לו'. מתרצת הגמרא: מאי הודו לו? דקאמר הן – מה
כוונת הברייתא הראשונה שלא הודו לו, היינו כל פיעתו – שאר
החכמים שהיו שם, אבל בנו של רבן גמליאל אכן הודו ליה – קיבל
את דבריו, וזו כוונת הברייתא השניה שאמרה ש'הודו לו', והיינו
שבנו הודו לו. תירוצו נוסף: איבעית אימא, שמעון בן גודא, לחוד,
ושמעון בן גודא, לחוד – שני אנשים הם, בן גודא אמר שלא הודו
לרבן גמליאל וכן גודע אמר שהודו לו.

שנינו במשנה (כט): אלו אסורין ואיסורן איסור הנאה וכו', ועודות
לבוני.

הגמרא מביאה ברייתא המבאר הלכה זו: תנו רבנן, איזהו עור
לבוש שהנאתו אסורה, כל שקרוע בגדי חלב, וקדור – חתוך כמין
ארוכה שהוא עגולה, שכן היה דרך עבודת בוכבים, מוליך את השור
בעודו בחיים לפני העבודה זרה ועושה בו נקב עגול כנגד לבו, ומוציא
את הלב ומקטירו לפני העבודה זרה. ודווקא אם יש עליו – על עור
זה במקום הנקב קורט דם – גלד (המצוי בעור שנעשה בו פצע),
אסור העור בהנאה, שאז בידוע שמחיים נקרע ובודאי שלצורך
תקרובת עבודה זרה נעשה.

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף לב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכא רש"י

דורדיא = שמרים. ומאוצר – אם הביאו מן האוצר, מבלי העשו לקים. מסרא סרי – מסריח כשמשהין אותו. של אדריינוס קיסר – כשיוצא בגייסות מוליכן עמו. בתולה שלא נעברה – והיה כל כחה קיים, והוציאתו בין זה ונעשה חזק. גולפי = כלי חרס. חיוור – חרשים, דמייצי. ודרו בהרייהו – נושאין עמהן. תרו להו – שורין אותן במים. ראשון שלנו – יין משוכח שלנו. אינו אלא בשלישי שלחן – כשהוא שרוי שלש פעמים במים היו המים השלישיים משוכחין בין שלנו. על ידי דבר אחר – ישראל רוצה בקיומו של יין נסך, ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה. הדריוויס = לגינין קטנים. רוקבאות – תרגומה של "חמת" – רוקבא, והן של עור. בן גודא. שטיחין = דשטיל"ש. והא הבא גבי שטיחין דאינו רוצה בקיומו של יין, וקתני אסור ויפלטו – לשטיח, מעל החמור. ויתפרנו כנודו – ויתן יינו של גוי טעם בינו של ישראל. גודע לחוד וגודא לחוד – לזה לא הודה, ולזה הודה אחרי כן. שקרע שלו כנגד הלב – שכן דרך עבודה זרה, להוציא דרך אותו קרע הלב של שור מחיים. וקדור – קדור כנבק עגול. יש עליו קורט דם = גלדי, בלעז קרושט"א. אסור – בידוע שמחיים נקרע.

האי חלא דשיכרא דארמאה – אסור, דמערבי ביה דנרדיא דיון נסך. אמר רב אשי: ומאוצר – שרי, פיון דמערבי ביה מסרא סרי. "וחרס הדרייני". מאי הדרייני? אמר רב יהודה אמר שמואל: חרס של הדריינוס קיסר. פי אתא רב דימי אמר: קרקע בתולה היתה שלא עברה אדם מעולם, עברה ונמעה, ורמי ליה לחמרא בגולפי חיורי ומייצי להו לחמריהו, ומתברו להו בחספי ודרו בהרייהו, וכל היכא דמטו תרו להו ושתו. אמר רבי יהושע בן לוי: וראשון שלנו בשלישי שלהן. איבעיא להו: מהו לסמוך בהן כרעי המטה? רוצה בקיומו על ידי דבר אחר, שרי או אסור? תא שמע: דרבי אלעזר ורבי יוחנן, חד אסר וחד שרי, והלכתא כמאן דאסר. מיתיבי: הדרדורין והרוקבאות של גוים, וין של ישראל כנוס בהן אסור בשתייה ומותר בהנאה; העיר שמעון בן גודא אין

לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששטה כמנו בעפו, ולא הורו לו. נודות של גוים – רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע בן קפוסאי: אסור לעשות מהן שטיחין לחמור; והא הכא דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר, וקתני דאסור! ולימעימדי, קנקנים של גוים ליתסרו למיזבן, מאי שנא נודות ומאי שנא קנקנים? אמר רבא: גזירה שמה יבקע נודו, ויפלטו ויתפרנו על גבי נודו. ולמאן דאמר: רוצה בקיומו על ידי דבר אחר אסור, מאי שנא קנקנים דשרי? – אמר לך: התם ליתיה לאיסוריה בעיניה, הכא איתיה לאיסוריה בעיניה. ולא הורו לו. ורמינהי: וין הכא ברוקבאות של גוים – אסור בשתייה ומותר בהנאה; העיר שמעון בן גודע לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששטה כמנו בעפו, והורו לו! – מאי "לא הורו לו"? קראמר התם? כל סייגתו, אבל בנו מודי ליה. איבעית אימא: גודא לחוד, וגודע לחוד. "ועורות לבובין". תנו רבנן: איזוהו עור לבוב? כל שקרוע כנגד הלב וקדור כמין ארובה, יש עליו קורט דם – אסור, אין

האי חלא דשיכרא דארמאי אסור כו' – הלכך צריך ליהדר בשכר דבש שקורין מייט לבדוק אם מטילין בו שמרי יין להעמיד מהר, כי יש מקומות שעושין כך, ואז ודאי הוא אסור. ומאוצר שרי דמסרא קא סרי – הלכך נראה דמותר לקנות כל מיני משקה מן הגוים, כגון יין תפוחים ומי תותים, ובלבד שיראהו הישראל מושר מן החבית, ואפילו דמיהן יקרים יותר מן היין, ודואי לא יעירבו יין בתוך החבית דמסרא קא סרי. אבל אם לא ראהו מושר מן החבית או דהבר מותחלק: במשקה חזק מן היין – יאסור, שמא עירב בו יין להשתכר ולהרדית. אבל אם היין יקר – אין לחוש שמא עירב בו יין להכשיל, כדאמרין לקמן (לר, ב): קיסתא דמוריסא בלומא, קיסתא דחמורא בארבעה לומי. והא דתניא בתוספתא: יין תפוחים מן האוצר – מותר, היה נמכר בשוק – אסור, מפני שמוזיף, פירוש: מערבין בו יין, היינו דוקא במקום שהוא בול. ואין לאסור מטעם שמשמין המשקה בחבית שהיה בו יין נסך, דהא אמרין לקמן דשרי למרמי ביה (חמרא) ושיכרא. והא הבא דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר וקתני דאסור – תימא: אידמותיב מברייא לחותי ממתניתין, דתנן: נודות הגוים וקנקניהם וין של ישראל כנוס בהם – אסורים ואיסורן איסור תנאה. דברי רבי מאיר. והא הבא דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר הוא ולא משום יין הנבלע בהם כלל, וקאמר רבי מאיר דאסורים בהנאה הקנקנים אף למכור לגויסו והבא ליכא לשנויי שמה יבקע וילך ויתפרנו כו', דסתם קנקנים דם של חרס ואינם ראוים לתפור. ואין לומר דסבירא ליה כרבנן דמתירים, דעל כרחך לא שרו אלא בקנקנים משום דלא חוו ליה כהכנס בהם, אבל חרס הדרייני דחוו לשרותו במים אפילו רבנן אסרי ויש לומר: ד"אסורים ואיסורן איסור תנאה" לא קאי אקנקנים, אלא איין חכוס בהם, ו"אסורין" דנקט קאי אינות נודות וקנקנים. תדע, מדמקשה לקמן (לח, ב) גבי כבשים דאמר רבי יוחנן: אפילו ידע שנתן בהם גוי לתוכו יין או חומץ מותר, ופריך: מאי שנא ממוריס לרבי מאיר דאסור בהנאה? ומשני: התם ידע ממנן

הכא לא ידע ממנן. ואי בקנקנים אסר רבי מאיר, ליפרוך: מאי שנא מקנקנים דלא ידע ממנן ואסר רבי מאיר בהנאה? אלא ודאי קנקנים מרבי מאיר נמי שרי בהנאה, והא דקאמר "אסורים" לשון רבים, דמשמע נודות והקנקנים – לא קאי אלא איין שבתוך גודו ובתוך הקנקן. אבל מברייא פריך שפיר לפי סברתו, שהיה סובר: כמו שאסור רבא, שנתן בו משקה או לעשות שטיחין, שיאסרם גם בשאר הנאות. ומסיק. גורא שמא יבקע נודו ויתפרנו על גבי נודו ויתן יין הנבלע בעור טעם בינו. ואית ספרים דגרסי בתר דך שנויא: ולמאן דאמר רוצה בקיומו על ידי דבר אחר דאסור, מאי שנא מקנקנים דשרי? דהא רוצה בקיומו על ידי דבר אחר הוא! ומסיק: התם ליכא לאיסורא בעיניה, הכא איתיה לאיסורא בעיניה. ולפי גיטא זו משמע דמאן דאסר לא אסר רוצה בקיומו על ידי דבר אחר אלא בחרס הדרייני משום דאיתיה לאיסורא בעיניה. עוד יש לפרש, דלעולם דרבי מאיר אסר קנקנים בהנאה למכור לגוים, ולא תקשי לקמן להחיה דכבשין, דיש לחלק, דבקנקנים היינו טעמא דאסור שדרך של יין הנבלע בתוך הקנקנים להיות נפלט והוי כמו בעין, אבל אין לתוך הכבשים אינו בעין. תדע, דלא מקשה גבי כבשים מאי שנא מיין של ישראל הכנוס בקנקנים דאסור בהנאה לרבי מאיר מפני יין הקנקן הנבלע בו. אלא ודאי להכי אסור, דכיון שגוף היין נפלט בשל ישראל הוי כמו בעין וידיע ממשו, אבל יין מתבטל בהן בבכשין ולא ידע ממשו. ובשמעתין הכי נמי לא מצו מותיב ממתניתין, דנדי דרוצה בקיומו שרי – היינו כגון לסמוך כרעי המטה או לעשות שטיחין, אבל למכור לגוים לכנוס בהן יין, שרוצה הגוי בקיומו לצורך היין – לעולם אסור, דאין זה רוצה בקיומו על ידי דבר אחר. ומתניתין נמי דאסר קנקנים לרבי מאיר בהנאה – היינו דוקא למכור לגוים, ודואי ישימו בו יין, אבל להשתמש להצניע שם חפצו או לסמוך כרעי המטה, לעולם אימא לך דשרי, ומותיב מברייא דאסר בהדיא לעשות שטיחין לחמור. ולפי זה אין לגרס "ולמאן דאסר מאי שנא קנקנים דשרי", דאין ענין קנקנים לרוצה בקיומו, דהא מאן דשרי שרי אפילו למכור לתת לתוכו יין, דמותר בהנאה. ואם כן היה לו להקשות: אפילו למאן דשרי ברוצה בקיומו על ידי דבר אחר, מכל מקום אסור להשתמש ביין, אם כן מאי שנא קנקנים? ומיהו יש לישב הגירסא. וזכי פירוש: אפילו למאן דאסר כל כך בחרס הדרייני אפילו לסמוך כרעי המטה, כל שכן שהיה לאסור קנקנים בהנאה לגמרי, ומאי שנא קנקנים דשרו רבנן אף להכניס בו יין של ישראל להיות מותר בהנאה? ומסיק: התם ליתיה לאיסורא בעיניה ולכך מותר בהנאה, אבל חרס הדרייני איתיה לאיסורא בעיניה. לפי פירוש זה משמע דמאן דאסר אסר כל רוצה בקיומו לכל שום תשמיש, ופסקין הלבטא כמאן דאסר, הלכך יש פוסקים דצריך ליהדר שלא לעשות שום תשמיש בכלים הבלועים חמץ בפסח, משום דהוי רוצה בקיומו על ידי דבר אחר. אבל אינו נראה לרבינו תם, מדקאמר: התם ליתיה לאיסורא בעיניה וכו', משמע: היכא דליכא איסורא בעיניה לא מיתסר בהנאה. ומכאן פסק רבינו תם דקדירות הבלועות מבשר בחלב על ידי שנתבשל בהם, שומרת להשים בתוכן דבר יבש כגון תבואה, וכן קדירות האסורות משום חמץ בפסח – מותר לתת לתוכן דבר יבש, אבל דבר לח – לא. אבל בנו מודי ליה – לכאורה משמע דההוא רבן שמעון בן גמליאל דקאמר לעיל אסור לעשות שטיחין, משום רבי יהושע בן קפוסאי קאמר, וליה לא סבירא ליה. אי נמי, רבן גמליאל דהבא הוא זקנו של רבי, ובנו הוא רבי חנינא בן גמליאל, אחי רבן שמעון בן גמליאל אביו של רבינו הקדוש. וכן משמע בפרק קמא דנדה (ח, ב) דרבי חנינא בן גמליאל היה דודו של רבי, משום הכי קאמר התם דרבי אליעזר קשיש מיניה טובא. והא דאמרין סוף פרק תרואה דסוטה (מט, ב) שרבן שמעון בן גמליאל היה קורא על עצמו "עניי עוללה לנפשי וגו'" אלף ילדים היו לבית אבא ולא נשתייר מהם אלא אני כאן וכן אחי אבא בעסאי. משמע עליו היה לו שום אח – זה היה רבן שמעון בן גמליאל חזקן, אביו של רבן גמליאל דיבנה שהוא זקנו של רבי.

הלכה כרוב שמעון בן גמליאל – להניא אמוראי לית להו כללאל ד"כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו הלכה כמותו", מדאיצטריך למיפסק כותיה. גוי' ההולך לתרפות – תנינא במתניתין, והפסיק באמצע הדברים בהנאה משום דמי לבשר הנכנס. דלא כרבי אלעזר – תימנה לעיל (כט, ב) גבי ערות לבובין, דמשמע: הא שאין לבובין אין נשחטין לעבודה זרה. וכן לקמן גבי בגינות. אפילו אינם מכיז אונייקי הם אסורים לרבי אלעזר, דכולוהו כסבא נשחטין לעבודה זרה, ואם כן תנא בית אונייקי דלא כרבי אלעזר ויש לומר: דרבי אלעזר נמי שרי שאר ערות ושאר בגינות, דלא אמרינן סתם מחשבת גוי לעבודה זרה אלא דרך שחיטה, אבל דרך תניקה ונחירה לא. והכא גבי בשר הנכנס דייק שפיר, שאין דרכן להכניס בשר לעבודה זרה אלא מבחמה שחוטת.

והיוצא אסור אי אפשר דליכא תקרובת עבודה זרה ורבי יהודה בן בתירא היא – הכא משמע דרבנן לא מקשו תקרובת עבודה זרה למת, וכן משמע בפרק קמא דחולין (יג, ב) דקאמר: ויש לך אחרת שמשמאה במשא ואינה משמאה באהל, ודלא כרבי יהודה בן בתירא. והקשה רבינו תם: דלעיל (כט, ב) כי מבעיא ליה יין נסך מנלך, קאמר: וחוב גופיה מנלך ומקשו למתים, ולא קאמר (נמי) ומני רבי יהודה בן בתירא, אלמא ליכא מאן דפליגו ועוד קשה: דכי דייק הכא בשר הנכנס מותר דלא כרבי אלעזר, ומאי קאמר: דלא מבעילא אימא לך דאתאי כרבי אלעזר, וברבנן דרבי יהודה סבירא ליה, דלית להו דך היקשא ואין סברא לדחות דסמיך אסיפא דאתאי כרבי יהודה בן בתירא, דכל זה היה לו לפרש. ומפרש רבינו תם: דתקרובת שהוא כעין פנים, כגון זביחה קטור

ונסך – מודו רבנן דלפנין ממת. וניחא לעיל גבי יין נסך, אבל תקרובת שאינה כעין פנים פליג, ולפיכך אוקי דך דהכא בשר היוצא כרבי יהודה, דבחיבה של בשר שאינו זבוח לפני עבודה זרה איירי אלא שמביאה דורין. וניחא דקתני "מפני שהוא כזבחי מתים", ולא קתני "זבחי" דמשמע זבח ממש. ורבינו יצחק פירש: דלענין איסור אכילה והנאה דמשמע קרא לא פליג, דכל תקרובת עבודה זרה אסור בהנאה מדאיתקיש למת. כי פליג – לענין טומאה, דרבי יהודה מקיש למת אף לענין טומאה. וכן משמע (דבכל דוכתא שביק) ודשיבין רבי יהודה בן בתירא איסור וקטין טומאה. והכא דייק שפיר, כיון דהנא: בשר היוצא אסור, למא לי לאמורד ומתני: מפני שהוא כזבחי מתים? אלא לומר לך: אסור ומשמא, וטעמא דפרישית, דלא אפשר דליכא תקרובת, ומני, רבי יהודה בן בתירא. ותשובות על פירוש רבינו תם יש להאריך הרבה בפרק קמא דחולין (יג, ב).

ההולך לתרפות – פירש הרב רבינו שמעיה: מקום טנופות, כמו "בית התורפה", ובירושלמי פירש: לשון תרפים. ומכאן שייר לך (לג, א) וישראל ההולך ליריד של גוים – פירשתי בפרק קמא (עבודה זרה יב, ב). **כך** היא גירסת הספרים וגירסת רש"י: תנו רבנן נודות וגוים גרודים חדשים מותרים ישנים ומוזופין אסורין – וכן נמי איתא לקמן (עבודה זרה לג, א) גבי קנקנים: קנקנים של גוים, גרודים חדשים מותרים, ישנים ומוזופין אסורים. ופירש רש"י: זה לשון: גרודים שלא נזופו מעולם וחדשים מותרים. דבניסין יין זמן מועט לא בלע עור. דרוקא נודות, אבל כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומוזופין, כלומר ישנים אף מוזופין – אסורים, ישנים – אידי דכנסו בו יין נסך זמן מרובה בלע עור, ומוזופין – אפילו בחדא זימנא בלע זפת לין. עד כאן לשונו. משמע מתוך פירושו שמחלק בין חדשים נודות לחדשים דקנקנים, וחדשים נודות קרי אף כשתנן בהם יין כבר אף לא זמן מרובה, וחדשים דקנקנים לא קרי אלא כשלא נתן בהם יין כלל. ופירש העטם, משום דחרס בלע לאלתר ואפילו בפעם ראשונה. וכן פירש בסמוך: הני מילי נודות – היינו זיקי שהם של עור, אבל קנקנים של חרס בלעו טובא. ונראה כי כשתהיי נודות חדשים התייר אף על פי שחבר נתן בהן יין, אלמא סבירא דלא מכניסין לקיום, דאילו במכניסין – אפילו בפעם אחת גזרו אף באינם זפותין. וכן משמע בפרק בתרא (עבודה זרה עב, ב) הגת והמחץ והמשפך של גוים, רבי (מאיר) מותר בנגוב והכביא אסורים, ומדא רבי (מאיר) בקנקנים שהם אסורים אף בנגוב. ומה בין זה לזה, אלו הקנקנים מכניסין לקיום, אלו גת וזפת ומשפך אף מכניסין לקיום, והתם איירי באינם זפותין, מדקתני סיפא דברייא דאנסו כי פרק ופולא ורומא בזה חמרא. וקאמר: כל דבר שאין משכבין בלעין ומותרים, ואין סברא לומר שלא הניח בו הגוי יין אלא פעם אחת. ועוד קשיא מה שפירש: אבל קנקנים שהם של חרס בלעו טובא, דלא היה לו לתלות טעמו בזה אלא במה שמכניסין לקיום, וכשתהיה טעם דבריו בבלעיה משמע דחרס אף אם אין מכניסין לקיום אסור, ולקמן בפרק בתרא גבי ההיא דגולפי משמע דמותר, מדקאמר: כל דבר שמכניסו לקיום גזרו רבנן לפי שעה אטו זמן מרובה, משמע: הא דבר שאין מכניסו לקיום לא גזרו אף לזמן מרובה. ועוד תימנה, דהא מנשים בכל יום בכלי חרס שלנו שאין מכניסין לקיום שנתן בהם ישראל יין הרבה, וכשנוגע בהם גוי אין עושין ברק שכוון לבד! ופירש הרב רבינו אליהו בן הרב רבינו יהודה ליישב גירסת הספרים: דודאי נודות וקנקנים שניהם מכניסין לקיום. והכי פירושו: נודות הגוים חדשים – שלא נתן בהם יין כלל, דמאחר שהם גרודים שלא אכלו מעולם אי רמא בהו גוי חמרא מידע ידיע, אבל זפותים או שנופות ונשר זפתן – אף חדשים אסורים, כי שמה בשעת זפיתא או אחר זפיתא נתן בהם הגוי יין ולא ידיע. ישנים: פירושו: שנתן בהם יין אפילו חזא זימנא – אסורים, דכל דבר שמכניסו לקיום אסור לפי שעה, וכן בקנקנים. ועתה אין שום חילוק בין נודות לקנקנים, והא דלא עריב ותני להו – משום דסוף הברייתות מתחלק זה מזה, דגבי נודות קתני: גוי רבנן ועבדן, וגבי קנקנים תני: גוי נתן לתוכן יין כו'. ובסמוך הכי פירושו: הני מילי נודות – אף על גב דמכניסין לקיום סגי להו בעירי משום דלא בלעו, אבל קנקנים של חרס בלעו טפי. ולפי זה יש להתייר הקנא"ש והדוש"ש אף על פי שהם זפותין, דכיון שאין מכניסין לקיום. והשתא נידא כל מה שהקשינו לפירוש רש"י, רק לשון גרודים, אכן רבינו תם הקשה לו מן ההלכות גדולות, שפירש: הני מילי נודות שאין מכניסין לקיום, אבל קנקנים שמכניסין לקיום לא. ולפי זה אף להתייר הקנא"ש וזפותות אף על פי שאין מכניסין לקיום, דומיא דנודות. לכך נראה לרבינו תם דגרס בשמעתין כדגרסין בתוספתא (פרק חמישי) דמחלקת בין נודות לקנקנים, וזה היא הצעה ופירושו: נודות הגוים גרודים מותרין חדשים זפותים אסורים. פירוש: גרודים – שאין בהן זפת – מותרין ואפילו ישנים, דכיון שאין מכניסין לקיום משכבין במים ומותרים. והא דלא הניח בהם זפת אלא שנקלק

אין עליו קורט דם – אחר הפשטו אירע בו כך, ולא לעבודה זרה. מכלל דפליגי – מיבעיא קבעי לה מיניה, מי פליגי רבנן עליה אי לא. **ומאי נפקא לך מינה** – בין חלוקין בין לא חלוקין, הלכה כמותו. **אמר ליה נמרא נמור וזוירא תהא** – בתמיה. אבי תלמידו של רב יוסף, וקאמר ליה: אתה מלמדנו לומר הלכה כמותו, ותהא כומר בעלמא? דאי אין חלוקין, הלכה למא ליה: בשר הנכנס לעבודה זרה – שהגוי רוצה להכניסו, מותר בהנאה אם נזר ישראל ליטלו עם בניסותו קודם שיקריבו אותו. **לתרפות** – לבקש טעונות למקום אחר. **מאן תנא** – דבשר הגוי מותר בהנאה. **רבי אלעזר** – בשחיטת חולין ב"השוחט" (לה, ב). **סתם** – מחשבת וכו' – וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיטתה, ונאסרה, דשחיטתה היא תקרובתה. **מה מת מטמא באהל כו'** – ומינה: מה מת אסור בהנאה, כדגרמין בסנהדרין (מו, ב): "זמת שם מרים", "שם" – מעגלה ערופה, אף תקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה. הכי גרסין: אמר שמואל גוי ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי בחורה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחורה אסור כיון דאביק בה דהר אזיל והתניא כו'.

אביק
פער ויאלכו זבחי מתים", מה מת מטמא באהל, אף תקרובת עבודה זרה מטמאה באהל. "ההולך לתרפות" – אסורין לשאת ולתת עמהם". **אמר שמואל**: גוי ההולך לתרפות – בהליכה אסור, דאזיל ומודי קמי עבודה זרה, בחורה מותר, מאי דהוה הוה; וישאל ההולך לתרפות – בהליכה מותר, דלמא הדר ביה ולא אזיל. **בחורה אסור**, כיון דאביק

לפני עבודה זרה איירי אלא שמביאה דורין. וניחא דקתני "מפני שהוא כזבחי מתים", ולא קתני "זבחי" דמשמע זבח ממש. ורבינו יצחק פירש: דלענין איסור אכילה והנאה דמשמע קרא לא פליג, דכל תקרובת עבודה זרה אסור בהנאה מדאיתקיש למת. כי פליג – לענין טומאה, דרבי יהודה מקיש למת אף לענין טומאה. וכן משמע (דבכל דוכתא שביק) ודשיבין רבי יהודה בן בתירא איסור וקטין טומאה. והכא דייק שפיר, כיון דהנא: בשר היוצא אסור, למא לי לאמורד ומתני: מפני שהוא כזבחי מתים? אלא לומר לך: אסור ומשמא, וטעמא דפרישית, דלא אפשר דליכא תקרובת, ומני, רבי יהודה בן בתירא. ותשובות על פירוש רבינו תם יש להאריך הרבה בפרק קמא דחולין (יג, ב).

ישראל ההולך ליריד של גוים – פירשתי בפרק קמא (עבודה זרה יב, ב). **כך** היא גירסת הספרים וגירסת רש"י: תנו רבנן נודות וגוים גרודים חדשים מותרים ישנים ומוזופין אסורין – וכן נמי איתא לקמן (עבודה זרה לג, א) גבי קנקנים: קנקנים של גוים, גרודים חדשים מותרים, ישנים ומוזופין אסורים. ופירש רש"י: זה לשון: גרודים שלא נזופו מעולם וחדשים מותרים. דבניסין יין זמן מועט לא בלע עור. דרוקא נודות, אבל כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומוזופין, כלומר ישנים אף מוזופין – אסורים, ישנים – אידי דכנסו בו יין נסך זמן מרובה בלע עור, ומוזופין – אפילו בחדא זימנא בלע זפת לין. עד כאן לשונו. משמע מתוך פירושו שמחלק בין חדשים נודות לחדשים דקנקנים, וחדשים נודות קרי אף כשתנן בהם יין כבר אף לא זמן מרובה, וחדשים דקנקנים לא קרי אלא כשלא נתן בהם יין כלל. ופירש העטם, משום דחרס בלע לאלתר ואפילו בפעם ראשונה. וכן פירש בסמוך: הני מילי נודות – היינו זיקי שהם של עור, אבל קנקנים של חרס בלעו טובא. ונראה כי כשתהיי נודות חדשים התייר אף על פי שחבר נתן בהן יין, אלמא סבירא דלא מכניסין לקיום, דאילו במכניסין – אפילו בפעם אחת גזרו אף באינם זפותין. וכן משמע בפרק בתרא (עבודה זרה עב, ב) הגת והמחץ והמשפך של גוים, רבי (מאיר) מותר בנגוב והכביא אסורים, ומדא רבי (מאיר) בקנקנים שהם אסורים אף בנגוב. ומה בין זה לזה, אלו הקנקנים מכניסין לקיום, אלו גת וזפת ומשפך אף מכניסין לקיום, והתם איירי באינם זפותין, מדקתני סיפא דברייא דאנסו כי פרק ופולא ורומא בזה חמרא. וקאמר: כל דבר שאין משכבין בלעין ומותרים, ואין סברא לומר שלא הניח בו הגוי יין אלא פעם אחת. ועוד קשיא מה שפירש: אבל קנקנים שהם של חרס בלעו טובא, דלא היה לו לתלות טעמו בזה אלא במה שמכניסין לקיום, וכשתהיה טעם דבריו בבלעיה משמע דחרס אף אם אין מכניסין לקיום אסור, ולקמן בפרק בתרא גבי ההיא דגולפי משמע דמותר, מדקאמר: כל דבר שמכניסו לקיום גזרו רבנן לפי שעה אטו זמן מרובה, משמע: הא דבר שאין מכניסו לקיום לא גזרו אף לזמן מרובה. ועוד תימנה, דהא מנשים בכל יום בכלי חרס שלנו שאין מכניסין לקיום שנתן בהם ישראל יין הרבה, וכשנוגע בהם גוי אין עושין ברק שכוון לבד! ופירש הרב רבינו אליהו בן הרב רבינו יהודה ליישב גירסת הספרים: דודאי נודות וקנקנים שניהם מכניסין לקיום. והכי פירושו: נודות הגוים חדשים – שלא נתן בהם יין כלל, דמאחר שהם גרודים שלא אכלו מעולם אי רמא בהו גוי חמרא מידע ידיע, אבל זפותים או שנופות ונשר זפתן – אף חדשים אסורים, כי שמה בשעת זפיתא או אחר זפיתא נתן בהם הגוי יין ולא ידיע. ישנים: פירושו: שנתן בהם יין אפילו חזא זימנא – אסורים, דכל דבר שמכניסו לקיום אסור לפי שעה, וכן בקנקנים. ועתה אין שום חילוק בין נודות לקנקנים, והא דלא עריב ותני להו – משום דסוף הברייתות מתחלק זה מזה, דגבי נודות קתני: גוי רבנן ועבדן, וגבי קנקנים תני: גוי נתן לתוכן יין כו'. ובסמוך הכי פירושו: הני מילי נודות – אף על גב דמכניסין לקיום סגי להו בעירי משום דלא בלעו, אבל קנקנים של חרס בלעו טפי. ולפי זה יש להתייר הקנא"ש והדוש"ש אף על פי שהם זפותין, דכיון שאין מכניסין לקיום. והשתא נידא כל מה שהקשינו לפירוש רש"י, רק לשון גרודים, אכן רבינו תם הקשה לו מן ההלכות גדולות, שפירש: הני מילי נודות שאין מכניסין לקיום, אבל קנקנים שמכניסין לקיום לא. ולפי זה אף להתייר הקנא"ש וזפותות אף על פי שאין מכניסין לקיום, דומיא דנודות. לכך נראה לרבינו תם דגרס בשמעתין כדגרסין בתוספתא (פרק חמישי) דמחלקת בין נודות לקנקנים, וזה היא הצעה ופירושו: נודות הגוים גרודים מותרין חדשים זפותים אסורים. פירוש: גרודים – שאין בהן זפת – מותרין ואפילו ישנים, דכיון שאין מכניסין לקיום משכבין במים ומותרים. והא דלא הניח בהם זפת אלא שנקלק

עבודה זרה דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קכג

ולכן כל זמן שלא הקריבו בפועל, מותר הבשר בהנאה.
שנינו במשנה: וְהִיזָא – בשר היוצא מבית עבודת כוכבים, אָסוּר בהנאה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּזִכְחֵי מִתִּים.
שואלת הגמרא: מָאי מְעָמָא שבשר היוצא נחשב כתקרובת עבודה זרה ואסור בהנאה. משיבה הגמרא: אִי אִפְשָׁר לְהִיבָא תְּקִירֻכַּת עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים – כיון שהכניסוה לפני העבודה זרה מן הסתם כבר הקריבוה, ולכן נאסר היוצא כדין תקרובת עבודה זרה, האסורה בהנאה.
הגמרא מבררת מיהו הסובר דין זה. מבררת הגמרא: משנתינו הסוברת שתקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה, מִנִּי – כדעת מי היא שנויה. משיבה הגמרא: כדעת רבי יהודה בן בתירא היא, דְּתִנָּא בברייתא, רבי יהודה בן בתירא אומר, מִנִּין לְתִקְרֻכַּת עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים שֶׁמִּטְמֵא בְּאַחַל, שְׁנֵאמַר (תהלים קו כח) וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פִּעוֹר וַיֵּאכְלוּ זִבְחֵי מִתִּים, הקיש הכתוב תקרובת עבודה זרה לזבחי מיתם, ויש לדרוש, מִה מֵת – כמו שהמת מְטַמֵּא בְּאַחַל, אִף תְּקִירֻכַּת עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים מְטַמֵּא בְּאַחַל, ומכאן יש ללמוד גם שכשם שהמת אסור בהנאה אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה.
שנינו במשנה: גִּיִּים הַהוּלָכִין לְתִרְפוֹת – לעיר שיש בה עבודה זרה כדי לעובדה, מזמן שיצאו ללכת לשם אֲסוּרִין – אסור לישראל לִשְׂאֵת וּלְתֵת – (לסחור) עִמָּהֶם, שכיון שהליכתם היא לשם עבודה זרה, חל עליהם הדין ששנינו בתחילת המסכת (ב), 'לפני אידיהן של עובדי כוכבים וכו', אסור לשאת ולתת עמהם.
הגמרא מבארת פרטי דין זה: אָמַר שְׁמוּאֵל, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים הַהוּלָךְ לְתִרְפוֹת, בְּהִלְכָּה – אם הוא בדרך הליכתו לשם, אָסוּר לשאת ולתת עמו, שיש לחשוש דְּאִזִּיל וּמוֹדִי קָמִי עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים – שמא בהגיעו לשם יודה לעבודה זרה שלו על משא ומתן זה, ועובר הישראל על מה שנאמר (שמות כג יג) וְשָׂם אֱלֹהִים אַחֲרֵיךָ וְעוֹבֵד עַל פִּיךָ. אבל בְּחֻזְרָה – כשהוא חוזר ממקום התרפות מוֹתָר לשאת ולתת עמו, שכן מָאי דְּהוּהָ הוּהָ – מה שהיה היה, כלומר, משעה שעזב את מקום התרפות שוב אין נותן לבו עליה, ואין לחשוש שיחזור לשם להודות.
אבל יִשְׁרָאֵל הַהוּלָךְ לְתִרְפוֹת, לעבוד עבודה זרה, הדין הוא להיפך, בְּהִלְכָּה – כשהוא בדרך הליכתו ועדיין לא הגיע לשם, מוֹתָר לשאת ולתת עמו, כיון שתולים להיתר ואומרים דְּלָמָּא הָדָר בֵּיתָ וְלֹא אִזִּיל – שמא יעשה תשובה ויחזור בו ולא ילך לעבוד לתרפות. בְּחֻזְרָה – אבל אם הוא בדרך חזרה לאחר שעבד לה, אָסוּר לשאת ולתת עמו, בִּיּוֹן

אבל אם אין עָלֶיךָ קוֹרְטָה דָם במקום הנקב, מוֹתָר העור בהנאה, שכיון שדרך עבודתם היא לנקוב את העור מחיים, וכמו שנתבאר לעיל, אם אין עליו קורט דם בידוע שלאחר שנשחט והופשט נעשה הנקב, שלא לצורך עבודה זרה.
מוסיפה הגמרא: אָמַר רב הונא, לֹא שָׁנוּ דִּין זה, שאם אין עליו קורט דם מותר, אֲלֵא שְׁלֵא מִלְחוּ – שלא נמלח העור לאחר שנשחט, אֲכַל מִלְחוּ לאחר שנשחט, אף אם לא נראה עליו קורט דם אָסוּר העור בהנאה, אִמָּא מִלְחוּ הַעֲבָדָתוֹ – שאנו אומרים, שמא היה עליו קורט דם, והמלח העבירו.
עוד שנינו במשנה (כט) בענין העור הלבוב: רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אומר, רק בְּזִמְן שֶׁהִקְרַע שֵׁלֹ – הנקב של העור הלבוב עָגוּל, אָסוּר העור בהנאה, אבל אם היה מְשוּפָּה – מוארך ו-צר וארוך, מוֹתָר, שלא היו עושים לעבודה זרה אלא עגול. אָמַר רב יוסף, אָמַר רב יהודה, אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְכָה בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שדווקא קרע עגול אסור, ולא בענין אחר.
הגמרא מבררת האם יש מי שחולק על רבן שמעון בן גמליאל: אָמַר לִיה אַבְיִי לרב יוסף, מדברין שאמרת הִלְכָה כרבן שמעון בן גמליאל, מְכַלְל דְּפִלְגִי – האם יש לדייק מכך שחכמים חולקים על רבן שמעון בן גמליאל ואוסרים גם אם לא היה הקרע שבעור עגול, או שדבריו הם תוספת וביאור לדברי חכמים ואין כאן מחלוקת.
אָמַר לִיה רב יוסף לאביי, מָאי נִפְקָא לָךְ מִיָּה – איזה דין תלוי בשאלתך, הרי בין אם חכמים חולקים עליו ובין אם אינם חולקים עליו, הלכה כמותו. אָמַר לִיה אבבי לרב יוסף, שהיה רבו, בלשון תמיהה, גְּמָרָא גְּמֹר – גמרא זו שאתה מלמדנו לומר שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל וְמוֹרְתָא תְּהָא – וכי כומר ושיר בעלמא תהיה, ואם חכמים אינם חולקים בדבר, לאיזה צורך יש לומר שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל.
הגמרא ממשיכה בביאור דברי המשנה (כט): בְּשָׁר הַנִּנְכָּס – (העומד להכנס) לבית עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים על מנת להקריבו שם, מוֹתָר בהנאה, אם נזרה הישראל ליטלו מיד עם כניסתו קודם שהקריבו הגוי.
מבררת הגמרא: מָאן תָּנָא – כדברי מי סובר התנא שמותר את הבשר בהנאה אף ששחטו גוי. מבארת הגמרא: אָמַר רבי תימא בר אבא, אָמַר רבי יוחנן, דְּלֹא בְּרַבִּי אֶלְעָזָר – תנא זה חולק על דברי רבי אלעזר, דְּאִי בְּרַבִּי אֶלְעָזָר – שאילו לדברי רבי אלעזר, הָאָמַר במסכת חולין (תכ) קָתַם מְחַשְׁבֵּת עוֹבֵד בּוֹכְבִּים השוחט בהמה היא לְעֲבֹדַת בּוֹכְבִּים – לעבוד בכך את העבודה זרה שלו, וממילא גם קודם שנכנס הבשר לעבודת כוכבים דינו כתקרובת האסורה בהנאה, ואילו התנא שהביאנו חולק וסובר שאין מחשבתו לעבודת כוכבים,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מביאה אופן נוסף שאין לחשוש בו משום יין נסך: אָמַר רבי אישאל, שְׁנֵינִי בברייתא, יוֹן מְבוּשָׁל שֶׁל עוֹבֵדֵי בּוֹכְבִּים, שְׁהִיהָ מְתַחֲלָתָא יוֹן רִגִּיל, שאינו מבושל, אָסוּר בהנאה.
מקשה הגמרא: מִשּׁוּם דְּאִיבְשִׁיל פִּקְעֵי לִיה אִיסוּרָא – וכי היינו סבורים שהבישול מפקיע את האיסור שהיה עליו קודם לכן. מתרצת הגמרא: אָמַר רב אשי, הָא אִתָּא לְאִשְׁמוּעִינָן – דבר זה באה הברייתא להשמיענו, שרק אם בהיותו יין רגיל היה ברשות הגוי, אסור, אבל יוֹן מְבוּשָׁל שֶׁלֵּנוּ – שהתבשל בעודו אצל ישראל, ומופקד בִּיד עוֹבֵדֵי בּוֹכְבִּים, אִין צְרִיךְ חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, אלא די בחותם אחד, שהרי אין בו כל חשש, אִי מִשּׁוּם אִינְסוּכִי – אם תחשוש שהגוי נסכו לעבודה זרה שלו, הרי לֹא מְנַסְכִּי – אין הגויים מנסכים יין מבושל. וְאִי מִשּׁוּם

נאסר לעולם.
מתרצת הגמרא: אָמַר רב אשי, הָא אִתָּא לְאִשְׁמוּעִינָן – דבר זה בא התנא להשמיענו, שדוקא חומץ שהיה ברשות הגוי מתחילה, בהיותו יין, אסור, אבל חוֹמֵץ שֶׁלֵּנוּ – של ישראל, ורוצה להפקידו בִּיד עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, אִין צְרִיךְ להפקידו בשמירת חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם, אלא די בחותם אחד, והיינו כיון שאין למה לחשוש בחומץ זה, אִי מִשּׁוּם אִינְסוּכִי – אם תחשוש שהגוי ניסכו לעבודה זרה, הרי לֹא מְנַסְכִּי – אין מנסכים חומץ לעבודה זרה, וְאִי מִשּׁוּם אִיחְלוּפִי – ואם תחשוש שהגוי החליף את החומץ של הישראל בחומץ שלו, שהיה גרוע יותר, וכיון שהיה אצלנו בהיותו יין הרי הוא אסור, בִּיּוֹן דְּאִיבָא חוֹתָם – כיון שיש חותם על פתח החבית, לֹא מִרָח וּמִזִּיף – אינו טורח לשבור את החותם ולזייף חותם חדש בשביל תועלת מועטה זו, שישג חומץ יותר טוב.

1 **דְּאִיָּבִיק בָּהּ** – שישראל ממשיך להיות קשור בה גם כשחוזר ממקום
2 התרפות, משום שנכשל ותעה אחרי עבודה זרה, הוא דבק בה אף
3 יותר מגוי, ויש לחשוש שמא **מְהֵרָה תֵּרָד אֵוִיל** – יחזור לשם ויודה.
4 הגמרא מקשה במרייתא על דברי שמואל. מקשה הגמרא: כיצד
5 התיר שמואל לסחור עם יהודי ההולך לתרפות, ו**הִתְנִינָא** בברייתא,
6 **יִשְׂרָאֵל הַהוּלֵךְ לְתַרְפוּת, בֵּין פְּתִילִיכָה בֵּין פְּחוּרָה אִסּוּר** לשאת
7 ולתת עמו. מתרצת הגמרא: **אִמָּר רַב אֲשִׁי, בִּי תִנְיָא הָיִיא** – ברייתא
8 זו עוסקת ב**יִשְׂרָאֵל מוֹכֵר** שכבר נשתמד, **דְּוִדָּא אֵוִיל** – שיש להניח
9 שוודאי ילך לתרפות, שבמשומד אין תולין לומר יעשה תשובה
10 ויחזור בו.

11 הגמרא עוברת לבאר דיני ההולך לשוק של עבודה זרה: **תִּנּוּ רַבְּנָן**
12 בברייתא, **עוֹבֵד פּוֹכְבִּים הַהוּלֵךְ לְיָרִיד** – לסחור בשוק של עבודה
13 זרה, שדרך העובדי כוכבים שעושים ביום אידם יום שוק ומוכרים שם
14 צלמים ושאר מיני סחורות. **בֵּין פְּתִילִיכָה לִירִיד בֵּין פְּחוּרָה** מהיריד
15 מוֹתֵר לשאת ולתת עמו. ואינו דומה להולך לתרפות שאסור לסחור
16 עמו בדרך הליכתו, לפי שכאן אינו הולך ליריד כדי לעבוד עבודה
17 זרה אלא לצורך סחורתו. ו**יִשְׂרָאֵל הַהוּלֵךְ לְיָרִיד** לסחור בשוק ההוא,
18 **פְּתִילִיכָה** ליריד מוֹתֵר לשאת ולתת עמו, אבל **פְּחוּרָה** מהיריד אִסּוּר,
19 מהטעם שיבואר להלן.

20 שואלת הגמרא: **מָאי שְׁנָא** – מדוע שונה הדין אצל **יִשְׂרָאֵל**, שבו
21 אתה אומר **דְּבַחְרָה אִסּוּר** לשאת ולתת עמו, אף שבהליכה מותר,
22 הרי זהו משום **דְּאִמָּרִי** – שאנו אומרים **עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים זָבִין** –
23 צלמים שהיו לו מכר בשוק, ו**דְּמִי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אִיבָא בְּהִידִּיה** –
24 ומצויים עמו המעות שקיבל עבור הצלמים שמכר, שהם אסורים
25 בהנאה, אם כן גבי **עוֹבֵד פּוֹכְבִּים** החוזר מהשוק **נָמִי נִימָא** (גם כן
26 נאמר) **עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים זָבִין** – צלמים מכר שם, ו**דְּמִי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים**
27 **אִיבָא בְּהִידִּיה**, ויאסר לסחור עמו בחזרה. **אֵלָּא** על כרחך הטעם
28 שמוותר לסחור עם הגוי החוזר משוק עבודה זרה הוא, כיון שלגבי
29 **עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אִמָּרִין** – אנו תולין לומר שהלך למכור סחורה
30 המותרת, כגון **גְּלִימָא זָבִין, חֲמָרָא זָבִין** – מלבוש או חמור שהיה לו
31 מכר שם, ומעות הדתר בידו. אם כן לגבי **יִשְׂרָאֵל נָמִי נִימָא** – גם
32 בישראל החוזר נאמר שמעות הדתר בידו, **אִמָּרִי גְּלִימָא זָבִין, או**
33 **חֲמָרָא זָבִין**, ומדוע בישראל אין תולין לומר כן.

34 מתרצת הגמרא: בישראל החוזר לא מסתבר לתלות שמכר חפצי
35 היתר, שהרי **אִי אִיתָא הִתְּהוּ לִיה** – אם אכן היה לו לישראל גלימא
36 או חמור למכור, **הָכָא הִוָּה מוֹכֵרִין לִיה** – היה מוכר אותם כאן, ולא
37 היה מפרסם עצמו שהתפקד בגלל סחורה לילך לאיד עבודה זרה,
38 וכיון שהלך לשם רגלים לדבר שרצה למכור שם עבודה זרה בסתר,
39 ומעות איסור בידו.

40 עוד שנינו במשנה (בט): בענין התרפות: **וְהַבָּאִין** – והחוזרים ממקום
41 התרפות, מוֹתֵרִין – מותר לשאת ולתת עמם.

42 **אִמָּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, לֹא בָּהּ** שחזרו משם כיחידים ולא
43 החוזרים, **אֵלָּא כְּשֹׁרִין זֶה בָּהּ** – שחזרו יחד בקבוצה,
44 כקבוצה אחת, **אֵכָּל** אם היו קְשׁוּרִין זֶה בָּהּ – שחזרו יחד בקבוצה,
45 **אִסּוּרִין** – אסור לשאת ולתת עמם, שכיון שחברתן קיימת **אִימָא** –
46 יש לומר שהוכחה יש בדבר שמחשבתו ולבו של כל אחד עדיין
47 קבועה בעבודה זרה, ובדאי דִּעְתּוֹ לְחֹזֵר לִמְקוֹם הַתְּרַפּוּת, ויודה לו
48 על משא ומתן שעשה בדרך חזרה, וכאמור לעיל (ב).

49 שנינו במשנה (לעיל בט): **נִדּוּתֵי הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים יִקְנְיָנֵיהֶם**, ויין של
50 ישראל כנוס בהן, אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר.
51 וחכמים אומרים, אין איסורין איסור הנאה.

52 הגמרא מביאה ברייתא המבארת שיש נדודות אסורים ויש נדודות
53 מותרות, **תִּנּוּ רַבְּנָן, נִדּוּתֵי – כֻּלֵּים הַעֲשׂוּיִים מֵעוֹר שׁוֹתְנִים** בהן יין,
54 **שֶׁל הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים**, אם הם גְּרוּדִים – שלא משחו את דפנותיהם
55 בופת, והם חֲדָשִׁים שעדיין לא השתמשו בהם עובדי כוכבים, מוֹתֵרִין,
56 דהיינו, אם ישראל נתן בהם יין אין יינו נאסר בהנאה, מפני שאף אם
57 עובד כוכבים נתן בהם יין לזמן מועט, לא נבלע היין בעור. אבל אם
58 הם יִשְׁנִים שכבר השתמשו בהם עובדי כוכבים, ו**מוֹפְשִׁין** – או

59 שעובדי כוכבים נתנו בתוכם זפת, אף שלא השתמשו בהם הרבה,
60 **אִסּוּרִין**, דהיינו, אם ישראל נתן בהם יין נאסר היין בהנאה, שאם הם
61 ישנים ושהה בהם יין של עובד כוכבים זמן רב, נבלע היין בעור, ואם
62 נתנו בהם זפת, אף אם היין של העובד כוכבים שהה בהם זמן מועט,
63 הוא נבלע בעור. ואם **עוֹבֵד פּוֹכְבִּים יִרְבֵּין וְעִיבְדֵין** – נתן בהם את
64 הזפת, ו**נָתַן לְתוֹכָן יוֹן**, שכך היה דרכם שבעוד שהופת חם מכניסים
65 יין לתוך הנודות, כדי להמעיט את מרירות הזפת, ו**יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל**
66 **נָבִין, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** – אין בהם איסור הנאה.

67 הגמרא דנה בביאור הסיפא של הברייתא. מקשה הגמרא: ו**כִּי מֵאֲחֵר**
68 **דְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים נִוְתַן לְתוֹכָן יוֹן, כִּי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גְּבִי, וְכִי מֵאִי**
69 **הָיוּ** – מה מועיל הישראל בכך, הלא העובד כוכבים נתן את היין.
70 מתרצת הגמרא: **אִמָּר רַב פִּפְא, הָכִי קָאָמַר** – כך יש לבאר את כוונת
71 הברייתא, שאם **עוֹבֵד פּוֹכְבִּים יִרְבֵּין וְעִיבְדֵין** – נתן בהם את הזפת,
72 ו**יִשְׂרָאֵל נִוְתַן לְתוֹכָן יוֹן, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר עוֹמֵד עַל גְּבִי, (ו)אֵינוֹ**
73 **חוֹשֵׁשׁ** מאיסור הנאה. מקשה הגמרא: ו**מֵאֲחֵר דְּיִשְׂרָאֵל נִוְתַן לְתוֹכָן**
74 **יוֹן, יִשְׂרָאֵל אַחֵר עוֹמֵד עַל גְּבִי לָמָּה לִי** – מדוע צריך ישראל אחר
75 לעמוד על גביו, הלא ישראל נותן לתוכם את היין, ואין כאן חשש יין
76 נסך. מתרצת הגמרא: יש לחשוש **דְּלִמָּא אָנָּב מִיְדִידָה** – שמא אגב
77 טירדת הישראל בנתינת היין, העובד כוכבים מְנַסֵּךְ – נתן גם הוא יין
78 לתוך הנודות ואסר אותם מדין יין נסך, ו**לָא אֲדַעְתִּיהּ** – והישראל
79 לא הבחין בכך, ולכן צריך ישראל אחר שאינו טרוד לעמוד על גביו.
80 ביאור נוסף בסיפא של הברייתא: **רַב זְבִיד אָמַר, לְעוֹלָם בְּדִקְאָמַרְתָּ**
81 **מִעֵיקָרָא** – באמת מדובר כפי שאמרת בתחילה, שעובד כוכבים נתן
82 את היין וישראל עומד על גביו, ועל מה שהקשתה הגמרא שישראל
83 העומד על גביו אינו מועיל, יש לתרץ כך, ו**הָכָא** – כאן מדובר
84 שהעובד כוכבים נתן את היין **בְּעִידָנָא דְּקָא שְׂרִי לִיה** – בשעה שטחו
85 את הזפת בנודות, ו**נַעֲשֶׂה כְּזוֹרֵק מִים לְמִים** שהמים כלים מאליהם
86 כשהטיט מתייבש, והרי הם כאילו לא היו בו מעולם, וכן כאן, היין
87 נבלע בלחלוחית הזפת וכשהזפת מתייבשת היין כלה מאליו, והזפת
88 אינה פולטת עוד את היין.

89 הגמרא מסיקה דין נוסף מדברי רב זבִיד: **אִמָּר רַב פִּפְא, שְׂמַע מִיִּנְיָה**
90 **מְדִיר זְבִיד** – מדברי רב זבִיד שיש שעובד כוכבים הטיל בכלי בשעה
91 שטחו בו זפת אינו אוסר את הכלי, אתה למד דין נוסף, **הָאִי עוֹבֵד**
92 **פּוֹכְבִּים דְּשָׂדָא חֲמָרָא לָבִי מִלְּחֵי דְּיִשְׂרָאֵל** – עובד כוכבים שהטיל
93 יין לתוך כלי מלא מלח של ישראל, שְׂרִי – המלח מותר בהנאה, מפני
94 שהיין נבלע במלח וכלה מאליו. מְתַקְנָה לָהּ – הקשה **רַב אֲשִׁי** על
95 דברי רב פפי, **מִי דְּמִי** – וכי הטלת יין לתוך כלי מלא מלח דומה
96 להטלת יין לתוך הזפת בשעת נתינתה בכלי, הלא הָתָם – בנתינת יין
97 לזפת, היין קָאָזִיל – הולך לֵאבִיבֵיד, כלומר מתכלה לגמרי כשהזפת
98 מתייבשת, ואילו הָכָא – כאן בנתינת יין למלח, היין לא קָאָזִיל – אינו
99 הולך לֵאבִיבֵיד, אלא הוא נותן טעם במלח לעולם, ולכן עובד כוכבים
100 שהטיל יין לתוך כלי מלא מלח, הכלי והמלח אסורים בהנאה.

101 הגמרא מבארת איך ניתן להכשיר נודות שהיה בהם יין של עובד
102 כוכבים: מביאה הגמרא מעשה שהיה, **בֶּר עֲדִי מִיִּיעָא** – ישמעאלי
103 בשם 'בר עדי' **אָנָּם הִנְהוּ זִיקִין** – גזל נודות של עור מִרַב יַצְחָק בֶּר
104 יוֹסֵף, **רָמָא בָּהוּ חֲמָרָא** – והטיל בהם יין, ולאחר מכן **אֲהֲרִידִינְהוּ**
105 **נִהְלִיָּה** – החזיר לרב יצחק בר יוסף את הנודות. **אָתָּא** – בא רב יצחק
106 בר יוסף שְׂאִיל בִּי מְדִירָשָׁא – ושאל בבית המדרש מה עליו לעשות
107 באותם נודות בכדי שיהיו מותרים בהנאה. **אָמַר לִיה רַבִּי יְרֵמְיָה, בְּךָ**
108 **הוֹרָה רַבִּי אֲמִי הִלְכָה לְמַעֲשֶׂה, מְמַלְּאִין** (את הנודות) **מִים שְׁלֹשָׁה**
109 **יָמִים, וְיַעֲרֵן** – ושופך את המים. ו**אִמָּר רַבָּא, צְרִיךְ לְעָרֵן** – לשפוך
110 את המים מַעַת לַעַת, דהיינו בכל יום צריך לשפוך את המים ולמלא
111 את הכלי במים חדשים, ועושה כן במשך שלשה ימים, ובוהו נִיתֵר
112 הכלי בהנאה.

113 **סְבוּר מִיִּנְיָה** – הבין רב יצחק בר יוסף מתשובה זו, **הֲנִי מִילִי דִּיקִין** –
114 שהכשר זה של מילוי ועירוי מים מעת לעת שלשה ימים מועיל
115 דווקא בנודות שלנו, דהיינו של ישראל, שכיון שנבלע בהם תחילה
116 יין של ישראל, אינם בולעים כל כך את היין של העובד כוכבים, אֵכָּל

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
קכה
 רש"י
 תוספות

אביב – לשון עניבה היא בכל התלמוד. יידי – שוק של עבודה זרה, מידה גוי כי
 אויל, לסחורה הוא דאזיל. עבודה זרה זבין – מכר צלמים בשוק. אם איתא דהוה
 ליה – להאי ישראל גלימא או חמרא. הבא – לדידן הוה מזבין ליה. קשורין –
 שחורין חבורה חבורה יחד, ולא בר בבר. נודות – של עור, קנקנים – של חרס. כל
 המשנה פירשתי למעלה. גרודים – גרס
 בדלית, כמו: (איוב ב) "לתגרדר בו", שאין
 בהן זפת, וזן חרשין – מותרין, דבכניסת יין
 זמן מועט לא בלע עור. ונודות דוקא, אבל
 כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומוזפפין –
 כלומר, או ישנים או מוזפפין, אסורין. ישנים
 – אידי דכניס בהן יין נסך זמן מרובה בלע
 עור, ומוזפפין – אפילו בחדא זימנא בלע זפת
 לין. גוי ריבבן – בריש, כמו "רביב", כלומר
 התיך הופת לתוכו, ונתן לתוכו יין – כן
 דרכם, בעוד שהופת חס נותנין יין לטול טעם
 מיריתו של זפת. אנב מירידה – דישאל זה,
 שעסק בנתינת יין לתוך הנוד. מנסך – ליה
 גוי. ולאו אדעתיה – דישאל להבין. כוורק
 מים לשמש – שאותו יין הולך לאבוד בופת
 ובטל טעמו. כמים הניתנין בטיט שכלין
 מאליהן, כשמתייבש הטיט הרי כן כאילו לא
 היו – אף יין זה כלה בליחלוות הופת,
 וכשמתייבש הופת כלה מאליו ושוב אינו
 פולט. לבי מלחי – בכלי מלא מלח, שהיין
 נבלע וכלה במלח. הבא לא אויל לאיבוד – פת
 שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש. מעת
 לעת – בכל שלשה ימים מערן מעת לעת
 ונותן אחרים. הני מילי דירן – כגון הני זיקי
 דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר תחלה ולא
 בלעי מיין נסך כל כך, אבל ידידה שנבלע בהן
 יין נסך מתחלתו לא סגי בהכי. נודות – הני
 זיקין של עור הן. אבל קנקנים – של חרס הן,
 ובלעי טובא, לא סגי להו בהכי. גרודים –
 שלא נזפפו מעולם קרי גרודים. ישנים
 ומוזפפין – או ישנים או מוזפפין. גוי נותן בו
 – כלומר נתן לתוכו גוי יין, ישראל נותן לתוכו
 שלשה ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרין,
 ומותרין. גוי נותן לתוכו יין ישראל נותן
 לתוכו ציר או מוריס, מיד, אף על פי שלא
 מילאהו מים, לפי שהציר ומוריס שורפין את
 היין הנבלע ומכלין אותו.
 לכתחלה
 לעת. סבור מינה: הני מילי דידן, אבל ידידה לא; כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש:
 אחר שזלנו ואחד שלשה. סבר רב אחא בריה דרבא קמיה דרב אשי למימר: הני מילי נודות,
 אבל קנקנים לא; אמר ליה רב אשי: לא שזא נודות ולא שזא קנקנים. תנו רבנן: קנקנים של
 גוים, חדשים גרודים – מותרין, ישנים ומוזפפין – אסורין; גוי נותן לתוכו יין – ישראל נותן לתוכו
 מים, גוי נותן לתוכו יין – ישראל נותן לתוכו ציר ומוריס, ואינו חושש. איבעיא להו:
 לכתחלה

שורף אור לא כל שכן, אבל לגרסת הספרים דגרסי: גוי נותן לתוכו יין ישראל נותן לתוכו ציר או מוריס, קשה: מאי קבעי? פשיטא דלכתחלה קאמר, דדא קרני בודיא: נותן ועוד קשה
 מנא ליה לתלמודא דציץ שורף לין, שמותר ליכנס בו יין אחריו? גוי ריבבן – ובתוספתא גריס "ריבבן". ונראה ד"ריבבן" ריבבן" הכל אחד. והכי גרסינן במסכת שבת פרק "אלו קשרים"
 (קיד, א): כל תלמיד חכם שנמצא רבב על גגו חייב מיתה, ואמרי לה: רב. ה"א" גוי דשרא חמרא לבי מילחי – פירש הקונטרס: בכלי מלא מלח. וקשה: דמה ענין זה לגבי זורק מים
 לטיט? הרי טעמו ניכר במלח, ומאי טלקא דעתיה דרב פפי? לכך פירש רבינו תם: לבי מילחי – מקום עשיית המלח. וקאמר רב (וביד) (נפין) דאף על פי שהגוי משליך שם יין – המלח מותר,
 מפני שהוא שורפו וכלה שם כוורק מים לטיט, כי גם טעם היין אינו ניכר בו. ורב אשי פריך, דמכל מקום לא אויל לאבוד כמו נודות דזוהמת העור מבעטלת היין. ואומר רבינו תם, כי האי
 אתקפתא דרב אשי אינה אלא דחויא בעלמא, כלומר דמדרב זבד לא תשמע, אלא מכל מקום הלכה כרב פפי. ומתוך כך התיירו המלא אף על פי שרגילי עוששים עליו דם בשעת
 רתיחה ללבנו.

בעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרבי אמר – נראה דאנו רבי יהודה נשיאה דשרא מישחא, כי אותו בן בנו של רבינו הקדוש היה, ואף בברייתא הוא נזכר, ותני עלה: ורבותינו התירו לינשא, ובתוספתא (פרק חמישי) נמי גרס: רבי יהודה התיר את השמן, אלא אחרי היה, ושמן בן בנו של רבי יהודה דגור על השמן הזה, והוא רבי יהודה הנשיא דמועד קטן (יב, ב) דקאמר התם דאיתתי מיא דאחיס קפילא

אמאיה ושמן רב ואסין ואפקיד. **קניסא** – פירש הקונטרס: ולא דמי להחזירין בכבשן, דהתם כיון שהוסקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס, אבל הכא כיון שמכניס האור מבפנים מיד ופתן נושר, וכן הדין בחביות שלנו, ומשמע לפירושו כי אם היה מסיקו מבפנים עד שאם היה זפת מבחוץ והיה נושר – כי די בכך. ואין נראה לרבינו אלחנן, כי יש לחוש דלמא חס עליה דלמא פקעה, דאף בשל חרס אמר פרק "כל שעה" (פסחים ל, ב) דלא נימלי לקדירות גומרי דחייס עליהו דלמא פקעי, כל שכן בחביות דחייס שלא ישרפו. וכתב הרב רבי משה מקוצי דאף על גב דפסקין להכתא כמאן דאסר, מכל מקום לכפות החביות על האש, אם האש גדול כל כך חזק מבפנים שידו סולדת מבחוץ – מותר, וחשוב כמו הגעלה. וענין הגעלה, התיר רבינו חם להגעיל חבית לטור מין נסך אם פתח אחד משוליה וזרק רותחין לתוכה ומתפך המים על שוליה אילך ואילך. דאף על גב דבשאר איסורין לא סלקא הגעלה בהדי, דאפילו עירוי מכלי ראשון ליכא אכא. מכל מקום איכא למימר בין נסך דתשמישו בצותן שרי. ומביא רביה מדקאמר רבי יוסי לקמן בפרק בתרא (עה, א) חולטן במי זיתים, ובשאר איסורין לא מנהיגי חליטת מי זיתים. ורבינו יצחק אומר כי מצוה מן המובחר להגעיל כל נסך לבד ולזרוק עליה מאותו כלי עצמו שהוא רותח על האור, ודי בכך אף על פי שפסקה הרתחה כשמעבירה מן האור. ויש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שרתיתות עלות תוך הקערה, ומאותה קערה מגעילין. ובוה מסופק רבינו יצחק אם זה מועיל בכלי ראשון אם לאו, ותלה הדבר להחמיר ואסר בהן להגעיל, דחשיב בכלי שני, ולענין מליגת תרנגולת נמי אסר, דחשיב ליה בכלי ראשון. **והלכתא** כמאן דאסר – בכל התורה כולה אמר רבינא לקולא ורב אחא לחומרא והלכתא כרבינא לקולא, כדאמרין פרק (כל דבשר) "וגיד הנשה" (חולין צג, ב), ולכך הוצרך לפסוק כאן כמאן דאסר. **שרא** למירמי ביה שיכרא – אומר רבינו יצחק: דהוא הדין מים וכל שאר משקין, לבד מין. **כלי** נתר – אומר רבינו יצחק דתרי גוויי נתר: שעושין ממנו כלים, וזה אינו אותו דפרק קמא דשבת (דף טז, א) דקאמר: כלי נתר

ובלי חרס טומאתן שוה. ויש עוד נתר שלישי, שאין עושין ממנו כלים אלא מבכסין בו את הכלים, והוא ששניו (גדה סא, ב) אצל שבעה סמנין המעבירים את הכתם: נתר כו. **כסי** – פירש רש"י: כוסות של חרס, ואין מבכסין לקיום אלא שותין בהן, ואי שתי בהו גוי פגע ראשון ושני אסור, דאידי דרכיבי בלעי, ואסירי עד שימלאם מים שלשה ימים כדאמר לעיל. ולפי זה נהוג העולם ליתן מים בכלי חרס ולישתמו בהם יין, לפי שאם יגע בהם גוי אחר כך לא יצטרכו עירוי. אבל קשה לרבינו חם מהא דאמר לקמן בפרק בתרא (עד, ב), מודה רבי בן עזאי דאסורין לפי שמכניסין לקיום חרס – סגי בניגוב בעלמא כמו בנת ומחץ ומשפך. והדוחק בשאר כלים מועיל כמו ניגוב בגת, כי גם ניגוב אינו להפליט, רק להסיר הוזהמא שנדבק מבחוץ. ואין סברא לומר כי בקנקנים נשתמש גוי מים בתחלת תשמישו. לכך פירש רבינו חם דמירי הכא בבסי בין חדשים בין ישנים, ושתה בהם יין כמה פעמים. והכי פירושו: הלכתא פגע ראשון ושני, כלומר שתי החדות במים – אינם רוצים להכשירו. שלישי מותר, פירושו: דאו ודאי בהדחה שלישית נפלט הכל. וכיצא בדבר מצוה פרק "התערובות" (זבחים עט, ב) גבי חרס של זב וזבה, פגע ראשון ושני טמא, שלישי טהור. פירושו: הוא כלי שהטילו בו הזב והזבה מימי רגלים, וקאמר דמים ראשונים ושניים טמאים, שמעובר בהם מי רגלים של זב, אבל מים שלשיים טהורים. וגם במדבר אסתר גבי "ישנו עם אחד", שאמר לו המן לאחשוורוש: אם זבוב נופל לבסוד של אחד מהם וזרקו ושותתו ואילו אדוניי המלך נוגע בהם וחובטו בקרקע, ולא עוד אלא שמירמי כוסו שלש פעמים. ודוקא בכוסות של חרס, אבל של עץ או של מתכת וחכוכית אין צריך להדירה. רק פגע אחת. מיהו בהרבה מקומות בתלמוד מצונו כוסות סתם שדם של מתכות וחכוכית, ונכון להדיח שלש פעמים בכל הכלים. **קוניא** – פירש הקונטרס: כלי חרס מצופה באבר, פלומין בלעז. וקשה לרבינו חם (דאמר בובחים פרק קדשי קדשים) ודבובחים פרק "איחור מקומן" נד, א) גבי מובח "מני סיד וקוניא", ולא קאמר אבר, שהוא לשון התלמוד כדאמר "פתילה של אבר". ועוד קשה: מי גרע חיפוי אבר מאם היה כולו ממנו? ועוד קשה: דאמר ירוק אסירי משום דבלעי דמצריף, ובשולנו איכא ירוק ולא מצריף! לכך פירש רבינו חם: קוניא – היתוך כלי זכוכית שלא נתבשל של צרכו. והוא מן החול כמו כלי חרס, כדאמרין פרק קמא דשבת (טו, ב) הואיל ותחילת ברייתו מן החול, שיונהו רבנן בכלי חרס כדאמרין. ואף על

גב רבלי זכוכית שלם לא בלע, הכא כיון דאין בו אלא חיפוי על החרס בלע. וכן פירש הערוך.

לכתחלה או **דיעבד** – אציר ומורייס קאי. כל קנקנים מחרס ניגהו. **קניסא** – הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו. **והלכתא כמאן דאסר** – ולא דמי להחזירין בכבשן. דהתם כיון שהסיקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס, אבל הכא כיון שהכניס האור מיד ופתו נושר. ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים, לפי שמכניסין לקיום – לא סגי בהכשר בפנים, בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמים, מואסיר בקניסא דהניו באור עצמו – כל שכן במה שהוחם ממנו. אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי. לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשתותם עד שנים עשר חדש. **לא חש למילתא** – למגור שכרא אטו חמרא, דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא. **דפקוסנא** = של צפיעי בקר, ונתן בהן יין נסך. **איסורין דלעולם** – כלומר, אינן נכנסות על חנם. **אין להם טהרה** – מין נסך הנבלע בהן, משום דבליעי טובא. **מחפורת של צריף** – קרקע שחופרין משם צריף, ובלעז אלום, ובלשון אשכנז בייס"א. **פרוק** – שם האיש. **רופילא** = שני למלך. **שחימי** – מקרקע שחממית, ורש"י בלעז. **פתוותא** – כלי חרס. **דבי מיכסי** – מקום קרקעיתו קשה. **כסי** – כוסות של חרס, ואין מבכסין לקיום אלא שותין בהם. **אי שתי בהו גוי פגע ראשון** – דכולי עלמא אסור, דאידי דרכיבי בלעי ואסירי, עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרין. **קוניא** = כלי חרס מצופה באבר, וקורין פלומין. **ירוקא אסור** – דמשום דמצריף, שיש בו קרקע מחפורת של צריף, ובלעי טפי. **קרטופני** = בקעים וסדקים. **דמצרפי ובלעי** – שיש בהן צריף, ובלעי טפי.

דמודיית של צריף. **דבי פרוק רופילא** אנס הני פובי מפומבדיתא, רמא בהו חמרא, אהדרינהו ניהליהו; אתו שיליהו לרב יהודה, אמר: דבר שאין מבכסין לקיום הוא, משכשכן במים והן מותרין. אמר רב עיריא: הני חצבי שחימי דארמאי, פיון דלא בלעי טובא – משכשכן במים ומותרין. אמר רב פפוי: הני פתוותא דבי מיכסי, פיון דלא בלעי טובא – משכשכן במים ומותרין. **כסי** רב אסי אסר, ורב אשי שרי, אי שתי בהו גוי פגע ראשון ושני – פולי עלקמא לא פליגי דאסור, כי פליגי – בפעם שני. איכא דאמרי: פגע ראשון ושני – פולי עלקמא לא פליגי דאסור, כי פליגי – בפעם שלישי. והלכתא: פגע ראשון ושני – אסור, שלישי – מותר. אמר רב ובדי: **האי מאני דקוניא, חיוורא ואופקמא** – שרי, וירוקא – אסור, משום דמציירי; ואי אית בהו קרטופני – פוליהו אסירי. **דרש מרימר: קוניא, בין אופקמא בין חיוורא בין ירוקא** – שרי. **מאי שנא מחמין בפסח, דבעו מיניה מרימר: הני מאני דקוניא, מהו לאשתמושי בהו בפסחא?** **ירוקא לא תיבעי לך, דמצרפי ובלעי ואסירי, כי תיבעי לך** – חיורי ואופקמי, **מאי? כי אית בהו קרטופני לא תיבעי לך, דודאי בלעי ואסירי, כי תיבעי לך** – דשיעי, **מאי? אמר להו:**

לכתחלה או **דיעבד** – אציר ומורייס קאי. כל קנקנים מחרס ניגהו. **קניסא** – הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו. **והלכתא כמאן דאסר** – ולא דמי להחזירין בכבשן. דהתם כיון שהסיקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס, אבל הכא כיון שהכניס האור מיד ופתו נושר. ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים, לפי שמכניסין לקיום – לא סגי בהכשר בפנים, בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמים, מואסיר בקניסא דהניו באור עצמו – כל שכן במה שהוחם ממנו. אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי. לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשתותם עד שנים עשר חדש. **לא חש למילתא** – למגור שכרא אטו חמרא, דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא. **דפקוסנא** = של צפיעי בקר, ונתן בהן יין נסך. **איסורין דלעולם** – כלומר, אינן נכנסות על חנם. **אין להם טהרה** – מין נסך הנבלע בהן, משום דבליעי טובא. **מחפורת של צריף** – קרקע שחופרין משם צריף, ובלעז אלום, ובלשון אשכנז בייס"א. **פרוק** – שם האיש. **רופילא** = שני למלך. **שחימי** – מקרקע שחממית, ורש"י בלעז. **פתוותא** – כלי חרס. **דבי מיכסי** – מקום קרקעיתו קשה. **כסי** – כוסות של חרס, ואין מבכסין לקיום אלא שותין בהם. **אי שתי בהו גוי פגע ראשון** – דכולי עלמא אסור, דאידי דרכיבי בלעי ואסירי, עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרין. **קוניא** = כלי חרס מצופה באבר, וקורין פלומין. **ירוקא אסור** – דמשום דמצריף, שיש בו קרקע מחפורת של צריף, ובלעי טפי. **קרטופני** = בקעים וסדקים. **דמצרפי ובלעי** – שיש בהן צריף, ובלעי טפי.

דמודיית של צריף. **דבי פרוק רופילא** אנס הני פובי מפומבדיתא, רמא בהו חמרא, אהדרינהו ניהליהו; אתו שיליהו לרב יהודה, אמר: דבר שאין מבכסין לקיום הוא, משכשכן במים והן מותרין. אמר רב עיריא: הני חצבי שחימי דארמאי, פיון דלא בלעי טובא – משכשכן במים ומותרין. אמר רב פפוי: הני פתוותא דבי מיכסי, פיון דלא בלעי טובא – משכשכן במים ומותרין. **כסי** רב אסי אסר, ורב אשי שרי, אי שתי בהו גוי פגע ראשון ושני – פולי עלקמא לא פליגי דאסור, כי פליגי – בפעם שני. איכא דאמרי: פגע ראשון ושני – פולי עלקמא לא פליגי דאסור, כי פליגי – בפעם שלישי. והלכתא: פגע ראשון ושני – אסור, שלישי – מותר. אמר רב ובדי: **האי מאני דקוניא, חיוורא ואופקמא** – שרי, וירוקא – אסור, משום דמציירי; ואי אית בהו קרטופני – פוליהו אסירי. **דרש מרימר: קוניא, בין אופקמא בין חיוורא בין ירוקא** – שרי. **מאי שנא מחמין בפסח, דבעו מיניה מרימר: הני מאני דקוניא, מהו לאשתמושי בהו בפסחא?** **ירוקא לא תיבעי לך, דמצרפי ובלעי ואסירי, כי תיבעי לך** – חיורי ואופקמי, **מאי? כי אית בהו קרטופני לא תיבעי לך, דודאי בלעי ואסירי, כי תיבעי לך** – דשיעי, **מאי? אמר להו:**

לכתחלה או **דיעבד** – אציר ומורייס קאי. כל קנקנים מחרס ניגהו. **קניסא** – הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו. **והלכתא כמאן דאסר** – ולא דמי להחזירין בכבשן. דהתם כיון שהסיקו מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס, אבל הכא כיון שהכניס האור מיד ופתו נושר. ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים, לפי שמכניסין לקיום – לא סגי בהכשר בפנים, בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמים, מואסיר בקניסא דהניו באור עצמו – כל שכן במה שהוחם ממנו. אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי. לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשתותם עד שנים עשר חדש. **לא חש למילתא** – למגור שכרא אטו חמרא, דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא. **דפקוסנא** = של צפיעי בקר, ונתן בהן יין נסך. **איסורין דלעולם** – כלומר, אינן נכנסות על חנם. **אין להם טהרה** – מין נסך הנבלע בהן, משום דבליעי טובא. **מחפורת של צריף** – קרקע שחופרין משם צריף, ובלעז אלום, ובלשון אשכנז בייס"א. **פרוק** – שם האיש. **רופילא** = שני למלך. **שחימי** – מקרקע שחממית, ורש"י בלעז. **פתוותא** – כלי חרס. **דבי מיכסי** – מקום קרקעיתו קשה. **כסי** – כוסות של חרס, ואין מבכסין לקיום אלא שותין בהם. **אי שתי בהו גוי פגע ראשון** – דכולי עלמא אסור, דאידי דרכיבי בלעי ואסירי, עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרין. **קוניא** = כלי חרס מצופה באבר, וקורין פלומין. **ירוקא אסור** – דמשום דמצריף, שיש בו קרקע מחפורת של צריף, ובלעי טפי. **קרטופני** = בקעים וסדקים. **דמצרפי ובלעי** – שיש בהן צריף, ובלעי טפי.

עבודה זרה דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר וזהר" (ליום המשיח) קבו

אפשר להוציא ממנו את היין. מבררת הגמרא: **מאי בלי נתר**.
מבאר הגמרא: **אמר רבי יוסי בר אבין**, כלי נתר הוא כלי מחפורת
של צריף – כלי העשוי מאדמה שחופרים ממנה כמין מלח לצביעת
בגדים.
הגמרא מביאה מעשה שממנו נלמד דין מין נוסף של כלי עובדי
כוכבים: **דבי פרוק רופילא** – שר עובד כוכבים בשם 'פרוק', שהיה
המשנה למלך, **אנס הני פובי** – גזל קנקנים מ**מקדריא**, **קמא בהו**
חמר – הטיל בהם יין, ולאחר מכן **אחריניהו ניהליהו** – החזיר
להם את הקנקנים, **אתו** – באו בני פומבדיתא שנילוהו – ושאלו לרב
יהודה מה דינם של הקנקנים ואיך ניתן להכשירם. **אמר להם רב**
יהודה, כיון שהעובד כוכבים לא הכניס את היין בקנקנים בכדי
שישהה שם זמן רב, **דבר שאין מבינים לקיומם הוא**, ולפיכך
משכשכן את הקנקנים **במים**, **והן מותרין**.
הגמרא מבאר דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: **אמר רב עזריא**,
הני חצבי שהימי דארמא – אותם כלים כהים העשויים מאדמה
אדומה, שהיו שייכים לגויים, **בין דלא בלעי טובא** – כיון שאינם
בולעים את היין היטב, **משכשכן במים ומותרין**, ואינם זקוקים
להכשר של מילוי ועירוי.
הגמרא מבאר דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: **אמר רב פפי**,
הני פתוותא – אותם כלי חרס של גוים, **דבי מיכסי** – העשויים
מאדמה קשה הנמצאת במקום שנקרא 'בי מיכסי', **בין דלא בלעי**
טובא – כיון שאינם בולעים את היין היטב, **משכשכן במים ומותרין**,
ואינם זקוקים להכשר של מילוי ועירוי.
הגמרא מבאר דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: **בסי** – כוסות של
חרס של עובדי כוכבים שאין מכניסים בהם יין לקיום אלא שותים
בהם, נחלקו דינים אמוראים, **רב אסי** ואחריו **עירי ומילוי**, ו**רב**
אשי שרי – התיר את הכלים והצריך להדיחם בלבד. מבאר הגמרא
באיזה אופן נחלקו: **אי שתי בהו** – אם שתה בהם **עובד כוכבים** יין
פעם ראשון – בשימוש הראשון שלהם, **בולי עלמא לא פליגי**
דאסור – לא נחלקו האמוראים וכולם מודים שהכלי אסור, מפני
שהחרס עדיין רב ובוולע היטב את הכבים שתה בהם יין **בפעם שני** – בשימוש
נחלקו באופן שהעובד כוכבים שתה בהם יין **בפעם שני** – בשימוש
השני של הכלים, רב אסי אסר את הכלים, מפני שגם בשימוש שני
הם עדיין רכים, ורב אשי התיר, מפני שבשימוש השני הכלים בולעים
פחות. **איבא דאמרי**, אם שתה עובד כוכבים יין בכלים אלו **פעם**
ראשון ושני – בשימוש הראשון או בשימוש השני שלהם, **בולי**
עלמא לא פליגי דאסור – לא נחלקו האמוראים וכולם מודים
שהכלי אסור, **בי פליגי** – אלא נחלקו באופן שהעובד כוכבים שתה
בהם יין **בפעם שלישי** – בשימוש השלישי של הכלים, רב אסי אסר
את הכלים ורב אשי התיר. **והלכתא** – וההלכה היא, שאם שתה
עובד כוכבים יין בכלי זה **פעם ראשון ושני** – בשימוש הראשון או
בשימוש השני שלו, הכלי **אסור**, ואם שתה יין בשימוש השלישי של
הכלי, הכלי **מותר**.
הגמרא מבאר דין מין נוסף של כלי עובדי כוכבים: **אמר רב זבדי**,
האי מאני דקוניא – אותם כלי חרס של עובדי כוכבים המצופים
בעופרת מצידם הפנימי, אם הכלי הוא חיוורא **ואובמא** – לבן או
שחור, **שרי** – מותר, מפני שהעופרת גורמת שהכלי לא יבלע את
היין, אבל אם הכלי ירוקא – ירוק, **אסור**, **משום דמיצריה** – שיש בו
מחפורת של צריף, דהיינו אדמה שחופרים ממנה כמין מלח לצביעת
בגדים, ודינו ככלי נתר העשויים ממחפורת של צריף ואסורים, מפני
שאדמה זו בולעת מאד את היין. **ואי אית בהו קרטיפני** – ואם יש
בהם בקעים וסדקים, **פולחון אסרי** – כולם אסורים, כלומר בין לבנים
ושחורים ובין ירוקים, מפני שבקעים הסדקים לא נמצא האבר המגן
על החרס, ודינם ככלי חרס שנטהרים במילוי ועירוי.
הגמרא מביאה אמורא החולק על רב זבדי בדין קוניא: **דרש מרימר**,
קוניא – כלי חרס של עובדי כוכבים המצופים בעופרת, **בין אובמא**
– שחור, ובין חיוורא – לבן, ובין ירוקא – ירוק, **שרי** – מותר.
מקשה הגמרא: **מאי שפא** – מה שונה קוניא שהיה בו יין של עובד

הכשר זה של נתינת ציר ומוריס בקנקנים, הוא **לבתחלה או דיעבד**,
כלומר האם מותר לכתחילה להכשיר את הקנקנים על ידי נתינת ציר
ומוריס בתוכם, או שלכתחילה צריך להכשירם על ידי מילוי ועירוי.
הגמרא פושטת את הספק: **תא שמע, דתני** – ששנה רב זבדי **בר**
אושעיא, **הלוקח קנקנים של חרס מן העובד כוכבים**, אם הם
חדשים, **נותן לתוכן יין**, ואם הם **ישנים**, **נותן לתוכן ציר ומוריס**
לבתחלה, ובוזה הוכשרו הקנקנים. הרי שהכשר זה הוא לכתחילה.
הגמרא דנה באופנים נוספים של הכשר קנקנים: **בטא מיניה** – שאל
רבי יהודה **נשיא מרבי אמי**, **החזיר** ואת הקנקנים של העובדי
כוכבים **לכבש** האש שבו עושים כלי חרס, **ונתלבנו באש**, מהו
הדין, האם הוכשרו בכך. **אמר ליה רבי אמי**, הלא שינו בברייא
שציר של דגים **שורף** את היין הבלוע בדפנות הקנקנים ומכשיר
אותם, **אור** – אש לא כל שכן ששורפת את היין הבלוע בדפנות
הקנקנים. **אתמר נמי**, **אמר רבי יוחנן**, **ואמרי לה**, **אמר רבי אסי**
אמר רבי יוחנן, קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירו לכבשן האש,
בין שנשרה ופתן ופתן – הפת שבתוכם **מהן**, מותרין, מפני שהאש
שרפה את היין הבלוע בדפנותיהם. **אמר רב אשי**, **לא תימא** – אל
תאמר שהקנקנים לא הוכשרו באש עד **דנתרן** – עד שהזפת נשרה
מהם לגמרי, **אלא מפלו** אם הזפת רק **רפא מירפא** – נעשית רפויה
על ידי האש, ושוב אינה דבוקה לחבית, הוכשרו הקנקנים **אף על גב**
דלא נתר – שלא נשרה לגמרי.
הגמרא דנה באופן נוסף של הכשר על ידי אש: אם הכניס בתוך
הקנקנים **קניסא** – קיסמי עץ דלוקים, ועל ידי כך נשרה הזפת
מהקנקנים, **פליגי בה** – נחלקו בדין זה **רב אחא ורבינא**, חד ו אחד
מהם **אסר** את הקנקנים, וחד **שרי** – ואחד מהם התיר את הקנקנים.
והלכתא במאן דאסר – והלכה כמי שאסר, משום שרק אם הכניס
את הקנקנים לתוך האש והאש שרפה את הקנקנים מבחוץ עד
שהזפת שנמצאת בתוך הקנקנים נשרה, האש שרפה את היין הבלוע
בדפנות הקנקנים, אבל אם הכניס את האש לתוך הקנקנים, הזפת
נושרת לפני שהאש מכלה את היין.
הגמרא דנה האם מותר להכניס משקין אחרים בכלי עובדי כוכבים:
איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, מהו הדין, האם מותר ליתן
לתוב – לתוך כלי העובדי כוכבים **שכר** העשוי משעורים, מפני
שהוא מבטל את טעם היין, או שגזרו לאסור מחשש שיטעו בין יין
לשיכר. נחלקו בזה האמוראים, **רב נחמן ורב יהודה אסרי** – גזרו
לאסור את השיכר שהוכנס לכלי העובדי כוכבים, ו**רבא שרי** – התיר
שיכר זה.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **רבינא שרא ליה** – התיר לרב תיאי
בריה דרב יצחק למירמא ביה שכרא – להטיל שיכר בכלים של
עובדי כוכבים. **אזל** – הלך רב חיאי **רמא ביה חמר** – טעה והטיל
בהם יין, **ואפילו הכי** – ואף על פי כן **לא חש לה למירמא** – לא חשש
רבינא לדבר זה שטעו בני אדם ויטילו יין בכלים אלו, אלא **אמר**,
אקראי בעלמא הוא – שטעות זו היתה בדרך ארעי, ואין לחשוש לה.
הגמרא מביאה מעשה בענין הכשרת כלים של עובדי כוכבים: **רב**
יצחק בר ביסנא הוה ליה הנהו מאני דפקוסנא – היו לו כלים
העשויים מגללי בקר, והיה בהם יין נסך, ורצה רב יצחק להכשירם,
מליניהו מיא – מילא את הכלים במים, **אנחניהו בשימשא** – והניחם
מול השמש, ומחמת חום השמש **פקעו** – נבקעו הכלים. **אמר ליה**
רבי אבא לרב יצחק, **אפחיתניהו עלה איסורא דלעולם** – אסרת
עליך כלים אלו לעולם, דהיינו, שלחנים הפסיד רב יצחק את הכלים,
משום שאיסור **דאמור רבנן** – שמה שאמרו חכמים **ממליניהו מיא** –
שיש למלא אותם במים ולערוט מעת לעת במשך שלשה ימים, אולם
אנוחי בשימשא מי אמור – וכי אמרו חכמים להניח את הכלים מול
השמש. וכיון שאין בזה צורך, הרי איבדת את הכלים לחינם.
הגמרא דנה במינים שונים של כלי עובדי כוכבים, האם ניתן להכשיר
אותם ומהו הכשרם: **אמר רבי יוסנא אמר רבי אמי**, **כלי נתר** – כלי
העשוי מאדמה מסויימת, אם היה בו יין נסך, **אין לו מרהרה עולמית**
– אי אפשר להכשירו בשום אופן, מפני שהיין נבלע בו הרבה ואי

לָהוּ – אמר להם אמממר, אָמַר הוֹנֵא לָהוּ – אני ראיתי כלים אלו
 דְּמִדְּיָתִי – שהם מזיעים מבחוץ, כלומר שבעת רתיחתם פולטים
 מדופנם החיצון את המשקים שבתוכם, וּבִינָן דְּמִדְּיָתִי – שהם מזיעים
 וְדַאי בְּלָעִי – הם בולעים את החמץ שנמצא בתוכם, וְאִסְרִי – והם
 אסורים בפסח. מֵאֵי מַעֲמָא אי אפשר להכשירם לשימוש בפסח על
 ידי הגעלה, מפני שהתורה העידה על כָּלִי הָרָם שֶׁהַמִּשְׁקָה הַנִּבְלָע
 בּוֹ אֵינוֹ יוֹצֵא מִיַּד דּוֹפְנוֹ שֶׁל הַכָּלִי לְעוֹלָם, והכלי אינו יכול להיטהר
 בשום אופן, שהרי בכלי עץ וכלי מתכת שנטמאו כתבה התורה
 שאפשר להכשירם על ידי טבילה או הגעלה, ואילו בכלי חרס כתבה
 התורה (ויקרא 1 כא) 'ישר', ולא נתנה שום דרך לטהרו.
 מקשה הגמרא: מֵאֵי שָׁנָא – במה שונה דרך קוניה לגבי פסח מדין
 קוניה לגבי יין נסך, דְּדִרְשׁ לָהוּ מְרִירָא לתלמידיו לגבי יין נסך,
 בּוֹלְהוּ מֵאֵי דְקוֹנֵינָא – כל כלי חרס המצופים בעופרת שָׁרִי – מותרים
 מפני שאינם בולעים את מה שבתוכם, ואילו לגבי פסח אסר מרימר
 את הקוניה מפני שבלעו את החמץ. וְכִי תִימָא – ואם תרצה לומר
 שהחילוק בין חמץ ליין נסך הוא שחָמֵץ הוא איסור דְּאִרְיֵיתָא ואילו
 יין נסך הוא רק איסור דְּרִבְנָן, ולכן החמיר מרימר לגבי חמץ והקיל
 לגבי יין נסך, וכי אפשר לתרץ כך, וְהָא כָּל דְּתִקּוֹן רִבְנָן צִיּוֹן
 דְּאִרְיֵיתָא תִּקּוֹן – והרי כלל הוא, שכל מה שתיקנו חכמים עשאוּם
 ותיקנום כדאורייתא, ואם לגבי איסור דאורייתא הכלי אסור, גם לגבי
 איסור דרבנן יש לו להיות אסור. מתרצת הגמרא: החילוק הוא, שְׁהָ
 – חמץ תִּשְׁמִישׁוֹ בְּחַמֵּין, כלומר התשמיש הרגיל בכלי המיועד
 למאכלי חמץ הוא ברותח, ולכן נבלע החמץ בכלי והכלי אסור
 בפסח, וְזֶה – יין נסך תִּשְׁמִישׁוֹ בְּצוּנָן, ולכן לא נבלע בכלי והכלי
 מותר.
 הגמרא מביאה מעשה שנתבאר בו דין קנקנים של עובדי כוכבים:
 רַבִּי עֲקִיבָא אִיקְלַע – נקלע למקום ששמו גִּינוֹק, בְּעוֹ מִינְהּ –
 שאלוהו בני המקום. מִתְעַנֵּין לְשִׁעוֹת אוֹ אֵין מִתְעַנֵּין לְשִׁעוֹת – אדם
 שקיבל על עצמו תענית לחצי יום, דהיינו מחצות היום ואילך, האם
 תעניתו חלה וחיוב להתענות או שתענית חלה רק ליום שלם ולא
 לחלקו. לֹא הָוָה בִּידֵיהּ – לא היתה בידו של רבי עקיבא תשובה
 לשאלתם. עוד שאלוהו, קִנְקֵינִים העשויים מחרס, שֶׁל עוֹבְדֵי
 כּוֹכְבִּים, אִסּוּרִין אוֹ מוֹתְרִין. וגם לשאלה זו לֹא הָוָה בִּידֵיהּ – לא
 היתה בידו תשובה. עוד שאלוהו, בְּמָה שִׁמְשׁ מִשָּׁה – באיזה בגדים
 עבד משה רבינו את עבודת המשכן כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּלוּאִים, שהרי
 בגדי כהונה ודאי לא לבש, והאם היה לובש בגדים מיוחדים או את
 בגדיו שהיה לובש תמיד. וגם לשאלה זו לֹא הָוָה בִּידֵיהּ – לא היתה

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' ב

יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו, מפני מה אסרו גבינות עובדי
 כוכבים. אמר לו רבי יהושע, מפני שמעמידן אותה בקיבה של
 נבילה. אמר לו רבי ישמעאל, והלא קיבת עולה חמורה מקיבת
 נבילה, ואף על פי כן אמרו שלא מועלין בה. חזר רבי יהושע ואמר
 לו, מפני שמעמידן אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. אמר לו רבי
 ישמעאל, אם כן, למה לא אסרוה בהנאה.
 הגמרא דנה בפסולת של דבר האסור בהנאה, האם היא אסורה
 בהנאה: אָמַר רַב אֲבָדִי וְאָמַר רַב, הַמְּקַרֵּשׁ אִשָּׁה בְּפָרֶשׁ – בגללים
 של שור הַנִּסְקָל, אף על פי ששור הנסקל אסור בהנאה, מְקוֹדֶשֶׁת.
 והמקדש אשה בְּפָרֶשׁ – בגללים של עֲגֻלֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים האסורים
 בהנאה, אֵינָה מְקוֹדֶשֶׁת. וסיבת החילוק בין שור הנסקל לעגלי עבודת
 כוכבים היא, אִיפְעִיתָא אִימָא סְבָרָא וְאִיפְעִיתָא אִימָא קָרָא – שלומדים
 זה מפסוק. מבארת הגמרא: אִיפְעִיתָא אִימָא סְבָרָא, לְנִבִּי עֲבוֹדַת
 כּוֹכְבִּים נִיחָא לֵיהּ בְּנִפְחִיָּה – נח לבעל העגל בעוביו של העגל כדי
 שיראה שמן, ולכן חל איסור עבודת כוכבים על הפרש שהרי הוא
 משמין את העגל והפרש אסור בהנאה, אָבֵל לְנִבִּי שוֹר הַנִּסְקָל לֹא
 נִיחָא לֵיהּ בְּנִפְחִיָּה – לא נח לבעל השור בעוביו של השור שיראה

תשובה בידו. אָתָּא – בא רבי עקיבא ושאַל בִּי מְדִרְשָׁא – בבית
 המדרש שאלות אלו, אָמַרִי – השיבו לו, הִלְכְתָּא – ההלכה היא
 שְׁמִתְעַנֵּין לְשִׁעוֹת, כלומר שמי שקיבל על עצמו להתענות מחצות
 היום ואילך, תעניתו חלה והוא חייב להתענות, וְאֵם הַשְּׁלִים תעניתו,
 מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת תְּעִנִית – אומר 'ענו' בתפילות. וְהִלְכְתָּא שְׁקִנְקִינִים
 העשויים מחרס, שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ ששהו
 בלי משקין בתוכם, מוֹתְרִין מיד ואינם צריכים שום הכשר, מפני
 שהיין שנבלע בתוכם התייבש. וְכִמָּה שִׁמְשׁ מִשָּׁה בְּשַׁבַּעַת יְמֵי
 הַמְּלוּאִים, בְּחִלּוֹק לְכָן של פשתן, שהיה עשוי לשם כך, ולא בבגדיו
 שהיה לובש תמיד. רַב בְּהֵנָּא מְתַנֵּי – שנה, שמשנה רבינו שימש
 בשבעת ימי המלוואים בְּחִלּוֹק לְכָן של פשתן שָׁאִין בּוֹ אִימָרָא –
 שפה, כלומר שכל החלוק היה ארוג במחט אחת, ובתי הידים לא היו
 מדובקים לחלוק בתפירה אלא ארוגים ביחד עם החלוק.
 שנינו במשנה (לעיל כט): הַחֲרָצִינִים וְהוֹנִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וכו' –
 אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, לחין
 אסורין, יבישין מותרין.
 הגמרא מביאה ברייתא הפוסקת כחכמים, ומבארת אותה: תִּנּוּ רִבְנָן,
 הַחֲרָצִינִים וְהוֹנִים – גרעיני וקליפות הענבים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים,
 לְחִין, אִסּוּרִין, וְכִשִּׁים, מוֹתְרִים. מבררת הגמרא: הִי נִינְהוּ – מה
 נחשב לְחִין, וְהִי נִינְהוּ – ומה נחשב וְכִשִּׁין, כלומר איזה חרצנים ווגים
 נקראים לחים ואיזה חרצנים ווגים נקראים יבשים. מבארת הגמרא:
 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לְחִין היינו, כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ
 מסחיתת הענבים, וְכִשִּׁים היינו לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ מסחיתת
 הענבים.
 אָתָּמַר, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשֶׁחֶן – כאשר
 החרצנים והוגים אִסּוּרִין, דהיינו כשהם לחים (בתוך י"ב חודש),
 אִסּוּרִין אִפְּיֵלוּ בְּהֵנָּה, כדין יין נסך שאסור בהנאה, וְכִשִּׁין מוֹתְרִין,
 מוֹתְרִין אִפְּיֵלוּ בְּאִכִּילָה, מפני שהיין התייבש ואין בהם יין כלל.
 הגמרא מבארת דברים נוספים המותרים לאחר שנים עשר חודש:
 אָמַר רַב זְבִיד, הָאִי דְּוִדְרָא דְּחִמְרָא – שמרים של יין דְּאִמְרָא – של
 גויים, בְּתַר תְּרִיסָר יְרֵי שְׁתָּא שָׁרִי – לאחר שנים עשר חודש,
 מותרים, מפני שנתייבשו מהיין שהיה בלוע בהם.
 אָמַר רַב חֲכִיבָא בְּרִיהּ דְּרַבָּה, הֵנִי גוֹלְפִי – אותם קנקנים של חרס,
 של עובדי כוכבים, בְּתַר תְּרִיסָר יְרֵי שְׁתָּא שָׁרִי – לאחר שנים עשר
 חודש, מותרים, מפני שנתייבשו מהיין שהיה בלוע בהם.
 אָמַר רַב חֲכִיבָא, הֵנִי – אותם

שמן, ואין לו שום תועלת והנאה מכך, ולכן לא חל על הפרש איסור
 הנאה. אִיפְעִיתָא אִימָא קָרָא, בְּתִיב הָכָא – נאמר לגבי עיר הנדחת,
 דהיינו עיר שיושביה עבדו עבודת כוכבים (דברים יג יח) 'לֹא יִרְבֶּךָ בִּידֶךָ
 מְאוּמָּה', ומשמע שכל דבר שיש לו קשר לעבודת כוכבים אסור
 בהנאה, ואפילו פרש עגלי עבודת כוכבים, וְכִתִּיב הָתֵם – וגאמר
 לגבי שור הנסקל (שמות כא כח) 'שְׁקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָבֵל אֶת
 בְּשָׂרוֹ', שמפסוק זה לומדים איסור הנאה בשור הנסקל, ומדויק
 שדווקא בְּשָׂרוֹ אִסּוּר בהנאה, הָא – אבל בְּרִשׁוֹ מוֹתְרָת בהנאה.
 הגמרא מביאה הוכחה ממשנתנו לחילוק שאמר רב: אָמַר רַבָּא,
 תְּרוּיָהוּ תִנְנָהִי – שני דינים אלו (פרש עגלי עבודת כוכבים האסור
 בהנאה ופרש שור הנסקל המותר בהנאה) שנינו במשנתנו, מְדִקְאָמַר
 לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל שֶׁהִטַּעַם שחכמים אסרו גבינות עובדי
 כוכבים באכילה הוא מִפְּנֵי שִׁמְעִימִידִין את הגבינות בְּקִיבַת נְבִילָה,
 וְקָא מְהֵרָא לֵיהּ – והשיב לו רבי ישמעאל, וְהִלָּא קִיבַת עוֹלָה חְמוּרָה
 מְקִיבַת נְבִילָה, שקיבת עולה אסורה בהנאה וקיבת נבילה אסורה רק
 באכילה, ואף על פי כן אמרו שכחן שדעתו יפה גומע את החלב
 שבתוך קיבת העולה,

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף לך עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכט רש"י תוספות

שאינו יוצא מידי דופנו לעולם – תימה: נהדרינהו לכבשונות, כדאמר פרק "דס חטאת" בזבחים (צו, א) גבי כלי חרס של מקדש, ומשנה: לפי שאין עושין כבשונות בירושלים, הא לאו הכי על ידי החזרה בכבשון יוצא ואומר רבינו תם: דאין זה נחשב יוצא, דאדרבה כלי אחר חשבינן ופנים חדשות באו לכאן, ואם תאמר: כיון דחשיב כלי אחר, אם כן "תנור וכירים יותנן" דאמר רחמנא למזה: ליהדרינהו בכבשונות ואומר רבי שמשון משנ"ץ: דודאי גבי קדרות של חרס דאין דרכן בדיסק, כי מחזיר להו בכבשון שייך למימר אלו אתרים הם, אבל תנור וכירים שאיסורן בא על ידי היסק – אין יוצא בחזרות אותן לכבשון, ולא נקרא כלי אחר. **רבי** עקיבא איקלע לגינוז – פירש רש"י בפרק קמא דתענית (יא, ב) דגרס "מר עוקבא", דחס ושלום, שרבי עקיבא לא היה מסתפק, ועוד כי היה לו לתלמוד להביאה בלשון בריתא. מידו הא לא קשיא, דהרבה מקומות מצינו שזוכרי "מעשה ברבי עקיבא" וכיוצא בו.

מתענין לשעות – פירש הקונטרס: כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה, אכן לא טעם כלום בשש שעות ראשונות אך לא לשם תענית נתחכן, וכן משמע בפרק קמא דתענית (יא, ב) על דף דמיתא התם, דקאמר: הא דאמרת "מתענין לשעות" הוא שלא טעם כלום כל אותו היום, ופריך: הא תענית מעליותא היא ומסיק: לא צריכא, דאימולך אימלוכי, וצריך לומר דמיירי נמי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהיה תעניתו עד שתחשך, דאי לא קבליה כלל – הא אמר שמואל בפרק קמא דתענית (יב, א): כל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום לא שמיא תענית, ואי יתיב דמי למפוחא דמלי וזקא, ואין לפרש דשמואל אמר למליתיה לענין תפלת תענית, אבל לענין תענית אפילו אבל מכל מקום עלתה לו תענית, דהא בהא תליא דמסיק: הא: הלכה מתענין לשעות דמתענה מתפלל תפלת תענית, אי נמי, איכא למימר דמיירי נמי בדלא קבלה מאתמול, כדמשמע לשון "אימולך אימלוכי", והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה, ו"אי יתיב דמי למפוחא" היינו שאינו מקבל עליו שבר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו, ומכל מקום נדר נדר, ובירושלמי נדרים פרק "קונם" מפרש "מתענין לשעות" – שאם אבל עד חצי היום יכול

הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית. דקאמר התם: ממילתיה דרבי יוחנן אמר מתענין לשעות, דאמר רבי יוחנן: הריני תענית עד דנחלס פירק, עד שתשלם פרשת. ממילתיה דרבי יונה אמר מתענין לשעות, דרבי יונה הלך לצור ושמע דמך בריה דרבי יוסי הגלילי, אף על גב דאכל גונבא ושתה מיא אסקיה בצום כל ההוא יומא. משמע דחשיב מתענין לשעות אף על פי שאכל אחריו כן או קודם. והא דפריך בפרק קמא דתענית (שם) אהא דקאמר: כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיא תענית, מרבי יוחנן דאמר: "אתא בתענית עד שאבא לבית", ולא קמשני: היינו משום דמתענין לשעות – דבלאו הכי משני שפיר דלאשתמוטי מבי נשיאה עבר. ומה שאנו נזהרין להתענות עד צאת הכוכבים אף על גב דאמרין בפרק קמא דתענית: כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית, משמע דבשקיעת חמה סגי, והוא חמשה מילין קודם – לא מחזינן נפשין לסיפקא. ועוד, דמשמע לשון "שקעה" רוצה לומר שקעה למעלה בערב שבת, אף על גב דפסקין בעירובין (מא, א) הלכה מתענה ומשלים – אין צריך לדרוק להמתין עד צאת הכוכבים, משעה בא לפני רבינו תם באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול, ואמר רבינו תם כי לא הפסיד תעניותיו, כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבד, והוי בכלל "נדיב לב" דאמר דגמר בלבד אף על פי שלא הוציא בשפתיו, והא דבעי שמואל רבי יוחנן קבלה היינו לכתחלה, ועוד היה אומר רבינו תם כי אף לא גמר בלבד עד הלילה – יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו באילו קבל מאתמול, אך לא היה בירו ראייה ברורה על זה, ומידו מצד מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה, ורבינו יצחק היה גריל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת ב"אלוהי נצור", **במה** שמש משה כל שבעת ימי המלואים – פירש הקונטרס: דמשה לא נשתמש בבגדי כהונה, דכתיב "לאהרן אחיך" והוא היה זר אצלך, וקשה למאן דאמר פרק "טבול יום" בזבחים (קא, ב) משה רבינו עליו השלום כהן גדול היה ונשתמש בכהונה גדולה ארבעים שנה, ולפי זה היה צריך לשאול במה שמש כל ארבעים שנה, ולא יוכל להשיב על זה בחלוק לבן שאין בו אימרא, דלשון "בכהונה גדולה" משמע בשמש בגד כהן גדול ויש לומר: דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא, שעדיין לא נתקדש בבדי כהונה, כדכתיב "והיית על אהרן ועל בגדיו" וגו', והרב רבינו יעקב מאורליי"ש פירש: דאפילו נתקדשו, מכל מקום כל שבעה ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפוקר היה נחשב כמו כהן, ואין בגדי כהונה בכמה כדאמר בפרק בתרא דזבחים (קט, ב). ואין להקשות: הלא אין חטאת קרב בכמה, וחטאת מלואים קרבה שם! דמצינן למימר: הוראת שעה היתה, כמו שירפחה, דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו **שאינו** בו אימרא – כמו: "על הגס ועל האימרא" דפרק "האורג" (שבת קה, א), והוא מן הבגד, ופעמים שאינו מן הבגד, כמו: "אימראות של ארגמן" דנגעים, ולפיכך לא היה בו אימרא – לפי שבוה היה ניכר יותר חרש, דבעינן שלא נשתמש בו הדיט, ולפיכך עשאוהו משונה משאר חלוקים. והרב רבינו משה פירש: שלא יאמרו אחר כך כשישמש אחרך, שנמצא מום במשה, ולכן עשוהו בלא אימרא – שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מזה שהיה משמש. ויש מפרשים "אימרא" כמו "עמרא", לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים.

החרצנים הוזגו – בנזיר פרק "שלשה מינים" (לד, ב) פליגי תנאי איזה נקרא חרצן ואיזה נקרא זא, ואם הקליפה או הגרעינין, והתרנגום מוכיח כרבי יוסי דאמר זוג הוא הקליפה, דמתרגמינן "מתרגצין ועד זוג" – מפורצין ועד עיצורין, והקליפה החיצונה הנסחטת היא שראויה לעצור. והניח רבי יוסי סימן לדבר במשנה – זוג ועינבל, כי הוזג הוא מבחוץ והעינבל מקשקש בתוכו. וכן "פעמון" מתרגמינן זא, שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו. וכן תסם התלמוד קורא הפנימי חרצן – "עד שיוצא חטה ושעורה וחרצן" (חולין פב, ב). והגרעינין הוא הורע. **דורדיא** דארמאי – פירושו: שמרים של גיום. הרב רבינו אפרים היה אומר כי מסבירא שמרים שנתייבשו בתנור מועיל להם כמו המתנה דשנים עשר חדש, ומתוך כך התיר פה של גיום שנחמץ בשמרי יין שנתייבשו בתנור. ורבינו תם הקפיד עליו, ואמר כי מה שמתייבש התלמוד דורדיא לאחר שנים עשר חדש היינו לאחר שנתמזו במים, כמו שרגילים העולם לעשות בדמיון פרק "המכור פירות" (בבא בתרא צו, ב) דקנתי: אחד שמרי יין כו', ומפרש: רמא תלתא ואתא ארבעה כו', וכן פרק "אלו עורבין" (פסחים מז, ב) גבי תמר קאמר: הא ברוקא דא פפורצני. תמר עורשין שמרים קורא "רוקא", כי על שם שק שמרים מתמזין קראו כן, כדאמרין "רוקי דארמאי". וקודם שנתמזו השמרים נקראים בלשון התלמוד "שמרים", כי ההיא דפרק "המפקיד" (בבא מציעא מ, ב) דקאמר: (הא) והאיכא גולפי ושמריא. ואחר שנתמזו נקראו "דורדיא", ואהנו מיירי הכא להתירן לאחר שנים עשר חדשים, דאיכא תרתי לטיבותא: שכבר נתבטל טעמם במים, וגם עבר עליהם שנים עשר חדש, וכן פורצני נמי דשרי לאחר שנים עשר חדש הם החרצנים לאחר שנתמזו, אבל שמרים שלא נתמזו – אין שום דבר מועיל להתירן, והעיסה שנתמזצה בהם קודם תמזם לעולם אסורה, או בתוך שנים עשר חדש אף לאחר תמזם אסורין, ואפילו באלף אל בטל כיון דלעומא עבדי, כדאמרין (פסחים מד, א): הנה לשאור ותבלין דלעומא עבדי ולא בטלי, ואין להתיר, וכתב רבינו תם: והמורה יורה כהן סוחר ומורה, ועלי יערה רוח הבורא, ובתוספתא תנאי: שמרים שיכשו אסורים בהנאה.

הוא לגמור בדעתו להתענות עד הלילה ועלתה לו תענית. דקאמר התם: ממילתיה דרבי יוחנן אמר מתענין לשעות, דאמר רבי יוחנן: הריני תענית עד דנחלס פירק, עד שתשלם פרשת. ממילתיה דרבי יונה אמר מתענין לשעות, דרבי יונה הלך לצור ושמע דמך בריה דרבי יוסי הגלילי, אף על גב דאכל גונבא ושתה מיא אסקיה בצום כל ההוא יומא. משמע דחשיב מתענין לשעות אף על פי שאכל אחריו כן או קודם. והא דפריך בפרק קמא דתענית (שם) אהא דקאמר: כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיא תענית, מרבי יוחנן דאמר: "אתא בתענית עד שאבא לבית", ולא קמשני: היינו משום דמתענין לשעות – דבלאו הכי משני שפיר דלאשתמוטי מבי נשיאה עבר. ומה שאנו נזהרין להתענות עד צאת הכוכבים אף על גב דאמרין בפרק קמא דתענית: כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית, משמע דבשקיעת חמה סגי, והוא חמשה מילין קודם – לא מחזינן נפשין לסיפקא. ועוד, דמשמע לשון "שקעה" רוצה לומר שקעה למעלה בערב שבת, אף על גב דפסקין בעירובין (מא, א) הלכה מתענה ומשלים – אין צריך לדרוק להמתין עד צאת הכוכבים, משעה בא לפני רבינו תם באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול, ואמר רבינו תם כי לא הפסיד תעניותיו, כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבד, והוי בכלל "נדיב לב" דאמר דגמר בלבד אף על פי שלא הוציא בשפתיו, והא דבעי שמואל רבי יוחנן קבלה היינו לכתחלה, ועוד היה אומר רבינו תם כי אף לא גמר בלבד עד הלילה – יכול להתענות ולהתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו באילו קבל מאתמול, אך לא היה בירו ראייה ברורה על זה, ומידו מצד מן המובחר לקבל מבעוד יום בתפלת המנחה, ורבינו יצחק היה גריל כשהיה מתענה באחד בשבת לקבל תעניתו בשבת ב"אלוהי נצור", **במה** שמש משה כל שבעת ימי המלואים – פירש הקונטרס: דמשה לא נשתמש בכהונה גדולה ארבעים שנה, ולפי זה היה צריך לשאול במה שמש כל ארבעים שנה, ולא יוכל להשיב על זה בחלוק לבן שאין בו אימרא, דלשון "בכהונה גדולה" משמע בשמש בגד כהן גדול ויש לומר: דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא, שעדיין לא נתקדש בבדי כהונה, כדכתיב "והיית על אהרן ועל בגדיו" וגו', והרב רבינו יעקב מאורליי"ש פירש: דאפילו נתקדשו, מכל מקום כל שבעה ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפוקר היה נחשב כמו כהן, ואין בגדי כהונה בכמה כדאמר בפרק בתרא דזבחים (קט, ב). ואין להקשות: הלא אין חטאת קרב בכמה, וחטאת מלואים קרבה שם! דמצינן למימר: הוראת שעה היתה, כמו שירפחה, דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו **שאינו** בו אימרא – כמו: "על הגס ועל האימרא" דפרק "האורג" (שבת קה, א), והוא מן הבגד, ופעמים שאינו מן הבגד, כמו: "אימראות של ארגמן" דנגעים, ולפיכך לא היה בו אימרא – לפי שבוה היה ניכר יותר חרש, דבעינן שלא נשתמש בו הדיט, ולפיכך עשאוהו משונה משאר חלוקים. והרב רבינו משה פירש: שלא יאמרו אחר כך כשישמש אחרך, שנמצא מום במשה, ולכן עשוהו בלא אימרא – שידעו הכל שלא היה דבר המתקיים מזה שהיה משמש. ויש מפרשים "אימרא" כמו "עמרא", לפי שבגדי כהונה היו כלאים קאמר שזה לא היה כלאים.

החרצנים הוזגו – בנזיר פרק "שלשה מינים" (לד, ב) פליגי תנאי איזה נקרא חרצן ואיזה נקרא זא, ואם הקליפה או הגרעינין, והתרנגום מוכיח כרבי יוסי דאמר זוג הוא הקליפה, דמתרגמינן "מתרגצין ועד זוג" – מפורצין ועד עיצורין, והקליפה החיצונה הנסחטת היא שראויה לעצור. והניח רבי יוסי סימן לדבר במשנה – זוג ועינבל, כי הוזג הוא מבחוץ והעינבל מקשקש בתוכו. וכן "פעמון" מתרגמינן זא, שהפעמון הוא החיצון שהעינבל בתוכו. וכן תסם התלמוד קורא הפנימי חרצן – "עד שיוצא חטה ושעורה וחרצן" (חולין פב, ב). והגרעינין הוא הורע. **דורדיא** דארמאי – פירושו: שמרים של גיום. הרב רבינו אפרים היה אומר כי מסבירא שמרים שנתייבשו בתנור מועיל להם כמו המתנה דשנים עשר חדש, ומתוך כך התיר פה של גיום שנחמץ בשמרי יין שנתייבשו בתנור. ורבינו תם הקפיד עליו, ואמר כי מה שמתייבש התלמוד דורדיא לאחר שנים עשר חדש היינו לאחר שנתמזו במים, כמו שרגילים העולם לעשות בדמיון פרק "המכור פירות" (בבא בתרא צו, ב) דקנתי: אחד שמרי יין כו', ומפרש: רמא תלתא ואתא ארבעה כו', וכן פרק "אלו עורבין" (פסחים מז, ב) גבי תמר קאמר: הא ברוקא דא פפורצני. תמר עורשין שמרים קורא "רוקא", כי על שם שק שמרים מתמזין קראו כן, כדאמרין "רוקי דארמאי". וקודם שנתמזו השמרים נקראים בלשון התלמוד "שמרים", כי ההיא דפרק "המפקיד" (בבא מציעא מ, ב) דקאמר: (הא) והאיכא גולפי ושמריא. ואחר שנתמזו נקראו "דורדיא", ואהנו מיירי הכא להתירן לאחר שנים עשר חדשים, דאיכא תרתי לטיבותא: שכבר נתבטל טעמם במים, וגם עבר עליהם שנים עשר חדש, וכן פורצני נמי דשרי לאחר שנים עשר חדש הם החרצנים לאחר שנתמזו, אבל שמרים שלא נתמזו – אין שום דבר מועיל להתירן, והעיסה שנתמזצה בהם קודם תמזם לעולם אסורה, או בתוך שנים עשר חדש אף לאחר תמזם אסורין, ואפילו באלף אל בטל כיון דלעומא עבדי, כדאמרין (פסחים מד, א): הנה לשאור ותבלין דלעומא עבדי ולא בטלי, ואין להתיר, וכתב רבינו תם: והמורה יורה כהן סוחר ומורה, ועלי יערה רוח הבורא, ובתוספתא תנאי: שמרים שיכשו אסורים בהנאה.

אבטא דטייע – כך גורס בערך בכ"ף, ופירש: שמביאין קמו ועשבים ובשמים ושוין אותו בחבל ומולפין יין עליו. ורבינו חננאל גרס: "אבטא" לשון אבטשה, פירוש: דלעת חלולה, ומשמין בה יין. ואינו נראה, כי לא מצינו שום כלי שלא יהא נותר בעירו. ועוד, כי אבטשה דלעת אינו אחד.

מוריים אומן – והא דפליגי רבי מאיר ורבנן במגנתיין במוריים לענין איסור הגאה. היינו משל בעלי בתים. אי נמי, מירי אור פנים ראשון ושני דקליש שומניה ורמו ביה חמרא, והוא השלישי וניכר. והוא מוריים דלקמן דאתא בארבא, של אומן הוי, והיה ניכר לפי שהיה בפעם ראשון ושני. **אי** אמרת רוב איכא מיעוט – תימנה: כי איכא רובא נמי, אמאי לא חשבינן ליה מיעוטא דמיעוטא, כיון דאיכא רובא וחוקה להיתר: רובא בהמות שאינן נשחטות לעבודה זרה, ואותם עגלים עצמם נעמידם בחוקת היתר – שהיו הקיבות בחוקת היתר שאינם לעבודה זרה קודם שחטו; וזו הכי גזנא אמרין בפרק בתרא דיבמות (קט, ב) גבי היתה לה חמות אינה חוששת, ודחשבינן ליה מיעוטא דמיעוטא, דאיכא רוב לשוק וחוקה לשוק ויש לומר: דשאני הכא דלאחר שחיטה איתרע ליה חוקה, דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחיטה בספק עבודה זרה קימי. הנהם נמי זמנין דחישין, גזנא ביצאה מליאה, משום דאיכא ריעותא שיצאה מעוברת. ואפילו לרבי יהושע דלא חיש הנהם – אסר הכא, הנהם אין שום דמיתא של איסור אפילו כשיצאה מליאה, דאפשר הפילה, אבל כאן כיון שמיעוט הקיבות אסורות – יש כאן חשש מיעוט של איסור. **ובי** נשחטין לעבודה זרה מאי הוי הא את הוא דשרית – תימנה: מאי ראיא היא זו? הלא לא חזירי רש שמעון בן לקיש כאן נשחטין לזרוק, אלא נשחטין סתם, דמשמע שהוא עובר בזביחה: יש לומר: דכל עיקר שחיטתן אינן אלא לצורך דם וחלב, ולא הוצרך לפרש. והכי נמי אמר בחולין פרק שני (לט, ב) גבי הנהו טייע דאתו לצקניא זיב דברי כו' אמרו דמא ותרבא לידן. ומשום הדין מסיק "בגמר זביחה", ולא קאמר בזביחה עצמה. שמעון בן לקיש אמר מותר – פירש הקונטרס: אף באבילה. ואף על גב דמשומד לעבודה זרה הוא, מכל מקום בפרק קמא דחולין (ה, א) מוכיחין דשלשה דיני משומד הן: יש שחיטתו מותרת אף באבילה, ויש בהנאה לבד, ויש אסורה אף בהנאה. ושייך למשנה לעיל כט, ב) **מפני** שמעמידין בקיבת עגלי עבודה זרה – נראה דרבי יהושע לא היה מתכוין כי אם לדחות, דהא רבי יהושע לא חיש למיעוט בפרק בתרא דיבמות (קט, א) שהבאתי לעיל, וכן בפרק שלישי דבבבב (כ, ב) ועוד, דאפילו רבי מאיר דחיש למיעוט לא אסר לעיל (כט, ב) אלא גבינת בית אונת, אבל שאר מקומות חשין מיעוט דמיעוטא. ושייך למשנה לעיל כט, ב) **השיאו** – לשון משיא עצה. ואית דגרסי "השיאו", ונפרש הטעם, לשון "השיאני". ושייך למשנה לעיל כט, ב) **שחבירו** מוכיח לריח שמעין כו' – סמך אסיפיה דקרא: "על כן עלמות אהובי". **בשרו** אסור – בפרק "שור שנגח" קמא (בבא קמא נא, א) דריש מ"בשר" – אף על גב דעבדיה כעין בשר ושחיטה. ויש לומר: דתריהי שמעין מיניה.

אמר רבא תרייהו תננה – נראה דהאי הוי פירושו בניחוחא. מדלא קמשיני עליה: רב קרא וסברא קא משמע לן. ואיכא הרבה "תרייהו תננה" בתלמוד הולך שפיר אפילו בתמיחה. ושייך להלן לה, א) שן ספרים שרומזים המשנה: השיאו לדבר אחר. ופריך: וליהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה, דהא מוריים לרבנן לא אסרו בתנאה במאן בליה לאיסורא בעיניה ומשנה: הכא כיון דאוקומי קא מוקים במוסא דאיתיה לאיסורא בעיניה דמי. ורבינו חננאל הוכיח גירסא זו בפירושו.

אבטא = חמת מעור עב, וקורין אותו בוטיץ. **דטייע** – הולכי דרכים נושאין אותו מלא יין למרחוק, והוי כמכניסו לקיום, ומשום הכי בעי שהיה שנים עשר חדש. **פורצני** = פסולת של ענבים. **מוריים** אומן – של גוי אומן, מותר. **מוריים** לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קאסרין ליה, ואומן לא רמי ביה חמרא, כדמפרש ואזיל:

אידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני ממקלל ליה חמרא. חילק – מין דגים טהורים, וסולתניה שמו כדמפרש לקמן בפרקין, ובקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן, ואמרין לקמן (לט, א): חילק של גוים אסור, אותו מין דגים קטנים ומובר הרבה ביחד, ומפני מה אסורה – מפני שעירבונה עולה עמה, דגים טמאים דומין לה ועולין עמה. והאי חילק אומן, כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדילן הימנה, משום דלא חשיב טעמא, ומקלקלי ליה לסולתניה ומרע ליה לכולי ארביה. **פעם** ראשון ושני – שכן דרך, נותנים מים ומולח על שומן הדגים ומוצצות שומנו, וכשכלות חזרו ונותן אחרים. **נמילא דעבו** = פור'ט בלעז, מקום שהספינות עולות בו ביבשה. **קיסטא** = שם המדה. **כלומא** = בוזא. במדינתו של גוי זה היין נמכר ביוקר והמוריים בוזל, אבל כאן היין בוזל והמוריים ביוקר, וחישין לערובי. **אידי דצור** **אחא** – דרך שפת הים הסמוכה לצור אתה היא ארבא. דשוי חמרא – כלומר, שהיין בוזל. "שוי" לשון זול, כדאמרין בעלמא (בבא מציעא נב, א): עשיק לגבך ושוי לכריסך. עקולי ופשוירי **איכא** – מים שהולכין עקלתן, ופשוירי – מי שלגין נפשרים על שפת המים, ואין מושבי הספינה יכולין לבא באותו הדרך. **מפני** מה אסור גבינת בית אונת – לרבי מאיר דאסר ליה בהנאה. **שרוב עגלים** כו' – מעמידין את החלב בקיבתו. **רבי מאיר** חיש למיעוט – בפרק בתרא דיבמות (קט, א): קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, קטן שמוא ימצא טריס, קטנה שמוא תמצא איילנית. **אי** אמרת רוב – עגלים נשחטין לעבודה זרה, איכא למיסר גבינה משום חששא דמיעוט קיבות אסורות בהנאה, דרוב עגלים הווה מיעוט לגבי שאר בהמה שמעמידין בהן בקיבותיהן. **השוחט את הבתמה** לזרוק דמה לעבודה זרה – שלא שחט הבתמה לשם עבודה זרה שיהא עובדה בשחיטה, אלא חשב בשחיטה על מנת לזרוק. **רבי יוחנן** אמר אסורה – קסבר: **באומר** גמיר זביחה הוא עובדה – חשש על השחיטה עצמה לעבודה זרה, ואמר בלבו בזביחה זו עובדה לעבודה זרה, ובהא מודינא דמיתסר, דזביחה היא עבודה חשובה כוריקה. ולחכי נקט גמר זביחה, דקסבר ריש לקיש (בבא קמא עב, א) חולין כט, ב) אינה לשחיטה אלא לבסוף. **מפני** מה אסור גבינת גוים – באבילה. ולרבנן קבעי לה, דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש, דקימא לן: חלב טמא אינו עומד, כלומר אינה נקפת. **אחרבו** = שם חכם. **שור הנסקל** – אסור בהנאה הוא. **ניחא** ליה **בנפחיה** – שיהא נראה שמו, לכך חייל שם איסור עבודה זרה על הפרש. **לא** **ניחא** ליה **בנפחיה** – הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור. **מאומה** – ואפילו פרש, מכלל

חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש, דקימא לן: חלב טמא אינו עומד, כלומר אינה נקפת. **אחרבו** = שם חכם. **שור הנסקל** – אסור בהנאה הוא. **ניחא** ליה **בנפחיה** – שיהא נראה שמו, לכך חייל שם איסור עבודה זרה על הפרש. **לא** **ניחא** ליה **בנפחיה** – הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור. **מאומה** – ואפילו פרש, מכלל

עבודה זרה דף לד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלא

וּפְשָׁוִי אִיכָא – המים מתעקלים, והשלגים מפשירים שם, ולא נוח
להגיע לצור בספינה, ולכן אין לחשוש שהעובד כוכבים הגיע לצור.
שנינו במשנה (לעיל כט): וְגִבְיִתָּה בֵּית אוֹנִיָּקִי של עובדי כוכבים,
אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אין
איסורין איסור הנאה.
הגמרא דנה בטעמו של רבי מאיר: אִמֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִפְּנֵי
מָה אִסְרוּ גִבְיִתָּה אוֹנִיָּקִי בהנאה לדעת רבי מאיר, מִפְּנֵי שְׂרֹב
הַעֲגָלִים שֶׁל אוֹתָהּ עִיר – אונייקי נִשְׁחָטִין לַעֲבֹדָת בּוֹכְבִּים, ודרך
עשיית הגבינה היא על ידי קיבה של עגלים, וכיון שהולכים אחר
הרוב נוקטים שהגבינה נעשית בעגלים של עבודת כוכבים, ונמצא
שהמעמד את הגבינה וכלומר הדבר שהופך את החלב מדבר לח
לגבינה שהיא דבר גושן אסור בהנאה, ולכן גם הגבינה נאסרת
בהנאה. מקשה הגמרא: מֵאֵי אִרְיָא – מדוע נקט רבי שמעון בן לקיש
שהטעם לאסור גבינת בית אונייקי הוא משום שרוב עֲגָלִים באונייקי
נשחטים לעבודת כוכבים, הלא אִפְּלִיּוֹ אם היו רק מִיעוּטֵי העגלים
באותו מקום נשחטים לעבודת כוכבים, נִמֵּי – גם כן היה רבי מאיר
אוסר את הגבינה בהנאה, דָּהָא – שהרי רַבִּי מֵאִיר הֵיִשׁ לְמִיעוּטָא
– חושש למיעוט, וסובר שלקולא אין הולכים אחר הרוב. מתרצת
הגמרא: אֵי אִמְרַת – אם אתה אומר שרוב העגלים באותו מקום
נשחטים לעבודת כוכבים, אִיכָא מִיעוּט – נמצא שהעגלים הנשחטים
לעבודת כוכבים הם מיעוט מכל הבהמות באותו מקום, שהרי שאר
הבהמות [שאינן עגלים] יחד עם העגלים שאינם נשחטים לעבודת
כוכבים הם רוב, ורבי מאיר חושש למיעוט, אִלָּא אֵי אִמְרַת – אבל
אם אתה אומר שרק מִיעוּטֵי העגלים באותו מקום נשחטים לעבודת
כוכבים, אם כן, בִּיּוֹן דְּאִיכָא – שיש שם רוב עֲגָלִים דְּאִין נִשְׁחָטִין
לַעֲבֹדָת בּוֹכְבִּים, וְאִיכָא נִמֵּי – ויש גם שָׂאֵר בְּהֵמוֹת דְּאִין נִשְׁחָטִין
לַעֲבֹדָת בּוֹכְבִּים, הֵנוּחַ לֵיה מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא – נמצא שהעגלים
הנשחטים לעבודת כוכבים הם מיעוט של מיעוט, שהרי יתכן
שהגבינה נעשתה בקיבה של שאר בהמות שאינן נשחטות לעבודת
כוכבים, וגם אם נאמר שהגבינה נעשתה בקיבה של עגלים, הלא רוב
העגלים אינם נשחטים לעבודת כוכבים, וְלֵי[מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא לֹא
הֵיִשׁ – לא חשש רבי מאיר, וכיון שרבי מאיר אסר את הגבינה
בהנאה, על כרחך צריך לומר שרוב העגלים שבאותו מקום נשחטים
לעבודת כוכבים, ורבי מאיר חושש למיעוט.
אִמֵּר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בִּי נִשְׁחָטִין
לַעֲבֹדָת בּוֹכְבִּים מֵאֵי הָיוּ – מה בכך שגבינת בית אונייקי נעשית על
ידי קיבת עגלים הנשחטים לעבודת כוכבים, וְהָא אֵת הוּא דְּשִׁירִי –
והלא אתה הוא שהתרת בהנאה עגלים הנשחטים לעבודת כוכבים,
דְּאִתְּמַר, הַשּׁוּחֵט אֵת הַבְּהֵמָה בְּכַדִּי לְזֶרוֹק אֵת דָּמָה לַעֲבֹדָת
בּוֹכְבִּים, או בְּכַדִּי לְהַקְטִיר אֵת חֲלָבָהּ [וְהַחֲלֵב שֶׁלָּהּ] לַעֲבֹדָת
בּוֹכְבִּים, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר, הִבְהַמָּה אִסְרוּהָ בהנאה, וטעמו מפני
שקִסְפָּר, מִחֲשָׁבִין מַעֲבֹדָה לַעֲבֹדָה – שאם חשב בשעת עבודה
אחת שעבודה אחרת בהמה זו תהיה לעבודת כוכבים, מחשבה זו
אוסרת את הבהמה, וְהֵטַעַם שֶׁסָּבַר שֶׁמִּחֲשָׁבִין מַעֲבֹדָה לַעֲבֹדָה הוּא,
משום שֶׁלְּפִינֵי – שלומדים עבודת חוץ מִעֲבֹדָת פְּנִים, כלומר,
שכשם שבהקרב קרבן אם חישב בשעת עבודה אחת מחשבת פיגול
על עבודה אחרת, נפסל הקרבן, כך גם השוחט בהמה על מנת
לעשות בה מלאכה אחרת לשם עבודת כוכבים, הבהמה נאסרת
בהנאה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, בהמה זו ששחטו אותה בכדי
לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים, מוֹתֵרָת אִפְּלִיּוֹ
באכילה, מפני שאין לומדים עבודת חוץ מעבודת פנים. ואם כן, מדוע
אמרת שגבינת בית אונייקי אסורה בהנאה. אִמֵּר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן
לְקִישׁ, תְּרַמִּינֵךְ שֶׁעָתֵךְ – ירום מזלך, כלומר בירכו על ששאל כך,
וְהִירָץ לָהּ, שבהחיות עגלים אלו שעל ידיהם עושים את גבינת בית
אונייקי, מדובר בְּאִמֵּר שֶׁנִּמְרָם וְכִיפָה הוּא עוֹבְדָה את העבודה זרה,
ואין מדובר במחשב מעבודה לעבודה, אלא שהשחיטה עצמה היא
לשם עבודה זרה, ובזה ודאי הבהמה אסורה בהנאה.
שנינו במשנה (לעיל כט): אִמֵּר רַבִּי יְהוּדָה, שְׂאֵל רַבִּי שְׁמַעְיָאֵל אֵת רַבִּי

אִבְמָא דְּמִיָּעִי – חמת של עובדי כוכבים, העשוי מעור עבה, והולכי
דרכים נושאים אותו מלא יין כשהולכים למקום רחוק, בְּתַר תְּרִיסָר
יָרְחֵי שְׁתָּא שָׁרִי – לאחר שנים עשר חודש, מותר, מפני שנתייבש
מדיין שהיה בלוע בו, אבל קודם שנים עשר חודש, אסור, מפני
שמכניסים בו יין לזמן רב, וזה נחשב כ'מכניסו לקיום' שאינו מותר
אלא על ידי מילוי ועירוי או ביישון שנים עשר חודש.
אִמֵּר רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, הֵנִי פּוֹרְצֵנִי דְּאִרְמָאִי – אותה
פסולת של ענבים של עובד כוכבים, בְּתַר תְּרִיסָר יָרְחֵי שְׁתָּא שָׁרִי –
לאחר שנים עשר חודש, מותרת, מפני שנתייבשה מדיין שהיה בלוע
בה.
אִמֵּר רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא, הֵנִי גּוֹלְפִי שְׁחִימִי וְאוֹכְמִי – אותם
קנקנים של חרס שחורים, של עובדי כוכבים, שהכניסו בהם יין לקיום,
בְּתַר תְּרִיסָר יָרְחֵי שְׁתָּא שָׁרִי – לאחר שעברו שנים עשר חודש,
מותרים, מפני שנתייבשו מדיין שהיה בלוע בהם.
שנינו במשנה (לעיל כט): וְתַמְרוּרִים וְכו', אסורין ואיסורין איסור הנאה,
דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אין איסורין איסור הנאה.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת שיש מוריים של עובד כוכבים
שאינו אסור באכילה: תַּנּוּ רַבִּינָן, מוֹתְרִים – שמן של דגים של עובד
כוכבים אוֹמֵן – מומחה בעשייתו, מוֹתֵר, מפני שטעם האיסור הוא
משום שלפעמים מערבים יין במוריים, ואומן אינו עושה כך מפני
שהיין מקלקל את טעם המוריים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר משום
רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, אֵת חֵילָק אוֹמֵן, מוֹתֵר – דגים טהורים
הנקראים 'סולתנית', וכשהם קטנים אין להם סנפיר וקשקשת אלא
כשהם גדולים, ולהלן (טז) מבואר במשנה שחילק של עובדי כוכבים
אסור באכילה כשהם קטנים, מפני שמצוי שמעורבים עמו דגים
טמאים הדומים לו, ומבאר רבי יהודה בן גמליאל, שאם החילק הוא
של 'אומן', הוא מותר באכילה, מפני שהאומן מפריד את הדגים
הטמאים מהסולתנית, כדי שלא יתקלקל טעמו.
הגמרא מבארת שאף מוריים אומן, לפעמים אסור: תַּנּוּ אֲבִימִי בְּרִיה
דְּרַבִּי אֲבָהוּ, מוֹתְרִים של עובד כוכבים אוֹמֵן, מוֹתֵר. הוּא וְאִבְמִי
בְּרִיה דְּרַבִּי אֲבָהוּ תַּנּוּ לָהּ – שנה הלבב זו, וְהוּא אָמַר לָהּ – הוסיף
ואמר שאינו מותר בכל אופן, אלא דרך מוכרי הדגים שנותנים כמה
פעמים מים ומלח על שומן הדגים בכדי להוציא ממנו חלק מהשומן,
וּבְפַעַם הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שֶׁנִּתְּנוּ עֲלָיו מִים וּמֶלַח, הַמּוֹרִים מוֹתְרִים,
וּבְפַעַם הַשְּׁלִישִׁי, אִסּוּר. ומבאר אבימי, מֵאֵי טַעַמָא, בְּפַעַם הָרִאשׁוֹן
וְהַשֵּׁנִי דְּנִפְשִׁי שׁוֹמְנִיהוּ – שיש במוריים הרבה שומן, לֹא צָרִיךְ
לְמִירְמֵי בָהּ חֲמָרָא – אין ראוי לתת בו יין, מפני שהיין מקלקל אותו,
אולם מִכָּאֵן וְאִלֵּךְ רְמוּ בָהּ חֲמָרָא – נותנים בו יין, ומה שנתבאר
שאומן אינו נותן בו יין, זה רק בפעם הראשונה והשנייה, אולם בפעם
השלישית גם אומן נותן בו יין.
הגמרא מביאה מעשה שלומדים ממנו דין נוסף לגבי מוריים: הֵהוּא
אֲרַבָּא דְּמוֹרִיָּסָא – מעשה באותה ספינה מלאה מוריים דְּאִתִּי
לְגַמְלִיאֵל דְּעֵבֹר – שהגיעה לנמל עכו, אוֹתֵיב – הושיב רַבִּי אֲבָא דְּמִן
עֵבֹר נְטוּרִי בְּהָדָה – שומרים על הספינה שישמרו שלא יטילו יין
במוריים. אִמֵּר לִיה רַבָּא לְרַבִּי אַבָּא, מה מועיל שכעת ישמרו על
הספינה, הלא עַד הָאִידִנָּא – עד עתה מֵאֵן נְמָרָה – מי שמר על
הספינה, ויתכן שכבר הטילו יין במוריים. אִמֵּר לִיה רַבִּי אַבָּא, עַד
הָאִידִנָּא (לְמֵאֵן) נִחְיוּשׁ לָהּ – עד עתה למה יש לנו לחשוש, אֵי
מִשּׁוּם דְּמַעְרְבֵי בִיה חֲמָרָא – אם משום החשש שעירבו במוריים יין,
אין לחשוש לכך, מפני שבמדינתו של עובד כוכבים זה שהביא את
המוריים בספינה, קִיסְתָּא וְכו' (מדה) דְּמוֹרִים בְּלוֹמָא – נקנית בזוה,
ואילו קִיסְתָּא דְּחֲמָרָא – אותה מדה של יין נקנית בְּאַרְבָּעָה לִזְמֵי –
בארבעה זווים, ואין לחשוש שהטיל הגוי יין במוריים, מפני שהיין יקר
מהמוריים, אולם כאן עכבו שהיין זול מהמוריים, יש לחשוש שיערב
יין במוריים. אִמֵּר לִיה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי יוֹרְאָה, מדוע אין לחשוש
דְּלִמָּא אִידִי דְּצוּר אָתוּ – שמא עובד כוכבים זה הגיע עם הספינה
לעכו דרך שפת הים הסמוכה לצור, דְּשׁוּן חֲמָרָא – ששם היין זול
מהמוריים. אִמֵּר לִיה רַבִּי יוֹרְאָה, הָתָם – בשפת ימה של צור, עֵקִילִי

קלב עבודה זרה דף לה עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש)

מבבל – משמע מזה דאסורי הנאה שרו פרישיוהו – שפרש של איסורי הנאה מותר בהנאה, שהרי החלב הכנוס בקיבה של העולה הוא כמו פרש, והוא מותר בהנאה. ודקאמר ליה – וממה שאמר רבי יהושע לרבי ישמעאל שהטעם שחכמים אסרו גבינת עובדי כוכבים באכילה הוא מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, וקא מהדר ליה – והשיב לו רבי ישמעאל, אם כן למה לא אסרוהו – את הגבינה בהנאה, מבבל – משמע מזה דעבודת כוכבים אסור פרישיוהו – שפרש של עגלי עבודת כוכבים אסור בהנאה. לאחר ששאל רבי ישמעאל את רבי יהושע מדוע לא אסרו גבינות עובדי כוכבים בהנאה, לא השיב לו רבי יהושע, אלא 'השיאו לדבר אחר'. שואלת הגמרא: ולמהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה – היה לרבי יהושע להשיב לרבי ישמעאל שלא אסרו גבינות עובדי כוכבים בהנאה, משום שאף על פי שהגבינה נעשתה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, מכל מקום האיסור אינו קיים בעין, ואינו נראה, וראיה לדבר שאיסור שאינו קיים בעין פקע איסורו, דהא – שהרי מוריים לרבנן דלא אסרוהו בהנאה, מאי מעמא אין המוריים אסור בהנאה, לאו – האם לא משום דליתיה לאיסורא בעיניה – שהאיסור אינו קיים בעין, משיבה הגמרא: אמר, אין זה דומה, כיון שיש לחלק בין מוריים ובין גבינת עובדי כוכבים, שבמוריים אכן לא אסרוהו בהנאה משום שהאיסור אינו קיים בעין, אולם דהא – בגבינת עובדי כוכבים, כיון דאקמיה קא מוקים – שקיבת עגלי עבודת כוכבים, שהיא אסורה בהנאה, מעמידה את הגבינה וכלומר הופכת את החלב שהיא דבר לח לגבינה שהיא דבר גוש, חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה – הרי זה נחשב כמו שהאיסור קיים בעין, כיון שמה שהגבינה קשה הרי זה בא מכח איסור הנאה. שנינו במשנה (לעיל כט): שלאחר ששאל רבי ישמעאל את רבי יהושע מדוע לא אסרו גבינות עובדי כוכבים בהנאה, לא השיב לו רבי יהושע, אלא השיאו לדבר אחר וכו', אמר לו, ישמעאל, היאך אתה קורא 'כי טובים דודיק מיין' או 'כי טובים דודיק'. אמר לו, 'כי טובים דודיק'. אמר לו, אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עלי, לריח שמנקין טובים. הגמרא מבארת את הפסוק 'כי טובים דודיק מיין'. מבררת הגמרא: מאי – מהו פירוש הפסוק 'כי טובים דודיק מיין' (שיר השירים א ב). מבארת הגמרא: כי אתא – כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר, אמרה בנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, עריבים עלי דברי דודיק – דברי סופרים, יותר מיניה של תורה – מעיקר התורה שבכתב. הגמרא מבארת מדוע לא השיב רבי יהושע לרבי ישמעאל, ומה רמז לו בפסוק זה. שואלת הגמרא: מאי שנא האי קרא דשייליה – במה מיוחד פסוק זה שדווקא עליו שאל רבי יהושע את רבי ישמעאל בתשובתו אליו. משיבה הגמרא: אמר רבי שמעון בן שזי, ואיתימא – ויש אומרים שאמר זאת רבי שמעון בן אמי, מרישה דקרא קאמר ליה – מתחילת הפסוק השיב רבי יהושע לרבי ישמעאל ורמז לו תשובה, שבתחילת הפסוק 'כי טובים דודיק מיין' נאמר 'שקני מנשיקות פיהו', אמר ליה רבי יהושע, ישמעאל אחי, חשוק – סגור שפתותיך זו בזו ואל תפתח להשיב – ואל תדקדק להקשות מה הטעם שאסרו גבינות עובדי כוכבים באכילה ולא בהנאה. שואלת הגמרא: מאי מעמא לא השיב רבי יהושע לרבי ישמעאל מהו הטעם לגזירת החכמים. משיבה הגמרא: אמר עולא, ואיתימא – ויש אומרים שאמר זאת רב שמואל בר אבא, שהטעם הוא מפני

שגזרה חדשה היא – שבעת האחרונה גזרו על גבינת עובדי כוכבים, ואין מפקפקין בה – ואין חוקרים לפרש את טעמה. לאחר שהביאה הגמרא שהיא גזירה חדשה, מבררת הגמרא: מאי גזירתא – מהי הגזירה שמחמתה אסרו גבינות עובדי כוכבים. מבארת הגמרא: אמר רבי שמעון בן שזי אמר רבי יהושע בן לוי, משום ניקור – יש לחשוש שמא העובד כוכבים הניח את החלב כשהוא גלוי, ובא נחש וניקר בחלב והטיל בו ארס, והדבר אסור משום סכנה. שואלת הגמרא: ולימא ליה – מדוע לא השיב רבי יהושע לרבי ישמעאל שהטעם הוא משום ניקור. משיבה הגמרא: בדעולא, דאמר עולא, כי גזר גזירתא כמערכתא – כאשר היו גוזרים גזירה בארץ ישראל, לא מנלו מעמא – לא היו מגלים את טעם הגזירה עד תריסר ירחי שתא – עד שעברו שנים עשר חדשים מעת הגזירה, מפני שחוששים דלמא איבא איניש דלא סבירא ליה – שמא יש אדם שאינו סובר את טעם הגזירה, ואתי לזוללי בה – ויבוא מתוך כך לזלול בה, אבל כאשר החכמים אינם מגלים את טעם הגזירה, כולם מקבלים עליהם את דברי חכמים וסוברים שחכמים חששו מאיזה מכשול ולכן גזרו עליו. מנהגה בה רבי ירמיה – הקשה על שמועה זו, אלמא מעתה – לפי טעם זה שגזירת גבינה היא משום גילוי, גבינה רבשה של עובדי כוכבים תשתרי – תהיה מותרת, וכן אם נעשתה הגבינה מחלב יטון של עובדי כוכבים תשתרי – תהיה מותרת. דאמר רבי חנינא, משקה יבש – שנתייבש מותר באכילה ואין חוששים בו משום גילוי, מפני שאילו היה נחש מטיל בו ארס אין הארס מניח ללבש – להתייבש, וכן משקה יטון שנתגלה כשהיה חדש ונתיישן מותר בשתיה ואין חוששים בו משום גילוי, מפני שאילו היה נחש מטיל בו ארס אין הארס מניח לישן – להתיישן. הגמרא מביאה טעמים אחרים לאיסור גבינות עובדי כוכבים: אמר רבי חנינא, טעם האיסור הוא לפי – מפני שאי אפשר ליה – לגבינה שתהיה בלא צחצוחי – טיפות חלב בין הגומות שיש בגבינה, וחלב שעובד כוכבים חלבו בלא שיהודי ראהו אסור בשתיה מפני החשש שמא עירב בו חלב בהמה טמאה האסור מן התורה. ושמואל אמר שהטעם הוא מפני שמעמידין אותה קיבת נבילה, ועור קיבת נבילה הוא המעמיד את הגבינה ודופק אותה מחלב שהיא דבר לח לגבינה שהיא דבר גוש, ודבר המעמיד אינו בטל. מקשה הגמרא: ממה שנקט שמואל 'עור קיבת נבילה' משמע שרק גבינה שהועמדה על ידי עור של קיבת הנבילה אסורה באכילה, הא אבל גבינה שהועמדה על ידי הקיבה גופא – עצמה, שריא – מותרת באכילה, ומי אמר שמואל הכי – וכי יתכן שכך אמר שמואל, והתנן – והלא שנינו במשנה (חולין טז), חלב הקרוש בתוך קיבת העובד כוכבים ושל נבילה, הרי זו אסורה באכילה, והיונין בה – והקשינו בגמרא (שם טז) על משנה זו, אמר דעובד כוכבים לאו נבילה היא – וכי קיבת עובד כוכבים אינה נבילה, ומדוע כפלה שמואל, ושתה גם קיבת עובד כוכבים וגם קיבת נבילה, ומדוע קתני שמואל, אכן לא נכתבו במשנה שני דברים אסורים, אלא חדא קתני – דבר אחד שנינו במשנה, דהיינו חלב הקרוש בתוך קיבת שחיטת עובד כוכבים ששחיתו היא נבילה, אסורה באכילה. ועל כל פנים מבואר במשנה, שכדי שהגבינה תיאסר אין צריך שיעמידו אותה בעור קיבת נבילה, אלא אף אם העמידוה בקיבה עצמה, גם אז היא אסורה, ומדוע אמר שמואל כאן שאם העמידוה בעור קיבת נבילה היא אסורה, שמשמע מדבריו שאם העמידוה בקיבה עצמה היא מותרת. מתרצת הגמרא: לא קשיא,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' ב

הוא חוזר ומבריא, אם כן דחכריה נמי דרר בריא – החתול של חבירו גם כן יחזור ויבריא, ויהא מותר להשקותו, ואילו מהברייתא משמע שהדבר אסור. מתרצת הגמרא: וימנין דבעי לזבונא ומפסיד ליה מיניה – פעמים שירצה חבירו למכור את החתול קודם שהבריא, וכיון שנחלש הרי הוא מפסיד בזה שהופחת מחירו, ולכן אין לו להשקות את החתול של חבירו.

הגמרא עוברת לדון בדין יין נסך וסתם יינם: אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בן בתירא, שלשה יינות הן – שלש דרגות איסור הן ביין של נכרי. הדרגה הראשונה, יין נסך – יין שודאי ניסכוהו לאילילים, הרי הוא אסור בהנאה, ומטמא טומאה חמורה כטומאת מת, והיינו שמתמא אדם וכלים, ומטמא גם על ידי משא וטומאת אהל. ושיעור טומאתו הוא כבבירה.

מבלל דאיסורי הנאה – כי עולה, והוא הדין לשור הנסקל, שרי פרשיהו. דברי דודיק
– דברי סופרים. מינה – עיקר, תורה שבכתב. חשוק שפתותיך – כדמרגמנין
"חשוקיהם" – וכבושיהן. ואל תבחל להשיב – ואל תוקדק להקשות לו. גורה חדשה
– מקרוב גזרו על הגבינה. ואין מפקפקין בה – ואין מפרשין טעמה כדמפרש ואזיל.
"מפקפקין" לשון חטיט' בדבר סתום

לפשפש, ובלעו פרוייד' כמ' (סוכה טו, א):
מפקפק ונטל אחת מביתיים. לא מגלו
טעמא – למה גזרו עליו. דלמא איכא –
דלית ליה ההוא טעמא, ולא בדיל מיניה
ומולול בה. אבל השתא דלא מגלו טעמא
דמלתא – בדלי מיניה כולי עלמא, דסברי:
קמו רבנן במלתא דאיתי מיניה חורבא, ואנן
הוא דלא בקיאינן בטעמא. יבש מותר – כל
גילוי שיבש – מותר, דארס של נחש אילו
היה שם לא היה מניחו ליבש. ישן מותר וכו'
– יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים. והמתין
להם עד שנתישנו – מותר, דאי היה בו ארס
של נחש לא היה מניחו ליישן. לפי שאי
אפשר לגבינה בלא צחצוחי חלב – בין גומא
של גבינה נשאר מן החלב. וחלב שחלבו גז
ואין ישראל רואהו אסור, דלמא עריב ביה
חלב טמא. וחלב טמא אינו עומד, ואם עירב
טמא בטהור – הטמא נשאר עם נסיוני
דחלבא הסהור שקורין מישגא. וחלב טמא
אסור מן התורה, ובבבורות (ו, ה) ילפינן לה.
יש לחוש שבגוממת נשאר ממנה. בעור קיבת
נבלה – ועור לאו פירשא הוא, ואסור. ופי'
אמר שמואל – דעור קיבת נבלה דאסורה,
אבל קיבה עצמה דנבלה, דהיינו חלב הקרוש
הכנוס במעי הטלה, שריא, אלמא פירשא
בעלמא הוא.

כאן

מבלל דאיסורי הנאה שרו פרשיהו; ומדקאמר ליה:
מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודה זרה, וקא
מהדר ליה: אם בן למה לא אסורה בקיבה – מבלל
דעבודה זרה אסור פרשיהו. ולהדר ליה: משום דליתיה
לאיסורא בעיניה, דהא מוריין לרבנן דלא אסורוהו
בהנאה, מאי טעמא, לאו משום דליתיה לאיסורא
בעיניה? – אמר: הכא, בין דאוקמיה קא מוקים, חשיב
ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה. "השיאו לרב
אחר" וכו'. מאי "פי טובים הדין מין"? פי אתא רב
דימי אמר, אמר נסת ישראל לפני הקדוש ברוך
הוא: רבוננו של עולם, עריבים עלי דברי דודיק ויתר
מינה של תורה. מאי שנא האי קרא דשייליה? אמר
רבי שמעון בן פוי, ואיתימא רבי שמעון בר אמי,
מרישיה דקרא קאמר ליה: "שקני מנשיקות פיהו",
אמר ליה: ישמעאל אחי, חשוק שפתותיך זו בזה ואל
תבחל להשיב. מאי טעמא? אמר עולא, ואיתימא רב
שמואל בר אבא: גורה חדשה היא, ואין מפקפקין בה.
מאי גזירתא? אמר רבי שמעון בן פוי אמר רבי יהושע
בן לוי: משום ניקור. – ולימא ליה: משום ניקור! –
דעולא, דאמר עולא: פי גזרי גזירתא במערכא, לא
מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא, דלמא איכא איניש
דלא סבירא ליה ואתי ללולולי בה. במדף בה רבי ירמיה:
אלא מעתה, יבשה תשתרי, וישן תשתרי; דאמר רבי חנינא: יבש מותר – אין מניחו ליבש,
ישן מותר – אין מניחו לישן! אמר רבי חנינא: לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב.
ושמואל אמר: מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה. הא קיבה גופא שריא; ופי אמר
שמואל הכי? והתנן: קיבת הגוי ושל נבילה – הרי זו אסורה; והוינן בה, אטו דגוי לאו
נבלה היא? ואמר שמואל, חדא קתני: קיבת שחיטת גוי – נבלה אסורה! – לא קשיא,
כאן

טמא. וקשה: דאם בן הזה ליה לרבי ירמיה למימר "אלא", כיון דהדר ביה משנאי קמא ועוד, דאטו מי חיישין דגוי שוטה הזה שעירב בו חלב טמא אף על פי שהוא יודע שאינו עומד
לכן פירש רבינו תם דקאי אמאי דהוה פריך: יבשה תשתרי, ומשני: דאפילו כשהוא נראה ישן – לעולם נשאר הארס בתוך חלחולות הגבינה ביני אטפי. ורבינו יצחק הביא ראייה מן הירושלמי
לדברי רבינו תם, דקאמר: חלב הגוי למה אסור? משום גלוי. ועינניהו אמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני ארס הנתון בין הנקבים. ופירוש "יעמיד" – ויבשנה, אבל ארס הנתון בו,
וקשיא שניה קיימא אנבינה, כלומר גבינה שיעשו מיהא תישתרי, דארס הוא אינו מניחו ליבש! ומסיק: מפני ארס הנתון בין הנקבים, כמו שמתירין בתלמודנו. ואשכחן אין לפרש כפירוש הרב
רבינו אלחנן, דקאי אחלב, והכי פריך: למה אסורוהו משום גלוי, יעמידנו ואם יש בו ארס לא יעמוד, דהכי מקשה התלמוד גבי חלב טמא בסמוך. דליתיה, דהא לא מצינו בשום מקום שיניח
חלב להקפות בשביל ארס הנתון בו. מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה – ואם תאמר: מאי איירא נבלה? אפילו שחוטת נמי אסורה משום בשר בחלב! ויש לומר: דדוקא נקט נבלה,
דאז איכא בה איסורא דאורייתא, אבל בשחוטת משום בשר בחלב ליכא איסורא דאורייתא, דצונן בצונן הוא. ואף על גב דאוקמיה קא מוקים, אינו אסור אלא מדרבנן. ומ' אמר שמואל
הכי – הוא הדין דהוה מצי למפרך בפשיטות ממתניתין דחולין (קטז, א), אלא משמואל אשמואל ניחא למפרך. חדא קתני קיבת שחיטת גוי נבלה היא – תימה: לפי מה שפירש רבינו תם
סוף "כל הבשר" (חולין קטז, ב) שיש חילוק בחלב הקיבה, שאותו שהוא קרוש לא נאסר מעולם אף קודם חזרה, דפירשא בעלמא הוא שאינו ראוי אלא להעמידה. אבל חלב הצלול שאינו
ראוי להעמידה כלל, מתחלה היו מחשבים חלב גמור, וחזרו בהם מתוך קושיא דקיבת העולה דשורפה היה אף על פי שאי אפשר שלא יתערב מחלב הצלול עם הקרוש. ולפירוש זה קשיא,
אמאי לא משני הכא: כולה קודם חזרה, והכא דקתני גבי העמדה מיירי בקרוש, ולכך דייקין: הא קיבה גופא שריא, והתם דלא מיירי בהעמדה מיירי בקרוש. ודע: דאין צלול
מעמיד, דמכל מקום אין הגויס בוררין אותו כל כך שלא ישאר מן הצלול, ומדקאמר שמואל בעור קיבת נבלה, משמע: הא קיבה גופא שריא, ואף על פי שנשאר שם מן הצלול כדפירשתי
שאין הגויס טורחים לבררו. ואומר רבינו תם: כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת הגוי, דהא טעם האיסור הזה משום ניקור כרבי יהושע בן לוי, דקיימא לן הלכה כרבי יהושע
בן לוי אף לגבי רבי יוחנן, וכל שכן לגבי שמואל, דהא (עירובין מז, ב) שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. וכן פסק רבינו תנאל, וכן בסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כרבי יהושע בן
לוי בכל מקום. וגם דברי רב אדא בר אבהו אינם כלום, כיון שאינו אותו רב אדא בר אבהו שהיה תלמידו של רבא, שהיה בתראה, שהרי החזירו דבריו קודם דברי רב חסדא ורב נחמן
בר יצחק שהיו קדמונים יותר מרבא. וגם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק עמודי בקישה. וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא, כדפירשתי לעיל (גבי) שלא (עמוד) כפירש רש"י,
שהרי אין הגויס שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד. אלא ודאי אין הטעם אלא משום נקור, ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לרושץ משום גלוי. ואין לומר דרבי שמעון
וצריך מנין אחר להחזירו, כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין, כמו שאפרש לקמן גבי יין נסך (נז, ב), וגם בדרכה מקומות יש שאוכלים אותם מפני שמעמידין
אותם בפריחים, וגם גאונים נרבוהו החזירו אותם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפריחים. מיהו, במקומנו שמעמידין בקיבה, אומר הרב רבינו יצחק בן הרב רבינו חיים שיש טעם קצת לאסור
מפני שמולחין הקיבה בעורה ואיכא איסור בדבר בחלב, דמלית הרי הוא כרותה. ואני ראייתו מקומות שהן מעמידים בנבלת דבר אחר מלית.

מפני שמעמידין בשורף ערלה – וערלה של גוים אסורה, כמו שנפרש בפרק חמישי ועבודה זרה טג, ב דבור המתחיל אין עורדין בעזרת השם יתברך. **דבריהם** המכוסין ממנו מתגלין לו – פירוש: שבני אדם מגלילין לו ריחוק, לפי שנהנין ממנו עצה ותושיה, כמו שמפרש במסכת אבות (פרק ו משנה א). **לגבינה** איכא דקאי בניי אטפי – פירוש: ליקח חלב מן

הגוי לעשות גבינה. אבל לעיל גבי ליקח גבינה של גוי ליכא למיחש לחלב טמא. כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו חלב טמא, כיון שאינו עומד. **מכלל** דאיכא למאן דשרי – מודקאמר: פת לא הותרה בבית דין – מכלל דאי בעי היה שרי ליה, אלמא לא פשט איסורו. ומכאן סמכו עתה לאכול פת של גוים, כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל, ויש לסמוך על דברי רבן שמעון בן גמליאל ורבי אלעזר בר צדוק דאמרין אין גורזין גורה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בו. ועוד ראייה, דאמר לקמן (לו, א): בימינו תתיר אף את הפת, ולא הניח להתיר אלא משום דהוה קרו ליה "בית דין שריא", ואחריו באו בית דין אחר שהתירוהו. ועוד, דאמרין בירושלמי דפרקין ובפרק קמא דשבת: פת עמדו עליו והתירוהו. ומי שנוהר מפת של גוים מותר לאכול עם מי שאינו נוהר בקערה אחת אף על פי שטעם פת גוי מתערב בפת ישראל, דאין להחמיר לאסור על ידי תערובת, כדאמר בפרק קמא דחולין (ו, א) דלא גורז על תערובת דמאי. וכחאי גונא במנא דגוים שרי, דליתיה לפת בעיניה, דלא גורז אלא היכא דאיתא בעיניה.

ושייך לדף לו, א] **ולפתה** – פירש הקונטרס: פליטתה, ונראה שאנוה פליטה באה מבח השמן שהריקו מכלי האיסור, כדאמרין לקמן (עה, א) או מולגן במי יתיים. ולשון זילוף קצת קשה, שלא מציינו זילוף רק לשון שפיכה, כמו: תעשה זילוף (פסחים ב, ב).

שלהן. רבי ובית דינו התירו השמן. והשלקות, ובכשין שדרבן לתת לתוכן וין וחומץ, וטירת טרופה, וציר שאין בה דגה פלכות שוטטת בו, והחילק, וקורט של חליתיה, ומלח שלקונגידית – הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה. **גמרא** חלב למאי ניהוש לה? אי משום איחלופי – מהור חיור, מלא ירוק; ואי משום איערוכי – ניקום, דאמר מר: חלב מהור עומד, חלב מלא אינו עומד! – אי דקא בעי לגבינה – הכי נמי; הךא במאי עסקינן – דקא בעי ליה לכמכא. – ונשקול מיניה קלי וניקום! – פון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי, ליכא למיקם עליה דמילתא. ואיבעית אימא: אפילו תימא דקבעי לה לגבינה, איכא דקאי ביני אטפי. "והפת". אמר רב פהא אמר רבי יוחנן: פת לא הותרה בבית דין. – מפלל דאיכא מאן דשרי? – אין, דכי אתא רב דיימי אמר: פעם אחת רצא רבי לשדה והביא גוי לפניו פת פורני מאפה סאה, אמר רבי: פמה נאה פת זו, מה ראו חכמים לאוסרה; מה ראו חכמים? משום חתנות! אלא, מה ראו חכמים לאוסרה בשדה. פסבון העם: התיר רבי הפת, ולא היא, רבי לא התיר את הפת. רב יוסף ואיתמא רב שמואל בר יהודה אמר: לא כך היה מעשה, אלא אמרו: פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים, אמר רבי: אין פאן פלטר? פסבון העם לומר: פלטר גוי, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל. אמר רבי חלב: אפילו למאן דאמר פלטר גוי – לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל, אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא. ורבי יוחנן אמר: אפילו למאן דאמר פלטר גוי – הני מילי בשדה, אבל בעיר לא, משום חתנות. איבי הוה מנפית ואכיל פת אפי מצרי, אמר להו רבא, ואיתמא רב נחמן בר יצחק: לא תשתעו בהדיה דאיבוי, דקאכיל לחמא דארמאי. "והשמן שלהן". שמן – רב אמר: דניאל גור עלי, ושמואל אמר:

דקיימי בגבינה. ביני אטפי – בתוך הגומות שבגבינה, וחיישין שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות. **פורני** – הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד. וכל תנור שבמשנה קטן הוא, ומקום שפיתו שתי קדירות, ופיו למעלה. לאוסרה בשדה – דליכא למיחש לאימשובי, דאקראי בעלמא הוא. **מנפית** – נושר. **אבי מצרי** – בשדות אצל המצרים. ושייך לדף לו, א] **ולפתה** = פליטתה, שפולטין ומזעזעין שמננות איסור שבלעו.

כאן קודם חזרה – אותה משנה דשחיטת חולין, דקיבת גוי נבלה ואסורה, נשנית קודם שחור בו רבי יהושע מדבריו שאמר לו לרבי ישמעאל: מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה, וסבר לאו פירשא היא. **ומאן לאחר חזרה** – דף דשני שמואל: מפני שמעמידין אותה בעור, אבל קיבה עצמה שריא – לאחר חזרה שחור בו רבי יהושע מפני תשובתו של רבי ישמעאל. **ומשנה** –

הנשנית בשחיטת חולין (קטו, א), קודם חזרה, לא זוה ממקומה – לא עקרה לגמרי, דהואיל ונשנית נשנית, אבל אין הלכה כמותה, שהרי חזר בו. **שמעידין אותה בחומץ** – שהחומץ מעמיד חלב. ולקמן פרץ לה: אם כן ליתסר בהנאה בקטפא דגווא = בשרף היוצא מן העץ, אבל בקטפא דפרי = בשרף הפירי עצמו. **מגולה ריחה נדרף** – והיינו דכתיב "שמן תורק שמך", כשמגלץ אותה ומריקין שמנה, כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים – אז יצא לך שם. **מתגליל לו** – מעצמן בלא טורח, כשהוא מלמדן. **משנה** רבי ובית דינו התירו את השמן – לא גרסינן, דהא לאו איהו שרייה אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שרייה, כדאמר בגמרא: מסתמך ואילו רבי יהודה נשיאה, ורבי יהודה נשיאה דגמרא היינו רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברבי, שהיה בימי האמוראים. והכי נמי אמרין בגמרא: רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל חזרה בו, ואילו רבי – בנו של רבן שמעון בן גמליאל היה, כדאמרין ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פד, ב). והשלקות – כל דבר שבישלו גוי, ואפילו בכלי טהור. וכולהו משום חתנות. ובכשין – לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ. וטירת = מין דגים קטנים מלוחים. **טרופה** – שטרפה ונשתברו הדגים ואין ניכרין, הלכך חיישי לטמאים. וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו – שדרך כלבית ליגדל מאלה בציר של דגים טהורים, ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל כלבית בו, והיא עצמה טמאה. והחילק – מין דגים קטנים טהורים, והיא סולתתה ואין לה סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשת, וקיימא לן דמותה, ואמר בגמרא: מפני מה אסורה? מפני שעירבונה עולה עמה – דגים טמאים הדומים לה, הלכך, לא שנה טרופה ולא שנה אינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם, דדמו ליה ולא מניכרי. אבל טרית – אין שקך דומה לה, הלכך כי אינה טרופה שריא. חליתיה = מין פירי הוא שקורין לזריא בלעז, ומחתיבין את קרטיז בסכין, ואסור משום שמננותא דסכיןא. ופלה שלקונגידית – מפרש בגמרא (עבודה זרה לט, ב). **גמרא** ניקום – עימדינו על ידי קיבה לגבינה. **לכמכא** – מאכל קלי = מעט. **נסיובי** = מישוגא. **ליכא למיקם עליה דמלאת** – שמא תתערב בו חלב טמא, וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי, הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים לאכול. אבל לגבינה סלקא דעתא השהא דמותה. ואי בעית אימא – אפילו לגבינה נמי אסור. **דאיכא** – נסיובי

לזריא

עבודה זרה דף לה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קלה

לְצִלּוֹתָיִי שֶׁל פְּלִיטִין – שֶׁמֶן אֶפְרַסְמוֹן בַּעַל רֵיחַ טוֹב, שְׂכַאשֶׁר הָיָא
מְגֻנָּה לְרִיחָה נִדְרָה, וְכַאשֶׁר הָיָא מְכֻּוּשָׁה אֵין רִיחָה נִדְרָה, וְזוֹה שְׂנַאמֶר
'שֶׁמֶן תּוֹרֵק שֶׁמֶן', שְׂכַאשֶׁר מְגַלִּים אֶת צִלּוֹתָיִי הַשֶּׁמֶן וּמְרִיקִים הַשֶּׁמֶן
לְכָלִי אַחֵר רִיחוֹ נִדְרָה, וְכֵן כַּאשֶׁר תַּלְמִיד חָכֵם מַלְמֵד תּוֹרָה לְתַלְמִידִים,
אִז יֵצֵא לוֹ שֶׁם טוֹב. וְלֹא עוֹד אֱלָא שְׂתַלְמִיד חָכֵם הַמַּלְמֵד תּוֹרָה
לְאַחֲרִים דְּבָרִים שְׂמֻכּוֹסִין מִמֶּנּוּ מְתַנָּלִין לוֹ בְּלֹא טוֹרָה כִּשְׂהוּא
מַלְמֵד, שְׂנַאמֶר 'עֲלֻמוֹת אֶהְבֵּד', קָרִי בִּיה – קָרָא בַּפֶּסֶק 'עֲלֻמוֹת',
דְּהֵינּוּ דְּבָרִים הַמְּכֻּסִּים וְנַעֲלָמִים מִמֶּנּוּ. וְלֹא עוֹד אֱלָא שְׂמֻלָּא דְּהַמּוֹת
אוֹהֵב וְלֹא מִמִּית, שְׂנַאמֶר 'עֲלֻמוֹת אֶהְבֵּד', קָרִי בִּיה 'עַל מוֹת',
דְּהֵינּוּ מִי שֶׁמִּמּוֹנָה עַל הַמּוֹת הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ. וְלֹא עוֹד אֱלָא שְׂנַחֲלָה
שְׁנֵי עֲלֻמוֹת, אֶחָד הָעוֹלָם הַזֶּה וְאַחֵר הָעוֹלָם הַבָּא, שְׂנַאמֶר
'עֲלֻמוֹת', קָרִי בִּיה 'עוֹלָמוֹת'.

משנה

בַּמִּשְׁנָה לַעֲלִיל (כֹּסֵט) הִתְבַּאֵר אֱלוֹ דְּבָרִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּרִים
בַּאֲכִילָה וּבִהְנָאָה, וּמִשְׁנָה זוֹ מְבַאֵר אֱלוֹ דְּבָרִים אֲסוּרִים רַק בַּאֲכִילָה
וּמוֹתֵרִים בִּהְנָאָה. וְאֵלּוֹ דְּבָרִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה
מִדְּבָרֵי חֲכָמִים, וְאֵין אִיסוּרֵן אִיסוּר הִנָּא, וְיֻכַּל לְמוֹכְרֵן אוֹ לִיהֲנוֹת
מֵהֶם הִנָּא שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ אֲכִילָה. חֲלָב שֶׁחִלְבוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וְאֵין
יִשְׂרָאֵל רוֹאֶהוּ, אֲסוּר בַּאֲכִילָה, שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׁהָגִי עֵירֵב בְּתוֹכוֹ חֲלָב
מִבְּהֵמָה טְמֵאָה. וְהַפֶּת וְהַשֶּׁמֶן שֶׁלֶּהֶן אֲסוּרִים, רַבִּי יוֹסֵף דִּינֵי הַתֵּירוֹ
אֶת הַשֶּׁמֶן. וְהַשֶּׁלֶקוֹת – דְּבָרִים הַמְּבוֹשָׁלִים עַל יַד גִּי, אֲסוּרוֹ אוֹתוֹ
חֲכָמִים בַּאֲכִילָה מִשּׁוּם גְּזִירַת חֲתָנוּת. וְכַכְּשֵׁין – דָּגִים אוֹ יִרְקוֹת וְכֵן
רֹאשׁ אוֹ רַגְלֵי בְּהֵמָה שְׂכּוּבָשִׁים אוֹתָם בְּמִים וּמִלֵּךְ שֶׁדָּרְכָן שֶׁל הָגִים
לְתֵת לְתוֹכָן יוֹן וְחוֹמִין – אוֹ חוֹמֵן, וְאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה שְׂמֹא נִתְּנוּ
לְתוֹכָן יוֹן, וְסֵתִים יֵינֵם אֲסוּר. וְיִמְרִית מְרוֹפֶּה – מִין דָּגִים קִטְנִים טְהוּרִים
מִלּוּחִים, כְּתוּשִׁים דָּק דָּק בְּקַעְרָה, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין נִיכָר מֵרֵאשִׁית, וְאֵין
רוֹאִים אֶת סִימְנֵי הַטְּהוּרָה שֶׁלָּהֶם שֶׁהֵם סַנְפִּיר וְקַשְׁקֶשֶׁת, חֲשֵׁשׁוֹ חֲכָמִים
שְׂמֹא עֵירֵב בְּהֵם הָגִי דָּגִים טְמֵאִים. וְצִיר שֶׁל דָּגִים טְהוּרִים, שְׂאֵין בָּהּ
– בַּחֲבִית שֶׁל הַצִּיר דִּנְהָ בְּלִבִּית שׁוֹטְטֶת בּוֹ – דָּג קֶטַן טְמֵא הַגְּדֵל
מֵאֲלִיר רַק בְּצִיר דָּגִים טְהוּרִים, וְאֵם שֶׁבְצִיר תַּעֲרֹבֶת מִדָּגִים טְמֵאִים
אֵין דָּג הַכְּלִבִּית גָּדֵל בּוֹ, וּמִכִּיּוֹן שֶׁאֵין בָּהּ כְּלִבִּית סִימֵן הוּא שִׁישׁ בְּצִיר
זֶה תַּעֲרֹבֶת דָּגִים טְמֵאִים, וְלִכְךָ אֲסוּרוֹתוֹ חֲכָמִים בַּאֲכִילָה. וְהַחִילָק –
מִין דָּג קֶטַן טְהוֹר שְׂכַשְׁהוּא קֶטַן אֵין לוֹ סַנְפִּיר וְקַשְׁקֶשֶׁת וְעֵתִיד לִגְדֹלָם
אַחֵר שִׁיגְדֵל, וְאֲסוּרוֹתוֹ חֲכָמִים מִשּׁוּם שְׂדִיגִים מִמִּינִים אַחֲרִים טְמֵאִים
מִתַּעֲרָבִים עִמּוֹ, וְאֵין נִיכָר אִיזָה דָּג טְהוֹר וְאִיזָה טְמֵא לִפִּי שְׁלֹשִׁינֵהֶם
אֵין סִימְנֵי טְהוּרָה. וְקוֹרֵשׁ שֶׁל חֲלָתִית – קֶלַח שֶׁל חֲלָתִית, וְאֲסוּרָה
חֲכָמִים מִשּׁוּם שֶׁהָגִים חוֹתְכִים אוֹתָהּ בִּסְכִין שְׁחוֹתְכִים עִמּוֹ שֹׂאֵר
דְּבָרִים, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שְׂמֹא יֵשׁ עַל הַסְכִּין שׁוֹמֵן נְבִילָה וְיִבְלַע בַּחֲלָתִית.
וְמִלֵּךְ שֶׁלֶקְנֻדִּית – מִלֵּךְ שְׁנוּהָגִים לְאוֹכְלָה נַחְתוּמֵי רוּמִי. כָּל אֱלוֹ
שְׁשִׁינֵי חֲרִי אֱלֹי אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וְאֵין אִיסוּרֵן אִיסוּר הִנָּא.

גמרא

שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנֵיתֵינוּ, חֲלָב שֶׁחִלְבוּ גִּי וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֶהוּ אֲסוּר בַּאֲכִילָה,
הַגְּמָרָא מְבַרֵּרַת מֵאִיזָה טַעַם הוּא נֶאֱסָר. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: חֲלָב, לְמֵאִי
נִיחֹשׁ לָהּ – מִשּׁוּם אִיזָה טַעַם נִחוּשׁ לְאוֹסְרוֹ, אִי מִשּׁוּם אִיחֻלּוּפִי – אֵם
מִשּׁוּם שִׁיחֲלִיפּוֹ הָגִי בַּחֲלָב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵין לְחוּשׁ לִכְךָ, שְׁהִי
מֵרֵאשִׁית שׁוֹנָה, שֶׁכֵּן חֲלָב מְהוּר מְרֵאשִׁית חִיּוֹר – לֵבָן, וְחֲלָב מְטָא
מְרֵאשִׁית יְרוֹק. וְאִי מִשּׁוּם אִיעָרוּכִי – וְאֵם מִשּׁוּם שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׂמֹא
עֵירֵב הָגִי חֲלָב טְמֵא בְּתוֹךְ הַחֲלָב הַטְּהוֹר, נִיקּוּם – יַעֲמִידֵנוּ הַיִּשְׂרָאֵל
אֶת הַחֲלָב לְגַבִּינָה, דְּאָמַר מֶרֶ חֲלָב מְהוּר עוֹמֵד – נַעֲשֶׂה גַבִּינָה, חֲלָב
מְטָא אֵינוֹ עוֹמֵד – אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גַבִּינָה, וּבִכְךָ יַדַּע הַיִּשְׂרָאֵל אֵם הוּא
טְהוֹר אוֹ טְמֵא.
מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אִי דְּקָא בְּעֵי – אֵם הַיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ אֶת הַחֲלָב לְגַבִּינָה,
הֵכִי נִמִּי – אֵבֵן יֻכַּל לַקְנוֹת מִן הָגִי וּלְבֻדְקוֹ אֵם הוּא טְהוֹר עַל יַד
שִׁיעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ גַבִּינָה. אֵלֹא הָבָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, דְּקָא בְּעֵי לִיה
לְכַמְכָּא – שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ אוֹתוֹ לְתַבְשִׁיל הָעוֹשִׂים אוֹתוֹ מִחֲלָב, וְלֹא
לַעֲשׂוֹתוֹ גַבִּינָה.

כָּאֵן – הַמִּשְׁנָה בַּמִּסְכָּת חוֹלִין הָאוֹמֶרֶת שֶׁחֲלָב הַכְּנוּס בְּתוֹךְ קִיבַת נְבִלָה
אֲסוּר בַּאֲכִילָה, נִשְׁנָתָה קוֹדֵם חוֹרָה – קוֹדֵם שְׁחוֹר בּוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
מִדַּעְתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁאִמֵּר לְרַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל (בַּמִּשְׁנָה לַעֲלִיל כֹּסֵט) שִׁטְעַם
הָאִיסוּר שֶׁל גַבִּינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מִשּׁוּם שְׂמַעְמִידִים אוֹתָהּ בְּקִיבַת
נְבִלָה, וְסֹבֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁחֲלָב הַכְּנוּס בְּקִיבַת הַבְּהֵמָה אֵינוֹ כַּפְרָשׁ,
דְּהֵינּוּ כְּלָלִים שְׂאִינִם מְגוּף הַבְּהֵמָה, אֵלֹא הוּא נִחְשָׁב כְּגוּף הַבְּהֵמָה
עַצְמָהּ, וְלִכֵּן אֲסוּר בַּאֲכִילָה, וְאֵילוֹ כָּאֵן – דְּבָרֵי שְׂמוּאֵל בְּסוּגֵינָנוּ
שְׂבִיאר שֶׁאִיסוּר גַבִּינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מִשּׁוּם שְׂמַעְמִידִים אוֹתָהּ
בְּעוֹר קִיבַת נְבִלָה וְלֹא בְּקִיבָה עַצְמָהּ, נִאֲמָרוּ לְאַחֵר חוֹרָה – לְאַחֵר
שְׁחוֹר בּוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִדְּבָרֵינוּ, וְאִמֵּר שִׁטְעַם אִיסוּר גַבִּינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים
אֵינוֹ מִשּׁוּם שְׂמַעְמִידִים אוֹתָהּ בְּקִיבַת נְבִלָה, אֵלֹא מִשּׁוּם שְׂמַעְמִידִים
אוֹתָהּ בְּקִיבַת עֲגָלִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וְעַל כֵּךְ הִקְשָׁה לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל
שֶׁאֵם כֵּן תִּהְיֶה הַגְּבִינָה אֲסוּרָה גַם בְּהִנָּא, וְלֹא הִשִּׁיב לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
וְלִכֵּן בִּיאר שְׂמוּאֵל שִׁטְעַם הָאִיסוּר הוּא מִשּׁוּם שְׂמַעְמִידִים אֶת הַגְּבִינָה
בְּעוֹר קִיבַת נְבִלָה, וְלִפְיֵךְ הַגְּבִינָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה אֶךְ מוֹתֵרַת
בְּהִנָּא. וְאָף עַל פִּי שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹר בּוֹ, הַמִּשְׁנָה בַּמִּסְכָּת חוֹלִין לֹא
זוֹה מְקַוָּמָה – לֹא עֲקֵרוֹה לְגַמְרִי וּמַחְזִק אוֹתָהּ, אֵלֹא כִיּוֹן שְׁנִשְׁנִית
נִשְׁנִית, אֶךְ אֵין הַלֵּכָה כְּמוֹתָהּ, שְׁהִי בַּמִּשְׁנֵיתֵנוּ מְבֹאֵר שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
חוֹר בּוֹ מִדַּעְתּוֹ.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁכָּה לְהַבִּיא טַעְמִים נוֹסְפִים לְאִיסוּר גַבִּינַת עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים: מִי מְלָכִיא מִשְׁמִיָּה דְּרַב אֲדָא בְּרַ אֶהֱבָה אִמֵּר, שִׁטְעַם
אִיסוּר אֲכִילַת גַבִּינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מִפְּנֵי שְׂמַחֲלִיקֵן אֶת פְּנִיָּה
שֶׁל הַגְּבִינָה בְּשׁוֹמֵן חִיּוֹר, וְלִכֵּן הַגְּבִינָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה. רַב הִסְדָּא
אִמֵּר, מִפְּנֵי שְׂמַעְמִידִין אוֹתָהּ – אֶת הַגְּבִינָה בְּחוֹמִין – עַל יַד חוֹמֵן,
וְחוֹמֵן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֲסוּר בַּאֲכִילָה שְׁהִי הוּא עֹשִׂי מִיּוֹן נֶסֶךְ.
רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק אִמֵּר, מִפְּנֵי שְׂמַעְמִידִין אוֹתָהּ – אֶת הַגְּבִינָה
בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה – עַל יַדִּי שֶׁרַף שֶׁל פִּירוֹת עֶרְלָה, וְעֶרְלָה אֲסוּרָה
בַּאֲכִילָה.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: כָּמֵאֵן – כִּדַּעַת אִיזָה תֵּנָא נִאֲמָרוּ דְּבָרֵי רַב נַחְמָן בְּרַ
יִצְחָק שִׁטְעַם אִיסוּר גַבִּינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הוּא מִשּׁוּם שְׂמַעְמִידִים אֶת
הַגְּבִינָה בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה, כִּי הָאִי תֵּנָא – כִּדַּעַת תֵּנָא זֶה, (דְּתַנִּיא)
[דְּתַנִּין] בַּמִּשְׁנָה (עֶרְלָה פ"א מ"ו), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִמֵּר, הַמַּעֲמִיד חֲלָב בְּשֶׁרֶף
הָעֶרְלָה לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ גַבִּינָה, אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׂהוּא פִּירִי – שֶׁהִשְׁרַף הוּא
כַּפְרִי, אוֹלֵם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹלֵק עָלָיו וְסֹבֵר שֶׁהַמַּעֲמִיד בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה
מוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁרַף אֵינוֹ כַּפְרִי. וְלִכְאוּרָה דְּבָרֵי רַבִּי נַחְמָן בְּרַ יִצְחָק הֵם
כִּדַּעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאֵיךְ אִמֵּרֵם לַדַּעַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא:
אֲפִילוּ תִּימָא – אֲפִילוּ אֵם תֵּאֲמַר שְׂדִירֵי רַב נַחְמָן בְּרַ יִצְחָק הֵם כִּדַּעַת
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, עַד כָּאֵן לֹא פִּלְגִין – לֹא נִחְלַק רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עָלֵיהֶם דְּרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר אֱלֹא בְּקִמְפָא דְּגוּזָא – בְּשֶׁרֶף הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ, שֶׁאֵם יֵצֵא מֵעֵץ
שֶׁל עֶרְלָה סוֹבֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהַגְּבִינָה שְׁהוּעֵמְדָה עַל יָדוֹ מוֹתֵרַת, מִפְּנֵי
שְׂדִין שֶׁרַף זֶה כַּעַן לֹא כַּפְרִי, אֲבָל בְּקִמְפָא דְּפִירָא – בְּשֶׁרֶף הַיּוֹצֵא
מִן הַפִּירוֹת, מוֹדִי – מוֹדָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׂדִינוּ כַּפְרִי וְהַגְּבִינָה שְׁהוּעֵמְדָה
עַל יָדוֹ אֲסוּרָה. וְהֵינּוּ דְּתַנִּין – וְזוֹה שְׁשִׁינֵנוּ (עֶרְלָה שם), אִמֵּר רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ, שְׂמַעְתִּי בְּפִירוֹשׁ שְׂהַמַּעֲמִיד בְּשֶׁרֶף הָעֵלִין וּבְשֶׁרֶף הָעֵקְרִין
– הַעֲנִפִים, מוֹתֵר, וְהַמַּעֲמִיד בְּשֶׁרֶף הַפְּגִין – בְּשֶׁרֶף הַיּוֹצֵא מִן הַפִּירוֹת
שֶׁלֹא הִתְבַּשְׁלוּ כָּל צִרְכָם, אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׂהוּא פִּירִי – שְׂדִין הַשֶּׁרֶף
כִּדִּין הַפִּירוֹת עַצְמָם.

הַגְּמָרָא מִקְשָׁה שְׁלִדַּעַת שְׁנֵי הָאוֹמֶרֶאִים יֵשׁ לְגַבִּינַת הָעֵבוֹם לַחֲיוֹת
אֲסוּרִים אֶף בְּהִנָּא. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: כִּין לְרַב הִסְדָּא שְׂבִיאר טַעַם
הָאִיסוּר שֶׁל גַבִּינַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מִפְּנֵי שְׂמַעְמִידִים אֶת הַגְּבִינָה עַל
יַד חוֹמֵן, וְכִין לְרַב נַחְמָן בְּרַ יִצְחָק שְׂבִיאר טַעַם הָאִיסוּר מִפְּנֵי
שְׂמַעְמִידִים אֶת הַגְּבִינָה בְּשֶׁרֶף הָעֶרְלָה, תִּתְּקֶר – תִּיאֲסֵר הַגְּבִינָה אֶף
בְּהִנָּא, שְׁהִי יוֹן נֶסֶךְ וְעֶרְלָה אֲסוּרִים בְּהִנָּא, וּמוֹדָה גַבִּינַת עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים אֲסוּרָה רַק בַּאֲכִילָה וּמוֹתֵרַת בְּהִנָּא. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: קִשְׂיָא
– אֵבֵן קֶשֶׁה הַדֵּבֵר.

הַגְּמָרָא דוֹרֶשֶׁת אֶת הַפֶּסֶק 'לְרִיחַ שְׂמִינִךְ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוֹרֵק שֶׁמֶן עַל
כֵּן עֲלֻמוֹת אֶהְבֹּר': דְּרִשׁ רַב נַחְמָן בְּרַיָּה דְּרַב הִסְדָּא, מֵאִי דְּכִתְבִּי
(שִׁיר הַשִּׁירִים א' א) 'לְרִיחַ שְׂמִינִךְ טוֹבִים', לְמַךְ תַּלְמִיד חָכֵם דוֹמָה,

הגמרא מבררת האם יש חשש גילוי כשהיה אדם ישן בצד מים
המגולים: שְׁמָעִיה – שמשו דְּרַב חֶלְקִיָּה בַּר טוֹבִי, אֵינִלְיָא הָהוּא
קִיסְתָּא דְּמִיָּא – נתגלו לו מים בכמות מסוימת המכונה 'קיסתא'
וְהָיָה נִימָה נִבְּתָה – וישן בצד המים, אֵתָא לְנִבְיָה דְּרַב חֶלְקִיָּה בַּר טוֹבִי
– בא השמש לרב חלקיה בר טובי ושאלו כיצד ינהג במים הללו, אָמַר
לִיה רַב חֶלְקִיָּה, הָרִי אֲמָרו חכמים אִימַת יִשְׁן עֲלֵיהֶן – פחד האדם
הישן מוטל על הנחשים, שחושש הנחש שיהרגו ואינו בא לשנות
ממים שאדם ישן בצידם, וכיון שישנת בצד המים אין בזה משום
גילוי. הוסיף רב חלקיה ואמר, וְהָיָה מִיָּלִי – דבר זה, שאימת הישן על
הנחש, היינו בְּיָמָמָא – ביום, שאין דרך לישן זמן רב, וחושש שיקץ
האדם משנתו ויהרגנו, אָבֵל בְּלִילְיָא, לֹא – אבל בלילה שדרך בני
אדם לישן זמן רב, אין הנחש חושש לשנותם, ואין תועלת בכך
שהאדם ישן בצד המים, אלא המים אסורים משום גילוי.
דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין דינו של רב חלקיה נכון, אלא לֹא שְׁנָא
בְּיָמָמָא וְלֹא שְׁנָא בְּלִילְיָא – אין חילוק בין היום ללילה, אִימַת יִשְׁן
עֲלֵיהֶן לֹא אֲמָרִינָן – אין אומרים שפחדו של האדם הישן מוטל על
הנחש, אלא אין הנחש חושש מכך, ואף אם היה אדם ישן בצד המים
המגולים, הרי הם אסורים משום גילוי.
הגמרא דנה האם יש להזהר ולהמנע משתיית מים אצל גוי או
אלמנה: רב, לֹא שְׁתִּי מִבֵּי אֲרַמְאָה – לא היה שותה מים של נכרי,
וְאָמַר טַעַם לְמַנְהֵג, משום שהנכרים לֹא זָהִירִי – אינם נזהרים בְּגִילּוֹי,
ויש במים שלהם חשש סכנה. אבל מִמֵּי מִבֵּי אֲרַמְלָתָא – מבית
אלמנה ישראלית, שְׁתִּי – היה שותה, אף על פי שאינה בקיאה
בהלכות גילוי, וְאָמַר רב טַעַם לְמַנְהֵג, סִיבָא דְּנִבְכָּא נִקְיָא –
מסתבר שעדיין היא נוהגת כמו שהורגלה בחיי בעלה, ומדקדקת
בהלכות גילוי.
ואילו שְׁמוּאֵל נהג באופן הפוך, לֹא שְׁתִּי מִיָּא מִבֵּי אֲרַמְלָתָא – לא
היה שותה מים שבאו מבית אלמנה, אָמַר, לִית לָהּ אִימָתָא דְּנִבְכָּא
וְלֹא מִיבְסִיָּא מִיָּא – כיון שמת בעלה אין אימתו עליה ואינה מקפידה
על כיסוי המים. אָבֵל מִבֵּי אֲרַמְאָה שְׁתִּי – אבל מים של גוי היה
שותה, וביאר טעמו, נָהִי דְאֵינִלְוִיָּא לֹא קָפְדִי – אמנם אין גוים
מקפידים לכסות מחשש שתיית נחש, אך אֲמַנְקְרוּתָא מִיָּהָא קָפְדִי –
על נקיון המים הם מקפידים, ומכסים את המים כדי שלא יפול לתוכם
לכלוך, ולכן אפשר לסמוך על כך ולא לחשוש משום גילוי.
אִיבָא דְאָמְרִי – ויש אומרים, שרַב לֹא שְׁתִּי מִיָּא מִבֵּי אֲרַמְאָה, אָבֵל

מִבֵּי אֲרַמְלָתָא שְׁתִּי – לא היה שותה מים של גוי, אך היה שותה מים
של אלמנה, וכמבואר בלשון ראשון, אך שְׁמוּאֵל היה מחמיר וְלֹא
שְׁתִּי מִיָּא לֹא מִבֵּי אֲרַמְאָה, וְלֹא מִבֵּי אֲרַמְלָתָא – לא של גוי ולא
של אלמנה.
הגמרא מביאה עוד סוגי יינות שאין לחשוש בהם משום גילוי: אָמַר
רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, שְׁלֹשׁ סוגי יינות הֵן, וְאִין בְּהֶן מְשֻׁם איסור גִּילּוֹי,
וְאִלוּ הֵן, יֵין חָד – חריף, שאין נחש שותה ממנו. יֵין מָר, שמתוך
מריירתו נמנע הנחש מלשתותו. ויֵין מְתוֹק, שהמתיקות פוגמת את
טיבו כל סוג, ואין הנחש תאב לשתות ממנו. מבארת הגמרא מה
הוא כל סוג, 'חָד', זהו מִיָּלָא חֲרִיפָא – מִיין יֵין חוֹק, חסר מתיקות
וטעמו כטעם החומץ, דְּמִצְרִי זֵינִי – אשר מרוב חריפותו נבקעים
הנאדות שהוא נתון בתוכם. 'מָר', זהו יֵין נֶקָא – מִיין רע ומר. 'מְתוֹק',
חולִיָּא – יֵין הנעשה מענבים שבראש הגפן, שמחמת השמש הזורחת
עליהם תמיד נעשים מתוקים יותר מדאי, וטיבו של היין הנעשה מהם
נפגם.
רב חָמָא מְתִנִי לְעִילְוִיָּא – היה שונה ומבאר שהשינוי שנעשה
בשלשה יינות אלו הוא שינוי לשבח, 'חָד', היינו חָמַר וּפְלִפְלִין – יֵין
שהוסיפו בו פילפלין ונעשה חריף מחמתם. 'מָר', היינו יֵין שלצורך
רפואה נתנו בו אֲפִסְיָנִין – לענה, שהיא עשב מר. 'מְתוֹק', היינו מִי
בָאָרְג – משקה משובח. וכל שלשה אלו אין נחש שותה מהם.
הגמרא מביאה דין של יֵין נוסף: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, 'קָרִינָא',
אִין בּוֹ מְשֻׁם איסור גִּילּוֹי. מבארת הגמרא: מָא – מה הוא קָרִינָא,
אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, חָמְרָא חֲלִיָּא דְאֵתִי מַעֲסִיא – יֵין מתוק שהובא
ממקום ששמו עסיא.
אָמַר רַבָּא, וּבְמַקְוָמוֹ – אבל במקום שנעשה היין, והיינו בעסיא, יֵשׁ
בּוֹ מְשֻׁם איסור גִּילּוֹי. מבארת הגמרא: מָא מַעֲסִיא – מה הטעם לכך,
משום שבאותו מקום חָמַר מְדִינָה הוּא – יֵין המקום הוא, כלומר, בני
עסיא רגילים בשתייתו במקום יין רגיל, ואף הנחשים רגילים בו
ושותים ממנו, הגם שאין טעמו כטעם שאר יינות העולם.
הגמרא מבארת את דין היין שהתחיל להחמיץ: אָמַר רַבָּא, הָאִי
חָמְרָא דְאֶקְרִינִי – יֵין שנפגם טעמו והחל להחמיץ, אך אינו חומץ
ממש, עַד תֵּלְתָא יוֹמִי – עד שלשה ימים מעת שנפגם הטעם, יֵשׁ בּוֹ
מְשֻׁם גִּילּוֹי – צריך לכסותו כדי שלא ישתה ממנו נחש, וכן יש בו
מְשֻׁם יֵין נֶסֶךְ, אם נגע בו עובד כוכבים, משום שעדיין דינו כיון לכל
דבר,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' ב

כוכבים מְקוּנִיא לגבי חֲמִין בְּפֶסְחָ, דְּבָעוּ מִיְנִיה מְמַרְיָר – ששאלו
את אמימר, הֲנִי מֵאִנִּי דְקוּנְיָא – אותם כלי חרס המצופים בעופרת,
שהיה בהם חמץ, מַה לְאִשְׁתַּמוּשֵׁי בְּהוֹ בְּפִסְחָא – האם מותר
להשתמש בהם בפסח, או שיש לחשוש שנבלע חמץ בכלי,
וכשישתמשו בכלי החמץ הבלוע בו יתערב במאכל המונח בכלי.
ומבארת הגמרא, דְּרִיקָא לֹא תִיבָעִי לָךְ – אם הכלי ירוק, לא תהיה
לך שאלה, משום דְּמִצְרָפִי וְכִלְעִי – שהרי יש בכלי מחפורת של צריף
שהיא אדמה הבולעת מאד, וְאִסְרִי – והכלים אסורים בפסח, אלא
בִּי תִיבָעִי לָךְ – באיזה אופן יש לשאול שאלה זו, בְּחִוּרִי וְאוֹכְבִּי –

בכלים לבנים או שחורים, מָא – מה הדין, האם חוששים שנבלע
בהם חמץ או לא. ומוסיפה הגמרא לבאר את השאלה, בִּי אִית בְּהוֹ
– כשיש בכלים אלו קְרִטְפוּנִי – סדקים ובקעים, לֹא תִיבָעִי לָךְ – לא
תהיה לך שאלה, משום דְּוִדְאִי בְּלָעִי – שבדאי נבלע בכלים חמץ,
שהרי במקום הסדקים אין עופרת, וְאִסְרִי – והכלים אסורים בפסח,
אלא בִּי תִיבָעִי לָךְ – באיזה אופן יש לשאול שאלה זו, בכלים דְּשִׁיעִי
– חלקים שאין בהם סדקים, מָא – מה הדין, האם חוששים שנבלע
בהם חמץ או לא. אָמַר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

א מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיו עמו מעות¹⁸ ויש לו חמורו וגם יש עמו נכרי לא יניח פיסו על חמורו מפני שהוא מצוה על שביתתו אלא יתנו לו נכרי להוליכו לו בשבת עד מקום שביתתו שהוא תוך התחום ממקום שקידש עליו היום ולמוצאי שבת לוקחו ומפני ואף על פי שלא נתן לו שכר על זה שנמצא מורח בשביל ישראל¹⁹ ואף על פי שנתן לו משחשבה הרי זה מותר מפני שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו²⁰ ואם לא נתיר לו טלטול המעות והולכה על ידי נכרי שאין איסורן אלא מדברי סופרים יבוא להוליכו בעצמו ויעבור על איסור של תורה²¹ ומכל מקום לכתחלה יש לו לתנו לו מבעוד יום ולא לטלטל מוקצה בשבת:

חלק ב סימן רסו, דין מי שהחשיך לו בדרך סעיף א

הלכתא רבא

א] והיו עמו מעות - לאו דוקא מעות אלא כל דבר בעל ערך בדוגמת מעות (אפילו אין בידו הרבה), אבל דבר שאינו בעל ערך (כגון פירות) - לא התירו אפילו יש לו הרבה מהן¹.
ב] מורה בשביל ישראל - שמדברי סופרים אסור לנכרי לטרוח בשבת בשביל ישראל².

ג] מעמיד עצמו על ממונו - אינו רואה ממונו הולך לאיבוד ונמנע מלהצילו.
ד] על איסור של תורה - והוא הדין לעבור על מעט מדברי סופרים מאשר שיעבור בזדון על איסור חמור מדברי סופרים³.

ציונים והוספות

1) בסעיף ה מדובר על משא כבד, ומשמע שאין הכוונה דוקא מעות, אמנם בקו"א סו"ק ב כותב לחלק בין מעות לפירות שבהם לא חששו שיעבור על איסור חמור, ומזכיר שזו הסיבה שבמכס התירו איסור קל אפילו כשאין הפסד מרובה - כיון שבדרך כלל זהו הפסד מרובה, משא"כ במרחץ דסימן רמג לא התירו אפילו

במקום הפסד מרובה - כיון שלרוב אינו הפסד מרובה.
2) כמבאר בריש סי' רמג, אבל אם נתן לו שכר על זה - נעשה הנכרי קבלן העובד בשביל עצמו.
3) להלן סעיף ו, קו"א סו"ק ב, והוא דווקא במקום שודאי יעבור על איסורים רבים מדברי סופרים, אבל בספק אם יעבור - אין מתירים לו שום איסור.

שולחן ערוך - הלכות מים אחרונים

ז יש אומרים שמים אחרונים אין צריכים ניגוב ויש מי שאומר שהמברך מנגב ידיו תחלה ואח"כ מברך אבל המסובין אינם צריכים לנגב לדברי הכל וגם במברך יש להקל בדברי סופרים עיין סי' קע"ג:
ח מים אחרונים נוטלים בכל מיני משקה אפילו בשמן ודבש וחלב מפני שהם מעבירין את הזוהמא חוץ מין שאין נוטלין בו מפני חשיבותו כמו שנתבאר בסי' ק"ס וקע"א.
ט וכן מים הפסולים לראשונים משום מלאכה או שינוי מראה כשרים לאחרונים:
י יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים מפני שאין מלח סדומית מצויה בינינו ומשום ידיים מזוהמות אין חוששין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרי זוהמא לנו.
יא ומכל מקום מי שהוא איסטניס ורגיל לרחוץ ידיו אחר הסעודה הרי הן לו ידיים מזוהמות וצריך ליטולן קודם ברכת המזון ואפילו רוצה לברך על היין באמצע הסעודה יקנחן קודם שיברך אבל נכון לכל אדם לזוהר במים אחרונים:

חלק א סימן קפא, דין מים אחרונים סעיפים דט

שולחן ערוך - הלכות ברכת המזון

א יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד וצריך לחזור אחריה כדרך שמחזרין אחר כל מצות שהן חובה ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו ומצפה שיהיה לו אח"כ ואפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת.
ב ולפי זה אם שנים אוכלים יחד צריך כל אחד ליטול כוס לברכת המזון משא"כ בשלשה שמזמנים יחד המברך על הכוס מוציאם ידי חובתם מהכוס כמו שמוציאם מברכת המזון.
ג ויש אומרים שברכת המזון אינה טעונה כוס אלא כשמברכין בזימון ויש אומרים שאפילו בג' או עשרה אינה טעונה כוס לחובה אלא למצוה מן המובחר אם יש לו אבל א"צ לחזור אחריה כדרך שמחזרין אחר המצות שהן חובה (וכן נוהגין עכשיו) במה דברים אמורים בזימון אבל ביחיד א"צ כוס כלל אף למצוה מן המובחר ואפילו יש לו.
ד ויש מדקדקים כשמברכים ביחיד להניח הכוס על השלחן ולא לאחוז בידו כדי לצאת לדברי הכל שלהאומרים טעונה כוס אפילו ביחיד הרי הכוס לפניו ואחזיתו אינה אלא למצוה מן המובחר לדברי הכל (אבל מנהג העולם שלא לברך על הכוס כלל ביחיד ונכון מנהג זה על דרך הקבלה):
ה כוס ברכת המזון אינה אלא של יין ולא של שאר משקין

1 אפילו קבע סעודתו עליהם שכל כוס של ברכה לא תקנו אלא
2 מיין שהוא משמח אלקים ואנשים.

3 ובמקומות שאין היין מצוי והשכר או שאר משקין הם חמר
4 מדינה דהיינו שרוב אנשי המקום דרכם לקבוע עליהם סעודתם
5 כמו שקובעים על היין במקומות שהוא מצוי מברכים עליהם
6 ברכת המזון אף על פי שיש יין בעיר וכל שאין יין הרבה גדל
7 כדרך יום סביבות כל העיר אפילו גדל מעט סמוך לעיר וגם
8 מצוי הרבה יין בחנות אין זה נקרא מצוי כיון שהוא ביוקר
9 ובודאי אין רוב אנשי העיר קובעים תמיד סעודתם עליו.

10 ומכל מקום מצוה מן המובחר לברך על יין וכ"ש אם יש לו יין
11 בביתו שאין זה הידור כלל לברך על שאר משקים אלא א"כ יש
12 לו מעט לצורך קידוש שקידוש קודם לברכת המזון מפני שהוא
13 טעון כוס לדברי הכל ואף שאפשר לקדש על הפת מכל מקום
14 עיקר הקידוש נתקן על היין כמו שיתבאר בס' רע"א:

15 ג. וכל זה במשקים חשובים כשכר וכיוצא בו אבל משקים
16 גרועים כמו מה שקורין במדינות אלו (קווא"ס) או
17 (בארש"ט) אין להם חשיבות יותר ממים ואין מברכים עליהם
18 ברכת המזון אפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה
19 עליהם ואצ"ל קידוש והבדלה לפי שאינו נקרא חמר מדינה אלא
20 מה שיש לו חשיבות באותה מדינה כעין חשיבות יין בכל
21 המדינות.

22 ואפילו אינו שתיית רוב אנשי העיר אלא שותין אותו לפרקים
23 בלבד מפני חשיבותו כמו (מע"ד) במדינות אלו לא נגרע מפני
24 זה לברך ולקדש עליו כיון שזהו מפני חשיבותו שהוא חשוב
25 יותר מן השכר ולכן ראוי יותר לכוס של ברכה מן השכר וגם

26 הוא חמר מדינה יותר ממנו כיון שחשוב יותר שהרי כל מעלת
27 היין לכוס של ברכה אינו אלא מפני חשיבותו ולא מפני שהוא
28 רוב השתייה במקומות שהוא מצוי לרוב שהרי אף במקומות
29 ששאר משקים הם רוב השתייה אעפ"כ מצוה מן המובחר ביין
30 מפני חשיבותו א"כ כל משקה שחשוב יותר הוא קרוב ליין
31 יותר.

32 ומה שנהגו ההמון כששותין שכר בסעודה ואחר הסעודה
33 קובעים עצמם לשותות מי דבש ומברכין ברכת המזון על השכר
34 באמרם שהוא חמר מדינה הוא ביזוי מצוה והוא בכלל מה
35 שאמרו שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם ועוד כיון
36 שמי דבש חביב עליו מהשכר הוא מוקדם לברכה כמו שיתבאר
37 בס' רי"א:

38 ד. כוס של ברכה צריך שלא יהא פגום שאם שתה ממנו פגמו
39 ואפילו לא הקריב אליו את פיו אלא שפך לתוך פיו אבל
40 אם שפך ממנו לתוך ידו או לתוך כלי ושתה אין בכך כלום.

41 והוא שלא שפך אלא מעט בענין שעדיין שם מלא עליו או
42 שאח"כ שפכו לתוך כוס קטן ממנו והוא מלא או שזרק לתוכו
43 איזה דבר להגביה היין שיהא הכוס מלא שאינו צריך להיות
44 מלא כולו מיין כי די ברביעית רק שלא יהיה חסר.

45 ואפילו שתה מהכר או מחבית של חרס שהיא קטנה נפגם כל
46 היין שבהם אבל אם שתה מחבית של עץ שהיא גדולה אין
47 להקפיד ויש מחמירין ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שלא להניח
48 לשותות אפילו מפי ברזא מחבית גדולה:

חלק א סימן קפב, דין כוס ברכת המזון ושלא יהיה פגום טעיפים א-ד

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק:** העבודה ד"שמאל דוחה" בעשרת ימי
2 תשובה, שעל ידה זוכים ל"וימינו תחבקני" בחג
3 הסוכות

4 והנה אמרו רז"ל **אע"פ שאש יורד מלמעלה מן**
5 **השמים מצוה להביא** [אש] מן החדיומ, כדי לעשות
6 **הכנה לאש של מעלה שתירד ע"י זה.**

7 **ולחבין ענין זה בעבודת ה',** חנה ניש להקדים ולבאר
8 תחילה זה ש[הקב"ה נקרא "זורע צדקות ומצמיח
9 **ישועות".**

10 [להלן יבאר, שהענין ד"מצוה להביא מן ההדיוט"
11 (כהכנה לאש של מעלה) בעבודת השם, הוא ע"ד הענין
12 שעל ידי "זורע צדקות" באים ל"מצמיח ישועות"].

13 **וביאר ענין זה יובן בהקדים מה שכתוב שמאלו**
14 **תחת לראשי וימינו תחבקני.**

15 כדי להבין את התוכן הרוחני של האש שחייבים

16 להביא מן ההדיוט (שהוא כענין "זורע צדקות" שעל
17 ידו באים ל"מצמיח ישועות") - יש להקדים את
18 הפירוש הפנימי בכתוב "שמאלו תחת לראשי וימינו
19 תחבקני", שכדי לזכות ל"ימינו תחבקני" צ"ל קודם
20 "שמאלו תחת לראשי".

21 **פירוש וימינו תחבקני, שנמשך כל כך בחינות**
22 **"חסד דרועא ימינא", ו"ימין מקרבת" כל ניצוצות**
23 **וכל נשמות ישראל להיות מיוחדים לה' יחיד**
24 **ומיוחד לבדו, בדכתיב עם קרובו, עד שהוא**
25 **בבחינת חיבוק ממש, באדם המחבק לחבירו שאינו**
26 **יכול להפרד ממנו בשום אופן, וכך למטה נמשך**
27 **ונתגלה אהבה רבה לה' לבדו שלא ליפרד ממנו**
28 **ח"ו.**

29 ימינו של הקב"ה הוא בחינת חסד (חסד דרועא
30 ימינא), והרי "ימין מקרבת" - כלומר, שהוא יתברך
31 מקרב את הנשמות אליו שיהיו מיוחדות אליו יתברך,

מדריגה בעבודת ה' כפי שחושב) - רק כאשר מעמיק מחשבתו כיצד הוא רחוק מאד מה'.

ועל דבר זה סדרו רז"ל כל הוידויים שביום כפור שמתודים על נפשם ואומרים סדרנו תעבנו וכיוצא בהם, שמשפילים את עצמם לפני הקב"ה מאד ואומרים איך שהם רחוקים מאד ממנו ית'.

ענין אמירת הוידויים אינו רק לעורר באדם רגש של חרטה על חטאיו, אלא גם להשפיל את עצמו (בכלל) לפני הקב"ה ע"י ההתבוננות כמה הוא רחוק מאלקות.

והן הם הדברים המעוררים את האהבה והצמאון להיות אליו ית' תשוקתו.

זה גופא אינו אלא הכנה כדי לעורר בעצמו רגש האהבה להקב"ה, כי התעוררות אהבה לה' "כרשפי אש" באה על ידי שהאדם מרגיש עד כמה הוא רחוק מאלקות, שע"ז מתעורר בתשוקה וצמאון גדול להתקרב אליו ית', ולכן צריכים להקדים את העבודה ד"שמאל דוחה", ש"משפילים את עצמם. . איך שהם רחוקים מאד ממנו יתברך", וע"ז דוקא באים לרגש האהבה ("וימינו תחבקני").

ובזה יבא ויגיע להיות זוכה לבחינת ומעלת אהבה רבה שבחג הסוכות.

וכך הוא בסדר המועדים, דהזמן של "וימינו תחבקני" - גילוי חסדו של הקב"ה בנשמות ישראל, הבא לידי ביטוי בעבודה של "אהבה רבה לה' לבדו" - הוא בחג הסוכות. ומאחר שאי אפשר לזכות ל"וימינו תחבקני" בלי הקדמת "שמאל דוחה" כנ"ל, על כן קודם חג הסוכות בא יום הכפורים, שאז צריך האדם להתבונן בריחוקו מה' (שזהו ענין הוידויים שאומרים ביום כיפור).

וזהו זורע צדקות.

ע"פ משנת"ל בענין "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", שכדי לזכות לימין ואהבה צריך להקדים בחינת "שמאל דוחה" להשפיל את עצמו - יובן גם מה שהקב"ה נקרא "זורע צדקות ומצמיח ישועות".

כי הנה כנסת ישראל נק' בשם צדקה, על שם הפסוק בצדקה תבונני.

"כנסת ישראל" הוא כינוי בתורת הסוד לנשמות ישראל כפי שהן כלולות (ו"מכונסות") יחד במקורן למעלה, קודם ירידתן למטה. והיא נקראת "צדקה" על

ועל זה נאמר "וימינו תחבקני", שהקב"ה מקרב את ישראל אליו כל כך, עד לבחינת "חיבוק" (המורה על קירוב עצום כזה עד שאי אפשר להיות פירוד ביניהם), ולכן, על ידי קירוב ו"חיבוק" זה מלמעלה, בא האדם לידי אהבה רבה לה', עד שאי אפשר לו להפרד ממנו יתברך ח"ו.

אך לזכות למעלת ובחינת אהבה רבה זו "וימינו תחבקני", צריך להיות מתחלה בבחינת "שמאלו תחת לראשי", כי "שמאל דוחה", פירוש, שדוחה ומשפיל את האדם.

אי אפשר לזכות לקירוב זה דהקב"ה ("וימינו תחבקני") אלא ע"י הקדמת "שמאלו תחת לראשי" - ד"שמאל" ענינו דחי' ("שמאל דוחה"), והיינו מה שהאדם דוחה ומשפיל את עצמו (היפך בחינת הימין שהוא ענין של אהבה וקירוב).

כאשר ישים אל לבו ויעמיק דעתו ומחשבתו איך שהוא רחוק מה' בתכלית ח"ו, וכיוצא באלו הענינים, אשר כל זה נמשך מסטרא דשמאלא בנודע.

רגש ה"דחי" והשפלות מתעורר באדם ע"י ההתבוננות בגודל ועוצם ריחוקו מאלקות ח"ו.

ולא שיהי' בחינת שמאל של הקב"ה עצמו הוא הדוחה ח"ו, כי לא ידח ממנו נדח, אלא כאשר ישים [האדם] אל לבו וכו' [איך שהוא רחוק מה' כו'].

אע"פ ש"שמאלו תחת לראשי" קאי על שמאלו של הקב"ה, מ"מ אין הפירוש שהקב"ה עצמו דוחה את האדם ח"ו דהרי לא ידח ממנו נדח כתיב, אלא האדם הוא הדוחה את עצמו, ע"י שמתבונן במוח שבראש עד כמה הוא רחוק מה' (כנ"ל) ובזה דוחה ומשפיל את עצמו, בחינת "שמאל דוחה".

ונמשך ונשתלשל למטה בבחינת "תחת לראשי", פירוש, כאשר אני נוטל בחינה זו להמשיך למטה תחת לראשי, דהיינו בעומק מחשבותי, הרי אני בעצמי הוא הדוחה ומשפיל את עצמי ממדרגתי שהייתי מחזיק עצמי בעיני מתחלה.

וזהו דיוק "תחת לראשי", שהאדם הוא הממשיך בחינת "שמאל" - ענין הדחי' - "תחת לראשי", היינו לעומק מחשבתו. כלומר: כיצד בא האדם לבחינת "שמאל דוחה" (שהיא ההכרה שבאמת אינו באותה

1 שם הכתוב "בצדקה תכונני", פירוש "תכונני" - "קיום
2 ושמירת הבנין.. ע"ד שפת אמת תכון לעד דהיינו
3 שיתקיים לעולם, וכן אף תכון בל תמוט" - היינו
4 שצדקה היא קיומה של כנסת ישראל.

5 וגם כללות ישראל למטה מלאים מצות צדקה
6 וחסד.

7 נוסף לכך שכנסת ישראל (למעלה) נקראת בשם
8 צדקה, הנה גם בני ישראל למטה נקראים בשם צדקה,
9 להיותם מלאים מצות צדקה וחסד.

10 ובעשרת ימי תשובה הוא בבחינת זריעה.

11 ענין הצדקה - דהיינו כנס"י למעלה ובנ"י למטה
12 שנקראים צדקה על שם שמקיימים מצות צדקה וחסד -
13 הוא בבחינת זריעה ("זורע צדקות") בעשרת ימי תשובה.

14 [וממשיך לבאר תוכן ענין הזריעה בעבודת ה']:

15 כי כמו הגרעין שזורעין צריך לזרוע על גבי עפר
16 שנחרש היטב, משא"כ עפר קשה לא יורע ולא
17 יצמח בה כלל, כך כל המצות צדקה וחסד
18 שישראל עושין ומסגלין כל ימות השנה, הנה לא
19 יורע ולא יצמיח בה כלל ולא יעשה פרי למעלה,
20 כי אם על ידי בחינת עשרת ימי תשובה, שמשבירן
21 את לבם ודוחין ומשפילין את עצמם, כעפר שנחרש
22 בבחינת חרישה דמרפי ארעא.

23 על ידי קיום המצוות נמשך אור אלקי בכל
24 העולמות, וגם בנפש האדם המקיים את המצוה (גילוי
25 אור זה הבא כתוצאה מקיום המצוה היא ה"צמיחה"
26 ה"פרי") של המצוה.

27 ובלי הקדמת חרישה - היא המרירות ושכירת הלב
28 (בחינת "שמאל דוחה" הנ"ל) לא "יצמח" שום גילוי
29 אור מהמצוות שהאדם עושה.

30 וכן אנו רואים בחוש בעושי צדקה, שלא יתן כי
31 אם ע"י שישים את עצמו כעפר, משא"כ אם מחשב
32 את עצמו ליש ודבר, לא יתן כי אם איזה מותרות
33 ממה שיש לו, אבל לא יגיעו ועמלו וחיי נפשו
34 ממש, שלזה צריך לשכר תאוות לבו הנמשכים
35 מגסות רוחו, ולהחשיב את עצמו שוה כמו חבירו
36 המקבל ממנו, ומאי חזית דדמא דידך סומק טפי
37 כו', שיהי' לו מה לאכול ולשתות ולרש אין כל,
38 מאי שנא, ולמה יגרע, הלא אב א' לכולנו כו'.

39 ע"פ ביאור זה בענין חרישה וזריעה בעבודת
40 האדם, שהיא שכירת הלב והשפלת עצמו - יובן גם

41 הדיוק "זורע צדקות" דוקא, שענין הזריעה קשור
42 במעלת בנ"י שעוסקים בחסד וצדקה, שכן, הענין
43 דשפלות עצמו הוא תנאי עיקרי במצות הצדקה. כמו
44 שרואים בחוש, שצדקה אמיתית (שיתן מיגיעו ועמלו
45 וחיי נפשו ממש אל העני, ולא רק ממותרות שלו). היא
46 רק כשישים אדם את עצמו כעפר, ובמילא אינו מרגיש
47 שום חשיבות והגבהה על חבירו.

48 ועי"ז - הקדמת החרישה, שישים עצמו כעפר - נזרע
49 בחינת הצדקה הנ"ל.

50 [לאחרי שנתבאר ענין החרישה בעשי"ת, שעי"ז נזרעה
51 בחינת הצדקה - ממשיך לבאר שבימים שבין יוה"כ פ' לסוכות
52 ובחג הסוכות היא "הצמיחה" (היינו גילוי אור אלקי בנפש
53 האדם, שהוא ה"קירוב" ד"וימינו תחבקני"), שזהו ענין
54 "מצמיח ישועות" הבא לאחר הענין ד"זורע צדקות":]

55 ובימים שבין יום כפור לסוכות הוא בחינת
56 הצמיחה, עד שביום ראשון של חג הסוכות נגדל
57 ונצמח בחינת אברהם, חסד עליון בחינת וימינו
58 תחבקני הנ"ל.

59 ע"פ משנ"ת לעיל מובן, שהענין ד"זורע צדקות
60 ומצמיח ישועות" הוא ע"ד הענין ד"שמאלו גו' וימינו
61 תחבקני", שע"י שהאדם דוחה ומשפיל את עצמו
62 (שמאל דוחה) זוכה ל"ימין מקרבת", גילוי האהבה
63 שבלב.

64 וזהו ענין חג הסוכות הבא לאחר עשי"ת,
65 דבעשי"ת הוא זמן העבודה ד"זורע צדקות" כנ"ל,
66 ועי"ז "נצמח" ענין החסד והאהבה ("וימינו תחבקני")
67 במשך ד' הימים שבין יום כיפור לסוכות, וגמר
68 הצמיחה הוא בחג הסוכות, היא מדריגת אברהם,
69 שמדתו מדת החסד והאהבה כידוע.

70 וגם בחינת ומעלת אברהם הוא ע"י שאמר ואנכי
71 עפר ואפר, דהיינו בחינת עפר שזורעין בו ומצמיח
72 כנ"ל.

73 נתבאר לעיל שענין השפלות (ישים עצמו כעפר)
74 - "זריעה" - הוא תנאי עיקרי בנתינת צדקה ועשיית
75 חסד. וגם ענין זה מצינו באברהם אבינו (שמדתו מדת
76 החסד), שהי' שפל מאד בעיניו, כמ"ש "ואנכי עפר
77 ואפר", והיינו שחסדו של אברהם בא מצד שהי'
78 "משים עצמו כשיריים" ולכן הי' "עושה חסד עם כל
79 בריותיו אפילו עם הערביים והיתה ביתו פתוח לרווחה
80 מפני שהי' בעצמו בתכלית השפלות", וכן הי' משפיע
81 "מחיייו ולא ממותרות שלו"

1 [ועתה יבאר דיוק הלשון "מצמיח ישועות", שהצמיחה
2 (שהוא גילוי "ימין העליון") קשורה עם ענין של ישועה
3 דוקא:]

4 וזהו "מצמיח ישועות", והוא על דרך מ"ש הושיעה
5 ימינך, כי הנה כתיב השיב אחור ימינו, שבחינת
6 חסד והימין מלוכש בבחינת אחוריים, דברים
7 חיצוניים, וצריך להושיע ידו לו לחזור אל הקדושה.
8 כתיב "הושיעה ימינך", שצריך להושיע את בחינת
9 החסד והימין שתהי' רק בקדושה. דכאשר האדם
10 מושקע בתאוות הגוף ותענוגים גשמיים נאמר "השיב
11 אחור ימינו", פירוש, שהוא מלביש בחינת ימין וחסד
12 (כח האהבה) דקדושה בבחינת "אחוריים", היינו
13 דברים גשמיים שנקראים "אחוריים" ו"דברים
14 חיצוניים", להיותם רחוקים מאור פניו יתברך ומחוץ
15 לגבול הקדושה. וזהו ענין ה"ישועה" בבחינת "ימין"
16 ("הושיעה ימינך"), שמחזירים אותה אל הקדושה.

17 וזהו מ"ש "מצמיח ישועות", שהצמיחה (היא
18 גילוי "וימינו תחבקני" כנ"ל) פועלת ישועה בבחינת
19 ימין.

20 [לאחר שנתבאר הענין ד"זורע צדקות ומצמיח
21 ישועות", בהקדם ביאור הענין ד"שמאלו תחת לראשי
22 וימינו תחבקני" - חוזר לבאר מאמר רז"ל שאע"פ שהאש
23 ירדה מן השמים, מ"מ, מצוה להביא מן ההדיוט:]

24 וזהו שאמרו רז"ל מצוה להביא מן ההדיוט, פירוש
25 הדיוט, היינו דברים תחתונים פשוטים וממילי
26 דהדיוטא.

27 היינו כאשר ישים האדם אל לבו להיות ממארי
28 דחושבנא כל מילי דהדיוטא, וכל המחשבה דבור
29 ומעשה אשר לא לה' המה שהיו בו כל ימיו, ואיך
30 שהוא רחוק מה' בתכלית ומשוקץ ומתועב בו,
31 שהוא בחינת שמאל דוחה בו, ונקלה עוד מזה
32 והי' שפל ונכזה בעיניו ומואס בחייו, ואז יתמרמר
33 מאד ויצעק אל ה' בצר לו, וכדכתיב צעק לבס.

34 ומרירות הזאת היא מביאתו לעשות הכנה לאש של
35 מעלה, הוא בחינת אהבת ה' שבנפשו האלהית,
36 שתתעורר ותתלהט בלבו כנ"ל:

37 ההבאה מן ההדיוט היא המרירות מחשבון הנפש
38 על כל מילי דהדיוטא אשר לא לה' המה, והיא ההכנה
39 להתגלות האש של מעלה - התעוררות האהבה
40 הטבעית שבנפש האלקית.

41 על דרך שנתבאר לעיל בענין "זורע צדקות מצמיח
42 ישועות", ו"שמאלו תחת לראשי (ועי"ז) וימינו
43 תחבקני", שדוקא על ידי הקדמת ענין החרישה,
44 שבירת הלב ודחיית והשפלת עצמו, אפשר שתהי'
45 הזריעה והצמיחה דענין המצוות והתגלות האהבה
46 (בחינת ימין).

ד"ה ושאתם מים בשטון פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

15 דחכמה כ"ח מ"ה ידחה גם החשך הגס המסתיר כו' וכנראה
16 בחוש בכל איש מישראל כאשר בחי' כח מ"ה שבנפשו מאיר
17 בתקפו שהוא בחי' ביטול עצמי ומקורי מצד שרשו בחכמ'
18 עילאה דאצי' שנק' אב כמו כי אתה אבינו כידוע אז יש
19 ביכולתו למס' על קדה"ש בפ"מ להפוך לבו הטבעי ברע
20 לטוב וכן להתעורר בתשובה שלימה בכלות הנפש בפ"מ
21 כתשובת ראב"ד שיצאה נשמתו בבכי' וזהו רק מצד אור
22 דחכמה (שלא הי' בה שבירה כלל וכמ"ש ימותו ולא בחכמה
23 להיותו בבחי' עה"ח שלמעלה מעה"ד) וע"כ בהאיר אור
24 דכ"ח מ"ה זה בכל מדה ומדה שבלב הטבעי יהופך לטוב
25 בהזדככות מן הקצה לקצה בבחי' עצמיות ולא לפי שעה
26 בלבד כמו מדת האהבה לא יומשך לרע כלל ולא יתלהב באש
27 זרה כלל וכלל מצד אמיתית הביטול וההזדה מכל עצמותו
28 לה' לבדו בעצם נקודות רצונו כל ימוט לעולם וד"ל:

1 (ג) והנה כדי להפוך הז' מדות רעות לגמרי מכל וכל אינו
2 אלא ע"י שרש ומקור המדות דוקא והוא בחי' אור
3 החכמה שנק' אב כידוע שהוא האור הראשון שממנו מקור
4 תולדות המדות דקדושה כי ז' המדות אינן רק נר' שמאירים
5 מאור החכמה וכידוע שהחכמה נק' אור וכמ"ש בזהר ע"פ יהי
6 אור כו' וכמו החכמה שלמטה היא תאיר אור השכל לראות
7 בעין השכל כל דבר הנעלם כמו איזהו חכם הרואה את הנולד
8 ועתיד להיות וכן מאיר עיני חכמים להורות את האמת מתוך
9 השקר וכמו שבהאיר אור ילכו בדרך הישר מה שאין כן
10 בחשך ילכו בדרך עקלתון והיינו שיטו מן הדרך האמת וז"ש
11 הכסיל בחשך הולך והיינו כאשר אור החכמה מאיר במדות
12 לא יטו ימין ושמאל לעולם ומפני ריבוי האור העצם דחכמה
13 במדות אז יאיר גם בחשך שהן המדות הטבעיות שמעורבים
14 ברע הרבה כנ"ל שיהופכו גם הם לטוב כי מפני האור העצם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

27 ית' הוא הידוע מציאותו שאנחנו נדע שיש בורא מקור
28 החיים המחיה ומהווה העולם אבל מהותו אינו נודע וע"ז
29 נאמר דלית מחשבה תפיסא ביה ר"ל להכיר מהותו ממש
30 שזה אינו מושג לשום נברא בעולם כדכתיב ופני לא יראו
31 (שמות ל"ג כ"ג), והנה דעת בל' התורה הוא המורה על
32 דבר ידיעת המציאות אבל על השגת המהות נופל ל' ראייה
33 שחוש הראות הוא כלי להשגת מהות דבר המוחש, והדעת
34 הוא השגת המציאות, ולכן נאמר מבשרי אחזה שהוא
35 תרגום ואחוריים של ראייה כי הראי' היא השגת המהות
36 והדעת הוא השגת המציאות, ולפי שבאלהות לא יתכן
37 השגת המהות אלא ידיעת המציאות בלבד לכן נאמר אחזה
38 תרגום ואחוריים של הראייה וכן הוא פי' הראת לדעת כי
39 הוי' הוא האלקים (דברים ד' ל"ה), כלומר ענין זה שה' הוא
40 האלקים תוכל להגיעו בבחי' דעת ממש והוא אמות חזק
41 כמו הראייה ממש שמה שאינו משיג מהותו אינו שום רפיון
42 ושינוי בחזק אמתית ברור מציאותו אצלו כאילו רואה
43 ממש מאחר שידוע מציאותו וכמשנת"ל בארוכה ממשל
44 הנפש, אלא שבהשגת מהות האלקות יהי' תענוג עצום
45 ונפלא לאין קץ ותכלית כי הוא מקור התענוגים וזוהי מעלת
46 הנביאים שנאמר בהם וירא אליו ה' וכו' (בראשית י"ח א')
47 ולע"ל יתגלה אלינו כמ"ש וראו כל בשר (ישעי' מ' ה') עין
48 בעין יראו (ישעי' נ"ב ח') כנודע ומ"מ יוכל כל משכיל על
49 דבר להתענג תענוג עצום ונפלא מרוב כל בידיעה זו
50 שיצייר בדעתו יחוד הש"י אע"פ שלא השיג מהותו ועד"מ
51 כמו ששמח העשיר מהון מרגליות הצרור ומונח אצלו
52 אע"פ שאינו רואה בעינו כל רגע וכמשנת"ל בלק"א פל"ג:

מצות האמנת אלקות

1 (ב) אך להבין דלכאורה יש סתירה לדברינו אלה שאנו
2 אומרים שמציאת ה' והיותו מחי' העולם אינו
3 בכלל אמונה אלא בבחי' דעת ממש ממאמר הידוע בזהר
4 דלית מחשבה תפיסא בי' כלל ומשמע שאין הנבראים
5 יכולים להשיג אותו ית' בדעתם והשגתם כלל, אך הנה
6 באמת אין מזה הריסה כלל והכל אמת ויציב, והוא עפ"מ"ש
7 הרמב"ם שהבורא ית' הוא הידוע מציאותו ולא מהותו
8 וכ"ה בכל ספרי האמת, ור"ל שאנחנו מצד פעולותינו נדע
9 שהוא נמצא אבל איננו מכירים איך ומה הוא וע"ז כתיב
10 החקר אלוה תמצא (איוב י"א ז'), וביאור ענין ידיעת
11 המציאות ולא השגת המהות מובן ג"כ במשל הנ"ל ממה
12 שהאדם יודע ומרגיש שיש בו נפש חיה מחמת שרואה גופו
13 בשר ודם חיים שזה ג"כ אינו אלא ידיעת המציאות בלבד
14 שזה ידוע לו בביורו שנמצא נפש בגופו אבל אינו יודע
15 ומכיר מהותה ועצמותה איך ומה היא, וגם אפי' איכות
16 התלבשותה בגופו איננו יודע איך הוא הגם שידוע בביורו
17 שמלובשת בכל רמ"ח איברי גופו שהרי מיד שיעלה ברצונו
18 לנענע ברגלו תתנענע הרגל תומ"י בלי שיהי' ואיחור כלל
19 ואילו ה' הנפש שורה במוחו ולבו לבד ומשם ה' הרצון
20 נמשך ברגל ואז תתנענע ה' צ"ל שהיית זמן בה שיהי'
21 סיפוק להילוך הרצון מן המוח ללב ואנחנו רואים היפך זה
22 שבו באותה רגע שיעלה הרצון יהיה תנועת הרגל, מזה
23 הוראה שהמחשבה ישנה ממש ברגל, והנה נתברר מציאות
24 התפשטות אור הנפש בכל איברי הגוף ועכ"ז אינו מכיר
25 אופן ההתלבשות וכ"ש שאינו מכיר מהות הנפש מה היא
26 וזהו ענין ידיעת המציאות ולא השגת המהות, וכמו כן הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

9 למעליותא, ולמה עשה כזאת, אלא עכצ"ל שהירידה היא
10 צורך עלי', וצ"ל מהו עלייתה. הנה שרש ענין ירידתה היא
11 בכדי לברר את הנה"ב, שהנה"ב שרשה מאד נעלה מבחי'
12 התהו שקדם לתיקון, רק שנפלה בשבה"כ, ולזאת ירדה
13 הנשמה חלק אלקה ממעל להפך ולברר את הנה"ב ע"י
14 בחי' אתכפיא ואתהפכא עד שבא לבחי' בכל מאדך הוא
15 בחי' בלי גבול, והגם שזהו בלי גבול האדם כמ"ש בכל
16 מאדך, מ"מ מחד ה' נמשך מלמעלמ"ט מבחי' מאד

1 ולהבין ענין אספקלריא שאינה מאירה בעבודה יובן
2 בהקדם ענין ירידת הנשמה בגוף דלכא' צ"ל
3 הלא הנשמה היא חלק אלקה ממעל, ועמדה באהוי"ר
4 לפניו ית' כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו, ולמה היתה
5 כזאת מלפניו ית' שתרד פלאי' ותתלבש בגוף ונה"ב
6 המעלימי' ומסתירים על אור ה' וקדושתו, ואפי' אחר כל
7 היגיעות לבוא לבחי' אהוי"ר הנה האהוי"ר אינם בערך
8 כלל נגד האהוי"ר שהיתה לה מקדם, והלואי תהי' השבתה

במד"ר נשא תוך פ"ט דר"ל (שהוא דך"ג) ע"פ ולקח הכהן
 מים קדושי' אין מים קדושי' אלא שנתקדשו בכלי ואלו הן
 מי כיוור, ולמה הי' המים מן הכיוור לפי שהכיוור לא נעשה
 אלא מן מראות הנשים, אותן נשים שאמרו האלקי' מעיד
 עלינו שיצאנו טהורות ממצרים, כשבא משה לעשות כיוור
 א"ל אלקי' באותן המראות עשה אותו שלא נעשו לשם
 זנות, והימנו תהיינה בנותיהם נבדקות אם הם טהורו'
 כאמותיהם. ונמצא כי המראות הללו הם בירור היצה"ר
 שהרי לא נעשו לשם זנות כ"א שקשטו בפני בעליהן בכדי
 להוציא צבאות ה' עם רב שהעמידו צבאות במצרי'. וענין
 הקישוט הוא בחי' העלאת מ"ן ע"ד אשה מזרעת תחלה
 יולדת זכר פי' שהאתעדל"ע שבא ע"י אתעדל"ת היא יותר
 ממקום גבוה ונעלה מכמו האתעדל"ע שנמשך שלא ע"י
 אתעדל"ת, שלכן כשהתעוררות נש"י נמשך מבחי'
 אתעדל"ע הבאה מלמעלה בעצמו, שהגם שהתעוררות זו
 היא ממקום ומדריגה גבוה, שהרי סיבת המשכה זו היא
 מצד בחי' כי חפץ חסד הוא וכמו שהי' בבריאת העולם,
 מ"מ אינו נמשך ומאיר בהם כ"א בבחי' חיצונית, וע"כ
 גם כשנמשך מזה אפי' בחי' הולדה והתפעלות בנש"י הוא
 רק בבחי' יולדת נקבה בחי' קטנות האהבה, משא"כ בחי'
 האתעדל"ע הבא מלמעלה נש"י ע"י קדימת בחי'
 העלאות מ"ן בבחי' ביטול ואתעדל"ת מלמטלמ"ע, והו"ע
 אשה היא בחי' כנס"י מזרעת תחלה אזי האתעדל"ע פועל
 להיות יולדת זכר שהוא בחי' אה"ר דבכל מאדך כו', לפי
 שאתעדל"ת זו נמשך מבחי' פנימיות נמשך להם ג"כ בבחי'
 פנימי' וגילוי לפעול ולהוליד בחי' אה"ר דבכל מאדך
 ובחי' פנימיות הלב כו'.

ד"ה וישם את הכיוור
 ש"פ פקודי, תרל"ב.

העליון ג"כ שלא כסדר השתלשלות כ"א נמשך מאור עליון
 שלמעלה מהשתלשלות, וזהו הנק' אספקלריא שאינה
 מאירה שכמו בגשמי' אספקלריא שאינה מאירה היא נעשה
 על ידי מסך שמסתיר כנ"ל, כן בעבודה הנה זה בא ע"י
 המסך דנה"ב שמסתיר ומעלי', ולהיותה מסך מסתיר אין
 יכולי' לראות דרך בה באו"י כמו ע"י אספקלריא המאירה,
 אך מפני שאין המסך מסך עב שהוא מסתיר לגמרי שהרי
 יכולי' לאכפי' בבחי' אתכפיא ואתהפכא אזי נעשה מזה
 בחי' או"ח, כמו בזכוכי' שע"י המסך דק שמסתיר שלא
 יראו דרך בה או"י נעשה בחי' או"ח שלא הי' מקודם
 שהסתיר, ויכול לראות עי"ז אור חדש היינו שיכול לראות
 גם מאחוריו עד"מ, והגם שהרא' היא ע"ד אספקלריא
 שאינה מאירה דמות לבד, מ"מ ע"י בחי' זו יכולי' להגיע
 לראות מה שע"י אספקלריא המאירה אין יכולים לראות,
 וכענין שנא' כי לא יראני, ומ"מ ע"י אספקלריא שאינה
 מאירה אמר ישעי' ואראה כו', וכמו"כ יובן שאחר
 שנתהפכה נה"ב אז ע"י בחי' בכל מאדך ניתוסף אור
 המאיר ג"כ יותר מקודם שהיתה הנשמה בגוף, וה"ז ירידה
 צורך עלי' כו' שע"י דאתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה
 ומאיר שלא ע"פ סדר השתלשלות וזהו הנק' אספקלריא
 דלא נהרא.

ועפ"ז יובן ענין הכיוור שנעשה ממראות הצובאות שמש
 לא רצה לקבלם שהם עשויים ליצה"ר וכענין
 הנה"ב שמסתיר ומעלי' כו' עד כו' א"ל הקב"ה אלו חביבי'
 עלי מן הכל, שה"ז הוא בירור היצה"ר ונה"ב שכל ענין
 הבריאה וירידת הנשמה בגוף הוא בשביל זה, ולכן נעשה
 עי"ז בחי' אור חוזר דאספקלריא שאינה מאירה, וכמארו"ל

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

על פסוק אתם עדי בענין התהוות האותיות בחינת
 התחלקות שזהו על ידי המדות דוקא. אבל מצד החכמה
 אין בחינת התחלקות באותיות כו'. והיינו לפי שהחכמה
 היא בחינת מ"ה בתכלית הביטול הרי הוא בבחינת תכלית
 האחדות וההתכללות. ואין זה סותר למה שבמקום אחר
 מבואר דראשית ההתחלקות הוא בבחינת המוחין כו'. וכמו
 שכתוב בתורה אור סוף דיבור המתחיל וקבל היהודים
 בענין ויחן ישראל כולם כאיש אחד. שזהו דוקא מצד
 הרצון פשוט שלמעלה מהטעם ודעת כי במוחין יש
 התחלקות שאין דעותיהן שוות שכל אחד ואחד מתחלק זה

ה. ובזה יובן מה דקליפת מדין הוא מנגד לספירת
 החכמה דאיתא במאורי אור מערכה מ"ם אות
 י"ג וזה לשונו מדין נקראת הקליפה לקביל אבא עד כאן
 לשונו וכידוע דחכמה הוא בחינת הביטול דזהו ענין חכמה
 כח מה מה שהוא בחינת הביטול בתכלית באור אין סוף
 כו' והחכמה פועל הביטול גם בהמדות שזהו ענין שם מ"ה
 דתיקון בכלל כו' כמו שכתוב במקום אחר. ועיין מה
 שכתוב מזה באריכות בתורת חיים דיבור המתחיל בראשית
 דרוש הב'. ולכן בחינת חכמה הוא בתכלית ההתכללות
 וכמו שכתוב במקום אחר על מאמר הזהר פרשת קדושים

מחולקים בעצם זה מזה עד שאין להם קישור וחיבור
והתכללות זה מזה וכמו כח החסד העצמי וכח הגבורה
העצמי הם בבחינת תכלית הפירוד וההתחלקות זה מזה
כו'. ואם יתגלו הכחות כמו שהן לא יסבלו זה את זה כלל
כו'. וזהו ענין ספירות דתהו למעלה שנתגלו הספירות כמו
שהן בפשיטותן בבחינת עקודים ולכן היו בבחינת הפכים
ומנגדים זה לזה לגמרי כו' כמו שכתוב במקום אחר. ואופן
הב' הוא התחלקות שגורם ההתכללות דוקא. והיינו
כשמחלקים ומפרידים דבר אחד לריבוי פרטים. כי שני
דברים שהם מחולקים ההתחלקות בהם הוא סיבת הפירוד
כנ"ל אבל דבר אחד כשמחלקים אותו לריבוי פרטים
ההתחלקות הזאת הוא סיבת האחדות דוקא.
קיצור. מדין מנגד לספירת החכמה דענינה ביטול
והתכללות. התחלקות דמוחין עיקרה בבינה
וגורמת התכללות. דכחות העצמיים – גורמת פירוד.
ודוגמתה בספירות דתהו.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

מזה מצד השגת שכלו ובינתו ודעתו. וגם כל ענין המוחין
הוא להגביל כל דבר שעל ידי זה תופס את הענין שכלי.
כי כל תפיסה הוא על ידי שתופס בהו' קצוות של הדבר.
וכמו כן כל ענין שנתפס בשכל הוא לפי שהשכל מגביל את
הענין כו'. וגם כל ענין השכל הוא לחלק ולפרר כל דבר
לריבוי פרטים דוקא כו'. אם כן הרי המוחין הם בבחינת
התחלקות דוקא כו'. הנה כל זה עיקרו במוח הבינה שהוא
בחינת השגה והבנה בבחינת תפיסה בשכל ממש שאז בא
הדבר בריבוי התחלקות דוקא כו'. אבל בבחינת החכמה עם
היות שהוא גם כן מציאות שכל מכל מקום אינו בבחינת
תפיסה והשגה ממש כי אם בבחינת נקודה כללית עדיין
ולמעלה מבחינת התחלקות הפרטים כו' כידוע ומבואר
במקום אחר. ועוד זאת דבחינת התחלקות הזאת דחכמה
ושכל הרי תכליתה הוא ההתכללות דוקא. וכידוע שיש ב'
מיני התחלקות הא' בחינת ההתחלקות שגורם לעשות
הפירוד דוקא וכמו התחלקות הכוחות עצמיים שהן

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

קבלת עול דכל השנה - למטה מכחות פנימיים, קבלת עול דר"ה - בפנימיות נפשו. בכל ר"ה
צריך לעורר רצון חדש למלוכה. בעשיית - בנין המלכות. ספירת המלכות מקור כל העולמות,
וע"י התנשאות המלכות נעשה גם הביטול בנבראים בקבלת עול מלכות שמים

אתה הוא הו' אלקינו, "המלך הקדוש", "מלוך על העולם
כלו בכבודך", ומקורות לבנו אנו צועקים "המלך", שתהי'
התפשטות מלכותו יתברך, שידע כל פעול כי אתה פעלתו
ובין כל יצור כי אתה יצרתו, וגם אפלו מי שאינו רק נשמה
באפו, וכמו על דרך משל בגשמיות, דמי דבגלוי אינו נראה
כלל שהוא חי ורק נשמה באפו, כן הוא גם ברוחניות דמי
שרק נשמה באפו בלבד גם הוא יודע דרך אלקי ישראל
הוא מלך, ויודע גם [ד]מלכותו יתברך בכל משלה, דהנה
בראש השנה הוא ענין בנין המלכות, שמשכים אז בחינת
כתר מלכות, דלכן נקרא ראש השנה על שם המשכת בחינת
כתר מלכות שנמשך אז, כמו שכתוב בפרי עץ חיים, וכתר
מלכות ענינו הרצון למלוכה, דשרש ההמשכה הוא למעלה
מעלה מאד בבחינת פנימית ועצמות אור אין סוף ברוך
הוא, ובראש השנה אנו אומרים "זה היום תחלת מעשיך
זכרון ליום ראשון", דקמו ביום ראשון בתחלת הבריאה
שהיה בבחינת התעוררות רצון מצד עצמו שנתעורר ברצון

ד' וזהו "דמצות היום בשופר", דתכללות ענין השופר הוא
ענין התעוררות תשובה, ועקרה בדרך קבלת על
מלכותו יתברך, וידוע דהקבלת על דראש השנה חלוק
מענין הקבלת על שבכל השנה, דקבלת על שבכל השנה
הוא למטה מכל הכחות פנימיים, והינו להעמיד על עצמו
לקים המצות ולעשות כל מה שצריכים לעשות בפעל מבלי
לחכות על אשר יתעורר בזה מצד ההבנה וההשגה, כי אם
לעשות בדרך הכרח וכפיה דקבלת על גם אם מחו ולבו
עדין בלתי מוכנים לזה. אמנם הקבלת על דראש השנה הוא
בפנימיות ועצמות נפשו במסירה ונתינה להשם בשעבוד
גמור. והדברים קל וחמר: ומה בקבלת על מלך בשור ודם
הרי הוא מקבלו על עצמו בעמק נפשו לשמע לקים ככל
אשר יצוה עליו במסירת נפשו ממש, מכל שכן להבדיל
הבדלות אין קץ בקבלת על מלכותו יתברך שהוא בעמק
ופנימיות עצמות נפשו, דזהו מה שבתפלות דראש השנה
מזכירין אותו יתברך בתאר מלך ומלוכה, כמאמר "ותמלוד

מזה יוכן למעלה בספירות העליונות, דההפך בין ספירת
המלכות לשארי ספירות, דכל המדות הם בבחינת
השתלשלות עלה ועלול, דג' ראשונות^{טו} שבעול מלבישים
את הז' תחתונות^י של העלה, והעלה מתלבשת בהעלול,
דזהו השפעה בקרוב, אבל ספירת המלכות הרי עקרה
בבחינת התנשאות, ומלכותא דארעא כעין מלכותא
דרקיעא^{יח}, דממלכותא דארעא אפשר לידע דגמטה וענינה
במלכותא דרקיע, והוא דכמו במלכותא דארעא שהמלך
מבדל ומרום מן העם, כן הוא גם במלכותא דרקיע,
דספירת המלכות הוא דעצם האור מבדל ומרום
מהעולמות, וכמו שכתוב^{יג} "והים עליהם מלמעלה", שהוא
בבחינת מקיף על י"ב בך דעולם הבריאה, ואינו נתפס
ומתלבש בהם כי אם בבחינת מקיף והתנשאות, וכמו
שכתוב^{יד} "כי נשגב שמו לבדו", דגם בחינת "שמו", הינו
מה שמלך שמו נקרא עליהם, הוא נשגב לבדו, ורק הודו
וזיוו של שמו הוא על ארץ ושמים, שהוא הארה מצמצמת
לבד, ועצם האור הוא מבדל ומרום מהם. ועם היות דעל
ידי זה נעשו עולמות בריאה יצירה עשיה בבחינת יש
וגבול, הנה עם זה הנה על ידי זה נעשה גם הבטול
בנבראים, דזהו ענין המלוכה, להיות נבראים בעלי גבול
דעליהם תתפשט ענין המלוכה והם יקבלו עליהם על
מלכות שמים בבטול אליו יתברך, דעל ידי העלאת זו
בקבלת על דראש השנה הנה נמשך שפע ברכה והצלחה
לכל ישראל לכל השנה בגשמיית וברוחניות.

ל"ב ד' דר"ה, תש"ב.

למלוכה וברצון על עולמות, וכמאמר^{טו} "בריש הוימנטא
דמלכא גליף גליפו בטהירו עלאה"^{טז}, ד"בריש הוימנטא
דמלכא" פרושו ברשות ורצון המלך, דזהו בבחינת עצמות
אור אין סוף שלפני הצמצום, הנה כמו כן עכשו - דבכל
ראש השנה וראש השנה כל הבריאה חוזרת^{יז} לקדמותו -
צריכים לעורר רצון למלוכה בבחינת רוממות ועצמות אור
אין סוף ברוך הוא, והוא ענין בנין המלכות שובגית בעשרה
ימים שמראש השנה עד יום הכפורים, דבכל יום ויום נבנית
ספירה אחת, דספירת המלכות [היא] מקור כל העולמות
כמו שכתוב^{יח} "מלכותך מלכות כל עולמים", דכל עולמים
התהווה על ידי ספירת המלכות, ו"אין מלך בלא עם",
לשון עוממות נבראים נפרדים, דענין המלוכה אינו שיהי כי
אם פשוט נבראים בבחינת יש, מה שעליהם תתפשט
המלוכה, ובכחות הנפש אנו רואין דמדת המלכות חלוקה
משארי המדות, דכל המדות ענינם ענין הקרוב, וכמו מדת
החסד הרי ענינו קרוב, וזה גורם ענין ההשפעה, וזהו
"מכלכל^{יט} חיים בחסד", דהחסד עצמו מחיה ונמשך בכלי
תוף כלי עד שנמשך ובא בחסד ממש כפי הדרוש לבני אדם
בגשמיית, וכן הוא בכל המדות שהן השפעה בקרוב. אמנם
מדת המלכות בכחות הנפש ענינה הרוממות והתנשאות,
ולכן קלית ענין מלך ומלוכה הוא על ידי רוממות
והתנשאות, וכמאמר^כ "המלך - אין יושבין על כסאו ואין
רוכבין על סוסו" כו', דצריכים לרוממו ולנשאו, ועל ידי זה
מתגלה כח הרוממות והתנשאות להיות מלך, והדגמא

(10) זוהר חלק א' טו, א.
(11) תהלים קמה, יג.

(12) ברכה שניה דתפלת שמונה עשרה.
(13) סנהדרין פרק ב' משנה ה' (בשינוי הסדר).

טו. בתחילת רשות המלך חקק חקיקה בטוהר העליון. טז. שלשה מוחין. יז. שבע מדות. יח. המלוכה (כאן) בארץ כעין המלוכה שבשמים (שלמעלה).

לקוטי דיבורים

מסכת גיהנם מדור שני

המאסר בבתי ידינו וגם בכפר החדש^א, ואנחה עמוקה
יוצאת מלבי.

* * *

אי אפשר לי בשעה זו ואיני רשאי לחשוב מחשבות
כאלו הפועלות נמיכת רוח. פה אין מקום לעצבות
ושפלות, המקום והזמן דורשים חסדי השי"ת ועזרתו
באמיצת הלב והגבהת רוח ועם זה לשים דעת ולב על כל
פרטי השגחה העליונה, שיכולים לבוא רק מתוך
התבוננות של מרירות והסתכלות בציור פני קדש

הנני נכנס אל החדר הסתום מכל צדדיו זולת פתח זה
אשר בו נכנסתי, חדר לא גדול, בערך כארבעה אמות
רוחב על שמונה אמות אורך, כותלי משוחים בשער,
חלון אחד גדול, מכוסה מבחוץ בפסי ברזל, כמנהג כל
החלונות אשר בבתי אסורים, ובפרט שפאלערקע, שולחן
באמצע החדר ואיזה כסאות מסביב לו.
ישבתי על אחד הכסאות ואתבונן, השעון התלוי
בכותל מראה ארבעים רגעים על שעה החמישית. מה
עושים בני בתי יחי, מתנוצץ רעיון במוחי, כבר ידוע הוא

1 הקדשים הוד אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ
 2 זי"ע.....(אותיות המחשבה).....
 3 אבא, אבא קדישא.....
 4 רגעים אחדים נדמה לי אשר אפשר כי במקום הזה
 5 אשב, בחדר זה יחזיקו אותי, אבל האפשר הדבר, כי
 6 בחדר כזה יושיבו אסיר ומה גם לא אסיר פשוט, כי אם
 7 אסיר שצריכים להנקם ממנו, ולהתעולל בו, ולהעיקו,
 8 ולפתוח את פיו להוציא דיבורים ולהכריחו לדבר ולספר.
 9 אין אני רשאי לחשוב כן.
 10 הנני צריך להכין את עצמי להנהגה אחרת, למצב
 11 אחר, מצב של אסיר, מצב כזה אשר עד היום לא ידעתי,
 12 מצב של מבצר פעטראפאוולאסקע או של טאינע
 13 סאוועט² ומחויב הנני להתרגל בזה בכדי שלא להיבהל
 14 ושלא לפחד, למען אשר אוכל החזיק מעמדי שלא לסור
 15 ימין ושמאל מאת אשר החלטתי, לבלי לתת את גאון
 16 יעקב למרמס, וד' הוא יחזקני.
 17 עוד לא עברו שלש שעות וכבר הנני עיף, אין בי
 18 מתוס, ראשי יכאב לי במאד, לבבי יכאב וגם דוקר בצדי
 19 השמאלית, נוסף על כולם הכאב בגרון.
 20 בשעה זו עלי לבלי שים לב אל כל כאבי גופי לעומת
 21 כאב נפשי, ונפשי תכאב לי במאד.
 22 אנה ה' הביטה וראה בעוני עמר, הלא לא אותי
 23 הושיבו במאסר, ולא אותי הם חפצים לענוש, כי אני מה
 24 אני, רק מה שהנני גזע אבות קדושים ואחד האבנים
 25 אשר עמודי חצרות ה' חצרות התורה נשענים עליהם.
 26 אנה ה'.....
 27 עוד חמשה רגעים ויהי' שעה החמישית. מה טוב הי'
 28 אם היו מביאים לי את ילקוטי והיו נותנים לי להתפלל,
 29 כאן בחדר זה. מי יודע אפשר בגלל זאת הובאתי הנה, כי
 30 מי שאמר והי' העולם שגזר אשר במבוא הבהיר - מקום
 31 שם ישבתי לנוח בתחילת בואי - יבוא ביום פלוני ובשעה
 32 פלונית איש יהודי ויאמר שם ברכת השחר ושיר של
 33 פגעים, הוא יתברך גזר אשר במקום זה יתפלל איש
 34 יהודי, להביא כוונה עליונה סתומה ונעלמה זו מהכח אל
 35 הפועל, הלא אי אפשר הי' באופן אחר.
 36 בה ברגע חשבתי כי כל איש יהודי המאמין בה'
 37 באמונה טהורה על פי תורת הוד כ"ק הבעש"ט והוד כ"ק
 38 אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - הנה
 39 ברור לו, אשר טל של תחי' המה דריכת כפי רגל אנשים
 40 ישרים להאבנים הללו או להעצים הללו, על רצפה זו
 41 במבואות החשכים הללו בסולמות ושליבות של ברזל,

42 אשר מתחילת בנינם נבנו בשביל לענוש בני אדם, בשביל
 43 להמיט מועקה על צוארי בני איש, בשביל ללחוץ ולדחוק
 44 את כל הבא תחת צל קורת הבית ההוא.
 45 ובכן איש יהודי הבא לשם צריך לכוון את המוח ולב
 46 לאמר שם פסוקי תורה, פסוקי תהלים, ולחשוב מחשבות
 47 ביחוד אין סוף ברוך הוא ביחוד גמור, אשר מלא כל
 48 הארץ כבודו, גם במעירות פריצים ובהיכלי שואפי דם.
 49 ברעיוני חולפת ועוברת התמונה הנהדרה אשר הראני
 50 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בהיותי
 51 נער בן חמש או תחלת שש שנים.

* * *

52 נוסעים אנחנו אז בין הרי קרים, בין סעוואסטאפאל
 53 ליאלטה במרכבת עגלת צב רתומה לארבעה סוסים,
 54 כמנהג המקום ההוא.
 55 הנוסעים, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ
 56 זי"ע, ותבדל לחיים טובים ארוכים ונעימים בטוב רוחני
 57 וגשמי כבוד אמי מורתי הרבנית הכבודה תי' לאויט"א,
 58 ואצל העגלון יושבת המבשלת, האשה האומנת שלי.
 59 המסע הוא בין הרים גבוהים, גבוהים מאד, מקום
 60 סלעים, והדרך סובבת והולכת מתחת להרים, מימין -
 61 ההר ומשמאל - שפת הים.
 62 עוברים אנחנו דרך תחנה אחת אשר מקומה בהר,
 63 ומשם ואילך הנסיעה בין ההרים. באחד המקומות עמדנו
 64 לנוח על פני השדה, כלומר, בין תחנה לתחנה, אשר
 65 רגילים המה הרכבים לרעות את בהמתם שמה.
 66 ישבנו על אחד הסלעים, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 67 זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, פנה לו הצדה, תחת אחד
 68 הסלעים הגבוהים, או מדויק יותר, נכנס בבקעה קטנה
 69 בין שני סלעים גבוהים, ויתפלל תפלת המנחה, אם כי
 70 השעה עדיין שעה שני' צהרים.
 71 כבוד אמי מורתי הרבנית הכבודה תי' לאויט"א,
 72 העריכה איזה עניני מאכל, כי עלינו עוד לנסוע כחמש או
 73 שש שעות במרכבה זו או במרכבה אחרת.
 74 ואני, אם כי חפצי הי' יותר להיות בחברת הרכב,
 75 המתעסק עם הארבעה סוסים אשר לו, אבל אבן כבדה
 76 מעיקה על לבי, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
 77 נבג"מ זי"ע הגיד לי אשר בבואינו ליאלטה, יבוא לשם
 78 איש מיוחד, מלמד אשר ילמוד עמדי.
 79 ואני לא ידעתי מראהו של האיש המיועד לבוא, וטרם
 80 אדע ארחותיו והנהגותיו אם יהיו כארחותיו של מורי ר'
 81 יקותיאל ז"ל.

רשימה לחג הגאולה יבייג תמוז

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קו – סודות הקבלה

- 1 העילוי הצדיק משריי רבי יוסף יצחק כבר לא עזב את ויטבסק. כיוון שמצא בה את זיווגו, דבורה
- 2 לאה היתומה, נשאר שם עד למועד נישואיו, ועל פי עצת מדריכו ר' מלכיאל הנסתר, בשם הבעל שם
- 3 טוב, הוא נשאר שם גם לאחר חתונתו.
- 4 במשך התקופה שבין בואו בקשר השידוכין לבין נישואיו למד רבי יוסף יצחק מפי מדריכו את
- 5 תורת הקבלה ואת דרך החסידות על-פי הדרכות הבעל-שם-טוב.
- 6 לפי בקשת רבי יוסף יצחק קבל על עצמו ר' מלכיאל צעד יוצא דופן והוא השמעת שיעור קבוע
- 7 בתורת החסידות לפני דבורה לאה המשודכת, אשר הייתה כבר מושפעת מהבעל שם טוב, אך היה
- 8 עליה עדיין להבין תורה זו ביתר העמקה ובאופן יסודי יותר.
- 9 ר' מלכיאל דיווח תכופות לרבי יוסף יצחק על מצב לימודה,
- 10 "יש לה כישרונות גאוניים" היה אומר אודותיה בהתפעלות "יש לה ראש נהדר והיא דומה מאוד
- 11 לאמה, עליה השלום".
- 12 ר' יוסף יצחק היה נהנה מכך מאוד, הוא מאוד היה מעוניין באשה למדנית.
- 13 פעם הגיע אליו ר' מלכיאל כשהוא מספר בהתפעלות רבה:
- 14 "מצאתי אצל דבורה לאה אוצר יקר" מסר ר' מלכיאל לעילוי הצעיר.
- 15 "אוצר" זה התבטא בכתבים. כתבים אלו אשר ר' מלכיאל הספיק לעיין בהם, היו מעין דברי הימים
- 16 (מאורעות) ותיאור מדויק מתולדות הדורות הקודמים של שושלת המשפחות שאליהן השתייכה משפחת
- 17 גזע מחצבתו של מייסד חסידות חב"ד בעתיד.
- 18 היו אלו כל הדברים ששמעה דבורה לאה מפי אמה. כאשר היא מוסיפה עליהן דברים מעצמה.
- 19 היא הלכה בעקבות אמה ורשמה כל מה ששמעה ממקורות נאמנים. כך הכילו כתבים אלו ידיעות שלא
- 20 ניתן היה למצאם באף ספר.
- 21 רבי יוסף יצחק היה סקרן מאד לדעת את תוכן הכתבים, וכאשר הביא אליו ר' מלכיאל כתבים אלו
- 22 הביט בהם והתפעל מאד. הכל היה כתוב שם לא רק בצורה מסודרת אלא גם בלשון ברורה ובהירה
- 23 מיוחדת במינה.
- 24 מה שעניין במיוחד את רבי יוסף יצחק הוא, שְׁמִכְתָּבִים אלו התגלה באופן ברור דבר קיומו של
- 25 פיצול במחנה העם היהודי משך דורות בין אלו שהלכו בדרך תורת הקבלה ובין אלו שהתנגדו לה.
- 26 מכתבים אלו הובררו לא רק ההבדלים בין שתי השיטות, אלא גם מה הם הגורמים שהביאו לכך שעם
- 27 ישראל ייחלק בצורה זו. לרבי יוסף יצחק גילו כתבים אלו כל מה שרצה לדעת על מה שהוליד לייסודה
- 28 והתפשטותה של תורת רבי ישראל בעל-שם-טוב, שהוא עצמו כבר היה מן ההולכים לאורה.
- 29 רבי יוסף יצחק מצידו הוא עֲדָנָן וסידר את הכתבים בתוספת פרטים בענייני קבלה, וכך התקבל
- 30 דבר שלם - הסבר מדויק ומפורט לא רק על תולדות הקבלה שהייתה מקודשת בין בני ישראל אך
- 31 למרות זאת גרמה לחלוקת המחנה היהודי.

- 1 זה שלתורה שבכתב יש גם תורה שבעל־פה, היה ברור לכולם. ותורה שבעל פה זו נמסרה מדור
2 לדור, מאז הדורות הראשונים של עם ישראל. אלא שחלק מן התורה שבעל־פה הפך ל"נגלה", והותר
3 להיכתב ולהתפרסם, ואילו החלק השני נשאר למשך דורות נוספים עניין "נסתר", והוא תורת הקבלה.
- 4 מקובל שתורה זו התחילה לעבור מדור לדור עוד מימי אדם הראשון. "ספר יצירה", המכיל את
5 יסודות הקבלה, הגיע מאדם הראשון אל אברהם אבינו, ומאז עבר מדור לדור עד דורנו.
- 6 "קבלה" מתחלקת לשני חלקים: "קבלה מעשית" ו"קבלה עיונית".
- 7 תורת הקבלה מסבירה את סוד הבריאה ואת רזי "מעשה בראשית" ו"מעשה מרכבה", מסתוריו של
8 הקב"ה בכבודו ובעצמו. על־ידי הקבלה מסוגל האדם לחדור אל רזי העולם, ולהבין כיצד נוצר "יש"
9 מן ה"אין", וכיצד מתגלה כוח היצירה לא רק בעצם קיומה אלא גם בהמשכיותה והתפתחותה.
- 10 "קבלה מעשית" מביאה לידי ביטוי ויישום את הידיעות על הכוח האלוקי שבו נברא העולם. הכוח
11 הזה טמון באותיות או בצירופי אותיות שונות, כמאמר חכמינו ז"ל: "בעשרה מאמרות נברא העולם",
12 כך ניתן בכוח צירופים מתאימים ליצור דבר או לבטל קיומו של דבר. "קבלה עיונית" היא התורה
13 המדריכה כיצד להבין אלוקות ואת ההגות של היצירה. היא מגלמת את שיא ההתעמקות ושיא
14 ההתעלות של השכל האנושי.
- 15 תורת הקבלה על שני חלקיה, "קבלה מעשית" ו"קבלה עיונית" עברה מדור לדור כמו שכתוב
16 מזקנים לנביאים ומנביאים לאנשי כנסת הגדולה, מאנשי כנסת הגדולה לתנאים, מתנאים לאמוראים,
17 מאמוראים לגאונים ומהם ליחידים סגולה שבכל דור ודור מן הדורות הבאים. הדבר נעשה בסתר
18 ובחשאי, על פי הכלל של "אין מגלין אלא לצנועין". רבנו בחיי והרמב"ן הכניסו בפירושיהם על התורה
19 ביאורים על פי הקבלה, וגדולי תורה אלו גילו את חכמתם בקבלה לתלמידיהם הרבים, שמצדם הכניסו
20 אותה ללבושים רגילים של השכלה והבנה באופן שיהיו מובנים לכל החפץ בכך.
- 21 כך הפכה תורת הקבלה העיונית להיות קניינם של רבים מתלמידי החכמים.
- 22 לעומת זאת נשארה הקבלה המעשית, חתומה וחסומה, והתגלתה רק ליחידים בלבד.
- 23 בני התורה בספרד ופורטוגל עסקו בעיקר בצד הרעיוני־עיוני של הקבלה. במדינות אלה חוברו ספרים
24 רבים בקבלה עיונית. הגדול שבמקובלי ספרד ופורטוגל היה רבי מאיר בן גבאי, אשר חיבר שלושה
25 ספרים: "תולעת יעקב", פירוש על התפלות; "דרך אמונה" על עשר הספירות; ו"עבודת הקודש".
- 26 ספרים אלה התפשטו למרחקים בצורה נרחבת ושבו את לבם של חוגי הלומדים. באמצעות
27 המגורשים מספרד הגיעו הספרים לאיטליה, צרפת, בוהמיה, פולין, וארצות אחרות שבהן נמצאו
28 ריכוזים יהודיים, והתקבלו בהתעניינות רבה.
- 29 ההולכים בדרכי תורת הקבלה התרבו. בכל מקום שקדו יהודים למדנים על ספרים אלה והתעמקו
30 בהם.
- 31 אך בשעה שבארצות אירופה התמסרו ל"קבלה עיונית", והצד המחשבתי־רעיוני של תורה זו, הרי
32 בארצות המזרח, כמו - ארץ ישראל, טורקיה, מצרים ותימן, התפשטה בעיקר הקבלה המעשית. ספרים
33 רבים בקבלה זו הופיעו בכתב־יד וגם בדפוס. היו ספרים שעסקו ב"חכמת היד" ו"חכמת הפרצוף",
34 בהשבעות ובשמות קדושים. ספרים אלו גרמו שיחידים יתחילו להשתמש בלחשים, צירופי אותיות,
35 פתרונות חלומות וגירוש רוחות רעות.

- 1 כאשר הגיעו ספרים אלו ליהודי אירופה, הגיבו הלמדנים שבהם בהתנגדות לספרים אלו.
- 2 עוד לפני כן בזמנו של הרשב"א נחלק עולם הלמדנים לשני מחנות. מחנה אחד סבר כי יש להתמסר
- 3 בעיקר לנגלה שבתורה, גמרא ומפרשיה, ולא ללימודים נסתרים. אלו שנמנו על מחנה זה, אף סברו כי
- 4 יש להימנע מלימוד אגדה ומדרש.
- 5 מחנה שני סבר דווקא שיש להתמסר ללימוד סודות התורה. מובן שהמשיכו ללמוד ולעסוק בתורת
- 6 הנגלה, אך אגדה ומדרש למדו ופירשו על-פי תורת הקבלה.
- 7 אצל המחנה הראשון גרם הדבר להתנגדות לתורת הקבלה, אך לא במימדים כאלו שיגרמו
- 8 למחלוקת ופירוד בחיי העם היהודי.
- 9 כך נמשך הדבר דורות מספר, עד שהגיעו אותם ספרי הקבלה המעשית שהוזכרו לעיל.
- 10 ספרים אלו עוררו את זעם הלומדים שראו בזה סכנה חמורה. מספרים אלו היה לכאורה מובן שכל
- 11 אחד יכול להתמסר ללימוד "קבלה מעשית", בין אם הוא ראוי לכך ובין אם אינו ראוי לכך.
- 12 כדי לעצור ולמנוע את לימוד ה"קבלה המעשית" יצאו כמה מגאוני אירופה באיסור על לימוד
- 13 הקבלה בכלל, כולל ה"קבלה העיונית", למרות שבליבם פנימה לא התנגדו לכך.
- 14 כעשרים שנה לאחר שהתפשטו באירופה ספרי הקבלה של רבי מאיר בן גבאי, באו לידי ביטוי
- 15 שתי שיטות יסוד בקבלה: ה"קבלה המעשית" של האר"י, רבי יצחק לוריא, וה"קבלה העיונית" של
- 16 הרמ"ק, רבי משה קורדובירו. לשתי שיטות אלו היו ישיבות שבהן למדו את תורת הקבלה לפי השיטה
- 17 המסויימת של אותו מקובל.
- 18 בדרך זו קיבלו שתי שיטות אלו בתורת הקבלה אחיזה רצינית בעולם הלמדני, שכן בשתי השיטות
- 19 היו הנוהים אחריהם גדולים הן בנגלה והן בנסתר.

אגרות קודש

1	[תחלת מ"ח תרפ"ב]	8	א"ע. והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.
2	ב"ה	9	באיזה ענינים הוא עוסק עתה בלימוד בנגלה ודא"ח, ואת
3	אברהם אלי שי	10	מי מחביריו התמימים יחיו בא בכתובים במכתבי, כי
4	שלום וברכה	11	התמימים יחיו צריכים לדבר ביניהם בכתב לעתים קרובות
5	במענה על מכתבו מעש"ק נצבי, נכון הוא הנסיעה לכבוד	12	לחזק איש את רעהו על התורה והעבודה והפעולות איש איש
6	אביו שי, אמנם צריכה הכנה, ויכתוב מראש לאביו שי מזה,	13	במקומו ככל אשר יוכל, ואז יצליחו בגו"ר.
7	וזמן הקיץ בעזה"י מסוגל יותר לנסיעה, ובמשך החורף יכון	14	בשם.

[אג"ק מוהרי"צ כרך יד]

לוח זמנים לשבוע יום הכיפורים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	5:20	5:23	7:54	7:55	8:26	8:27	9:30	9:30	17:54	17:46	18:18	18:10	17:27	18:19
חיפה (ח)	5:18	5:22	7:53	7:54	8:25	8:26	9:29	9:29	17:54	17:46	18:18	18:10	17:17	18:19
ירושלים (ח)	5:16	5:20	7:52	7:53	8:24	8:24	9:27	9:27	17:54	17:46	18:18	18:10	17:07	18:18
תל אביב (ח)	5:20	5:24	7:54	7:55	8:27	8:27	9:30	9:30	17:53	17:46	18:18	18:10	17:27	18:20
אוסטריה וינה (ק)	6:23	6:31	9:03	9:06	9:35	9:38	10:40	10:41	19:18	19:05	19:47	19:35	18:49	19:48
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:23	6:13	8:46	8:40	9:18	9:12	10:17	10:13	18:11	18:16	18:36	18:41	17:58	18:52
אוקראינה אודסה (ק)	6:28	6:36	9:06	9:09	9:39	9:41	10:43	10:44	19:18	19:06	19:46	19:34	18:50	19:38
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	6:09	6:17	8:48	8:51	9:20	9:23	10:25	10:27	19:02	18:50	19:32	19:19	18:34	19:23
אוק. ז'יטומיר (ק)	6:34	6:43	9:13	9:16	9:45	9:49	10:51	10:52	19:28	19:15	19:59	19:46	18:59	19:50
אוקראינה קייב (ק)	6:25	6:34	9:05	9:09	9:37	9:41	10:43	10:44	19:22	19:09	19:53	19:39	18:53	19:43
אוקראינה דונייצק (ק)	5:58	6:06	8:37	8:40	9:09	9:12	10:14	10:16	18:51	18:39	19:21	19:08	18:23	19:12
איטליה מילאנו (ק)	6:55	7:02	9:33	9:35	10:05	10:07	11:10	11:11	19:43	19:32	20:12	20:00	19:16	20:13
אקוואדור קיטו (ח)	5:59	5:57	8:33	8:31	9:03	9:01	10:05	10:03	18:21	18:19	18:42	18:40	18:01	18:44
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:55	6:46	9:18	9:12	9:50	9:45	10:50	10:46	18:45	18:49	19:09	19:14	18:30	19:24
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:46	7:35	10:11	10:04	10:42	10:35	11:42	11:37	19:37	19:43	20:04	20:10	19:24	20:14
ארה"ב בולטימור (ק)	6:43	6:48	9:18	9:19	9:50	9:52	10:54	10:55	19:22	19:12	19:48	19:38	18:56	19:42
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:30	6:36	9:07	9:09	9:39	9:41	10:43	10:44	19:14	19:03	19:40	19:30	18:47	19:41
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:31	6:37	9:07	9:09	9:39	9:41	10:44	10:44	19:13	19:03	19:40	19:29	18:46	19:41
ארה"ב דטרויט (ק)	7:05	7:12	9:43	9:45	10:15	10:17	11:19	11:20	19:51	19:40	20:18	20:07	19:24	20:18
ארה"ב היוסטן (ק)	7:02	7:05	9:35	9:36	10:07	10:08	11:11	11:10	19:33	19:26	19:57	19:49	19:09	19:58
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:30	6:34	9:06	9:07	9:38	9:39	10:41	10:41	19:07	18:59	19:32	19:23	18:42	19:32
ארה"ב מיאמי (ק)	7:03	7:05	9:35	9:35	10:08	10:08	11:11	11:10	19:31	19:24	19:53	19:47	19:07	19:56
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:27	6:33	9:02	9:04	9:35	9:37	10:39	10:40	19:08	18:58	19:35	19:24	18:41	19:37
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:23	6:29	9:01	9:03	9:33	9:35	10:37	10:38	19:10	18:59	19:37	19:26	18:43	19:36
בוליביה לה פאס (ח)	6:21	6:16	8:54	8:50	9:23	9:20	10:25	10:22	18:37	18:37	18:58	18:59	18:19	19:03
בלגיה אנטוורפן (ק)	7:10	7:20	9:49	9:53	10:22	10:26	11:27	11:29	20:06	19:52	20:37	20:23	19:36	20:40
בלגיה בריסל (ק)	7:10	7:19	9:50	9:53	10:22	10:25	11:27	11:29	20:07	19:53	20:38	20:24	19:38	20:39
בלרוס ליובאוויטש (ק)	6:19	6:30	9:01	9:06	9:33	9:38	10:39	10:42	19:24	19:09	19:58	19:43	18:53	19:47
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:02	5:56	8:29	8:25	9:00	8:56	10:01	9:58	18:04	18:06	18:26	18:28	17:48	18:35
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	5:48	5:42	8:15	8:11	8:46	8:42	9:47	9:44	17:51	17:52	18:13	18:15	17:34	18:21
בריטניה לונדון (ק)	6:26	6:36	9:07	9:11	9:39	9:43	10:45	10:47	19:26	19:12	19:57	19:43	18:56	19:58
בריטניה מנצ'סטר (ק)	6:34	6:44	9:15	9:19	9:47	9:51	10:53	10:55	19:36	19:21	20:09	19:54	19:05	20:10
גרמניה ברלין (ק)	6:32	6:42	9:13	9:17	9:45	9:49	10:51	10:53	19:32	19:18	20:04	19:50	19:02	19:54
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:52	7:01	9:33	9:36	10:04	10:08	11:10	11:12	19:50	19:37	20:21	20:07	19:21	20:11
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:02	5:55	8:31	8:26	9:01	8:57	10:02	9:59	18:06	18:09	18:29	18:32	17:50	18:36
הודו בומביי (ח)	6:24	6:25	8:54	8:54	9:27	9:27	10:30	10:29	18:46	18:41	19:08	19:03	18:24	19:07
הודו פונה (ח)	6:18	6:19	8:50	8:50	9:22	9:22	10:25	10:24	18:43	18:38	19:05	19:00	18:21	19:04
הונגריה בודפשט (ק)	6:14	6:22	8:52	8:55	9:25	9:28	10:30	10:31	19:05	18:53	19:35	19:22	18:37	19:26
טורקיה איסטנבול (ק)	6:39	6:45	9:15	9:17	9:47	9:49	10:52	10:52	19:21	19:11	19:48	19:38	18:55	19:42
יוון אתונה (ק)	7:01	7:06	9:37	9:38	10:09	10:11	11:13	11:13	19:41	19:31	20:07	19:57	19:15	20:01

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א
מולדובה קישינב (ק)	6:36	6:44	9:13	9:16	9:46	9:49	10:51	10:52	19:25	19:13	19:54	19:42	18:57	19:46
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:16	7:17	9:52	9:52	10:22	10:22	11:26	11:25	19:49	19:44	20:11	20:06	19:27	20:10
ניו זילנד קרייסטצ'רץ'(ח)	6:36	6:25	8:56	8:50	9:29	9:23	10:28	10:23	18:16	18:23	18:43	18:50	18:05	18:54
נפאל קטמנדו (ח)	5:42	5:44	8:18	8:18	8:49	8:49	9:52	9:52	18:18	18:11	18:41	18:34	17:54	18:38
סינגפור סינגפור (ח)	6:55	6:53	9:23	9:21	9:56	9:54	10:58	10:56	19:07	19:05	19:28	19:26	18:47	19:30
פולין ורשא (ק)	6:01	6:11	8:43	8:46	9:14	9:18	10:20	10:22	19:02	18:48	19:35	19:20	18:33	19:24
פרו לימה (ח)	6:03	5:58	8:29	8:26	9:01	8:58	10:02	10:00	18:06	18:06	18:28	18:27	17:48	18:31
צרפת ליאון (ק)	7:11	7:19	9:50	9:53	10:22	10:24	11:27	11:28	20:02	19:50	20:30	20:18	19:34	20:31
צרפת פריז (ק)	7:19	7:27	9:59	10:02	10:31	10:34	11:36	11:37	20:14	20:01	20:44	20:31	19:45	20:45
קולומביה בוגוטה (ח)	5:41	5:39	8:14	8:13	8:45	8:43	9:47	9:45	18:04	18:02	18:25	18:23	17:44	18:27
קנדה טורונטו (ק)	6:50	6:56	9:28	9:30	9:59	10:02	11:04	11:05	19:37	19:26	20:05	19:53	19:10	20:05
קנדה מונטריאול (ק)	6:26	6:33	9:04	9:06	9:36	9:38	10:40	10:42	19:14	19:03	19:43	19:31	18:47	19:44
קפריסין לרנקה (ק)	6:25	6:29	8:58	8:59	9:31	9:32	10:35	10:35	18:58	18:49	19:23	19:14	18:33	19:18
רוסיה מוסקבה (ק)	6:50	7:01	9:34	9:39	10:05	10:10	11:12	11:14	20:00	19:44	20:35	20:19	19:29	20:35
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:52	7:00	9:30	9:33	10:02	10:05	11:07	11:08	19:42	19:30	20:11	19:59	19:14	20:03
שווייץ ציריך (ק)	6:54	7:02	9:34	9:37	10:06	10:09	11:11	11:12	19:49	19:37	20:18	20:06	19:21	20:18
תאילנד בנגקוק (ח)	6:04	6:04	8:35	8:34	9:07	9:06	10:10	10:08	18:24	18:20	18:46	18:41	18:02	18:45

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ויום הכיפורים

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום כיפור

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 3 9606108 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 3 9606761 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il